III-2.571

EROINELE ROMÂNIEI MARI.

DESTINE DIN LINIA ÎNTÂI

Editura Muzeul Literaturii Române

BIBL. CENTR. UNIV.
M. „EMINESCU" IAȘI
INTRARE
III-2571

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

III - 2.57

EROINELE ROMÂNIEI MARI. DESTINE DIN LINIA ÎNTÂI

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

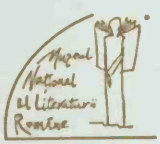

Editura
Muzeul Literaturii Române

BUCUREȘTI
2018

Primăria Capitalei prin

Volum apărut în seria de publicații dedicate
Centenarului Marii Uniri

EDITOR: Ioan Cristescu
DIRECTOR PROIECT: Mireille Rădoi, Președinte al Fundației Universitare „Carol I”
COORDONATOR ȘTIINȚIFIC: Prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu

PARTENERI:
MUZEUL NAȚIONAL AL LITERATURII ROMÂNE
ARHIVELE NAȚIONALE ALE ROMÂNIEI
BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ „CAROL I”
COLABORATORI:
MUZEUL NAȚIONAL DE ISTORIE A ROMÂNIEI

ADO
860.642

AUTORI:
Prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu, Prof. univ. dr. Radu Ștefan Vergatti, dr. Mihail Ipate, Anemari Monica Negru, dr. Doru Bădără, dr. Andreea-Mihaela Badea, Alina-Victoria Paraschiv, dr. Filica Drăghici, conf. univ. dr. Ana Victoria Sima, dr. Mirela Popa-Andrei, Luminița Popescu, dr. Carmen Albert, dr. Maria Ioniță,
Prof. univ. dr. Maria Georgescu, Comandor dr. Marian Moșneagu, Emanuel Bădescu, drd. Laura Hîmpă

PRELUCRARE GRAFICĂ: Emilia Petre, dr. Mihail Ipate
TEHNOREDACTARE: Emilia Petre, prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu, dr. Andreea-Mihaela Badea, dr. Filica Drăghici, Alina Paraschiv

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Eroinele României Mari - Destine din linia întâi. - București : Editura Muzeul Literaturii Române, 2018
ISBN 978-973-167-450-6
929

UNIVERSITY LIBRARY

Dedicăm această lucrare tuturor femeilor
care au făcut eforturi materiale şi morale uriaşe
şi s-au jertfit pentru onoarea şi demnitatea
neamului românesc

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CUPRINS

Cuvânt înainte 9

I. Lupta femeilor române pentru constituirea și apărarea României Mari 12

II. Casa Regală a României 48

III. Acțiuni civice și politice 68
Asociații de binefacere și pro-unioniste 68
Momente din istoria *Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române* în anii Primului Război Mondial

IV. Rezistența în fața inamicului 177
În focul războiului. Căzute pentru patrie 177
Sub ocupație. Rezistența din spatele frontului 189

V. Acțiuni umanitare 240
Societatea Națională de Cruce Roșie a României 240
Spitalele și personalul Crucii Roșii Române menționate în documente 384

VI. Slujitoarele Domnului 392

VII. Arte. Literatură. Presă 423

Postfață – Carte-eveniment 455

Bibliografie 457

Indice de nume 474

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

NOTA EDITORULUI

În pofida amplelor cercetări realizate atât în fondurile bibliotecilor, ale muzeelor, cât și în colecțiile Arhivelor Naționale ale României sau în arhivele personale ale moștenitorilor, dintr-un număr de 110 de biografii mari cuprinse în prezentul album, pentru câteva, respectiv douăsprezece, fie nu au putut fi identificați anii de naștere sau de deces, fie a fost identificat numai unul dintre aceștia. În afara situațiilor certe, unde datele au fost furnizate de bibliografia subiectului, au existat cazuri în care, în mod neașteptat, au fost descoperite în fondurile din arhivă certificatul de naștere sau vreun act dotal al personalității prezentate, putând fi reconstituite astfel datele biografice cu exactitate de către autorii acestui *Album*. În consecință, în cazul personalităților pentru care nu au putut fi identificați în mod cert anul nașterii sau al morții, nu s-au înscris, în cadrul medalionului, respectivele precizări cronologice.

Ioan Cristescu

NOTA DIRECTORULUI DE PROIECT

O perspectivă mai nouă asupra importantului moment istoric al înfăptuirii Marii Uniri, cu modificarea centrului de greutate de la bărbatul-erou către femeia-erou, a fost punctul de pornire al acestui demers cultural, materializat într-un album cu titlul explicit *Eroinele României Mari. Destine din Linia Întâi.* Considerăm că, în acest fel, ne achităm de una din datoriile istorice pe care le avem în fața *Doamnelor* neamului românesc, care, prin viziunea lor avangardistă, prin varii forme de emancipare au urnit, la început de secol, către modernism împietritul statut social de până atunci al femeii române.

Dictate de acuitatea minții, spirit de sacrificiu, curaj și asumare responsabila a îndatoririlor sociale în fața atrocităților provocate de Marele Război, de credința în idealul național al unirii tuturor românilor, faptele *Eroinelor* neamului au fost consemnate în acest *Album* pentru a aduce în conțiința urmașilor adevărata măsură a efortului lor. Reverberațiile care se desprind din lectura acestor medalioane au o largă adresabilitate prin împletirea text-imagine. Cercetarea este însă de interes și pentru specialiști prin informațiile inedite preluate din fondurile arhivelor sau din fondurile familiale ale urmașilor, deschizând direcții de aprofundat. Reunirea în aproape 500 de pagini a celor peste 600 de portrete de mici dimensiuni și a celor peste o sută de medalioane vor oferi o lectură interesantă și surpinzătoare.

Mireille Rădoi

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CUVÂNT ÎNAINTE

Împlinirea, în anul 2018, a unui secol de la Marea Unire reprezintă o ocazie deosebită pentru istoriografia română de a aduce noi contribuţii la acest eveniment crucial din istoria noastră. În acest context se înscrie şi prezenta lucrare.

Am dorit să realizăm un Album de tip enciclopedic, sprijinindu-ne pe o activitate laborioasă de cercetare, coroborând aspectele cunoscute cu cele mai puţin cunoscute din viaţa doamnelor neamului românesc animate de idealul naţional.

Lucrarea noastră cuprinde, în exclusivitate, activitatea femeilor române militante pentru realizarea Marii Uniri şi prezintă, cu temei ştiinţific destine din linia întâi, activitatea şi sacrificiul eroinelor României Mari. Am punctat rolul şi însemnătatea femeilor pentru succesul armatei române şi pentru realizarea ţelului politic de veacuri al românilor: UNIREA într-un singur stat al tuturor românilor.

Menirea lucrării este, totodată, şi aceea de a promova pe plan naţional şi internaţional imaginea femeii române emancipate şi militante pentru idealurile naţionale în timpul Primului Război Mondial.

Medalioanele (112) şi menţionările incluse în volum reprezintă rezultatul unor ample cercetări de surse documentare edite şi suficient cunoscute, dar şi de multe fonduri documentare inedite, aflate în Arhivele Naţionale ale României, arhivele personale ale descendenţilor şi în biblioteci şi muzee. Din materialele documentare adunate am valorificat cât mai multe informaţii privitoare la activităţile civice, politice, umanitare din Primul Război Mondial, activităţi ale căror protagoniste au fost eroinele României Mari, de la regina Maria la săteanca Minerva Stanca (purtătoarea stindardului tricolor al comunei Băiţa, la Adunarea de la Alba-Iulia) şi la slujitoarele Domnului, călugăriţele din mănăstiri.

Prin prezentarea unor medalioane care să includă, alături de datele biografice şi imagini ale protagonistelor, am avut în vedere creşterea interesului, în rândul publicului tânăr, pentru aspecte mai puţin popularizate privind un moment de maximă importanţă în devenirea statului naţional român: Marea Unire. Nu am depistat în toate cazurile informaţii ample şi nici date biografice exacte, dar am aflat menţiuni suficiente pentru a sublinia participarea sau sacrificiul acestora şi astfel numele şi contribuţiile lor să fie înscrise în lucrare. Pentru foarte multe dintre personalităţi nu s-au putut depista fotografii, iar ilustraţia din presă şi din reviste nu este de cea mai bună calitate grafică.

Desigur că nu am putut cuprinde în totalitate activitatea româncelor noastre, desigur că multe dintre ele nu se regăsesc în paginile cărţii, desigur că unele nume şi unele prenume au suferit erori prin preluarea din documente, desigur că şi unele localităţi sunt omise sau sunt trecute sub toponime eronate... desigur... desigur...

...ca Centrală Universitară
Mihai Eminescu" Iaşi
ISTORIE

Albumul pe care îl oferim reprezintă un **OMAGIU** închinat activităţii şi sacrificiului personalităţilor feminine româneşti pentru contribuţia lor la realizarea şi apărarea României Mari. Au fost femei eroine cu nume de neuitat, scrise cu litere de aur în cartea istoriei neamului, au fost destine din linia întâi.

Prin el aducem de asemenea prinosul nostru de recunoştinţă şi sinceră admiraţie **FEMEII** (...) *„care în acest război a depus aceeaşi muncă neobosită, acelaşi patriotism cald, acelaşi dispreţ pentru moarte şi cu drept cuvânt putem zice că şi* ***dânsa*** *şi-a făcut cu aceeaşi demnitate datoria către ţară ca şi ostaşii pe câmpul de onoare".* (Aristia Pompei)

Ele au fost *„Veşnic răbdătoare şi vrednic jertfite, smerite femei, sunteţi vrednice de cea mai înaltă admiraţie pentru soarta voastră.*

Tăria Voastră, iubirea Voastră, puterea Voastră de renunţare au întărit pe ostaşii noştri ca să ţină piept duşmanului.

Voi n-aţi întrebat niciodată cât va fi de lungă încercarea, ci liniştite aţi luat asupra voastră povara dusă până în ziua războiului de bărbaţii voştri.

Dimineaţa la răsăritul soarelui şi seara la apus, înainte de a merge la odihnă, voi căutaţi mereu cărările să vedeţi dacă nu se întoarce unul dintre cei plecaţi.

Aşa sunt femeile ţării mele". (Regina Maria)

Aceste figuri extraordinare care s-au ridicat peste nivelul celorlalţi muritori, care au reuşit să se înalţe peste egoismul şi nimicnicia celorlalţi, aceste eroine ale neamului românesc nu trebuiesc uitate.

Câţi medici, surori de caritate, infirmiere, farmaciste ş.a. plecaţi toţi şi toate de bunăvoie şi mânaţi de acelaşi dor, acela de a-şi apăra Ţara, nu şi-au găsit moartea în ghearele altor duşmani, tifosul exantematic, febra tifoidă, dar au salvat viaţa multor bolnavi şi a multor răniţi. Câte slujitoare ale Domnului nu s-au jertfit pentru îngrijirea răniţilor şi bolnavilor, câte femei, orăşence sau din mediul rural nu au fost victimele acestui război... câte... câte... şi câţi copii nu le-au murit în braţe... şi pe câţi de-ai lor nu i-au plâns şi nu i-au dus pe ultimul drum... .

Iar la final, Constituţia din 1923 nu le-a acordat niciun drept politic cu tot sacrificiul şi prinosul de jertfe adus. Art. 6 prevedea acordarea de drepturi politice femeilor, dar a fost amânat... era condiţionat „de legi speciale votate cu majoritate de două treimi." Era trecut aşadar, însă, în realitate se amâna şi s-a amânat până în 1929.

Aducem calde şi sincere mulţumiri următorilor sprijinitori, fără a căror colaborare lucrarea noastră, cu siguranţă, ar fi fost mai puţin reuşită:

- Cabinetului Patriarhiei Române
- Patriarhiei Române, Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române
- D-lui prof. univ. dr. Ioan Drăgan, Director General al Arhivelor Naţionale ale României
- D-nei dr. Alina Pavelescu, Director General Adjunct al Arhivelor Naţionale ale României
- Dl-ui dr. Narcis Dorin Ion, Director General al Muzeului Naţional Peleş, Sinaia
- Dl-ui dr. Mircea Hortopan, Director de Patrimoniu al Muzeului Naţional Peleş, Sinaia
- D-lui Cristian Dragoş Căldăraru, Directorul Muzeului de Istorie „Paul Păltânea", Galaţi
- D-nei Oana Ilie şi d-lui dr. Cornel Constantin Ilie – Muzeul Naţional de Istorie a României
- D-nelor Luminiţa Iordache şi Anca Ionescu – Muzeul Naţional Militar „Ferdinand I", Bucureşti
- Muzeului Naţional al Hărţilor şi Cărţii Vechi, Colecţia Dana şi Adrian Năstase
- D-nei Cristina Popescu, Director General – S.C. Romfilatelia S.A.
- D-nei Luminiţa Toncu, Şef Serviciu Editare Documentare Dpt. – S.C. Romfilatelia S.A.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

- D-nei profesor Elena Cârlan-Ungureanu, Președinte al Societății Naționale a Femeilor Ortodoxe Române
- D-nelor Carmen Dobre, Marilena Apostolescu, Corina Moga, Dana Karimi, Silvia Dascălu, Mihaela Dragu şi domnului Cătălin Mirea – Biblioteca Academiei Române
- D-nei dr. Cătălina Macovei, Şef Cabinet Stampe – Biblioteca Academiei Române
- D-nelor dr. Anca Andreescu, Şef Serviciu Colecţii Speciale şi dr. Adriana Dumitran – Biblioteca Națională a României
- D-nei Eva Dinu, Şef Colecţii Speciale – Biblioteca Judeţeană „George Barițiu", Braşov
- D-nei dr. Ruxandra Moaşa Nazare – Biblioteca Județeană „George Barițiu", Braşov
- Editurii Basilica şi Editurii Institutului Biblic şi de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române
- Editurilor Casa Editorială Ponte, Doxologia, Paideia și Polirom
- Societăţii Romfilatelia
- Prinţului Mihai Dimitrie Sturdza (genealogist, București)
- D-nei Ioana Irina Rișcuția, nepoata Adinei (Alexandrina) Polizu-Micşuneşti şi a Irinei Procopiu
- D-nei Ioana Alexandra Wild, nepoata lui Ion Lapedatu și Președinta Fundației Lapedatu și d-lui Andreas Wild, vicepreședinte al Fundației Lapedatu
- D-lui Ion Nicolae Chrissoveloni (om de afaceri, București)
- D-lui Dan Culcer (ziarist, Franța)
- D-lui Mihai Cantuniari, scriitor, poet, jurnalist, nepotul doamnei Eliza Leonida
- D-lui Radu Negrescu-Suțu (scriitor, Franța)
- D-lui Alexandru Cazaban (New-York, SUA)
- D-nei Roxane Reboul, descendenta familiei Caragiani (Franța)
- D-lui prof. univ. dr. Zoltán Rostás
- D-lui Rareș Tudorache
- Stareţelor Mănăstirilor Pasărea, Suzana, Ţigăneşti şi Agapia
- Familiei Petre și Rodica Culcer (București)

Ilustrația folosită în lucrare provine din fondurile aflate la: Arhivele Naționale ale României (SANIC și SANJ Brașov), Biblioteca Academiei Române (Cabinetul de Stampe), Biblioteca Națională a României (Colecții Speciale), Biblioteca Județeană „George Barițiu" din Brașov (Colecții Speciale), Muzeul Național de Istorie a României (Fototeca), Muzeul Național Militar „Regele Ferdinand I", precum și din unele colecții particulare, din lucrări publicate și de pe site-uri online (Europeana 1914-1918 ș.a.).

Prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu

BCUIAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

I. LUPTA FEMEILOR ROMÂNE PENTRU FORMAREA ȘI APĂRAREA ROMÂNIEI MARI

S-a scris şi s-a spus că anii dintre războiul purtat între Imperiul Francez şi Regatul Prusiei (1870-1871) şi izbucnirea Primului Război Mondial (28 iulie/9 august 1914) au reprezentat o perioadă de liniște[1]. În realitate a fost o epocă a zece războaie mici[2]. Rostul lor l-a reprezentat încercarea armamentului creat în uzinele şi laboratoarele marilor puteri[3]. Imperiul German s-a situat în fruntea celor care doreau şi realizau înarmarea. Au fost perfecţionate tunurile Krupp care puteau trage la distanţă de 150 km[4], mitralierele a căror viteză s-a mărit impresionant, mergând până la 300 cartuşe/minut şi a apărut o armă secretă, submarinul[5]. S-au făcut progrese şi în domeniul gazelor de luptă. În fine, au pus la punct şi planul „uşii turnante" sau planul von Schlieffen, numit astfel după creatorul lui[6]. El prevedea lupta succesivă, cu doi adversari în acelaşi timp, întâi pe frontul de vest şi doar apoi pe cel din est.

Imperiul Austro-Ungar, cel mai apropiat şi fidel aliat al Imperiului German, a mers pe linia de a produce armament standard subordonat celui german. În această direcţie foloseau uzinele Škoda din Cehia şi uzinele Csepel din Budapesta. Planurile de război ale Vienei ţineau seama în totalitate de cele ale Berlinului. Aveau o singură caracteristică: preocuparea pentru „punga" reprezentată de Prusia Orientală în teritoriul Rusiei[7]. În fine, comandamentul armatei imperiale mai avea o mare problemă de rezolvat. Deoarece armata avea în componenţa ei regimente formate din multe popoare, militarii nu trebuiau trimişi niciodată să lupte împotriva propriului popor. De pildă, românii din Transilvania nu trebuiau să fie aruncaţi în bătălii împotriva acelora din Regatul României. S-ar fi ajuns la dezertări în masă. Romanul lui Liviu Rebreanu, *Pădurea spânzuraţilor* este un exemplu concludent, căci evocă moartea fratelui său, ofiţer în armata austro-ungară, judecat, condamnat şi spânzurat pentru încercare de dezertare.

1. Cf. William Mulligan. *The Origins of the First World War*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2017, p. 25-31 şi urm.
2. Cf. Mircea N. Popa. *Primul război mondial, 1914-1918*. Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1979, p. 9-150.
3. *Ibidem*, p. 176, 177; David Stevenson. Land Armaments în Europe, 1866-1914. În: Thomas Mahnken; Joseph Maiolo; David Stevenson (eds.). *Arms Races în International Politics: From the Nineteenth to Twenty-First Century*. Oxford: University Press, 2016, p. 41-60.
4. *Ibidem*, p. 44. Mă refer la tunul Dike Bertha care a bombardat Parisul (cf. Marc Romanych; Martin Rupp. *42 cm «Big Bertha» and German Siege Artillery of World War I*. New-York: Bloomsbury Publishing, 2014, *passim*.)
5. Paul E. Fonteroy. *Submarines. An Illustrated History of Their Impact*. Santa Barbara: ABC Clio, 2007, p. 10.
6. Cf. Gerhard Ritter. *Der Schlieffen-Plan: Kritik Eines Mythos*. München: R. Oldenbourg, 1956, *passim*; A. J. P. Taylor. *The First World War: an Illustrated History*. New York: Penguin Books, 1977, p. 20-21.
7. Cf. Harta Europei în 1914 în A. J. P. Taylor. *The First World War: an Illustrated History*. ed. cit., p. 18-19; harta frontului răsăritean în *idem*, p. 129.

Al treilea membru al Puterilor Centrale, Regatul Italian, a trecut foarte repede de partea Antantei. A procedat astfel deoarece avea de rezolvat unele diferende teritoriale cu Imperiul Austro-Ungar. Din punctul de vedere al pregătirii militare Italia nu a reuşit să realizeze prea mult. A intrat în război târziu, la 23 mai/5 iunie 1915, fără să-şi respecte promisiunea de a anunţa în prealabil şi România[8]. Singura reuşită a italienilor a fost aceea că au ţinut pe loc, în nordul peninsulei, câteva divizii austro-ungare.

În tabăra opusă, a Antantei, formată în principal din Republica Franceză, Imperiul Ţarist şi Imperiul Britanic, s-a remarcat repede că existau preparative pentru război. Se duceau campanii de presă zgomotoase, în special în Franţa, unde se cerea o răzbunare pentru înfrângerea din anul 1870[9]. S-a încercat să se creeze un curent pacifist. L-a avut în frunte pe profesorul Jean Jaurès. Nu a dat roade. Jean Jaurès a fost asasinat de partizanii intrării Franţei în război[10].

În acele condiţii antebelice, Franţa şi-a perfecţionat artileria de câmp, tunurile de 150 mm şi mitralierele. Totodată şi-a întărit fortificaţiile către Germania, căci se aştepta la un atac dinspre est. Planul ei de război, Planul 17, avea un conţinut simplu. Nu cuprindea mari combinaţii strategice. Prevedea o singură şi simplă lovitură puternică în Renania, înaintarea rapidă către Berlin, cucerirea acestuia şi silirea Germaniei să capituleze. S-au adus în discuţie şi posibile alianţe, cu pierderi planificate. Una dintre acestea urma să fie România. Era nevoie să intre în luptă pentru a uşura frontul de vest, frontul francez, presat de trupele Puterilor Centrale.

Imperiul Ţarist s-a pregătit atent, dar extrem de lent. Ar fi trebuit să termine pregătirile de război, în cel mai bun caz, în 1916 sau 1917. În domeniul armamentului au creat o bună mitralieră, „Maxim". Din păcate, în anul 1914 era în stadiul de prototip la uzinele Putilov din Sankt Petersburg.

Planurile lor de luptă, în primul rând ale generalilor Alexeev şi Brusilov, au ţinut seamă mai ales de forma graniţei cu Germania, de largul spaţiu rusesc, de pădurile întinse, de mlaştini, de starea proastă a drumurilor şi a infrastructurii în general. Desfăşurarea războiului a arătat că au avut dreptate.

În fine, Imperiul Britanic s-a pregătit pentru război, ţinând seama exclusiv de poziţia lui insulară. Cum spionajul a funcţionat bine şi în anii antebelici, britanicii au aflat repede despre submarinele germane. Nu s-au arătat îngrijoraţi. Lordul amiralităţii, Winston Churchill, a declarat că pentru fiecare vas german, Anglia putea produce trei. Planul britanic de război, numit „Leul de Mare", a fost extrem de simplu. El a prevăzut blocarea unei debarcări, a unei invazii inamice. Pentru Winston Churchill, care se trăgea dintr-o veche familie de invadatori normanzi, exista spaima, transmisă din tată în fiu, a unui atac pe mare.

Toate aceste pregătiri de război au creat o stare de spirit deosebită în lume. Caricaturiştii vremii au reprezentat-o plastic: în jurul unui butoi plin cu pulbere stăteau şi fumau cu pipa împăratul Germaniei, împăratul Austro-Ungariei şi ţarul Rusiei. Caricaturistul se întreba de unde va apare scânteia care va face să explodeze pulberea din butoiul pe care scria Peninsula Balcanică.

Răspunsul i-a fost dat la 28 iunie/10 iulie 1914, când moştenitorul tronului Austro-Ungariei, Franz Ferdinand şi soţia lui Sofia, aflaţi în vizită în oraşul Sarajevo, au fost asasinaţi de studentul sârb Gavrilo

8. În primul rând Regatul Italian a declarat război Imperiului Austro-Ungar, la 26 aprilie/9 mai 1915 şi apoi a declarat război Imperiului German, cu care însă a rămas în raporturi nebeligerante până în august 1916.

9. Pentru starea de spirit din Franţa, a se vedea Henry Contamine. *La Revanche (1871-1914)*. Paris, 1957, *passim*; Bertrand Joly. La France et la Revanche 1871-1914. *Revue d'histoire moderne et contemporaine*, 1999, tom 46, nr. 2, p. 325-347.

10. Jean Jaurès, profesor universitar de drept, adept al ideilor socialiste, excelent orator, a militat cu succes pentru rezolvarea diferendelor internaţionale pe cale paşnică. A avut oarecare succes, deoarece în alegerile din aprilie 1914 în Parlamentul francez curentul pacifist a fost puternic. Cu toate acestea, în ziua de vineri, 31 iulie/13 august 1914, la ora 21:40, în cafeneaua de lângă ziarul său *L'Humanité*, a fost asasinat de un tânăr student la arheologie, Raoul Villain (cf. *Le procès de l'assassin de Jaurès (24-29 mars 1919)*. Paris: Ed. de l'Humainté, 1919-1920, *passim*).

Prinkip. Acesta făcea parte din societatea secretă „Mâna Neagră", condusă de colonelul Dimitrievici, aflat în legătură cu Imperiul Ţarist[11].

Ambii membri ai familiei domnitoare imperiale au pierit la Sarajevo. Imediat, au început presiunile Berlinului asupra Vienei pentru a se declara război Regatului Serbiei. Kaiser-ul Wilhelm II socotea că este deplin pregătit pentru a obţine victoria. Ca urmare, i-a scris împăratului Franz Iosef: acum ori niciodată, în sensul că este cel mai potrivit moment pentru începerea luptei. Bătrânul împărat din Viena l-a ascultat. A trimis către guvernul Paşici (Pašić) din Belgrad un Ultimatum, cuprinzând 10 puncte. La sfatul Imperiului Ţarist s-au acceptat de către Regatul Sârb 9 puncte. Situaţia a fost considerată un *casus belli* de către Viena. La 28 iulie/9 august 1914 Imperiul Austro-Ungar a declarat război Regatului Serbiei.

În zilele următoare s-au definit cele două tabere: Berlinul s-a aliat cu Viena. Roma şi Bucureştiul s-au declarat neutre. În schimb, Sofia şi Istanbulul s-au aliat cu forţele germanice.

La rândul lui, Belgradul a fost sprijinit de Sankt Petersburg[12], de Paris şi de Londra.

Cum aceste state erau şi mari imperii coloniale, au atras în luptă şi coloniile lor. Ca urmare, războiul a căpătat un caracter mondial[13].

Acţiunilor terestre li s-au adăugat luptele pe mare. Imperiul German şi-a văzut flota blocată de navele britanice în Marea Baltică. Au rămas în afara ei 10 vase militare germane, care însă nu au putut rezista vânătorii efectuate de flota militară britanică. În cursul anului 1914 ele au fost scufundate[14]. Pentru germani singura soluţie care a rămas a fost a unei arme noi: submarinele, respectiv, folosirea submarinelor[15]. Au făcut-o. Succesul a existat, dar a fost relativ în faţa uriaşei flote britanice, sprijinită de USA şi de Franţa.

Pe uscat, războiul a început în Europa. Imperiul German, susţinut de aliaţii săi, a atacat în două direcţii: în vest şi în est.

În vest, în Franţa, armata germană care înainta pe trei mari linii, împărţită în trei mari grupe[16] între 5-12/18-25 septembrie 1914 a fost oprită pe râul Marna. A fost înfrântă. Atunci s-a văzut că a eşuat planul von Schlieffen. Von Moltke şi-a dat seama că războiul este pierdut şi a suferit o criză nervoasă care a determinat înlocuirea lui cu generalul Erich von Falkenhayn[17]. De atunci Primul Război Mondial, pe frontul de vest, a devenit un război de poziţii, stabil, fără schimbări spectaculoase[18].

---

11. Asasinatul a avut loc în ziua în care Franz Ferdinand şi soţia sa îşi aniversau căsătoria. Era o ocazie rară ca cei doi să poată apărea în public împreună. Martorii oculari au povestit că principele Franz Ferdinand, rănit, s-a întors către soţia sa. A văzut că era muribundă. Atunci a strigat: *„Nu muri, ai grijă de copiii noştri!"*. A fost prea târziu. Uciderea celor doi a fost pregătită cu atenţie de „Mâna Neagră", societate secretă condusă de colonelul Dragutin Dimitrievici – Apis, care era în legătură cu Ohrana din Imperiul Ţarist (Cf. Werner Lehfeldt. Ein russischer Schatten auf dem Attentat von Sarajevo. *Slověne. International Journal of Slavic Studies,* vol. 5, nr. 1, 2016, p. 218-225).

12. Sankt Petersburg, a fost numit între 18/31 august 1924 şi 26 ianuarie 1925 Petrograd, ulterior Leningrad şi, în fine, din nou Sankt Petersburg din 1991; această schimbare a denumirii oraşului a fost motivată de fiecare dată politic.

13. În puţine zile de la declararea războiului în luptă au ajuns să fie implicate 28 state cu coloniile lor.

14. Cf. R. Şt. Vergatti. Din luptele navale ale flotei militare germane în timpul celor două războaie mondiale. În: Virgil Coman; Luminiţa Stelian; Nicoleta Paraschiv. *Profesor universitar dr. Valentin Ciorbea la 70 de ani: o viaţă în siajul Muzei Clio*. Bucureşti: Ed. Etnologică, 2016, p. 699-708.

15. În anul 1915 Istanbulul era bombardat de pe mare de două *Super dreadnoght-uri*. Pentru a salva oraşul, germanii au ordonat ca din portul Kiel să plece Submarinul 17. După un drum îndelungat, acesta a ajuns în Bosfor. A torpilat în primul rând un vas englez, apoi s-a poziţionat sub vasul lovit şi, de acolo, a trimis o torpilă către al doilea vas britanic. Submarinul german a reuşit să scufunde cele două vase britanice şi să se salveze. Astfel, situaţia Istanbulului a fost pentru un moment uşurată.

16. S-a recurs la această împărţire pentru o înaintare mai rapidă; în fruntea celor trei grupe erau generalii von Kluck, von Moltke, von Bülow şi von Hausen.

17. Aşa cum rezultă de altfel şi din corespondenţa dintre von Moltke şi soţia lui (cf. Annika Mombauer. *Helmuth von Moltke and the Origins of the First World War.* Cambridge: Cambridge University Press, 2001, p. 271).

18. În acest sens a fost perceput şi în lucrările pentru publicul larg, cf. romanul scris de Erich Maria Remarque. *Nimic nou pe frontul de vest,* [s.l.]: [s.n], 1929.

În est, în Rusia, germanii au obţinut mari victorii, dar nu au putut stăpâni vastul teritoriu cucerit[19]. Totodată germanii au fost obligaţi să-i apere pe austro-ungari din armata cărora au dezertat peste 100.000 cehi care au plecat spre ruşi. A fost o breşă uriaşă care a trebuit să fie acoperită rapid de germani. Ruşii însă aveau propriile lor probleme şi nu au putut trage foloase de aici.

S-a pus problema războiului de informaţii, a spionajului. Aici femeile au avut un rol extrem de însemnat. Ele puteau folosi, în ajutorul lor, zeul cu întreit nume Eros-Cupidon-Amor. Cu ajutorul lui s-a reuşit să se afle informaţii deosebit de preţioase. Să nu se uite cazul fermecătoarei dansatoare olandeze Mata Hari, devenită prototip al spioanei de renume mondial.

Nu trebuie neglijat nici cazul Marthei Bibescu. Era considerată o frumuseţe, fiecare epocă având-şi frumuseţile ei. În preajma Primului Război Mondial l-a fermecat pe Kronprinz de la care a aflat informaţii importante pe care a putut să le ofere conducătorilor statului român. Dar ei acea aventură nu i-a făcut bine, căci i-a creat o aură de germanofilă. Această faimă a apărut în perioada de neutralitate a României.

Rămânerea României în stare de expectativă, poate, ar trebui pusă în legătură şi cu vizita ţarului Nicolae II la 1/14 iunie 1914 în portul Constanţa. Acesta s-a întâlnit cu regele Carol I, cu premierul Ion I. C. Brătianu, cu ministrul de externe Emil Porumbaru. De reţinut este că, deşi convorbirile au fost confidenţiale, în limba franceză – a întâlnirilor diplomatice de până la Primul Război Mondial, imediat s-a aflat conţinutul lor. Era normal. Orice secret din sfera politică se afla cu repeziciune. Situaţia s-a datorat, probabil, şi aflării în preajmă a mai multor femei din high-society.

În timpul acelor discuţii, ţarul parcă ar fi avut o premoniţie, spunând că în cazul în care se va acţiona împotriva Regatului Serbiei, el nu va rămâne indiferent. A fost o ameninţare şi la adresa României, care în acel moment era aliată cu Imperiul German şi cu Imperiul Austro-Ungar. Se ştia bine că aceste ultime două state germanice se găseau în raporturi încordate cu Regatul Sârb. În fine, se mai vedea limpede că familia regală română nu agrea o proiectată logodnă dintre principele moştenitor Carol, viitorul Carol II şi Marea Ducesă Olga Nicolaevna, fiica majoră a ţarului Nicolae al II-lea[20]. Este foarte important de remarcat că ţarul, autocrat al unei mari puteri ca Rusia, a făcut efortul de a veni să-l viziteze, pentru a negocia, pe regele Carol I, aflat pe tronul unui mic stat sud-est european. S-ar putea ca vizita ţarului să fi fost determinată de atitudinea plină de demnitate a regelui Carol I, dar şi de alianţa României cu Puterile Centrale, care devenise formală. Folosesc aici termenul formal, sau *de facto*, deoarece din anul 1913, Regatul României nu mai reînnoise pactul de alianţă cu Imperiul German şi cu Imperiul Austro-Ungar: în timpul războaielor balcanice, Viena se situase hotărâtă pe poziţia Bulgariei, împotriva ţării noastre, iar Berlinul nu făcuse nimic în sprijinul Bucureştilor[21]. Ca atare, Regatul României se găsea pe scena politică liber de orice obligaţii, curtat de ambele blocuri politice pentru a încheia alianţe. A fost o situaţie care l-a determinat pe premierul Ion I. C. Brătianu ca, imediat ce a coborât de pe yachtul ţarului, să fugă la telegraf pentru a înştiinţa Berlinul despre cele discutate[22]. Nu a fost greu pentru cei care-l urmăreau pe premierul român să afle ce conţinut avea telegrama. La câteva zile apoi, s-a remarcat o reacţie a reprezentanţilor lumii diplomatice. În România

19. Victoriile din zona lacurilor Mazuriene au fost semnificative, eliberând pentru restul războiului teritoriul Germaniei, dar în acelaşi timp pentru germani faptul că au luat 90.000 prizonieri a reprezentat o grea povară: nu-i puteau hrăni (cf. A. J. P. Taylor. *First World War...*, ed. cit., p. 38).

20. Cf. Al. Marghiloman. *Note politice 1897-1924*. Vol. 1: *1897-1915*. Bucureşti: Institutul de Arte Grafice „Eminescu" S.A., 1927, p. 212-213, 223.

21. Cf. I. G. Duca. *Amintiri politice*. Vol. 1: *Neutralitatea*, Ed. I. München: Jon Dumitru-Verlag, 1981, p. 31.

22. *Ibidem*, p. 32.

a sosit ministrul de externe al Imperiului Ţarist, Sazonov. El nu l-a însoţit pe ţar pretextând că nu suporta călătoriile pe mare. A avut întâlniri în Bucureşti cu Ion I. C. Brătianu şi cu Em. Porumbaru. În final, D. S. Sazonov a fost invitat să viziteze Sinaia. Ion I. C. Brătianu şi Sazonov au mers către Predeal, unde era graniţa cu Imperiul Austro-Ungar. Acolo, ministrul de externe al ţarului a arătat cu un gest Transilvania, însoţindu-l cu cuvintele: *„iată ce vă vom da noi"*. Pentru Ion I. C. Brătianu, promisiunea nu avea mare importanţă. Ştia că se fac multe promisiuni, dar se respectă puţine. Totodată, era conştient că Rusia răpise Basarabia de la Principatul Moldovei încă din anul 1812 şi nu avea nicio intenţie să o restituie.

În acele condiţii, posibil ca vizita de la 1/14 iunie 1914 a ţarului Nicolae al II-lea în România să fi fost una din cauzele principale care a determinat declararea stării de neutralitate. Această situaţie se desprindea ca majoră pe agenda problemelor internaţionale. Ea începuse să fie discutată de oamenii politici români, fruntaşi ai tuturor partidelor – Ion I. C. Brătianu, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, P. P. Carp, Al. Marghiloman, Em. Costinescu etc. Discuţiile s-au aprins şi s-au aprofundat după 15/28 iunie 1914, când în oraşul Sarajevo au fost asasinaţi moştenitorul tronului Imperiului Austro-Ungar şi soţia sa. Imediat, la 20 iulie/2 august 1914 a fost convocat Consiliul de Coroană de la Sinaia. El a decis ca România să rămână în stare de neutralitate. A fost poziţia cea mai înţeleaptă pentru care a pledat Ion I. C. Brătianu. A avut de înfruntat opoziţia lui P. P. Carp, şeful conservatorilor, poate singurul prieten sincer al regelui Carol I, care i-a spus public premierului că are trei fii, care sunt cel mai de seamă bun al lui, dar, dacă România ar intra în război, îi va trimite pe toţi pe front. Cuvintele lui şi argumentele lui au avut doar greutate sentimentală. Nu l-au impresionat pe Ion I. C. Brătianu care a reuşit să-şi impună punctul de vedere. Regele Carol I, cu durere în suflet, s-a supus deciziei Consiliului de Coroană. Era un om corect şi-i plăcea poziţia de rege al românilor pe care şi-o asumase cu toată seriozitatea.

Perioada neutralităţii României dintre anii 1914-1916 s-a dovedit plină de ambiguităţi. Atunci au prosperat speculanţii care au profitat de pe urma cererii de produse, în special alimentare, ale locuitorilor din Puterile Centrale. Era firesc. Imperiul German şi Imperiul Austro-Ungar erau blocate pe mare. Legăturile cu coloniile lor erau întrerupte sau foarte dificile şi nu-şi puteau asigura subzistenţa populaţiei şi nevoile războiului. Foametea devenise endemică. Ca atare, România prezenta un interes special pentru Puterile Centrale, căci era o ţară producătoare de grâne, carne, petrol etc., aflată la graniţa Imperiului Austro-Ungar. Din actele diplomatice şi economice, din memoriile personalităţilor române, din romanele epocii respective, poate cele mai concludente mărturii, rezultă că se intensifica exportul către zonele germanice. S-a procedat astfel deşi cei mai importanţi oameni politici ai vremii, în frunte cu Ion I. C. Brătianu, erau antantofili. În acest sens pledează şi ceea ce spusese în toamna anului 1914 Ion I. C. Brătianu către prietenul său ieşean Geórgel Mârzescu: *„dacă voi intra în război, o voi face ca aliat al Antantei*[23]*."*

La reşedinţa regală de la Cotroceni au avut loc numeroase discuţii referitoare la calea pe care trebuia să o ia statul român în prima mare conflagraţie mondială. Numeroşi oameni politici români, diplomaţi străini au discutat în Salonul de lucru al regelui (biblioteca) ori în Salonul auriu al reginei aspecte referitoare la atitudinea pe care, în opinia lor, trebuia să o ia România, s-a vorbit despre neutralitate, participare la război alături de Antantă ori Puterile Centrale. Regele Ferdinand, în cadrul discuţiilor nu s-a angajat ferm în susţinerea unei poziţii, era evaziv, evita luarea unei hotărâri[24]. Spre deosebire de acesta, regina Maria s-a implicat în susţinerea cauzei româneşti şi pentru participare la război alături de Antantă. Printre personalităţile care au trecut pe la Cotroceni s-a numărat, în mai multe rânduri şi savantul N. Iorga, care nota poziţia antantistă a reginei,

23. C. Stere. *Marele Războiu şi politica României*. Bucureşti: Lumina, 1918, p. 229.
24. C. Argetoianu. *Pentru cei de mâine*. Vol. 1. Bucureşti: Ed. Albatros, 1991, p. 214.

cu toate că *„avea atâta sânge german"*, poziţie exprimată deschis încă de la înscăunarea sa[25].

Ofensiva diplomatică a Puterilor Centrale, în vederea atragerii casei regale române, după moartea regelui Carol I a fost susţinută: *„Totul a fost pus în mişcare: relaţiile de familie, prietenii vechi, persoanele oficiale. Cu fiecare curier veneau scrisori de la Berlin, de la Sigmaringen, de la Coburg ..."*[26].

În Consiliul de Coroană (ţinut în ziua de duminică 14/27 august 1916), la palatul Cotroceni, s-a hotărât, în mod oficial intrarea României în Războiul pentru Întregirea Neamului. Decizia fusese luată cu câtva timp în urmă[27], dar numai câţiva dintre participanţi cunoşteau acest lucru. Desfăşurarea Consiliului fusese regizată anterior de către Ion I. C. Brătianu[28]. Consiliul a început pe la ora 10 dimineaţa[29]. I. G. Duca a descris evenimentul, prezentând portretele şi starea de spirit a participanţilor: *„Maiorescu, prins într-o redingotă cam veche şi cam strâmtă, cu figura interogativă şi cu inimitabila lui gesticulaţie, mai pripită decât de obicei, mergând de la unu la altul; Marghiloman, ca întotdeauna, de o impecabilă eleganţă şi plin de iluzii, era senin şi aproape voios, pe când Carp, cu monoclul pironit în orbita oculară, deşi nu ştia nimic, părea că presimţea ce se urzea. Era crispat şi pe chipul său se vedeau stigmatele ciudei care îl stăpânea. Take Ionescu, prevenit, exalta şi cu greu îşi putea ascunde bucuria. De Filipescu nici nu vorbesc, nu mai era el, boala îl doborâse, slăbit,cu ochii pierduţi, privea aiurea. El, exuberanţa personificată, el, care dorise această intrare în acţiune cu atâta patimă, stătea acuma, în clipa decisivă, covârşit parcă de o mare durere şi nu de o mare fericire"* [30]. Erau de faţă membrii Consiliului de Miniştri: Ion I. C. Brătianu, Emil Costinescu, Emil Porumbaru, Vasile Morţun, Alexandru Constantinescu, Alexandru Radovici, dr. C. Angelescu, Victor Antonescu, I. G. Duca, reprezentanţii Parlamentului (M. Pherekyde, preşedintele al Camerei şi C. F. Robescu, care-l înlocuia pe V. Missir, preşedintele Senatului, care lipsea din ţară); foşti preşedinţi ai Consiliului de Miniştri: Theodor Rosetti, P. P. Carp şi Titu Maiorescu; şefi de partide (Take Ionescu, N. Filipescu şi Al. Marghiloman); foşti preşedinţi ai Corpurilor Legiuitoare (Costică Olănescu şi C. Cantacuzino-Paşcanu)[31]. Regele şi-a făcut apariţia, urmat de moştenitorul tronului. Primul a luat cuvântul Ferdinand I, arătând care era rostul acestui Consiliu de Coroană, precizând că hotărârea era luată. El convocase reprezentanţii tuturor partidelor pentru a le comunica această hotărîre şi pentru a le cere să se ralieze la ea şi *„pentru a le solicita tot concursul de care ţara avea atâta nevoie"* [32]. Duca a creionat şi un portret al regelui aşa cum era în acele clipe dramatice: *„Regele era foarte emoţionat. Pe figura sa se vedeau întipărite urmele luptei sufleteşti prin care trecuse, ale nopţilor chinuitoare de nesomn în care se zbătuse între înclinaţiunile sale*

---

25. N. Iorga. *O viaţă de om aşa cum a fost.* Vol. 2. Chişinău: Ed. Universitas, 1991, p. 221-222, care iată cum descria audienţa sa: *„Am găsit, nu o dată, la palatul din Cotroceni o inteligenţă distinsă, o mărturisire sinceră a unor sentimente neschimbate şi tot farmecul unei conversaţii...[...] Nu-i era nimănui ... nici urât, nici frică în odaia unde noua doamnă a ţării primia, între obiectele ei de artă şi cărţile ei favorite, totdeauna şi în prezenţa unor mari şi negre fiare blânde..."*.

26. *Ibidem*, p. 148.

27. C. Argetoianu. *Pentru cei de mâine, amintiri din vremea celor de ieri.* Vol. 3, partea a V-a: *(1916-1917).* Bucureşti: Ed. Humanitas, 1992, p. 9; N. Iorga. *Istoria românilor.* Vol. 10: *Întregitorii.* Bucureşti, 1939, p. 362.

28. I. G. Duca. *Memorii.* Vol. 2: *Neutralitatea*, partea a II-a: *(1915-1916).* Ed. de Stelian Neagoe. Timişoara: Ed. Helicon, 1993, p. 159.

29. C. Argetoianu scria că a început la ora 10, deşi fusese anunţată, în presă, pentru orele 17, *„pentru a deruta pe curioşi"*, dezinformarea a fost zadarnică deoarece personalităţile convocate la palat au venit însoţite, iar *„Calea Victoriei şi Bulevardul până la Cotroceni erau înţesate de lume"*, C. Argetoianu. *Op. cit*, p. 10; în 14 august, ziarele *Viitorul* şi *Universul* anunţaseră orele 15, cu o zi înainte ediţiile speciale au anunţat ora 10, vezi radiografia acelei zile şi despre discuţiile din consiliu în L. Rebreanu. *Jurnal.* Vol. 1. Bucureşti: Ed. Minerva, 1984, p. 344, 346, 348, 349; tot ora 10 este menţionată şi de către Al. Marghiloman în *Note politice.* Vol. 2: *România şi primul război mondial (1914-1919).* Bucureşti: Ed. Machiavelli, 1994, p. 11.

30. *Ibidem.*

31. C. Argetoianu. *Op. cit.*, p. 10.

32. I. G. Duca. *Op. cit.*, p. 162.

firești de principe german și îndatoririle sale poruncitoare de rege român, nopțile în care l-a frământat îndoiala dintre victoria germană și victoria aliată, clipele în care conștiința sa de rege și de om l-a obligat să judece toată epocala răspundere ce apăsa pe umerii lui. Dar, cu toată impresionanta emoțiune ce îl stăpânea, a vorbit cu o perfectă claritate și cu o voce de o nedezmințită hotărâre. De astă dată discuția nu a mai avut loc ca la Sinaia, în limba franceză, ci în limba română" [33]. Regele a arătat că România *„nu poate lupta alături de Puterile Centrale, căci ar însemna să mergem împotriva întregii evoluțiuni istorice a neamului nostru"*. [34] și că este exclusă victoria acestora[35]. A menționat încercările la care a fost supus, dar mai importantă era îndeplinirea idealului național. Discursul regelui a reprezentat unul dintre rarele momente, în care acesta și-a uimit auditoriul: *„De altminteri, în tot timpul acestui Consiliu, regele Ferdinand a fost într-adevăr admirabil. Îmi amintesc uimirea generală, când ne-a dat viziunea unei puteri de apostol, atât este de adevărat că numai din adâncimile misterioase ale sufletului izvorăsc faptele mari și gesturile nepieritoare. Regele Ferdinand, discutabil din atâtea puncte de vedere, a dovedit însă în dimineața de 14 august 1916 că este un mare suflet și prin aceasta nu numai ca va rămâne, dar se va impune respectului și admirațiunii posterității"* [36]. Ferdinand I a adresat opoziției un apel de sprijin și de unire. P. P. Carp a cerut să vorbească întâi șeful guvernului și șefii de partide. Ion I. C. Brătianu a expus situația și motivele pentru care se impunea să intrăm în război alături de Aliați, pentru satisfacerea idealului unității naționale [37]. P. P. Carp, solicitat să vorbească, a refuzat din nou, cerând să audă înainte părerea șefilor de partide. Take Ionescu a aprobat hotărârea regelui; Marghiloman s-a pronunțat pentru neutralitate, căci nu se poate anticipa cum se va sfârși războiul și a exprimat temerea *„că rezultatele unui război fericit alături de Aliați înseamnă pentru noi așezarea definitivă a rușilor la Strâmtori, adică strangularea, pieirea noastră"* [38]. N. Filipescu, care *„stătuse aproape tot timpul aplecat pe masă, cu fruntea lipită de mâinile sale încrucișate, ridică deodată capul și izbucnește; a fost ultima licărire publică a cunoscutei sale impetuozități. Adresându-se direct lui Marghiloman, mușcându-și când mustața, când buza, spuse răstit: «Să mă ierți! Hotărârile pe care le-a luat guvernul astăzi nu sunt decât consecința logică a tratatului încheiat de dl. Brătianu cu Rusia în septembrie 1914.»* [...] *Și astfel, după aproape treizeci de ani, în jurul covorului roșu al mesei de la Cotroceni și din ceasul însuși în care se hotăra intrarea în război a României, lua sfârșit duelul dintre aceștI doi fruntași conservatori, duel care în viața lor a contribuit atât de mult la distrugerea acestui partid..."* [39]. Al. Marghiloman și-a încheiat cuvântul cerând să se aștepte rezultatul ofensivei lui Hindenburg[40]. P. P. Carp, prin afirmațiile sale a surprins toți participanții. În accepția sa *„Hegemonia germană înseamnă pentru noi mântuirea, cea rusească sfârșitul"*. A fost consecvent tezei sale germanofile. Punctul culminant al expunerii sale a determinat rumoare printre participanți: *„Am trei fii, îi dau Majestății Voastre să se bată și să moară. Iar eu mă voi ruga lui Dumnezeu ca armata română să fie bătută... căci numai astfel România va putea să fie scăpată!»* [41]. La aceste cuvinte, regele a replicat: *„Nu cunosc interesele dinastiei, nu cunosc decât interesele țării. În conștiința mea aceste două interese se confundă.* [...] *Dinastia va urma soarta țării,*

33. *Ibidem.*
34. *Ibidem.*
35. Al. Marghiloman. *Op. cit.*, p. 11.
36. *Ibidem*, p. 163.
37. *Ibidem.*
38. *Ibidem*, p. 164.
39. *Ibidem*, p. 165.
40. C. Argetoianu. *Op. cit.*, p. 11.
41. *Ibidem*, p. 11-12; I. G. Duca. *Op. cit.*, p. 167; N. Iorga. *Op. cit.*, p. 363.

învingătoare cu ea, sau învinsă cu ea. Deoarece mai presus de toate, să ştiţi, domnule Carp, că dinastia mea este română. Rău aţi facut când aţi numit-o străină, germană. Nu, e românească! Românii nu au adus aci pe unchiul meu, regele Carol, ca să întemeieze o dinastie germană la gurile Dunării, ci o dinastie naţională şi revendic pentru Casa Mea cinstea de a fi îndeplinit în întregime misiunea pe care acest popor i-a încredinţat-o. Aceste cuvinte au fost nu spuse, ci scandate cu toată mândria unui Hohenzollern şi cu tot patriotismul unui bun român" [42]. Titu Maiorescu, singurul ardelean prezent la Consiliu[43], nu numai că se opunea intrării în război pentru eliberarea Ardealului, dar contesta dorinţa ardelenilor de a se uni cu România[44]. În faţa acestei atitudini, Ion I. C. Brătianu şi Take Ionescu au protestat energic. Titu Maiorescu a încercat apoi să dovedească imposibilitatea constituţională de a declara războiul [45]. E. Costinescu a spus că problema strâmtorilor nu poate fi hotărâtoare, căci, indiferent cine le va stăpâni, germanii sau ruşii, tot rău va fi pentru noi [46]. A mai vorbit despre pericolul neutralităţii *„dacă mai stăm neutri, ne vor încălca ungurii la nord bulgarii la sud „*, pronunţându-se pentru război [47]. Take Ionescu a infirmat cele susţinute de Titu Maiorescu: *„Afirm în modul cel mai hotărât că românii de dincolo ne aşteaptă ca pe Messia"*, cerând intrarea în război[48]. C. F. Robescu, şi-a exprimat, în numele Senatului, acordul, răspunzându-i lui Maiorescu că *„tot poporul se va scula pentru a dezrobi pe fraţii noştri"* aflaţi sub ocupaţie[49].

Regele, înlăcrimat, a avut ultimul cuvânt îndemnând la concordie, în interesul patriei şi a subliniat sacrificiul pe care l-a făcut[50]. După terminarea Consiliului, a strâns mâna fiecăruia, spunându-i lui N. Filipescu, în franceză, că este un român la fel de bun ca şi acesta[51]. Ferdinand I, ajungând în dreptul lui Carp, şi-a afirmat speranţa că toţi românii vor fi uniţi în marea luptă care va începe. P. Carp şi-a susţinut opinia, spunând că Ferdinand I va fi primul Hohenzollern învins, dar a primit următorul răspuns: *„Ştiu că Hohenzollernii n-au obiceiul să fie învinşi; de aceea, prima victorie am repurtat-o asupra mea!"*[52]. După această replică, regele, urmat de fiul său, a părăsit salonul. La terminarea Consiliului, I. G. Duca a remarcat forfota existentă în palat. Coridoarele erau pline de aghiotanţi, de demnitarii Curţii, de ofiţeri, de şefi de cabinet. Pe toate feţele se citea agitaţia, bucuria şi grija totodată. Brătianu a avut o conversaţie cu regina Maria, care cunoştea hotărârea, pentru a o pune la curent cu cele discutate la Consiliu[53]. I. G. Duca îşi încheie aminitirile referitoare la Consiliu, printr-o scenă care s-a petrecut la palat: *„Când regele, cu ochii roşii şi zguduit încă de emoţie, a ieşit din Consiliu şi a trecut în camera lui de lucru, a dat de bătrânul său camerier, Neuman. Acest Neuman, originar din Sigmaringen, făcea parte dintr-o familie care de veacuri slujea pe principii de Hohenzollern. El, personal, era în serviciul regelui de când acesta era de 12 ani şi de atunci nu-l părăsise niciodată, chiar în timpul bolii sale de la 1897 îl îngrijise cu un devotament fără margini.*

---

42. I. G. Duca. *Op. cit.*, p. 167.
43. *Ibidem*, p. 171 *„singurul ardelean din acel Consiliu, nu numai că se opunea la intrarea în război pentru eliberarea Ardealului, dar contesta chiar ardelenilor dorinţa de-a se alipi României".*
44. *Ibidem*, p. 169; C. Argetoianu. *Op. cit*, p. 12.
45. I. G. Duca. *Op. cit.*, p. 170.
46. *Ibidem*, p. 171.
47. *Ibidem*, p. 172; Al. Marghiloman. *Op. cit.*, p. 13.
48. I. G. Duca. *Op. cit.*, p. 172; C. Argetoianu. *Op. cit*, p. 12.
49. Al. Marghiloman. *Op. cit.*, p. 13.
50. I. G. Duca. *Op. cit.*, p. 171.
51. C. Argetoianu. *Op. cit.*, p. 12.
52. *Ibidem*, p. 12-13.
53. I. G. Duca. *Op. cit.*, p. 175; regina Maria nota în *Jurnalul* său, în dreptul datei de 14/27 august 1916: *„Ştiam de săptămâni. Am purtat în mine îngrozitorul secret, fără să vorbesc de el, căci trebuia ca alţii să nu ştie."*, Maria, regina României. *Op. cit.*, p. 62.

Se certau toată ziua, dar nu puteau trăi unul fără altul. De îndată ce l-a văzut, regele i-a zis: «Neuman, să ştii că în interesul ţării al cărui rege sunt, am trebuit să trag spada împotriva ţării mele de origină. Tu eşti german şi ai rămas german, prin urmare nu am dreptul să-ţi mai cer nimic. Din ceasul de faţă vei face ce-ţi va dicta conştiinţa. Poţi să te înapoiezi la Sigmaringen. Îţi voi înlesni plecarea şi te voi binecuvânta.» Bătrânul Kammerdiener, ultima amintire vie a copilariei şi a patriei germane, trecând atunci peste toate prescripţiile protocolare, l-a îmbrăţişat pe rege şi i-a spus că va rămâne câine credincios la picioarele lui până la ultima sa suflare. Şi căzând unul în braţele altuia, au plâns cu hohote" [54].

Consiliul de Coroană de la Cotroceni din vara anului 1916 nu a făcut decât să certifice dorinţa de rezolvare a situaţiei naţionale a românilor (*„formalitatea constituţională"* – după expresia lui C. Argetoianu), care, ulterior va fi înfăptuită cu multe sacrificii. Condiţiile şi data intrării în războiul pentru întregirea neamului (1916-1919) au fost stabilite prin convenţia din 4/17 august 1916 cu Antanta.

În după amiaza aceleiaşi zile, 14/27 august, regele, prin Barbu Ştirbei, îl recheamă la palat pe Al. Marghiloman, propunându-i să intre în guvernul lui Brătianu. Acesta refuză, afirmând că guvernele de coaliţie sunt *„anarhia administrativă"* [55]. Regele şi-a exprimat din nou dorinţa ca toate forţele politice să fie unite, iar decizia politică a intrării în război *„să fie opera tuturor partidelor"* [56]. Marghiloman şi-a păstrat poziţia, afirmând că nu poate semna o declaraţie de război împotriva Germaniei, adăugând că la greu, regele se poate bizui pe el [57]

Pe măsură ce se scurgeau anii pe front, era evident că timpul lucra pentru Antantă. În ţară, Ion I. C. Brătianu se pregătea pentru o eventuală intrare în luptă. A mobilizat armata şi a ţinut-o în stare de alertă. Apoi a pregătit spitalele pentru a primi, eventual, răniţii veniţi de pe front.

În *Memoriile* sale, Vasile Cancicov, fratele viitorului ministru Mircea Cancicov, descrie cum o serie de doamne au organizat un spital foarte îngrijit în Bacău[58]. În fruntea lor s-au aflat doamna Averescu[59], institutoarea Zamfira Dumitrescu, Olga Sturdza.

Acţiunea femeilor de pregătire a intrării României în Marele Război a fost condusă discret, înainte de declanşarea luptei, de regina Maria. Multe alte femei pot fi menţionate: Maria Balş din Moldova, Matilda Gheţoiu şi Maria Gigurtu din Craiova etc. În afară de numele sonore ale unor femei aflate în fruntea societăţii româneşti, nu trebuie uitat că a existat o masă mare a femeilor simple, anonime, implicate în munca zilnică de pe câmpuri, din ateliere şi din fabrici, din spitale şi infirmierii etc. Acestea au dus munca grea, tenace, cotidiană, obstinantă, constructivă, care a permis întreţinerea frontului cu mari sacrificii personale, nu doar materiale, băneşti. Să nu se uite că pentru fiecare soldat care lupta în linia întâi, erau cel puţin nouă oameni care activau în spatele frontului. Ori, din aceşti nouă oameni aflaţi în spatele frontului, cel puţin şase erau femei. Spatele frontului era un loc al femeilor care pregăteau intrarea în război în timpul păcii. A devenit un loc al infernului, când în spitale au început să fie aduşi răniţii. Femeile abia atunci şi-au dat seama că trebuiau să înveţe ce era, în realitate, munca unei asistente medicale.

Intrarea României în război pentru desăvârşirea unităţii statale a marcat puternic mişcarea feministă, care desfăşura o activitate intensă de câţiva ani, mai ales în Transilvania şi Banat. Astfel, încă din 1913 la

54. *Ibidem.*

55. Al. Marghiloman, *Op. cit.*, p. 15.

56. *Ibidem.*

57. *Ibidem*; fapt care s-a şi întâmplat cu ocazia tratativelor Păcii de la Buftea-Bucureşti.

58. Cf. Vasile Th. Cancicov. *Impresiuni şi păreri personale din timpul războiului României. Jurnal zilnic 13 august 1916-31 decembrie 1918*. Vol. 1. Bucureşti: Atelierele Societăţii Universul, 1921, p. 24 şi urm.

59. *Ibidem*. Vol. 2, p. 193.

Braşov a avut loc primul Congres de unificare a *Uniunii Femeilor Române* (U. F. R.)[60], Maria Baiulescu era preşedinte, iar Elena Săbădeanu a fost aleasă preşedinte de onoare; din 1914 sediul era la Braşov.

Dintre femeile cu activitate deosebită în cadrul acestei *Societăţi* şi care ulterior au fost deosebit de active şi în viaţa Crucii Roşii enumerăm: Catinca Bârseanu – membră în comitetul de direcţie de la Sibiu U.F.R.; Ana Filip – membră în Comitetul de direcţie U. F. R. de la Abrud; Paulina Rădulescu – membră în Comitetul de direcţie U.F.R. de la Lugoj; Maria Moldovan – membră în Comitetul de direcţie a U. F. R. de la Arad; Elena Pop – membră în Comitetul de direcţie U.F.R. de la Blaj; Lucreţia Murăşanu – membră în Comitetul de direcţie de la Turda; Elena Meţianu – membră în Comitetul de direcţie U. F. R. de la Zărneşti; Ana Pop de Lemeny – membră în Comitetul de direcţie U. F. R. de la Cluj.

În 1916 *Uniunea Femeilor Române* cu sediul la Braşov s-a constituit în Societatea Crucii Roşii Româneşti îngrijind armata română, organizând spitale etc.[61]

După retragerea armatei române, o parte din fruntaşele *Uniunii* s-au retras cu armata în Moldova, dar o parte au ramas în Transilvania. Acestea, pentru ajutorul dat românilor au fost întemniţate şi acuzate de *„trădare de patrie"*, iar averile confiscate.

Autorităţile austro-ungare au încercat, fără rezultat să dizolve *Uniunea Femeilor Române*. Un rol important în menţinerea *Uniunii* l-au avut Virginia Vlaicu şi Ana Broşteanu.

Numeroase femei s-au remarcat în formaţiunile sanitare ale Crucii Roşii, ajutând la evacuarea a peste 40.000 de răniţi spre Moldova cu curaj, cu spirit de sacrificiu şi participare directă la acţiunile militare.

În ziua de 16/29 august 1916 când s-a decretat mobilizarea generală, Dimitrie Onciul, prietenul lui Ciprian Porumbescu relata următoarele: *„Când goarna chema feciorii români la luptă pentru dezrobirea Ardealului, primul cântec de luptă ce l-am auzit era «Pe al nostru steag e scris unire.»* Nu pot descrie adânca emoţie ce m-a cuprins atunci, la auzul acestui Imn care mi-a încălzit sufletul la tinereţe şi mi-a întinerit bătrâneţile[62]."

Pentru intrarea în război s-a făcut mobilizare naţională care a scos în evidenţă solidaritatea de neam şi solidaritatea de istorie dintre români; a scos în evidenţă *„solidaritatea latină"*. Războiul a demonstrat încă o dată *„misiunea europeană"* a României la *„porţile Orientului"*.

Imediat după intrarea României în război, regina Maria a adoptat ţinuta de soră de caritate determinând şi ţinuta tuturor celor care urmau să se înroleze sub steagul Crucii Roşii Române. Regina a fost transformată *„dintr-o icoană a eleganţei într-una a patriotismului şi devotamentului"*[63].

A activat ca soră de caritate pentru Crucea Roşie, a subvenţionat şi administrat serviciul de ambulanţă, a propus înfiinţarea Ordinului Crucea „Regina Maria", a patronat nenumărate evenimente culturale şi strângeri de fonduri băneşti sau colecte de alimente, îmbrăcaminte, lemne, etc.

Presa publica articole semnate de regină şi dădea informaţii privind activitatea reginei Maria. A creat imaginea de *„mamă a răniţilor"*, supranumită astfel întâi regina Elisabeta. În tot răstimpul celor doi ani Regina peste tot a fost infirmieră, a vizitat toate spitalele inclusiv cele de pe front, a inspectat împreună cu regele trupele de pe front şi a fost de asemenea şi agent de legătură între ţară şi Aliaţi. Şi-a asumat toate aceste responsabilităţi fiind un exemplu şi pildă vie pentru toate femeile din anturajul său şi nu numai. Presa prezenta zilnic momente din activitatea reginei Maria în ziare precum „România"

60. cf. Congresul femeilor române – de la corespondentul nostru special, Braşov, 16 iunie, în ziarul *Românul* (Arad), anul III, nr. 121, miercuri, 18 iunie 1913, p. 1-3.

61. Ştefania Mihăilescu. *Din istoria feminismului românesc. Antologie de texte (1838-1929)*. Bucureşti: Polirom, 2002, p. 33 şi p. 46.

62. Ciprian Porumbescu. *Puneţi un pahar cu vin şi pentru mine*. Suceava: Grupul editorial „Ion Grămadă", 2003, p. 45.

63. Maria Bucur. Între mituri, icoane şi tăceri. Femeile române în primul război mondial. În: Mădălina Nicolaescu. *Cine suntem noi? Despre identitatea femeilor din România modernă*. Bucureşti: Editura Anima, 1996, p. 42.

editat de Sadoveanu, „Neamul Românesc" al lui N. Iorga, „Gazeta ilustrată", ş. a.

Situaţia grea în care s-au aflat femeile pe tot parcursul războiului este greu de imaginat. Au avut de înfruntat dificultăţi inimaginabile şi au făcut faţă într-un mod pur şi simplu eroic.

În urma mobilizării totale, populaţia feminină, majoritar casnică a fost lăsată fără posibilitatea reală de a se întreţine.

Legislaţia muncii din România nu permitea femeilor să se angajeze fără consimţământul soţului. Legea din 18/31 decembrie 1914 conţinea un articol care menţiona că în situaţia în care angajaţii instituţiilor erau mobilizaţi îşi puteau lăsa soldele şi salariile familiilor[64]. Dar situaţia femeilor era mult mai complicată, iar articolul respectiv nu soluţiona toate problemele reale.

În 24 septembrie/7octombrie 1916, în România s-a aprobat decretul potrivit căruia *„în tot timpul cât va dura mobilizarea, femeile sătenilor mobilizaţi se instituiesc mandatare legale ale soţilor lor, pentru actele de administraţie privitoare la plata cotelor datorite (sic!) pentru pământ, la plata de arenzi, la facerea de învoieli agricole etc".*[65]

Tot atunci, în septembrie 1916 s-a constituit Oficiul de plasare care sprijinea preluarea de către femei a diferitelor obligaţii îndeplinite până atunci de bărbaţi în instituţii publice, în industrie etc.

Femeile au condus spitale la Bucureşti, Brăila, Galaţi, Craiova, Târgovişte, Iaşi, Odesa, Bacău, Adjud, Piatra Neamţ şi în alte peste 62 de localităţi.

Numeroase femei au rămas în Bucureşti şi în zona ocupată de armatele Puterilor Centrale, deşi se puteau retrage spre Moldova. Astfel rămăseseră în Bucureşti cele două surori ale primului ministru Ion I. C. Brătianu, Sabina Cantacuzino şi Pia Alimăneştianu şi conduceau fiecare câte un spital.

Tot în Bucureşti se afla şi Alexandrina (Didina) Cantacuzino, soţia lui Grigore Cantacuzino, deputat şi ministru în guvernul Marghiloman, care conducea împreună cu Zoe Romniceanu Spitalul *Societăţii Naţionale Ortodoxe a Femeilor Române*[66].

Alte spitale erau conduse de nume sonore precum: Ecaterina Cantacuzino, Eufrosina Ghica, Elena Sturdza, Martha Bibescu, Liseta Greceanu şi altele.

Pe lângă activitatea susţinută în spitale acestea au sprijinit mulţi ofiţeri şi soldaţi să evadeze din spitale şi să se alăture armatei române din Moldova. Altele au organizat ateliere unde să înveţe diferite meşteşuguri cei infirmi care părăseau spitalele. (Irina Edgar Mavrocordat).

La Iaşi, Natalia Vlădoianu conducea spitalul „Caritatea", locuind într-o casă în grădina spitalului. Tot acolo, Maria Moruzi era preşedinta Crucii Roşii şi activa intens în spitale colaborând cu Elisa Brătianu, soţia lui I. C. Brătianu care plecase din Bucureşti împreună cu tot guvernul şi familia regală, dar luase tot ce-i putea fi util ca să organizeze la Iaşi un spital.

La Bacău[67] şi la Piatra Neamţ activa Clotilda Averescu, soţia generalului şi apoi mareşalului Averescu care *„se specializase şi cantonase în operele de binefacere şi îngrijirea răniţilor".*

Maria Sturdza la conacul ei de la Miclăuşeni a improvizat un spital.

La Piatra Neamţ Spitalul a fost finanţat de Catina Economos şi condus de Valentina Focşa.

Eliza Suţu, *„domniţa de la Doamna",* a condus la Piatra Neamţ Sanatoriul „Doamna" întemeiat de generalul Averescu şi de soţia lui şi a locuit şi ea în cadrul Sanatoriului. Eliza Suţu a mai activat şi în spitalele din Iaşi şi de la Odesa.

---

64. *Ibidem,* p. 46.

65. Ştefania Mihăilescu. *Din istoria feminismului românesc. Antologie de texte (1838-1929).* Bucureşti: Polirom, 2002, p. 33.

66. Daniela Popescu. Mişcarea feministă în anii primului război mondial. În: *Omagiu istoricului Dan Berindei: cu prilejul acordării titlului de doctor honoris causa. Ed. ştiinţific Horia Dumitrescu. Focşani: D. M. Press, 2001,* p. 216.

67. *Ibidem,* p. 217.

La Odesa au funcţionat trei spitale româneşti. Iar doamna Argetoianu, mama omului politic de mai târziu, deşi era o femeie în vârstă şi avea o sănătate şubredă *„vizita destul de des spitalele şi-mi povestea că de ce sufereau mai mult soldaţii era îndepărtarea de ţară".*

Tot ea a iniţiat la Odesa şi a condus, în calitate de preşedinte, un Comitet pentru ajutorarea răniţilor şi bolnavilor evacuaţi din Moldova.

După pacea de la Bucureşti şi instalarea guvernului Marghiloman, singurul duşman care nu dezarma era *„cuconetul"* după cum nota Argetoianu. Cucoanele *„înfeudate mai toate Reginei"* continuau să-şi *„înfigă dinţii în toate persoanele pe care le considerau vinovate de alianţa cu nemţii"*[68].

Femeile rămase în Bucureşti au fost şi suspectate de nemţi că transmit informaţii celor retraşi în Moldova. Astfel Sabina Cantacuzino şi Pia Alimăneştianu au primit domiciliu forţat la Hereşti şi apoi la mănăstirea Pasărea, Maria Berindei şi fiica sa au fost arestate pentru că li s-a găsit în casă un *Jurnal* în care descriseseră abuzurile ocupaţiei germane în Bucureşti.

După intrarea Regatului României în război (14/27 august 1916), au urmat câteva zile de victorii ale armatei române. Foarte repede însă ea a fost înfrântă şi silită să înceapă retragerea. Fusese obligată să lupte concomitent, singură, pe două fronturi. Nu a primit ajutorul promis din partea Antantei – deşi acţiunea acesteia fusese condiţia de intrare în război, nici din partea Imperiului Ţarist[69], nici din partea Franţei[70].

Un sprijin remarcabil l-a primit armata română în acele zile din partea unei femei, tânăra Maria Bălan. Această frumoasă fată care avea 21 ani în 1916, locuia în Timişoara. Datorită farmecului ei personal, a vorbirii în mod curent a limbilor germană, maghiară, franceză, sârbă a reuşit să ajungă în contact cu ofiţeri din Biroul de informaţii Kundschaftstelle al Armatei a 7-a austro-ungare[71]. A putut transmite informaţii preţioase armatei române. A ajutat rezistenţa generalului Ion Dragalina de pe Valea Jiului, a generalului David Praporgescu de pe valea Oltului, a dezvăluit existenţa agentului de vânătoare Pfeiffer care urma să conducă regimentul austriac de vânători de munte în zona Rucăr Bran etc. A făcut mult, dar a fost un singur om. Rezistenţa generalului Ion Dragalina pe valea Jiului şi aceea a generalului David Praporgescu[72] pe Valea Oltului au fost repede zdrobite de mult mai numeroasa armată germană comandată de generalul Erich von Falkenhayn, fost comandant al OKW[73]. Concomitent, din sudul Dunării atacau trupele germane, bulgare, turceşti, comandate de generalul von Mackensen. Prima victorie antiromânească a avut loc lângă Turtucaia (24 august/5 septembrie

---

68. *Ibidem*, p. 219.

69. Prin tratatul secret semnat la 4/17 august 1916 Imperiul Ţarist se angaja ca înainte de intrarea României în război să declanşeze operaţiuni militare în zona Galiţiei şi a Bucovinei de Nord. Astfel, armata imperială Austro-Ungară nu ar fi avut forţe suficiente să apere Transilvania. Dar ruşii nu au făcut nimic...

70. În ceea ce priveşte Franţa, aceasta se angajase să intensifice operaţiunile militare de pe frontul Salonic, unde comanda generalul francez Maurice Sarrail. În preajma intrării României în război generalul francez a organizat un simulacru de ofensivă. Atunci, soldaţii români i-au dedicat un cântecel ironic: *„Ei, Sarrail, Sarrail, noi ne batem şi tu stai...!"*

71. Era serviciul de informaţii şi spionaj al Statului Major al armatei austro-ungare, creat în anul 1850 de Anton Ritter von Kalik, în Viena. Serviciul avea strânse legături cu Abteilung IIIb. Crease o reţea de informaţii şi spionaj în Rusia, care însă a fost dată în vileag de „cârtiţa" Alfred Redl în mai 1913. Din acest motiv, Kundschaftstelle nu a mai putut furniza informaţii viabile despre reînarmarea şi mobilizarea militară din Rusia. A obţinut totuşi succese în decriptarea transmisiunilor Italiei şi Rusiei, numele serviciului fiind schimbat în anul 1917 în Dechiffrirendienst. După armistiţiul din 11 noiembrie 1918 serviciul a fost desfiinţat şi arhiva sa distrusă (cf. Nigel West. *Historical Dictionary of World War I Intelligence*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2014, p. 159)

72. R. Şt. Vergatti. În amintirea generalului David Praporgescu. Scurtă schiţă pentru comemorarea unui veac de la săvârşirea din viaţă. *Oltenia Eroică*, 2016, nr. 4.

73. Cf. Erich von Falkenhayn. *Campania Armatei a 9-a împotriva Românilor şi Ruşilor, 1916-1917*. Trad. în lb. română de Al. Budiş şi C. Franc. Bucureşti: Ed. Socec, 1937, *passim*.

1916). Acolo, generalii Aslan, Teodorescu şi Basarabescu nu au făcut faţă situaţiei[74]. Generalul rus A. M. Zaioncicovski nu a putut lupta la Turtucaia, căci ostaşii lui erau complet nepregătiţi[75]. A urmat situaţia cumplit de proastă a oamenilor de sub comanda lui care transpare din scrisorile pe care le-a adresat comandantului Marelui Stat Major al Armatei Imperiului Ţarist, Stavka, generalul Alexeev. Singurii care au luptat în oarecare măsură la Turtucaia au fost oştenii din divizia sârbă[76].

S-au dat lupte continue ale armatei germane, austro-ungare, bulgare şi turce pentru ocuparea Olteniei, a Munteniei şi a Dobrogei. Trupele Puterilor Centrale înaintau greu. Constant întâlneau o rezistenţă dârză a românilor.

Un moment dificil pentru români a fost la începutul lunii septembrie 1916. Atunci, energicul premier Ion I. C. Brătianu a trecut printr-o perioadă de cădere psihică. El văzuse cum pe front armata română suferea o înfrângere după alta. Erau doi generali – Prezan şi Averescu – care făceau faţă situaţiei. Ceilalţi erau incapabili.

Antanta nu-şi respectase angajamentele luate prin acordul semnat la 4/17 august 1916:

1. armata rusă să declanşeze o ofensivă în nordul Bucovinei,
2. generalul Maurice Sarrail să înceapă o ofensivă în zona Salonicului.

După dezastrul de la Turtucaia, Ion I. C. Brătianu şi-a pierdut cumpătul. În locuinţa lui mergea dintr-o încăpere în alta spunând: *„Am fost înşelat!”*. Apoi evoca figura tatălui său, Ion C. Brătianu, şi el înşelat de marile puteri, în special de Imperiul Ţarist. Au putut să-l liniştească, cu multă dificultate, frumoasa lui soţie Elisa Ştirbei, cumnatul său Barbu Ştirbei şi cel mai bun prieten al său, I. G. Duca[77]. Momentul a fost greu pentru ţară. Atunci era nevoie, mai mult ca oricând, de un conducător calm, echilibrat. În ultima parte a lunii septembrie 1916, Ion I. C. Brătianu s-a liniştit.

S-ar putea ca liniştea să-i fi fost adusă şi de o telegramă primită de la generalul Joffre. Ilustrul comandant francez l-a anunţat pe premierul român că va sosi la Bucureşti o misiune militară franceză, în frunte cu generalul Henri Mathias Berthelot. Ştirea a fost extraordinară pentru Ion I. C. Brătianu. El simţea că nu mai este singur, că nu a fost părăsit[78].

La 15/28 octombrie 1916, în Gara de Nord din Bucureşti a sosit generalul Henri Mathias Berthelot[79]. A fost primit cu entuziasm. S-au părăsit sălile de spectacol, restaurantele, cafenelele, pentru ca lumea bucureşteană, în special femeile, să vină în gară pentru a-şi exprima bucuria căci, în fine, sosiseră francezii.

Au fost mai multe garnituri de tren care i-au adus pe cei 1200 ofiţeri francezi şi echipamentele lor[80].

Contele Charles de Saint-Aulaire, ministrul plenipotenţiar al Franţei şi autorităţile române l-au primit cu multă căldură pe generalul Berthelot. Regele Ferdinand I a mers până la oferirea comandei

---

74. *Ibidem*, p. 14-16, 157, 182, care precizează că planul de campanie al Puterilor Centrale împotriva României a fost atât de bine întocmit (cu multă vreme înainte de a intra România în război) încât desfăşurarea operaţiunilor l-a urmat întocmai; general Mihail Aslan. *Turtucaia, studiu strategic*. Bucureşti: Imprimeria Liga Poporului, 1921, *passim*; col. Constantin Zagorit. *Turtucaia, descriere amănunţită a pregătirii de războiu, cetăţii şi a luptelor care s-au întâmplat acolo, după povestirile ostaşilor cari au luat parte la aceste lupte. Comoara de învăţăminte pentru ofiţeri de toate treptele*. Bucureşti: Institutul de Arte Grafice Concurenţa. 1939, *passim*.

75. *Mémoires du Général Broussilov: Guerre 1914-1918*. Paris: Librairie Hachette, 1929, p. 224; Cf. I. G. Duca. *Amintiri politice*. Vol. 2. München: Jon Dumitru-Verlag, 1981, p. 12 şi urm.

76. Cf. I. G. Duca. *Op. cit*. Vol. 2. Ed. cit., p. 12 şi urm.

77. Cf. R. Şt. Vergatti. Starea de spirit a lui Ionel I. C. Brătianu după intrarea României în Primul Război Mondial. *Argesis. Revista Muzeului Judeţean Argeş*. Piteşti, 2006, nr. 15, p. 393-398.

78. Contele de Saint-Aulaire. *Confesiunile unui bătrân diplomat*. Prefaţă, comentarii şi note de Mihai Dim. Sturdza. Trad. de Ioana Sturdza. Bucureşti: Humanitas, 2003, p. 80-81 şi urm.

79. *Ibidem*.

80. *Ibidem*.

supreme a armatei române generalului francez. S-a lovit de refuzul acestuia[81].

Toate aceste evenimente de pe scena politico-militară se petreceau în timp ce se desfăşura exodul populaţiei către Moldova. Erau mii de femei care mergeau pe jos ţinând în mână câte o bocceluţă în care aveau lucruri de strictă necesitate. Ele trăiau mizeria vieţii oferită de război, însoţite de copii, de durerile traiului, de bătrâni. Mergeau într-un marş al durerii, în timp ce soldaţii din familiile lor căutau să oprească inamicul în plină acţiune de ocupare a Olteniei, a Munteniei şi a Dobrogei.

Au fost lăsate pagini evocatoare despre eroismul soldaţilor românilor în Jurnalele scrise de femei din timpul ocupaţiei germane[82]: Nadejda Ştirbei[83], Sabina Cantacuzino[84], Elisa Brătianu[85], de Paulina Tălăngescu, soţia prefectului judeţului Dâmboviţa etc. Sunt mărturii cutremurătoare despre suferinţa şi eroismul femeilor. În acele zile, nu mai aveau lacrimi să-şi plângă durerea.

Văzând că germanii se apropie fulgerător, Martha Bibescu, aflată în palatul Mogoşoaia, unde avea domiciliu obligatoriu l-a chemat la ea pe contele de Saint-Aulaire[86]. Ea dorea să încredinţeze ministrului francez tunica domnească şi sceptrul domnitorului George Bibescu, străbunul soţului ei. Saint-Aulaire le-a luat pentru a le da omologului său din Rusia, Maurice Paleologue, ca să fie salvate. În jurnalul său, Saint-Aulaire a remarcat ironic că Martha Bibescu nu ştia că cel care a străpuns cu un glonţ tunica domnului a fost tocmai străbunul lui Maurice Paleologue[87].

În ziua de 20 noiembrie/3 decembrie 1916 capitala ţării Bucureşti a fost ocupată de trupele germane. Puţin înainte, guvernul României şi toate oficialităţile din capitală deciseseră retragerea în Moldova[88].

A început perioada de rezistenţă subterană în Bucureşti ocupat între anii 1916-1918[89]. Au fost zile grele pentru locuitorii capitalei. Trupele de ocupaţie germane, austriece, maghiare, bulgare, turceşti, s-au înfruptat din bunurile populaţiei orăşeneşti, al cărui consum era restrâns şi cartelat[90]. Reorganizarea vieţii bucureştenilor şi a locuitorilor celorlalte oraşe s-a făcut pe toate planurile pentru a se asigura aprovizionarea ocupanţilor. Se edictaseră norme care reglementau orice fel de consum, al tuturor materiilor prime, alimentelor, hainelor etc. atât pentru oamenii obişnuiţi, cât şi pentru instituţii, pentru restaurante, săli de spectacole, hoteluri etc. Situaţia a dus la privaţiuni şi sărăcie extremă, precum şi la o atmosferă plină de o imensă ostilitate la adresa ocupanţilor[91]. Încălcarea regulamentelor şi a îndatoririlor populaţiei se pedepsea extrem de aspru de către ocupanţi, uneori chiar cu moartea.

Femeile au fost extrem de active în lupta împotriva ocupanţilor. Un exemplu strălucit este al tinerei învăţătoare Ecaterina Teodoroiu (4 noiembrie 1894-6 august 1917)[92]. Această fată plină de entuziasm,

---

81. *Ibidem*, p. 81.

82. Paulina M. Tălăngescu. *Târgovişteа în doi ani sub ocupaţia germană 1916-1918*. În: Mihai C. Oproiu, Alexandru V. Ştefănescu. Târgovişteа sub ocupaţia germană (1916-1918): *mărturii*. Târgovişte: Ed. Transversal, 2006, p. 11-42, *passim*.

83. Nadejda Ştirbey. *Jurnal de prinţesă*. Ed.şi trad. de Oana Marinache. Bucureşti: Ed. Istoria Artei. 2014, *passim*.

84. Cf. Sabina Cantacuzino. *Din viaţa familiei Ion C. Brătianu*. Vol. 2: *1914-1919*. Ed. a 3-a. Bucureşti: Humanitas, 2014, *passim*.

85. Elisa Brătianu. *Memorii*. Pref. Oana Marinache. Trad. Elisaveta Varlaam. Bucureşti: Ed. Istoria Artei, 2015, *passim*.

86. Contele de Saint-Aulaire, *Op. cit.*, p. 92.

87. *Ibidem*.

88. *Ibidem*, p. 91-92.

89. Adrian Majuru. *Bucureştiul subteran: cerşetorie, delicvenţă, vagabondaj*. Piteşti: Ed. Paralela 45, 2005, *passim*; Cornel Popescu. *Viaţa cotidiană bucureşteană în perioada ocupaţiei germane din Primul Război Mondial (1916-1918)*. Bucureşti: Ed. Ars Docendi 2015, *passim*.

90. *Ibidem*.

91. *Ibidem*.

92. Originară din satul Vădeni, astăzi suburbie a oraşului Târgu-Jiu, avea numele real de Cătălina Toderiu. Pentru biografia ei, vezi Elsa Grozea. *Sublocotenentul Ecaterina Teodoroiu*. Bucureşti: Ed. Militară, 1967, *passim*.

născut din dragostea pentru ţară, a inspirat trupele din jurul ei şi a primit gradul de sublocotenent onorific[93]. A fost un model pentru multe tinere române care făceau parte din rândurile unităţilor de cercetaşi.

Iarna 1916-1917 a fost cumplită pentru români. Geruri de –25/-30°, viscole şi nămeţi până la streaşina caselor. Soldaţii din armata română sufereau de foame şi din cauza epidemiei de tifos, fiind măcinaţi şi de depărtarea de casă, de familie, care a devenit mai apăsătoare în primăvară. Mulţi se întrebau de ce şi pentru cine era lupta. În acel moment a intervenit regele Ferdinand I. Monarhul a promis soldaţilor că le va da pământ după terminarea războiului. Mesajul a fost salutar. Cuvântul regelui a atârnat mai greu ca acela al lui Ion I. C. Brătianu, care promisese o reformă rurală în anul 1913.

Urmarea s-a văzut în lunile iulie-august 1917, în luptele de la Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz, când românii au biruit armatele germane şi austro-ungare. Astfel au fost răsturnate planurile OKW de a scurta linia frontului şi de a elibera câteva divizii germane, pentru a le trimite pe frontul de vest şi de a putea ataca Rusia prin sud. Ofensiva Puterilor Centrale nu a reuşit, iar confruntarea militară a fost exclusiv o victorie a românilor. Armata rusă nu luptase. În Rusia avusese loc revoluţia ruşilor pravoslavnici din februarie 1917, iar ţarul abdicase. Nu se ştia bine încotro se îndrepta acea ţară uriaşă, unde, atunci, bolşevicii se luptau să cucerească puterea. Evenimentele din Rusia s-au agravat şi s-au precipitat. În noaptea de 25 octombrie/7 noiembrie 1917 în Petrograd, în Palatul de Iarnă, au pătruns gărzile bolşevicilor. Au declarat rapid, a doua zi, că au preluat conducerea statului. Au putut s-o facă în condiţiile în care au folosit lozinci penetrante, actuale, dorite de mulţime. Au fugit fără să se opună cei care au condus guvernul Alexandru Kerenski. În toată armata rusă, inclusiv în aceea de pe frontul românesc, s-a accentuat starea de haos. Oamenii au îmbrăţişat lozincile lansate de bolşevici: mir (pace) şi hleb (pâine). Lozincile au prins şi în armata din România. În acele zile de haos general, regina Maria, în fruntea Regimentului 4 Roşiori, a *„regimentului albastru”*, numit astfel de la culoarea uniformei ei, impusă şi soldaţilor, a înfruntat regimentul rus care voia să o detroneze. I-a îmblânzit pe ruşi, i-a supus, i-a îmbătat şi i-a expediat cu trenul către stepa ucraineană[94].

Mai mult, la 6/19 decembrie 1917, Leon Davidovici Bronştein (Troţki) a declarat încetarea luptei cu Puterile Centrale[95]. Ca urmare, românii rămaşi singuri, înconjuraţi de armatele Puterilor Centrale, la 9/22 decembrie 1917 la Focşani au fost obligaţi să semneze armistiţiul cu reprezentanţii Imperiului German şi ai Imperiului Austro-Ungar[96]. Imediat apoi s-a semnat actul de armistiţiu între România şi Regatul Bulgariei şi Sublima Poartă[97].

Consecinţa firească a constituit-o semnarea păcii de la 7/20 mai 1918 în Bucureşti[98]. A fost un tratat de pace înrobitor pentru Regatul României. În acele condiţii, văzând conţinutul tratatului, regele Ferdinand I nu l-a semnat[99].

A avut dreptate să procedeze astfel. În august 1918 intervenţia masivă a armatei USA a avut drept urmare prăbuşirea frontului german. Generalul Erich Ludendorf comandantul adjunct al OKW a declarat că august a fost luna de doliu a armatei germane.

---

93. I s-a dat acordat gradul onorific, deoarece prin regulamentele militare, femeile nu puteau face parte din forţele armate.
94. Cf. Contele de Saint-Aulaire. *Op. cit.*, p. 146-148.
95. Cf. Leon Troţki. *The History of the Russian Revolution*. Vol. 3. New York: Simon and Schuster, 1932, p. 192.
96. Cf. *Istoria Românilor*. Vol. 7, tom 2: *De la Independenţă la Marea Unire*. Ed 1. Coord. Acad. Gh. Platon. Bucureşti: Ed. Enciclopedică, 2003, p. 448-449 (în continuare va fi citat *Istoria Românilor*. Vol. 7/2).
97. *Ibidem*.
98. *Ibidem*.
99. *Ibidem*.

Armata română a reintrat în luptă alături de Antantă la începutul lunii noiembrie a anului 1918.

La 11/24 noiembrie 1918 în sala Rotonde, a gării din micul oraş Compiègne, Imperiul German a capitulat. I s-a impus să semneze actul într-un vagon de cale ferată, pentru a readuce aminte umilinţa suferită de francezi în timpul războiului din anii 1870-1871.

În acele zile de tumult s-au petrecut evenimente pozitive pentru România.

Imperiul Ţarist a fost primul care s-a dezintegrat. Popoarele au cerut să se elibereze şi să-şi urmeze propriile lor destine. În luna martie a anului 1917, în oraşul Chişinău fruntaşii vieţii politice basarabene Vasile Stroescu[100], Patelimon Halippa[101], Ioan Pelivan[102], Gherman Pântea[103], Ştefan Ciobanu[104] ş.a. au format Partidul Naţional Moldovenesc[105]. Imediat apoi au convocat un Congres al învăţătorilor şi profesorilor din Basarabia[106]. S-a procedat astfel, cu înţelepciune, deoarece corpul didactic era mai util ca cel al soldaţilor şi muncitorilor în procesul de unire a Basarbiei cu România. După ce peste un veac în Basarabia se desfăşurase un proces de rusificare prin biserici[107], prin şcoli, folosindu-se alfabetul rus şi limba rusă, în 1917[108], au venit oameni ca Ştefan Ciobanu şi Apostol Culea[109], care au determinat revenirea la alfabetul latin şi limba română[110]. Nu a fost uşor. Au trebuit să se lupte cu o tradiţie bine implantată de eficacele autorităţi ruseşti. Trebuie arătat că înainte de 1917 acestea nu lăsaseră să funcţioneze nicio şcoală confesională cu predare în limba română. Era o deosebire netă faţă de Imperiul Austro-Ungar, unde funcţionaseră circa 3000 şcoli confesionale cu predarea în limba română. Dacă în Rusia s-a creat baza legală pentru independenţa popoarelor şi formarea statelor etnice prin ucazul premierului Alexandru Kerenski (20 martie/2 aprilie 1917)[111] şi decretul asupra drepturilor popoarelor semnat de Vladimir Ilici Ulianov Lenin (8/21 noiembrie 1917)[112], acestea au condus şi la declararea Basarabiei Republică Slobodă la 24 ianuarie/6 februarie 1918. Apoi s-a trecut,

---

100. Cf. Constantin I. Stan. *Minunata tăcere a unui boier basarabean, Vasile Stroescu (1845-1926)*, Bucureşti: Ed. Fundaţiei Culturale Române, 1999, *passim.*

101. Cf. Ion Constantin; Ion Negrei. *Pantelimon Halippa, apostol al Basarabiei. Studii, documente, materiale*. Bucureşti: Ed. Notograf Prim, 2013, *passim.*

102. Cf. Ion Constantin; Ion Negrei; Gheorghe Negru. *Ioan Pelivan. Părinte al mişcării naţionale din Basarabia*. Bucureşti: Ed. Biblioteca Bucureştilor, 2011, *passim.*

103. Cf. Ion Constantin. *Gherman Pântea, între mit şi realitate*. Bucureşti: Ed. Biblioteca Bucureştilor, 2010, *passim.*

104. Cf. Vasile Grosu. *Academicianul Ştefan Ciobanu*. Chişinău: Muzeul Naţional de Etnografie şi Istorie Naţională, 2010, *passim.*

105. Cf. *Istoria românilor.* Vol. 7/2, ed. cit., p. 480-498.

106. *Ibidem*, p. 481-482.

107. Cf. Ştefan Ciobanu. *La Bessarabie, sa population, son passè, sa culture*. Bucureşti: Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Naţională, 1941, *passim.*

108. În anul 1917, în vară, Onisifor Ghibu în colaborare cu Ştefan Ciobanu şi Apostol Culea în oraşul Chişinău, a publicat revista „Şcoala Moldovenească". Hebdomadarul a apărut în patru numere, punând problema românizării învăţământului din Basarabia prin folosirea, în primul rând, a alfabetului latin şi a limbii române. Ştefan Ciobanu menţionează existenţa acestei reviste pedagogice (cf. Ştefan Ciobanu. *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*. Chişinău: Editura Asociaţiei Uniunea Culturală Bisericească din Chişinău, 1923, p. 313.)

109. Cf. R. Şt. Vergatti; C. N. Vergatti; C. Popescu. *Apostol D. Culea în slujba Basarabiei*. Piteşti: Ed. Muzeului Judeţean Argeş Ordesos, 2016, *passim.*

110. Din anul 1918, Apostol D. Culea care era director al Directoratului Instrucţiunii Propagandă culturală, a început să publice revista pedagogică „Şcoala Basarabiei" şi abecedare în limba română şi metodici de predare pentru învăţătorii români. Totodată Apostol D. Culea a condus Serviciul Activitate Extraşcolară înfiinţarea de şcoli româneşti pentru adulţi, educarea personalului didactic din Basarabia pentru învăţarea limbii şi istoriei românilor ca să le poată preda mai departe, activităţi culturale având acelaşi scop – diseminarea limbii române şi a istoriei românilor etc. (cf. R. Şt. Vergatti; C. N. Vergatti; C. Popescu. *Apostol D. Culea în slujba Basarabiei*, ed. cit., 52-53 şi urm.).

111. Cf. Golder Frank Alfred (ed.). *Documents of Russian History 1914-1917.* New York: The Century Co, 1927, p. 311.

112. *Istoria U.R.S.S. Epoca Socialismului (1917-1957).* Trad. din limba rusă. Bucureşti: Ed. Politică, 1958, p. 79.

prin voinţă proprie, la unirea cu România la 27 martie / 9 aprilie 1918. Atunci majoritatea deputaţilor din Sfatul Ţării au votat Unirea cu România[113].

În octombrie 1917, când a avut loc Congresul militar au participat circa o mie de soldaţi şi ofiţeri moldoveni din Basarabia, au venit numeroşi provocatori, care căutau să întrerupă acest congres care se pronunţa pentru autonomia Basarabiei. Cu toate acestea, în ziua de 20 octombrie/2 noiembrie a fost declarată autonomia Basarabiei. Elena Alistar a fost singura femeie prezentă la acel eveniment[114]. Congresul a adoptat o rezoluţie privind constituirea Sfatului Ţării, care urma să fie alcătuit din reprezentanţii legitimi ale partidelor politice, ai tuturor naţionalităţilor, confesiunilor, organizaţiilor obşteşti, ai congreselor şi comitetelor ţărăneşti, militare, asociaţiilor profesionale şi culturale[115]. Acest Parlament a fost alcătuit pe baza celor mai democratice principii[116].

Sfatul Ţării şi-a deschis lucrările în ziua de 21 noiembrie/4 decembrie 1917. Deschiderea a avut un caracter solemn, emoţionant. *„Când marele luptător Alexandri, fiind ales, ca cel mai în vârstă din comitet, să deschidă şedinţa, a pronunţat: «Declar prima şedinţă a Sfatului Ţării deschisă», ochii îi erau plini de lacrimi, vocea îi tremura, pe barba-i încărunţită au prins a-i curge lacrimi care se vărsau pe piept. În acel moment nici Halippa, Pelivan, câţiva preoţi, părintele Iurie nu şi-au putut ţine lacrimile. Întreaga sală a fost zdruncinată de un sentiment aşa de adânc, de o bucurie aşa de puternică ce nu se poate închipui decât numai văzînd"*[117].

În data de 2/15 decembrie Sfatul Ţării proclama Republica Democratică Moldovenească.

Anarhia şi devastările făcute de oştirile ruseşti care se întorceau de pe front afectau Basarabia. Sfatul Ţării nu avea puteri reale militare care să facă faţă devastărilor. Soldaţii moldoveni, fiind şi ei în mare parte molipsiţi de ideile bolşevice, deseori treceau de partea soldaţilor ruşi. În această situaţie, Blocul Moldovenesc a hotărât să ceară ajutor armatei române de peste Prut (iniţial au cerut ajutorul generalului rus D. Şcerbacev, comandantul armatei ruse de pe frontul românesc, dar armata rusă era cuprinsă de anarhie)[118]. Renaşterea românească care urmărea înlăturarea rusificării şi împlinirea idealului naţional a dus la neînţelegeri referitoare la modul în care o parte a minoritarilor vedeau viitorul Basarabiei, într-o Rusie Federativă[119].

În 6/19 ianuarie 1918, a avut loc *incidentul din gara Chişinău*. Gara a fost teatrul unui conflict între trupele bolşevice ale „Filialei Frontului" („Front-otdel") – organizaţie subordonată RUMCEROD din Odesa şi un eşalon de voluntari ardeleni ai Armatei Române[120]. Voluntarii ardeleni erau trimişi de România în vederea susţinerii Sfatului Ţării în faţa ameninţărilor bolşevice. Transilvănenii voluntari, *„au fost batjocoriţi, bătuţi, arestaţi, duşi goi, dezbrăcaţi, desculţi pe stradă şi internaţi într-o cazarmă"*[121]. Prin această acţiune s-a încercat preluarea puterii de către bolşevici, desfiinţarea Sfatului Ţării, iar

113. *Istoria românilor.* Vol. 7/2, ed.cit., p. 486-498.

114. Alistar Elena. Amintiri din anii 1917/1918. În: *Patrimoniu: Revista de lectură istorică,* 1991, nr. 3, p. 97–117. Disponibil la: https://www.flipsnack.com/cecoinadejda/alistar-elena-amintiri-din-anii-19171918-in patrimoniu-rev.html. În continuare vom folosi numerotarea paginilor după documentul postat pe acest site, p. 9.

115. Pantelimon Halipa; Anatolie Moraru. *Testament pentru urmaşi.* Chişinău: Ed. Hyperion, 1991, p. 71.

116. *Ibidem*, p. 72.

117. Elena Alistar. *Op. cit.*, p. 9.

118. Constantin Kiriţescu. *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919.* Vol. 2. Bucureşti: Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1989, p. 241.

119. Ştefan Ciobanu. *Unirea Basarabiei. Studiu şi documente.* Bucureşti: Cartea Românească, 1929, p. 105, 109, 113-114; Pantelimon Halipa; Anatolie Moraru. *Op. cit.*, p. 76-82, 108-115.

120. Vezi la Pantelimon Halipa; Anatolie Moraru. *Op. cit.*, p. 79-82.

121. Elena Alistar. *Op. cit.*, p. 10.

unii deputaţi au fost arestaţi, alţii condamnaţi la moarte. Pentru a scăpa, deputata Elena Alistar a stat ascunsă trei zile la marginea oraşului[122].

În ziua de 13/26 ianuarie 1918 au sosit *„fraţii noştri aşteptaţi de majoritatea din oraş, chiar şi de străini. Oamenii de bună credinţă de la Chişinău au întâlnit cu mare bucurie armata română. În toate părţile se vorbea: «în sfârşit se va pune capăt acestor fărădelegi»* [123].

În ziua de 24 ianuarie/5 februarie s-a proclamat Republica Democratică Moldovenească Independentă, (slobodă) separată de Rusia. După Te-Deum şi parada de la catedrală, generalul Ernest Broşteanu a invitat întreg Sfatul Ţării şi alţi oaspeţi, împreună cu legaţia franceză, la Cazino. La banchet subiectul principal era înfăptuirea unirii în cel mai scurt timp. Tot acolo, Elena Alistar a ţinut o frumoasă şi impresionantă cuvântare despre unire[124].

Pretenţiile reiterate ale Ucrainei de a încorpora Basarabia, emise la începutul tratativelor de pace de la Bucureşti, au provocat indignare şi proteste în Sfatul Ţării[125].

Cu câteva zile înainte de 27 martie/9 aprilie a venit şi C. Stere, care a fost întîmpinat cu mult entuziasm de către toţi deputaţii şi majoritatea populaţiei Chişinăului. La una din şedinţe, el a fost proclamat deputat de onoare al Sfatului Ţării. Cuvântările lui entuziaste despre însemnătatea Unirii, au făcut ca acest act să se realizeze mai repede *„şi mai cu succes"*[126].

În ziua de 27 martie/9 aprilie, la ora 6 seara, a început şedinţa Sfatului Ţării în care s-a proclamat Unirea Basarabiei cu Patria Mamă.

A fost primul pas către formarea României Mari. Urma al doilea pas către formarea României Mari.

La puţin timp apoi, tot în anul 1918, Imperiul Austro-Ungar a intrat şi el într-un proces profund şi ireversibil, de dezorganizare. Popoarele din interiorul lui, sprijinite de Antantă, lucrau în vederea formării unor state etnice. Ultimul împărat al Imperiului Austro-Ungar, Carol I (1916-1918) a încercat printr-o proclamaţie la 16/29 octombrie 1918 să federalizeze statul[127], ca să-l păstreze intact. Actul şi acţiunea lui au venit prea târziu. A fost o opoziţie puternică faţă de ideea de federalizare pe de o parte din interior, pe de alta din exterior[128].

Românii din Bucovina, regiunea administrată de Viena în cadrul imperiului, au răspuns împăratului prin scrisoarea-manifest „Ce vrem", semnată de Sextil Puşcariu, publicată în primul număr al ziarului „Glasul Bucovinei"[129]. Urmarea a fost cea aşteptată. La 15/28 noiembrie 1918 membrii Congresului General al Bucovinei întruniţi în Sala Sinodală a Palatului Mitropolitan din Cernăuţi au declarat că se unesc cu Regatul României [130].

Urma ultimul act.

În ţinuturile româneşti de la est de râul Tisa, numite generic Transilvania, românii au format în 1918 Consilii Naţionale (CNR). În condiţiile pierderii autorităţii de către organele administrative ale imperiului, Consiliile Naţionale Româneşti au preluat atribuţiile organelor de stare civilă şi de poliţie. Au

---

122. *Ibidem*, p. 11; Pantelimon Halipa; Anatolie Moraru. *Op. cit.*, p. 80, Constantin Kiriţescu. *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919.* Vol. 2. Bucureşti: Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1989, p. 241-242; Ion Nistor. *Istoria Basarabiei.* Bucureşti: *Ed. Humanitas,* 1991, p. 284.

123. Elena Alistar. *Op. cit.*, p. 11. .

124. Ernest Broşteanu (1869-1932).

125. Rada ucraineană, în iulie 1917 îşi exprima dorinţa anexării Basarabiei, Ştefan Ciobanu. *Op. cit.*, p. LV, LXXXV.

126. Elena Alistar. *Op. cit.*, p. 12.

127. Cf. A. J. P. Taylor. *Monarhia Habsburgică, 1809-1919: o istorie a Imperiului Austriac şi a Austro-Ungariei.* Bucureşti: Ed. Alfa, 2000, p. 211.

128. *Ibidem*, p. 211-214.

129. Cf. Sextil Puşcariu. *Memorii.* Bucureşti: Ed. Minerva, 1978, p. 322.

130. Cf. *Istoria românilor.* Vol. 7/2, ed. cit., p. 506-507.

fost ajutaţi şi de Biserica Ortodoxă şi de cea Greco-Catolică. Maghiarii, mai puţin numeroşi, au trebuit să se supună noii situaţii. Deputatul Al. Vaida Voievod, fost consilier al principelului Francisc Ferdinand, a rostit în Parlamentul de la Budapesta un discurs prin care s-a pronunţat pentru independenţa românilor din Transilvania. A fost aprobat de toţi românii transilvăneni. Aceştia formaseră Consiliul Naţional Român Central (care a mai fost cunoscut şi sub numele Sfatul Naţional Român). El cuprindea 12 membri, 6 din partea Partidului Naţional Român şi 6 din partea Partidului Social Democrat[131]. Sediul Consiliul Naţional Român Central a fost stabilit în oraşul Arad. Acolo, la 1/13 noiembrie 1918 a venit Oszkár Jászi, ministrul naţionalităţilor din guvernul contelui Karolyi din Budapesta pentru a propune unirea Transilvaniei cu Ungaria. A fost refuzat de Vasile Goldiş şi de Iuliu Maniu, reprezentanţii Consiliului Naţional Român Central[132].

Asociaţiile Culturale Româneşti au depus Jurământul de Credinţă faţă de Consiliul Naţional Român Central, iar printre ele s-au aflat şi cele 60 de *Reuniuni ale Femeilor Române*. În octombrie acestea şi-au ales delegatele la Marea Adunare de la Alba-Iulia. Au fost mandatate să voteze Unirea cu România şi reforme democratice. Nora Lemeny a fost aleasă deputat în marele Sfat Naţional şi i s-a încredinţat conducerea Departamentului Muncii din Consiliul Dirigent.[133]

Românii au decis ca la 18 noiembrie/1 decembrie 1918, în oraşul Alba Iulia, să convoace o întrunire cu caracter plebiscitar a 1228 delegaţi reprezentanţi ai populaţiei din regiune. Ei trebuiau să decidă soarta viitoare a românilor transilvăneni, bănăţeni şi din părţile ungureşti. La data de 1 decembrie 1918, în noua sală a Cazinoului ofiţerilor din Alba-Iulia s-au adunat delegaţii. Actul de unire a fost citit de Vasile Goldiş. S-a decretat Unirea Românilor din Transilvania, Banat şi Ţara Ungurească şi a teritoriilor locuite de ei cu România. Toate cele 9 puncte ale actului au fost votate în unanimitate. Apoi heralzii, în acea zi geroasă, în faţa unei mulţimi plină de entuziasm şi emoţia momentului trăit, au citit actul.

A fost aprobat cu urale de cei peste 100.000 români sosiţi la Alba Iulia[134].

Practic acum se încheia actul Unirii şi făurirea României Mari. Ea a fost consemnată prin semnarea Decretului de constituire a noului stat pe 11/24 decembrie 1918 de către regele Ferdinand I[135].

În acea zi, la Alba-Iulia, *„Codrii răsunau de cântece de veselie, – relata un martor, dr. I. Bordea –, câmpiile păreau că au îmbrăcat haina albă de sărbătoare, păsările ciripeau în văzduh şi copii alergau voioşi în toate părţile strigând: «Trăiască România Mare!» Cu aceste trei cuvinte se salutau oamenii, unii pe alţii când se întâlneau şi tot prin aceste trei cuvinte se răspunde la salut. Ceva feeric se petrecea în întregul Ardeal şi aveam impresia că de pretutindeni răsuna: Trăiască România Mare. Trăiască România Mare părea că strigă bătrânele ziduri ale cetăţii şi aceste trei cuvinte păreau că se înalţă şi spre cer şi pe blestematul deal al furcilor, iar prin văzduh triumfătoare planau umbrele lui Horia, Cloşca şi Crişan."*[136]

Alba Iulia era într-o atmosferă de sărbătoare. Martorii oculari pomenesc de nenumăratele drapele tricolore care erau arborate la ferestre, oraşul devenise o mare de steaguri. Fiecare comună a venit cu steagul tricolor, iar oamenii erau îmbrăcaţi în haine de sărbătoare şi împodobiţi cu cocarde tricolore.[137] Deasupra porţii de intrare în cetate, acolo pe unde intrase triumfal Mihai Viteazul şi unde

131. Din partea Partidului Naţional Român: Vasile Goldiş, Aurel Lazăr, Teodor Mihali, Ştefan Cicio-Pop, Al. Vaida-Voevod, Aurel Vlad. Din partea socialiştilor: Tiron Albani, Ion Flueraş, Enea Grapini, Iosif Jumanca, Iosif Renoiu, Basiliu Surdu (*idem*, p. 509-510).

132. *Ibidem*, p. 513-514.

133. Ştefania Mihăilescu. *Op. cit.*, p. 35.

134. *Ibidem*, p. 521-523.

135. Prin Decretul-Lege nr. 3631/11 decembrie 1918, publicat în Monitorul Oficial nr. 212/13 decembrie 1918.

136. *Generaţia Unirii. Revistă politică şi socială*, nr. 1, 1930, p. 19.

137. Ioan Scurtu. *Alba Iulia. 1 Decembrie 1918*. Bucureşti: Edit. Sport Turism, 1988, p. 83-85.

fusese întemnițat Horea, flutura un drapel imens. Așa cum remarca ziarul parizian „Le Matin" *„steagul românesc flutura pe toate clădirile publice".*

Lucrările Marii Adunări Naționale s-au deschis la ora 10. Fundalul sălii era decorat cu *„un falnic drapel național"* și cu cetină de brad.

„Adunarea Națională de la Alba Iulia și-a avut martirii ei". Spicuim din relatările lui Vasile Goldiș despre acest tragic eveniment: *„în preziua învierii naționale, din toate părțile Ardealului grăbeau trenurile tixite de români spre Alba Iulia. Sosise un tren lung dinspre Cluj la Teiuș. În ușa unui vagon, flăcăul Ioan Arion, înalt, voinic, ca Făt-Frumos din povești, fâlfâia cu mândrie tricolorul românesc. Trenul se opri. În acel moment o ploaie de gloanțe izbi în vagoane. O ceată de bandiți înarmați se furișase pe acoperișul și în podul clădirilor din stațiune. Ioan Arion fu lovit drept în inimă. Căzu mort în brațele camarazilor. Trupul lui neînsuflețit a fost adus la Alba Iulia și așezat în biserica ortodoxă de unde i s-a făcut înmormântarea în ziua de 2 decembrie".*[138]

Femeile nu au putut participa direct ca delegat[139], la actele de creare a României Mari, căci încă nu aveau drept de vot[140]. Cu toate acestea, ele au acționat din plin pentru crearea și recunoașterea României Mări. Ovaționau din loji și cereau Unirea. Știau că în timpul războiului muriseră pe front soții, copiii, frații, rudele lor care udaseră acest pământ mai mult cu sânge românesc, decât fusese udat de apa ploilor.

Bucureștiul a serbat Marea Unire duminică, 18 noiembrie/1 decembrie 1918 când în capitală a avut loc un mare eveniment – parada dedicată Adunării UNIRII de la ALBA-IULIA. Familia regală se afla încă în Moldova.

„O dimineață rece, cețoasă. Un mare eveniment a avut loc: intrarea triumfală a armatelor române și aliate în București. Toți cercetașii care au participat în iarna anului 1916 la luptele din Moldova alături de ostașii români s-au încolonat la ora 10 luând poziția: «Pentru onor!»

A urmat o pădure de sulițe cercetășești ridicate în sus, după obiceiul acestora. Coloana oficială alcătuită din marii conducători ai oștirilor de la Mărăști, Mărășești și Oituz, a pornit de la Băneasa, a trecut pe sub Arcul de Triumf în sunetul fanfarelor și uralele mulțimii.

Dintre participanții la paradă, au făcut parte și șefii misiunilor aliate, în frunte cu generalul francez Henri Mathias Berthelot. În fruntea cercetașilor erau comandanții Gh. D. Mugur și Gh. Munteanu-Murgoci, urmați de bicicliști și de drapelul Marii Legiuni a Cercetașilor, în urma cărora se aliniau cincizeci de patrule, în linie de câte șase.

După cercetași a urmat armata: vânătorii, grănicerii, infanteriștii, cavaleria, tunarii, însoțiți de avioane care zburau la mică înălțime. Pe tot parcursul defilării, nenumărate arcuri de triumf, împodobite cu drapele, erau pregătite la toate intersecțiile străzilor. Mulțimea pregătise pancarde: «Bine ați venit!», «Glorie ostașilor români!», «Cinste armatelor aliate!», «Slavă dezrobitorilor!»

O ploaie de flori cădea de la balcoanele frumos împodobite cu covoare și țesături românești încât asfaltul devenise un covor de flori. Coloana a trecut de Cercul Militar, a ajuns la statuia lui Mihai Viteazul și s-a oprit sus, la dealul Mitropoliei.

Apoi toată mulțimea aceea încolonată s-a revărsat pe străzile Bucureștiului, după ce gustase din beția bucuriei și a mândriei de a fi român. Entuziasmul zilei s-a prelungit în noaptea luminată feeric în care răsunau muzici militare în toate piețele. Hore uriașe se formau pe străzi în cinstea Unirii de la Alba-Iulia."[141]

---

138. *Ibidem*, p. 132-133.

139. Femeile din Regatul României nu aveau drept de vot, în schimb acelea din Basarabia beneficiau de drept de vot.

140. În România dreptul de vot al femeilor din art. 6 al Constituției din anul 1923 era condiționat *„de legi speciale votate cu majoritate de două treimi."* Era trecut dar, în realitate se amâna și s-a amânat până în 1929.

141. Alexandru Daia. *Eroi la 16 ani: însemnările unui fost cercetaș: jurnal de război: 1916–1918*. Ed. a 2-a. București: Editura Ion Creangă, 1988, p. 114.

Energica şi activa regină Maria a decis să se implice în continuare în lupta diplomatică de recunoaştere a actului unirii. Voia să-l susţină pe Saint Aulaire în prezentarea României Mari în faţa consiliului celor cinci[142]. Între ei rolul dominant îl deţinea Georges Clemenceau. Pentru regina Maria acesta era un avantaj. Ştia că omul politic francez supranumit „Tigrul" era însurat cu o americancă, deci vorbea bine limba engleză şi avea o sensibilitate nativă faţă de femeile frumoase. Ca urmare, regina şi-a comandat o rochie nouă, nefiind interesată de preţ, căci o făcea pentru ţară. A fost primită de Clemenceau. Regina a dovedit mult tact şi a făcut să fie acceptată graniţa de vest a României pe linia Balfour. Discuţia dintre ei a fost vie. În final, cei doi s-au despărţit în condiţii amiabile. Se pare că atunci, pentru a-şi exprima respectul faţă de regină şi pentru succesul ei, Clemenceau a spus: *„niciodată un tigru nu va face pui cu o leoaică."*

Şi toate aceste minunate acţiuni s-au desfăşurat sub flamura stindardelor tricolore româneşti fiindcă, *„drapelul este România, acest pământ binecuvântat al patriei, udat cu sângele străbunilor noştri şi îmbogăţit cu sudoarea muncitorului. El este familia, ogorul fiecăruia, casa în care s-au născut părinţii şi unde se vor naşte copiii noştri. Steagul este încă simbolul devotamentului, credinţei, ordinii şi al disciplinei ce reprezintă oastea. Steagul este totodată trecutul, prezentul şi viitorul Ţării, întreaga istorie a României!"*[143] (Al. I. Cuza)

Marele istoric N. Iorga într-unul din articolele sale în ziarul „Neamul Românesc" din 31 august/13 septembrie 1914 scria: *„Românii din Monarhie (monarhia austro-ungară — n. ns.) au dus totdeauna dorul steagului. Căci ce e acest steag decât forma materială, care flutură în aerul liber şi îndeamnă la luptă, a tuturor avânturilor către neatârnare, către războiul neamului? (...) Acuma li s-a dat, îl au. (...) N-aud comandele străine, nu văd chipurile din faţă ale apăsătorilor, uită şi de uniforma care-i face una cu ungurii; un singur lucru văd bine deplin, în proporţii uriaşe:* **steagul lor** *(subl. ns.) care pare că tot cerul îl acoperă. Şi un steag nu e ce credeţi d-voastră, momeală pentru Valahul care, în folosul vostru, trebuie să turbe, ci* **ideal, dorinţă de neatârnat şi sete de luptă**"[144] (subl. ns.).

În marile confruntări ale Războiului de Reîntregire a neamului, din 1916-1919, la trecătorile Carpaţilor, pe pământul Dobrogei, la Cerna şi la Jiu, pe Neajlov şi Argeş, apoi la Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz, românii au luptat sub drapelele tricolore[145] încredinţate lor de regele Ferdinand I. Astfel că *„Toată povestea războiului e ţesută în mătasea muşcată de gloanţe"* (Gh. Brătianu).

La 10/23 mai 1915, regele Ferdinand I a încredinţat primele drapele următoarelor corpuri: Regimentul 2 Grăniceri, 8 Călăraşi, 1 Artilerie de asediu, Divizionului de artilerie de munte Divizionului de obuziere grele al artileriei uşoare. Cu acest prilej a avut loc ceremonia ţintuirii drapelelor. *„M. S. Ferdinand a bătut prima ţintă la fiecare drapel, celelalte ţinte fiind bătute de către M. S. Regina, principele Carol, principesa Elisabeta, principele Nicolae şi alţii"*[146]. Drapelul era tricolor din pânză de mătase.

---

142. Cei cinci care hotărau totul în cadrul discuţiilor pentru semnarea tratatului de pace erau reprezentanţii Franţei, Angliei, Italiei, Japoniei, USA.

143. *Al. I. Cuza, 1/13 septembrie* 1863 apud Adina Berciu-Drăghicescu; G. D. Iscru; Tiberiu Velter; Aurel David. *Tricolorul României, Simbol al Unităţii, Integrităţii şi Suveranităţii Naţionale*. Bucureşti: Edit. Sigma, 1995, p.77. Conform ştiinţei heraldice, semnificaţia celor trei culori este următoarea: Roşu este simbolul măririi, al bravurii, îndrăznelii şi generozităţii. Este odovadă de mare distincţie şi de aceea făcea parte din componenţa stemelor princiare, iar pentru alte categorii sociale se purta numai cu aprobarea superiorului. Simbolizează, de asemenea, sângele vărsat în lupte, puterea de viaţă şi energia strămoşească. Galben (sau aur) este simbolul măririi, al forţei, bogăţiei şi purităţii. Dar el reprezintă şi holdele aurii de grâu din timpul verii. Albastru (sau azur) reprezintă aerul, cel mai nobil element după foc, şi simbolizează blândeţea, frumuseţea, nobleţea şi buna credinţă. El aminteşte şi de legea noastră creştinească.

144. N. Iorga. *Voinţa obştii româneşti*. Bucureşti: Edit. Militară, 1983, p. 16-17.

145. Constantin Berariu. *Tricolorul românesc*. Cernăuţi: [s.n.], 1901, p. 21. Alexandru Vasile. Drapelul este istoria întreagă a României. În: *Lupta întregului popor*, 1985, nr. 1, p. 28.

146. Tiberiu Stănciulescu. *Drapelul armatei sub domnia M. S. Regelui Ferdinand*. Bucureşti, 1916, p. 21.

Benzile – cusute între ele şi dispuse vertical în următoarea ordine: albastru la hampă, galben la mijloc, roşu, fluturând la margine. Acest stindard era acelaşi pentru toate armele, variind doar dimensiunile.

Toate inscripţiile şi ornamentele au fost pictate pe ambele feţe în acelaşi fel.[147]

În vederea înfăptuirii Marii Uniri, voluntarii români, diverse grupuri de luptători şi-au confecţionat stindarde tricolore sub care au luptat. Astfel, la 20 august/2 septembrie 1914 un grup de transilvăneni din România a constituit asociaţia *Legiunea ardeleană*. Steagul acesteia era tricolor, din trei fâşii egale şi orizontale: albastru sus, galben la mijloc şi roşu jos (0,80 m x 1,30 m). În colţul liber de sus are un ciucure de fir.

Pe fâşia galbenă, în lungul ei, sunt aşezate trei medalioane având capetele îndreptate spre lance; medalioanele îi reprezintă pe Horia, Mihai Viteazul şi Avram Iancu. Pe fâşia albastră se află portretele lui Crişan şi Cloşca. Deasupra celor cinci medalioane, este brodată cu fir de aur, peste toate cele trei fâşii, inscripţia: LEGIUNEA ARDELEANĂ FONDATĂ LA 20 AUGUST 1914.

Lancea de lemn avea în vârful ei un vultur de bronz. De lance era legată o panglică de mătase tricoloră. Steagul se află la Muzeul Militar Naţional „Regele Ferdinand I".

De asemenea, mai menţionăm tricolorul *Legiunii române* din Siberia. Era alcătuit din trei fâşii verticale: albastră, galbenă, roşie, de formă pătrată (0,90 cm). De jur împrejur avea cusut un galon de fir şi ciucuri de fir la fiecare colţ liber. În câmpul pânzei, peste cele trei culori, se afla pictată stema României.

Pe celelalte feţe ale steagului se află inscripţia cu litere de culoare albă:

PENTRU ROMÂNIA MARE 1918 – 1920. VOLUNTARII ROMÂNI DIN SIBERIA. La cele patru colţuri se afla pictată din nou stema României. De lance era legată o panglică tricoloră, pe care se afla brodată cu fir galben inscripţia: BUCOVINA, TRANSILVANIA, BANAT.

Deviza lansată de generalul Eremia Grigorescu, în toamna anului 1916: *„Pe aici nu se trece"* a devenit în anul următor deviză naţională arborată chiar pe unele drapele militare. Pe steagul Regimentului 38 infanterie, care avea în centru stema României şi în cele patru colţuri monograma regelui Ferdinand înconjurată de o ghirlandă de frunze de stejar şi încoronată, în partea inferioară, se afla inscripţia: PE AICI NU SE TRECE.

Aceleaşi dorinţe de unitate şi independenţă se află imprimate prin simboluri şi pe steagul Asociaţiei Foştilor Voluntari Români, creată în anul 1924. Acest steag are brodate pe el inscripţiile: „MURIM MAI BINE-N LUPTA CU GLORIE DEPLINĂ/ DECÂT SĂ FIM SCLAVI IARĂŞI ÎN VECHIUL NOST PĂMÂNT". În cele patru colţuri ale flamurii tricolore sunt scrise cuvintele „TISA/CARPAŢI/SIBERIA/ASIAGO".

Drapelul tricolor a simbolizat întotdeauna şi simbolizează idealul de unitate naţională. El a fluturat biruitor la Adunările Naţionale din 27 martie/9 aprilie , 15/28 noiembrie şi 18 noiembrie/1 decembrie unde s-a constituit România Mare. De la 1 decembrie 1918, tricolorul a devenit, în sfârşit, şi simbolul unităţii şi independenţei tuturor românilor.[148]

Aceste drapele, *„pentru vitejia şi avântul extraordinar cu care au luptat ofiţerii, subofiţerii şi soldaţii"* sub flamurile lor, au fost decorate cu ordine şi medalii.

---

147. În centrul drapelului, pe banda galbenă, se aflau pictate armele ţării, aşezate pe un scut roman, susţinut de doi lei, sub pavilion, încoronat cu Coroana Regală, în partea inferioară, pavilionul era decorat cu Steaua României de război. Totul este înconjurat cu o ghirlandă pictată din frunze de stejar (argint) şi lauri (verde), ramurile fiind prinse jos cu o fundă albastră. În cele patru colţuri se aflau câte doi F de aur, aşezaţi spate în spate şi înconjuraţi cu câte o ghirlandă de foi de laur şi de stejar, totul coronat cu Coroana regală de aur. Hampa era confecţionată din lemn de mesteacăn sau de frasin.

148. Constantin Berariu. *Op. cit.*, p.22.

Pentru bravură şi devotamentul remarcabil cu care au luptat ofiţerii şi subofiţerii şi soldaţii „diferitelor regimente în cursul primului război mondial la Mărăşeşti, Mărăşti, Caşin, Muncelul, Nămoloasa etc., numeroase drapele au fost decorate cu Ordinul „Steaua României", cu spade în grad de cavaler şi panglică de „Virtutea Militară".[149]

De exemplu, drapelul Regimentului 17 obuziere a fost decorat prin înaltul Decret nr. 5218 din 13 XII 1919: *„Pentru bravura şi îndârjirea cu care au luptat ofiţerii, subofiţerii şi soldaţii regimentului în toate luptele ofensive şi retrageri din Transilvania, precum şi în acelea de pe Văile Slănicului, Leşnuţului şi Caşin, în 1916. Bateriile regimentului au dat un preţios concurs infanteriei în ofensiva de la Mărăşeşti şi Ireşti. Prin tirul precis şi eficace, sfărâmând avânturile de asalt, a silit pe inamic să renunţe la orice fel de atac şi de a mai rezista pe poziţiuni bine întărite. De asemenea, a pregătit în perfecte condiţiuni ocuparea Plaiului Măgurei, în 1917".*

Drapelul a însoţit toate evenimentele anului 1918. De altfel, în ziua de 13/26 ianuarie 1918, Divizia a 11-a română, sub comanda generalului Ernest Broşteanu, a intrat în Chişinău şi a fost primită de populaţie cu un entuziasm de nedescris. Istoricul Ion Nistor în lucrarea sa *Istoria Bucovinei* ne relatează că: *„Plângea lumea de bucurie la privirea ostaşului român care sub steagurile biruitoare de la Oituz, Mărăşti şi Mărăşeşti îşi făcea intrarea triumfală în capitala Basarabiei care nu mai văzuse fâlfâind steagurile româneşti din zilele lui Vasile Vodă Lupu şi Istratie Dabija, întemeietorul oraşului Chişinău".*[150]

Cu toate acestea, patimile românilor datorate iubirii de tricolor nu se sfârşiseră. În ziua de 14 februarie 1919, părintele Mihai Dănilă din judeţul Bihor a fost întors din drum de o patrulă de cinci soldaţi şi un ofiţer. Dus la primărie, a fost învinuit că a făcut rugăciuni pentru România Mare şi că a sfinţit tricolorul românesc în prima duminică după 1 Decembrie, că a deşteptat sentimentul naţional în sufletul păstoriţilor. Noaptea târziu a fost împuşcat şi aruncat într-un şanţ.[151]

În aceeaşi zi, alt preot, Isidor Silaghi din Bicău (jud. Satu Mare), a fost ucis noaptea, după ce a fost bătut şi batjocorit *„pentru că a colectat bani pentru un steag românesc"*[152].

În perioada ce a urmat Primului Război Mondial şi după recunoaşterea Marii Uniri înfăptuită în anul 1918, a fost elaborată noua stemă a României, prin Legea din 1921. Totodată, s-a pus şi problema înzestrării unităţilor militare cu drapele noi care aveau pe avers aşezată stema României Mari.

Prin înaltul Decret (nr. 845) din 24 aprilie/5 mai 1922[153], regele Ferdinand a stabilit că stindardul regal *„este format din un pavilion pătrat de culoare vişinie a panglicii Crucea Mihai Viteazul, înconjurat de un chenar compus din triunghiuri albastre şi galbene. În mijlocul pavilionului, pe toată întinderea lui, se găseşte aşezată Crucea Ordinului Mihai Viteazul, având deasupra ei stema regatului României fără scutul mare. Stindardul M . S. Regina este format dintr-un pavilion pătrat la fel cu cel al stindardului regal, dar fară Crucea Ordinului Mihai Viteazul".*

Stindardul A. S. R. Principele moştenitor este format dintr-un pavilion pătrat de culoarea albastrului pavilionului naţional, având, de jur împrejur, un chenar format din triunghiuri roşii şi galbene, iar în mijloc stema Regatului României, fară scutul mare. (...) Stindardele regale şi princiare se arborează pe vasele de război la reşedinţele regale şi princiare, precum şi la edificiile publice în care s-ar găsi Majestăţile lor sau membrii Familiei Regale.

---

149. Arhiva Marelui Stat Major, Mininisterul de Război, Serviciul Istoric, dosar 250/1928, f. 68-72.

150. Ion Nistor. *Istoria Bucovinei.* Bucureşti: Edit. Humanitas, 1991, p. 284.

151. Mircea Păcurariu. *Politica statului ungar faţă de biserica românească din Transilvania în perioada dualismului (1867-1918).* Sibiu: Ed. Institutului Biblic si de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1986, p. 206.

152. *Ibidem,* p. 207.

153. Monitorul Oficial nr. 24 din 5 mai 1922, p. 1041-1042.

Pavilionul bastimentelor de război este format dintr-un pavilion dreptunghiular în culorile naţionale având pe galben stema Regatului României.

Iar Constituţia din 1923 stabilea la art. 124: *„Culorile drapelului României sunt: albastru, galben şi roşu aşezate pe vertical".*[154]

Încheiem aceste puţine rânduri dedicate Marelui Război şi Marii Uniri, dar în care am punctat rolul şi însemnătatea femeilor pentru succesul armatei române şi îndeplinirea ţelului politic. Lor le adresa în anul 1919 regina Maria acest Omagiu de suflet: *„Şi voi, femeilor, aţi avut partea voastră în timpul războiului ţării, tot aşa de vitejeşte ca şi ostaşii.*

De la întâiul ceas al mobilizării şi voi aţi răspuns la chemare.

Voi n-aţi plecat ca să înfruntaţi gloanţele, dar cu bărbăţie aţi trimis pe soţii voştri, pe fiii, pe fraţii voştri ca să dea ochii cu moartea.

Fără murmur aţi primit jertfa... (...). Fără jelire aţi îndurat scurgerea lunilor şi anilor de tăcere şi despărţire şi aţi trăit fără nici o veste de la ai voştri şi fără nici un cuvânt ca să vă întărească credinţa.

Şi oriunde am mers v-am găsit neclintite, răbdătoare şi credincioase menirii voastre.

În noaptea lungă a durerilor trecute văd chipurile voastre luminând ca nişte candele de-a lungul drumului întunecat."[155]

Aceste figuri extraordinare, medici, surori de caritate, infirmiere, farmaciste ş.a. plecaţi toţi şi toate de bunăvoie şi mânaţi de acelaşi dor, acela de a-şi apăra Ţara, care s-au ridicat peste nivelul celorlalţi, care au reuşit să se înalţe peste egoismul şi nimicnicia celorlalţi, aceste eroine ale neamului românesc nu trebuiesc uitate.

Când a răsunat chemarea: *Dumnezeu-Patrie şi Rege*, atunci au pornit şi româncele să vină în ajutorul celor răniţi de pe front şi din spatele frontului, în ajutorul orfanilor, invalizilor şi oricui avea nevoie de sprijin.

Câte nu şi-au găsit moartea în ghearele altor duşmani, tifosul exantematic, febra tifoidă, dar au salvat viaţa multor bolnavi şi multor răniţi. Câte slujitoare ale Domnului nu s-au jertfit pentru îngrijirea răniţilor şi bolnavilor, câte femei, orăşence sau din mediul rural nu au fost victimele acestui război... câte... câte... şi câţi copii nu le-au murit în braţe... şi pe câţi de ai lor nu i-au plâns şi nu i-au dus pe ultimul drum....

„N-a fost zi de sărbătoare, n-a fost ceas de chin sau de deznădejde care să nu fi fost împărtăşită de ucenicele datoriei împreună cu ostaşii noştri! Singura răsplată ce li se cuvine este ca Numele lor să rămână neşters, alături de cei pe care i-au îngrijit."(Aristia Pompei)

Iar la final, Constituţia din 1923 nu le-a acordat niciun drept politic cu tot sacrificiul şi prinosul de jertfe adus. Art. 6, care prevedea drepturi politice pentru femei a fost amânat prin condiţionarea votării „de legi speciale votate cu majoritate de două treimi."

Prof. univ. dr. Radu Ştefan Vergatti, membru al Academiei Oamenilor de Ştiinţă din România.
Prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu.
Dr. Mihail Ipate.

154. *Constituţia din 1923 în dezbaterea contemporanilor.* Bucureşti: Humanitas, 1990, p. 633.
155. Maria, Regina României. Femeile noastre în război. *Lectura pentru toţi: magazin ilustrat lunar,* Bucureşti. 1919, vol. 1, nr. 3, p. 131.

Regina Maria (1914-1927) și Regele Ferdinand I (1914-1927)

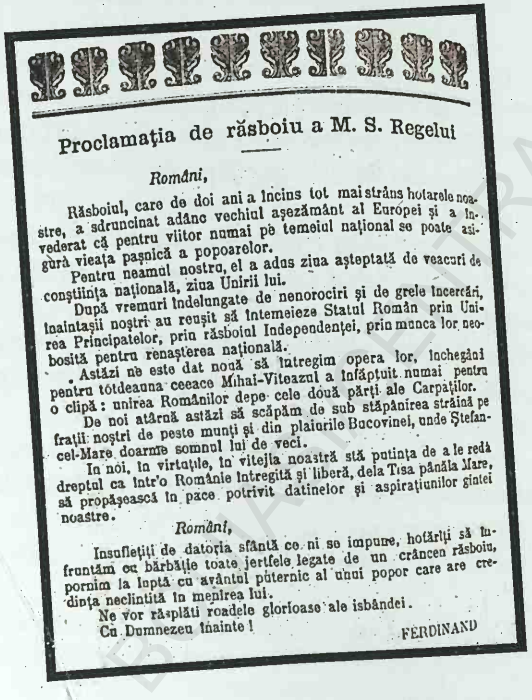

Proclamația de războiu a M. S. Regelui

Români,

Războiul, care de doi ani a încins tot mai strâns hotarele noastre, a sdruncinat adânc vechiul așezământ al Europei și a înfierat că pentru viitor numai pe temeiul național se poate asigură viața pașnică a popoarelor.

Pentru neamul nostru, el a adus ziua așteptată de veacuri de conștiința națională, ziua Unirii lui.

După vremuri îndelungate de nenorociri și de grele încercări, înaintașii noștri au reușit să întemeieze Statul Român prin Unirea Principatelor, prin războiul Independenței, prin munca lor neobosită pentru renașterea națională.

Astăzi ne este dat nouă să întregim opera lor, închegând pentru totdeauna ceeace Mihai-Viteazul a înfăptuit numai pentru o clipă: unirea Românilor depe cele două părți ale Carpaților.

De noi atârnă astăzi să scăpăm de sub stăpânirea străină pe frații noștri de peste munți și din plaiurile Bucovinei, unde Ștefan-cel-Mare doarme somnul lui de veci.

In noi, în virtuțile, în vitejia noastră stă putința de a le reda dreptul ca într'o Românie întregită și liberă, dela Tisa până la Mare, să propășească în pace potrivit datinelor și aspirațiunilor ginței noastre.

Români,

Insuflețiți de datoria sfântă ce ni se impune, hotărîți să înfruntăm cu bărbăție toate jertfele legate de un crâncen războiu, pornim la luptă cu avântul puternic al unui popor care are credința neclintită în menirea lui.

Ne vor răsplăti roadele glorioase ale isbândei.

Cu Dumnezeu înainte!

FERDINAND

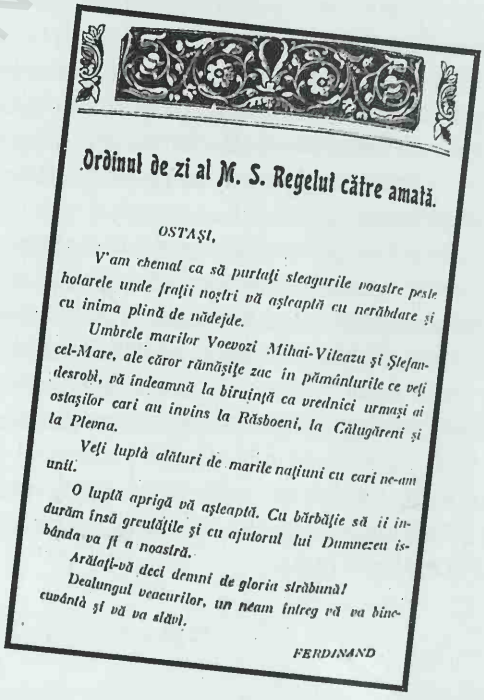

Ordinul de zi al M. S. Regelui către armată.

OSTAȘI,

V'am chemat ca să purtați steagurile voastre peste hotarele unde frații noștri vă așteaptă cu nerăbdare și cu inima plină de nădejde.

Umbrele marilor Voevozi Mihai-Viteazu și Ștefan-cel-Mare, ale căror rămășițe zac în pământurile ce veți desrobi, vă îndeamnă la biruință ca vrednici urmași ai ostașilor cari au învins la Răsboeni, la Călugăreni și la Plevna.

Veți luptă alături de marile națiuni cu cari ne-am unit.

O luptă aprigă vă așteaptă. Cu bărbăție să îi înfruntăm însă greutățile și cu ajutorul lui Dumnezeu isbânda va fi a noastră.

Arătați-vă deci demni de gloria strămoșească!

Dealungul veacurilor, un neam întreg vă va binecuvântă și vă va slăvi.

FERDINAND

Proclamația de război a regelui Ferdinand I

Ordinul de zi al regelui Ferdinand I către armată

Albina. Revistă enciclopedică populară, an XIX, 1916, nr. 47-48.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Muzeul Național de Istorie a României

Drapelul cu decorații al Regimentului 21 Roșiori
Muzeul Național de Istorie a României

Drapelul cu decorații al Regimentului 29 Obuziere
Muzeul Național de Istorie a României

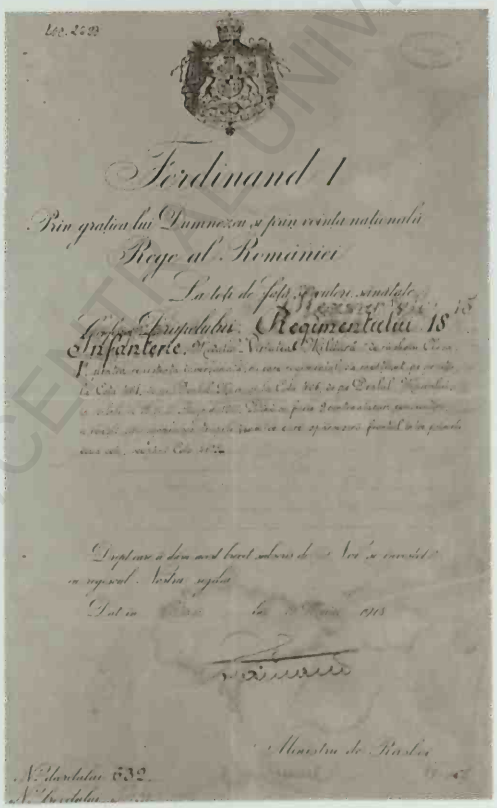

Muzeul Militar Național

Biblioteca Centrală Universitară "Mihai Eminescu" Iași
ISTORIE

Brevet prin care se conferă Regimentului 18 infanterie *Medalia „Virtutea Militară de război", clasa I*, 1918

Colecția *Documente originale*, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I"

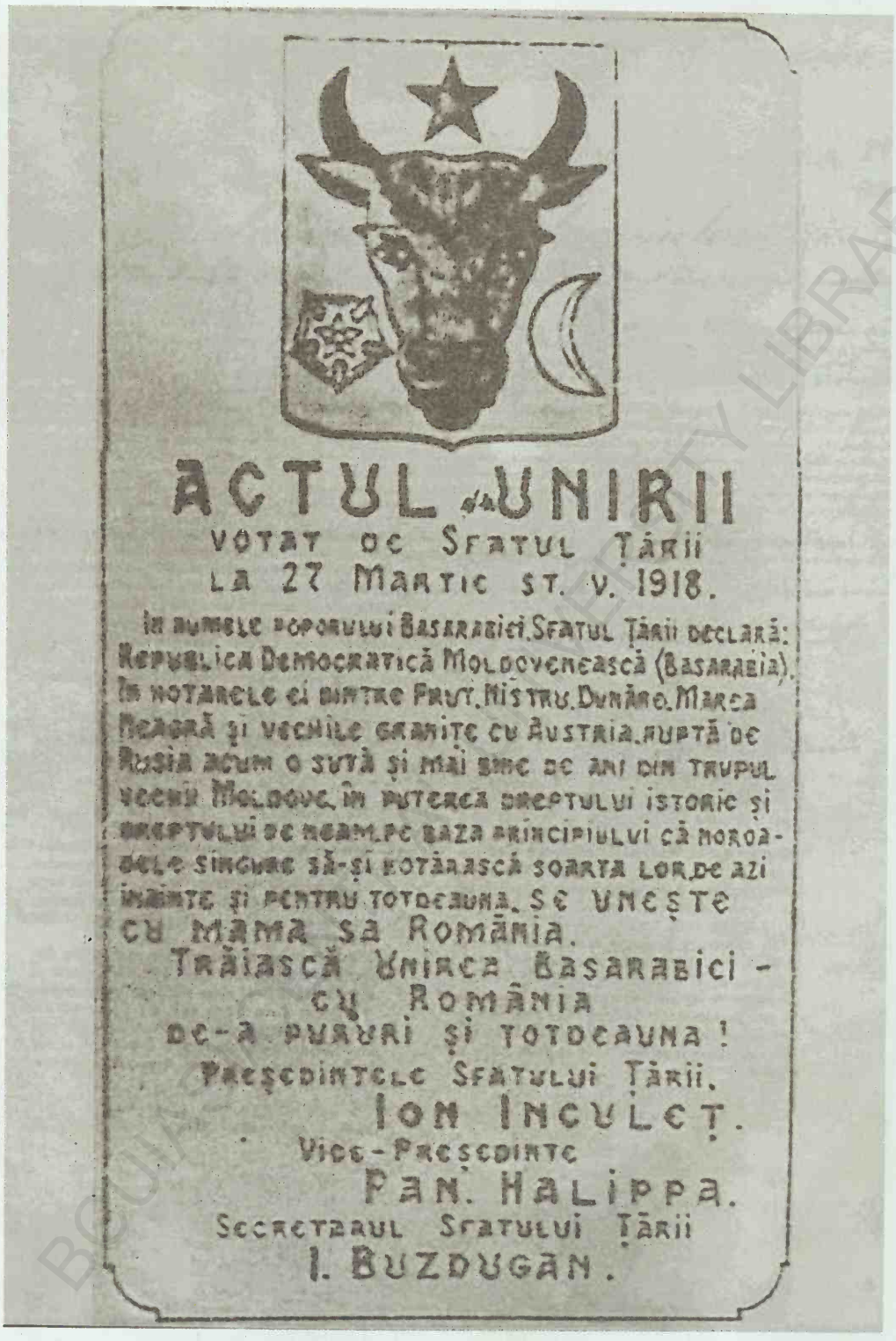

ACTUL UNIRII
VOTAT DE SFATUL ȚĂRII
LA 27 MARTIE ST. V. 1918.

In numele poporului Basarabiei, Sfatul Țării declară: Republica Democratică Moldovenească (Basarabia). In hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna, se unește cu mama sa România.

Trăiască Unirea Basarabiei - cu România de-a pururi și totdeauna!

Președintele Sfatului Țării,
ION INCULEȚ.
Vice-Președinte
PAN. HALIPPA.
Secretarul Sfatului Țării
I. BUZDUGAN.

27 martie/7aprilie 1918 – Chișinău
Actul votat de Sfatul Țării prin care Basarabia *„se unește cu mama sa România de-a pururi și totdeauna!”*
România. Istorie în documente. Album. București: Direcția Generală a Arhivelor Statului, 1992

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Proces verbal

asupra

Congresului General al Bucovinei,

care s'a ținut Joi, 15/28 Noembrie 1918, în Sala Sinodală din palatul mitropolitan din Cernăuți.

Ordinea de zi: Stabilirea raportului politic între Bucovina și regatul României.

Începutul: la orele 11 î. a.

Prezenți: A.) Consiliul național român:

1) Anghel Ion,
2) Balan Grigore,
3) Bancescu Gheorghe,
4) Bejan Dionisie,
5) Berlinschi Ilie,
6) Bodnarescu Vasile, Dr.,
7) Bodnarescu Victor,
8) Boncheș Gheorghe,
9) Botezat Eugen, Dr.
10) Bucevschi Dimitrie,
11) Candrea Ioan (Candrenu),
12) Carabiosch Nicu, Dr.

a se vedea și: Ion I. Nistor: Unirea Bucovinei. Studii și documente. Vol I p. 168-180 Ed. Cartea Românească [illegible] 1928; Unirea Bucovinei cu România [illegible] I. E. Torouțiu [illegible] București 1940 p. 24-27.

investiți singuri cu puterea leg-iuitoare, în numele suveranităț[ii] naționale, hotărîm:

„Unirea necondiționată și pe vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru cu Regatul României.”

Moțiune:

Congresul general al Bucovinei, întrunit azi, Joi, în 15/28 Noembrie 1918 în sala sinodală din Cernăuți,

considerând că, dela fundarea principatelor române, Bucovina, care cuprinde vechile ținuturi ale Sucevii și Cernăuților, a făcut pururea parte din Moldova, care în jurul ei s'a închegat ca stat;

considerând că în cuprinsul hotarelor acestei țări se găsește vechiul scaun de domnie dela Suceava, gropnițele domnești dela Rădăuți, Putna și Sucevița, precum și multe alte urme și amintiri scumpe din trecutul Moldovei;

considerând că fiii acestei țări, umăr la umăr cu frații lor din Moldova și sub conducerea acelorași domnitori, au apărat dealungul veacurilor ființa neamului lor împotriva tuturor încălcărilor din afară și a cotropirii păgâne;

considerând că în 1774, prin vicleșug, Bucovina a fost smulsă din trupul Moldovei și cu de-a-sila alipită coroanei Habsburgilor;

considerând că 144 de ani poporul bucovinean a îndurat suferințele unei ocârmuiri străine, care îi nesocotia

Biblioteca Centrală Universitară
"Mihai Eminescu" Iași
ISTORIE

15/28 noiembrie 1918 – Cernăuţi
Procesul Verbal și Moțiunea Congresului General al Bucovinei care consfinţeşte
„Unirea necondiţionată şi pe vecie a Bucovinei pentru totdeauna cu Regatul României.”

România. Istorie în documente. Album. București: Direcţia Generală a Arhivelor Statului, 1992

Chișinău, Sfatul Țării, 1917-1918

Arhivele Naționale ale României, Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, Colecția Documente Fotografice

Sediul Sfatului Țării din Chișinău

Arhivele Naționale ale României, Biblioteca documentară a Serviciului Arhivelor Naționale Istorice Centrale

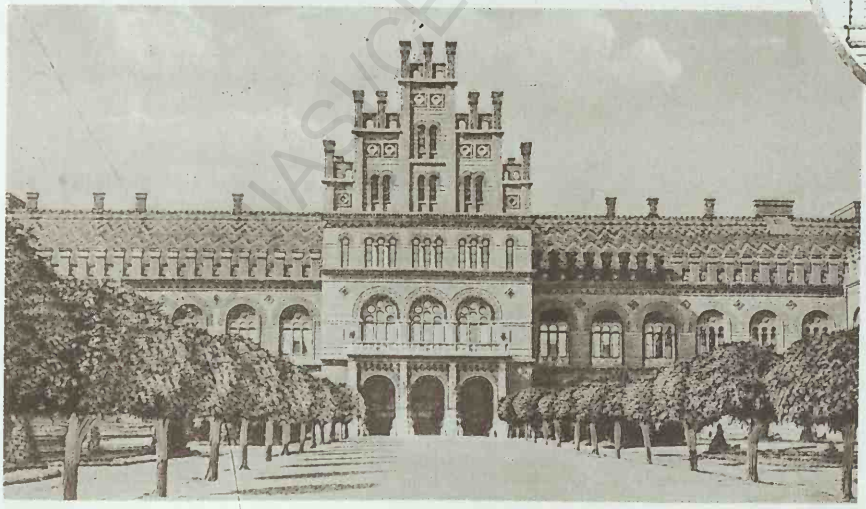

Palatul Mitropolitan din Cernăuți unde s-a votat Unirea Bucovinei cu România

Carte poștală

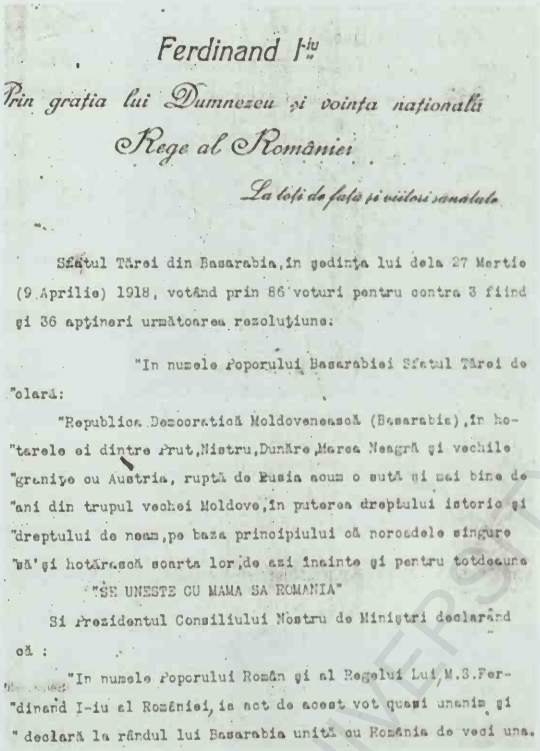

Ferdinand I-iu

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională

Rege al României

La toți de față și viitori sănătate

Sfatul Țărei din Basarabia, în ședința lui dela 27 Martie (9 Aprilie) 1918, votând prin 86 voturi pentru contra 3 fiind și 36 apțineri următoarea rezoluțiune:

"In numele Poporului Basarabiei Sfatul Țărei de "clară:

"Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în ho- "tarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră și vechile "granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de "ani din trupul vechei Moldove, în puterea dreptului istoric și "dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure "să'și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna "SE UNESTE CU MAMA SA ROMANIA"

Si Prezidentul Consiliului Nostru de Miniștri declarând că:

"In numele Poporului Român și al Regelui Lui, M.S. Fer- "dinand I-iu al României, ia act de acest vot quasi unanim și " declară la rândul lui Basarabia unită cu România de veci una.

Biblioteca Centrală Universitară "Mihai Eminescu" Iași
ISTORIE

Actul prin care regele Ferdinand I a luat cunoștință de hotărârea Sfatului Țării, de Unire a Basarabiei cu România

Arhivele Naționale ale României, Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale

Ediție specială. 20 Noemvrie (3 Dec.) 1918. Prețul 20 fileri.

ALBA-IULIA

Organ al proclamării unității naționale.

Unirea Românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească cu România.

Moțiunea Unirii votată de Adunarea Națională din Alba-Iulia.

ANUL VII. ARAD, Marți 20 Noemvrie (3 Dec. n.) 1918. Nr. 20

ROMÂNUL

Proclamarea unității naționale.

Moțiunea Marii Adunări Naționale de la Alba-Iulia de la 1 decembrie 1918

Arhivele Naționale ale României, Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Sătenii din Galtiu care pleacă cu stindardul la Alba-Iulia

Emanuil Mîrza. [*Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. 1 Decembrie 1918*]. *Album*. [s. l.]: Editura „Astra", [s. a.]. Exemplar dedicat istoricului Nicolae Iorga. Biblioteca Academiei Române,Cabinetul de Stampe.

Muzeul Național de Istorie a României

Tricolor confecționat din lână de femeile din Lupșa într-o zi și o noapte. A fost purtat la Adunarea de la Alba-Iulia de sătenii din localitate. În vârf se află un buchet de busuioc. Delegația din comuna Băița la Adunarea de la Alba-Iulia de la 1 decembrie a avut un tricolor care a fost purtat de săteanca Minerva Stanca.

Muzeul Național de Istorie a României

Tricolor purtat la piept de Rachila Velțiu – nepoată a lui Ioan Bianu, din satul Făget, comuna Valea Lungă (lângă Blaj) la Adunarea de la 1 Decembrie 1918. Transmis nepotului Petru Maier Bianu (d. 2011) și aflat acum în posesia Anei Maria Maier și Veronei Maier.

1 decembrie, Alba-Iulia

Emanuil Mîrza. [*Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. 1 Decembrie 1918*]. *Album*. [s. l.]: Editura „Astra", [s. a.].

Exemplar dedicat lui Nicolae Iorga, Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Stampe

Stindardele au fost colorate ulterior. În fotografia originală steagurile nu sunt colorate.

Proclamarea
Unirii Tuturor Românilor

(Extras din stenograma ședinței din 1 Decembrie 1918 st. n. a Adunării Naționale de la Alba-Iulia)

Este un moment solemn!

Președintele Adunării Naționale, George Pop de Băsești, se ridică și întreabă dacă Adunarea Națională primește proiectul de Rezoluțiune prezentat de Vasile Goldiș. (Urmează aprobări entuziaste și însuflețite, aclamații îndelungate)

În continuare, Președintele

Proclamă:

„Adunarea Națională a poporului român din Transilvania, Banat și Părțile Ungariei a primit Rezoluțiunea prezentată de Vasile Goldiș în întregimea ei și astfel:

Unirea acestor provincii românești cu Țara mamă și cu celelalte provincii surori alipite ei, este pentru toate veacurile pecetluită."

(Urmează clipe de delir, îmbrățișări între frați, sărutări, urale și nesfârșite aplauze)

Președinte,
s.s. George Pop de Băsești

Pentru conformitatea extrasului
Notar al Adunării Naționale
Dr. Laurențiu Oanca

1 decembrie 1918 – Alba-Iulia
Extras din stenograma ședinței Marii Adunări Naționale de la Alba-Iulia a românilor, unde 1228 de delegați aleși din toate circumscripțiile electorale din Transilvania, reprezentând toate organizațiile politice, economice, culturale, militare românești au proclamat Unirea tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească cu „Țara Mamă", România „pentru toate veacurile".

România. Istorie în documente. Album. București: Direcția Generală a Arhivelor Statului, 1992

Rezoluțiunea
Adunării Naționale de la Alba-Iulia
din 18 Noembrie/1 Decembrie 1918

I. Adunarea Națională a tuturor Românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba-Iulia în ziua de 18 Noembrie/1 Decembrie 1918, decretează unirea acelor Români și a tuturor teritoriilor locuite de dânșii cu România. Adunarea Națională proclamă îndeosebi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul cuprins între râurile Mureș, Tisa și Dunărea.

II. Adunarea Națională rezervă teritoriilor sus indicate autonomie provizorie până la întrunirea Constituantei aleasă pe baza votului universal.

III. În legătură cu aceasta, ca principii fundamentale la alcătuirea noului Stat Român, Adunarea Națională proclamă următoarele:

1. Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.
2. Egală îndreptățire și deplină libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din Stat.
3. Înfăptuirea desăvârșită a unui regim curat democratic pe toate terenele vieții publice. Votul obștesc, direct, egal, secret, pe comune, în mod proporțional pentru ambele sexe în vârstă de 21 de ani la reprezentarea în comune, județe ori parlament.
4. Desăvârșită libertate de presă, asociere și întrunire, liberă propagandă a tuturor gândurilor omenești.
5. Reforma agrară radicală. Se va face conscrierea tuturor proprietăților, în special a proprietăților mari. În baza acestei conscrieri, desființând fidei-comisele și în temeiul dreptului de a micșora după trebuință latifundiile, i se va da posibilitatea țăranului să-și creeze o proprietate (arător, pășune, pădure) cel puțin atât cât să o poată munci el și familia lui. Principiul conducător al acestei politici agrare e pe de o parte promovarea nivelării sociale, pe de altă parte potențarea producțiunii.
6. Muncitorimii industriale i se asigură aceleași drepturi și avantagii, care sunt legiferate în cele mai avansate state industriale din Apus.

IV. Adunarea Națională dă expresiune dorinței sale ca Congresul de pace să înfăptuiască comuniunea națiunilor libere în așa chip ca dreptatea și libertatea să fie asigurate pentru toate națiunile mari și mici deopotrivă, iar în viitor să se elimineze războiul ca mijloc pentru regularea raporturilor internaționale.

V. Românii adunați în această Adunare Națională salută pe frații lor din Bucovina, scăpați de sub jugul monarhiei Austro-Ungare și uniți cu țara mamă România.

VI. Adunarea Națională salută cu iubire și entuziasm liberarea popoarelor subjugate până aci în monarhia Austro-Ungară, anume națiunile cehoslovacă, austro-germană, jugoslavă, polonă și ruteană și hotărăște ca acest salut al său să se aducă la cunoștința tuturor acelor națiuni.

VII. Adunarea Națională cu smerenie se închină înaintea memoriei acelor bravi români, care în acest războiu și-au vărsat sângele pentru înfăptuirea idealului nostru, murind pentru libertatea și unitatea națiunii române.

VIII. Adunarea Națională dă expresiune mulțumirei și admirațiunei sale tuturor puterilor aliate, care prin strălucitele lupte purtate cu cerbicie împotriva unui dușman pregătit de multe decenii pentru războiu, au scăpat civilizațiunea din ghiarele barbariei.

IX. Pentru conducerea mai departe a afacerilor Națiunii Române din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, Adunarea Națională hotărăște instituirea unui Mare Sfat Național Român, care va avea toată îndreptățirea să reprezinte națiunea română oricând și pretutindeni față de toate națiunile lumii și să ia toate dispozițiunile pe care le va afla necesare în interesul națiunii.

Ștefan C. Pop
Vice-Președinte al Adunării Naționale

Dr. Laurențiu Oanca
Notar al Adunării Naționale

Rezoluția Marii Adunări Naționale a tuturor românilor din Transilvania prin care se hotărăște *„Unirea teritoriilor locuite de dânșii cu România."*

România. Istorie în documente. Album. București: Direcția Generală a Arhivelor Statului, 1992

Biblioteca Centrală Universitară
"Mihai Eminescu" Iași
ISTORIE

Mulțimea cântând „Deșteaptă-te Române” în Alba-Iulia, 1 decembrie 1918

Hora la Marea Unire

Țăranca Elisaveta Todorescu din comuna Feneș, participantă la Marea Adunare de la Alba Iulia, pe care a sărutat-o pe frunte Generalul Mathias Berthelot spunându-i: *„Du sărutul meu femeilor române!”.*

Martirul Națiunii Române, stegarul Arion, care a fost împușcat în gara Teiuș mergând la Alba-Iulia la Marea Adunare

Foto: Emanuil Mîrza. [*Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. 1 Decembrie 1918*]. *Album*. [s. l.]: Editura „Astra”, [s. a.]. Exemplar dedicat istoricului Nicolae Iorga.
Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Stampe

Revenirea în București, decembrie 1918

Biblioteca Academiei Române, *Cabinetul de Stampe*, Colecția *General Radu Rosetti*

Revenirea în București a familiei regale, decembrie 1918

Stema României Mari (1921)

Drapelul României Mari

Drapelul militar al României Mari, Ferdinand I

FERDINAND I,

Prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa Naţională,

REGE AL ROMÂNIEI

La toţi de faţă şi viitori, sănătate:

Adunările Naţionale Constituante au adoptat şi Noi aprobăm şi sancţionăm următoarea

CONSTITUŢIUNE

TITLUL I

DESPRE TERITORIUL ROMÂNIEI

ART. 1. — Regatul României este un Stat naţional unitar şi indivizibil.

ART. 2. — Teritoriul României este nealienabil.

Hotarele Statului nu pot fi schimbate sau rectificate decât în virtutea unei legi.

ART. 3. — Teritoriul României nu se poate coloniză cu populaţiuni de gintă străină.

ART. 4. — Teritoriul României din punct de vedere administrativ se împarte în judeţe, judeţele în comune.

Numărul, întinderea şi subdiviziunile lor teritoriale se vor stabili după formele prevăzute în legile de organizare administrativă.

TITLUL II

DESPRE DREPTURILE ROMÂNILOR

ART. 5. — Românii, fără deosebire de origină etnică, de limbă sau de religie, se bucură de libertatea conştiinţei, de libertatea învăţământului, de libertatea presei, de libertatea întrunirilor, de libertatea de asociaţie şi de toate libertăţile şi drepturile stabilite prin legi.

ART. 6. — Constituţiunea de faţă şi celelalte legi relative la drepturile politice determină cari sunt, osebit de calitatea de Român, condiţiunile necesare pentru exercitarea acestor drepturi.

Legi speciale, votate cu majoritate de două treimi, vor determină condiţiunile sub cari femeile pot avea exerciţiul drepturilor politice.

Drepturile civile ale femeilor se vor stabili pe baza deplinei egalităţi a celor două sexe.

Constituţia României din 1923
a consolidat unitatea naţională, dar drepturile politice ale femilor erau amânate.

România. Istorie în documente. Album. Bucureşti: Direcţia Generală a Arhivelor Statului, 1992

BCU "LUCIAN BLAGA" UNIVERSITY LIBRARY

Grigore Bejan, Harta scolastică a Daciei și României de azi, 1919

Muzeul Național al Hărților și Cărții Vechi, București, Colecția Dana și Adrian Năstase

M. D. Moldoveanu, harta României Mari, 1926

Muzeul Național al Hărților și Cărții Vechi, București, Colecția Dana și Adrian Năstase

oteca Centrală Universitară
"Mihai Eminescu" Iași
ISTORIE

Regina Maria
(1875-1938)
Muzeul Național Peleș

II.CASA REGALĂ A ROMÂNIEI

Regina Maria

(1875-1938)

„No woman had a greater opportunity in the war than Queen Marie. She lived up to it".

Ferdinand Victor Albert Meinrad de Hohenzollern-Sigmaringen (născut în 24 august /5 septembrie 1865), fiul prinţului Leopold de Hohenzollern şi al Antoniei, infantă a Portugaliei şi Maria Alexandra Victoria prinţesă de Marea Britanie şi Irlanda (născută în 29 octombrie/10 noiembrie 1875), fiica Mariei, mare ducesă a Rusiei şi a prinţului Alfred al Angliei, au devenit rege şi regină într-o perioadă tulbure a istoriei. În data de 28 septembrie/11 octombrie 1914 principele moştenitor Ferdinand a depus, în faţa Parlamentului jurământul pentru noua sa calitate de rege al României.

Poziţia fostului rege Carol I referitoare la dorinţa sa de a alătura România grupului de state care formau Puterile Centrale le îngreunase situaţia. Atitudinea antidinastică reizbucnise la sfârşitul domniei regelui Carol I cu o amploare pe care nu o avusese niciodată în îndelungata sa domnie. Gândurile prinţesei Maria, scrise cu puţin timp înainte de a deveni regină, încredinţate tiparului zece ani mai târziu, scrise sub impresia acelor tensiuni, reprezintă un credo *„... mai presus de toate, un lucru mi-era sfânt: iubirea pentru ţara aceasta, pe care mi-o apropiasem prin lacrămi şi suspine. Mă simţeam legată de ea cu lanţuri de fier, prinsă prin inimă, creier şi sânge; simţiam că fiecare din cei şase copii, pe care îi născusem pentru ea, era o verigă a acestui lanţ puternic, pe care numai moartea sau un cataclism putea să-l rupă.* [...] *Era la începutul marelui război european; se vorbise de abdicarea bătrânului rege, în urma unor neînţelegeri adânci între el şi poporul său; se mai şoptise că noi, generaţia cea tânără ... trebuia să-l urmăm în surghiun, dacă se hotăra să plece. Toată firea mea se ridică împotriva acestor gânduri; luptătoarea ce svâcnea în mine era hotărâtă să zădărnicească o asemenea întocmire. Cum! să fiu silită să părăsesc această ţară, care în fine era a mea, în a cărei inimă mă strecurasem, încet dar sigur? Cum! să părăsesc acest popor, care începuse să se încreadă în mine şi să privească spre mine ca la nădejdea cea viitoare; să părăsesc munca mea, casa mea, viitorul meu, dreptul meu de a mă odihni pe veci în pământul românesc?... Nu, nu; aşa ceva nu se*

CLUJ-NAPOCA UNIVERSITY LIBRARY

putea întâmpla, niciodată! [...] Şi atunci am priceput, că chiar dacă alţii s-ar fi hotărât să plece, eu m-aş fi înfipt cu copiii mei în pământul acesta, şi, ca să ne desprindă de el, ar fi trebuit să smulgă şi inimile din noi". Aceleaşi gânduri ale prinţesei le aminteşte şi I. G. Duca în *Memoriile* sale: *„N-am venit în România ca după 20 de ani să renunţ la Coroana României! Nu mi-am sacrificat tinereţile şi nu m-am ostenit să dau ţării acesteia moştenitori de coroană, ca să-i văd acum rătăcind prin lume ca principi germani în exil! Eu de ţara asta nu mă despart! Înţeleg aspiraţiunile ei şi le îmbrăţişez. De altminteri unde să merg? Eu germană nu sunt, la drepturile mele de principesă engleză m-aţi silit să renunţ când m-am măritat, altă patrie decât România nu am. Dacă principele Ferdinand renunţă la Coroană şi pleacă în Germania după unchiul său, eu divorţez şi stau aici."*

La reşedinţa regală de la Cotroceni au avut loc numeroase discuţii referitoare la calea pe care trebuia să o ia statul român în prima mare conflagraţie mondială. Numeroşi oameni politici români, diplomaţi străini au discutat în salonul de lucru al regelui (biblioteca), ori în Salonul auriu al reginei aspecte referitoare la atitudinea pe care, în opinia lor trebuia să o ia România, s-a vorbit despre neutralitate, participare la război alături de Antantă ori Puterile Centrale. Regele Ferdinand, în cadrul discuţiilor nu s-a angajat ferm în susţinerea unei poziţii, era evaziv, evita luarea unei hotărâri. Spre deosebire de acesta, regina Maria s-a implicat în susţinerea cauzei româneşti şi pentru participare la război alături de Antantă. Printre personalităţile care au trecut pe la Cotroceni s-a numărat, în mai multe rânduri şi savantul N. Iorga, care nota poziţia antantistă a reginei, cu toate că *„avea atâta sânge german"*, poziţie exprimată deschis încă de la înscăunarea sa.

Ofensiva diplomatică a Puterilor Centrale, în vederea atragerii casei regale române, după moartea regelui Carol I a fost susţinută: *„Totul a fost pus în mişcare: relaţiile de familie, prietenii vechi, persoanele oficiale. Cu fiecare curier veneau scrisori de la Berlin, de la Sigmaringen, de la Coburg ..."*. Generalul Von der Goltz, în trecerea sa spre Constantinopol a fost în audienţă la rege şi regină în vederea atragerii acestora în coaliţia Puterilor Centrale. I s-a răspuns că România este şi va fi neutră. Regina, cu diplomaţie şi-a ascuns atitudinea potrivnică inamicilor Antantei, impresionându-l pe general care a fost *„agreabil surprins"*.

În martie 1915 generalul Arthur Paget însoţit de căpitanul Carr Glynn, aflaţi în misiune în România, au fost primiţi la Cotroceni. Rolul lor era să o capaciteze pe regina Maria, prin apelul la originea şi sentimentele sale englezeşti. Au şi reuşit, căci, la scurt timp după vizita celor doi ofiţeri englezi, regina şi-a exprimat părerea că România va intra în război alături de Tripla Înţelegere. Al. Marghiloman a luat cunoştinţă de schimbarea atitudinii reginei Maria cu ocazia unei audienţe la Cotroceni. Marghiloman nota că dacă până atunci regina considera neutralitatea viabilă, acum aceasta avea formată *„convingerea că trebuie să mergem cu Anglia, nu cu Rusia de care îi e frică"*, mai mult, a scris regelui George „ca româncă", calitatate în care este sigură că ţara nu doreşte să intre în război alături de Germania dar, referindu-se la rege şi la sentimentele acestuia, trebuie *„dată otrava picătură cu picătură spre a nu omorî pe omul acesta"*. De altfel, în scrisoarea adresată regelui Angliei era ridicată şi problema referitoare la Ferdinand I: *„Nando este într-o situaţie foarte dureroasă, şi te asigur că e ceva îngrozitor pentru mine să-l văd cum suferă, căci toată dragostea lui, toate convingerile şi tradiţiile lui sunt de partea cealaltă"*. În aceeaşi lună, generalul german Kolmar Von der Goltz a fost primit de rege, dar nu a obţinut de la acesta *„nimic afirmativ"*. Referitor la atitudinea lui Ferdinand I, regina Elisabeta era ferm convinsă că acesta nu va lua nicio atitudine. În 28 august/9 septembrie 1915, Marghiloman a fost chemat de rege într-o *„audienţă secretă"* în timpul căreia Ferdinand I şi-a exprimat părerea că politica dusă până atunci *„trebuie să se schimbe"*, dar fără să se ajungă la *„intervenţie militară"*. Al. Marghiloman a emis ideea unei neutralităţi depline, iar regele reitera necesitatea unei schimbări a liniei politice sui generis, fără a spune în ce consta ea: *„nu spune cum şi nu*

pronunţă un singur cuvânt care ar putea să fie rău înţeles de Brătianu". La trei luni după această întâlnire, regele declara aceluiaşi om politic *„cu tărie, cu insistenţă"* că *„Nu putem sta definitiv neutri..."*, dar nimic concret, nici o linie de acţiune, tonul său fiind evaziv: *„Trebuie multă prudenţă, căci în orice direcţie nu riscăm numai idealul naţional, dar chiar existenţa ţării"*.

La sfârşitul anului 1915 contele Otto Czernin, ministrul Austro-Ungariei la Bucureşti îi solicita reginei Maria o întrevedere. Regina îl caracteriza pe acesta drept *„arogant", „încrezut"*. Acesta îi ceruse audienţă, cunoscându-i poziţia referitoare la intrarea României în război alături de Antantă şi influenţa pe care aceasta o avea *„România, zicea el, va urma povaţa mea* [a reginei]; *toată lumea ştia că regele asculta de povaţa mea şi că va intra în acţiune după felul cum voi judeca eu"* şi că *„Acum sosise ceasul intrării României în război alături de Puterile Centrale..."*. Pledoaria diplomatului, ameninţările, linguşelile acestuia nu au impresionat-o pe regină, care a afirmat că împărtăşeşte *„marele vis al României"*. De asemenea, regina era convinsă în capacitatea Angliei de a câştiga războiul, iar acestui fapt i se adăuga originea sa care o împiedica să fie de partea Puterilor Centrale *„... aş muri de durere dacă România ar intra în război contra Angliei..."*. Hilmar Freiherr von dem Bussche, reprezentantul Germaniei la Bucureşti, a încercat şi el, fără succes, să o atragă pe regină de partea Puterilor Centrale[20]. Ernest, prinţ de Hohenlohe, soţul prinţesei Sandra (soră a reginei) a încercat acelaşi lucru [21]. Pentru a-şi duce la îndeplinire misiunea, principele *„a stat mult la Cotroceni"*. În acest timp, regina păstra relaţiile cu verii săi, împăratul Rusiei şi regele Angliei, care aşteptau de la ea să-şi îndeplinească *„datoria"*, având sentimentul că o face în folosul României. Corespondenţa pe care regina o purta cu regele Angliei era încurajată şi de către primul ministru Ion I. C. Brătianu. Acesta, la începutul anului 1916 îi adresa, în scris, mulţumirile sale reginei – *„aliata lui în politica externă"* – pentru implicarea acesteia în cauza României. Mulţumiri au fost adresate reginei şi de către von dem Bussche pentru sprijinul oferit în schimbul de prizonieri (ruşi/germani), ca o acţiune cu caracter umanitar, ca urmare a corespondenţei purtate cu mătuşa sa, marea ducesă Vladimir.

La sfârşitul lunii decembrie (20 decembrie/2 ianuarie) 1915 şi ulterior în ianuarie (13/26) 1916, von dem Bussche în cadrul celor două întrevederi cu regele Ferdinand a avansat ideea schimbării Cabinetului Brătianu, deoarece Puterile Centrale nu au încredere în preşedintele P. N. L., îl consideră *„inamic"*. Diplomatul a mai încercat să inducă regelui ideea că, în armata română, majoritatea coloneilor erau filogermani. A promis şi un sprijin din partea Germaniei pentru ca ruşii să nu întreprindă nimic împotriva românilor, dar regele Ferdinand s-a arătat reticent faţă de un eventual atac rus, neacceptat de armata română. Nici în timpul acestor două întrevederi regele Ferdinand nu se angajează cu ceva, nu ia o decizie. Ca urmare, von dem Bussche la câteva zile după ultima întrevedere cu regele a obţinut o audienţă la regină pe care încearca să o atragă de partea sa vorbindu-i de pericolul bulgar. Regina Maria s-a eschivat răspunzându-i că nu vorbeşte politică cu regele, a încercat de câteva ori dar nu a reuşit. În 20 ianuarie/2 februarie, Al. Marghiloman are o lungă întrevedere cu regele în care se discută situaţia României, a românilor din teritoriile ocupate, pe care Ferdinand I le doreşte eliberate, apărarea ţării. În lunile care au urmat, atât regele cât şi regina şi-au menţinut punctele de vedere: Ferdinand I pentru neutralitate, regina Maria pentru acţiune alături de Antantă. Generalul Al. Averescu nota în acest sens: *„Am avut o lungă audienţă la regină.* [...] *mi-a spus că a lucrat continuu din răsputeri şi când pregătea lucrurile într-o direcţie şi părea sigură de rege, interveneau alţii şi schimbau totul"*. Atât regele cât şi regina aveau ca sfetnic pe prinţul Barbu Ştirbei, iar acţiunile lor erau în sensul dorit de Ion I. C. Brătianu (cumnat cu prinţul, iar ambii, în perioada neutralităţii, *„au lucrat în aceeaşi direcţie"*). Perioada neutralităţii a reprezentat, pentru Ferdinand I o perioadă dramatică, de frământări lăuntrice, dar, spre deosebire de predecesorul său, a pus interesele ţării mai presus de cele personale.

În Consiliul de Coroană (ţinut în ziua de duminică 14/27 august 1916), la palatul Cotroceni, s-a hotărât, în mod oficial intrarea României în Războiul pentru Întregirea Neamului. *„El a avut loc în sufrageria cea mare, dar prin impietatea reginei Maria şi prin slăbiciunea regelui Ferdinand, această sală istorică a dispărut. Ea a fost, câţiva ani mai târziu (pe la 1925 – 1926), înglobată împreună cu sala de dans în ceea ce formează azi marele salon boltit de la nordul castelului. Şi ce păcat! Istorica sufragerie trebuia păstrată neatinsă, aşa cum era în dimineaţa de 14 august 1916, aşa cum a respectat-o ocupaţia germană, aşa cum am regăsit-o în noiembrie 1918. Era dreptunghiulară, cu multe ornamentaţii de lemn închis, cu multă poleială, cu o tonalitate în general întunecoasă. La mijloc se afla o masă mare, pe peretele din faţa ferestrelor un singur tablou al unui pictor german reprezentând o mare dezlănţuită, cu câţiva naufragiaţi pe o corabie distrusă luptând, cu hotărârea disperării, împotriva furiei sălbatice a valurilor".* Aşa descria I. G. Duca locul unde s-a hotărât soarta României. La cele scrise în *Memoriile* sale facem câteva menţiuni. Regina Maria va da o altă înfăţişare salonului tocmai în concordanţă cu spiritul şi sentimentul naţional, apelând, în acest sens, la arhitectul Grigore Cerchez, care va remodela întreg spaţiul de reprezentare şi protocol în stil neoromânesc, după înfăptuirea Marii Uniri. Vechiul spaţiu întunecos s-a deschis prin albul care caracteriza întreg salonul.

După Consiliu, Ion I. C. Brătianu a avut o conversaţie cu regina Maria, care cunoştea hotărârea, pentru a o pune la curent cu cele discutate la Consiliu. Regina Maria nota în *Jurnalul* său, în dreptul datei de 14/27 august 1916: *„Ştiam de săptămâni. Am purtat în mine îngrozitorul secret, fără să vorbesc de el, căci trebuia ca alţii să nu ştie."*

La scurt timp după Consiliul din 14/27 august, a fost luată hotărârea mutării familiei regale de la palatul Cotroceni, deoarece nu mai era în siguranţă, fiind expusă atacurilor aeriene. Regele Ferdinand I şi prinţul Carol au plecat la Scroviştea (lângă Periş), unde se afla cartierul general, iar regina şi ceilalţi cinci copii s-au instalat la castelul prinţului Ştirbei aflat la Buftea. Curajul şi abnegaţia reginei Maria în timpul războiului au impresionat oamenii politici, dar şi pe soldaţii cu care intra în contact. Până la retragerea de la Iaşi, regina a vizitat spitalele din Capitală unde erau internaţi soldaţi şi ofiţeri răniţi pe front. La palatul regal a instalat un spital în fruntea căruia a pus-o pe soţia mareşalului curţii. Activitatea caritabilă desfăşurată în acel spital a ajuns să fie cunoscută în străinătate ca urmare a publicării fotografiilor reprezentând-o pe regina Maria alături de răniţi. Astfel de imagini au apărut, inclusiv pe coperţile unor reviste precum „The Sphere", apărută la Londra, (vol. LXVII, nr. 875 din 28 octombrie 1916), „Le Miroir", (nr. 155, 12 noiembrie 1916), „Pages de gloire, de science & d`actualités", (nr. 104, duminică 26 noiembrie 1916), în „L`Illustration" (nr. 3844, 4 noiembrie 1916) apărute la Paris. Alte publicaţii, precum „The Times Literary Supplement" menţiona că regina era *„inima şi sufletul apărării României în iarna amară şi tragică dintre 1916-1917"* şi că România *„îi este datoare cu multă gratitudine pentru neobositele ei eforturi, în beneficiul răniţilor şi al bolnavilor"*; Daily Mirror atrăgea atenţia că regina a fost un „ambasador irezistibil" .

Palatul de la Cotroceni a continuat să fie folosit de cuplul regal. În 13/26 septembrie au căzut primele bombe asupra Cotrocenilor, dar nu au surprins-o pe regină acolo deoarece se afla la palatul regal din Calea Victoriei, printre răniţi. În activitatea de caritate, regina a fost ajutată de fiicele sale Elisabeta, Măioara şi Ileana. În acele zile, dramelor zilnice pe care regina le vedea în spitale i s-a adăugat una personală: îmbolnăvirea, de febră tifoidă a celui mai mic dintre copii săi, Mircea. Cu toate acestea, regina continuă vizitele la spital, la Cartierul General. În 20 octombrie/2 noiembrie, micul prinţ Mircea moare şi este îngropat în biserica Cotroceni. În 11/24 noiembrie 1916, regina a poposit, în secret, la Cotroceni, la mormântul prinţului Mircea după care a plecat cu trenul în Moldova. *„Nu*

trebuia să uit că sunt Mama-Regină şi nu numai mama lui Mircea". Despărţirea de reşedinţa de la Cotroceni i-a provocat o *„nespusă durere sufletească", „Chinul ce mă aştepta a fost despărţirea de Cotroceni. Casa ce fusese a mea 23 de ani, casa pe care o înfrumuseţasem şi o împodobisem, casa cu care mă mândrisem şi pe care o iubeam."*

După ce au părăsit Bucureştiul, regina Maria alături de principele Nicolae şi principesele Elisabeta, Marioara şi Ileana s-au îndreptat spre Iaşi. Până la amenajarea unei locuinţe în cadrul comandamentului Corpului IV Armată, Maria împreună cu cei patru copii au locuit aproape două săptămâni, în apropierea Iaşului, în trenul care i-a adus de la Bucureşti.

Implicată asiduu în opera de caritate regina vizita spitale, venea cu ajutoare, aducea alinare soldaţilor şi ofiţerilor răniţi sau bolnavi, împărţea alimente, ţigări, fotografii cu chipul său, se ocupa chiar de îngrijirea unor ostaşi, fără să se teamă că se va îmbolnăvi.

Avea strânse legături cu reprezentanţii Crucii Roşii Americane, Franceze şi Britanice. Există martori fotografici care atestă numeroasele sale întâlniri cu aceşti reprezentanţi, implicarea în acţiuni caritabile, vizitele făcute în satele afectate de urgia războiului. Veşmântul de soră de caritate, pe care regina l-a purtat în acei ani, a devenit emblematic. Însăşi regina sublinia acest lucru în memoriile sale: *„My white Red Cross dress had become a symbol".*

Pentru a strânge fonduri dedicate activităţii Crucii Roşii Britanice în România a scris cartea *Ţara mea*, editată în Anglia.

În activitatea de caritate, regina şi-a atras proprii copii, pe Elisabeta, Mărioara şi Nicolae. Regina considera că în situaţia critică prin care trecea ţara, ea trebuia să fie permanent pregătită la orice solicitare. Crucea Roşie Română a fost şi ea patronată de regina Maria, aceasta menţionând cu orice ocazie strânsa colaborare cu doamnele filantroape şi care desfăşurau munci de caritate: *„Am reunit pe doamnele noastre cele mai filantroape, cum ar fi Hélène Pherekyde, care toată viaţa ei a fost o neobosită promotoare a muncii de caritate, doamna Vintilă Brătianu şi cumnata ei Didina Cantacuzino, Olga Sturdza, Simky Lahovary, doamna Popp şi nenumărate altele pe care mi-ar lua prea mult timp să le enumăr".*

Activitatea sa intensă pe linie caritabilă a fost remarcată şi de reprezentanţii misiunilor diplomatice străine, dintre care îl menţionăm pe Auguste Félix Charles de Beaupoil conte de Saint-Aulaire, ministrul Franţei la Bucureşti, care scria *„În fiecare dimineaţă, Regina, în uniformă de infirmieră, însoţită de o doamnă de onoare şi de un grup de brancardieri voluntari se duce la gară pentru a-i primi pe răniţi".*

Intensa ei activitate de ajutorare a răniţilor şi bolnavilor a fost apreciată şi de I. G. Duca, care nota: *„Regina, cu o energie mai presus de orice laudă, ajutată de fiicele ei, mergea din spital în spital. Cu dispreţ desăvârşit de pericol, nu pregeta să se arate unde epidemia era mai violentă. Nu mii, zeci de mii de soldaţi răniţi şi bolnavi au văzut-o în acele luni la căpătâiul lor. Ea a trăit atunci cea mai frumoasă pagină a vieţii ei, o pagină pentru care România îi datoreşte o admirativă recunoştinţă".*

Ea însăşi nota privitor la răniţi: *„am fost alături de ei pretutindeni, în spitale, pe front şi chiar în tranşee, i-am văzut transformându-se treptat din nişte oameni scheletici, pe jumătate morţi de foame, în fiinţe omeneşti robuste.*

Mulţi soldaţi muribunzi mi-au şoptit cu ultima suflare că pentru mine luptaseră, pentru că eu eram casa, mama, credinţa şi speranţa".

Regina a obţinut numeroase ajutoare pentru răniţi şi bolnavi, prin Crucea Roşie (Engleză) sau prin diverse relaţii personale. Locuinţa familiei regale de la Iaşi arăta, în iarna anului 1916-1917, ca un depozit de materiale. La Iaşi, a sosit în două rânduri, sora reginei, Victoria Melita, căsătorită cu marele duce Kiril, aducând un semnificativ sprijin umanitar constând din provizii şi medicamente.

În aprilie 1917, în sprijinirea cauzei româneşti a publicat în câteva reviste americane apeluri pentru ajutorarea României. Un nou apel, făcut de regină pentru ajutorarea poporului român, în câteva ziare din mai multe oraşe ale Statelor Unite ale Americii a fost publicat în iulie 1917.

În septembrie acelaşi an, în revista „Romania", care apărea la Chicago, editată bilingv engleză-română de doi fraţi români, a apărut un alt apel făcut de regina Maria pentru ajutorarea României.

În Franţa s-a desfăşurat o campanie destinată strângerii de fonduri în folosul răniţilor români, a copiilor orfani şi mai apoi a românilor prizonieri de război. Au fost realizate variate spectacole de către artiştii francezi, pentru strângerea de fonduri destinate României.

În situaţia dezastruoasă, dezorganizată a serviciului sanitar al armatei, regina Maria a fost cea care a insistat ca doctorul Ioan Cantacuzino să fie numit la conducerea sistemului sanitar.

La sugestia lui Jean Chrissoveloni, regina, a pus bazele unui serviciu de ambulaţe care-i purtau numele cât şi monograma *„because he wanted my name to be carried into the very battle-line".*

Vizitarea spitalelor îi ocupau mare parte din timp. Începea dimineaţa la ora 9 şi se încheia noaptea. O astfel de zi încărcată i se părea ceva normal, *„a real queen's day".* Printre astfel de vizite se număra şi cea de la spitalul din Roman, un spital condus în parte de Crucea Roşie Engleză, prin fraţii Fitzwilliam.

La Oneşti, în aprilie 1917 s-a ridicat primul spital „Regina Maria". L-a vizitat însoţită de generalii Eremia Grigorescu şi Alexandru Averescu şi de doctori francezi. De acolo a plecat la mănăstirea Caşin, aflată într-un sat din apropierea frontului, unde a stat trei zile printre soldaţi şi în spitale.

În lunile mai, iunie 1917, regina a vizitat mai multe regimente campate în diferite sate.

„Adesea regina îşi părăsea palatul pentru a înfrunta toate primejdiile molimei cuceritoare, pentru a cutreiera prin toate spitalele frontului, pentru a alina toate suferinţele miilor de suflete, rătăcitoare, pentru a potoli foamea şi a astâmpăra setea (...).

A împărţit tot ce a avut: şi pentru grija trupului şi pentru întremarea sufletului, şi haina caldă şi vorba şi zâmbetul de nădejde (...). Şi după ce îmbărbăta pe alţii, regina se retrăgea în liniştitul ei palat de la Iaşi pentru a plânge (...). În regină s-a întrupat cea mai înverşunată rezistenţă împotriva duşmanului biruitor." (Eugen Lovinescu, 1919)

În luna iunie, în Iaşi, regina a participat la o emoţionantă paradă, a trupelor transilvănene care fuseseră luate prizoniere în Rusia şi care, eliberate urmau să se alăture celorlalte trupe române. Cu acea ocazie nota: *„There was an atmosphere of tremendous excitement and emotion; the sight of these «Ardeleni» means so much to us, part of the great dream for which we are fighting!".*

La Coţofeneşti, unul din marile centre „Regina Maria", unde generalul Artur Văitoianu construise frumoase barăci din lemn, soţia acestuia Olga Văitoianu şi cele două fete, alături de numeroase doamne lucrau ca surori de caritate. Regina Maria era şi ea prezentă, dar nota, în *Memoriile* sale că nu era personal suficient pentru cele 1000 de paturi.

Sosirea Crucii Roşii Americane, la Iaşi, în septembrie 1917, a fost văzută ca un eveniment fericit. Colonelul Anderson, şeful misiunii a fost primit cu entuziasm şi a colaborat intens cu regina Maria. Ajutoarele sosite cu acea ocazie au fost consistente.

Ziaristul James A. Mills de la *American Associated Press* şi membru al misiunii americane a fost primit de regină, cu care a avut o îndelungată conversaţie, în care i-a prezentat situaţia României şi mulţumirea pentru sosirea misiunii. În interviul acordat lui James A. Mills, membru în Asociaţia Presei Statelor Unite, publicat în ziarul „România" *(S. U. A.),* regina Maria aduce un elogiu devotamentului şi sacrificiului de care au dat dovadă femeile române în războiul pentru întregirea neamului. *„Ajutată de femeile române, am lucrat cât am putut, în toate direcţiile. Partea lor de jertfă şi-au îndeplinit-o cu*

curaj femeile române. Ca o urmare a vieţii liniştite, nenorocirea ne-a găsit nepregătiţi pentru nevoile ce trebuiau îndeplinite în operele de caritate şi de ajutor. Sforţările femeilor române au fost deci cu atât mai lăudabile, cu cât întâlneau mai multe obstacole. Ne lipseau complet infirmierele cu practică, aşa încât femei din toate straturile sociale au oferit cu drag ajutorul lor pentru bolnavi şi pentru eroii cari sângerau prin spitale. Femeile au stat la posturile lor neclintite, cu toate epidemiile îngrozitoare ce au bântuit şi care le puneau viaţa în pericol. Netemându-mă de pericol, am dus încurajarea în cele patru colţuri ale ţării şi în mijlocul unor aşa de profunde suferinţe, am avut cel puţin bucuria să întăresc sufletele şi credinţa zilelor bune şi să deschid drum luminos, prin acest întuneric, spre zile de mari speranţe".

În septembrie 1917 regina l-a primit în audienţă pe ambasadorul Franţei, St. Aulaire, care i-a înmânat acesteia Medalia de Onoare de aur a Epidemiilor, care avea pe revers ştanţat numele reginei.

Constantin Argetoianu, sintetiza implicarea reginei în susţinerea interesului naţional, dăruirea şi curajul său în faţa situaţiei grele în care se afla România, a ororilor războiului: *„Oricâte greşeli va fi comis regina Maria, înainte şi după război, războiul rămâne pagina ei, pagină cu care se poate făli, pagină care se va aşeza în istorie la loc de cinste. O găsim în tranşee printre combatanţi în rândurile înaintate, o găsim în spitale şi în toate posturile sanitare printre răniţi şi bolnavi. O găsim de faţă la toate adunările care încercau să facă puţin bine. Nu a cunoscut frica de gloanţe şi de bombe, cum nu a cunoscut teama şi scârba de molimă sau nerăbdarea faţă de eforturile aşa de des inutile, provocate de dorinţa ei de mai bine. Regina Maria şi-a îndeplinit datoria pe toate fronturile activităţilor sale, dar mai presus de toate pe acela al încurajării şi ridicării moralului acelora care o înconjurau şi care au trebuit să decidă, în cele mai tragice momente, soarta ţării şi a poporului său. Se poate afirma că, în răstimpul pribegiei noastre în Moldova, regina Maria a întrupat aspiraţiile cele mai înalte ale conştiinţei româneşti. Prin modul cum a influenţat în 1916 intrarea României în război şi din nou în 1918, când aproape numai datorită ei, regele Ferdinand nu a ratificat dezastruoasa pace de la Bucureşti, regina s-a aşezat ca ctitoriţă a României întregite şi ca una din cele mai mari figuri ale istoriei noastre naţionale."*

Cuvinte de apreciere la adresa reginei Maria ne-a lăsat şi generalul Radu R. Rosetti în *Mărturisirile* sale: *„(...) Fără Regina Maria aceasta este sigur, n-am fi putut intra în război decât cu o prealabilă schimbare de dinastie. Regele Ferdinand nu a intrat în război, a fost împins într-însul de umeri (...). Ea a avut totuşi influenţă prin energia şi dârzenia Ei firească. Pe atât de hotărâtă şi de înzestrată cu energie, pe cât regele nu avea aceste însuşiri, ea a fost mereu o pildă de dârzenie şi a creat o atmosferă de acţiune. Nu este lipsită de adevăr afirmaţiunea contelui de Saint-Aulaire că regina Maria a intrat în război cu o stare de spirit asemănătoare aceleia cu care se călugăreşte un credincios" (...) a fost ministru al încrederii naţionale".*

Figură emblematică a istoriei naţionale contemporane, regina Maria, prin implicarea sa totală în războiul pentru întregirea neamului, a scris una dintre cele mai frumoase pagini de devotament şi dăruire faţă de ţara sa adoptivă.

Bibliografie: NEGULESCO, Gogu. *Rumania's sacrifice her past, present, and future.* Translated by C. H. de SCHRYAMAKER WAINWRIGHT. New York: The Century Co., 1918, p. 160; BAGGER, Eugene S. *Eminent Europeans: studies in continental reality.* New York: G. P. Putnam's Sons, 1922, p. 11; BIANU, Vasile. *Însemnări din războiul României Mari: cu mai multe ilustraţiuni.* Vol. 1: *De la mobilizare până la pacea din Bucureşti.* Cluj: Institutul de Arte Grafice „Ardealul", 1926, p. 254; MARIE, Queen of Roumania. *Ordeal: the story of my life.* New York: Charles Scribner's Sons, 1935, p. 86, 108, 118, 126, 141, 158-159, 163, 167-169, 182, 186, 190,210, 234, 238, 240; AVERESCU, Alexandru. *Notiţe zilnice din război: 1916-1919.* Ed. a 2-a. Bucureşti: Cultura Naţională 1937, p. 260, 402; SAINT-AULAIRE, Auguste-Félix-Charles de Beaupoil. *Confession d'un vieux diplomate.* Paris: Flammarion,

1953, p. 360; BULEI, Ion. *Arcul aşteptării: 1914, 1915, 1916*. Bucureşti: Editura Eminescu, 1981, p. 69; ARGETOIANU, Constantin. *Pentru cei de mâine: amintiri din vremea celor de ieri: 1888-1898, 1913-1916*. Îngrijitor de ed., introducere şi note de Ion ARDELEANU. Vol. 1. Bucureşti: Albatros, 1991, p. 51-52, 98-99, 214; IORGA, N. *O viaţă de om aşa cum a fost*. Vol. 2. Chişinău: Universitas, 1991, p. 148-149, 221-222; MARIA, Regina României. *Povestea vieţii mele*. Trad. din limba engleză de Mărgărita MILLER-VERGHI. Ed. îngrijită, prefaţă şi note de Ioana CRACĂ. Vol. 3. Bucureşti: Editura Eminescu, 1991, p. 17-19, 32, 37, 62-65, 90; DUCA, I. G. *Memorii*. Vol. 1. Bucureşti: Expres, 1992, p. 35-38, 84-85, 150; ARGETOIANU, Constantin. *Pentru cei de mâine: amintiri din vremea celor de ieri*. Ed. şi postfaţă de Stelian NEAGOE. Vol. 3. Partea a 5-a: *1916- 1917*. Bucureşti: Humanitas, 1992, p. 109; DUCA, I.G. *Memorii*. Ed. de Stelian Neagoe; vol. 2: *Neutralitatea: 1915-1916*. Timişoara: Helicon, 1993, p. 159, 167-175; MARGHILOMAN, Alexandru. *Notepolitice*. Ed. şi introducere de Stelian NEAGOE. Vol. 1. Bucureşti: Scripta, 1993, p. 271-273, 325-326, 358-359, 368, 375-379; MARGHILOMAN, Alexandru. *Notepolitice*. Vol. 2: *România şi primul război mondial (1914-1919): războiul (1916-1917)*. Bucureşti: Machiavelli, 1994, p. 11, 163-165; ROSETTI, Radu R. *Mărturisiri: (1914-1919)*. Ed. îngrijită, studiu introductiv şi note de Maria GEORGESCU. Bucureşti: Modelism, 1997, p. 99. PAKULA, Hannah. *Ultima romantică*: *viaţa Reginei Maria a României*. Trad. Sanda-Ileana RACOVICEANU. Bucureşti: Lider, 2003, p. 83, 249. **dr. Mihail Ipate.**

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Femeile noastre în război

Şi Voi, femeilor, aţi avut partea voastră în timpul războiului ţării, tot aşa de vitejeşte ca şi ostaşii.

De la întâiul ceas al mobilizării şi voi aţi răspuns la chemare.

Voi n-aţi plecat ca să înfruntaţi gloanţele, dar cu bărbăţie aţi trimis pe soţii voştri, pe fiii, pe fraţii voştri ca să dea ochii cu moartea.

Fără murmur aţi primit jertfa... (...). Fără jelire aţi îndurat scurgerea lunilor şi anilor de tăcere şi despărţire şi aţi trăit fără nicio veste de la ai voştri şi fără niciun cuvânt ca să vă întărească credinţa.

Şi oriunde am mers v-am găsit neclintite, răbdătoare şi credincioase menirii voastre.

În noaptea lungă a durerilor trecute văd chipurile voastre luminând ca nişte candele de-a lungul drumului întunecat.

În împrejurări neînchipuit de potrivnice v-am văzut făcând sforţări eroice, pururea dând o mână de ajutor, nicio privelişte nu vă înspăimânta, nicio datorie nu vi se părea prea umilă şi nicio primejdie prea mare.

V-am văzut strecurându-vă de la un pat la altul, şoptind cuvinte de îmbărbătare, punând mâinile voastre gingaşe pe frunţile înfierbântate şi stând de veghe la căpătâiul muribunzilor.

V-am văzut în sălile de operaţie, stăpânindu-vă ca să nu vă înfioraţi.

V-am văzut spălând şi legând rănile cele mai groaznice, fără slăbiciune şi cu singura grijă de a ajuta pe cei ce sufereau.

Am văzut cum feţele voastre erau palide de prea mare încordare şi cum asupra voastră începeau să se vadă semnele multor nopţi de veghe şi de hrană neîndestulătoare.

Am văzut cum bărbaţi voinici, slăbiţi de suferinţă, vă urmăreau cu ochii lor înfundaţi ca pe îngerii mântuitori. Pe mulţi i-am văzut tăinuindu-şi durerea inimilor voastre şi alinându-şi chinurile de gingăşia mâinilor voastre.

Şi în satele pustiite de lupte v-am văzut pe voi care eraţi departe de căminurile voastre, v-am văzut în mijlocul celor sărmani, îmbărbătând pe cei care nu mai găseau decât casele dărâmate şi ruina a ceea ce odată fusese mândria lor.

V-am văzut îngrijind de orfani, sprijinind pe bătrâni, ajutând pe bietele femei aiurite să prindă iarăşi la loc rămăşiţele la care se întorseseră.

Unele din voi au evacuat pe răniţii din spitale sub focul duşmanului şi în mijlocul bombelor de aeroplane aruncate asupra capetelor voastre.

Pe altele le ştiu că au petrecut doi ani într-un tren, îndeplinind o muncă grea şi aspră, pe care numai inimile tari puteau să o facă. Să iei răniţii căzuţi în tranşee şi să rămâi zile întregi prin gările neîntrerupt bombardate; să nu te plângi când frigul îngheţa apa pe degetele tale, sau când vagoanele erau ca un cuptor de căldura soarelui. Aceasta era viaţa voastră; aţi împărtăşit toate asprimile cu ostaşii şi aţi îndurat ca şi ei foamea, setea şi lipsa.

Plină de admiraţie îmi aduc aminte de acelea care, tăcute, au rămas credincioase postului lor, neînfrânte de nicio greutate şi de nicio sforţare, neobosite şi totdeauna cu zâmbetul pe buze, ca măicuţele într-o mănăstire care au jurat să slujească Domnului.

Şi Voi, femeilor care n-aţi putut să urmaţi pe cei dragi, voi care aţi rămas sub jugul duşmanului, cât de mare a fost curajul vostru şi cât de neclintită credinţa voastră.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Voi n-aţi fost numai surori de caritate, ci aţi fost şi rezistenţa împotriva cotropitorului, făclia patriotismului, pe care aţi ţinut-o sus în mâinile voastre, aţi ţinut-o mereu aprinsă în mijlocul tutror vânturilor potrivnice care cercau s-o stingă.

Cu toate umilirile şi atrocităţile duşmanului voi n-aţi părăsit pe cei rămaşi în mâinile lui. Aţi sărit în ajutorul prizonierilor noştri şi aţi luptat pentru drepturile lor. Prin zăpadă şi prin noroaie vă duceaţi pe jos până la lagărele lor, le îndulceaţi lipsurile, îi îmbărbătaţi şi întăreaţi iubirea de ţară şi de tron în inimile lor greu încercate.

Voi aţi sperat când totul părea fără speranţă, aţi tăcut de multe ori, însă niciodată nu v-aţi îndoit de biruinţa noastră.(...)

Cu drag aş aminti pe cele care au murit, ca toate generaţiile să le pomenească numele, ca chipurile lor să rămână veşnic săpate în mintea noastră ca ale sfintelor. Astăzi însă nu pot vorbi despre toate (...)

Şi numele Ecaterinei Teodoroiu, fata vitează de la Jiu, care a luptat cu puşca şi baioneta şi şi-a apărat satul, unde doi din fraţii ei căzuseră ucişi, nu poate să fie uitat.

Rănită greu, a zăcut multe luni într-un spital, dar când s-a însănătoşit a plecat din nou pe front şi la un atac a căzut în fruntea plutonului.

Numele ei va fi cântat în cântecele cele mai dragi ale războiului nostru.

Şi Voi, femeile satelor, care aţi avut de îndurat o soartă atât de aspră şi atât de tristă, de multe ori am păşit în casele voastre umile, m-am apropiat de inimile voastre şi am vorbit cu voi despre cei plecaţi şi despre cei care nu erau să se mai întoarcă.

Îngrijorarea era întipărită pe feţele voastre, ochii voştri erau adânciţi şi rătăcitori, spatele vostru încovoiat de poveri, căci acum voi făceaţi şi munca celor plecaţi. Niciodată nu am auzit o plângere de pe buzele voastre. Când povesteaţi despre cei în primejdie, vă întorceaţi cu faţa spre sfânta icoană din colţul casei voastre şi cu mâinile tremurătoare făceaţi semnul crucii.(...)

Veşnic răbdătoare şi vrednic jertfite, smerite femei, sunteţi vrednice de cea mai înaltă admiraţie pentru soarta voastră.

Tăria Voastră, iubirea Voastră, puterea Voastră de renunţare, au întărit pe ostaşii noştri ca să ţină piept duşmanului.

Voi n-aţi întrebat niciodată cât va fi de lungă încercarea, ci liniştite aţi luat asupra voastră povara dusă până în ziua războiului de bărbaţii voştri.

Dimineaţa la răsăritul soarelui şi seara la apus, înainte de a merge la odihnă voi căutaţi mereu cărările să vedeţi dacă nu se întoarce unul dintre cei plecaţi.

Aşa sunt femeile ţării mele.

Femeia bogată în veşmântul de soră de caritate, părăsind găteala de odinioară, fără niciuna din obişnuinţele zilelor de belşug, la patul răniţilor şi muribunzilor, veghind şi dând toată iubirea ei pentru alinarea suferinţelor şi slujind patriei cu credinţă şi jertfă.

Şi femeia satelor, la sfârşitul unei zile de muncă, cu mâna la ochi, privind pe drum şi aşteptând, aşteptând în fiecare zi pe unul care poate nu se va mai întoarce.

Marie

(Femeile noastre în război, *Lectura pentru toţi, Magazin ilustrat lunar,* I, nr. 3, 1919, p. 131-135)

BCU "CAROL I" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Muzeul Național
de Istorie a României

Coroana Reginei Maria.
Muzeul Național de Istorie a României

Colecția
S.C. Romfilatelia S.A.

Regina Maria. Ziua Mărcii Poștale Românești 2008

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ "MIHAI EMINESCU" IAȘI LIBRARY

Biblioteca Centrală Universitară
"Mihai Eminescu" Iași
ISTORIE

OSTAŞII MEI,

Anul plin de dureri şi măreţie, plin de îngrijorare şi speranţe, anul 1917 s-a sfârşit.

Un nou an vine cu suferinţele şi bucuriile lui necunoscute şi Eu, Regina voastră, nu vreau să începeţi acest an fără ca să vă trimit cuvântul meu oricât de departe aţi fi.

Nu pot să fiu cu voi în fiecare clipă în orice loc, în spitale, în tranşee, în satele îndepărtate, unde iarăşi veţi înfrunta singurătatea, zăpada şi gerul, dar vreau ca urarea mea plină de drag să ajungă la voi ori şi unde aţi fi şi de aceia am făcut Calendarul acesta pentru voi.

M-au ajutat şi alţii la alcătuirea lui, căci în zilele acestea de mare înfrăţire, fiecare doreşte să dea o parte din inima lui pentru voi.

După multe luni de sforţări chinuitoare suntem tot departe de ţinta noastră, multe lupte şi mari jertfe ne mai aşteaptă, ceasul păcii şi al unirii n-a sunat încă, ci Eu vă cunosc, vitejii mei, şi ştiu că în sufletul vostru nu este şovăire.

Istoria ţării noastre a fost scrisă cu sânge, de-a lungul veacurile am suferit mult, pământul acesta a fost de multe ori cotropit, căminurile au fost distruse, femeile şi copii au cunoscut foamea şi teama şi nenorocirea, dar ţara a rămas neînvinsă, neamul a rămas întreg, căci în tine, poporul meu, este o putere pe care n'o poate birul nici fierul nici focul.

Dincolo de ţara visurilor învinse este un ţărm unde cei cari au plâns prea mult pe pământ se vor înnălţa cu faţa spre răsărit şi vor străluci intr-atâta lumină în cât vei înţelege ca suferinţa e un lucru care niciodată n-a fost.

Nu vărsaţi lacrămi, pe mormintele eroilor, ci mai curând slăviţii în cântece aşa ca faima numelui lor să rămână un ecou prin legenda veacurilor.

Maria 1917

(Nicolae Petrescu. *Regina Maria şi vânătorii de munte în războiul întregirii neamului*. Bucureşti: Oscar Print, 2008, p. 81-82.)

Text olograf al Reginei Maria
Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Stampe

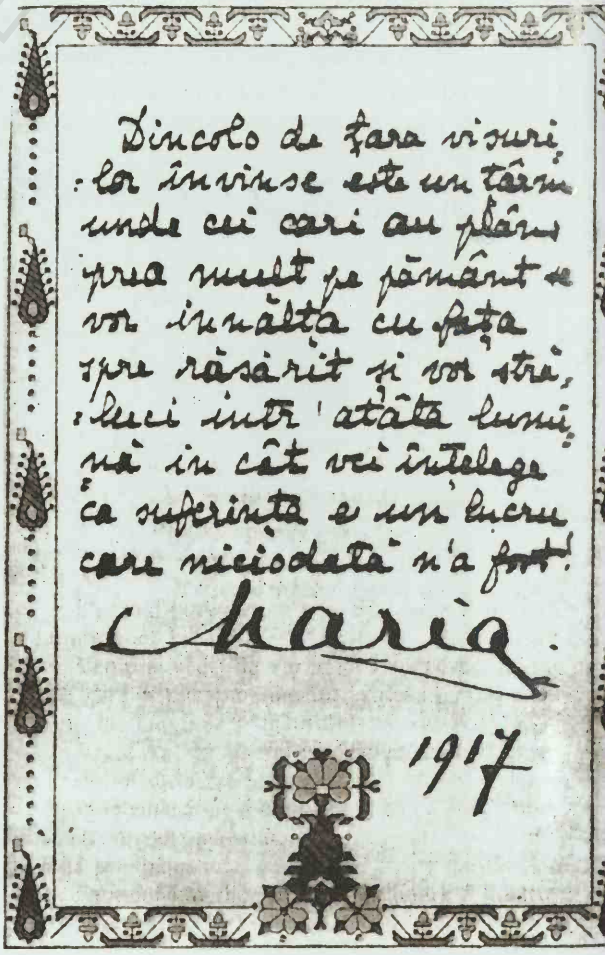

Regina Maria decorând soldații care s-au distins pe frontul din Moldova, în luptele din vara anului 1917.
Muzeul Național de Istorie a României

Muzeul Național de Istorie a României

NATIONAL UNIVERSITY LIBRARY

Muzeul Național de Istorie a României

Principesele Elisabeta și Mărioara, surori de caritate

Femeile noastre în război. *Lectura pentru toți, Magazin ilustrat lunar*, I, nr. 3, 1919, p. 140

Regina Maria îngrijind răniții, în uniformă de soră de caritate.

Muzeul Național de Istorie a României

Muzeul Militar Național

Regina Maria citind la căpătâiul unui bolnav.

Colecția *Fototecă*, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I"

Biblioteca Centrală Universitară "Mihai Eminescu" Iași

Muzeul Național
de Istorie a României

Regina Maria pe front, 1917

Muzeul Național de Istorie a României

Regina Maria împreună cu principele Nicolae și principesa Ileana printre orfanii de la Popricani

Colecția *Fototecă*, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I"

Muzeul Militar Național

Regina Maria pe front, 1917

Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Stampe

Biblioteca Centrală Universitară "Mihai Eminescu" Iași
ISTORIE

Muzeul Național
de Istorie a României

Regina Maria la Cozmești, 1917
Muzeul Național de Istorie a României

Muzeul Național
de Istorie a României

Regina Maria, Principele Nicolae și Prințișesele, la Iași, alături de Misiunea Militară Engleză, 1917

Sursa: https://www.europeana.eu/portal/ro/record/2020601/contributions_18058.html; autor: Muzeul Național Brukenthal Sibiu - Muzeul de Istorie „Casa Altemberg"; licență: CC0 1.0 Universal (CC0 1.0) Public Domain Dedication; termeni de utilizare: https://creativecommons.org/publicdomain/zero/1.0/

„Regina Maria a îmbrățișat cauza războiului precum alții o religie". Încă de la început ea se va implica în organizarea și buna funcționare a serviciului de ambulanțe destinate frontului. Va vizita zilnic spitalele militare și se va ocupa personal de coordonarea și aplanarea fricțiunilor dintre diferitele organizații de Cruce Roșie prezente în România (pe lângă cea națională erau prezente cele din Franța, Marea Britanie și Rusia).

Muzeul Național de Istorie a României

Muzeul Național
de Istorie a României

Carte poștală, 1916-1917

Muzeul Național
de Istorie a României

Uniforma de soră de caritate a Reginei Maria

Muzeul Național de Istorie a României

BCUIASI/CENTRUL UNIVERSITAR

Arhiva familiei Mihai Cantuniari

III. ACȚIUNI CIVICE ȘI POLITICE

Asociații de binefacere și pro-unioniste. Momente din istoria Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române în anii Primului Război Mondial

Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române (*S.O.N.F.R.*) a fost o asociație cu numeroase și importante initiative sociale, culturale, religioase, întemeiată de o elită feminină a epocii, reprezentată de Alexandrina Cantacuzino, Zoe Romniceanu, Elena Odobescu, Anastasia Filipescu, Maria I. Glogoveanu, Esmeralda Manu, Elena Seulescu, Zoe Mandrea, Elisabeta (Zeta) Manu, Zoe Rosetti-Bălănescu, Maria Timuș și Eleonora Stratilescu.

Înființată la București, în mai 1910, asociația s-a extins în toată țara. Astfel în perioada existenței sale, *S.O.N.F.R.* a organizat 70 de filiale urbane, rurale și parohiale.[1] Activitatea Societății Ortodoxe se întindea în toată țara, prin cele 47 filiale înființate la Arad, Bacău, Blaj, Botoșani, Buzău, Beiuș, Bârlad, Brăila, Bistrița-Năsăud, Câmpeni, Cluj, Chișinău, Câmpulung, Călărași, Curtea de Argeș, Craiova, Caransebeș, Dorohoi, Dumbrăveni, Focșani, Galați, Giurgiu, Gherla, Huși, Letea Nouă, Mehadia, Orșova, Odorhei, Oradia, Ploiești, Piatra-Neamț, Roșiorii de Vede, Roman, Sulina, Sibiu, Slatina, Sebeș, Tighina, Tg. Ocna, Tecuci, Turda, Timișoara, Turnu-Severin, Târgoviște, Tg. Mureș, Vaslui ș.a.[2]. Numai în București au funcționat și au lăsat mărturii în anii interbelici următoarele comitete parohiale: Sfinții Apostoli, Cărămidari de Jos, Cărămidari de Sus, Doamnei, Sf. Elefterie, Sf. Gheorghe Nou, Sf. Ilie Gorgani, Icoanei, Lucaci, Mavrocheni, Mântuleasa, Sf. Nicolae Șelari, Sf. Nicolae Buzești, Manu-Cavafu, Olari, Oțetari, Pitar Moș, Popa Chițu, Popa Tatu, Stejari, Sf. Ștefan, Schitu Măgureanu, Precupeții Noi, Sf. Vasile.

Societatea era formată din organisme de conducere și administrație generale (Comitetul Central, Adunarea Generală și Congresul societății) și organisme de administrație locale (comitete parohiale și

1. Arhivele Naționale ale României (ANR), Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale (SANIC), fond Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române (SONFR), A. Comitetul Central, dosar 94/1932, f. 125.
2. *Ibidem*, dosar 125/1935, f. 100.

BUCHAREST NATIONAL UNIVERSITY LIBRARY

comitete filiale). Atât organizaţia centrală, cât şi filialele erau conduse de un Comitet şi de o preşedintă, ajutată de o secretară şi o contabilă. Funcţia de preşedintă (prezidentă) generală a *S.O.N.F.R.* a fost îndeplinită în timp de: Anastasia Filipescu (1910–1918), Alexandrina Cantacuzino (1918–1944, cu mici întreruperi), Maria Soare (1944–1945) şi Ioana Ralea (1945–1948).

Prima preşedintă a *S.O.N.F.R.*, Anastasia Filipescu era cea mai vârstnică persoană din Comitetul Director. După moartea ei, la 11/24 octombrie 1918, au fost desemnate la conducere trei doamne: Zoe Romniceanu, Alexandrina Cantacuzino şi Maria Glogoveanu, iar la 27 octombrie/8 noiembrie 1918 a avut loc alegerea noii preşedinte generale: principesa Alexandrina Cantacuzino.

În localităţile unde funcţionau filialele asociaţiei, s-au desfăşurat întrunirile anuale, adunările generale şi congresele *S.O.N.F.R.*, iar membrele societăţii au organizat în toate aceste localităţi şcoli, cămine, cantine, serbări naţionale şi locale, sesiuni, conferinţe.

O caracteristică relevantă a *S.O.N.F.R.* a constituit-o orientarea ei non-profit, fondurile ei, provenind din donaţii, subscripţii, cotizaţii, valori mobiliare şi imobiliare, beneficii din concerte religioase, conferinţe, serbări, erau păstrate la Banca Naţională a României. *S.O.N.F.R.* nu era subvenţionată de stat, uneori însă a obţinut şi diverse ajutoare, prin intermediul unor cereri adresate instituţiilor publice (reduceri la biletele C.F.R. pentru membrele *S.O.N.F.R.*, bani pentru şcoli, serbări, construcţii de monumente, biserici).[3] În anii Primului Război Mondial, iniţiativele asociaţiei au fost sprijinite financiar de regina Maria, de *Societatea Familia Luptătorilor* şi de Ministerul de Finanţe.

Însemnul *S.O.N.F.R.*-ului – crucea cu panglică tricoloră, evidenţiază ideologia ei patriotică şi religioasă. Astfel, chiar în *Statutele S.O.N.F.R.* – art. 2 – se preciza că patriarhul şi mitropoliţii sunt preşedinţi de onoare ai societăţii, iar membrii puteau fi aleşi numai din persoanele de religie ortodoxă.[4]

Membrele *S.O.N.F.R.* erau femei educate, cu stare materială stabilă, de profesii diverse: învăţătoare, profesoare, funcţionare, juriste, medici, jurnaliste, scriitoare. Nu avem informaţii sigure, dar sursele documentare demonstrează că ar fi posibil ca în anii '30 numărul membrelor *S.O.N.F.R.* să fi ajuns la cca. 26.000.[5]

În contextul intrării României în război în august 1916 şi apoi a retragerii autorităţilor şi armatei în Moldova, unele membre *S.O.N.F.R.* s-au refugiat şi ele în nordul ţării şi au activat în organizaţiile feministe locale. Este cazul Mariei Glogoveanu, secretara generală a *S.O.N.F.R.*, care s-a ocupat de modernizarea secretariatului filialei Iaşi, a organizat diferite serbări, reuniuni, a Elenei Davila-Perticari, care a lucrat la *Secţiunea Orfanilor*, a Aristiei Dissescu care s-a ocupat de diferite vânzări şi de chete.[6] Elena Seulescu, Maria Timuş, Sultana Miclescu, Tatiana Niculescu Dorobanţu au fost alte refugiate în Moldova, care şi-au continuat activitatea în cadrul filialei *S.O.N.F.R.* din Iaşi. Aici ele au fost organizate şi îndrumate de noua preşedintă a *S.O.N.F.R.*, prinţesa Olga Sturdza, lidera filialei Iaşi. Primul Război Mondial a determinat migrarea în Moldova şi a numeroase membre din alte zone ocupate ale României, de exemplu din Craiova, de unde a plecat şi preşedinta filialei locale, Elena Coloni.

Alte membre ale asociaţiei au rămas, din diferite motive, în zona ocupată şi au continuat să activeze în spitale, în şcolile *S.O.N.F.R.*, în lagărele de prizonieri. Prin numeroase iniţiative şi fapte personale lăudabile, dificile dar neîntrerupte ele au venit în ajutorul soldaţilor răniţi, a copiilor orfani sau săraci şi a femeilor din Capitală şi din alte localităţi ocupate. Astfel, au făcut istorie şi au rămas în istorie, doamnele: Alexandrina Cantacuzino, Zoe Romniceanu, Zoe Rosetti-Bălănescu, Elena Odobescu, Ana

3. *Ibidem*, dosar 494/1911, f. 61–62.
4. *Monitorul Oficial* din 17 februarie 1911, p. 10652–10653.
5. Elvira-Ecaterina Ivănescu. *Societatea Ortodoxă Naţională a Femeilor Române (1910–1948, 1990–2001)*. Craiova: Editura Universitaria, 2001, p. 115.
6. ANR, SANIC, fond SONFR, dosar 994, f. 8.

Florescu, Maria Brătăşanu, Eliza Greceanu, Esmeralda Manu, Lelia Candiano, Margot Oromolu, ş.a.

Din 23 noiembrie/6 decembrie 1916, când armatele germane, conduse de mareşalul August von Mackensen, au ocupat Bucureştii, *S.O.N.F.R.* a continuat să activeze în toată ţara, pe plan educativ (construirea, întreţinerea şi deschiderea de şcoli, cantine, cămine, biblioteci populare), cultural (conferinţe, expoziţii, festivaluri artistice şi muzicale), religios (pentru construirea de biserici, pentru copii săraci, bolnavi, răniţi). Membrele asociaţiei din diferite localităţi din ţară au organizat conferinţe cu subiecte de interes naţional şi moral, au continuat să înfiinţeze grădiniţe de copii, şcoli primare şi secundare, să susţină cursuri pentru adulţi, să deschidă biblioteci populare, iar pentru strângere de fonduri s-au vândut mărţişoare cu emblemă naţională şi s-au constituit chete.

În anii Primul Război Mondial, *S.O.N.F.R.* a organizat în şcolile sale, din Bucureşti şi din multe oraşe unde funcţionau filiale, spitale şi infirmerii pentru răniţi şi grădiniţe pentru copiii celor mobilizaţi. În timp ce şcolile de stat erau închise, grădiniţele, şcolile, Institutul de fete al *S.O.N.F.R.* din Bucureşti din strada Principatele Unite nr. 63, au continuat să funcţioneze. De asemenea, asociaţia a asigurat în permanenţă în anii de război, diverse ajutoare, hrană, cadouri pentru copiii orfani.

O realizare deosebit de importantă a *S.O.N.F.R.* în Bucureştiul ocupat a fost organizarea şi întreţinerea Spitalului 113, deschis în localul Institutului de fete al Societăţii, din strada Principatele Unite nr. 63. Spitalul nr. 113 a fost subvenţionat de Banca Naţională a României, care, din septembrie 1916, a acordat spitalului regulat 20–25 mii lei lunar. Spitalul 113 a fost organizat şi condus de *S.O.N.F.R.* şi Banca Naţională, până la 1 aprilie 1917, când locul Băncii Naţionale a României a fost luat de Crucea Roşie Română, iar la 19 septembrie/2 octombrie 1917, localul a fost rechiziţionat de către autorităţile germane.[7] Crucea Roşie Română a susţinut acest spital, aprovizionându-l cu material farmaceutic, vată, pansamente, rufărie, instrumente chirurgicale, alimente ş. a., iar când numărul bolnavilor a crescut, a luat asupra sa o mare parte din cheltuieli. Cu acest echipament s-a asigurat posibilitatea realizării de operaţii grele şi vitale, precum trepanaţii, amputări, extrageri de gloanţe şi schije, suturi de nervi, grefe ş. a. Importante şi necesare au fost şi serviciile recuperatorii, de electroterapie şi mecanoterapie întreţinute în spital.[8]

Spitalul nr. 113 avea în structură trei servicii de chirurgie, două săli de operaţie, patru săli de pansamente, o farmacie, celule de izolare pentru boli contagioase, cu autoclave, etuvă, băi, serviciu de deparazitare, spălătorie, capelă şi sală de serbări. Pentru creşterea moralului soldaţilor răniţi au mai fost amenajate un cinematograf, o bibliotecă (în mare parte donată de Grigore G. Cantacuzino, soţul Alexandrinei), s-au organizat spectacole săptămânale, cursuri de adulţi, atelier de confecţionat coşuri şi rogojini, toate pentru refacerea şi stimularea răniţilor.[9] La acest spital *S.O.N.F.R.* a deschis şi o capelă, care s-a sfinţit la 8/21 septembrie 1916, în prezenţa IPSS Mitropolitului Primat şi a Principeselor Elisabeta şi Mărioara.[10]

Personalul chirurgical al Spitalului nr. 113 a fost coordonat de profesorul dr. Benedetto Cimino, angajat de Banca Naţională, şi de doctorii Alex. Koslinsky, I. Ghidionescu, Alex. Cobilovici şi Matilda Marinescu.[11] Alţi medici renumiţi, care au colaborat la îngrijirea răniţilor din Spitalul nr. 113, au fost prof. dr. Obregia, prof. dr. Ramstedt, dr. Nasta, dr. Goebel, dr. Höenig, dr. Ştefania Stoianof, drd. C. Gr. Cantacuzino, drd. Eliza Mateescu, surorile eleveţiene aduse de Banca Naţională a României, în special

7. *Ibidem*, dosar 395, f. 12 v, manuscris.

8. *Ibidem.*

9. *Societatea Ortodoxă Naţională a Femeilor Române. Darea de seamă a Comitetului Central pe anii 1916–1919.* Bucureşti, 1919, p. 47-80.

10. SANIC, fond SONFR, dosar 17, f. 17.

11. *Ibidem*, dosar 19/1916-1918, f. 4, manuscris.

buna soră Marthe Schivander, dar şi surorile române: Maria Georgescu (supraveghetoare a surorilor de la etaj), Varvara Popescu (supraveghetoarea surorilor de la parter), Aurelia Fătu, tineri cercetaşi; Didona Dinescu, Lucian Burchy şi Nicolae Văleanu, care au lucrat la serviciul de farmacie.[12]

Membrele *S.O.N.F.R.* care s-au implicat constant în rezolvarea problemelor spitalului au fost: Zoe Rosetti-Bălănescu (inspectoare generală până la 20 septembrie/3 octombrie 1917), devotată, în permanenţă activă trup şi suflet, ceea ce a făcut să fie considerată *„mămica bolnavilor"*[13], principesa Alexandrina Cantacuzino (diriginta spitalului), Esmeralda Manu, arhimandritul Scriban, Elena Davila-Perticari (a organizat compartimentele chirurgicale până la 20 noiembrie/3 decembrie 1916 când a plecat în Moldova), Maria Brătăşeanu (directoarea administrativă), Ecaterina Cerkez (directoarea sălilor de pansamente şi a serviciului mecano-electroterapie), Zoe Manu (pansatoare, ajutor la mecano-terapie), Elena Odobescu (a organizat administraţia), Maria Timuş (a supravegheat rufăria până la 15/28 noiembrie 1916).[14] Documentele păstrează şi amintirea căpitanului V. Gorski din Regimentul 80 infanterie, care deşi era operat şi rănit la mâna stângă, s-a implicat în ajutorul spitalului, muncind la secretariat. A sprijinit financiar spitalul, prin susţinerea unor concerte şi marele violonist George Enescu.

Spitalul nr. 113 s-a deschis în ziua de 23 august/5 septembrie 1916,[15] oferind ulterior asistenţă medicală unui număr de răniţi din ce în ce mai mare: la început a fost prevăzut cu 300 paturi, a ajuns în octombrie la 350 şi, treptat, până la 543, în februarie 1917 fiind atestaţi 585.[16] În toată perioada participării României la Primul Război Mondial, numărul total al răniţilor şi bolnavilor îngrijiţi la Spitalul nr. 113 a fost de peste 2000. Dintre aceştia, 512 au ieşit complet vindecaţi, 49 au decedat, 1213 au fost evacuaţi nevindecaţi complet şi au fost trimişi la diferite spitale din provincie, iar 406 răniţi nevindecaţi au fost evacuaţi la alte spitale din Bucureşti, în urma ocupării spitalului de către autorităţile germane. Membrele *S.O.N.F.R.* au sprijinit şi acţiunile de evadare din spital a 162 de soldaţi români.[17]

În cadrul Spitalului nr. 113, s-a organizat o şcoală de adulţi, cu scopul principal de alfabetizare a soldaţilor răniţi. Şcoala a funcţionat sub direcţia institutorului Ştefan Negulescu, ajutat de membre ale asociaţiei, precum profesoarele Elena Georgescu, Ana Bungeţeanu, Ecaterina Demetrescu, Ana Manoil, Elena Ştefanopol, Eliza Nicolaide. La început cursurile au fost ţinute individual prin saloane, apoi au fost adunaţi într-o sală mare a spitalului şi împărţiţi în patru secţii: începători, partea I a abecedarului, partea a II-a a abecedarului, limbi străine. Timp de şase luni cât a funcţionat, prin această şcoală au trecut 185 de soldaţi, majoritatea a învăţat să se semneze, alţii şi-au completat cunoştinţele şi au apelat la biblioteca spitalului (bibliotecară era Maria Vădescu). Bolnavii au trecut un examen de absolvire în decembrie 1917, în prezenţa revizorului şcolar şi a mai multor membre ale societăţii. Cursul de adulţi s-a ţinut din septembrie 1917 până în martie 1918, iar în final, 52 de răniţi au trecut exemenele şi au primit premii în bani.[18]

Tot în Spitalul nr. 113 s-a mai înfiinţat un atelier de confecţionat coşuri şi rogojini pentru a îndemna pe soldaţii bolnavi să revină la viaţă, să lucreze, să fie activi. Un atelier de mărgele a fost înfiinţat sub conducerea Ecaterinei Cerkez, altă membră reprezentativă a *S.O.N.F.R.* şi unde soldaţii

12. *Ibidem*, dosar 365, f. 11v, manuscris.
13. *Ibidem*, f. 12, manuscris.
14. *Ibidem*, f. 10v-11v, manuscris.
15. *Ibidem*, fond *familial Cantacuzino*, dosar 44, f. 86-88, manuscris.
16. *Ibidem*.
17. *Ibidem*, fond SONFR, dosar 365, f. 4, manuscris.
18. *Ibidem*, f. 17v, manuscris.

lucrau cruci, inele, brăţări, le vindeau şi aveau bani la plecarea din spital. Au funcţionat şi un atelier de cizmărie, unul de lenjerie, care aprovizionau toate spitalele Crucii Roşii Române, sub conducerea Zoei Bolintineanu.

Au existat şi momente extrem de dificile. Astfel în ziua de 19 septembrie/2 octombrie 1917, fără nici un motiv, fără avertizare, localul Institutului în care se găsea Spitalul nr. 113 al Crucii Roşii *şi al S.O.N.F.R.*, a fost înconjurat de armata germană şi timp de 18 ore, diriginta Alexandrina Cantacuzino a stat închisă, împreună cu tot personalul românesc, toată noaptea. A doua zi, autorităţile germane au trecut peste incident şi au cerut Alexandrinei Cantacuzino să rămână personalul la spital, dar să acorde asistenţă şi răniţilor germani.[19] Iar în noiembrie 1917, când localul a fost rechiziţionat de administraţia germană, personalul spitalului, compus din Alexandrina Cantacuzino şi Zoe Romniceanu a stat închis în spital mai multe ore.[20] Din decembrie 1917, Zoe Bolintineanu a luat conducerea Spitalului nr. 113 şi a organizat evacuarea întregului local, începând cu 1/14 aprilie 1918. Nu mai rămăseseră decât foarte puţini soldaţi răniţi grav, care au fost repartizaţi la spitalele de specialitate.

Contribuţia membrelor *S.O.N.F.R.* la întreţinerea şi funcţionarea Spitalului nr. 113 din Bucureştiul ocupat a fost apreciată de diferite personalităţi ale epocii. Astfel, la sfârşitul războiului, în noiembrie 1919, în semn de recunoaştere a muncii depuse, regina Maria, principesa Elisabeta şi generalul Henri Berthelot au vizitat sediul *S.O.N.F.R.*, din strada Principatele Unite nr. 63, unde funcţionase acest spital. A avut loc o slujbă la capela institutului şi o recepţie dată de Alexandrina Cantacuzino. Generalului Henri Berthelot, şeful Misiunii Militare Franceze în România, i s-a oferit un document, semnat de 100 de membre ale *S.O.N.F.R.*, şi i s-a mulţumit pentru eliberarea Bucureştiului.[21]

O altă sarcină, pe care membrele *S.O.N.F.R.* şi-au asumat-o din proprie iniţiativă, a fost sprijinirea prizonierilor români din lagărele înfiinţate de autorităţile de ocupaţie în Bucureşti şi în provincie. *Societatea* a întâmpinat greutăţile de aprovizionare şi hrană zilnică a celor 6000 de prizonieri ce se găseau în Capitală, în condiţiile unei ierni din 1916-1917 foarte grele şi a a epidemiei de tifos exantematic. Diferite scrisori, cereri, memorii, păstrate la Arhivele Naţionale demonstrează implicarea permanentă a Alexandrinei Cantacuzino, Zoei Romniceanu, Elizei Greceanu, Elenei Niţescu, Aristiei Pompei în sprijinul prizonierilor români, care le-au considerat şi le-au numit *„zânele prizonierilor"*[22]. Ele au colaborat cu Alexandru Mavrocordat, directorul Crucii Roşii Române şi cu L. Mavroyani, inspectorul general al instituţiei pentru îngrijirea lagărelor de prizonieri români.[23] Comitetul *S.O.N.F.R.* a împărţit prizonierilor români bani, obiecte-cruciuliţe şi alimente în valoare de 58.000 de lei, de la 29 noiembrie/11 decembrie 1916 până la 1/14 ianuarie 1918.[24]

Pentru prizonierii din lagărele Saint-Frères, Tonola, Colentina, Cuza-Vodă, Cotroceni, Parcul de Aviaţie, *S.O.N.F.R.* a asigurat zilnic zarzavaturi, lemne, untură, a organizat în ziua de Crăciun, în 1916, servicii religioase şi a dăruit cozonaci, cârnaţi, pâine, tutun, plăcinte, batiste, ciorapi de lână şi pieptare. La toate sărbătorile religioase şi naţionale – Sf. Ioan Botezătorul, Sf. Înălţare, de Sfinţii Constantin şi Elena, de Rusalii, de 10 Mai, de Sf. Petru – au fost organizate servicii religioase. De Sfintele Paşti în 1917, s-a celebrat Sfânta Înviere în lagărele: Colentina, Maşina de pâine, Saint-Frères, Tonola, Jandarmii rurali, Cuza Vodă, Cazarma Regimentului „Mihai Viteazul", Parcul de aviaţie şi s-au împărţit la toate lagărele din Capitală, la 7000 oameni – texte ale Prohodului, ouă roşii, lumânări, pâine, tutun etc.

19. *Ibidem*, dosar 19, f. 23, manuscris.

20. *Acţiunea feministă*, Anul I, nr. 9-10, din 1-15 septembrie 1919.

21. Alexandrina Gr. Cantacuzino. *Cinsprezece ani de muncă socială şi culturală: discursuri, conferinţe, articole, scrisori*. Bucureşti, 1928, p. 38.

22. ANR, SANIC, fond SONFR., dosar 365, f. 17v., manuscris.

23. *Ibidem*, dosar 20, f. 26v.

24. *Ibidem*, dosar 19, f. 45-47, manuscris.

La lagărele de prizonieri de la fabricile Saint-Freres şi Zaidman, feministele au reuşit să realizeze şi o bibliotecă pentru ofiţeri, iar de Sf. Nicolae 1917 a avut loc o ceremonie religioasă.[25] *S.O.N.F.R.* a avut diverse probleme din cauza acestor ajutoare acordate prizonierilor. De exemplu, Alexandrina Cantacuzino, într-o scrisoare din 3/16 mai 1917, preciza că era să fie arestată de comandatura germană pentru că le-a împărţit ouă prizonierilor cu ocazia sărbătorilor de Paşti.[26]

Activitatea educativă a *S.O.N.F.R.* în anii Primului Război Mondial a continuat în Bucureştiul ocupat, chiar şi în condiţiile în care şcolile de stat erau închise. Astfel, societatea a reuşit să asigure funcţionarea Institutului de fete al *S.O.N.F.R.*-ului şi chiar să sporească numărul grădiniţelor de copii, de la patru la şapte. De exemplu, în martie 1918, *S.O.N.F.R.* a reuşit să deschidă a şaptea grădiniţă de copii, în cartierul Dealul Spirii, prin contribuţia financiară a Ecaterinei Cantacuzino.[27]

Multe membre *S.O.N.F.R.* s-au implicat constant în ajutorul şi educaţia copiilor săraci, bolnavi sau a celor mobilizaţi. S-a remarcat, Esmeralda Manu, care a înfiinţat secţiunea grădiniţelor de copii, a contribuit la întreţinerea Spitalului nr. 113 şi a acordat ajutor bolnavilor.[28] Esmeralda Manu a murit în timpul războiului, nu înainte de a lăsa o donaţie grădiniţelor de copii ale societăţii. De reţinut şi atitudinea profesorilor angajaţi ai *S.O.N.F.R.*, care în anul 1917, în condiţiile crizei provocate de război, şi-au declarat intenţia de a munci fără plată la şcolile societăţii.[29]

Dintr-un Raport general al grădiniţelor de copii, pe anii 1916-1918, aflăm că de la declanşarea războiului, cele şase grădiniţe de copii ale *S.O.N.F.R.*, situate în cartierele mărginaşe: Floreasca, Văcăreşti, Pleşoianu, Colentina, Cotroceni şi Obor, au fost transformate în *Case Părinteşti* pentru toţi copiii acestor cartiere. Au fost adăpostiţi zilnic în aceste şcoli 600 copii orfani sau ai celor mobilizaţi, în vârstă de 3–8 ani, primind de două ori pe zi hrană caldă, îmbrăcăminte şi încălţăminte de Sf. Sărbători ale Crăciunului *„şi mai presus de toate mângâierea părintească de cari micuţii erau cu desăvârşire lipsiţi"*.[30]

O iniţiativă deosebit de importantă şi de apreciată a *Asociaţiei* a fost organizarea şi distribuirea „supelor populare", din fondul oferit de Grigore G. Cantacuzino. La şcolile periferice ale *S.O.N.F.R.* (grădiniţele de copii nr. 1 Floreasca, din Prelungirea Polonă, nr. 2 Pleşoianu, nr. 3 Văcăreşti, din Str. Elena Cuza şi cea din localul „Ţesătoarea", Str. Popa Lazăr nr. 4), între 2/15 septembrie 1916 şi 15 /28 octombrie 1917, s-au servit familiilor celor mobilizaţi, în special bolnavilor, mamelor cu copii mici şi bătrânilor, zilnic, câte 1.200 porţii de mâncare şi pâinea necesară.[31] Pentru prepararea şi distribuirea *„supelor populare"*, şi-a oferit ajutorul şi asociaţia *Româncelor Cercetaşe*, printr-o adresă din 29 august/10 septembrie 1916 a secretarei generale, Letiţia Ghidionescu.[32]

Prin grădiniţele de copii, membrele *S.O.N.F.R.* au sprijinit şi încercările de evadare ale soldaţilor români din lagărele bucureştene de prizonieri. Grădiniţele de copii au fost şi cuiburi de adăpost pentru ofiţerii români, care, fugiţi din aceste lagărele, îşi căutau un adăpost sigur, pentru a putea trece în Moldova. Elena Nicolaide, membră a *S.O.N.F.R.* şi conducătoare a grădiniţei din cartierul Floreasca, a rămas în istorie prin numeroase intervenţii în ajutorul soldaţilor români evadaţi din lagăre.[33]

---

25. *Ibidem*, dosar 20, f. 7.
26. *Ibidem*, f. 27, manuscris.
27. *Ibidem*, dosar 499, f. 34-36, manuscris.
28. *Ibidem*, dosar 38, f. 13-24.
29. *Ibidem*, dosar 19, f. 14, manuscris.
30. *Ibidem*, dosar 499, f. 34-36, manuscris.
31. *Ibidem*.
32. *Ibidem*, dosar 16, f. 63.
33. *Ibidem*, dosar 499, f. 34-36, manuscris.

Institutul de fete al *S.O.N.F.R.*, care se deschisese în 1912 în localul din strada Principatele Unite nr. 63, din 1916, după organizarea în această clădire a Spitalului nr. 113, a continuat să funcţioneze într-o casă închiriată, apoi în casele colonelului Vlădescu din strada Nifon nr. 2, case pe care acesta le-a oferit gratuit. Aici, directoarea institutului, Maria Brătăşanu a reuşit să asigure desfăşurarea cursului secundar, iar cursul primar se efectua în clădirea „Cântăreţilor Mitropoliei" din str. 11 Iunie, în fundătura Mitropoliei, local care a fost cedat tot gratuit de Mitropolitul Primat.[34] La 1/14 aprilie 1917, Institutul a fost deschis cu participarea a 68 de eleve şi ele au trecut examenul la stat în octombrie 1917. La 1/14 noiembrie 1917 a început un nou an şcolar cu 140 eleve.

Societatea Ortodoxă Naţională a Femeilor Române a organizat, împreună cu Asociaţia creştină *Ia şi citeşte,* conferinţe moralizatoare-religioase în zilele de duminică, la periferia Capitalei şi în toate grădiniţele ei de copii. La aceste conferinţe asistatau şi numeroşi locuitori ai Capitalei.

Documentele atestă şi implicarea liderelor *S.O.N.F.R.*, în sprijinirea redobândirii moaştelor Sf. Dumitru. Aceste relicve au fost furate de bulgari în noaptea de 17/30 septembrie 1918, iar *Asociaţia* a contribuit la accelerarea operaţiunilor de regăsire şi readucere a moaştelor în catedrala metropolitană din Bucureşti.[35]

Pentru protecţia orfanilor de război, membrele *S.O.N.F.R.* din zonele libere şi din cele ocupate ale României au înfiinţat şi coordonat Asociaţii de ajutor. Astfel, s-a întemeiat filiala *Societăţii Ocrotirea Orfanilor de Război, Secţiunea Societăţii Ortodoxe din Muntenia şi Oltenia* având ca scop întreţinerea orfanilor de război timp de 18 ani. *S.O.N.F.R.* a hotărât să delege din Comitetul Central în comisia de conducere a noii societăţi pe: Esmeralda Manu, arhimandritul Scriban, Zoe Romniceanu, Ana Florescu, Alexandrina Cantacuzino, Elena Davila-Perticari, Al. Crăsnaru din consiliul administrativ, Eliza P. Greceanu, Aristia Pompei, Ana Manoil ca secretară, avocatul Mitescu.[36]

Membrele *S.O.N.F.R.* au activat neîntrerupt şi în majoritatea filialelor, care continuau să funcţioneze în ţară, chiar şi în condiţiile de război şi ale ocupaţiei militare. Fapte caritabile, medicale, culturale, religioase iniţiate şi realizate de aceste femei au rămas în istoria oraşelor Târgovişte, Roşiori de Vede, Târgu-Ocna, Prahova, Călăraşi, Slatina, Craiova.

Documentele atestă o vie activitate a filialei Prahova a *S.O.N.F.R.* în anii Primului Război Mondial. Într-un raport către regina Maria referitor la activitatea *S.O.N.F.R.* din teritoriul ocupat se evidenţia că şcolile de la Ploieşti au continuat să funcţioneze chiar şi în condiţii grele. Într-un proces verbal din 20 august/2 septembrie 1916 se menţionau dorinţele filialei Azuga de a înfiinţa, în localul şcolii, o infirmerie militară de microchirurgie, cu 30-36 paturi pentru ajutorul răniţilor, o ospătărie populară şi să se redeschidă grădiniţa cu gratuitate pentru copii soldaţilor.[37]

Grădiniţe de copii au funcţionat neîntrerupt şi în unele filiale ale *S.O.N.F.R.* din zonele libere, la Dorohoi, Bârlad, Vaslui, iar la Bacău s-a creat o filială a *S.O.N.F.R.* cu o grădiniţă de copii. Toate aceste şcoli au întreţinut cantine şi „supe populare", mai ales comitetele din Vaslui şi Bârlad care au avut o activitate intensă de solidaritate socială, ajutând populaţia nevoiaşă din acele oraşe. În noiembrie 1916, condiţiile de trai, de aprovizionare au devenit foarte dificile. La Bârlad, unde s-a stabilit Marele Cartier General, a fost rechiziţionată grădiniţa de copii a *S.O.N.F.R.*, la Dorohoi şi Vaslui s-au luat alte localuri.

Desigur, un centru reprezentativ al *S.O.N.F.R.* în teritoriile libere ale ţării a fost filiala de la Iaşi, condusă de Olga Sturdza. Anastasia Filipescu, preşedinta generală a *S.O.N.F.R.*, pentru a asigura

34. *Ibidem,* dosar 19, f. 17, manuscris.
35. *Ibidem*, dosar 38, f. 13-24, manuscris.
36. *Ibidem*, f. 32, manuscris.
37. *Ibidem*, dosar 1174, f. 1-3.

continuitatea asociației în condițiile retragerii armatei și autorităților române în Moldova, la 9/22 noiembrie 1916, a împuternicit-o pe prințesa Olga Sturdza, lidera filialei Iași, să conducă *Asociația*. Cu această ocazie, Anastasia Filipescu a trimis și suma de 21.300 lei, bani pentru întreținerea școlilor *S.O.N.F.R.* din țară. Această filială a devenit un adevărat centru coordonator al mișcării feministe din zonele libere ale țării[38].

Olga Sturdza a fost o desăvârșită lideră a *S.O.N.F.R.* în anii Primului Război Mondial, prin numeroase inițiative culturale, medicale și sociale. Ea a condus un comitet de ajutor pentru refugiații din Moldova, inițiat de regina Maria, în condițiile în care populația din mai multe orașe și sate din Muntenia, Oltenia s-a refugiat în Moldova în anul 1916. Comitetul de conducere al acestei asociații de ajutor al refugiaților în Moldova era format din Olga Sturdza, președintă, Maria Balș, vicepreședintă, Alexandrina Filitti și mitropolitul Pimen, membri.[39]

În Iași, *S.O.N.F.R.* a reușit să asigure funcționarea neîntreruptă a trei grădinițe de copii, să întrețină o cantină pentru familiile mobilizaților. De asemenea, tot la Iași, *Orfelinatul „Regina Maria"* a fost prima organizație care a adăpostit între 40-65 copii ai ostașilor, fiind întreținut de *Asociație* și din donații. La mănăstirile Agapia, Văratec, tot prin îngrijirea societății, sute de copii au fost hrăniți, îmbrăcați și adăpostiți. Principesa Olga Sturdza a donat moșia Miroslavele (jud. Iași) *Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române* și a înființat acolo prima Colonie agricolă pentru 150 orfani de război băieți, cu școală primară și grădiniță de copii, ateliere, ș.a.[40] La 30 decembrie 1917/12 ianuarie 1918 începea astfel să funcționeze *Societatea pentru Ocrotirea Orfanilor*. Fondurile societății au fost obținute prin chete, serbări și diverse produse comercializate.

La Iași, la fel ca și la București, în august 1916, în localul Institutului *S.O.N.F.R.* a fost instalat un spital, condus de profesorul C. V. Praja care a funcționat până în decembrie, când localul a fost rechiziționat.[41] În același timp, la Iași, s-a deschis o grădiniță pentru copiii mobilizaților, cu cantină pentru 90 de copii, întreținută de Primărie și de *Asociația Familia Luptătorilor*.

În Moldova, în acești ani de război, *S.O.N.F.R.* a continuat să creeze filiale, chiar în august 1916 s-a înființat o filială *S.O.N.F.R.* la Bacău, cu o grădiniță și o cantină pentru copii.[42]

Și filialele *S.O.N.F.R.* din celelalte localități libere au supraviețuit și au continuat să funcționeze grădinițele de copii din Bârlad, Vaslui, Dorohoi, Botoșani, cu cantine pentru copiii celor mobilizați.[43] La Galați s-a înființat un Institut de domnișoare. După ce în septembrie 1916, filiala Iași a înființat un *Orfelinat pentru Orfanii de Război,* s-au întemeiat altele și la Bârlad (cu 120 de copii), la Vaslui (100 copii) și 800 copii au fost adăpostiți la mănăstirile Agapia și Văratec. În octombrie 1916, membrele filialei Iași au reușit să înființeze „Ospătăria familiilor mobilizaților", unde se asigura hrană pentru peste 400 de persoane.[44]

În anul 1919, la Congresul *S.O.N.F.R.*, președintele de onoare al societății, Pimen, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, a propus construirea unui mausoleu în amintirea victorioaselor lupte de la Mărășești și a victimelor războiului. S-a hotărât construirea în subsolul clădirii a unei cripte mortuare și a unui mare cavou, totodată ridicarea unei biserici (Biserica Neamului). Din Comitetul Executiv creat pentru constituirea mausoleului făceau parte: prințesa Alexandrina Cantacuzino (președintă),

38. *Ibidem*, dosar 17, f. 18.
39. Alin Ciupală. *Femeile din România în Primul Război Mondial*. București: Polirom, 2017, p. 145.
40. ANR, SANIC, fond SONFR., dosar 19, f. 17-18.
41. *Ibidem*, dosar 994, f. 7.
42. *Ibidem*.
43. *Ibidem*, dosar 556, f. 209, manuscris.
44. *Ibidem*, dosar 994, f. 8.

Zefira Voiculescu (secretară), Nicolae Iorga, general Constantin Cristescu, inginer Nicolae Niclescu, Elena Davila-Perticari, Elena Odobescu, Maria Glogoveanu, primarul oraşului Mărăşeşti, George Ulise Negropontes.[45] Acest Comitet a obţinut 20 ha teren, donaţie de la George Ulise Negroponte, şi a organizat numeroase chete publice pentru a aduna banii necesari construcţiei[46]. La construcţie, a promovat profesionişti cu reputaţie ca inginerii Constantin Proske şi G. Cristinel, sculptorii Ion Jalea şi Cornel Medrea ş.a. În criptele mausoleului au fost reînhumate osemintele eroilor de la Mărăşeşti, printre care şi ale generalului-erou, Eremia Grigorescu. Cu mai multe întreruperi, ridicarea Bisericii Neamului de la Mărăşeşti a durat până în 1938, când, la 18 septembrie, în prezenţa Regelui Carol al II-lea, a avut loc inaugurarea Mausoleului.

Societatea Ortodoxă Naţionala a Femeilor Române a fost desfiinţată oficial în 1948, dar de fapt activitatea ei încetase din 1945 când a fost destituit Comitetul director condus de doamna Soare sub acuzaţii nefondate.

Dar... va renaşte în 1990.

În urma cererii adresate în primăvara anului 1990 Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române de a se reînfiinţa *S.O.N.F.R.* având aceleaşi principii, acesta a aprobat şi la 21 aprilie acelaşi an *Societatea* a început să activeze în Bucureşti şi apoi în marile oraşe ale ţării[47]. Iar în septembrie 1990 Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a luat act şi de *Statutul Societăţii* sub titulatura *Societatea Naţională a Femeilor Ortodoxe Române* (S.N.O.F.R.). Susţinătoarele au fost doamnele Ecaterina Moldoveanu şi Angela Popescu. În 5 martie 1991, *Societatea,* sub denumirea de *Societarea Ortodoxă Naţională a Femeilor Române*, a dobândit şi personalitate juridică prin sentinţa nr. 176, menţionându-se scopul reînfiinţării: *„gruparea tuturor femeilor de credinţă ortodoxă din România, indiferent de naţionalitate şi convingeri politice pentru întărirea activităţii misionare creştin-ortodoxe"*. S-a constituit un Comitet de conducere din care faceau parte Ecaterina Moldoveanu, Corina Diaconescu, Iuliana Şelaru, Ana Lucia Zimel, Lidia Crudu, Elvira Iancu, Lidia Constantinescu. Preşedinta actuală a *Societăţii* este doamna profesor Elena Cârlan Ungureanu. **Anemari Monica Negru, consilier superior, Arhivele Naţionale ale României.**

*

EMILIA ARDELEAN – vicepreşedinta *Reuniunii Femeilor Române Hunedoara*; s-a implicat în campania de colectare de bani şi produse (de la lenjerie, la alimente, ţigarete etc.); a făcut donaţii de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaţilor răniţi, a familiilor acestora sau a orfanilor.

VETURIA ARGHIRESCU – din Turnu-Severin. Ca membră a *Societăţii Ocrotirea Orfanilor de Război* a ajutat copii orfani.

MARIA ARION – preşedinta Societăţii *Aşezământul „Maicii Domnului"* şi sora lui C. C. Arion – a activat în *Societatea Femeilor Române.*

45. http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Mausoleul_Eroilor_de_la_Mărăşeşti.

46. *Din istoria Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române*. Ed. de documente elaborată de Anemari Monica Negru. Târgovişte: Cetatea de Scaun, 2016, p. 19.

47. Elvira Ecaterina Ivănescu; Margarita Vlad. *Societatea Ortodoxă a Femeilor Române Iaşi, 1910-2010*. Iaşi: PIM, 2010, p. 287-288.

BCUIAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române

La société ortodoxe nationale des femmes roumaines. — Orthodox National Society of Roumanian Women. — Nationler Verein der rumänischen orthodoxen Frauen

D-na **Calipso Botez**
mbră în Comitetul Central. — Mem-
du Comité Central. — Member in
Central Committee. — Mitglied im
Zentralkomitee

D-ra **Elena Odobescu**
Fondatoară și membră în comitetul Central. — Fondatrice et membre dans le Comité Central. — Lady-founder and Member in the Central Committee. — Gründerin und Mitglied im Zentral-Komitee.

D-na **Elena Săulescu**
Membră în Comitetul Central. — Membre du Comité Central. — Member in the Central Committee. — Mitglied im Zentralkomitee.

D-na **Aristia Diseseu**
Membră în Comitetul Central. — Membre du Comité Central. — Member in the Central Committee. — Mitglied im Zentralkomitee.

D-na **Zoe Dr. Romniceanu**
ondatoară și casieră generală
ndatrice et caissière générale
dy-founder and General-treasurer
ründerin und General Kassenführerin

Doamna **Alexandrina Cantacuzino**
Fondatoară și președintă a Soc. Ortodoxe. A doua președintă în Consiliul Național al femeilor române. Președinta secțiunei „București" a Soc. „Filaс". Vice-președinta Consiliului Internațional al femeilor. Vice-președinta a Micei Înțelegeri a femeilor. Vice-președinta a Soc. „Solidaritatea" pentru obținerea dreptului de vot al femeilor.

Fondatrice et présidente de la soc. Orthodoxe. La seconde présidente du Conseil National des femmes roumaines. Présidente de la section „Bucarest" de la soc. „Filaс". Vice-présidente de la Conseil International des femmes. Vice-présidente de la Petite Entente des femmes. Vice-présidente de la soc. „Solidaritatea" pour obtenir le droit de vote des femmes.

Lady founder and lady-president of the Orthodox Society. Second-president of the National Counse. of Roumanian Women. President of the section „Bucuresti" of the soc. „Filaс". Vice-president of the International Counsel of Women's. Vice-president of Women's Lyal Entente. Vice-president of the Soc. „Solidaritatea" for obtaining Women's Vote.

Gründerin und Präsidentin des Orthodoxen Bundes. Die zweite Präsidentin des Nationalen Bundesrat der rumänischen Frauen. Präsidentin der Sektion „Bucuresti" des Vereines „Filaс". Vizepräsidentin des Internationalen Bundesrat der Frauen. Vizepräsidentin der Kleinen Entente der Frauen. Vizepräsidentin des Vereines „Solidaritatea" für Erlangung des Frauen-Wahlrechtes

D-na **Maria Glogoveanu**
Fondatoară și secretară
Fondatrice et secrétaire
Lady-founder and
Gründerin und

D-na **Eufrosina Constandache**
Membră în Comitetul Central
Membre du Comité Central
Member in the Central Committee
Mitglied im Zentralkomitee

D-na **Maria Tănc**
Membră în
Membre du
Member in
Mitglied im

Membrele *Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române*

România Ilustrată, februarie 1926

Biblioteca Centrală Universitară
"Mihai Eminescu" Iași
ISTORIE

Imagini din Spitalul nr. 113

Arhivele Naţionale ale României, Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice Centrale, fond SONFR

Biblioteca Centrală Universitară
"Mihai Eminescu" Iași
ISTORIE

Imagini din Spitalul nr. 113

Personalul și bolnavii din Spitalul nr. 113

Arhivele Naționale ale României, Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fond SONFR

Imagini din Spitalul nr. 113

Arhivele Naționale ale României, Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fond SONFR

Muzeul Militar Național

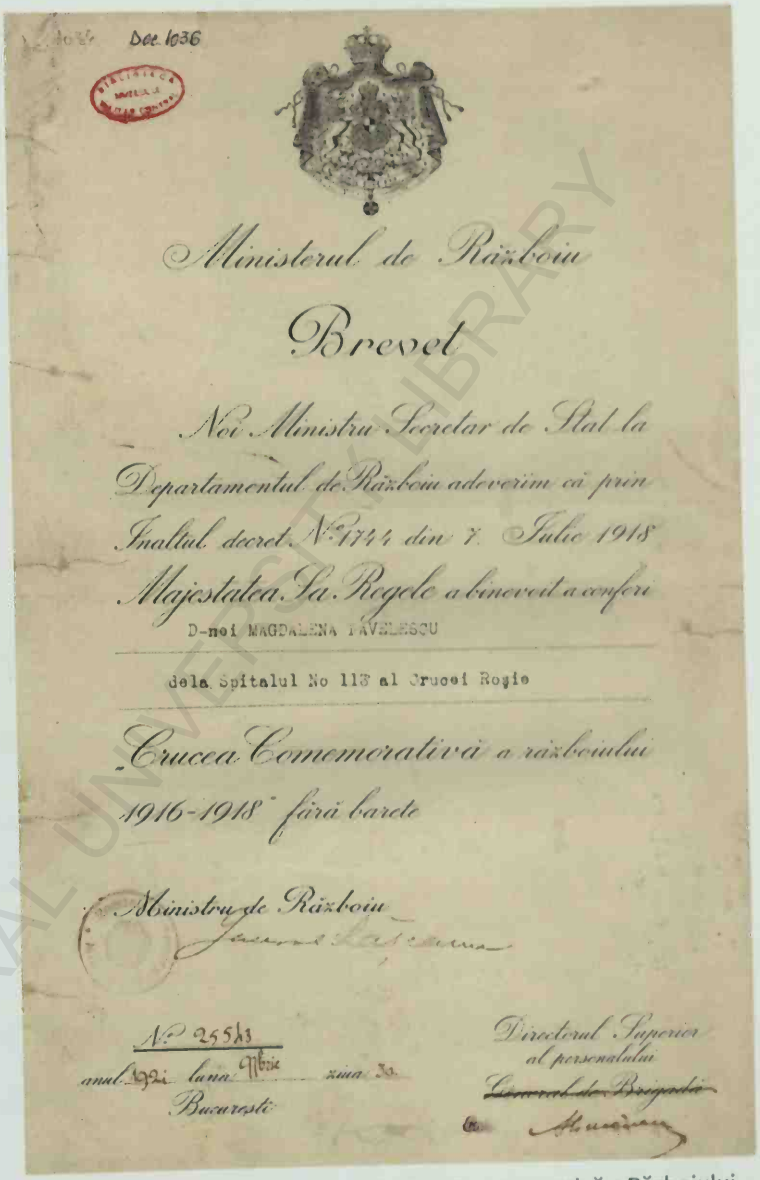

Dec. 1036

Ministerul de Războiu

Brevet

Noi Ministru Secretar de Stat la Departamentul de Războiu adeverim că prin Înaltul decret No 1774 din 7 Iulie 1918 Majestatea Sa Regele a binevoit a conferi

D-nei MAGDALENA PAVELESCU

dela Spitalul No 113 al Crucei Roșie

„Crucea Comemorativă a războiului 1916-1918" fără barete

Ministru de Războiu

No 25513

anul 1921 luna Noiembrie ziua 30

București

Directorul Superior al personalului

Comandor de Brigadă

Brevet de conferire a medaliei „Crucea Comemorativă a Războiului 1916-1918", fără barete, doamnei Magdalena Pavelescu, de la spitalul nr. 113 al Crucii Roșii, 1921

Colecția *Documente originale*, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I"

Medalia „Crucea Comemorativă a Războiului 1916-1918", model 1918

Colecția *Ordine și Medalii* Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I"

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Biblioteca Centrală Universitară "Mihai Eminescu" Iași
ISTORIE

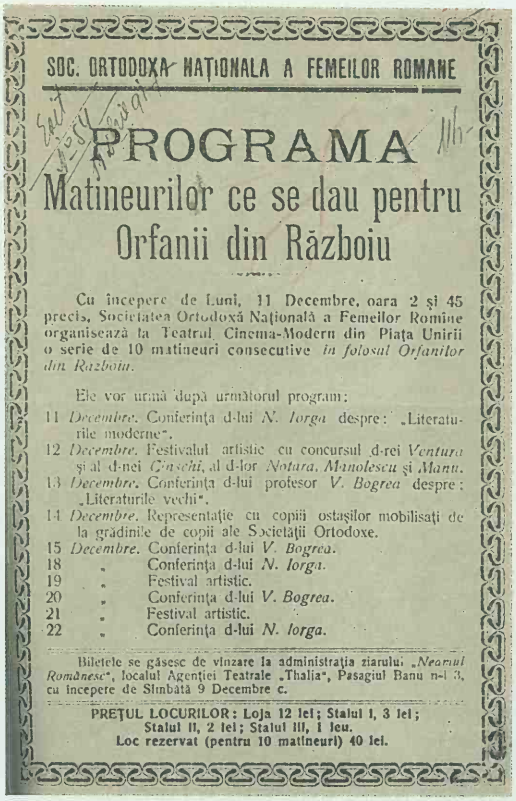

SOC. ORTODOXA NAŢIONALA A FEMEILOR ROMANE

PROGRAMA

Matineurilor ce se dau pentru Orfanii din Războiu

Cu începere de Luni, 11 Decembre, oara 2 şi 45 precis, Societatea Ortodoxă Naţională a Femeilor Romîne organisează la Teatrul Cinema-Modern din Piaţa Unirii o serie de 10 matineuri consecutive *in folosul Orfanilor din Razboiu.*

Ele vor urmă după următorul program:

11 *Decembre.* Conferinţa d-lui *N. Iorga* despre: „Literaturile moderne".
12 *Decembre.* Festivalul artistic cu concursul d-rei *Ventura* şi al d-nei *Ginschi*, al d-lor *Notara, Manolescu* şi *Manu.*
13 *Decembre.* Conferinţa d-lui profesor *V. Bogrea* despre: „Literaturile vechi".
14 *Decembre.* Representaţie cu copiii ostaşilor mobilisaţi de la grădinile de copii ale Societăţii Ortodoxe.
15 *Decembre.* Conferinţa d-lui *V. Bogrea.*
18 „ Conferinţa d-lui *N. Iorga.*
19 „ Festival artistic.
20 „ Conferinţa d-lui *V. Bogrea.*
21 „ Festival artistic.
22 „ Conferinţa d-lui *N. Iorga.*

Biletele se găsesc de vînzare la administraţia ziarului „*Neamul Românesc*", localul Agenţiei Teatrale „Thalia", Pasagiul Banu n-l 3, cu începere de Sîmbătă 9 Decembre c.

PREŢUL LOCURILOR: Loja 12 lei; Stalul I, 3 lei; Stalul II, 2 lei; Stalul III, 1 leu. Loc rezervat (pentru 10 matineuri) 40 lei.

Soc. Ortodoxă Naţională a Femeilor Române
Filiala Craiova

Teatrul Naţional

Sâmbătă 3 Aprilie 1920 ora 8½ seara
VA AVEA LOC

Un Mare Festival Artistic

PENTRU

SPORIREA FONDULUI SOCIETĂŢEI

CU BINEVOITORUL CONCURS AL
D-lui C. Sescioreanu, D-nei Lucreţia Ciolnea, D-nei Giuriade
D-nei Daia, D-lui C. Bobescu, D-ra Viorica Făgeţel.

PROGRAMUL:

I.

Conferinţă . . D-nu C. Sescioreanu
Canto . . . . D-na M. Farcasanu, acompaniamentul la pian D-na Giuriade
Versuri recitate de D-na Daia.
Solo de vioară, D-l C. Bobescu.

II.

Versuri recitate de D-şoara Viorica Făgeţel.
Solo de vioară, D-l C. Bobescu, acompaniamentul la pian de D-na Giuriade

Dansuri Naţionale executate de elevele Scoalei Normale.

Tablouri cu subiecte naţionale, cu concursul D-şoarelor: Feraru, Romanescu, Demetriad, Petrino, Radian, Iotta, Vernescu, Neatu, Petrino, Macedoneanu, Russănescu, Gaicu. D-nii Romanescu, Cernătescu, Vernescu, Giuriadi, Oroveanu.

Preţurile: Benuar 100 lei, Loji de faţă 80 lei, Loj laterale 75 lei, Fotoliu 25 lei, Rezervat 2

Programe de susţinere a activităţii *Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române*
Arhivele Naţionale ale României, Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice Centrale, fond SONFR

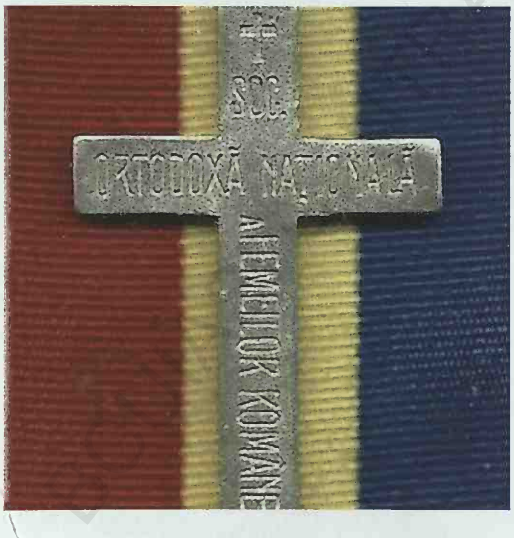

Însemnele *Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române:* crucea şi tricolorul
Arhiva *Societăţii Naţionale Ortodoxe a Femeilor Române*, Str. Paleologu nr. 18, sector 3, Bucureşti.

Maria Baiulescu
(1860-1941)

Foto: *Raportul jubiliar al comitetului Reuniunii Femeilor Române din Braşov 1851-1926. 75 de ani de la înfiinţare.* Braşov: Tipografia Unirea, 1928.

Despre Maria Baiulescu s-a scris, prea puțin, pe cât s-ar fi cuvenit. Personalitate de excepție a mișcării feministe din Transilvania, Maria Baiulescu a fost receptată în epocă drept una dintre cele mai distinse și erudite *doamne* ale intelectualității românești brașovene, de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX.

Descindea dintr-o renumită familie de intelectuali brașoveni, a cărei moștenire culturală și implicare activă în comunitate n-au încetat nicicând să o onoreze. Tatăl ei, protopopul ortodox și profesorul Bartolomeu Baiulescu fondase, pe la jumătatea secolului al XIX-lea, o școală românească în propria sa casă de la Zărnești, pentru ca apoi să contribuie decisiv la înființarea *Asociațiunii pentru sprijinirea învățăceilor și sodalilor români meseriași.* De numele lui se leagă și construirea bisericii *Adormirea Maicii Domnului* din Brașov. La fel de activă a fost și mama Mariei Baiulescu, Elena, care se remarcase prin activitatea de redactor al revistei „Familia", dar mai ales ca o colaboratoare apropiată a *Reuniunii de Femei din Brașov*, înființată în 1850.

Maria s-a născut la 21 august/2 septembrie 1860, la Brașov, fiind cel de-al patrulea și penultimul copil al soților Baiulescu. Studiile le-a urmat în școlile secundare de limbă română și germană, precum și la Institutul Francez de Domnișoare din Brașov. A copilărit și a crescut înconjurată de cărți. Biblioteca lui Bartolomeu Baiulescu număra sute de titluri și volume, în limbile română, maghiară și germană, latină, rusă care acopereau o paletă largă de genuri (literare, religioase, didactice, istorice, științifice).

Acest univers livresc i-a stimulat de timpuriu interesul pentru lectură, îndeosebi pentru literatură. Cunoștea clasicii francezi, englezi și germani, traducea din diferite limbi pentru revista „Meseriașului Român", editată de tatăl său, și publica traduceri din Schiller, Goethe și alți autori străini. Interesul său pentru literatură nu s-a limitat doar la traduceri, ci s-a îndreptat și spre creație. Primele lucrări literare, publicate sub pseudonimul „Sulfina" au apărut în revistele „Vatra și „Familia", fiind urmate apoi de altele, sub nume propriu, în diverse publicații precum „Transilvania", „Revista Noastră", „Literatură și artă română", „Cele trei Crișuri", „Boabe de grâu", „Societatea de Mâine", „Ritmuri", „Buletinul Eugenic

al „Astrei", „Gazeta Transilvaniei", „Tribuna", „Românul", „Drapelul", „Epoca", „Universul", etc. În 1896, apărea la Craiova, în seria „Biblioteca Nouă", volumul de proză *Note și impresiuni*, semnat de tânăra Baiulescu, pentru ca 12 ani mai târziu, să publice la București, în editura Minerva, volumul de poezii *Extaz*. Au contribuit la afirmarea sa literară și operele de teatru pe care le-a scris, cunoscută mai ales grație pieselor *Idil la țară* adaptate după Juin și Flerx și *Un om buclucaș* după Marc Michel și Labische. În 1903, apărea la Brașov, în editura librăriei Circu, comedia originală *Vacanții*, semnată de aceeași Maria Baiulescu. Interesant de reținut este că majoritatea operelor sale dramaturgice au apărut în colecția *Biblioteca Teatrală*, editată de Societatea pentru crearea unui fond de teatru român, dovadă a implicării sale în mișcarea pentru încurajarea și dezvoltarea creației teatrale în rândurile românilor din Monarhia habsburgică. De o bună receptare s-au bucurat și traducerile sale din autorii clasici ai literaturii universale, cunoscute fiind în acest sens mai ales *Plimbarea* de Schiller și *Herman și Dorotea. Traducere în hexametri* de Goethe. În proză sau în versuri, creațiile sale literare au impus-o treptat în conștiința contemporanilor ca una dintre cele mai talentate autoare ale vremii. În temeiul acestor preocupări literare și culturale, Maria Baiulescu s-a numărat printre singurele femei cooptate la realizarea celor trei volume ale *Enclopediei Române*, coordonate de Corneliu Diaconovich, cu materiale despre costumele populare și industria casnică. Alături de literatură, teatru și conservarea tradițiilor românești Maria Baiulescu s-a implicat activ și în mișcarea de recunoaștere a drepturilor naționale ale românilor din Monarhia austro-ungară.

Domeniul care a consacrat-o a fost cel al drepturilor politice și civile pentru femei. A fost tărâmul în care o regăsim nu doar prin conferințe și discursuri cât mai ales prin inițiativele și acțiunile întreprinse în cadrul *Reuniunii Femeilor Române din Brașov*, a cărei președintă a fost vreme de 28 de ani.

Se apropiase de această asociație, încă din tinerețe, datorită mamei sale, Elena Baiulescu, membră activă a *Reuniunii Femeilor Române din Brașov*, care fusese desemnată președintă a „comitetului politic" al doamnelor române din Brașov în anii Memorandumului. Pe linia colaborărilor cu *Reuniunea*, întreprinse de mama sa, Maria Baiulescu deschidea, în 1896, seria unor conferințe dedicate femeilor și locului ocupat de ele în Societate. Intitulată *Rolul femeii în societatea de azi,* cea dintâi prelegere a fost urmată de altele, dintre care amintim *Misiunea femeii în societate*, ținută în 1901, cu prilejul jubileului *Reuniunii Femeilor Române din Brașov; Ziua mamelor* (1928) etc.

Expresie a interesului constant față de inițiativele și activitatea *Reuniunii* brașovene, în 1906, a fost desemnată membră activă a Comitetului acesteia, pentru ca un mai târziu, în 1907, să fie aleasă președintă a *Reuniunii Femeilor Române din Brașov.* Începea atunci o nouă etapă în istoria acestui for cultural. Era aceea în care principiile învățământului profesional, practicate în Internatul-Orfelinat al *Reuniunii* încă din deceniile anterioare, s-au împletit cu o intensă activitate cultural-educativă.

Încă de la începutul mandatului său de președintă, Maria Baiulescu a ținut să stabilească câteva direcții majore menite să dinamizeze și să adapteze activitatea *Reuniunii* de femei brașovene la nevoile societății românești de la începutul secolului XX. Printre măsurile inițiate atunci s-au numărat: sporirea numărului de membre ale *Reuniunii* și a veniturilor obținute de aceasta; organizarea de evenimente culturale cu scopul de a facilita cunoașterea și promovarea culturii românești; perfecționarea continuă a personalului didactic din Școala-Orfelinat-Internat și nu în ultimul rând, înlocuirea pedepselor fizice aplicate elevelor cu măsuri pedagogice moderne. Școala care se dezvoltase pe lângă Internatul-Orfelinat trebuia reformată mai mult ca oricând, întrucât risca să fie desființată ca urmare a prevederilor legislației învățământului din Ungaria dualistă de la începutul secolului XX. Așa se face că, în 1908, Maria Baiulescu reușea, cu ajutorul câtorva intelectuali români, transformarea Școlii de pe lângă Internatul-Orfelinat, în *Școală de menaj și industrie casnică.* Schimbarea a fost urmată de un *Regulament* de funcționare, întocmit după modelul școlilor din Vechiul Regat. Conform acestuia,

în școală erau introduse, discipline teoretice și practice, precum și chimia alimentară, pedagogia, contabilitatea, igiena și nu în ultimul rând, limbile germană, franceză și maghiară. Unele alegeau să dobândească meserii, altele doreau să devină funcționare, altele îmbrățișau profesia de dascăl, contribuind astfel la dezvoltarea clasei de mijloc românești. La propunerea aceleiași Maria Baiulescu, cele mai talentate absolvente ale cursului practic de educatoare, puteau fi plasate în familii românești de intelectuali ca Al. Vaida-Voevod, A. D. Xenopol, Baiulescu etc. Salvată astfel de la desființare, *Școala de menaj* și-a păstrat statutul până în 1927, când a fost etatizată și transformată în *Școală profesională*, pentru ca în 1936 să devină Liceul industrial *„Maria Baiulescu"*.

O atenție specială a revenit limbii române și tradițiilor românești, îndeosebi portului popular, pe care Maria Baiulescu le considera a fi cele mai de preț bunuri ce trebuiau păstrate și lăsate moștenire urmașilor. Aparițiile sale în costum popular la reuniunile și evenimentele culturale erau deosebit de pilduitoare.

Prezența Mariei Baiulescu în fruntea *Reuniunii Femeilor Române din Brașov* a determinat strângerea relațiilor cu asociațiile feminine similare ale maghiarilor și sașilor. De pildă, în 1909, cu prilejul aniversării a 25 de ani de la înființarea *Reuniunii Femeilor Germane din Brașov*, Maria Baiulescu a fost invitată să vorbească despre rolul acestei reuniuni și implicarea sa în proiectele caritabile ale orașului.

Dintre toate inițiativele sale, cea mai merituoasă rămâne, incontestabil, aceea de unificare a tuturor reuniunilor românești de femei din Imperiul Austro-Ungar. Enunțată pentru prima dată, în 1911, ideea apărea într-un context politico-social marcat de căutări și preocupări privind viitorul politic al românilor din Monarhie. Numărul de reuniuni feminine care apăruseră în ultimele decenii în Transilvania făcea necesară unificarea lor în vederea unei mai bune coordonări a scopurilor acestora. După numeroase tatonări și discuții purtate în acest sens, Maria Baiulescu reușește în 1913 unificarea lor sub egida *Uniunii femeilor române din Ungaria*. La Congresul de unificare, desfășurat în 3/16-4/17 iunie 1913, la Brașov, au luat parte peste 140 de delegate din 37 de Reuniuni românești de femei, evenimentul transformându-se într-o adevărată sărbătoare națională. A fost prilejul cu care Maria Baiulescu a afirmat plenar rolul acestei *Uniuni*: acela de *„a purta de grijă unanim de gândirea, de creșterea femeii române, de soarta ei socială și de ridicarea ei pe bază economică și de bună stare"*. Concret, *Uniunea* își propunea o mai largă și pragmatică educație a fetelor, îngrijirea bolnavilor, ajutorarea celor nevoiași și înființarea unui mare orfelinat. Era un act prin care se depășea sfera socialului și culturalului, intrând în spectrul politicului.

Izbucnirea Marelui Război a găsit-o pe Maria Baiulescu în plină activitate filantropică și educativă, desfășurată sub egida *Reuniunii Femeilor din Brașov* (R.F.R). Pentru românii din Transilvania, aflați atunci în hotarele Monarhiei Austro-Ungare, războiul a însemnat intrarea lor în vâltoarea conflictului încă din august 1914. Era nevoie de o solidarizare umană fără precedent. Maria Baiulescu a conștientizat încă de la început imperativul acestei chemări. Stă dovadă în acest sens, Apelul lansat, în vara anului 1914, tuturor reuniunilor de femei din Transilvania de a se implica activ în susținerea războiului. Prima care a răspuns acestui apel a fost *Reuniunea Femeilor Române din Brașov*. La solicitarea comitelui suprem al Brașovului, contele Sigismund Mikes, *Reuniunea Femeilor Române din Brașov (R.F.R.)* s-a alăturat celorlalte Reuniuni de femei ale sașilor și maghiarilor din oraș într-o amplă campanie de strângere de fonduri și de bunuri în vederea ajutorării familiilor celor mobilizați din Brașov și împrejurimi. O întreagă armată de femei, organizate în grupuri de câte trei (câte una din fiecare naționalitate), s-au împărțit atunci pe străzile orașului, umblând din casă în casă pentru a aduna bani, bunuri și a pentru a înregistra numărul celor aflați în dificultate. Nu mai puțin de 40 de romance, mobilizate și coordonate de Maria Baiulescu au luat parte la acțiune. În Șcheii Brașovului, colecta a fost întreprinsă chiar de Maria Baiulescu, acțiunea desfășurându-se cu dificultăți din cauza sărăciei populației, majoritar românești. Cu toate acestea, a reușit să adune din Șchei suma de 1391 de coroane și 45 de fileri, care

s-au alăturat celor 24.000 de coroane colectate din tot Braşovul. O parte din banii acestei colecte a fost donată familiilor nevoiaşe, printre care s-au numărat şi 256 de familii din Şchei, iar o altă parte a fost transferată spre două cantine populare. Aproximativ 200 de familii sărace erau hrănite zilnic la aceste cantine populare. Circa 40% dintre beneficiari erau români. La una din acele cantine, deschisă atunci pe strada „Valea Lată" din Braşov, nu de puţine ori putea fi văzută printre femei şi Maria Baiulescu lucrând direct la pregătirea hranei celor săraci.

De altfel, implicarea sa personală nu s-a limitat doar la acţiuni directe de întrajutorare a celor afectaţi de război, ci şi prin donaţii de bani şi produse, fiind susţinută în acest sens de mulţi dintre intelectualii români din Transilvania. Totodată, ea a luat iniţiativa de a aduna rufărie şi alte obiecte de primă necesitate pentru răniţii ce se întorceau din război în spitalele braşovene. Au răspuns acestui apel nu numai populaţia Braşovului, ci şi soţiile de preoţi şi învăţători din toată Ţara Bârsei. O contribuţie importantă în cadouri şi rufărie a venit din comunele Codlea, Măieruş, Vulcani, Ghimbav, Cristian şi Silea Maghiară. Tot la propunerea Mariei Baiulescu, pânza primită era prelucrată în Internatul *Reuniunii Femeilor Române din Braşov*, după care era livrată spitalelor de război din oraş.

În primii doi ani de război, Maria Baiulescu a fost o prezenţă nelipsită din spitalele de răniţi ale Braşovului, mai ales cu prilejul marilor sărbători de peste an. Erau ocazii în care, alături de alte membre ale *Reuniunii* de femei, participa direct la împărţirea cadourilor şi la organizarea de mici festivităţi în cinstea soldaţilor. A rămas memorabilă amintirea Crăciunului din 1914, când invitată să participe la serbarea, organizată în spitalele de răniţi ale Braşovului, Maria Baiulescu a condiţionat participarea ei de sărbătorirea Crăciunului cu toţi răniţii fără deosebire de naţionalitate. La sugestia sa, Comitetul *Reuniunii Femeilor Române din Braşov* a organizat atunci o altă colectă în urma căreia s-au adunat o sumă de 1910,10 coroane şi numeroase cadouri constând în ţigări, rufe, împletituri, prăjituri şi altele. Toate acestea au fost distribuite sub formă de cadouri unui număr de aproape 2000 de răniţi, ajunşi la Braşov din toate colţurile Monarhiei Austro-Ungare. Colecta deschisă cu prilejul Crăciunului din 1914 a continuat şi în anul următor, astfel că pe adresa Mariei Baiulescu au continuat să sosească donaţii în bani si obiecte pe care, cu sprijinul membrelor *Reuniunii* braşovene, le-a îndreptat periodic spre văduvele şi copiii celor căzuţi pe front şi spre răniţii din spitale. Emblematic pentru acţiunile sale caritabile, rămâne gestul de a direcţiona donaţia de 50 de coroane a Mariei Bogdan, oferită în memoria mamei sale, spre confecţionarea unui steag tricolor românesc pe care l-a oferit unei companii de soldaţi români din regimentul 2 de infanterie, Braşov.

Din iniţiativele Mariei Baiulescu, în primii doi ani de război, n-a lipsit nici preocuparea pentru orfani, mulţi dintre ei rămaşi fără un părinte sau ambii părinţi. Lor, le-au rămas mereu deschise porţile Internatului-Orfelinat al *Reuniunii* Femeilor braşovene. Pe cei cărora nu le-a putut asigura un adăpost în Orfelinat, i-a încredinţat personal unor familii de încredere până când a trecut vijelia războiului.

În august 1916, la intrarea armatei române în Transilvania, când o parte din populaţia săsească şi maghiară a Braşovului s-a refugiat din calea noilor veniţi, Maria Baiulescu a ales împreună cu fratele său, Gheorghe Baiulescu si cu celelalte membre ale *Reuniunii Femeilor*, să rămână în oraş şi să se pună la dispoziţia autorităţilor militare româneşti. La iniţiativa sa, *Reuniunea Femeilor Române din Braşov* s-a transformat în Societatea Crucii Roşii Româneşti şi a preluat refacerea spitalelor şi îngrijirea trupelor române. A fost ajutată de celelalte membre ale *Reuniunii*, îndeosebi de Elena Săbădeanu (vicepreşedinta *Reuniunii*), Maria Popescu-Bogdan (secretara *Reuniunii*), Virgilia Braniște, Maria Oncioiu, Tulia Găvruş (surori de caritate), Catinca Puşcariu etc. Tot atunci s-a organizat şi un orfelinat pentru copiii părăsiţi, care şi-a întrerupt activitatea după cele 48 de zile de stăpânire românească a Braşovului.

La retragerea trupelor româneşti din Transilvania, conştientă de consecinţele la care se expuneau toţi cei care au colaborat cu autorităţile militare române, Maria Baiulescu a ales să treacă în Regat. Gestul

ei a fost urmat de mulți alți intelectuali români, bărbați, femei, familii care au decis să se retragă peste Carpați, odată cu trupele române. Au plecat atunci și câteva dintre colaboratoarele sale apropiate precum Virgila Braniște și Maria Oncioiu, care s-au angajat ulterior ca surori de caritate în serviciul sanitar al armatei române, însoțind trupele pe frontul din Moldova. Pentru cele care au decis să rămână la Brașov, a urmat o perioadă de măsuri coercitive din partea autorităților maghiare reinstalate, care s-au soldat cu arestări, percheziții, devastări și confiscări de bunuri. Printre bunurile distruse atunci s-a numărat arhiva și biblioteca Mariei Baiulescu, acuzată de colaborare cu autoritățile românești.

Refugiată la Iași s-a pus în slujba spitalului condus de regina Maria. Funcționa acolo, încă din primele zile după intrarea României în război, un cămin pentru ocrotirea orfanilor de război, fondat de principesa Olga Maria Sturdza. La îndemnul acesteia a luat ființă și primul Comitet de doamne pentru ocrotirea orfanilor de război, care a pus bazele *Societății* cu acest nume, recunoscută de guvern în decembrie 1917. Aflată la Iași, în mijlocul acestor preocupări, Maria Baiulescu a contribuit la înființarea *Societății pentru Ocrotirea Orfanilor de Război* și a *Asociației pentru Emanciparea Civilă și Politică a Femeilor Române*.

După încheierea războiului și unirea Transilvaniei cu România, Maria Baiulescu s-a întors la Brașov. Pe drumul de întoarcere, s-a oprit la București, unde a primit, din partea Băncii Naționale, suma de 50.000 de lei, la care s-a mai adăugat suma de 20.000 de lei din partea *Asociației Familia Luptătorilor*. Cu ajutorul acestor fonduri a reușit să refacă clădirea Orfelinatului de la Brașov, pe care *R.F.R.* din Brașov îl primise de la Consiliului Dirigent în iunie 1919.

Reîntoarsă la Brașov, Maria Baiulescu și-a reluat activitatea la *Reuniunea femeilor* brașovene și odată cu aceasta și calitatea de președintă, pierdută pe durata refugiului său la Iași. Abia atunci începea adevărata operă de refacere morală și materială a societății românești. Se adeverea ceea ce anticipase în 1914, la izbucnirea războiului, când în apelul de mobilizare a femeilor pentru susținerea războiului, Maria Baiulescu afirma: *„adevărata noastră activitate încă n-a început, noi suntem patroanele orfelinelor și numai după ce se vor vedea rariștele din codru unde pică vajnicii noștri stejari, vom putea întinde ajutorul nostru"*.

A început cu înființarea unei cantine pentru săraci și orfani (1919), iar apoi a pus bazele *Orfelinatului Uniunii Femeilor Române* (1919-1936), văzându-și astfel împlinit un vis. Acela pentru care militase deschis încă din 1911, când lansase ideea unificării tuturor reuniunilor de femei din Ungaria dualistă.

Ceea ce au urmat, după război, au fost ani închinați cu precădere celor două instituții de care se lega indisolubil întreaga sa existență: *Reuniunea Femeilor Române* din Brașov și *Uniunea Femeilor Române*, a căror președintă era. Energiile și sacrificiile investite în organizarea și funcționarea lor n-au rămas nerăsplătite. În 1926, pe când Reuniunea femeilor brașovene marca 75 de ani de existență, Maria Baiulescu a fost reales în calitate de președintă, funcție pe care a păstrat-o până în 1935, când s-a retras de la conducerea acesteia.

Totodată, o regăsim implicată în organizarea și desfășurarea congreselor mișcării feministe de la Arad (1920), Baia Mare (1924), Iași (1925), Brașov (1926), Cernăuți (1931), Chișinău (1933), București, Constanța (1935). A fost o prezență rafinată și extrem de apreciată nu doar la întâlnirile feministe din țară, ci și din străinătate, dovadă fiind relațiile pe le-a stabilit și întreținut în toți acești ani cu societăți similare din Franța, Belgia, Suedia, Elveția, etc. Membră fondatoare a *Asociației pentru Emanciparea Civilă și Politică a Femeii Române* (1918), Maria Baiulescu a activat în diverse societăți și regionale și naționale, dintre care amintim: vicepreședinta *Societății pentru Ocrotirea Orfanilor de Război*, delegată a subcomitetului *Invalizi, Orfani, Văduve de război* din cadrul Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale, membră a Crucii Roșii, membră în *Asociația Română* pentru *Societatea Națiunilor* etc.

În chip de recunoștință pentru o viață închinată cauzei femeilor și drepturilor lor, Maria Baiulescu a fost distinsă cu ordine și medalii românești și străine precum Ordinul Crucea „Regina Maria", cls. I, Medalia „Ferdinand I", Medalia de aur cls. I a Crucii Roșii Belgiene, Medalia Crucii Roșii Suedeze, cls. a II-a.

Femeile din Comitetul *Reuniunii Femeilor* din Brașov

Raportul jubiliar al comitetului Reuniunii Femeilor Române din Brașov 1851-1926. 75 de ani de la înființare. Brașov: Tipografia Unirea, 1928

S-a stins din viață la 5 iunie 1941, la 81 de ani. Lumea se afla atunci în plin război mondial. S-a retras discret în lumea celor drepți, după ce la fel de discret se retrăsese, în urmă cu câțiva ani, și din lumea celor vii, cărora le-a slujit și le-a dedicat întreaga sa viață. Odată cu plecarea ei vremurile deveneau iar destin. Destinul unei femei pentru care viața fusese o luptă în slujba drepturilor semenelor sale.

Bibliografie: BAIULESCU, Maria. *Note și impresiuni*. Craiova: Ed. Librăriei și Tipografiei David J. Benvenisti, 1896; BAIULESCU, Maria. *Un om buclucaș: comedie într-un act după Eugene Labiche și Marc Michel*. Brașov: Tipografia Ciurcu & Comp., 1898; BAIULESCU, Maria, Vacanții. *Biblioteca teatrală*, 1903, nr. 10; BAIULESCU, Maria B. Regulament pentru „Internatul-Orfelinat" cu școală de menaj și industrie casnică al *Reuniunii* Femeilor Române din Brașov. Brașov: Tip. Andrei Mureșianu, 1910; GOETHE, Wolfgang von. *Hermann și Dorotea*. Traducere în hexametri de Maria BAIULESCU. Brașov: Editura Librăriei Ciurcu, 1911; *Anuarul Uniunii Femeilor Române din România-Mare*, 1913-1933; *Reuniunea Femeilor Române din Brașov. Raportul general al comitetului Reuniunii Femeilor Române din Brașov pe anul administrativ 1913-1914*, Brașov, 1914; *Raportul General al Comitetului al Reuniunii Femeilor Române din Brașov pe anul administrativ 1914-1915 al 64-lea an de la intemeiere. Anul Războiului Mondial*, 1915; *Raportul general al Comitetului Reuniunii Femeilor Române din Brașov, pe anul administrativ 1916-1919, al 67-lea an dela întemeiere*, Brașov, 1919; *Raportul jubiliar al comitetului Reuniunii Femeilor Române din Brașov 1851-1926. 75 de ani de la înființare*, Brașov, 1928; COSMA, Lucia. Maria Baiulescu. *Transilvania*, 1941, nr. 5-6, p. 384-389; RADU, Măriuca. File din activitatea *Reuniunii* Femeilor Române din Brașov 1850-1918. *Cumidava*, 1990-1994, nr. 15-19, p. 161-176; BAIULESCU, Maria. *Corespondență*. Ed. îngrijită, introducere, note, indici de Ruxandra MOAȘA NAZARE, București: Ars Docendi, 2001; POSEA, Rozalinda. George Baiulescu: aspecte din activitatea de pedagog și medic la Brașov. *Țara Bârsei. Revistă de cultură*, 2010, nr. 9, p. 108-119; MOAȘA NAZARE, Ruxandra. Relațiile interculturale în biblioteca familiei Băiulescu în Brașovul secolelor XIX-XX. *Țara Bârsei. Revistă de cultură*, 2011, nr. 10, p. 109-113; MARCU, George și Rodica ILINCA. *Enciclopedia personalităților feminine din România*. Prefațator Marius SALA. Bucureşti: Meronia, 2012, p. 44-45; BARNA, Marinela Loredana. Brașovul ocupat de armata română în paginile *Gazetei Transilvaniei (august-septembrie 1916)*. *Țara Bârsei. Revistă de cultură*, 2016, nr. 15, p. 140-148. **conf. dr. Ana Victoria Sima.**

CATINCA BÂRSEANU (1861-1942) – soția lui Andrei Bârseanu, președintele Astrei între anii 1911-1922, membru al Academiei Române (din 1912); vicepreședintă a *Reuniunii Femeilor Române* din Sibiu; ea și-a început activitatea la *Reuniunea Femeilor Române* din Brașov și a continuat-o la *Reuniunea* de la Sibiu, unde și-a urmat soțul, care a fost numit director al Învățământului ortodox din Mitropolia Sibiului; membră în Comitetul *Uniunii Femeilor Române din Ungaria* (înființat în 1913); s-a implicat în campania de colectare de bani și produse (de la lenjerie, la alimente, țigarete etc.); a făcut donații de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaților răniți, a familiilor acestora sau a orfanilor.

EMA BELDIMAN – a fost președinta *Societății „Sprijinul"* din Brăila. *„Cu evanghelia iubirii aproapelui în suflet, cu o nemaivăzută uitare de sine"* – o descrie Neli Cornea, una din infirmierele cu care a lucrat. *Se jertfește mângâind pe cei în suferință, alinând dureri, ștergând lacrimi". „Prinos de energie, rară bunătate".*

SOFIA BELEȘ – a fost membră în Comitetul de Direcție a *Uniunii Femeilor Române* din Arad.

GEORGETA (GIC) BERINDEI (1888-1962) – membră a *Societății Chindia*, pianistă, elevă a lui George Enescu. A lucrat și în spitalul „Automobil Clubul Român" din București. În 1918 a cântat cu George Enescu și au strâns fonduri în folosul Crucii Roșii Române.

Ema Beldiman

Cota 9510, Biblioteca Națională a României, *Colecții Speciale, Cabinetul de Fotografii*

Elena Biju
(1868-1943)

Înfiinţarea în anul 1850 a *Reuniunii femeilor române* din Braşov, a impulsionat mişcarea feministă din Transilvania şi Banat, după modelul acesteia născându-se o sumedenie de societăţi feminine autonome sau filiale, atât în oraşele mari (Sibiu, Arad, Iaşi), cât şi în cele mici (Turda, Lugoj etc.). Toate şi-au propus scopuri nobile care vizau emanciparea femeilor prin apariţia şcolilor de fete și ajutorarea văduvelor şi orfanilor sau conservarea tradiţiilor.

În Banatul secolului al XIX-lea s-au înfiinţat câteva asemenea asociaţii cu specific cultural, muzical, social care, dincolo de menirea lor, promovau valori bănăţene, cultivând sentimente naţionale, promovau grijă pentru păstrarea limbii române, grija intensificată după adoptarea legilor Apponyi. Acestea au declanşat o acţiune furibundă de maghiarizare, astfel că acestor societăţi le revenea un rol important în întreţinerea sentimentelor româneşti şi a limbii române. O asemenea temelie a oferit-o *Societatea Femeilor Ortodoxe din Caransebeş* care a avut-o ca simplă membră la început, apoi preşedintă, pe învăţătoarea Elena Biju.

Elena Biju s-a născut la Caransebeş în data de 23 octombrie/2 noiembrie 1868. A absolvit şcoala primară şi gimnazială, apoi Preparandia la Caransebeş devenind învăţătoare. A predat în localitatea Vojvodinţi din Banatul sârbesc (1886-1887), apoi la Caransebeş la Şcoala confesională (1887-1888 şi 1913-1914). Se ştie că sub asediul legilor Apponyi, sentimentele sale româneşti şi metodica de predare învăţată pe băncile Preparandiei nu s-au acomodat cu noua situaţie, ea refuzând să studieze şi să predea în limba maghiară, fiindu-i astfel imposibilă exercitarea profesiei. I s-a interzis să mai predea, fiind nevoită să se pensioneze forţat la numai 45 de ani.

A fost autoare a numeroase articole, studii şi comunicări pe care le-a prezentat la conferinţele învăţătorilor, unele publicate în presa de specialitate, altele în revista Episcopiei Caransebeşului -„Foaia Diecezană". Ele oglindesc crezul autoarei, interesul pentru păstrarea conştiinţei naţionale sau atitudinea faţă de mentalităţile existente în societate. Astfel în articolul *De ale şcoalei* publicat în „Foaia Diecezană" în anul 1898 a făcut o pledoarie a rolului formator al dascălului care trebuie considerat cel mai avizat cunoscător al limbii române atât în şcoală, cât şi în afara ei, reliefând astfel un model comportamental dominat de sentimente naţionale.

Printre alte publicaţii ale ei menţionăm *Rolul şcolii în combaterea luxului*, militând pentru modestie şi decenţă ca şi *Societatea* pe care o reprezenta, iar în calitate de culegător de folclor a publicat *Datini şi obiceiuri din Caransebeş*.

Sentimentele sale patriotice şi-au găsit împlinirea prin participarea la Marea Adunare de la Alba-Iulia, alături de Maria Adam, soţia preotului din Voislova şi de lugojeanca Ersilia Petrovici. Elena Biju nu a fost mandatată cu „credenţional", ea s-a aflat printre cei o sută de mii de oameni pe câmpul lui Horea de la Alba-Iulia, ca expresie a dragostei faţă de România şi poporul român, faţă de biserica ortodoxă.

Talentul său de desenatoare şi pictoriţă s-a manifestat în diferite ocazii, prilejuite de activitatea *Societăţii* în care era membră. În anul 1884 cu ocazia prezenţei sale într-o delegaţie la Băile Herculane, i-a desenat portretul poetului Vasile Alecsandri, iar în anul 1896 a avut chiar o expoziţie personală de pictură, acuarelă şi desen la Caransebeş.

A tradus din limba germană scurte piese de teatru – *Cornul fermecat,* poezii şi scenete, dovedind şi talent regizoral, punând în scenă cu copii din şcoala primară piesa *Fluierul fermecat.*

În anul 1897 a fost vicenotar al *Societăţii femeilor ortodoxe*, iar mai târziu bibliotecar. În anul 1926 a fost aleasă preşedinta *Societăţii ortodoxe a femeilor române,* unde se manifestase extrem de activ şi pe care a condus-o până în anul 1943, când din motive de sănătate şi-a anunţat retragerea. Câteva luni mai târziu a decedat. Nu a fost căsătorită niciodată, deşi existase o tentativă cu Petru Borţun de la Comunitatea de Avere. A rămas până la sfârşit *„domnişoara Lenci"*, slujind cu devotament şcoala românească şi *Societatea femeilor din Caransebeş* timp de 17 ani.

Bibliografie: JOMPAN, Aurelia şi Dumitru JOMPAN. *Societăţi ale femeilor române din Caransebeş (1884-2004).* Reşiţa: Intergraf, 2004; ARDEŢ, Adrian şi Bogdana BRANCA. *Filaret Musta, Elena Biju: făuritori de destine româneşti. Simpozionul „Taină şi Mărturisire"*, ediţia a IV, Caransebeş, 24 aprilie 2012. **dr. Carmen Albert.**

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Sarmiza Bilcescu-Alimănişteanu
(1867-1935)

Biblioteca Academiei Române,
Cabinetul de Stampe

Fiica lui Dumitru Bilcescu, boier din Bilceşti-Muscel cu vederi liberale şi a Mariei Bilcescu mare iubitoare a artelor, Sarmiza s-a născut la Bucureşti, la 27 aprilie/ 9 mai 1867.

A absolvit Şcoala Centrală din Bucureşti unde a avut dascăli celebri, printre care matematicianul şi astronomul Spiru Haret. La 17 ani a plecat la Paris împreună cu mama ei pentru a se înscrie la Facultatea de Litere. Nu a reuşit din cauza epidemiei de holeră ce izbucnise şi s-a întors în Bucureşti. A revenit ulterior, în 1884, şi s-a înscris la Facultatea de Drept din Paris, devenind prima femeie din Europa licenţiată a acestei facultăţi; ulterior, în 1890 a devenit prima femeie cu doctorat în drept din lume. Feministă convinsă de la început, tema lucrării de doctorat a fost: *De la condition légale de la mère* (Condiţia legală a mamei) în dreptul român şi francez.

Sarmiza Alimănişteanu a făcut parte din prima generaţie de femei care a încercat să schimbe atitudinea faţă de femeie în general, nu numai ca mamă şi soţie. Pentru prima dată în istoria Universităţii pariziene, la 12/24 iunie 1980, ziarele vremii consemnau acel eveniment la loc de cinste. Sarmiza avea doar 23 de ani în momentul susţinerii tezei. Întreaga presă mondială sublinia, în spaţii largi, despre reuşita universitară a Sarmizei Bilcescu. Ziarele au reprodus fotografia româncei şi au scris articole despre neobişnuitul eveniment. A fost nu numai o victorie a feminismului, dar şi a ţării noastre, o afirmare a posibilităţilor intelectuale ale femeilor ei. A predat ore de limba română reginei Maria. La Paris, alături de studiile la Drept, Sarmiza a fost şi eleva celebrului pianist Marmontel. A fost primită călduros în ţară, fiindu-i deschise toate porţile vieţii mondene de la sfârşitul secolului al XIX-lea. Era apreciată de doamnele din înalta societate ca pianistă, fie în saloanele din Bucureşti, fie la doamna Alexandrina Ghica, la Ghergani. Profesorul Wachmann, directorul Conservatorului, a organizat un concert simfonic, al cărui solistă a fost domnişoara Bilcescu. Prinţesa Maria, viitoarea regină, o aprecia pe Sarmiza şi o admira dansând cu Adrian Magheru. Prinţesa şi Sarmiza au devenit prietene, ea predându-i ore de română viitoarei regine a României Mari. Prietenia lor a durat până la moartea Sarmizei.

Întoarsă la Bucureşti, în 1891 a solicitat intrarea în Baroul Ilfov. A fost acceptată, dar nu a practicat avocatura. În 1897 s-a căsătorit cu inginerul Constantin Alimănişteanu care urmase Şcoala superioară

de mine din Paris. Moartea avea însă să-i despartă prea devreme, Constantin Alimănişteanu murind în 1911, fiind elogiat şi plâns, printre alţii, de Nicolae Iorga.

Ulterior Sarmiza a desfăşurat numeroase activităţi de încurajare a meseriilor şi a industriei casnice, susţinând mai ales iniţiativele feministe. A întemeiat ateliere pentru ţesături româneşti şi Consiliul Superior al Industriei Casnice (1913). A închegat împreună cu Ana Haret, Sabina Cantacuzino şi Maria Filipescu un grup care a desfăşurat acţiuni de sprijinire a tinerelor fete care se orientau spre domenii rezervate bărbaţilor. A fost fondatoarea *Societăţii Domişoarelor Române*. Comitetul *Societăţii* era prezidat de regina Maria căreia i-a fost o apropiată.

În vara anului 1935, Sarmiza Alimănişteanu s-a retras la ţară, la Românești, judeţul Argeş. Urma să fie vacanţa morţii, în Muscelul său iubit. A fost vizitată de regina Maria și la puţin timp după aceea moare, la 26 august 1935; a fost îngropată în pământul de la Bilceşti. A fost înmormântată în costum naţional, sub florile Muscelului, privegheată chiar de Patriarh. Nu s-au ţinut discursuri. A cântat numai corul călugăriţelor de la Nămăieşti, judeţul Argeș. Alături de fiul său și de familie, s-au aflat prietenele ei: Sabina Cantacuzino, Elisa Brătianu, Pia Alimăneşteanu, Nadia Duca.

Bibliografie: *Enciclopedia personalităţilor feminine din România*. Coordonatori George MARCU, Rodica ILINCA. Cuvânt înainte Marius SALA. Bucureşti: Meronia, 2012, p. 56-57; RONKOV, Lucian. Într-un top 60 al femeilor care au schimbat lumea, 6 sunt românce. *BanatulAzi.ro* [online]. 12 martie 2016 [Accesat 14 mai 2017]. Disponibil la: https://www.banatulazi.ro/intr-un-top-60-al-femeilor-care-au-schimbat-lumea-6-sunt-romance **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu**

BĂLAŞA BLEBEA – membră în Comitetul *Reuniunii Femeilor Române* din Braşov; s-a implicat în campania de colectare de bani și produse (de la lenjerie, la alimente, ţigarete etc.), a făcut donaţii de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaţilor răniţi, a familiilor acestora sau a orfanilor.

EUGENIA BREDICEANU – membră în comitetul *Reuniunii Femeilor Române* din Braşov; s-a implicat în campania de colectare de bani și produse (de la lenjerie, la alimente, ţigarete etc.), a făcut donaţii în folosul soldaţilor răniţi, a familiilor acestora sau a orfanilor.

TINCUŢA BOGDAN – membră în comitetul *Reuniunii Femeilor Române* din Braşov; s-a implicat în campania de colectare de bani și produse (de la lenjerie, la alimente, ţigarete etc.), a făcut donaţii de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaţilor răniţi, a familiilor acestora sau a orfanilor.

LETIŢIA BOLOGA- membră în comitetul *Reuniunii Femeilor Române* din Sibiu.

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Calypso Botez
(1880-1933?)

Arhivele Naţionale ale României,
Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice Centrale,
fond SONFR

Născută la Bacău, Calypso Botez, profesoară, scriitoare feministă convinsă, absolventă a Facultății de Litere şi Filosofie a Universității din Iaşi, specializarea istorie-filosofie, a activat intens pentru emanciparea şi drepturile politice ale femeilor. A funcționat ca profesoară la liceul de fete „Carmen Sylva" din Bucureşti şi la alte şcoli din Galaţi.

Calypso Botez a fost autoarea unor importante studii privind statutul juridic al femeii în România. La diferite conferințe, a prezentat comunicări precum: *Drepturile femeii în Constituţia viitoare, Raport privind Legislaţia femeii măritate*, *Raport privind situaţia juridică a femeii în legislaţia română*. Dar s-a remarcat şi ca scriitoare, ea publicând studii literare, monografii. De exemplu, în revistele „Convorbiri literare" şi „Revista idealistă", a publicat articole literare şi eseuri filozofice, precum: *Ibsen, Maria Cuntan, Poezia populară română*.

Calypso Botez considera că problema dreptului de vot a femeii era, la români, o necesitate naţională urgentă. Ea considera de asemenea că acordarea de drepturi politice femeilor nu era o chestiune de inimă, de istorie sau tradiţe, ci una de logică şi de adecvare la actualitate. Dat fiind că participau la munca generală, femeile trebuiau să deţină şi capacitatea de a impune legi care să le protejeze şi să le asigure controlul asupra produsului muncii lor.

În perioada 1917-1923, a participat la dezbateri publice privind noua Constituţie a României şi, împreună cu alte feministe active, precum Maria Baiulescu, Eleonora Stratilescu, Ella Negruzzi, a elaborat şi a trimis memorii către parlamentari şi oameni politici prin care cereau modernizarea statutului juridic, economic şi politic al femeilor. Astfel, la 16/29 iunie 1917, semna alături de alte doamne din Iaşi şi Bucureşti „Petiţia femeilor române către Senatul României", solicitând drepturi civile şi politice pentru femei.

Modernizarea sistemului educativ a constituit o altă prioritate pentru Calypso Botez. A fost directoarea Şcolii de fete din Galaţi, dar în Bucureşti a fondat prima Şcoală de Secretare, apoi Şcoala de menaj „Radu-Vodă". Tot ea a contribuit la înființarea în luna iulie 1923 a Şcolii de Horticultură şi Fermiere, având ca membre reprezentative pe Zoe Romniceanu şi Elena Nanu-Păşcanu. Scopul fundamental al şcolii era educaţia fiicelor invalizilor şi a orfanilor de război, pregătirea de fermiere

Arhivele Naţionale ale României,
Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice Centrale, fond SONFR

care să aibă cunoştinţe de pomicultură, horticultură, creşterea animalelor şi contabilitate.

În calitate de consilier municipal în Bucureşti, a înfiinţat pe lângă Şcoala nr. 48 o Cooperativă condusă de elevi, o Şcoală serală pentru ucenici, ateliere de cizmărie şi de croitorie şi prima Cooperativă de Femei bazată pe munca la domiciliu

Pentru toată această intensă şi minunată activitate pe tărâmul educaţional Calypso Botez a fost decorată cu medalia „Răsplata muncii pentru învăţământ" clasa I.

În anii '30, Alexandrina Cantacuzino, Calypso Botez şi Izabela Sadoveanu au militat pentru introducerea femeilor în magistratură şi poliţie. „Gazeta Femeii" relata despre numirea în Bucureşti a două femei ca agente auxiliare de poliţie.

Calypso Botez a fost printre iniţiatoarele şi liderele unor importante asociaţii feministe interbelice. Împreună cu Ella Negruzzi, ea a fost preşedinta regională, la Bucureşti, a *Asociaţiei pentru Emanciparea Civilă şi Politică a Femeii Române* (constituită la Iaşi, în 1918, sub conducerea Elenei Meissner), iar Maria Pop a fost preşedintă a aceleiaşi asociaţii în Oltenia. În 1921, Calypso Botez a înfiinţat Consiliul Naţional al Femeilor Române şi a fost prima lui preşedintă. De asemenea, a fost o lideră importantă a asociaţiilor: *Societatea Ortodoxă Naţională a Femeilor Române*, *Solidaritatea*, *Uniunea Intelectuală Română*. A făcut parte din consiliul *Asociaţiei Gospodăriilor Rurale* şi a fost printre fondatoarele *Societăţii Amicele Tinerelor Fete*. A fost unica membră femeie a Institutului Social Român, unde a creat şi coordonat o secţie de studii feministe.

Calypso Botez s-a afirmat şi pe plan internaţional, fiind aleasă trezorier al Asociaţiei internaţionale, *Mica Înţelegere Feminină*, alături de Alexandrina Cantacuzino, preşedintă, dr. Tylitcka, delegata Poloniei – vicepreşedintă, Ecaterina Cerchez – secretară generală.

Calypso Botez a avut o personalitate complexă, ea fiind implicată şi în viaţa politică, ca membră a Partidului Naţional Ţărănesc.

Calypso Botez a fost printre primele consiliere-femei alese în administraţia Bucureştilor în anii 1927, 1928, alături de Alexandrina Cantacuzino, Margareta Ghelmegeanu, Ortansa Satmary, Zefira Voiculescu, Ella Negruzi.

În timpul Primului Război Mondial a fost preşedinta Societăţii Crucea Roşie din Galaţi, desfăşurând o intensă activitate în cadrul spitalelor din oraş, iar activitatea ei neobosită de ajutorare a răniţilor, femeilor şi copiilor a fost răsplătită cu numeroase decoraţii: Crucea „Regina Maria", „Avântul Ţării", „Crucea de Război", Ordinul „Sf. Sava" în grad de ofiţer, Ordinul „Sfântul Mormânt" în grad de ofiţer.

În 2011 a fost instituit un premiu care îi poartă numele, decernat anual femeilor cu contribuţii remarcabile.

Bibliografie: Arhivele Naţionale ale României, Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice Centrale (ANR, SANIC): Fond Societatea Ortodoxă Naţională a Femeilor Române (1910-1948): dosar 176, f. 35-37, 64-68; BOGDAN, Elena. *Feminismul: studii sociale*. Timişoara: Tip. Huniadi, 1926, p. 78; ANON. Primele femei agente auxiliare de poliţie. *Gazeta femeii*, 1933, nr. 27, p. 3; PARASCHIVA, Cântea. *Mişcarea pentru emanciparea femeii în România: 1848-1948*. Bucureşti: Editura Politică, 1976, p. 120; *Condiţia femeii în România în secolul XX: studii de caz*. Coordonatori COSMA, Ghizela şi Virgiliu ŢÂRĂU. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2002, p. 82; COSMA, Ghizela. *Femeile şi politica în România: evoluţia dreptului de vot în perioada interbelică*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2002, p. 99, 154-155; CUŢESCU-STORCK, Cecilia. *Fresca unei vieţi*. Bucureşti: Vremea, 2006, p. 288; PĂUN, Ştefan. *Documente privind mişcarea feministă din România în perioada interbelică: Liga Drepturilor şi Datoriilor femeii*. Vol. 1. Bucureşti: Cartea Universitară, 2007, p. 222-224. *Enciclopedia personalităţilor feminine din România*. Coordonatori MARCU, George şi Rodica ILINCA. Cuvânt înainte Marius SALA. Bucureşti: Meronia, 2012, p. 59-60.
Anemari Monica Negru, consilier superior, Arhivele Naţionale ale României.

OTILIA BRAUNSTEIN – a fost vicepreşedinta Comitetului Israelit al Orfanilor de Război din Iaşi. A iniţiat constituirea Comitetului Orfelinatului Evreiesc împreună cu mai multe doamne şi au cumpărat un local în Bucureşti pentru sediul acestuia.

MARIA BRĂILOIU-SANDER – soţia lui Sander Brăiloiu; a înfiinţat *Societatea* de binefacere *„Tibişoiul"* pentru copii orfani.

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITARA IBPAER

Elisa Brătianu
(1870-1957)

Biblioteca Academiei Române,
Cabinetul de Stampe

Nepoată de domn, fiică de ministru, martoră a patru războaie, contemporană tuturor regilor dinastiei de Hohenzollern, soţie a lui Alexandru Marghiloman şi apoi a lui Ion I. C. Brătianu este o figură interesantă prin ea însăşi, dar şi prin vremurile pe care le-a trăit şi înfruntat. Născută la Buftea, pe 2/14 mai 1870, a fost primul copil al lui Alexandru Barbu Stirbey şi al Mariei Ghika-Comăneşti. Făcea parte dintr-o familie numeroasă, având ulterior doi fraţi (George şi Barbu) şi cinci surori (Elena, Zoe, Marieta, Adina şi Ioana). Era descendentă, prin bunica maternă din neamul Brâncovenilor. La 20 de ani, în 1890, îndemnată de tatăl ei s-a căsătorit cu Alexandru Marghiloman, conservator ca și socrul său. Dar după 10 ani, Elisa a divorţat şi în 1907 s-a recăsătorit cu liberalul Ion I. C. Brătianu.

A trăit bucuria câştigării Independenţei la 1877, a proclamării regatului în 1881 şi a făuririi României Mari în 1918, dar şi drama destrămării României Mari şi căderii sub comunism. Şi-a iubit Ţara şi neamul asemenea tuturor contemporanelor ei care s-au implicat ca şi ea în realizarea evenimentelor majore din istoria României, crearea României Mari fiind unul dintre acestea.

Primind o educaţie aleasă, Elisa a iubit cultura şi arta. Înzestrată cu talente multiple, povestea şi scria, desena şi traducea, rezolva şi se implica în probleme de interes obştesc. Vorbea curgător franceza, engleza, germana şi începuse să înveţe şi rusa ca să-l poată citi pe Cehov în original. Citea enorm şi divers. Nepoţii şi nepoatele au perceput-o ca pe o persoană deosebită, inteligentă, plină de umor, veselă, energică şi dinamică, *„avea ceva care te atrăgea, te cucerea; avea un farmec natural deosebit"*. O pasionată grădinăreasă şi o excelentă gospodină. A contribuit la amenajarea grădinilor publice din Bucureşti.

În ajunul războiului a organizat un atelier şi un magazin „Albina" pentru a încuraja arta cusăturilor româneşti. În noiembrie 1916 a plecat din Bucureşti spre Iaşi, luând din casă tot ce-i putea ajuta la organizarea unui spital în refugiu. A lucrat în spitalele de la Iași. A fost în centrul vieţii politice până în 1927, până la moartea soţului său.

În casele lor din Bucureşti, din Str. Biserica Amzei, a organizat Biblioteca Ion I. C. Brătianu şi o sală de conferinţe. A fost izgonită de comunişti din această locuinţă pe care în 1946 a donat-o Academiei Române împreună cu biblioteca.

Bibliografie: CANTACUZINO, Sabina. *Din viaţa familiei I. C. Brătianu: 1821-1891*. Ed. a 2-a. Bucureşti: Universul, 1934; BRĂTIANU, Elisa şi Ion I. C. BRĂTIANU. *Memorii involuntare*. Texte stabilite, note şi prezentare de Marian ŞTEFAN. Bucureşti: Oscar Print, 1999, p. 5-15;YARKA, Arabella. *De pe o zi pe alta: carnet intim: 1913 – 1918*. Trad. de Denisa Toma. Prefaţa Mihai Dimitrie STURDZA. Bucureşti: Compania, 2010, p. 262. ANON. Elisa Ştirbei. *Wikipedia: Enciclopedia Liberă* [online]. 13 noiembrie 2015 [Accesat 12 mai 2017]. Disponibil la: https://ro.wikipedia.org/wiki/Elisa_%C8%98tirbei. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu**

Foto: *Familiile Boiereşti din Moldova şi Ţara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică şi biografică*, coordonator şi coautor Mihai Dim. Sturdza. Volumul 1. Bucureşti: Simetria 2011

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITARA

Cota 82111, Biblioteca Națională a României,
Colecții Speciale, Cabinetul de Fotografii

Lelia Candiano
(1860-1919)

Lelia Candiano a fost o personalitate marcantă a orașului Ploiești de la începutul secolului XX. Era fiica moșierului Cosma Gheorghiu și a Luxiței Tulea și a beneficiat de o serioasă educație la pensioanele din Ploiești, Galați, București și Paris, devenind o bună vorbitoare de limbi străine (vorbea perfect limba germană) și o talentată pianistă. A fost căsătorită cu diplomatul Trandafir Djuvara pe care l-a însoțit în misiunile sale la Paris, Berlin și Bruxelles. Au avut doi fii, dar în anul 1884 s-au despărțit, Lelia revenind la Ploiești și recăsătorindu-se cu colonelul Constantin Candiano. Acesta era cu 12 ani mai în vârstă decât Lelia, dar manierat, iubitor de artă și literatură. Fiind un bun militar, a avansat în carieră, ajungând general și schimbându-și reședința după locul cantonării garnizoanei sale, la Craiova, apoi la Bârlad. Reveniți la Ploiești, Lelia a devenit membră a Crucii Roșii Române, calitate în care a promovat activități filantropice prin *Societatea „Caritatea"*, dar a întreținut și un salon literar-artistic.

Lelia Candiano a fost o activă membră a *Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române*, ea reușind să deschidă o filială și în orașul Ploiești și apoi alte filiale și comitete parohiale în diferite localități din județul Prahova. Filiala Prahova este considerată prima secție provincială a *Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române*, fiind întemeiată încă din anul 1910, probabil chiar din inițiativa Leliei. Din primul comitet de conducere al filialei au făcut parte: Lelia Candiano – președintă, Elena Zmeureanu – casieră, Maria Radu Stanian – secretară. Lelia Candiano a contribuit direct la progresul filialei Ploiești, astfel chiar în casele sale a avut loc o reuniune a liderelor *Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române* în anul 1914. În acest context s-a hotărât desfășurarea unor conferințe populare, organizate de două ori pe lună, cu susținerea unor cuvântări de către arhiereul Teofil Ploeșteanu, arhimandritul Scriban și doctorul Botescu, toți membri ai *Societății*. La o conferință a participat și Alexandrina Cantacuzino, care a donat două biblioteci spitalului Boldescu și închisorii Doftana în numele soțului ei, Grigore Cantacuzino.

La 30 iulie/13 august 1916, Lelia Candiano i-a trimis o scrisoare Alexandrinei Cantacuzino în care îi prezenta rolul grădiniței de copii a asociației din Ploiești în caz de război, ajutorul pe care l-a cerut de la Primărie pentru mărirea localului și colaborarea membrelor filialei la întreținerea școlii.

Biblioteca Centrală Universitară
"Mihai Eminescu" Iași
ISTORIE

Filiala Prahova a *Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române* a fost foarte activă în anii Primului Război Mondial. Într-un raport către regina Maria referitor la activitatea *Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române* din teritoriul ocupat în perioada Primului Război Mondial, se evidenţia că la Ploieşti şi Slatina şcolile au continuat să funcţioneze, chiar şi în condiţii de război. Într-un proces verbal din 20 august/2 septembrie 1916 se menţionau dorinţele filialei Azuga de a înfiinţa, în localul şcolii o infirmerie militară de microchirurgie, cu 30-36 paturi pentru ajutorul răniţilor, o ospătărie populară, și redeschiderea grădiniţei cu gratuitate pentru copii soldaţilor. În 12/25 septembrie 1916 s-a înfiinţat Cantina de copii nr. 1 „Sfântul Pantelimon" a *Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române*. Această cantină a hrănit, în septembrie 1916, 1120 de copii ai mobilizaţilor. Lelia Candiano a jucat un rol important în Ploiești, în anii Primului Război Mondial, ajutând autorităţile în organizarea şi funcţionarea celor două spitale militare locale, de la Liceul „Sfiinţii Petru şi Pavel" şi cel de la grădiniţa germană „Gottes Segen". În perioada ocupării Ploieştiului de către trupele duşmane, s-a ocupat de evacuarea răniţilor transportabili, împreună cu cercetaşii, de îngrijirea răniţilor, până la urcarea lor în vagoane. Răniţii grav au rămas în grija ei şi a doamnelor din asociaţiile de ajutor.

La 23 noiembrie/6 decembrie 1916 a făcut parte, îmbrăcată în uniforma Crucii Roşii, din delegaţia care a predat Ploieştiul armatei germane. În perioada ocupaţiei germane, ea a fost un fel de reprezentantă neoficială a societăţii civile. Fiind o bună vorbitoare de limba germană, ea a expus autorităţilor germane de ocupaţie, generalului Huller situaţia spitalelor Crucii Roşii Române din Ploiești, obţinând menţinerea răniţilor români în spitale, până la vindecare, şi apoi trimiterea lor în lagărele de prizonieri. A obţinut, în mai multe rânduri, raţii suplimentare de alimente, săpun, medicamente pentru copii, bătrâni, invalizi, bolnavi.

Se pare că poziţia și relaţiile Leliei Candiano cu autorităţile de ocupaţie au generat invidii și duşmănii. La revenirea trupelor române în oraş, ea intenţiona să participe la întâmpinarea lor, în uniforma Crucii Roşii, dar o manifestare ostilă, din partea unui grup de adversari, au făcut-o să renunţe. A rămas marcată emoţional, deşi în zilele următoare oficialităţile i-au cerut scuze şi în ianuarie 1919 a fost decorată cu Ordinul „Regina Maria". În toamna aceluiaşi an, a făcut un atac de cord şi a murit la spital, singură şi săracă.

Exemplul Leliei Candiano, cel al unei femei valoroase, cultă, curajoasă și înclinată spre ajutorarea celor nevoiași, rămâne un model în istoria românească.

Bibliografie: ANR, SANIC, fond SONFR., A. Comitetul Central, dosarele: 14, f. 15; 18, 22, 27; registru, manuscris, 19 f. 45, 556, f. 156-158; registru 1173, f. 8, 20, 39, manuscris; registru 1174, f. 1-3, 5, 27, 28, manuscris; CIUPALĂ, Alin. *Femeia în societatea românească a secolului al XIX-lea: între public şi privat*. Bucureşti: Meridiane, 2003, p. 89; POPESCU, Paul D. Lelia Candiano (I). *Prahova: cotidian de opinie şi informaţie* [online]. 16 decembrie 2008 [Accesat 12 martie 2017]. Disponibil la: https://ziarulprahova.ro/2008/12/lelia-candiano-i/;POPESCU, Paul D. Lelia Candiano (II). *Prahova: cotidian de opinie şi informaţie* [online]. 23 decembrie 2008 [Accesat 12 martie 2017]. Disponibil la: http://ziarulprahova.ro/2008/12/femeile-prahovene-de-azi-de-ieri-si-mai-de-demult-22/.
Anemari Monica Negru, consilier superior, Arhivele Naţionale ale României.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

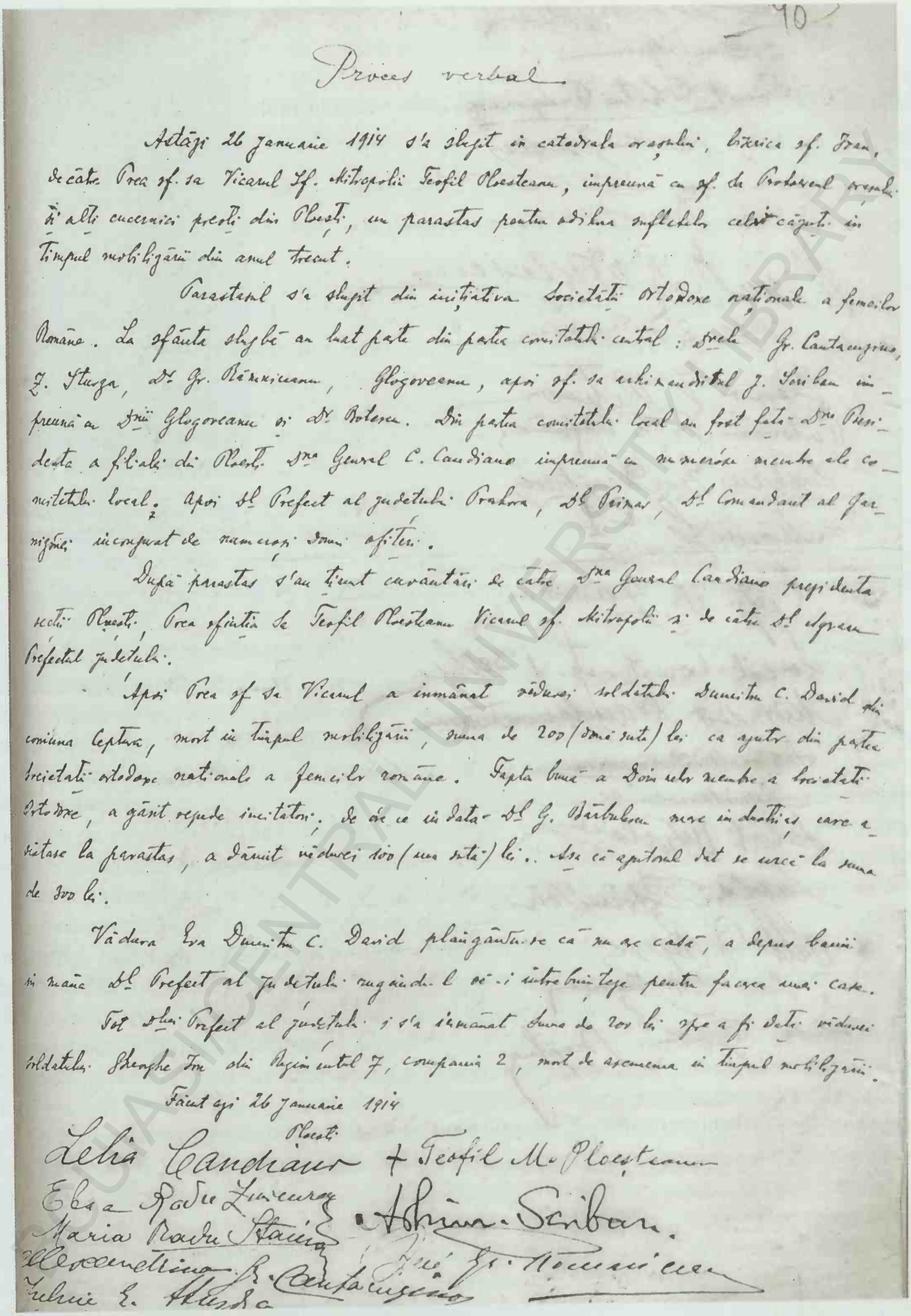

90

Proces verbal

Astăzi 26 ianuarie 1914 s'a slujit în catedrala orașului, biserica sf. Ioan, de către Prea sf. sa Vicarul Sf. Mitropolii Teofil Ploeșteanu, împreună cu sf. sa Protoereul orașului și alți cucernici preoți din Ploești, un parastas pentru odihna sufletelor celor căzuți în timpul mobilizării din anul trecut.

Parastasul s'a slujit din inițiativa Societății ortodoxe naționale a femeilor Române. La sfânta slujbă au luat parte din partea comitetului central: d-nele Gr. Cantacuzino, Z. Sturza, d-na Gr. Râmniceanu, Glogoveanu, apoi sf. sa arhimanditul I. Scriban împreună cu d-nii Glogoveanu și d-r Botescu. Din partea comitetului local au fost față d-na Președinta a filialei din Ploești d-na General C. Candiano împreună cu numeroase membre ale comitetului local; apoi d-l Prefect al județului Prahova, d-l Primar, d-l Comandant al garnizoanei înconjurat de numeroși domni ofițeri.

După parastas s'au ținut cuvântări de către d-na General Candiano președinta secției Ploești, Prea sfinția Sa Teofil Ploeșteanu Vicarul sf. Mitropolii și de către d-l Ispirescu Prefectul județului.

Apoi Prea sf. sa Vicarul a înmânat văduvei soldatului Dumitru C. David din comuna Ceptura, mort în timpul mobilizării, suma de 200 (două sute) lei ca ajutor din partea Societății ortodoxe naționale a femeilor române. Fapta bună a Doamnelor membre a Societății ortodoxe, a găsit repede imitatori, de oare ce îndată d-l G. Bărbulescu mare industriaș, care asistase la parastas, a dăruit văduvei 100 (una sută) lei. Așa că ajutorul dat se urcă la suma de 300 lei.

Văduva Eva Dumitru C. David plângându-se că nu are casă, a depus banii în mâna d-lui Prefect al județului rugându-l să-i întrebuințeze pentru facerea unei case.

Tot d-lui Prefect al județului i s'a înmânat suma de 200 lei spre a fi dați văduvei soldatului Gheorghe Ion din Regimentul 7, compania 2, mort de asemenea în timpul mobilizării.

Făcut azi 26 ianuarie 1914
Ploești

Lelia Candiano — + Teofil M. Ploeșteanu
Elisa Radu Zinveanu — Arhim. Scriban
Maria Radu Stanian
Alexandrina Gr. Cantacuzino — Gr. Râmniceanu
Iulia E. Sturdza

Text olograf al Leliei Candiano

Arhivele Naţionale ale României, Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice Centrale, fond SONFR

Alexandrina Cantacuzino
(1876-1944)

Arhivele Naţionale ale României,
Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice
Centrale, fond familial Cantacuzino

„«Credinţă şi patrie», aceste cuvinte sunt, au fost şi vor fi lozinca noastră"

Alexandrina Cantacuzino a fost *une vraie dame*, o femeie cu o vastă cultură, fiind considerată o oratoare de nivel european, şi voinţă puternică, un spirit religios, tradiţionalist şi naţionalist. Multe discursuri, eseuri, comunicări şi scrisori au fost publicate, în limba română sau în limba franceză, precum: *Rolul Bisericii Ortodoxe în desvoltarea neamului românesc, Forţa morală ca factor social, Rostul femeii în viaţa socială şi politică, Femeile în faţa dreptului de vot, Mama, Rolul femeii în viaţa administrativă, Impression d'Espagne, La Charte de l'enfant, Disciplina colectivităţii prin viaţa spirituală, Misiunea românismului.*

Alexandrina Cantacuzino a fost o figură reprezentativă a mişcării feministe din România interbelică. Feminismul ei a fost mai ales de inspiraţie religioasă. Biserica, Familia, Şcoala erau conceptele fundamentale ale discursului acesteia. În concepţia Alexandrinei Cantacuzino biserica era păstrătoarea credinţei, în vreme ce familia asigura transmiterea tradiţiei. Aşa cum *„ortodoxismul a fost, este şi va rămâne scutul binecuvântat al neamului românesc"*, mamele, care singure ştiu secretul organizării vieţii familiale, *„sunt chemate a fi marile conducătoare ale sufletului românesc"*. Alexandrina Cantacuzino susţinea egalitatea între soţi, iar munca femeii în gospodărie considera că trebuia să fie tratată ca o profesie plătită. Nu era îngăduitoare faţă de femeia parazitară, leneşă, iar discursul moralizator al Alexandrinei Cantacuzino se centra pe muncă, educaţie, credinţă. Idealul feminin era mama, conducătoare a sufletului neamului; bărbatul se ocupă de stat, iar femeia de neam, de popor. Prinţesa Cantacuzino compunea mesajul unui feminism creştin a cărui principală revendicare era recunoaşterea publică a valorii sociale a maternităţii. Iar şcoala, educaţia erau căile care asigurau fetelor independenţa şi siguranţa economică.

Realizările Alexandrinei Cantacuzino au fost favorizate şi de originea ei aristocratică, care i-a asigurat fundamentul cultural, statutul economic şi social. Ea s-a născut la 20 septembrie/2 noiembrie 1876, la conacul familiei Pallady (tatăl său a fost Theodor Pallady, iar mama – Alexandrina Kreţulescu), din satul Ciocăneşti, judeţul Ilfov. Rămasă orfană de mamă, ea a fost crescută şi educată de o mătuşă

din familia Ghica, stabilită în Franţa, Alexandrina învăţând temeinic limbi străine, istorie, retorică şi economie.

Alexandrina Pallady s-a căsătorit cu boierul Grigore G. Cantacuzino, fiul lui Gheorghe Gr. Cantacuzino (zis Nababul) şi al Ecaterinei Băleanu. Politician conservator, Grigore G. Cantacuzino (1872-1930) a fost ministru secretar de stat, senator, director al ziarului „Voinţa Naţională". Originile aristocratice ale familiei Cantacuzino i-au conferit Alexandrinei şi titlul de prinţesă. Grigore şi Alexandrina Cantacuzino au avut trei copii: Gheorghe, arheolog şi profesor universitar, Alexandru (avocat) şi Constantin.

Alexandrina Cantacuzino a susţinut consecvent mişcarea de emancipare a femeii române chiar şi din fonduri proprii. Ea a întreţinut 33 de şcoli pentru fete, precum Institutul Tinerelor Fete din Bucureşti, cu 400 eleve, un externat, un curs secundar cu şcoală de comerţ, cămine pentru băieţi şi fete de liceu, 30 de biblioteci populare. De asemenea, a trimis peste 5000 de cărţi în Basarabia.

În anii interbelici, Alexandrina Cantacuzino a activat, în colaborare cu alte feministe active, în cadrul a numeroase asociaţii, pe care le-a întemeiat şi le-a coordonat. În primul rând, ea fost una dintre fondatoarele *Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române* şi preşedinta generală a acestei asociaţii în perioada interbelică. În anul 1921, ea a contribuit la înfiinţarea, organizarea şi conducerea *Asociaţiei Consiliul Naţional al Femeilor Române*, care a militat pentru unificarea mişcării feministe din România. Alte numeroase iniţiative sociale, educative, culturale, ştiinţifice au fost promovate de Alexandrina Cantacuzino prin societăţile: *Ţesătoarea „Regina Elisabeta"* (înfiinţată în 1905), *Solidaritatea* (din ianuarie 1925), *Secţia Auxiliară Feminină a Federaţiei Interaliată a foştilor combatanţi* (din ianuarie 1926), *Uniunea Intelectuală Română* (din octombrie 1926).

În anii 1927-1928 a pus în funcţiune un important centru de asistenţă socială, o asociaţie cu o mare valoare naţională şi morală, *Casa Femeii*, care asigura femeilor un sediu şi ajutor economic, medical, juridic, intelectual. Alexandrina Cantacuzino a participat şi la activităţi desfăşurate de către Memorialul Interaliat de la Liège şi de către Ateneul Popular de la Buşteni. Pentru activitatea sa socială, a primit Ordinul „Meritul Cultural", în rang de cavaler cls. I.

Influenţa şi rolul prinţesei Cantacuzino au depăşit graniţele României, ea fiind în legătură şi colaborând cu alte feministe din Anglia, Franţa, Italia, SUA, Canada. În 1923, la Roma, cu ocazia Congresului Alianţei pentru sufragete, a iniţiat înfiinţarea Asociaţiei balcanice *Mica Înţelegere Feminină*. Aceasta reunea feministe din România, Polonia, Iugoslavia, Grecia şi Cehoslovacia, iar scopul ei era obţinerea drepturilor politice ale femeilor şi menţinerea păcii în Balcani. De asemenea, a participat, ca delegată a Consiliului Naţional al Femeilor Române, la Congresul Internaţional al Femeilor de la Washington, în 1925. La acest congres, a fost aleasă vice-preşedintă *a Consiliului Internaţional a Femeilor.*

Alexandrina Cantacuzino a reprezentat România la *Societatea Naţiunilor* şi a participat la sesiunile acestei organizaţii. Acolo a prezentat, în calitate de delegată a României, şi proiectul *Coloniilor Internaţionale de vacanţe şcolare* (1930). În călătoriile sale în Franţa, Egipt, India, Grecia, Bulgaria, Maroc, Turcia, Ierusalim, Canada, SUA, peste tot a prezentat situaţia feminismului românesc.

Alexandrina Cantacuzino s-a interesat şi de dezvoltarea Capitalei, ea ocupând funcţia de consilieră şi delegată a municipiului Bucureşti. Totodată, a sprijinit construirea şi întreţinerea în diferite localităţi din România a unor catedrale, biserici, şcoli, cămine. Prin implicarea ei s-au putut clădi şi au funcţionat capele la institutele *S.O.N.F.R.* din Iaşi, Craiova, biserică la Giurgiu, s-au strâns bani pentru biserici în Cluj, în Târgu Mureş, pentru multe case parohiale şi biserici din Bucureşti, s-a deschis prima mănăstire de maici la Cluj, s-au construit criptele Bisericii Neamului de la Mărăşeşti.

În anii Primului Război Mondial, Alexandrina Cantacuzino, naţionalistă convinsă şi susţinătoare a idealului făuririi României Mari, a rămas să activeze în Bucureşti, chiar şi după ocuparea Capitalei.

Inițiativele ei au fost multiple și variate: sanitare, sociale, culturale, religioase. În primul rând, s-a remarcat ca membră a Crucii Roșii Române, conducând un mare și modern spital din București (Spitalul nr. 113). Acest spital a fost instalat în localul Institutului de fete al *Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române*, din strada Principatele Unite nr. 63. Spitalul a fost subvenționat de Banca Națională a României, care, din septembrie 1916 a asigurat regulat 20–25 mii lei lunar. S-a păstrat corespondența Alexandrinei Cantacuzino cu conducerea Crucii Roșii Române, care evidențiază cererile ei repetate pentru înzestrarea spitalului cu medicamente, vată, pansamente, instrumente chirurgicale, alimente ș.a. Principesa Alexandrina Cantacuzino a fost o adevărată diriginţă a Spitalului nr. 113 și împreună cu alte membre ale *Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române*, Zoe Rosetti-Bălănescu, Esmeralda Manu, arhimandritul Scriban, Elena Davila-Perticari, Elena Nenițescu, Elena Odobescu, a susținut continuu și direct, moral și material, funcționarea spitalului.

Spitalul nr. 113 s-a deschis în ziua de 23 august /5 septembrie 1916, oferind asistență medicală, socială și cultural-religioasă unui număr din ce în ce mai mare de răniți, în treisprezece luni de zile numărul lor ajungând la aproape 2000. Răniților li s-au asigurat condiții decente de hrană, îngrijire medicală, întreținere morală și religioasă. În localul spitalului, s-a celebrat și cununia unui soldat rănit vindecat, care înainte de a se întoarce pe front, voia să-și legitimeze copiii. Soldații vindecați au părăsit spitalul împodobiți cu flori, cu daruri în bani, și mulțumind doamnelor pentru ajutor.

De remarcat că diriginta Alexandrina Cantacuzino, în iarna foarte grea a anului 1916-1917, a reușit să asigure combustibilul necesar pentru încălzirea celor 100 de saloane ale clădirii. În acest context, din decembrie 1916, la acest spital au fost evacuați soldații cei mai bolnavi din alte stablimente medicale, precum Spitalul nr. 111 (Școala Centrală), „Sf. Andrei", „Caritas", Spitalul de la Școala de Poduri, Spitalul Militar. Compozitorul George Enescu a sprijinit și el, prin concerte și donații, eforturile de întreținere a spitalului.

În cadrul Spitalului nr. 113 s-a organizat și un curs de adulți, o adevărată școală pentru analfabeți, sub direcția institutorului Ștefan Negulescu, ajutat de membre ale *Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române*. Astfel, între 20 februarie/5 martie 1916 și 20 septembrie/3octombrie 1917, au trecut prin această școală 185 de soldați. Majoritatea a învățat să se semneze, 54 analfabeți cu învățat carte, alții și-au completat cunoștințele și au apelat la biblioteca spitalului (bibliotecară Maria Vădescu, majoritatea cărților fiind donate de Gr. G. Cantacuzino). S-a mai înființat un atelier de coșuri și rogojini pentru a îndemna pe soldați să lucreze, să fie activi. Un atelier de mărgele, pentru ocupația și distracția bolnavilor, a fost înființat sub conducerea Ecaterinei Cerchez, o membră importantă a *Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române*.

Contribuția Alexandrinei Cantacuzino la întreținerea și organizarea Spitalului nr. 113 din Bucureștiul ocupat a fost cunoscută și lăudată de multe personalități contemporane. Astfel, în semn de recunoaștere a muncii depuse în Spitalul nr. 113, la 23 noiembrie/6 decembrie 1918, Regina Maria, Principesa Elisabeta și Generalul Henri Berthelot au vizitat sediul *Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române*, din strada Principatele Unite nr. 63, unde funcționase spitalul. Au participat la o slujbă la capela institutului și la o recepție dată de Alexandrina Cantacuzino.

O altă inițiativă umană și patriotică a Alexandrinei Cantacuzino a fost de a ajuta prizonierii români, internați în lagărele din București. Alexandrina Cantacuzino, Zoe Romniceanu, Eliza Greceanu, Elena Nițescu, Aristia Pompei s-au implicat, continuu și perseverent, în ajutorarea prizonierilor români din Capitală, care le considerau adevărate *„zâne ale prizonierilor"*. Ele au colaborat intens cu Crucea Roșie Română pentru îngrijirea, aprovizionarea lagărelor de prizonieri români din Capitală. Comitetul Central al *S.O.N.F.R.* a organizat chete și donații, din care a împărțit prizonierilor români bani, obiecte

şi alimente în valoare de 58.000 de lei, din noiembrie 1916 până în ianuarie 1918. Membrele societăţii au încercat, cu ocazia sărbătorilor de Crăciun, să împartă tuturor prizonierilor din lagăre mâncare caldă, mămăliguţă, vin, iar la 26 decembrie/8 ianuarie 1917, a doua zi de Crăciun toţi ofiţerii români din lagăre şi din Spitalul nr. 113 au luat dejunul la principesa Cantacuzino.

Prin intermediul grădiniţelor de copii ale *Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române*, membrele societăţii au sprijinit şi încercările de evadare ale soldaţilor români din lagărele de prizonieri din zona Bucureştiului. În actele *Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române* găsim descrierea rolului jucat de aceste stabilimente: *„Grădiniţele noastre de copii au fost şi cuiburi de adăpost pentru bravii ofiţeri români, cari fugiţi din lagărele de prizonieri, căutau un adăpost sigur, până vor putea trece în Moldova. D-na Elena N. Nicolaide, conducătoarea grădiniţei din cartierul Floreasca ne-a dat dovezi de un patriotism fără margini. Când duşmanul furios căuta pretutindeni pe cei trei ofiţeri evadaţi, când se instituise premii pentru prinderea lor, D-sa deschide poarta Casei părinteşti a Societăţii ortodoxe şi fără a se gândi o clipă că-şi primejduieşte viaţa sa şi a familiei, primeşte a găzdui pe eroii români timp de patru zile!"*

Eforturile umanitare şi patriotice ale Alexandrinei Cantacuzino nu s-au restrâns la zona Capitalei, ci au vizat şi celelalte regiuni ocupate ale României. De exemplu, ea şi Eliza Greceanu au mers şi la Slatina ca să viziteze lagărele de prizonieri, au făcut acolo un parastas pentru soldaţii români morţi de tifos exantematic.

În contextul ocupării Capitalei de către Puterile Centrale, membrele active ale *S.O.N.F.R.* au avut de înfruntat şi unele abuzuri ale autorităţilor germane. Astfel, Alexandrina Cantacuzino, deşi de orientare germanofilă, a fost ţinută în decembrie 1916 în arest 4 zile, fiind acuzată că trimisese un Memoriu miniştrilor Olandei şi S.U.A. în care critica distrugerile provocate de forţele de ocupaţie. Episodul este amintit în *Memoriile* sale şi de Sabina Cantacuzino, fiica lui I. C. Brătianu şi sora premierului, Ion I. C. Brătianu, deci o antantofilă, urmărită permanent de autorităţile germane. La 3/16 mai 1917, principesa Cantacuzino, într-o scrisoare, preciza că era să fie arestată de comandatura germană pentru că le-a împărţit ouă prizonierilor cu ocazia sărbătorilor de Paşti. De asemenea, în ziua de 19 septembrie/2 octombrie 1917, fără nici un motiv şi fără avertizare, localul Institutului în care se găsea Spitalul nr. 113 al Crucii Roşii şi al *S.O.N.F.R.*, a fost înconjurat de armata germană şi timp de 18 ore, diriginta Alexandrina Cantacuzino a stat închisă, împreună cu tot personalul românesc. Iar în noiembrie 1917, când localul a fost rechiziţionat de administraţia germană, personalul spitalului, Alexandrina Cantacuzino şi Zoe Romniceanu au fost din nou închise în spital mai multe ore.

Alexandrina Cantacuzino a fost un spirit profund religios şi o consecventă sprijinitoare a Bisericii Ortodoxe. Documentele atestă implicarea membrelor *S.O.N.F.R.*, a Alexandrinei Cantacuzino în special în recuperarea moaştelor Sf. Dumitru, furate de bulgari în noaptea de 17 septembrie/4 octombrie 1918. Au fost trimise scrisori, solicitate ajutoare, mobilizaţi preoţi şi astfel s-a contribuit la accelerarea operaţiunilor de regăsire şi readucere a moaştelor sfinte în catedrala metropolitană din Bucureşti.

Faptele de glorie şi sacrificiile soldaţilor români, participanţi la operaţiunile militare din Primul Război Mondial nu trebuiau să fie lăsate uitării. Având acest obiectiv, Alexandrina Cantacuzino a susţinut construirea unui mausoleu în amintirea victorioaselor lupte de la Mărăşeşti şi a victimelor Primului Război Mondial. A donat bani, a mobilizat opinia publică, a susţinut constant construirea mausoleului de la Mărăşeşti, care a fost inaugurat la 18 septembrie 1938, în prezenţa regelui Carol al II-lea şi a autorităţilor politice şi militare.

În concluzie, Alexandrina Cantacuzino şi-a susţinut idealul patriotic, atât înainte, în timpul, cât şi după Primul Război Mondial, contribuind cu toate resursele ei spirituale şi materiale la supravieţuirea fizică şi morală a neamului românesc.

Bibliografie: ANR, SANIC, fond SONFR, dosar 19, f. 23, 32, manuscris; fond Familial Cantacuzino, dosar 44, f. 86-88; dosar 60, f. 131v; dosar 157, f. 20; *Acţiunea feministă*, 1919, nr. 9-10; *Alexandrina Cantacuzino şi mişcarea feministă din anii interbelici*. Vol. I. Ed. de documente elaborată de Anemari Monica NEGRU. Târgovişte: Cetatea de Scaun, 2014. BOGDAN, Elena. *Feminismul: studii sociale*. Timişoara: Tip. Huniadi, 1926, p. 73-74; CANTACUZINO, Alexandrina Gr. *Cincisprezece ani de muncă socială şi culturală: discursuri, conferinţe, articole, scrisori*. Bucureşti: Tip. Românească, 1928, p. 38, 60, 298; *Universul*, 21 septembrie 1931; CANTACUZINO, Sabina. *Din viaţa familiei I. C. Brătianu*. Vol. 2: *Războiul: 1914-1919*. Bucureşti: Universul, 1937, p. 59-60. **Anemari Monica Negru, consilier superior, Arhivele Naţionale ale României**

CUVÂNTAREA
Doamnei Alexandrina Gr. Cantacuzino,
Preşedinta Societăţii „Ortodoxă a femeilor române" din 6 august 1923 cu ocazia punerii pietrei de temelie pentru Monumentul de la Mărăşeşti – „Biserica Neamului"

Înalt Prea Sfinţite Mitropolit al Moldovei,
Prea Sfinţiţi Episcopi,
Domnilor Generali, şi Onorat popor,

Păşind aici, suntem copleşiţi de măreţia locului pe care ne găsim.

Aici, într-un avânt de sfântă băbăţie, s-a închegat pentru vecie unitatea unui neam. Aici, un popor mic, dar de străveche obârşie, a dat măsura vitejiei sale şi a înscris cu rîuri de sânge numele său în cartea neamurilor.

Aici, s-a închegat lupta seculară, între dreptul la viaţă şi asuprire. Aici, o mare împărăţie s-a clătinat din temelie. Descătuşatu-s-au aici atâtea neamuri, care de veacuri aşteptau desrobirea lor.

Să ne descoperim cu evlavie, căci istoria lumii ne întâmpină.

Mărăşeştii, nu reprezintă numai o mare isbândă; el este simbolul de credinţă, făcător de minuni, care a dat poporului nostru putinţa, să le îndeplinească.

Mărăşeştii, este pentru neamul românesc, Ierusalimul Mântuitor, către care se vor îndrepta toate admiraţiile generaţiilor ce vor veni.

Ridicaţi-vă voi uriaşi; ridicaţi-vă voi şoimi falnici ai vremurilor trecute: dărăbani, arcaşi, stegari, călăreţi şi voi voievozii noştri, apărători de lege, de ţară şi de neam.

Ridicaţi-vă, boieri, cărturari, ţărani, care aţi făurit epopeia fără seamăn dela 1916-1918.

Invitaţi eroi necunoscuţi, cari aţi îngrăşat cu trupurile voastre pământul ţării noastre.

Voi toţi cari în taină, zi cu zi, ceas cu ceas, aţi îndurat toate suferinţele. Voi cari aici, singuri în faţa oştilor duşmane, de zece ori mai tari, prin credinţa neclintită a sufletelor voastre, v-aţi coborât de pe culme, cu raniţa şi dezbrăcaţi v-aţi repezit ca vijelia, sburând spre moarte, şi aţi sfărâmat tot în faţa voastră, smulgând un strigăt de admiraţie, din partea duşmanului.

Sculaţi-vă din somnul cel de veci şi luaţi parte la praznicul cel mare, al celor vii şi al celor morţi.

Priviţi neamul întreg îngenuncheat în faţa voastră şi voi cei cari aţi trecut în lumea dreptilor, unde nu e nici patimi, nici lacrimi, nici durere, binecuvântaţi-ne pe noi, luminaţi-ne calea, ajutaţi-ne a ne învrednici, să slăvim numele de Român, cum l-aţi slăvit şi voi.

Societatea Ortodoxă Naţională a Femeilor Române, are adânca mulţumire, că îndeplinind sarcina ce şi-a luat-o, aşezată astăzi, graţie dărniciei poporului nostru, – prin contribuţia lui bănească – piatra

de temelie a acestui locaş de recunoştinţă a neamului întreg, către eroii morţi, pe valea Siretului, la Mărăşeşti.

Noi care facem o operă de educaţie naţională-ortodoxă, avem datoria de a lăsa generaţiilor viitoare, pilda iubirii de neam şi de lege, în acest sanctuar al credinţei strămoşeşti şi al vitejiei româneşti.

Mulţumim Domnului că ne-a ajutat a începe clădirea cuibului de odihnă vecinică, al şoimilor din Carpaţi, strănepoţi ai Marilor Voievozi: Ştefan cel Mare şi Mihai Vitezul.

(IVĂNESCU, Elvira-Ecaterina şi Mărgărita VLAD. *Societatea ortodoxă a femeilor române – Iaşi 1910-2010*. Iaşi: Pim, 2010, p. 156-157.)

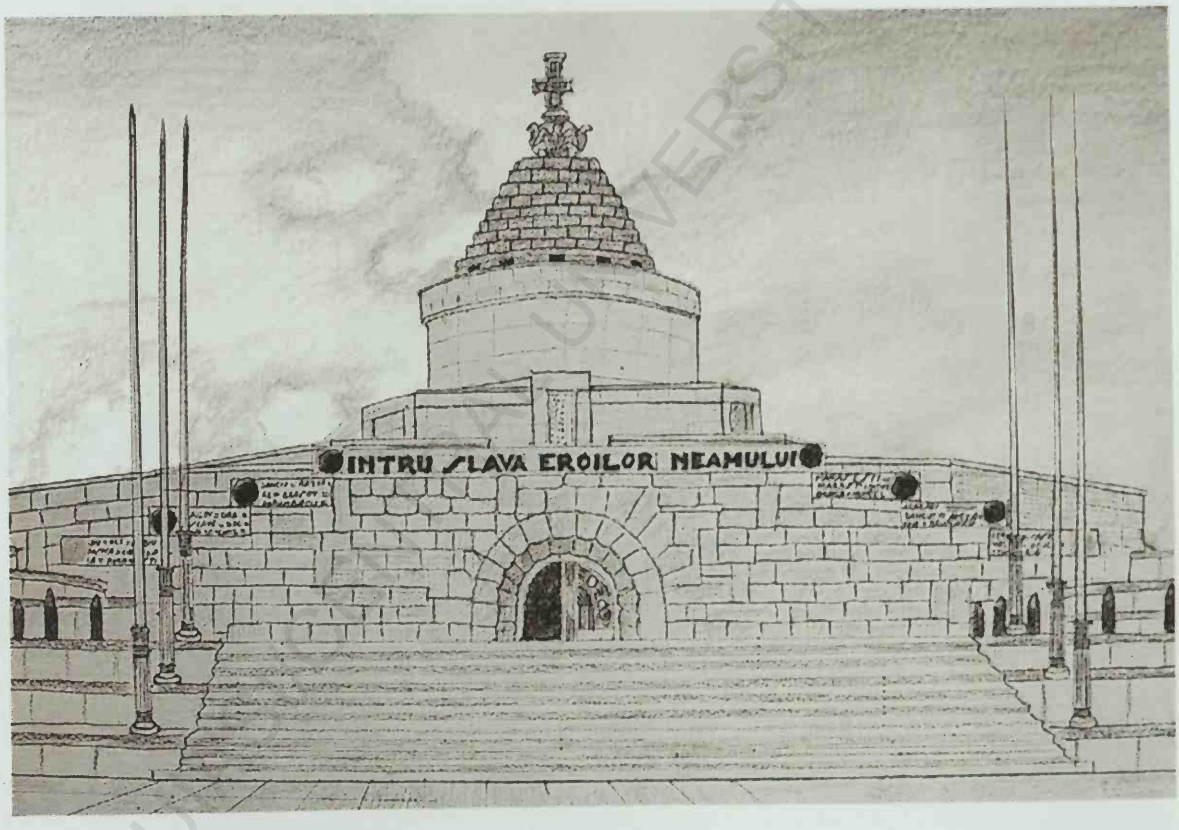

Mausoleul de la Mărăşeşti – Monumentul Eroilor din Războiul de Întregire Naţională.
Este cel mai impunător din ţară şi printre cele mai maiestuoase de acest fel din Europa, fiind un monument dedicat eroilor Primului Război Mondial. În memoria celor care şi-au jertfit viaţa (480 de ofiţeri şi peste 21000 de soldaţi) în luptele de la Mărăşeşti s-a înălţat Mausoleul „Întru slava eroilor neamului", cum stă scris pe frontispiciul acestuia. Iniţiativa construirii Mausoleului Eroilor a aparţinut *Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române* în cadrul Congresului din data de 8 iunie 1919.

Arhiva Muzeului Naţional al Literaturii Române, Bucureşti

CUJ UNIVERSITY LIBRARY

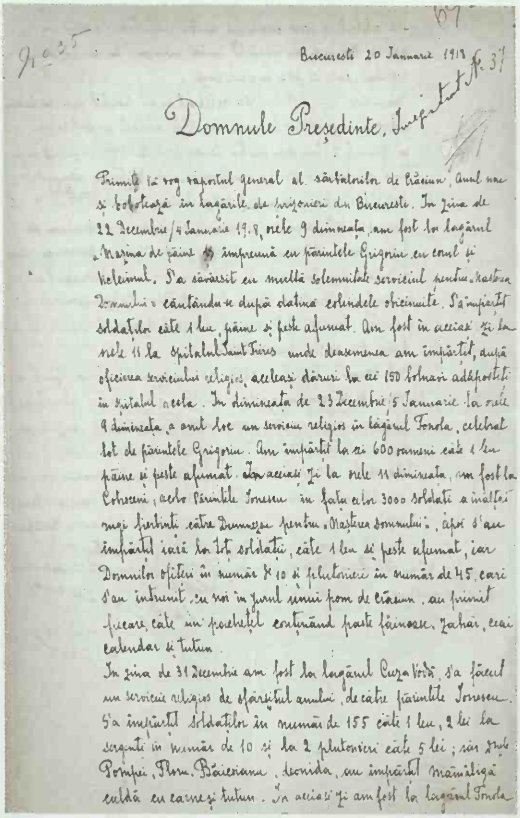
67

Bucuresti 20 Ianuarie 1918 Nr. 37

Înregistrat

Domnule Președinte,

Primiți vă rog raportul general al sărbătorilor de Crăciun, Anul nou și Bobotează în lagările de prizonieri din București. In ziua de 22 Decembrie/4 Ianuarie 1918, orele 9 dimineața, am fost la lagărul „Mașina de pâine" împreună cu părintele Grigoriu cu corul și [illegible]. S'a săvârșit cu multă solemnitate serviciul pentru „Nașterea Domnului" cântându-se după datină colindele obicinuite. S'a împărțit soldaților câte 1 leu, pâine și pește afumat. Am fost în aceiași zi la orele 11 la Spitalul Saint Fires unde deasemenea am împărțit, după oficierea serviciului religios, aceleași daruri la cei 150 bolnavi adăpostiți în spitalul acela. In dimineața de 23 Decembrie/5 Ianuarie la orele 9 dimineața a avut loc un serviciu religios în lagărul Tonola, celebrat tot de părintele Grigoriu. Am împărțit la cei 600 oameni câte 1 leu pâine și pește afumat. In aceiași zi la orele 11 dimineața, am fost la Cotroceni, acolo Părintele Ionescu în fața celor 3000 soldați a înălțat rugi fierbinți către Dumnezeu pentru „Nașterea Domnului", după s'au împărțit iarăși la toți soldații, câte 1 leu și pește afumat, iar Domnilor ofițeri în număr de 10 și plutonieri în număr de 45, cari s'au întrunit cu noi în jurul unui pom de Crăciun, au primit fiecare câte un pachețel conținând paste făinoase, zahăr, ceai, calendar și tutun.

In ziua de 31 Decembrie am fost la lagărul Cuza Vodă, s'a făcut un serviciu religios de sfârșitul anului, de către părintele Ionescu. S'a împărțit soldaților în număr de 155 câte 1 leu, 2 lei la sergenți în număr de 10 și la 2 plutonieri câte 5 lei; iar D-nele Pompei, Floru, Băicoianu, Leonida, au împărțit mămăligă caldă cu carne și tutun. In aceiași zi am fost la lagărul Tonola

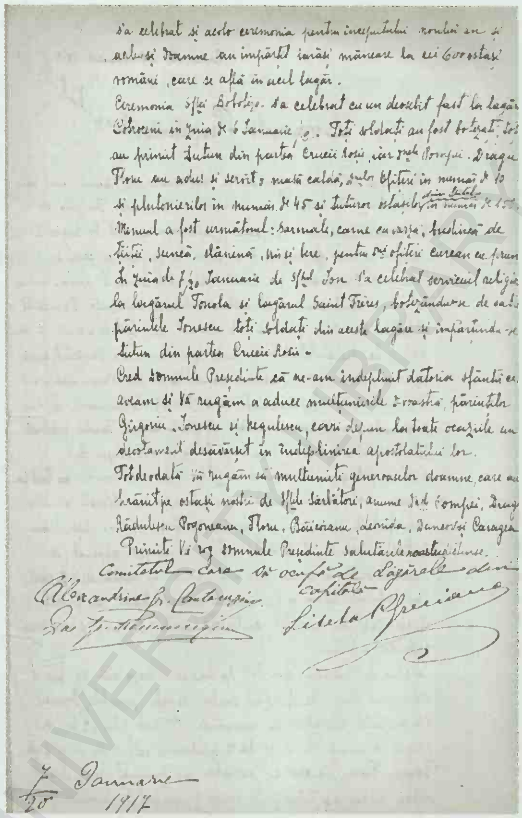
s'a celebrat și acolo ceremonia pentru începutul anului nou și aceleași doamne au împărțit iarăși mâncare la cei 600 ostași români, care se află în acel lagăr.

Ceremonia Sfintei Boboteze s'a celebrat cu un deosebit fast la lagărul Cotroceni în ziua de 6 Ianuarie [illegible]. Toți soldații au fost botezați, toți au primit tutun din partea Crucii Roșii, iar D-na Pompei, Dragu(?) Floru au adus și servit o masă caldă, d-lor ofițeri în număr de 10 și plutonierilor în număr de 45 și tuturor ostașilor din lagăr în număr de 15[illegible].

Menuul a fost următorul: sarmale, carne cu varză, budincă de tăiței, [illegible], [illegible], vin și bere, pentru d-nii ofițeri cozonac cu prune(?).

In ziua de 7/20 Ianuarie de Sf. Ion s'a celebrat serviciul religios la lagărul Tonola și lagărul Saint Fires, botezându-se de către părintele Ionescu toți soldații din aceste lagăre și împărțindu-se tutun din partea Crucii Roșii.

Cred domnule Președinte că ne-am îndeplinit datoria sfântă ce aveam și vă rugăm a aduce mulțumirile noastre părinților Grigoriu, Ionescu și Neculescu, cari depun la toate ocaziile un devotament desăvârșit în îndeplinirea apostolatului lor.

Totdeodată vă rugăm să mulțumiți generoaselor doamne, care au hrănit pe ostașii noștri de Sfintele sărbători, anume D-nele Pompei, Dragu(?) Rădulescu Pogoneanu, Floru, Băicoianu, Leonida, Ionescu(?) și Caragea.

Primiți vă rog domnule Președinte salutările noastre distinse.

Comitetul care se ocupă de lagărele din capitală

Alexandrine Gr. Cantacuzino

[illegible]

7/20 Ianuarie 1917

Text olograf al Alexandrinei Cantacuzino

Arhivele Naționale ale României, Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fond SONFR

Arhivele Naţionale ale României, Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice Centrale, fond SONFR, Colecţia Documente Fotografice

Ecaterina Cantacuzino

Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Stampe

Sofia Cantacuzino

Muzeul Naţional de Istorie a României

ECATERINA CANTACUZINO – a fost soţia politicianului Gheorghe Gr. Cantacuzino (Nababul). În 1913 a condus Sanatoriul de tuberculoză de la Eforie. Împreună cu fiica sa Irina a înfiinţat *Societatea „Leagănul Sf. Ecaterina* şi a fost şi prima preşedintă a acestei societăţi. Erau ajutaţi copii orfani şi orfanii părăsiţi de părinţi sau bolnavi la aşezământul *Societăţii* în comuna Nedelea (jud. Prahova) pe care îi plasa în familii de săteni, ce primeau bani de la *Societate* pentru întreţinerea lor. Aceasta le asigura mai departe şi educaţia în şcolile rurale de stat din judeţ şi apoi la gimnaziul industrial de la Filipeştii de Târg care era subordonat aşezământului.

Apoi tot *Societatea* le găsea locuri de muncă în fabrici sau ateliere. A fost directoarea Spitalului nr. 109 din Bucureşti împreună cu Alexandrina Catargi.

SOFIA CANTACUZINO – soră de caritate în spitalele din Moldova

IRINA CARTAZZI – lucrat în 1916 ca infirmieră benevolă la Spitalul „Filantropia" din Bucureşti. A fost *„una dintre cele mai devotate infirmiere benevole"*. (Arabella Yarka). În toamna anului 1916 s-a retras în Moldova şi a lucrat la spitalul din Coţofeneşti.

MIHAELA CATARGI – a activat în Comitetul Român de Ajutoare de la Paris.

ECATERINA CERCHEZ (1894-1948) – s-a născut la Cricova, judeţul Lăpuşna, într-o familie modestă. A urmat şcoala şi liceul la Chişinău unde a început să colaboreze la „Gazeta Basarabiei", „Viaţa Basarabiei", „Neamul Românesc de la Buda". A fost şi autoare de cărţi.

A fost unionistă convinsă, feministă la fel de convinsă, a fost o membră foarte activă în *Societatea Femeilor Basarabene* şi a unor societăţi filantropice din Chişinău. În timpul războiului a lucrat ca voluntară în spitalele din Moldova, dar şi ca infirmieră în Bucureşti la Spitalul Şcolii Centrale şi la Spitalul de Poduri şi Şosele.

MARIA CERNEA – vicepreşedinta *Reuniunii femeilor greco-catolice* din Făgăraş.

IOANA CHIRCA (1856-1944) – fondatoarea *Reuniunii femeilor române* greco-ortodoxe din Petroşani, mama doctorului Dominic Stanca, autorul romanului despre Primul Război Mondial „Între două fronturi".

AIDA COANDĂ – a făcut parte din Comitetul de Ajutorare a Răniţilor din Război. Ea era proprietara Magazinului din strada Lipscani nr. 53 unde se primeau donaţiile bucureştenilor: lenjerie, paturi, încălţăminte, haine, alimente etc. Se lucra de la 7 dimineaţa până la 11 seara.

Muzeul Naţional de Istorie a României

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Maria C. Cosma la 75 de ani
sărbătorită la 1 Decembrie 1929

Foto: Cosma Lucia Minodora. *Parteniu Cosma: amintiri cetite la Beiuș cu ocazia serbărilor pentru centenarul nașterii lui: 1923-1937*. Timișoara [1937]

Maria Cosma
(1854-1944)

„Destinul unui neam nu se realizează în aceeași măsură în fiecare dintre fiii săi. Sunt însă oameni, foarte rar femei, a căror viață se identifică în fiecare zi cu viața neamului. Și Măria Cosma a fost dintre acelea".

În 1854 se năștea în familia Roman din Mizieș, Maria. După spusele părinților, Maria și Daniil, rădăcinile familiei se aflau în județul Roman, de unde strămoșii lor fuseseră alungați de către otomani.

Un rol important în dezvoltarea Mariei l-a avut unchiul său, viitorul mitropolit Miron Romanul. Aflată sub aripa sa protectoare încă din primii ani de viață, Maria a deprins cu repeziciune valorile care compuneau tradiția ortodoxă și națională a neamului românesc. Ulterior, întreaga sa existență, marcată de promovarea acestor două valori, a fost pusă în slujba neamului românesc și a idealului național la a cărui împlinire avea să fie martoră.

În ceea ce privește educația Mariei, copil fiind, aceasta a părăsit localitatea natală pentru a învăța în cadrul pensionului deținut de domnișoarele Nina și Evelina Papp la Arad. În anii petrecuți la Arad ea a fost atent îngrijită și supravegheată de unchiul său, viitorul mitropolit, de care și-a legat o bună parte a existenței sale. Acesta a reprezentat pentru ea un model de moralitate și virtute, mai ales în condițiile în care familia Mariei din Mizieș se destrămase, iar tatăl se recăsătorise cu o țărancă din partea locului.

Dornică să-și întemeieze propria familie, la 7/19 iunie 1874 s-a căsătorit cu Parteniu Cosma, originar din Beiuș. Căsătoria celor doi se va dovedi una trainică, înfrumusețată cu nenumărate împliniri. În primul rând, din legământul celor doi aveau să vină pe lume cinci copii: Lucia (1875), Minerva (1878), Hortensia (1888) și gemenii Remus și Romulus (1882). În al doilea rând, din activitatea celor doi aveau să se nască proiecte de seamă pentru promovarea valorilor naționale sau pentru ajutorarea românilor aflați în situații grele. Sibiul a fost locul în care cei doi au pus în practică mărețele idealuri naționale, acolo unde se mutaseră în 1876, odată cu alegerea unchiului Miron ca Mitropolit.

BABEȘ-BOLYAI UNIVERSITY LIBRARY

Încă din primii ani petrecuți la Sibiu, Maria Cosma avea să se implice în acțiuni caritabile, acolo unde a crezut de cuviință să aducă alinare și ajutor. O primă astfel de ocazie s-a ivit în anii 1877-1878, odată cu desfășurarea războiului de independență. Astfel, ea s-a implicat în Comitetul de Dame Sibiene pentru strângerea de fonduri și daruri direcționate apoi către soldații români răniți. Conștiința națională a călăuzit-o pe întreaga desfășurare a războiului româno-ruso-turc, vreme în care s-a îngrijit de organizarea colectelor de bani și materiale sanitare necesare soldaților răniți. În final, gestul său a fost recompensat cu decorația Crucea „Regina Elisabeta".

Prin activitățile întreprinse ea a trasat principalele repere ale feminismului transilvănean și a relevat adevăratul rol al femeilor române pe tărâm politic, social, cultural și artistic. Alături de alte 23 de române, în 7/19 noiembrie 1880, Maria Cosma a lansat un Apel prin care propunea înființarea *Reuniunii Femeilor Române* din Sibiu. Prima Adunare Generală a reuniunii, prezidată de Maria Cosma, a avut loc in același an când s-au aprobat și Statutele viitoarei organizații,aprobate ulterior de Ministerul de Interne. La 8/20 iunie 1881, cele 59 de membre au organizat prima Adunare Constituantă a *Reuniunii*. Maria Cosma a rămas președinta *Reuniunii Femeilor Române din Sibiu*, de la înființarea acesteia, până în 1916.

Inițiative extraordinare au ghidat-o pe Maria Cosma și în sectorul privind educația în limba română din Transilvania. Cu toate că studiase la Arad, în cadrul unui institut deținut de două române, limba de predare la școală era cea maghiară, în vreme ce limba română era puțin tolerată chiar în cadrul conversațiilor între fete, care riscau să fie calificate drept „inculte" dacă erau auzite vorbind românește. Urmărită fiind de aceste amintiri, Maria Cosma s-a implicat activ în deschiderea așezămintelor educaționale care să permită învățământul pentru fete în limba română. Astfel a luat ființă prima Școală primară de fete a *Reuniunii Femeilor Române* din Sibiu și ulterior școlile de industrie casnică și menaj. Școala de fete de la Sibiu a rămas una dintre cele mai importante realizări ale Mariei Cosma, fiind o instituție care a ghidat educația în spirit național a generații întregi de fete române. Conducerea școlii a fost încredințată doamnei Eleonora Tănăsescu, la recomandarea conducerii Azilului „Elena Doamna" din București. Alegerea nu a fost întâmplătoare, ci urmărea asigurarea predării unei limbi române literare și, mai mult decât atât, înființarea școlii suplinea lacunele învățământului feminin, așa cum se desprindeau ele din legile austro-ungare. Școala de fete avea să fie deschisă în anul 1883, iar din 1886 avea să beneficieze și de internat. Principalul sprijin al acestei inițiative a venit din parte ASTREI, motiv pentru care școala urma să fie cunoscută ca *Școala civilă de fete a Asociațiunii*. Implicarea Mariei Cosma se poate observa și din oferta pe care o face unei profesoare de franceză și pian din București, care urma să predea fetițelor române și pe care se oferă să o cazeze în casa familiei Cosma.

Ulterior, în anul 1882, a ajutat la îndeplinirea inițiativei soțului său de a organiza o expoziție etnografică românească. Locația a fost un pavilion construit în grădina metropolitană.

Activitatea Mariei Cosma în ceea ce privește punerea în valoare a patrimoniului național ca marcă a identității naționale a constituit o constantă a vieții și activității ei. În 1905, *Reuniunea* condusă de aceasta avea să dăruiască Academiei Române un Album artistic conținând broderii, țesăturii și cusături naționale românești specifice zonei Transilvaniei.

Mai târziu, cu ajutorul soțului său, a creat la Sibiu „masa studenților". Această inițiativă urmărea să ofere o masă gratuită unui număr de 50 de elevi ai școlilor secundare din Sibiu. Aceștia erau selectați dintre cei lipsiți de mijloace dar cu rezultate deosebite la învățătură. Pe lângă mâncare, aceștia beneficiau de o bibliotecă, sală de dans și activități educative. Inițial, Maria Cosma s-a ocupat de aceasta împreună cu fiicele sale, implicându-le ulterior și pe doamnele din *Reuniune*. Mulți ani după război, așezământul caritabil a fost condus de Veturia Lapedatu.

Astfel de acte caritabile nu au lipsit nici din educația pe care ea le-a oferit-o copiilor săi. Nu a ezitat să-și implice copiii în acțiuni de binefacere. Spre exemplu, în Sibiu exista o cantină a săracilor întreținută prin rotație de reuniunile existente în Sibiu. Atunci când venea rândul Mariei, aceasta obișnuia să le ia cu ea și pe cele trei fete ale sale, pe care le implica în servitul mesei pentru săraci.

În 1891 Maria și întreaga familie Cosma aveau să înfrunte nenorocirea pierderii unuia dintre iubiții lor fii. În primăvara acelui an și-au luat adio de la fiul Romi, răpus de o meningită fulgerătoare.

În 1912 a inaugurat „Vila Cosma" care fusese construită pe un teren cumpărat la Călimănești și era o casă spațioasă și confortabilă în care urmau să se întâlnească românii de dincolo cu cei de dincoace de Carpați. Această vilă avea să fie și locul unde familia întreagă va fugi să se adăpostească în anii Primului Război Mondial.

În anul 1913, reuniunile femeilor române aveau să se unească în cadrul *Uniunii Femeilor Române din Ungaria,* a cărui sediu a fost fixat la Brașov, sub președinția Mariei Baiulescu. Maria Cosma avea să fie membră a Comitetului, deținând funcția de vicepreședintă. Ulterior, Maria Cosma a preluat sarcina organizării celui de-al doilea Congres al *Uniunii.* Acesta a avut loc la Sibiu, în sala festivă a muzeului etnografic al ASTREI. Nici din această postură, Maria Cosma nu a renunțat la preocupările sale pentru educarea tinerelor fete. În cadrul discursului ținut la Sibiu, a ridicat problema învățământului feminin din Transilvania, precum și problema înființării unei Preparandia pentru fete.

Izbucnirea Primului Război Mondial avea să schimbe însă programul *Reuniunii femeilor române* din Sibiu. Aflată încă sub conducerea Mariei Cosma, *Reuniunea* a activat cu scopul ajutorării soldaților plecați la război și a familiilor lor rămase acasă. Încă din luna august, Maria Cosma s-a alăturat celorlalte Reuniuni din Sibiu în încercarea de a veni în ajutorul familiilor rămase acasă. Astfel, cu concursul tuturor Reuniunilor s-a organizat o colectă generală, urmând ca pe viitor, membrele acestor reuniuni să dea o mână de ajutor pentru funcționarea „bucătăriei poporale" deschise de magistrul orășenesc al Sibiului.

Pentru a veni în ajutorul soldaților răniți, la inițiativa președintei Maria Cosma, în septembrie 1914, *Reuniunea Femeilor Române* din Sibiu, a pus la dispoziția Crucii Roșii, locația Școlii de Menaj și Industrie Casnică, pentru a servi drept sediu unui spital de rezervă. Locația urma să fie prevăzută cu 20 de paturi, cameră pentru cancelarie, bucătărie și sufragerie, iar serviciile medicale urmau să fie asigurate în mod gratuit de către doctorul Nicolae Ittu. Pe întreaga perioadă a funcționării acestui spital de rezervă *Reuniunea femeilor române* din Sibiu a organizat diferite evenimente caritabile pentru a susține din punct de vedere financiar spitalul. Astfel s-au organizat numeroase concerte caritabile, precum cel susținut de Ana Voileanu și Ionel Crișianu în sala festivă a muzeului Asociațiunii.

În vara anului 1916, soarta familiei Cosma avea să fie marcată de intrarea României în război și implicit, de refugiul în vila de la Călimănești. Dar acest imobil a fost transformat în spital de război, dând astfel ocazia Mariei Cosma să se îngrijească de eroii armatei române prin activitatea de aprovizionare a spitalului. La puțin timp după refugiul de aici, la insistențele guvernului, întreaga familie părăsește vila la 1/14 octombrie 1916.Familia s-a mutat la Iași unde nu vor sta mult. În noiembrie guvernul i-a rugat să părăsească regiunea care nu mai era sigură. La 4/17 februarie 1917 se aflau în tren în drum spre Italia, cu gândul de a se stabili acolo până la sfârșitul războiului. Când erau încă în tren au aflat că circulația vapoarelor neutre fusese sistată, iar călătoria spre Italia era foarte riscantă.

Au schimbat drumul și în februarie 1917 au ajuns la Petrograd. Capitala Rusiei era la acea dată plină de refugiați, fapt ce făcea găsirea unui adăpost extrem de dificilă. Prima noapte au petrecut-o în gară, urmând ca apoi, cu sprijinul englezului Henry Waltuck, care trăise în România, să găsească camere de adăpost. După izbucnirea revoluției în Rusia, au pornit din nou spre Occident. La 9/22 aprilie 1917 călătoreau în Norvegia prin Finlanda și Suedia, unde au rămas până la 9/22 mai. Ulterior

se îmbarcă pe vasul „Cesarea" escortat de două contratorpiloare. După o călătorie de 18 ore, ajung în Scoția, la Aberdeen. Au urmat trei săptămâni petrecute la Londra, o lună la Paris iar apoi, după o pribegie de 5 luni, ajung la Milano, unde s-au instalat într-un apartament mic.

A urmat o perioadă liniștită în care Maria și soțul său au reușit să se odihnească puțin.Copiii lucrau la spitale de război sau cantine, dar catastrofa de la Caporetto i-a îndemnat să părăsească Milano și să treacă dincolo de râul Po. Astfel, la 30 iunie/13 iulie 1918 s-au instalat la Genova.

Cu toate că se afla în străinătate, întreaga familie a continuat să se implice în tot ceea ce ar putea ajuta armata română și îndeplinirea idealului românesc. În primul rând, au luat legătura cu românii din lagărele de prizonieri cărora le-au făcut posibilă participarea la serbările pentru sfințirea drapelului „Legiunei Române" în iulie 1918 la Padova. Soldaților români le-au cusut 13 costume de călușari. Folosindu-se de lucruri care rămăseseră în bagajele lor, au organizat la Genova o expoziție de industrie casnică românească. Mai mult de atât, Maria Cosma l-a îngrijit până la moarte și pe aviatorul Zorileanu.

După o viață închinată idealurilor neamului românesc, familia Cosma s-a întors în țară abia în octombrie 1919, pentru a vedea împlinit marele ideal al românilor de pretutindeni, Marea Unire. În 1923, Maria a rămas văduvă. S-a stins din viață în anul 1944.

Bibliografie: *Telegraful Român*, 1914, nr. 79, nr. 92; *Telegraful Român*, 1915, nr. 45; *Transilvania*, 1923, nr. 10-12; *Transilvania*, 1944, nr. 10-12; ITU, Ion. *Destinul unei artiste: Lucia Cosma*. Bucureşti: Editura Muzicală, 1976; MIHĂILESCU, Ştefania. *Din istoria feminismului românesc: antologie de texte (1838-1929)*. Iaşi: Polirom, 2002; DANEŞ, Mariana. Consideraţiuni cu privire la activitatea femeilor române din Sibiu. *Cumidava*, 2002, nr. 25, p. 164-175; *Revista Muzica*, 2015, nr. 1-2; SOROŞTINEANU, Valeria. *Reuniunea femeilor române din Sibiu* în anii Primului război mondial. *Astra Sabesiensis*, 2016, nr. 1, p. 55-74; COSMA, Lucia. *Parteniu Cosma: amintiri cetite la Beiuş, cu ocazia serbărilor pentru centenarul naşterii lui: (1837-1923)*. Timişoara: Tip. Românească, [s.a.]. **Luminița Popescu**

NICA COSTINESCU – membră a cercului de tineri „Birjărie". A rămas în Bucureşti sub ocupaţie germană.
ARISTIA DISSESCU – a făcut parte din Comitetul de Acţiune a *Societăţii Ocrotirea Orfanilor de Război*. A făcut chete publice.
LAURA DRAGOMIR – din Aiud; s-a implicat în campania de colectare de bani și produse (de la lenjerie, la alimente, țigarete etc.), a făcut donații de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaților răniți, a familiilor acestora sau a orfanilor.
LUCIA ECKSTEIN – a lucrat ca internă în perioada 1916-1917 în Spitalul „Cultura" din Iași. A fost decorată pentru devotamentul manifestat cu Ordinul Crucea „Regina Maria" clasa a III-a.
CORNELIA EMILIAN- soția profesorului universitar Ștefan Emilian a creat în București o *Asociație cultural filantropică de femei* care a lucrat pentru ajutorarea familiilor mobilizaților.

BCUIAȘI / BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ

Alexandrina Fălcoianu
(1867-1951)

Cota 9912, Biblioteca Națională a României, *Colecții Speciale, Cabinetul de Fotografii*

Alexandrina Fălcoianu s-a născut într-o veche familie de boieri munteni. Tatăl său, Ioan, a fost matematician, profesor universitar la București și director al Poștelor și Telegrafelor. Unchiul său, fratele tatălui său, a fost generalul Ștefan Fălcoianu, șef al Marelui Stat Major, Ministru de Război, membru al Academiei Române. Alexandrina a mai avut o soră, Maria, căsătorită cu inginerul Ion G. Cantacuzino. Verișoara primară a Alexandrinei, a fost Elena Văcărescu, cu care a fost prietenă, dar și legatara ei testamentară. Au locuit împreună în străinătate.

Alexandrina Fălcoianu s-a implicat constant în mișcarea feministă din România, fiind o personalitate reprezentativă a *Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române* și a Consiliului Național al Femeilor Române. Ea a fost și inițiatoarea *Casei Femeii*, asociație care oferea femeilor paupere din București un local gratuit, un sprijin juridic, asistență medicală, profesională și culturală. Pentru a construi sediul *Asociației Casa Femeii,* Alexandrina Fălcoianu a donat 20.000 lei, ulterior apărând și alte donatoare generoase: Zoe Romniceanu, aflată la sanatoriu, a donat 10.000 lei, aceeași sumă au acordat și Elena Sturdza (n. Cantacuzino,) Aglaița Rosetti (n. Moruzi), Smaranda Gheorghiu (Smara), Aurelia Bragadiru, Calypso Botez, Elena Rădulescu. A activat și în *Asociația Țesătoarea „Regina Elisabeta"*, ca membră în Comitetul de Direcție, susținând astfel conservarea și promovarea artei tradiționale. Despre viața și activitatea din epoca Războaielor Balcanice și a Primului Război Mondial, Alexandrina Fălcoianu a povestit în lucrarea sa memorialistică *Din zile grele. Examen de conștiință și un răspuns,* publicată în 1937 și într-o culegere de memorii păstrată la Arhivele Naționale. În epoca Războaielor Balcanice Alexandrina Fălcoianu, ca membră a Crucii Roșii Române, a urmat cursul de infirmiere benevole, organizat de Irina Câmpineanu la Spitalul Eforiei și cursul profesorului dr. Angelescu, de la Spitalul Colțea. Alexandrina Fălcoianu a activat constant în cadrul Crucii Roșii Române. Astfel pregătită, ea a lucrat în ambulanța României, deplasată în campania din 1913 în Bulgaria.

În noiembrie 1916, primul ministru, Ion I. C. Brătianu, plecând cu guvernul la Iași, a împuternicit pe Lupu Costache și pe Alexandru Marghiloman să aibă grijă de populația rămasă în Capitală. Toate spitalele din București și cele din teritoriul ocupat au trecut sub autoritatea Societății Crucea Roșie

Institutul Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta", cu Alexandrina Fălcoianu în mijlocul absolventelor
Cota 55919, Biblioteca Națională a României, Colecții Speciale, Cabinetul de Fotografii

Română. La evacuarea Bucureștilor, Crucea Roșie Română s-a împărțit în două: jumătate, având în frunte pe Gheorghe Balș, a plecat la Iași, cealaltă parte, cu Alexandru Marghiloman ca președinte, Gheorghe Știrbei și Ana Săvescu a rămas în Capitală. Astfel, singura administrație românească ce mai rămăsese în teritoriul ocupat era Crucea Roșie. Acolo se centralizau plângerile populației. Din august 1916, în gările mai mari, Crucea Roșie Română a înființat cantine pentru a acorda hrană soldaților. Alexandrina Fălcoianu, împreună cu Elena Sturdza, a avut în grijă între 16-31 august 1916 cantina militară din Gara Titu. Au venit în ajutor și femeile din zonă, apoi un vagon cu făină a fost adus de Crucea Roșie, au fost mobilizate trei brutării. Erau hrăniți, în medie, cca. 40.000 soldați pe zi, fiecare primind o strachină de ciorbă, un sfert de pâine, ceai. O activitate constantă și anevoioasă a desfășurat Alexandrina Fălcoianu în București la spitalele nr. 114, nr. 114 bis de la Azilul „Elena Doamna" și de la Școala Normală „Elena Doamna" (după Adela Proca), a căror conducere i-a fost încredințată de societatea Crucea Roșie Română. Spitalul nr. 114 a fost rechiziționat de nemți pentru bolnavii lor, iar cei 245 răniți români au fost evacuați la alte spitale. Apoi, de la 9/22 decembrie 1916 a fost numită de Crucea Roșie la conducerea Spitalului de contagioși, Spitalul nr. 108, de la Azilul de bătrâni.

Alexandrina Fălcoianu s-a implicat și în ajutorarea prizonierilor de război. Astfel a ajutat 24 de prizonieri români evadați, care s-au ascuns prin locurile izolate ale spitalului. Dar acțiunea a generat un mare scandal, Sabina Cantacuzino, acuzând-o că ar fi predat nemților 10 soldați evadați, ce încercaseră să se ascundă prin spital, acuzație nedovedită până la urmă.

Pentru bucuria prizonierilor şi păstrarea legăturilor cu ţara, doamnele le trimiteau scrisori şi pachete cu pesmeţi, tutun, slănină, ciocolată, zahăr. Despre această activitate, povestea şi Alexandrina Fălcoianu: *„Era o minunată şi mişcătoare activitate în spitalul ce dirijam eu, să dau amănunte asupra morţii şi de ce boală muriseră algerieni, italieni, etc, la care scrisori răspundeam cu mare grijă, pentru că mă gândeam cu ce durere familia va citi rândurile mele, asigurând că se făcuse tot posibilul pentru a scăpa, că i s-au dat cele mai bune îngrijiri şi chiar ce spusese înainte de a muri. Dar erau mulţi prizonieri cărora nimeni nu le trimitea nimic. Doamnele din Bucureşti au adoptat fiecare după putere, pe câţiva din aceşti oropsiţi…".*

După război, Alexandrina Fălcoianu și-a continuat acțiunile caritabile și inițiativele feministe. S-a ocupat de distribuirea ajutoarelor americane de alimente și îmbrăcăminte în satele din zona Muscel. În 1921 a înființat *Societatea „Ghiocelul"* pentru susținerea elevilor dotați din mediul rural și în perioada 1921-1936 a condus Institutul Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din București. La cererea Crucii Roșii Române, pentru abnegația, devotamentul și efortul ei continuu, medical și social din anii Primului Război Mondial Alexandrina Fălcoianu a fost decorată cu Ordinul „Regina Maria", clasa I.

Bibliografie: ANR, SANIC, fond Familial Fălcoianu, dosar 37, f. 62, 63, 96-109; Comitetul Central fond SONFR., dosar 222, f. 30, manuscris; FĂLCOIANU, Alexandrina. *Un examen de conştiinţă şi un răspuns*. [s.l.]: [s.n.], 1937, p. 112. CIUPALĂ, Alin. *Bătălia lor: femeile din România în Primul Război Mondial*. Iaşi: Polirom, 2017. **Anemari Monica Negru, consilier superior, Arhivele Naţionale ale României.**

MARIA FĂLCOIANU (1842-1919) – născută Lăcusteanu, soţia generalului Ştefan Fălcoianu şi preşedinta *Societăţii „Munca"*. Mătuşa Alexandrinei Fălcoianu.

ANA FILIP – președinta *Reuniunii Femeilor Române* din Abrud; membră în Comitetul Uniunii Femeilor Române din Ungaria; s-a implicat în campania de colectare de bani și produse (de la lenjerie, la alimente, țigarete etc.), a făcut donații de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaților răniți, a familiilor acestora sau a orfanilor.

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Arhivele Naţionale ale României, Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice Centrale, fond familial Cantacuzino

Ana Florescu
(1874-1962)

Ana Manu-Florescu a fost fiica lui Gheorghe Manu şi a Alexandrinei Manu (născută Cantacuzino) şi soţia generalului Ion Florescu. A avut două fete.

Ana Florescu a fost o consecventă apărătoare a drepturilor femeilor în România şi s-a implicat permanent în lupta pentru emanciparea femeilor. S-a evidenţiat printre membrele importante ale *Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române*, Ana Florescu luând parte la toate congresele, adunările generale şi reuniunile societăţii influenţând astfel hotărârile adopate de asociaţie. În 1927, când Zoe Romniceanu, casiera generală a *Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române* a murit, Ana Florescu a preluat şi îndeplinit această funcţie în cadrul societăţii.

În perioada Primului Război Mondial, Ana Florescu a susţinut toate eforturile patriotice şi umanitare ale *Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române.* În memoriile sale, Alexandrina Fălcoianu, o amintea ca soră medicală în spitalele întreţinute de Crucea Roşie Română din Bucureşti. Asfel, Ana Florescu s-a implicat în ajutorarea răniţilor din Spitalul nr. 113 şi în ajutorarea prizonierilor din lagărele bucureştene. A lucrat şi în Spitalul nr. 110, instalat la Seminarul Central din Bucureşti.

Din documentele *Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române* Ana Florescu apare implicată şi în protecţia orfanilor de război. Ea a fost desemnată în Comisia de conducere a *Asociaţiei Ocrotirea Orfanilor de Război, Secţiunea Societăţii Ortodoxe din Muntenia şi Oltenia*, întemeiată de *S.O.N.F.R.* în 1918.

Cu discreţie, modestie şi spirit de sacrificiu, Ana Florescu a luat parte la toate iniţiativele sociale, culturale şi religioase ale *Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române* atât în anii postbelici, cât şi în perioada interbelică.

Bibliografie: ANR, SANIC, fond SONFR, dosar 19/1916-1918, f. 45-47, manuscris; dosar 20, f. 7, 27, 32; dosar 38, f. 32, manuscris; fond Familial Fălcoianu, dosar37, f.106; ANON. Familia Manu. *Genealogia lui Lovendal: mari familii boiereşti şi domnitoare române* [online]. 15 aprilie 2012 [Accesat la 7 iulie 2017]. Disponibil la: http://www.genealogie.lovendal.ro/familia-manu/. **Anemari Monica Negru, consilier superior, Arhivele Naţionale ale României.**

ELENA GEORGESCU – originară din comuna Horgeşti (jud. Bacău), a lucrat în cadrul *Societăţii Orfanilor de Război*, prezidată de Clotilda Averescu unde a susţinut o serie de cursuri. Apoi din aprilie 1917 şi până în decembrie 1918 a întreţinut 40 de copii în orfelinatul din comuna Prăcătău, înfiinţat de Ecaterina Constantinescu. În 1918 a predat acest orfelinat *Societăţii Orfanilor de Război.*

Maria Glogoveanu
(1874-1940)

Arhivele Naţionale ale României,
Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice
Centrale, fond SONFR

Maria Butculescu-Glogoveanu a fost fiica lui Dumitru C. Butculescu, filolog, om politic şi mare filantrop. Înzestrată cu talent literar, dar şi în domeniul desenului şi picturii, a publicat numeroase articole în revista „Arhivele Olteniei", în care a abordat probleme de etnografie şi de istorie. Enumerăm câteva: *Acte referitoare la Tudor Vladimirescu, Felul cum obişnuiau să toarcă bunicile noastre, A treia expoziţie a cooperatorilor din ţară deschisă la Craiova la 15 august 1887, Ceva despre industria din Oltenia, Cartea de danie a Stanchii Glogoveanu pentru Comăneşti, Foaia de zestre a Mariei Bălăceanca, căsătorită cu Constantin Glogoveanu*, ş.a.

Soţul ei a fost Ion N. Glogoveanu, licenţiat în drept la Paris, magistrat, ultimul descendent al familiei boiereşti oltene a Glogovenilor.

Un prim moment în care a activat în plan social Maria Glogoveanu a fost acela când a preluat de la tatăl său, conducerea *Societăţii pentru dezvoltarea industriei casnice*, înfiinţată în 1881 în cadrul *Societăţii Concordia* (titlu schimbat ulterior în *Furnica* de regina Elisabeta). Societatea aceasta a militat pentru conservarea şi promovarea ţesăturilor naţionale.

Ulterior, Maria Glogoveanu a activat în mai multe societăţi care aveau ca obiectiv protecţia socială, dezvoltarea învăţământului, culturii precum şi în societăţi de binefacere: *Principesa Maria*, *Societatea Ortodoxă Naţională a Femeilor Române, Consiliul Naţional al Femeilor Române*.

Maria Glogoveanu a fost una dintre membrele fondatoare, în 1910 a *Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române* şi ulterior avut un rol important în activitatea acestei instituţii în Oltenia. Ea a făcut parte din conducerea colectivă a asociaţiei, în calitate de secretară, alături de Anastasia Filipescu, cea mai vârstnică dintre membre şi prima preşedintă, Alexandrina Cantacuzino vicepreşedintă şi Zoe Romniceanu – casieră. Rolul important al Mariei Glogoveanu în istoria *Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române* îl demonstrează alegerea ei în conducerea colectivă stabilită după moartea Anastasiei Filipescu, când, la 11/24 octombrie 1918, a fost desemnată o nouă conducere colectivă, formată de Zoe Romniceanu, Alexandrina Cantacuzino şi Maria Glogoveanu. Ulterior a avut loc alegerea noii preşedinte generale în persoana principesei Alexandrina Cantacuzino.

Maria Glogoveanu, o feministă foarte activă mai ales în Oltenia, a iniţiat mişcarea feministă la Craiova şi Turnu-Severin. În februarie 1916, împreună cu Zoe Romniceanu şi Olga Sturdza, a întemeiat prima filială a *Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române* de la Craiova. A fost aleasă preşedintă de onoare a acestei filiale, iar prima acţiune al filialei a fost deschiderea unei grădiniţe de copii. Aceasta a funcţionat doar un an, fiindcă în 1916, când Bucureştiul şi sudul României au fost invadate şi ocupate de

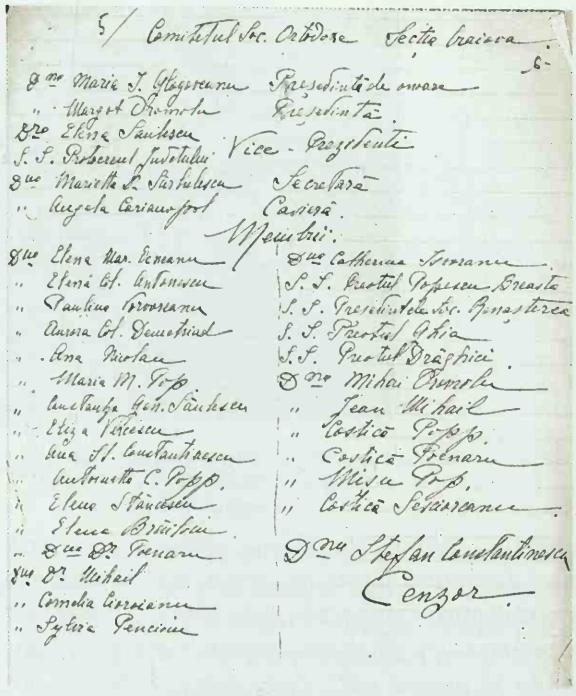

Text cu semnatura olografă a Mariei Glogoveanu.
Arhivele Naţionale ale României, Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice Centrale, fond SONFR

Puterile Centrale, Maria Glogoveanu şi alte membre ale *Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române* din Oltenia, s-au refugiat la Iaşi, unde au continuat să participe la activităţile iniţiate de asociaţie în teritoriile libere ale României. Maria Glogoveanu, care avea o lungă experienţă ca secretară a *Societăţii,* a contribuit decisiv la reorganizarea serviciului de secretariat al filialei Iaşi şi de asemenea a organizat diverse serbări şi reuniuni în scop caritabil.

Maria Glogoveanu rămâne în istorie printr-o perseverentă activitate culturală şi socială.

Bibliografie: ANR, SANIC, fond SONFR, dosar 27/1919, f. 1-2; dosar 994, f. 8; CIOAREC, Ileana. *Boierii Glogoveni.* Craiova: Alma, 2009, p. 44. **Anemari Monica Negru, consilier superior, Arhivele Naţionale ale României.**

CATHERINA GRECEANU – a fost preşedinta *Societăţii Ocrotirea Orfanilor de Război* din Turnu-Severin. A oferit donaţii în bani, obiecte, alimente.

ECATERINA OLIMPIA KRETZULESCU-CARAGEA (1893-1993) – fiica principelui Radu Kretzulescu şi a prinţesei Irina Cantacuzino, a fost crescută de bunicul său Gh. Grigore Cantacuzino, primind o educaţie aleasă, frecventând şcoli din Anglia, Franţa şi Belgia.

În 1914 s-a căsătorit cu prinţul Constantin Caragea. În timpul războiului s-a înrolat ca infirmieră la un spital din Iaşi unde s-a îmbolnăvit de tifos. După război a militat pentru ajutorarea orfanilor de război, susţinând Leagănul de copii „Sfânta Ecaterina" din Bucureşti, fondat de mama şi bunica ei.

S-a implicat şi în al Doilea Război Mondial când a salvat piloţii americani care bombardau zona petrolieră, care nu au fost predaţi nemţilor, ci au fost îngrijiţi în spitale şi protejaţi de Clubul prizonierilor americani fondat de ea.

După 1945 i-au fost desfiinţate orfelinatele şi fundaţia. A plecat şi s-a stabilit în S.U.A.

CLÉO KRUPENSKI şi fiica ei **MARIA KRUPENSKI** – au condus Azilul Comunal „Moteanu" înfiinţat în localul Institutului Moteanu de pe Calea Victoriei 190 cu o capacitate de 300 de locuri. Aici au fost adăpostiţi infirmi, bătrâni copii, orfani şi refugiaţi. Au organizat şi o şcoală unde au fost pregătiţi 60 de copii din clasele primare.

VETURIA LAPEDATU – militantă feministă din Beiuş; a condus *Reuniunea Femeilor Române din Sibiu* îngrijindu-se de „Masa săracilor" şi de „Masa studenţilor".

BIBLIOTECA ACADEMIEI DE STUDII

Ana Lahovary
(1866-1936)

Arhivele Naţionale ale României, Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice Centrale, Colecţia Documente Fotografice

Acţiunilor întreprinse în ţară de femei, indiferent de statutul lor social sau de modul de manifestare, care mergeau de la rezistenţa în faţa ocupantului până la acţiuni umanitare sau eroice pe front, li s-au asociat şi cele iniţiate şi derulate în afara hotarelor ţării, pe teritoriul statelor aliate, vizând punerea în aplicare a unor planuri strategice umanitare, demersuri ce le-au avut ca artizane de cele mai multe ori, tot pe românce.

Una dintre aceste doamne a fost Ana Kretzulescu-Lahovary, soţie de diplomat, avantajată de un statut social care i-a permis să acceseze mai multe pârghii de acţiune, în măsură să faciliteze concretizarea acţiunilor întreprinse de conaţionalele sale aflate dincolo de hotarele ţării.

Fiică a lui Nicolae Creţulescu, fost prim-ministru al Principatelor Unite şi a Sofiei Creţulescu, ea s-a născut cel mai probabil la sfârşitul anului 1865*. S-a căsătorit pe când avea doar 17 ani, în 1882, cu diplomatul Alexandru Emanoil Lahovary, eveniment şi dată confirmate de existenţa în fondurile Arhivelor Naţionale ale României a unei copii după actul dotal al Anei Kretzulescu.

Cu Alexandru Emanoil Lahovary a avut şase copii: Ana Maria moartă la o vârstă fragedă, Maria Nicola, supranumită Colette, căsătorită în 1907 cu George A. Plagino, primul român participant la Jocurile Olimpice, şi ea soră de caritate în spitalul „Regina Maria" de la Căiuţi, Tatiana, devenită mai târziu soţia generalului Vasile Rudeanu, şeful Misiunii Militare Române la Paris, Alexandrina, căsătorită cu Barbu Slătineanu, colonel de artilerie, Maria Sofia, căsătorită cu directorul şcolii române de la Paris, Emil Panaitescu şi, băiatul, Nicolae.

Soţie de diplomat, Ana Lahovary se găsea în timpul Primului Război Mondial alături de soţul ei aflat în misiune la Paris, în intervalul 1908-1917.

---

* La data de 2/14 ianuarie 1866, primarul comunei de atunci Bucureşti, din judeţul Ilfov, elibera certificatul de naştere al Anei (Conform grafiei înscrise pe certificatul de naştere, numele apare în varianta „Creţulescu"). Însemnările manuscrise de pe a doua jumătate a paginii certificatului păstrat la Arhivele Naţionale ale României, indică numele naşilor de botez, Scarlat Kretzulescu şi Alexandrina Visarion, precum şi pe cel care săvârşea Sfânta Taină a Botezului, Arhimandritul Visarion. Semnalăm grafiile puţin deosebite sub care a fost notat numele de familie, în copia actului dotal datat 14 mai 1882, atât numele tatălui, cât şi prenumele fiicei au o grafie schimbată: Kretzulescu. În plus, în prenumele fiicei s-a preferat grafia cu geminata *n*, respectiv *Anna*.

Animată de un simț civic pe care însăși familia i-l cultivase implicit, printr-un *modus vivendi* pe care tatăl și-l asumase inclusiv grație funcțiilor îndeplinite, civism susținut și de entuziasmul și probitatea profesională a soțului, care, în calitatea sa de ministru al României în misiunile sale diplomatice de la Roma, Constantinopol, (Istanbul), Viena sau Paris, a militat și înlesnit obținerea unor drepturi pentru tinerii români aflați în străinătate, Ana Lahovary s-a dovedit neobosită în efortul consacrat sprijinirii românilor din străinătate și din țară.

Intrarea României în Primul Război Mondial a găsit, așadar, familia Ana și Alexandru Em. Lahovary, la Paris. Numărându-se printre cei cu inițiativa înființării Comitetului de Asistență a Crucii Roșii de la Paris, soții Lahovary au ocupat în cadrul acestuia funcții de conducere. Comitetul aflat sub patronajul reginei Maria, recunoscut de Crucea Roșie Internațională cu sediul la Berna, avea o componență mixtă, româno-franceză, președinți de onoare fiind Alexandru Em. Lahovary, Ministrul României la Paris și Paul Deschanel, Președintele Camerei Deputaților din Parlamentul francez. Președinte executiv al Comitetului era Ana Lahovary, în vreme ce principesa Jean Callimachi, [Anne-Marie n.ns.], soția lui Mihai C. Suțu, Maria Cantacuzino Suțu, Ana Brâncoveanu de Noailles, Elena, soția lui Dimitrie Suțu, Elena Văcărescu, erau vicepreședinți.

Fiecare din cele trei societăți de Cruce Roșie care funcționau la Paris, din dorința de a-și manifesta solidaritatea față de inițiativa românească de a întemeia acest Comitet, au delegat ca membri în Comitet pe generalul Alfred Delanne, reprezentant al *Societății Secours aux Blessés Militaires*, pe Gabriel Hanotaux, reprezentant al *Societății L'Association des Dames de France* și pe un membru al *Societății L'Union des Dames de France,* domnul Trelat. Acestui nucleu i se adăugau alți 13 membri fondatori francezi și români aflați la Paris care, la rândul lor, au adunat în jurul lor ca participanți la acțiunile derulate din inițiativa Comitetului de Asistență a Crucii Roșii nume din toate domeniile vieții politice, publice, lumii finanțelor sau artistice.

Grație implicării Anei Lahovary în calitatea de președinte executiv, Comitetul de Asistență a Crucii Roșii de la Paris a beneficiat de un sediu într-o zonă centrală, pe Avenue des Champs-Elysées, nr. 114, etajul 1, într-un apartament pus la dispoziție de notarul Edmond Breuillaud, conform unei copii după actul de închiriere, din ianuarie 1917, sediul Comitetului rămânând la această adresă până la încheierea ostilităților între Franța și Germania.

Odată fondat Comitetul de Asistență a Crucii Roșii de la Paris, rolul de președintă asumat de Ana Lahovary nu a fost doar unul pur onorific, energia sa fiind pusă permanent în slujba cauzei României, pe toată perioada războiului. Un ajutor important, a fost cel primit de Comitet din partea presei franceze. Sub titlul *Sympathies Françaises pour la Roumanie* au fost reunite într-un volum, la inițiativa administratorilor Comitetului, toate articolele de promovare a imaginii românilor redactate în Franța în cotidianele locale: articolul domnului Henry Bérenger din jurnalul „Paris-Midi", la 10/23 februarie 1917, cel semnat de Serge Basset în „Petit Parisiéen", din 11/24 februarie 1917, articolul lui S. Pischon din „Petit Journal" din 12/25 februarie 1917, cel al lui Lacour-Gayet din „L'Institut-Journal"

Cladirea Comitetului de Asistență a Crucii Roșii Române de la Paris

Arhivele Naționale ale României, Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fond Comitetul de Asistență al Crucii Roșii de la Paris

din 9/22 martie 1917. În urma publicării acestora, a solicitării făcute de domnul Gabriel Hanotaux, *Pour la Roumanie* în „Figaro", 6/19 februarie 1917 și la intervenția sindicatului presei prin președintele Jean Dupuy, a fost reiterat apelul pentru ajutorarea României. Concomitent au fost deschise mai multe subscripții pentru Comitet. La inițiativa conducerii, în ședința Comitetului din 21 ianuarie/3 februarie 1917, s-a hotărât trimiterea scrisorilor de solicitare financiară, societăților financiare, comerciale și industriale. În semn de recunoștință, cei care manifestau simpatie și ajutor, primeau din partea Comitetului un brevet. Ana Lahovary s-a adresat directorului publicației „L'Illustration", René Baschet, care i-a pus la dispoziție desenul realizat de artistul Simont. Editat în 5000 de exemplare, în brevet era înfățișat un soldat român luptând pentru dreptul și libertatea popoarelor. Articolul semnat de directorul cotidianului „Le Petit Journal", Gabriel Hanotaux și brevetul au fost intercalate în paginile revistei „La Revue Hebdomaire", cu scop de a sensibiliza publicul francez.

Încă de la început, Ana Lahovary împreună cu ceilalți membri ai Comitetului a depus întreg efortul necesar pentru promovarea în rândul populației franceze a imaginii unui popor latin, înrudit cu cel francez, fiind în același timp și unic prin elementele culturale, marcă a identității naționale. În acest scop, pentru a ajunge în apropierea opiniei publice și a strângerii fondurilor necesare achiziționării de instrumentar medical, haine, medicamente și hrană pentru spitalele Crucii Roșii din țară și pentru prizonierii români, spații din nenumărate clădiri administrative de pe întreg teritoriul francez au fost puse la dispoziția membrilor Comitetului de către autorități pentru susținerea conferințelor, având ca scop strângerea unor fonduri.

Astfel, în perioada 1916-1918 domnul Trandafir Djuvara, ministrul plenipotențiar al României în Belgia, a ținut o conferință la Hâvre. La aceeași manifestare, domnișoara Elena Văcărescu a susținut cauza română. O altă conferință, în același spirit a ținut Elena Văcărescu la Lyon. S-a păstrat o scrisoare a Anei Lahovary prin care mulțumea domnului Alexandru Sturdza pentru cele 400 de exemplare ale broșurii destinate comercializării pentru obținerea de fonduri. Broșura conținea traducerea în franceză, din 1915, realizată de Alexandru Sturdza, a două poezii semnate de Vasile Alecsandri și Andrei Mureșianu, respectiv *Le Cantique de la Race Latine* și *L'Echo Marche héroique Roumaine*. În 10/23 februarie 1917, Alexandru Sturdza ținea o conferință la Montreaux, urmată în 17/30 ianuarie la Geneva în Grande Salle de l'Athené de o alta pentru victimele căzute în război, intitulată „Pays et Peuple Roumains", reluată în Elveția, în Salle du Casino-Sion în data de 26 martie/8 aprilie 1917.

Tot la inițiativa și cu susținerea Anei Lahovary, care a obținut avizul prefectului Delanne, a început seria conferințelor din primării. În septembrie 1917, istoricul Funck Bretanno a vorbit cu prietenie în amfiteatrul de la Arte și Meserii despre folclorul românesc care îi era cunoscut. În raportul despre activitatea Comitetului au fost înregistrate și alte conferințe: cu emoție și simpatie au vorbit despre România primarul Dr. Brouillet. La Versailles pe 2/15 decembrie 1917 a ținut o cuvântare scriitorul Auguste Dorchain care fusese în România. Cu ocazia acestor conferințe s-au organizat și expoziții de costume românești.

O altă formă de sensibilizare a opiniei publice și de strângere de fonduri utile pentru achiziționarea de instrumentar medical, automobile, haine au constituit-o reprezentațiile teatrale. Administrația Comediei Franceze punea la dispoziția Comitetului, în iunie 1917, sala pentru a fi reprezentată o piesă a lui Henri Bornstein. La Teatrului Național Francez poetul Jean Richpin a recitat poezia *À la Roumanie*. Au evoluat pe scenă pentru România celebrități precum actrița Ida Rubinstein în *Phaedra*. Chiar plasatoarele erau îmbrăcate în costum național popular. De altfel, foarte des, Comitetul a organizat expoziții de obiecte autohtone, vizând comercializarea lor de Crăciun. În raportul Comitetului pe perioada 1916-1918 s-au înregistrat ample vânzări și strângeri de fonduri la Bazarul de Caritate sau la Hotel Ritz, în ianuarie 1918, unde au fost expuse, cu vânzare, obiecte românești sau costume românești.

Ana Lahovary a apelat la pictorul George Scott, care a pictat în acuarelă *Le soldat Roumain et le soldat François*, imagine preluată de la gravorul André Aclaspré care a executat placheta intitulată „Alianța româno-franceză". Au fost bătute gravuri și medalii care ulterior au fost comercializate în cadrul fiecărei expoziții. Artistul Abel Faivre a desenat *Țăranca română* după care s-au scos plachete de bronz pentru a fi oferite membrelor Comitetului. Banii strânși erau trimiși în țară sau valorificați în pachete cu instrumentar medical și haine. O notă semnată de Ana Lahovary indica la un moment dat suma de 120 000 franci din care 48 000 au fost trimiși în țară, iar alți 35 000 folosiți pentru răniți. Acești bani erau obținuți și din vânzarea medaliilor.

Toate aceste demersuri ale Anei Lahovary și ale membrilor fondatori denotă eforturile de a căuta permanent soluții pentru obținerea de ajutoare destinate prizonierilor sau răniților, prin aceste ajutoare înțelegându-se atât recrutarea de medici, asistente și infirmiere, mecanici sau șoferi pentru ambulanțe care urmau a fi trimiși în România, cât și procurarea de echipament medical sau obținerea din partea autorităților franceze a autorizațiilor care le asigurau accesul în spitalele militare franceze.

Colaborarea Comitetului condus de Ana Lahovary cu una dintre societățile patronate de regina Maria, respectiv Comitetul automobilelor sanitare „Regina Maria", reprezentat la Paris de Elena Suțu, a avut ca rezultat obținerea, numai în luna septembrie 1916, a unui număr de 5 ambulanțe sanitare de fabricație americană cu echipament complet, a unei echipe de infirmiere și a mai multor lăzi și containere cu echipament necesar spitalelor militare. Pentru o acțiune conjugată, Comitetul de Asistență a Crucii Roșii Române de la Paris și Comitetul automobilelor sanitare „Regina Maria" au fuzionat în februarie 1919. Până la sfârșitul războiului, aici au fost înglobate și alte două *Societăți* românești fondate în Franța pentru ajutorarea românilor, anume pe aceea condusă de Elena Văcărescu, *Secours aux ambulances de Roumanie* și pe aceea coordonată de Zoe Vlahuță-Slătineanu, *Association pour les hositaux militaire roumains*. Un acord de colaborare s-a încheiat între Comitetul condus de Ana Lahovary și filiala românească a societății *Le Vètement du Prisonnier de Guerre* prezidată de Ana Cantacuzino. În funcția de conducere a acestei filiale se afla și ginerele Anei Lahovary, diplomatul militar Vasile Rudeanu.

Din Franța, Ana Lahovary, a reușit să trimită în România 26 de medici și o echipă de infirmiere, la solicitarea făcută de Simona Lahovary în numele reginei Maria, iar din Anglia, grație dialogului pe care a reușit să-l întrețină cu autorități din lumea diplomatică londoneză, a reușit să trimită în România alți 3 medici.

Din raportul pe anul 1916-1917 reiese că în perioada 6 octombrie/19 octombrie-4/17 decembrie au plecat în țară 69 de medici și 16 infirmiere. În plus, au plecat din Franța medici pregătiți la spitalul Carrel, pentru a-i instrui pe medicii români.

Perseverența i-a fost de folos când, amânată de Marele Cartier General Francez, Ana Lahovary a reușit să obțină, în urma unei audiențe la prim-ministrul francez, Aristide Briand, un număr de 18 mașini și 78 de mecanici și șoferi de ambulanțe pentru a fi trimiși în România. Au fost comandate, pe lângă instrumentarul clasic, chirurgical, stomatologic, laboratoare și 7 băi-dușuri moderne, inovație a sistemului medical.

Însuflețită de un extraordinar simț civic care dubla dragostea față de cauza poporului român, Ana Lahovary s-a arătat neobosită în a descoperi în tot cuprinsul Franței posibilități de finanțare sau ajutorare a românilor aflați pe front sau în prizonierat. Multe dintre căile prin care Comitetul condus de aceasta a reușit să adune bani au implicat participarea reginei Maria sau a altor personalități din elita românească care patronau, la rândul lor, societăți omoloage în România. Vânzarea cărților poștale ilustrate, multe cu imaginea reginei Maria și cu semnătura olografă a acesteia, vânzarea unor medalii cu efigia lui Ferdinand și a Mariei sau a unor medalii cu tema „Franța-România", a mărcilor poștale emise cu ocazia jubileului a 40 de ani de domnie ai lui Carol I și a Elisabetei, în cadrul unor spectacole de binefacere organizate de Comitet sau în folosul Comitetului pe teritoriul Franței au reprezentat noi

surse de finanţare. Erudită şi cu un simţ practic deosebit, ea a avut iniţiativa de a solicita Ministerului de Interne Francez să-i aprobe o campanie de propagandă în vederea strângerii donaţiilor prin vânzarea a 50.000 de exemplare din asemenea ilustrate în localităţi cu o populaţie de peste 900 de locuitori.

Tot în acest scop, la iniţiativa Anei Lahovary, ajutată de Elisa Brătianu, s-au pus în vânzare costume populare româneşti.

Pe tot parcursul anului 1917, unul dintre obiectivele urmărite de Ana Lahovary a fost ca, prin contactele pe care le avea cu alte societăţi umanitare, să adune şi să furnizeze ajutor financiar sau material pentru cele câteva zeci de mii de prizonieri aflaţi în lagărele din Germania sau Austro-Ungaria.

Documentele vremii, fie ele rapoarte, statistici aflate în arhive sau articole din presa vremii înfăţişează posterităţii, la adevărata sa valoare, rolul fundamental pe care l-a avut Ana Lahovary în susţinerea eforturilor participării României la Primul Război Mondial.

Comitetul de Asistenţă a Crucii Roşii de la Paris condus de Ana Lahovary a funcţionat şi ca punct de convergenţă pentru acele asociaţii aflate în America de Nord sau Centrală, în spatele cărora se aflau alte personalităţi feminine române, pentru că unul dintre rolurile acestuia a fost şi acela de a prelua ajutoarele trimise din America de Nord de către *Roumanian Relief Found,* asociaţie fondată de Marta Orghidan la New York, dar şi pe cele trimise de *Cercul Unirea Română* din localitatea de lângă Buenos Aires, Avellaneda, condus de Zoe Diamandi care îi trimitea Anei pentru Comitet ajutor financiar şi căreia Ana Lahovary îi solicita anumite materiale sanitare sau alimente mult mai accesibile în Argentina. Un ajutor financiar a primit Comitetul şi din Brazilia.

Activă şi inteligentă, animată de sentimentul datoriei faţă de ţară, Ana Lahovary a ştiut să se folosească de poziţia de soţie de diplomat.

„Oameni în timpul marelui război, loviţi de atâtea suferinţe, încercaţi în tot felul, învăţaseră că trebuie arătat un zâmbet pe buze, când ochii sunt plini de lacrimi, pentru a nu-şi istovi curajul şi a îmbărbăta pe aproapele său. Crudă, anevoioasă era calea care ducea spre izbândă, dar cu toţii împreună, Aliaţii neclintit păşeam spre marele ideal a întregirii neamului, şi noi pentru România noastră Mare"- mărturisea Ana Lahovary.

Documentele din arhivă au păstrat, printre alte dovezi ale recunoaşterii meritelor Anei Lahovary în lupta pentru realizarea unirii tuturor românilor, actul prin care regele Ferdinand i-a conferit la Bucureşti, în 5/18 iulie 1919 Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. I care se adăuga brevetului Medalia Jubiliară „Carol I" conferit prin Decret Regal nr. 5384 în 28 decembrie 1905/10 ianuarie 1906.

Bibliografie: ANR., SANIC., fond Kreţulescu-familial, dosar 919, f. 1; dosar 921/1886-1943, f. 2-3; fond Comitetul de Asistenţă al Crucii Roşii de la Paris, dosar 6/1916, *passim*; PICHON, Sté. Pour La Roumanie. *Le Petit Journal*, 1917, nr. 5, p. 1 [Accesat 21 august 2017]. Disponibil la: http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k621452p.item; HANOTAUX, Gabriel. Pour la Roumanie. *Le Figaro: journal non politique*, 1917, nr. 37, p. 3 [Accesat 21 august 2017]. Disponibil la: http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k2913103/f3.item; PÂRVAN, Katiuşa; NEGUŢU. Mariana. Aspecte ale colaborării româno-franceze în Primul Război Mondial reflectate în medalii şi plachete. *Muzeul Naţional*, Bucureşti, XVI, 2004, 15, p.309-335. LAHOVARY, Alexandru Em. *Amintiri diplomatice: Constantinopole (1902 – 1906), Viena (1906–1908)*. Iaşi: Institutul European, 2009, introducere; MARIA, Regina României. *Jurnal de război.* Ed. îngrijită şi prefaţă de Lucian BOIA. Trad. din engleză de Anca BĂRBULESCU. Vol. 1: *1916-1917: precedat de însemnări din 1910-1916*, Bucureşti: Humanitas, 2014, p. 404; MARIA, Regina României. *Jurnal de război.* Ed. îngrijită şi prefaţă de Lucian BOIA. Vol. 2: *1917-1918*. Trad. din engleză de Anca BĂRBULESCU. Bucureşti: Humanitas, 2015, p. 72-73; CIUPALĂ, Alin. *Bătălia lor: femeile din România în Primul Război Mondial*. Iaşi: Polirom, 2017, p. 130-139, 143, 149, 151. **dr. Andreea Badea.**

e des Champs-Elysées
: ELYSEE 50-81
PARIS

COMITÉ D'ASSISTANCE A LA CROIX-ROUGE ROUMAINE

SOUS LE HAUT PATRONAGE DE

S. M. la Reine de Roumanie

ET SOUS LA PRÉSIDENCE D'HONNEUR DE

MM. Paul DESCHANEL, Président de la Chambre des Députés;
Al. Em. LAHOVARY, Ministre de Roumanie à Paris.

Desenul brevetului
Comitetul de Asistență al Crucii Roșii Române de la Paris

Arhivele Naționale ale României, Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fond Comitetul de Asistență al Crucii Roșii de la Paris (1916-1923)

Ferdinand I

Brevet cu Ordinul „Crucea Regina Maria", clasa I

Serta litera ... No. ...

1900, Martie 10.

MINISTERUL AFACERILOR STRĂINE

CANCELARIA ORDINELOR

BREVET

PENTRU

„MEDALIA JUBILARĂ CAROL I"

Medalia Jubilară Carol I s'a conferit Domnului Al. Em. Lahovary

Brevet „Medalie Jubiliară Carol I"

Arhivele Naționale ale României, Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fond Kreţulescu – familial

BCU SIBIU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

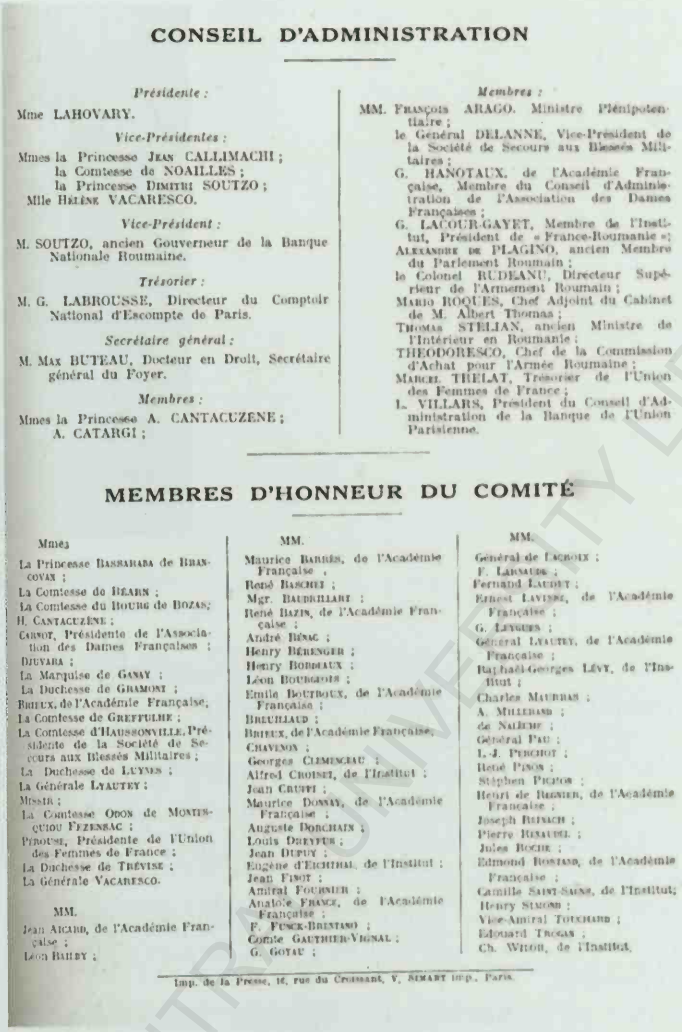

CONSEIL D'ADMINISTRATION

Présidente :

Mme LAHOVARY.

Vice-Présidentes :

Mmes la Princesse Jean CALLIMACHI ;
la Comtesse de NOAILLES ;
la Princesse Dimitri SOUTZO ;
Mlle Hélène VACARESCO.

Vice-Président :

M. SOUTZO, ancien Gouverneur de la Banque Nationale Roumaine.

Trésorier :

M. G. LABROUSSE, Directeur du Comptoir National d'Escompte de Paris.

Secrétaire général :

M. Max BUTEAU, Docteur en Droit, Secrétaire général du Foyer.

Membres :

Mmes la Princesse A. CANTACUZÈNE ;
A. CATARGI ;

Membres :

MM. François ARAGO, Ministre Plénipotentiaire ;
le Général DELANNE, Vice-Président de la Société de Secours aux Blessés Militaires ;
G. HANOTAUX, de l'Académie Française, Membre du Conseil d'Administration de l'Association des Dames Françaises ;
G. LACOUR-GAYET, Membre de l'Institut, Président de « France-Roumanie » ;
Alexandre de PLAGINO, ancien Membre du Parlement Roumain ;
le Colonel RUDEANU, Directeur Supérieur de l'Armement Roumain ;
Mario ROQUES, Chef Adjoint du Cabinet de M. Albert Thomas ;
Thomas STELIAN, ancien Ministre de l'Intérieur en Roumanie ;
THÉODORESCO, Chef de la Commission d'Achat pour l'Armée Roumaine ;
Marcel THÉLAT, Trésorier de l'Union des Femmes de France ;
L. VILLARS, Président du Conseil d'Administration de la Banque de l'Union Parisienne.

MEMBRES D'HONNEUR DU COMITÉ

Mmes

La Princesse Bassaraba de Brancovan ;
La Comtesse de Béarn ;
La Comtesse du Bourg de Bozas ;
H. Cantacuzène ;
Carnot, Présidente de l'Association des Dames Françaises ;
Dieulafoy ;
La Marquise de Ganay ;
La Duchesse de Gramont ;
Brieux, de l'Académie Française ;
La Comtesse de Greffulhe ;
La Comtesse d'Haussonville, Présidente de la Société de Secours aux Blessés Militaires ;
La Duchesse de Luynes ;
La Générale Lyautey ;
Missir ;
La Comtesse Odon de Montesquiou Fezensac ;
Pichon, Présidente de l'Union des Femmes de France ;
La Duchesse de Trévise ;
La Générale Vacaresco.

MM.

Jean Aicard, de l'Académie Française ;
Léon Bailby ;
Maurice Barrès, de l'Académie Française ;
René Baschet ;
Mgr. Baudrillart ;
René Bazin, de l'Académie Française ;
André Bénac ;
Henry Bérenger ;
Henry Bordeaux ;
Léon Bourgeois ;
Emile Boutroux, de l'Académie Française ;
Bréhilaud ;
Brieux, de l'Académie Française ;
Chavenon ;
Georges Clemenceau ;
Alfred Croiset, de l'Institut ;
Jean Cruppi ;
Maurice Donnay, de l'Académie Française ;
Auguste Dorchain ;
Louis Dreyfus ;
Jean Dupuy ;
Eugène d'Eichthal, de l'Institut ;
Jean Finot ;
Amiral Fournier ;
Anatole France, de l'Académie Française ;
F. Funck-Brentano ;
Comte Gauthier-Vignal ;
G. Goyau ;
Général de Lacroix ;
F. Lagarde ;
Fernand Laudet ;
Ernest Lavisse, de l'Académie Française ;
G. Leygues ;
Général Lyautey, de l'Académie Française ;
Raphaël-Georges Lévy, de l'Institut ;
Charles Maurras ;
A. Millerand ;
de Nalèche ;
Général Pau ;
L. J. Pérchot ;
René Pinon ;
Stéphen Pichon ;
Henri de Régnier, de l'Académie Française ;
Joseph Reinach ;
Pierre Renaudel ;
Jules Roche ;
Edmond Rostand, de l'Académie Française ;
Camille Saint-Saëns, de l'Institut ;
Henry Simon ;
Vice-Amiral Touchard ;
Edouard Tregas ;
Ch. Wilson, de l'Institut.

Imp. de la Presse, 16, rue du Croissant, V. Bemart Imp., Paris.

Consiliul de administrație și membrii de onoare
ai Comitetului de Asistență a Crucii Roșii Române de la Paris

Arhivele Naționale ale României, Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fond Comitetul de Asistență al Crucii Roșii de la Paris (1916-1923).

ELEONORA (NORA) LEMENY – profesoară la Școla de Fete a ASTREI de la Sibiu; a participat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia; ulterior a fost membră în Marele Sfat Național, a elaborat un Memoriu pe care l-a înmânat lui Iuliu Maniu, în care a susținut faptul că la Adunarea de la Alba-Iulia se proclamase și principiul dreptului la vot pentru femei;

CECILIA LICIU – a făcut parte din Comitetul de Acțiune a *Societății Ocrotirea Orfanilor de Război.* A facut chete publice.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Zoe Mandrea
(1858-1924)

Foto: Gabriel Culcer, *Chipuri din bătrâni.* Ed. a 3-a, îngrijită de Petre Culcer şi Rodica Culcer. Cluj-Napoca: [s.n.], 2013

Sora mijlocie a lui Netty Culcer *„era greu să uiţi fruntea aceea albă şi înaltă, uşor boltită, sub care au înflorit numai gânduri nobile şi ochii aceia mari şi negri, puţin oblici, cu sprâncenele ridicate spre vârf ca un semn de întrebare, ce te scrutau cu mândrie (...). Nasul fin şi acvilin îi sublinia mai mult expresia aristocratică (...). Dinţii albi ca sideful, aluniţa din dreapta gurii şi surâsul ei cochet, contrastau cu mândria din priviri şi cu portul ridicat al capului (...) bunăvoinţa expresiei care făcea ca toată fiinţa lui Zoe să devină plăcută şi atrăgătoare". (...) „Ţinuta dreaptă, corpul puţin pe spate, tenul alb şi fin, obrajii rumeni, totul era rasă în ea, nimic vulgar, nimic plat".*

S-a născut la Craiova în aprilie 1858. A avut o copilărie destul de chinuită. Mama lor a murit la scurt timp după naşterea surorii ei, Olga. A luat lecţii de pictură, de pian şi canto. O interesau filosofia, literatura, istoria şi artele frumoase.

S-a căsătorit în mai 1877 cu Nicolae Mandrea, magistrat, doctor în drept la Berlin, profesor universitar la şcoala militară din Iaşi, profesor universitar şi consilier la Înalta Curte de Casaţie din Bucureşti, de o erudiţie impresionantă. S-au stabilit la Bucureşti. Din căsătoria lor au rezultat cinci copii. La Bucureşti, încet, încet a reuşit să-si construiască o locuinţă care a devenit un loc de întâlnire a elitelor intelectuale şi politice bucureştene.

În casa Mandrea s-au pus bazele *Societăţii Femeilor Române* şi tot acolo, multă vreme s-au ţinut şi întâlnirile. Preşedinte a fost aleasă Ecaterina Cantacuzino, iar Zoe Mandrea era secretară.

În 1916 Zoe Mandrea şi-a trimis pe front cei doi băieţi şi cei trei gineri. A rămas în Bucureşti sub ocupaţie germană împreună cu fiica sa cea mică, Mimi.

Bibliografie: CULCER, Gabriel. *Chipuri din bătrâni.* Ed. a 3-a, îngrijită de Petre Culcer şi Rodica Culcer. Cluj-Napoca: [s.n.], 2013, p. 333-341. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu.**

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Elena dr. Aciu, n. Fabian. *Clara Maniu*, Paris, 1937. Foto copertă

Clara Maniu
(1842-1929)

Clara s-a născut pe data de 10/22 ianuarie 1842, în localitatea Bobota, jud. Sălaj. A fost primul copil în familia preotului greco-catolic din localitate, Demetriu Coroianu. Acesta provenea dintr-o veche „dinastie" de preoți greco-catolici, din Aşchileul Mare, comitatul Dăbâca. Tatăl lui Demetriu, Antoniu Coroianu, s-a numărat printre primii absolvenţi români ai studiilor teologice la Universitatea din Viena. Mama Clarei, Iuliana Pop era nepoata protopopului Grigore Pop din Craidorolţ. Aşadar, Clara a venit pe lume într-o familie cu solide rădăcini în lumea preoţească românească, o familie cu vechi tradiţii istorice. Tatăl ei, Demetriu Coroianu, remarcat încă din timpul studiilor pentru inteligența și diligența sa, a urcat, pas cu pas, într-un timp relativ scurt, treptele ierarhiei ecleziastice, ascensiunea sa punându-și amprenta asupra destinului întregii familii. La vârsta de 30 de ani i-a urmat lui Grigore Pop în funcția de protopop de Craidorolț. Apoi, în anul 1850, după instalarea vicarului Alexandru Sterca Şuluțiu în scaunul mitropolitan al Blajului, Demetriu Coroianu a fost numit vicar foraneu al Silvaniei. A ocupat această funcție până în anul 1873, când a fost avansat canonic în Capitlul din Gherla și rector al Seminarului teologic din localitate.

Clara a beneficiat de o educație aleasă în mijlocul familiei care nu era doar una preoțească, ci și una cu origini nobiliare, dacă avem în vedere titlul cu care se semna tatăl său, Dumitru Coroianu de Coroieni și Vima Mică. Prin tată, Clara a făcut parte din acea categorie a nobilimii româneşti întâlnită, în mare parte, în nord-vestul Transilvaniei. Strămoşii acesteia fuseseră înnobilaţi pentru servicii militare făcute în slujba principilor transilvăneni în evul mediu. Chiar dacă majoritatea acestor familii de mici nobili, sub raportul averii, nu se deosebeau foarte mult de familiile de ţărani înstăriţi, marele lor merit a fost acela că, în virtutea statutului social deţinut, au acordat o mare atenție educației oferite urmașilor, începând de la cea de acasă, continuând cu încurajarea lor în a urma diferite forme de instrucție școlară.

Un alt aspect care se impune subliniat este acela că în familia Clarei, valorile naționale au fost apreciate și cultivate, iar sentimentul românesc era afirmat fără rezerve. Este cunoscut faptul că Demetriu Coroianu s-a numărat printre cei mai fervenţi cititori şi susţinători ai periodicelor româneşti. Aşadar, nu este de mirare faptul că această familie l-a dat românilor pe avocatul Iuliu Coroianu, autorul

BABEŞ-BOLYAI UNIVERSITY LIBRARY

Memorandului românilor transilvăneni din anul 1892, și pe Clara, una din personalitățile reprezentative ale Sălajului, militantă activă în plan cultural și național în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. Pe lângă educația primită în familie, Clara a urmat cursurile școlii primare și secundare din Șimleu Silvaniei. Destinul nu a fost, însă, blând cu ea. La vârsta la care o fată are mare nevoie ca mama să-i fie aproape, Iuliana Coroianu și-a încheiat existența pământească. Moartea timpurie a mamei a obligat-o pe tânăra de doar 14 ani să-și asume responsabilități de stăpână a casei, în sarcina ei rămânând îngrijirea gospodăriei, a tatălui și a celor trei frați mai mici: Iuliu, Sabin și Lucreția. Experiența de viață, mediul în care a crescut, educația, toate la un loc i-au format caracterul. Clara Maniu a fost descrisă de către contemporani ca fiind o persoană bună și blândă, cu un „zâmbet de sfântă", mereu gata să ajute pe oricine, dar fermă și hotărâtă în toate acțiunile pe care le-a intreprins.

Casa vicarială din Șimleu a fost mereu una primitoare, deschisă tuturor românilor, fiind frecventată de intelectualii și luptătorii naționali cunoscuți ai vremii sau de tineri studenți, cum a fost, de pildă, cazul lui Francisc Hossu Longin. Oricine avea nevoie de un sfat sau ajutor – mărturisește Hossu Longin în memoriile sale – poposea cu încredere în casa vicarului Coroianu. Dumitru Coroianu a avut o relație de prietenie specială cu Simion Bărnuțiu cu care a fost coleg de catedră timp de doi ani la Seminarul teologic din Blaj. Prin intermediul lui Bărnuțiu, Clara avea să-l cunoască pe Ioan Maniu, nepotul de soră al profesorului. Orfan de ambii părinți, pentru Ioan Maniu, Bărnuțiu a jucat rolul unui adevărat părinte. Și-a susținut financiar nepotul în vremea studiilor blăjene și a celor universitare, i-a oferit caldura unui cămin, i-a împărtășit ideile și crezul său politic. Când l-a întâlnit Clara, Ioan Maniu era deja absolvent al Facultăților de Drept din Viena și Pesta, după ce înainte urmase 2 ani de teologie la Blaj. La scurt timp după absolvirea studiilor universitare, el a fost numit judecator la Tribunalul din Șimleu, apoi, din 1876, la cel din Zalău.

Clara și Ioan Maniu s-au căsătorit în anul 1865, având împreună 9 copii, dintre care au trăit 5: Cassiu, fost avocat, publicist si profesor universitar de drept la Cluj, Elena, măritată cu Ioan Pop, vicar foraneu la Năsăud; Iuliu, marele om politic; Sabina (+22ani); Cornelia, călugărită sub numele de sora Cecilia. Familia Maniu și-a petrecut o mare parte din timp la Bădăcin, în casa moștenită de Ioan Maniu de la unchiul său, Simion Bărnuțiu.

Crescută în spiritul implicării în viața socială, în pofida numeroaselor obligații pe care le presupunea o familie mare cum era propria-i familie, Clara Maniu a fost o persoană activă în spațiul public al ținutului sălajan. În ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, asociaționismul cultural era în plină dezvoltare și în rândul românilor transilvăneni. Cea mai activă asociație culturală românească în epocă era Astra. Demetriu Coroianu fost primul director al despărțământului Astrei, înființat la Șimleu, în 1871. Astfel că, atunci când în rândul elitei sălăjene s-a născut ideea întemeierii unei asociații feminine, Clara Maniu a fost printre cele dintâi adepte și susținătoare. Nu este de mirare faptul că, atunci când la data de 18 noiembrie 1881, la Șimleu a avut loc adunarea generală de constituire a *Reuniunii Femeilor Române Sălăjene* (R.F.R.S) ea s-a numărat printre membrii fondatori. Se înscriseseră 13 membri fondatori, printre care și Maria Cosma, George Pop de Băsești, fiica sa, Elena, și 37 membri ordinari. Au fost alese, apoi, structurile de conducere ale *Reuniunii*, respectiv comitetul și biroul. În funcția de președintă a fost aleasă, cu unanimitate de voturi, Clara Maniu, în cea de vicepreședintă, Maria Cosma, soția lui Andrei Cosma, directorul Institutului de credit și economii „Silvania", iar pentru funcția de „controloră" a fost desemnată tânara Elena Pop de Băsești. Clara Maniu a rămas la conducerea *Reuniunii* până în anul 1897. Scopul principal al *Reuniunii* în această perioadă a fost progresul învățământului elementar și a industriei de casă, cu accent pe educarea sexului feminin din comitatul Sălajului.

Sub coordonarea înțeleaptă a Clarei Maniu, *Reuniunea* a desfășurat o intensă activitate culturală ale cărei roade nu s-au lăsat așteptate. Una dintre marile realizări a fost aceea a înființării unei școli

românești de fete la Șimleu, în anul 1888. Această școală, în care erau educate tinerele fete se găsea sub conducerea și administrarea *Reuniunii*. Țărăncile și fetele din satele românești au fost învățate să țese, să coase, să devină gospodine pricepute și mame bune. Se adaugă, apoi, înființarea unei biblioteci și a unui muzeu al *Reuniunii*, prin care se dorea conservarea și promovarea portului și a identității românești.

Activitatea cultural-națională a *R.F.R.S.* a ajuns să fie cunoscută în tot spațiul locuit de români. O dovadă a aprecierii și a faptului că străduința lor nu a rămas fără ecou, o reprezintă scrisoarea poetului Vasile Alecsandri din luna ianuarie 1884, prin care bardul de la Mircești omagia munca femeilor sălăjene, donând câte un exemplar din toate volumele sale pentru Biblioteca R.F.R.S. Din păcate, această bibliotecă a dispărut în anii Primului Război Mondial.

O altă activitate în care s-a implicat *Reuniunea* și, în mod personal Clara, a fost aceea a împodobirii bisericilor din ținutul sălăjean.

Din anul 1897, la conducerea *Reuniunii* a venit Maria Cosma, Clara Maniu, văduvă de doi ani, a ales să se retragă la Bădăcin, continuând să ia parte la evenimentele culturale mai importante din regiune.

Vremurile tulburi ale Primului Război Mondial au afectat familia Clarei Maniu, lăsând urme de neșters, provocând pierderi și durere, la fel ca în cazul atâtor alte familii de români. Fiul, Iuliu (Maniu), în pofida faptului că împlinise 42 de ani, și nepotul, Matei Pop, au fost duși pe front. Dintre cei doi avea să se întorcă doar unchiul. Tânărul sublocotenent Matei Pop a murit pe frontul italian, rămășițele lui fiind aduse și înmormântate abia în anul 1926, în cripta familiei de la Bădăcin. A fost tributul plătit de familia Clarei Maniu în Marele Război.

Familia Maniu a avut un aport considerabil la realizarea Marii Uniri, Iuliu Maniu fiind unul dintre principalii artizanii ai actului de la 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia. De asemenea, alți doi copii ai Clarei Maniu, Cornelia si Cassiu au participat la Marea Adunare Națională, semnând pentru Unire, în calitate de deputați aleși. Cornelia Maniu, în acea vreme casiera *Reuniunii Femeilor Sălejene*, a participat în calitate de delegată din partea acesteia. Președinta *Reuniunii* era atunci Elena Pop Mărcuș. Însă din nou bucuria nu avea să dureze mult, nici pentru românii din nord-vestul Transilvaniei, nici pentru familia Maniu. Alte momente dificile îi așteptau.

În contextul fixării noii linii de demarcație între Ungaria și România, după încheierea Primului Război Mondial, populația românească din zona Șimleului a trăit câteva luni sub teroarea instaurată de bandele maghiare bolșevizate. Familia lui Iuliu Maniu se afla în mod special în vizorul acestora. Sub pretextul căutării unor arme, pe data de 18 februarie/3 martie 1919, au percheziționat casa Clarei Maniu din Bădăcin. În noaptea de 15/16 aprilie 1919 a început ofensiva maghiară, oprită și apoi respinsă de către armata română. În toiul acestor evenimente, bolșevicii maghiari au arestat-o pe mama lui Iuliu Maniu, Clara și pe sora sa, Cornelia. Cele două femei au fost duse în fața Curții marțiale din Șimleu, unde au fost interogate. De aici au fost îmbarcate împreună cu mulți alți prizonieri români într-un tren de vite, iar următoarea oprire a fost la Debrecen. Scenariul este foarte asemănător cu cel redat de Elena Săbădeanu în *Memoriul* său, cu mărturisirile altor români arestați de autoritățile maghiare în timpul războiului. Peste tot bandele de maghiari bolșevici îi amenințau pe cei arestați, se purtau jignitor la adresa lor. A doua zi ostaticii au fost transportați la Budapesta și internați într-un hotel. În capitala ungară, după cum relata Clara Maniu, era o atmosferă *„de groază și urgie"*. Trupele bolșevice maghiare dezlănțuite se dedaseră la fapte greu de imaginat, oameni din rândul vechii elite maghiare, magnați, demnitari publici de stat, oameni de știință și artiști, erau împușcați pe stradă, aruncați în Dunăre sau în pivnițe ticsite de cadavrele apărătorilor vechii ordini de stat.

După cum era de așteptat, arestarea familiei lui Iuliu Maniu a provocat reacția autorităților române, atât civile cât și militare, până la cel mai înalt nivel. Însuși primul-ministru, Ion I. C. Bratianu,

a cerut liderului comunist de la Budapesta, într-un ultimatum înaintat pe data de 6 mai, printre altele, eliberarea prizonierilor de război. În cele din urmă, s-a ajuns la un consens, cele două armate beligerante urmând să efectueze un schimb de ostatici. În fond aceasta a fost şi miza: luarea de ostatici români, care să fie obiect de schimb, dacă situaţia ar fi impus-o, cu oamenii lui Bela Kun, rămaşi pe teritoriul românesc. Astfel, armata bolşevică maghiară s-a învoit să o elibereze şi pe Clara Maniu cu întreg personalul ce o întovărăşea, în schimbul eliberării părinţilor lui Bela Kun şi a rudeniilor sale aflate la Sibiu.

La citirea catalogului pentru schimbul de ostatici care urma să aibă loc, din acesta lipseau numele lui Valentin Coposu, Valer Ancean şi al lui Vasile Pop, însă, în urma intervenţiei hotărâte a Clarei Maniu, toţi ostaticii din lotul Şimleu au fost eliberaţi. Grupul de ostatici a fost trimis în ţară cu un tren special care, în gara din Oradea, s-a intersectat cu trenul ce transporta familia regală a României şi suita sa în vizita pe care tocmai o efectua în Transilvania, în teritoriile proaspăt eliberate. Spre marea bucurie a tuturor, din suita regală făcea parte şi preşedintele Consiliului Dirigent al Transilvaniei, Iuliu Maniu, care şi-a reîntâlnit mama, sora şi pe toţi cei apropiaţi. Întâlnirea dintre mamă şi fiu a fost extrem de emoţionantă. Pentru Clara Maniu calvarul suferinţelor s-a încheiat. A trăit liniştită în casa de la Bădăcin încă un deceniu. A murit în ziua de 29 iulie 1929, la vârsta de 87 de ani, după ce a avut bucuria să-şi vadă fiul, în anul 1928, ajuns prim-ministru al ţării, neputând bănui atunci destinul dramatic ce aveau să-l împlinească cei doi copii ai săi, Iuliu şi Cornelia două decenii mai târziu, urmare a instaurării regimului comunist în România.

Bibliografie: *Gazeta Transilvaniei*, 11/24 aprilie 1915, nr. 78; *Gazeta Transilvaniei*, 3/16 iulie 1916, nr. 141; POP HOSSU-LONGIN, Elena. *Amintiri: 1880-1930*. Cluj: Tip. Bariţiu, 1932; GEORGESCU, Ioan. *George Pop de Băseşti: 60 de ani din luptele naţionale ale românilor transilvăneni.* Oradea: Editura Asociatiei Culturale „Astra", 1935; HOSSU-LONGIN, Francisc şi Georgeta ANTONESCU. *Amintiri din viaţa mea*. Cluj-Napoca: Dacia, 1975; *Canonici, profesori şi vicari foranei din Biserica Română Unită (1853-1918): dicţionar.* Volum întocmit de Mirela POPA ANDREI (coordonator), Diana COVACI, Ana Victoria SIMA. Cluj-Napoca: Mega, 2013; POP, Marin. Clara Maniu (1842-1929): reprezentantă de seamă a mişcării feministe sălăjene. *Caiete Silvane* [online]. 2018 [Accesat 11 octombrie 2017]. Disponibil la: http://www.caietesilvane.ro/articole/287/Clara-Maniu-1842.html. **dr. Mirela Popa-Andrei.**

CORNELIA MANIU – fiica Clarei Maniu, casiera *Reuniunii Femeilor Române Sălăgene.*
ALEXANDRINA MANU – a condus din 1915 *Societatea General „Gheorghe Manu".*
ANA MARIENESCU – vicepreşedintă şi apoi preşedintă substitut a *Reuniunii Femeilor Române* din Sibiu; s-a implicat în campania de colectare de bani şi produse (de la lenjerie, la alimente, ţigarete etc.), a făcut donaţii de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaţilor răniţi, a familiilor acestora sau a orfanilor.

BCUIASI CENTRU PATRIMONIU DIGITAL

Alexandrina Matheiu
(1854-1918)

Alexandrina Matheiu, născută Ioanovici, s-a remarcat prin munca depusă în folosul neamului românesc din Transilvania și prin nenumăratele opere caritabile.

Majoritatea activității sale s-a desfășurat pe pământ străin, acolo unde a trăit vreme de 20 de ani. Ultima perioadă a vieții a petrecut-o în Croația, la Zagreb. Acolo, în anii Primului Război Mondial, a desfășurat o nemaipomenită activitate pentru ajutorarea soldaților români aflați în spitalele din străinătate.

În presa epocii Alexandrina Matheiu s-a făcut remarcată mai ales prin apelurile îndreptate spre românii din Transilvania care erau îndemnați să doneze cărți și calendare în limba română pentru soldații români aflați în spitalele din Croația. De cele mai multe ori ziarele românești lansau apelurile transmise de Alexandrina Matheiu, urmând ca apoi să publice mesajele ei de mulțumire. Darurile pe care le primeau constau de regulă în calendare și broșuri ale Asociațiunii sau țigarete pentru soldații români.

În anii de război ea a căutat să vină în ajutorul soldaților români din străinătate, implicându-se în diferite proiecte de ocrotire a acestora. Este și cazul Căminului de invalizi deschis la Zagreb în primăvara anului 1916. În acest cămin urmau să fie primiți soldații de toate naționalitățile, urmând să li se asigure masă, ceai, țigarete și materiale de citit, în fiecare zi începând cu ora 14 până seara. Această inițiativă lăudabilă a aparținut *Comitetului Damelor Croate* din Zagreb, dar Alexandrina Matheiu, românca fiind, nu a ezitat să se implice, prin daruri conținând cărți românești.

Prin apelurile sale, Alexandrina Matheiu a reușit să mobilizeze românii din Transilvania în folosul celor aflați în străinătate. Aceștia au răspuns solicitărilor, ea mulțumindu-le prin diverse articole de ziar românilor și reuniunilor românești care s-au mobilizat pentru ajutorarea soldaților români aflați la Zagreb. O astfel de colaborare a inițiat și doamna Dr. Rațiu, care a trimis la Zagreb nenumărate pachete cu cărți în limba română, broșuri ale Asociațiunii și importante sume de bani.

S-a stins din viață în februarie 1918, la 64 de ani, într-un spital din Berlin, unde era internată pentru tratarea unei pneumonii. Au rămas să o plângă cei trei copii ai săi: Eugenia, măritată Sostaric-Pisacic, Elena și Gheorghe. Rămășițele ei pământești au fost incinerate la Berlin, acolo unde s-a oficiat și o slujbă greco-catolică, urmând ca acestea să fie aduse ulterior la Sibiu .

Bibliografie: *Gazeta de Transilvania*, 6/19 martie 1915, nr. 51; *Telegraful Român*, 5/18 mai 1916, nr. 46; *Telegraful Român*, 20 februarie/5 martie 1918, nr. 19; 22 februarie/7 martie 1918, nr. 20; *Telegraful Român*, 6/19 august 1918, nr. 82. **Luminița Popescu**

MARIA MAXIMILIAN – membră în Comitetul *Reuniunii Femeilor Române* din Brașov; s-a implicat în campania de colectare de bani și produse (de la lenjerie, la alimente, țigarete etc.); a făcut donații de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaților răniți, a familiilor acestora sau a orfanilor.

Elena Meissner
(1867-1940)

Elena Buznea-Meissner s-a născut în anul 1867, la Huşi şi a murit în 1940, la Bucureşti. A absolvit cursurile renumitului Institut Liceal Humpel din Iaşi, apoi a fost una dintre primele studente ale Universităţii din Iaşi, unde a absolvit cursurile Facultăţii de Litere. În anul 1905, s-a căsătorit cu Constantin Meissner, pedagod şi politician (a fost deputat şi ministru). Elena şi Constantin Meissner au fost educatori de vocaţie, pasionaţi şi cu o valoroasă activitate în direcţia modernizării sistemului de învăţământ din România.

În primii ani după terminarea facultăţii, a lucrat ca profesoară de limba română la Botoşani, Iaşi şi Bucureşti, obţinând catedre de pedagogie, filosofie şi istorie. La Iaşi a fost director al Institutului Liceal de Fete şi a predat pedagogia, filosofia şi istoria la Liceul „Oltea Doamna".

În paralel, Elena Meissner a desfăşurat o intensă activitate de asistenţă socială. La Botoşani a activat în societatea de ajutorare a copiilor săraci, iar în Iaşi a contribuit la înfiinţarea asociaţiilor: *Cantina Şcolară, Colonia Şcolară, Cercurile de Gospodine, Nevoile Iaşilor, Ocrotirea copiilor cu rele porniri, Societatea Ortodoxă Naţională a Femeilor Române, Caravana Milosteniei, Amicele Tinerelor Fete.*

Elena Meissner a fost o feministă activă, foarte dinamică şi creativă, jucând un rol important în mişcarea feministă din Moldova interbelică. A pledat pentru necesitatea afirmării femeilor în societate: *„Feminismul, în înţeles mai restrâns, înseamnă acea mişcare prin care femeia cere înălţarea prin cultură, prin formarea personalităţii şi a conştiinţei ei, prin afirmarea individualităţii ei. Feminismul, în înţeles mai larg, înseamnă acea mişcare socială, prin care femeile cer să participe la viaţa de stat, la viaţa socială prin exerciţiul drepturilor politice integrale, precum şi la toate îndatoririle şi drepturile, ce decurg de aici".* Interesul Elenei Meissner pentru problematica feminismului este demonstrat şi de cărţile sale: *Dreptatea causei feministe* (1923), *Extensiunea activităţii femeii în afară de casă* (1924), *Câteva cuvinte în chestiunea alcoolismului* (1924).

În 1917, împreună cu alte lidere feministe, printre care Ella Negruzzi, a semnat o Petiţie în care cerea Senatului drepturi civile şi politice pentru femei. În 1918, în colaborare cu Maria Baiulescu, Ella Negruzzi şi Calypso Botez a fondat *Asociaţia pentru Emanciparea Civilă şi Politică a Femeilor Române*, ea fiind aleasă preşedintă. Elena Meissner a promovat scopurile societăţii şi a reuşit să creeze diverse legături cu feministele din diferite zone ale ţării, mai ales cu cele din Transilvania. Contactul cu cu Maria Baiulescu, preşedinta *Asociaţiei Uniunea Femeilor Române din Ardeal* a fost deosebit de important. De asemenea, a stabilit contacte cu lidere ale mişcărilor feministe din alte ţări, a participat la congresele mondiale feministe de la Roma, Paris, Praga, Viena şi la reuniunile din numeroase localităţi din România.

Elena Meissner a fost una dintre fondatoarele în anul 1910 a filialei Iaşi a *Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române.* La Iaşi, filiala a adoptat acelaşi simbol, crucea cu panglică tricoloră, afişată la intrare în sediul său din strada Lăpuşneanu, nr. 42. Membrele societăţii proveneau din toate

Clasa absolventelor liceului Humpel din Iași, directoare Elena Meissner, 1913

Cota 64779, Biblioteca Națională a României, *Colecții Speciale, Cabinetul de Fotografii*

straturile sociale. În anul 1914, în raportul de activitate a secției Iași, Elena Meissner relata că s-a înființat o grădiniță de copii la Spitalul „Sfântul Spiridon", 4 parohii și un Institut de Domnișoare. Tot la Iași, în anii interbelici, s-a ocupat de activitatea Institutului și a grădinițelor de copii ale *Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române*, prezentând anual dări de seamă.

A colaborat cu Alexandrina Cantacuzino și a activat constant în numeroase asociații feministe, inclusiv în *Consiliul Național al Femeilor Române*, dar a fost contra separării femeilor într-o grupare politică și a continuat, alături de Ella Negruzzi, Maria Baiulescu, Calypso Botez, să activeze în partidele politice existente.

În perioada Primului Război Mondial, Elena Meissner a activat în cadrul Societății Crucea Roșie Română de la Iași, în calitate de vicepreședintă. Ea a participat direct, ca soră medicală la activitățile din spitalele ieșene, acordând asistență medicală soldaților răniți. De la 17/30 august 1916 până la 1/14 ianuarie 1917, a lucrat ca delegată a Crucii Roșii în Spitalul regional nr. 274 organizat la Școala

Normală de Fete, contribuind la organizarea şi funcţionarea eficientă a spitalului. Apoi, localul şcolii cedându-se Marelui Cartier Rus, ea şi-a continuat activitatea în Spitalul nr. 267 al Crucii Roşii, din Liceul internat.

La 31 decembrie 1919, „pentru zelul remarcabil şi devotamentul excepţional ce a depus în îngrijirea bolnavilor în tot timpul campaniei 1916-1917 în Spitalul nr. 267 din Iaşi, Elena Meissner a primit Ordinul Crucea „Reginei Maria" cls. I.

Elena Meissner a rămas în istorie ca un pionier al pedagogiei româneşti şi ca o militantă pentru drepturile femeii.

Bibliografie: ANR., SANIC., fond familial Meissner, dosarele: X-15, f. 4-6; XI-27, f. 166, XI- 28, f. 1; MARCU, George şi Rodica ILINCA. Enciclopedia personalităţilor feminine din România. Prefaţator Marius SALA. Bucureşti: Meronia, 2012. Enciclopedia României: prima enciclopedie online a României [online]. [Accesat 2 iulie 2017]. Disponibil la: http://enciclopediaromaniei.ro/. **Anemari Monica Negru, consilier superior, Arhivele Naţionale ale României.**

AMALIA MERA – profesoară; a constituit 4 tabere de copii la Păpăuşi Roşiori, lângă Botoşani.
ELENA MEŢIANU – preşedinta *Reuniunii Femeilor Române* din Zărneşti, membră în Comitetul *Uniunii Femeilor Române* din Ungaria; s-a implicat în campania de colectare de bani şi produse (de la lenjerie, la alimente, ţigarete etc.), a făcut donaţii de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaţilor răniţi, a familiilor acestora sau a orfanilor.
LUCREŢIA MICU – preşedinta *Reuniunii Femeilor Greco-Catolice* din Făgăraş; s-a implicat în campania de colectare de bani şi produse (de la lenjerie, la alimente, ţigarete etc.), a făcut donaţii de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaţilor răniţi, a familiilor acestora sau a orfanilor.
ELEFTERIA MIHALI – din Dej; s-a implicat în campania de colectare de bani şi produse (de la lenjerie, la alimente, ţigarete etc.), a făcut donaţii de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaţilor răniţi, a familiilor acestora sau a orfanilor.
MILLA MITILINEU – soţia Ministrului României în Olanda, Jean Mitilineu. A înfiinţat la Haga, în decembrie 1916 un Comitet de Sprijin al prizonierilor români din Germania, Austro-Ungaria şi Bulgaria. Acest Comitet a fost secţie a Mişcării internaţionale pentru prizonierii de război.
MARIOARA MOGA – membră a *Reuniunii Femeilor Române* din Braşov.
ALEXANDRINA MOLDOVAN – din Deva; s-a implicat în campania de colectare de bani şi produse (de la lenjerie, la alimente, ţigarete etc.), a făcut donaţii de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaţilor răniţi, a familiilor acestora sau a orfanilor.
MARIA MOLDOVAN – preşedinta *Reuniunii Femeilor Române* din Mediaş, membră în Comitetul *Uniunii Femeilor Române din Ungaria*; s-a implicat în campania de colectare de bani şi produse (de la lenjerie, la alimente, ţigarete etc.), a făcut donaţii de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaţilor răniţi, a familiilor acestora sau a orfanilor.
MARIA MOŞOIU – soţia generalului Traian Moşoiu, membră în comitetul R.F.R. Sibiu din anul 1919.
ANA MOŢOC – casiera *Reuniunii Femeilor greco-catolice* din Făgăraş; s-a implicat în campania de colectare de bani şi produse (de la lenjerie, la alimente, ţigarete etc.), a făcut donaţii de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaţilor răniţi, a familiilor acestora sau a orfanilor.

BUCHAREST UNIVERSITY LIBRARY

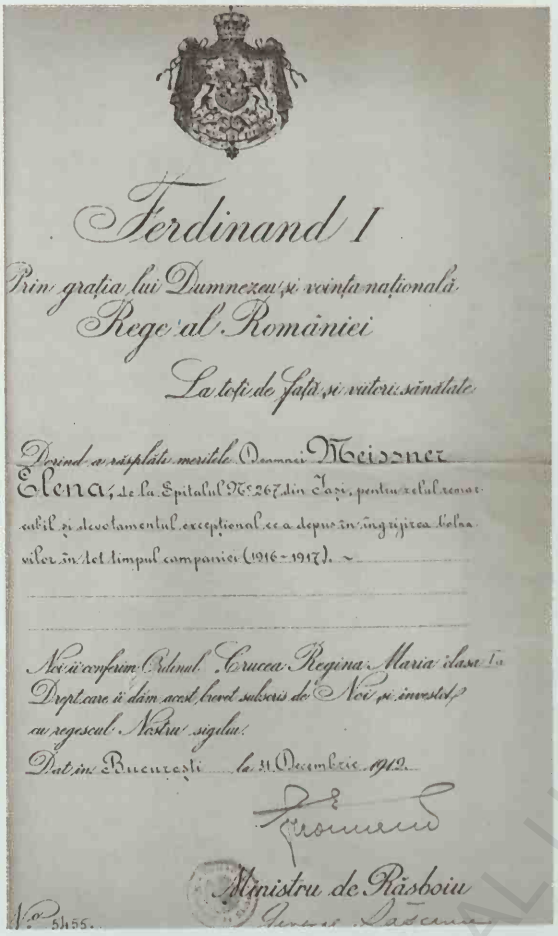

Ferdinand I

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională
Rege al României

La toți de față și viitori sănătate

Dorind a răsplăti meritele Doamnei Meissner Elena, de la Spitalul No 267 din Iași, pentru zelul remarcabil și devotamentul excepțional ce a depus în îngrijirea bolnavilor în tot timpul campaniei (1916-1917).

Noi îi conferim Ordinul „Crucea Regina Maria" clasa Ia
Drept care îi dăm acest brevet subscris de Noi și investit cu regescul Nostru sigiliu.

Dat în București la 31 Decembrie 1912.

Ministru de Răsboiu

No 5455.

Brevetul Ordinului „Crucea Regina Maria" clasa I

Ordinul Crucea „Regina Maria" clasa I

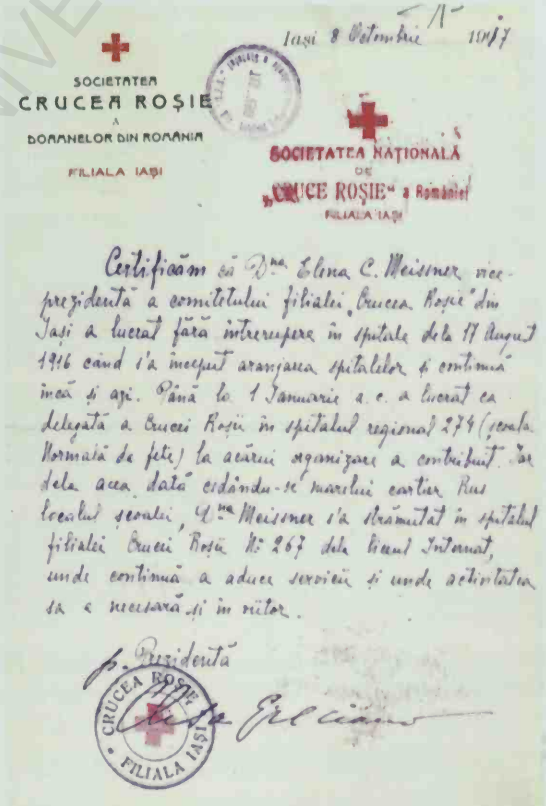

Iași 8 Octombrie 1917

SOCIETATEA CRUCEA ROȘIE A DOAMNELOR DIN ROMÂNIA
FILIALA IAȘI

SOCIETATEA NAȚIONALĂ DE „CRUCE ROȘIE" a României
FILIALA IAȘI

Certificăm că D-na Elena C. Meissner vice-prezidentă a comitetului filialei „Crucea Roșie" din Iași a lucrat fără întrerupere în spitale dela 17 August 1916 când s'a început aranjarea spitalelor și continuă încă și azi. Până la 1 Ianuarie a. c. a lucrat ca delegată a Crucei Roșii în spitalul regional 274 (școala Normală de fete) la acărui organizare a contribuit. Iar dela acea dată cedându-se marelui cartier Rus localul școalei, D-na Meissner s'a strămutat în spitalul filialei Crucei Roșii No 267 dela liceul Internat, unde continuă a aduce servicii și unde activitatea sa e necesară și în viitor.

p. Prezidentă

CRUCEA ROȘIE FILIALA IAȘI

Institutul Liceal de Domnișoare Humpel, Iași

Arhivele Naționale ale României, Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fond familial Meissner

CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Lucreția Murășanu

În calitate de președintă a *Reuniunii femeilor* din Turda, Lucreția Murășanu s-a implicat în susținerea efortului de război îngrijind soldații răniți, dar având grijă și de familiile acestora.

Încă din primele luni de război, președinta *Reuniunii*, împreună cu Comitetul au mai adăugat un punct în programul *Reuniunii*. Acesta se referea la ajutorarea soldaților români aflați în spitalele din Turda, mai ales cu îmbrăcăminte și albituri. Realizarea acestui scop nobil se va realiza printr-o strânsă legătură cu întreaga comunitate dornică să ajute, cu preoții și învățătorii. Coletele cu donații erau trimise pe adresa președintei.

În calitate de președintă a *Reuniunii de femei din Turda*, Lucreția Murășanu a întins o mână de ajutor tuturor soldaților aflați în cele patru spitale care funcționau în Turda. De o atenție specială au beneficiat acești soldați, mai ales cu ocazia Sfintelor sărbători. Cu ocazia Sărbătorilor Pascale din primăvara anului 1915, Lucreția Murășanu a orientat activitatea *Reuniunii* pe care o conducea spre a aduce momente de bucurie soldaților răniți. Astfel, aceștia au primit din partea *Comitetului Reuniunii* ouă roșii, cozonaci și țigări. Astfel de daruri erau oferite în momente festive la care participau principalele personalități locale, mai ales personalitățile bisericești care susțineau activitatea femeilor române pentru efortul de război.

Președinta *Reuniunii* s-a implicat activ și în proiectele *Uniunii femeilor române din Ungaria,* în organizarea și în activitatea Marelui Orfelinat al *Uniunii*. Deschiderea orfelinatului era programată pentru toamna anului 1916, iar Lucreția Murășanu s-a implicat în strângerea de fonduri de pe raza comitatului. Toți puteau deveni membri ajutători ai orfelinatului contra unei donații anuale de 2 coroane și 40 de fileri. Mai mult decât atât, președinta *Reuniunii* își rezerva sarcina de a primi listele cu donații privitoare la fetițele eligibile pentru serviciile orfelinatului, mobilizând și lumea rurală să contribuie la aceste opere de binefacere.

A întâmpinat la Turda familia regală în călătoria lor prin Transilvania în 1919 și a prezentat, în numele femeilor române din Transilvania omagiile lor de iubire, loialitate și recunoștință față de regina Maria: *„Ele au fost până atunci ca niște albine răzlețe fără mamă și fără regina conducătoare".*

Bibliografie: *Telegraful Român*, 11/24 Octombrie 1914, nr. 107; *Telegraful Român*, 5/18 iulie 1916; *Gazeta de Transilvania*, 12/25 Aprilie 1915, nr. 79. **Luminița Popescu**

IULIANA MUREȘAN – preoteasă din Hărastăș, membră a *Reuniunii Femeilor Române* din Turda (R.F.R. Turda); s-a implicat în campania de colectare de bani și produse (de la lenjerie, la alimente, țigarete etc.), a făcut donații de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaților răniți, a familiilor acestora sau a orfanilor.

Ella Negruzzi
(1876-1948)

Cota 12767, Biblioteca Națională a României,
Colecții Speciale, Cabinetul de Fotografii

Ella Negruzzi lideră a mișcării feministe din România, juristă de renume, a fost și prima femeie cu drept de avocat pledant din România admisă în Baroul român.

S-a născut la 11/23 septembrie 1876, în satul Hermeziu, comuna Trifești, (județul Iași), fiind fiica scriitorului și omului politic ieșean Leon Negruzzi(1840-1890) și nepoata cărturarului Costache Negruzzi și a lui Iacob Negruzzi. În condițiile morții timpurii a tatălui său, Ella și fratele său, Mihai, au fost crescuți de unchiul lor, Iacob Negruzzi, profesor la Universitatea din Iași și președinte al Academiei Române.

Absolventă a unui prestigios așezământ de instrucție din Iași, Externatul Secundar de Fete, a urmat cursurile Universității din Iași, specializarea Drept, Filosofie și Istorie

Absolventă a Facultății de Drept, în 1914 a solicitat admiterea în Baroul Iași. După ani de procese, a obținut acceptul de intrare în Barou, la Galați, apoi din 1919 în Baroul din București devenind prima femeie avocat din România.

În 1911 s-a înscris în *Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române*, filiala Iași și a colaborat la elaborarea programelor, regulamentelor și statutelor, fiind o personalitate reprezentativă a Societății.

Ella Negruzzi, împreună cu Aneta Socor și Maria Butureanu, membre ale *Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române* din Iași, s-au ocupat de organizarea conferințelor unor personalități din oraș. De exemplu, conferința profesorului Nicolae Iorga, din 14/27 ianuarie 1912, de la Teatrul Național.

În perioada Primului Război Mondial, Ella Negruzzi a activat în cadrul Crucii Roșii Române și s-a implicat voluntar ca soră medicală în spitalele de pe linia frontului, din Iași și din alte localități din Moldova, remarcându-se ca *„un suflet cald și iubitor de oameni"*.

Ella Negruzzi nu a abandonat nici lupta pentru emanciparea femeilor. Astfel, în 1917 împreună cu alte militante a trimis o scrisoare Parlamentului României în care cereau drepturi politice pentru femei. Feministă convinsă susținea ideea că femeile trebuie să devină membre ale partidelor politice și să poată astfel dobândi funcții în administrația locală și centrală.

Ella Negruzzi și-a continuat activitatea de susținere a cauzei femeilor din România în anii din perioada postbelică, dar și în perioada interbelică, în special prin *Asociația pentru Emanciparea Civilă și*

Politică a Femeilor Române, asociaţie pe care a întemeiat-o şi a condus-o împreună cu Elena Meissner. De asemenea, ea a fondat şi a condus *Societatea Emanciparea Femeii*, care milita pentru emanciparea femeii şi echitate în viaţa publică după cum se poate observa şi din titlul asociaţiei.

Impresionată de situaţia grea a majorităţii femeilor din România care trăiau în mediul rural, Ella Negruzzi s-a orientat spre educaţia şi sprijinirea acestor femei, iniţiind cămine şi cercuri culturale, îndrumând sătencele cum să-şi organizeze gospodăria şi cum să-şi educe copii. Astfel, o altă societate înfiinţată de Ella Negruzzi a fost aceea a *Gospodăriilor rurale*, care a avea ca obiectiv să pregătească şi să educe sătenii. Societatea trimitea maestre de diferite specialităţi la sate, unde ţineau cursuri gratuite sătenilor.

A umblat prin bisericile din Iaşi şi din împrejurimi, şi a făcut anchete şi a întocmit liste cu femeile care puteau să tricoteze, să prepare dulceţuri pentru expoziţiile cu vânzare ale *Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române*. În iunie 1922, în curtea Tipografiei Dacia, s-au expus şi s-au vândut obiecte şi produse alimentare realizate de membrele asociaţiei, iar din banii adunaţi au fost înzestrate (dotă) 16 fete.

La începutul anilor '20, Ella Negruzzi a militat, alături de Alexandrina Cantacuzino şi Elena Meissner, pentru înscrierea în Constituţia din 1923 a drepturilor politice ale femeilor, susţinând implicarea acestora în partidele politice existente sau formarea unui grup politic separat al lor. Ella Negruzzi ca membră a Partidului Naţional Ţărănesc, a participat în 1929 la primele alegeri în care femeile au avut candidaţi locali. După 1929 a fost una dintre primele femei care au făcut parte din Comitetul comunal Bucureşti, alături de Calypso Botez şi Alexandrina Cantacuzino.

În perioada interbelică, s-a afirmat ca luptătoare împotriva pericolului fascist, activând în *Grupul Avocaţilor Democraţi*, şi iniţiatoarea în 1936 a *Frontului Feminin*, organizaţie care milita pentru mobilizarea femeilor şi implicarea lor în toate domeniile societăţii româneşti.

Ella Negruzzi a fost o mare luptătoare împotriva mentalităţilor învechite din toate sferele societăţii, din învăţământ, legislaţie, justiţie, politică.

Contemporanele o descriu în cuvinte şi imagini deosebite: *„Ţi se pare că trebuie să susţie pământul pe umeri. Să fie regină ori vreo revoluţionară ce ar întoarce lumile, aşezându-le după placul ei. (...) Corpul acela vânjos şi majestos e purtat de un suflet dulce şi blajin de copil (...). Se mişcă, se mişcă într-un vârtej ameţitor de dimineaţă până seara, totdeauna pentru alţii, niciodată pentru ea (...). „E una dintre cele mai desăvârşite femei dintre române. Pare un suflet rănit dar resemnat (...). Nu ştiu dar o femeie ca ea, cu înfăţişarea-i fizică şi intelectuală ar trebui să domine, să se impună, să se scuture de toate prejudecăţile învechite".*

Bibliografie: ANR, SANIC, fond familial Fălcoianu, dosar 37, f. 172-173; BENDERLI, Maria Margareta. *Podoabe sufleteşti: schiţe*. Bucureşti: Editura Librăriei Leon Alcalay, 1920. IVĂNESCU, Elvira Ecaterina şi Mărgărita VLAD. *Societatea Ortodoxă a Femeilor Române: Iaşi 1910-2010.* Iaşi: Pim, 2010, p. 10, 51-52; MARCU, George şi Rodica ILINCA. *Enciclopedia personalităţilor feminine din România*. Prefaţator Marius Sala. Bucureşti: Meronia, 2012, p. 217-219; ANON. Ella Negruzzi. *Wikipedia: Enciclopedia Liberă* [online]. 21 iulie 2016 [Accesat la 8 aprilie 2017]. Disponibil la: https://ro.wikipedia.org./wiki/Ella_Negruzzi; MUZEUL NAŢIONAL DE ISTORIE A ROMÂNIEI. Ella Negruzzi. *Galeria portretelor: personalităţi feminine*. Muzeul Naţional de Istorie a României, 2016 [Accesat 8 aprilie 2017]. Disponibil la: http://galeriaportretelor.ro/item/ella-negruzzi/; MARCU, George. *Femei de seamă din România: de ieri şi de azi*. Bucureşti: Meronia, 2017, p. 325. **Anemari Monica Negru, consilier superior, Arhivele Naţionale ale României.**

CORNELIA NISTOR – din Zărneşti; s-a implicat în campania de colectare de bani şi produse (de la lenjerie, la alimente, ţigarete etc.), a făcut donaţii de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaţilor răniţi, a familiilor acestora sau a orfanilor.

ELENA (HÉLÈNE) ODOBESCU – sora Elisabetei Odobescu-Goga, fondatoare a *S.O.N.F.R.*; membră în Consiliul Central al *Societăţii*. A fost Administratorul Spitalului nr. 113 din Bucureşti. A lucrat şi la spitalul nr. 111 „Automobil Clubul Român".

MARTA ORGHIDAN – împreună cu soţul ei, Constantin Orghidan a întemeiat în septembrie 1916 *Asociaţia Naţională Româno-Americană de Ajutor* (ANRAA) de la New York. În două luni au adunat 1200 de dolari pe care i-au expediat Comitetului de Asistenţă al Crucii Roşii Române din Paris. Au strâns de asemenea şi alimente, medicamente şi haine pe care le-au trimis aceluiaş Comitet.

Elena (Hélène) Odobescu
România Ilustrată, februarie 1926

Marta Orghidan
Cotă 10519, Biblioteca Naţională a României, *Colecţii Speciale, Cabinetul de Fotografii*

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Margareta (Margot) Oromolu

Margot Oromolu
Cotă 10050, Biblioteca Națională a României,
Colecții Speciale, Cabinetul de Fotografii

Ana Margareta (Margot) Oromolu, o feministă reprezentativă a Craiovei și membră importantă a *Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române.* A fost căsătorită cu Mihail Oromolu, Guvernatorul Băncii Naționale a României, care a susținut inițiativele filantropice ale soției sale, inclusiv colaborarea cu *Societatea Națională a Femeilor Române*.

Margot Oromolu, în colaborare cu Maria Glogoveanu, a răspândit ideologia *Societății Ortodoxe a Femeilor Române* prin țară, în special în Oltenia, contribuind decisiv la întemeierea filialei Craiova, în februarie 1916. Margot Oromolu a sprijinit primele activități ale filialei care au vizat înființarea și organizarea unei grădinițe de copii și a Institutului de Fete al *Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române*. Acest Institut s-a înființat la 14/27 octombrie 1918, de ziua Sfintei Paraschiva, patroana acestuia. Localul Institutului era o construcție masivă, cu două etaje, 13 camere pentru clase, 8 pentru Liceu, 2 pentru cursul primar și 3 pentru Laboratoare. Mai avea Săli pentru: bibliotecă și atelierul de cusut, precum și 6 dormitoare, o baie cu 3 căzi, cameră pentru servitori, două Cancelarii, o infirmerie și o Capelă, magazii, pivnițe.

Margot Oromolu, cu ocazia sfințirii paraclisului Institutului, la 19 februarie 1939, spunea cu mândrie: *„Filiala Craiova a luat ființă în februarie 1916, cu grădinița de copii, iar în 1919 am înființat acest Institut cu o clasă, într-o odaie pusă la dispoziție de o școală profesională, iar în 1920, am cumpărat acest local și l-am mărit după cerințele în curs. De unde am plecat și unde am ajuns!"*

Filiala Craiova a început să activeze sub președinția Mariei Coloni, iar în anii 1920-1930, liderele *Societății* din Craiova erau Maria Glogoveanu, președintă de onoare, Margot Oromolu președinta în exercițiu, Elena Seulescu. Din conducerea ei mai făcea parte și protoiereul județului, preotul P.Drăghici, vicepreședinte.

Margot Oromolu a activat ca membră a *Societății* și în alte zone. Spre exemplu, la Bilciurești a organizat tabere pentru elevi, iar pentru copiii din zona Văii Prahovei a deschis bilioteci și grădinițe sezoniere.

Bibliografie.ANR,SANIC., fond SONFR, dosar 45, f.24; dosar 48, f.58-68; dosar 848, f.70-77, f.154, ms; dosar 854, f.2(f.v); dosar 864, f.67 v, ms. **Anemari Monica Negru,consilier superior, Arhivele Naționale ale României.**

VETURIA PANDREA – din Făgăraș, s-a implicat în campania de colectare de bani și produse (de la lenjerie, la alimente, țigarete etc.), a făcut donații de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaților răniți, a familiilor acestora sau a orfanilor.

MARIA E. PAPP – din Făgăraș, s-a implicat în campania de colectare de bani și produse (de la lenjerie, la alimente, țigarete etc.), a făcut donații de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaților răniți, a familiilor acestora sau a orfanilor.

MARIA PĂDUREAN – din Aiud, s-a implicat în campania de colectare de bani și produse (de la lenjerie, la alimente, țigarete etc.), a făcut donații de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaților răniți, a familiilor acestora sau a orfanilor.

ANA PERCEA – membră apoi casieră (din 1917) în Comitetul *Reuniunii Femeilor Române* din Brașov; delegată din partea *Reuniunii* pentru Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918; s-a implicat în campania de colectare de bani și produse (de la lenjerie, la alimente, țigarete etc.), a făcut donații de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaților răniți, a familiilor acestora sau a orfanilor.

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Elena Pherekyde
(1851-1919)

Născută Marghiloman, a fost soţia lui Scarlat Pherekyde, preşedintele Curţii de Casaţie din Bucureşti. A fost doamnă de onoare a reginei Elisabeta a României. A activat şi în cadrul *Societăţii Cultura şi Ajutorul Femeii*. A fost una *„dintre cele mai vrednice figuri contemporane".* (Adela Xenopol)

„A lucrat cu toată inima şi a contribuit prin munca sa nepregetată să aline multe suferinţe". A înfiinţat *Societatea „Obolul"* şi *Societatea de Patronaj pentru Copii Vagabonzi*. A prezidat Secţiunea fiilor mobilizaţilor, îngrijind peste 800 de copii orfani rămaşi fără ajutor.

În timpul ocupaţiei germane a Bucureştiului a deschis o cantină unde oferea zilnic o masă unui număr mare de oameni. Prin cantinele Crucii Roşii a hrănit 10.000 – 12.000 de persoane lipsite de orice alt sprijin.

„Bunătatea şi activitatea desfăşurată de d-sa este cea mai luminoasă pagină de muncă vrednică închinată suferinţei".

Bibliografie: POMPEIU, Aristia D. Activitatea Crucei Roşii. *Calendarul de răsboiu al ostaşilor români*, 1919-1920, p. 1; ANON. Monumentul Elena Pherekyde. *Wikipedia: Enciclopedia Liberă* [online]. 25 noiembrie 2014 [Accesat la 17 mai 2017]. Disponibil la: https://ro.wikipedia.org/wiki/Monumentul_Elena_Pherekyde. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu.**

ELENA POP (n. Maniu) – preşedinta *Reuniunii Femeilor Române din Blaj*, membră în Comitetul *Uniunii Femeilor Române* din Ungaria; s-a implicat în campania de colectare de bani şi produse (de la lenjerie, la alimente, ţigarete etc.), a făcut donaţii de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaţilor răniţi, a familiilor acestora sau a orfanilor.

Monumentul Elena Pherekyde din Parcul Cişmigiu
Foto: dr. Andreea Badea

BCU CLUJ / UNIVERSITY LIBRARY

Elena Pop Hossu-Longin
(1862-1940)

Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga" Cluj, Colecții Speciale, fond Elena Hossu-Longin

În 26 noiembrie/8 decembrie 1862, pe când Transilvania era încă o provincie a Monarhiei habsburgice, la Băsești, în casa marelui om politic George Pop și a Mariei Loșonți venea pe lume cea de-a doua fiică, Elena.

Bucuria trebuie să fi fost cu atât mai mare cu cât pe de-o parte, venea după pierderea prematură a primei lor fiice, iar pe de alta, se petrecea în vremuri de „dezgheț politic" liberal, ce aducea românilor transilvăneni prima lor recunoaștere ca națiune politică, egală în drepturi cu celelalte națiuni privilegiate ale Transilvaniei. Numai că *era* recunoașterii lor politice a durat puțin, iar anii care au urmat au condus la înlocuirea regimului liberal cu cel dualist austro-ungar. Semnarea pactului dualist în 1867 a însemnat pierderea autonomiei Transilvaniei, iar pentru români intrarea lor într-o nouă etapă privind recunoașterea lor politică.

Printre exponenții de marcă ai acelor vremuri s-au numărat și George Pop de Băsești și fiica sa, Elena. De multe ori împreună, dar și pe tărâmuri separate, cei doi s-au implicat constant în organizarea și afirmarea politică, socială și culturală a românilor transilvăneni. A contribuit la aceasta o educație temeinică de care Elena Pop de Băsești a beneficiat de timpuriu. A urmat mai întâi cursurile școlii primare la Cluj, pentru ca în 1873 să fie trimisă la Budapesta să studieze la Colegiul Sfânta Maria al călugărițelor engleze. Era un institut prestigios, unde dascăli renumiți din Franța și din Sud-Estul Europei predau o paletă largă de discipline, de la limbă și literatură franceză la fizică și oratorie. Uneori, Colegiul călugărițelor engleze era gazda unor manifestări culturale la care luau parte artiști celebri din Europa precum Franz Liszt, Adelina Patti și Sofia Menter. Ca elevă a Colegiului, Elena Pop a participat la cursurile și activitățile acestuia, urmând în paralel studii muzicale și lingvistice care i-au asigurat o temeinică cultură generală în acord cu spiritul vremii.

Vacanțele de vară și le petrecea, acasă la Băsești, unde tatăl ei era abonat la toate revistele românești ale timpului. Așa se face că a intrat de timpuriu în contact cu „Familia" lui Iosif Vulcan, „Gazeta Transilvaniei", „Amicul Familiei" și alte periodice românești ce i-au oferit posibilitatea să-și aprofundeze cunoștințele de limbă și literatură română. Referindu-se la această perioadă, în mărturisirile sale de mai târziu, Elena Pop confirma faptul că, în absența unor școli românești

pentru fete, descendentele familiilor de intelectuali își cultivau propria limbă cu ajutorul literaturii și a ziarelor românești. Fără îndoială că lecturile sale în limba română i-au întărit convingerile și sentimentele sale identitar românești, pe care avea să le ilustreze exemplar de-a lungul întregii vieți. Rămâne emblematică în acest sens, scrisoarea adresată lui Komjati Bela, deputat în parlamentul de la Budapesta, în care afirma răspicat voința românilor transilvăneni de a-și păstra identitatea lor etnică. Se întâmpla la 1900, pe când măsurile politice adoptate de autoritățile maghiare tindeau să topească tot mai mult entitățile nemaghiare în marea masă a unei națiuni maghiare unice. A fost ocazia cu care Elena Pop a scris: *„Puteți spune și face d-v orice, noi ne-am născut aici români și voim să trăim și să murim ca români în țara asta"*.

Că Elena Pop beneficiase din copilărie de o reală educație românească o dovedește și implicarea sa în acțiunile de solidarizare ale românilor transilvăneni cu armata română în timpul războiului de independență al României. Atunci, o serie de intelectuali transilvăneni, printre care și George Pop de Băsești au inițiat câteva campanii de strângere de ajutoare în bani și obiecte, pentru soldații răniți în război. Una dintre aceste campanii, derulată în Cehu Silvaniei o avea în frunte pe tânăra Elena Pop. Avea doar 15 ani, în vara lui 1877, când, secondată îndeaproape de tatăl său, a cutreierat sate întregi din regiunea Cehu Silvaniei, pentru a aduna suma de 193, 60 florini pe care a expediat-o Crucii Roșii din București. În casa părinților ei de la Băsești, s-au confecționat atunci un număr mare de fețe, necesare răniților, care au fost expediate la Sibiu, de unde au fost transportate peste granița în România. Ca urmare a acestor inițiative, Elena Pop s-a numărat printre românceIe din Transilvania, decorate, la propunerea lui George Barițiu, în timpul războiului de independență, cu Ordinul „Crucea Elisabeta".

Studiile urmate la Cluj și la Budapesta au fost completate de Elena Pop cu o serie de cursuri practice, specifice mai ales industriei casnice, precum prelucratul inului și a cânepii, conservarea fructelor, gastronomie etc. Majoritatea cunoștințelor dobândite aici avea să le valorifice mai târziu în cadrul asociaționismului feminin transilvănean, la a cărui organizare și funcționare a contribuit pe deplin.

Asociaționismul a constituit un tărâm de care s-a apropiat încă din adolescență. Nu împlinise vârsta de 16 ani, când, în vara lui 1878, însoțită de tatăl său, a luat parte la Adunarea generală a Astrei, organizată în acel an la Șimleul Silvaniei. Pentru tânăra de atunci, Elena Pop, era un privilegiu să participe la un asemenea eveniment cultural de excepție pentru Țara Silvaniei. Satisfacția trebuie să fi fost cu atât mai mare cu cât fusese aleasă printre membrii Comitetului de organizare. Momentul a fost unul catalizator, întrucât interesul ei pentru Astra și programul ei culturalizat a rămas o constantă a activității sale de-a lungul vieții.

Ceea ce însă a consacrat-o în memoria epocii a fost activitatea depusă în slujba reuniunilor românești de femei din Transilvania din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Dintre acestea, două au fost reuniunile care au beneficiat de aportul direct al Elenei Pop. Mai întâi, Reuniunea Femeilor Române Sălăjene (R.F.R.S), iar apoi *Reuniunea Femeilor Române* din Comitatul Hunedoarei (R.F.R.H). Prima, R.F.R.S s-a constituit la 18/30 noiembrie 1881, în urma unui apel al Elenei Pop, adresat femeilor române din Sălaj, de a se organiza într-o asociație care să susțină *„învățământul poporal și industria de casă"* mai ales pentru femei. Printre cei 13 membrii fondatori ai *Reuniunii*, se număra și Elena Pop, în calitate de *controloră*. A fost prilejul cu care și-a făcut cunoscută concepția sa față de rolul femeii în societate, potrivit căreia „viitorul și soartea unui neam" depindea de nivelul de educație al acestora. Iată de ce pleda cu toată convingerea pentru înființarea de școli destinate fetelor, care să le asigure nu doar o educație teoretică cât și una practică menită să valorifice originalitatea tradițiilor și culturii populare românești.

Un an mai târziu, prin căsătoria cu avocatul Francisc Hossu-Longin, s-a stabilit la Deva, unde avea să rămână nu mai puțin de 37 de ani. Venea acolo cu experiența unui început promițător. Ceea ce a urmat

a fost o lungă și intensă activitate pentru recunoașterea drepturilor politice pentru români și pentru afirmarea femeilor în societate. Așa se face că, în 1886, o regăsim, la Deva, participând la înființarea și organizarea *Reuniunii Femeilor Române* din Comitatul Hunedoarei. Scopul acestei *Reuniuni* era de a *„sprijini și promova industria de casă românească și de a ajuta fetițele și văduvele române din comitat"*. Își propunea susținerea unui învățământ profesional, mai ales pentru fete, prin înființarea unor ateliere de industrie casnică și organizarea de expoziții care să promoveze produsele acestora. De altfel, cele două obiective s-au bucurat, până la Primul Război Mondial, de o atenție sporită și de rezultate pe măsură. Mai ales dup alegerea Elenei Pop Hossu-Longin ca președintă a R.F.R.H, în 1895, aceasta a înregistrat câteva rezultate remarcabile. Se cuvine să amintim aici, de pildă, participările la expozițiile de țesături și costume populare românești, din 1897, de la Tatatóváros și Viena, care s-au bucurat de un succes deosebit. N-au lipsit firește nici expozițiile cu vânzare, organizate mai ales cu prilejul adunărilor generale ale Astrei și ale *Societății pentru crearea unui fond de teatru român*. Fondurile obținute cu acele ocazii erau destinate să susțină atât familiile și femeile nevoiașe cât și pentru premierea celor mai pricepute expozante. Era un mijloc de stimulare și promovare a industriei populare locale, menit să contribuie la ameliorarea condițiilor socio-economice ale lumii rurale românești.

Dar, de departe, cea mai mare realizare a *R.F.R.H.* a fost înființarea, la Orăștie în 1907, a unui Atelier de industrie casnică, care să pună în valoare potențialul și originalitatea țesăturilor tradiționale românești. Inaugurat la 1/13 ianuarie 1907, odată cu punerea în funcțiune a primului război de țesut, atelierul era prin excelență rezultatul nenumăratelor intervenții pe care Elena Pop Hossu-Longin le făcuse pe lângă băncile românești din zonă și pe lângă liderii politici și culturali români din Transilvania acelor vremuri. Cei mai mulți dintre ei au răspuns pozitiv, astfel încât, în 1906, *Reuniunea* hunedoreană adunase suma de 14.000 de coroane, căreia i s-au adăugat apoi și alte donații, iar Dimitrie Comșa, de la Sibiu, publicase un album de ornamentică românească care avea să furnizeze modele de lucru pentru lucrătoarele din atelier. Cu un număr de angajate care a variat între 12 și 20 de femei, atelierul de la Orăștie a fost cea mai serioasă întreprindere economică inițiată și patronată de *Reuniunea Femeilor Române* din Hunedoara. Produsele acestui atelier (articole de vestimentație și de decor interior) erau livrate atât în Monarhia habsburgică, cât și in România. În 1911, la aniversarea celor 25 de ani de la fondarea R.F.R.H și la 7 ani de la înființarea atelierului de la Orăștie, se perindaseră prin el peste 60 de fete ce beneficiaseră de o remunerație de aproape 14.000 de coroane, reușind prin aceasta să-și asigure lor și familiilor lor un trai mai decent. Iată de ce, în temeiul acestui bilanț încurajator, Elena Pop Hossu-Longin propunea atunci extinderea și diversificarea atelierului cu noi linii de producție orientate spre sculptură, ceramică, olărit, dantelărie etc. Războiul însă a zădărnicit o mare parte din aceste planuri.

Pentru Elena Pop Hossu-Longin, vestea atentatului de la Sarajevo o găsea la Deva, unde a rămas pe toată durata războiului alături de soțul ei. La câteva zile după asasinarea principelui moștenitor Franz Ferdinand, casa lor și a cumnatului său, Alexandru Hossu-Longin, au fost supuse unor percheziții neanunțate efectuate de către autoritățile locale. Motivul era o falsă acuzație de spionaj în favoarea Rusiei, suspectați fiind în acest sens atât soțul ei, Francisc Hossu-Longin, cât și fratele acestuia. Ancheta efectuată ulterior a arătat că suspiciunea autorităților maghiare se dovedise a fi nefondată. Totul pornise de la conținutul unei telegrame pe care Francisc Hossu-Longin, aflat la Budapesta, i-o trimisese fratelui său Alexandru, la Deva, cu privire la starea de sănătate a fiului acestuia, internat într-un spital din străinătate. La poștă, funcționarul maghiar a transcris greșit mesajul, și din expresia *„am vorbit cu medicii"* a rezultat *„am vorbit cu rușii"*, termenul *„orvoskal"* fiind înlocuit cu *„oroszok"*, ceea ce a generat imediat suspiciunea autorităților maghiare. Preluată în scurt timp de toate ziarele românești, dar și de cele de limbă maghiară și germană, știrea percheziției a generat dezaprobare și precauție în rândurile intelectualității românești.

În familia Hossu-Longin, incidentul din vara anului 1914, a fost semnul că atitudinea lor politică trebuia să fie cât mai rezervată, în contextul în care autorităţile de la Budapesta manifestau neîncredere faţă de români şi loialismul lor. Aşa se explică, probabil, discreţia şi „tăcerea" multor surse cu privire activitatea Elenei Pop Hossu-Longin în anii de război.

Cu toate acestea, *războiul trăit* de ea la Deva răzbate mai ales din presa vremii şi frânturile de *amintiri* păstrate până astăzi. Sunt surse care ilustrează o femeie care nu şi-a abandonat niciodată crezul pentru care luptase atâţia ani: femeile şi orfanii. O regăsim aşadar pe Elena Pop Hossu-Longin alături de văduve şi orfani, dar şi lângă soldaţii răniţi pe care îi adusese războiul. O făcea atât în calitatea de preşedintă a *Reuniunii femeilor* din Hunedoara, cât şi în nume personal şi al familiei sale.

O primă iniţiativă de acest gen a avut loc cu prilejul Crăciunului din anul 1914. Era primul pe care lumea îl petrecea în război, motiv pentru care populaţia rămasă pe frontul de acasă i-a acordat o atenţie specială. La Deva, graţie eforturilor Elenei Pop Hossu-Longin şi a *Reuniunii* de femei pe care o conducea, pregătirile au început încă din primele zile ale lui decembrie. În 12/25 decembrie 1914, „Gazeta Transilvaniei" publica un Apel al Elenei Pop Hossu-Longin prin care se deschidea o colectă publică menită să adune bani şi bunuri de primă necesitate pentru soldaţii răniţi care continuau să sosească în oraş. Rezultatul a fost o sumă de peste 500 de coroane, la care contribuise şi Crucea Roşie, precum şi numeroase bunuri şi produse alimentare care au fost distribuite, în Ajunul Crăciunului, unui număr de 412 soldaţi, de diverse naţionalităţi. Repartizate la cele trei spitale din Deva, femeile din *Reuniunea* hunedoreană au oferit atunci soldaţilor pachete cu cozonaci, chifle cu nuci, portocale, mere, ţigări, câte o sticlă de bere şi o bucată de săpun. Majoritatea acestor pachete se pregătiseră în casa Elenei Pop Hossu-Longin, cunoscută contemporanilor ca loc de binefacere. De altfel, casa sa, pe toată durata războiului a fost aidoma unei „coşniţe de albine", cum o numea un gazetar, unde se pregăteau cadourile şi donaţiile pentru soldaţi, văduve şi orfani. Pe lângă cadourile în produse alimentare şi veşminte, soldaţilor li s-au oferit şi cărţi de lectură sau de rugăciuni. De numele Elenei Pop Hossu-Longin se leagă de pildă, distribuirea printre răniţi a numeroase cărţi de rugăciuni şi iconiţe cu Fecioara Maria de la Prislop, ce puteau servi ca amulete în momente de cumpănă.

Crăciunul anului 1914 a fost un prilej de a se apropia şi de orfanii şi văduvele, al căror număr începea să crească vertiginos. În sprijinul lor, *Reuniunea femeilor hunedorene* a organizat o serbare la şcoala confesională din Deva, unde le-a oferit orfanilor şi copiilor săraci ghete, veşminte şi mâncare caldă.

Iniţiative similare în favoarea soldaţilor, a văduvelor şi orfanilor au continuat pe toată durata războiului. Se cuvine reţinut aici rolul jucat de atelierul de industrie casnică de la Orăştie, patronat de *R.F.R.H.*, care a funcţionat neîntrerupt în anii de război, reuşind să aducă venituri consistente la bugetul *Reuniunii* şi să ofere locuri de muncă locuri de muncă fetelor şi femeilor rămase pe frontul de acasă purtând singure grija gospodăriilor şi a familiilor lor. . De exemplu, un bilanţ provizoriu al primilor doi ani de război arăta faptul că veniturile obţinute de atelierul de la Orăştie depăşeau suma de 8000 de coroane, din care se plătiseră materia primă şi muncitoarele, iar restul se distribuise orfanilor şi văduvelor aflaţi în dificultate.

Cei patru ani de război au stat pentru Elena Pop Hossu-Longin sub semnul colectelor, donaţiilor, împrumuturilor şi a rechiziţiilor. Au fost ani istovitori atât din punct de vedere material cât şi moral. La Deva, ca de altfel în toate oraşele Transilvaniei, populaţia ajunsese, în toamna anului 1918, într-o mare lipsă de alimente şi produse de primă necesitate. Intrarea trupelor române în oraş a fost primită cu entuziasm dar şi cu preocupare privind întreţinerea lor. Printre cei care şi-au oferit sprijinul noilor autorităţi româneşti s-a numărat si Elena Pop Hossu-Longin. A fost cea care a asigurat masa de Crăciun a anului 1918, pentru 300 de soldaţi şi 25 de ofiţeri ai armatei române. Pe adresa ei din Deva au sosit atunci de la Băseşti, trimise de tatăl său, 50 de baniţe de grâu, carne de porc, ouă, saci cu mere, nuci şi

prune, care au asigurat hrana trupelor românești până după Bobotează. Era darul pe care familiile Pop și Hossu-Longin îl făceau României Mici în cinstea transformării ei într-o Românie Mare.

Și-a dorit să participe la sărbătoarea Marii Uniri de la Alba Iulia, din 1 decembrie 1918, dar din cauza unor probleme de sănătate, a rămas la Deva, fiind reprezentată de soțul și de tatăl ei. A publicat în schimb, în presa vremii, un *Salut al femeilor române*, care s-a vrut a fi un apel la reconciliere și la renaștere în sânul societății românești. Bucuria de a vedea împlinit visul *României Mari*, a fost redată și într-o scrisoare adresată reginei Maria, la 29 decembrie 1918/11 ianuarie 1919. Redactată în numele R.F.R.H, a cărei președintă era de 23 de ani, Elena Pop Hossu-Longin o numea *„mamă a orfanelor și văduvelor cernite"* de dincolo și de dincoace de Carpați. Tot atunci i-a trimis în dar și un costum ardelenesc, pentru a cărui promovare se ostenise atât de mult.

Anii care au urmat Marii Uniri i-au adus mai multă tristețe decât bucurie. Mai întâi pierderea tatălui, survenită în februarie 1919, a determinat-o să revină, împreună cu soțul ei, în casa părintească de la Băsești. Apoi dificultățile administrării averii moștenite în Sălaj și tensiunile din viața politică au dezamăgit-o nu de puține ori. Reîntoarcerea la Băsești a determinat-o să se retragă, în 1919, și din activitatea R.F.R.H, păstrându-și doar calitatea de *președintă de onoare* a acestui for asociativ în care activase vreme de 33 de ani. A fost în schimb o prezență constantă, în toată perioada interbelică, la manifestările vieții culturale din zona Sălajului.

Pentru activitatea sa îndelungată desfășurată în plan cultural și social, a fost onorată cu o serie de medalii, titluri și distincții, dintre amintim: „Președintă de onoare" a *Societății Ocrotirea Orfanilor de Război din Zalău* (1921); „Membră de onoare" a Societății *România Jună* (1922-1923); „Membră de onoare" a *Reuniunii Regina Maria a Femeilor din Baia Mare*; Medalia *Crucii Roșii*, prin Arhiducele Francisc Salvator (1916); „Medalia de aur" de la Expoziția Generală Română a Jubileului din 1909; „Crucea Meritul Sănătății" conferită de Ministerul Sănătății și Ocrotirilor sociale (1929); titlul de „Colaborator permanent" al *Asociațiunii pentru Cultura și Literatura Poporului Român* (1920); statutul de „membră fondatoare" a *Reuniunii Sfânta Maria a femeilor române* din Cluj, a *Societății de lectură Iulia din Cluj*, a *Astrei*, a *Fondului de teatru român* etc.

În absența unor moștenitori direcți, spre sfârșitul vieții, a lăsat prin Testament întreaga avere familiei, bisericii și societăților culturale în care a activat. Altfel spus, și-a lăsat avutul pământesc celor trei entități pe care le-a onorat și le-a slujit necondiționat de-a lungul vieții.

„Ilustra Doamnă", cum o numeau sălăjenii, s-a stins din viață în 15 mai 1940, la vârsta de 78 ani, când lumea se afla din nou în război. A trecut apa Stixului, la vârsta de 78 de ani, cu încrederea nețărmurită într-un viitor luminos și demn pentru români, pe măsura originii lor ilustre și a trecutului lor frământat.

Bibliografie: Biblioteca Centrală Universitară *„Lucian Blaga"*, Cluj-Napoca, *Manuscrise de sertar*, nr. 277/2; *Statutele Reuniunii Femeilor Române din Comitatul Hunedoarei, votate în adunarea generală extraordinară a reuniunii, ținută în Deva la 2/14 Maiu 1887*, Sibiu, 1887; *Reuniunea Femeilor Române din Comitatul Hunedoarei 1886-1911*, Orăștie, 1912; *Gazeta Transilvaniei*, 27 iunie/10 iulie 1914, nr. 139; 3 decembrie 1914, nr. 266; 30 decembrie/12 ianuarie 1915, nr. 285; *Unirea. Foaie bisericească-politică*, 1940, nr. 21; *Transilvania*, 1940, nr. 5-6; POP HOSSU-LONGIN, Elena. *Amintiri 1880-1930.* Cluj: [s.n.], 1932; GEORGESCU, Ioan. *George Pop de Băsești. 60 de ani din luptele naționale ale românilor transilvăneni*, Oradea, 1935; COSMA, Gizela. Coordonate ale discursului reprezentatelor mișcării feministe din Transilvania în perioada interbelică. *Acta Musei Porolisensis*, 1995, p. 315-323; POP, Marin. *Elena Pop Hossu-Longin (1862-1940): personalitate marcantă a Țării Silvaniei*. Zalău: [s.n.], 2012.
conf. dr. Ana Victoria Sima.

Elena și Francisc Hossu-Longin

Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga" Cluj, Colecții Speciale, fond Elena Hossu-Longin

TIȚI POPA – comerciantă în Aiud, a arătat un zel deosebit în realizarea de colecte pentru răniți; s-a implicat în campania de colectare de bani și produse (de la lenjerie, la alimente, țigarete etc.), a făcut donații de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaților răniți, a familiilor acestora sau a orfanilor.
ANA POPP – din Cluj; s-a implicat în campania de colectare de bani și produse (de la lenjerie, la alimente, țigarete etc.), a făcut donații de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaților răniți, a familiilor acestora sau a orfanilor.
ELIZA POPESCU – membră a Comitetului de Ajutorare a Răniților din Război.
LUCREȚIA POPESCU – președinta *Ligii Fetelor Române*.

Diploma Elenei Pop Hossu-Longin de membru fondator al *Asociațiunii Literatura Română și Cultura Poporului Român*

Medalia de Aur primită cu ocazia Expoziției Generale Române a Jubileului din 1906

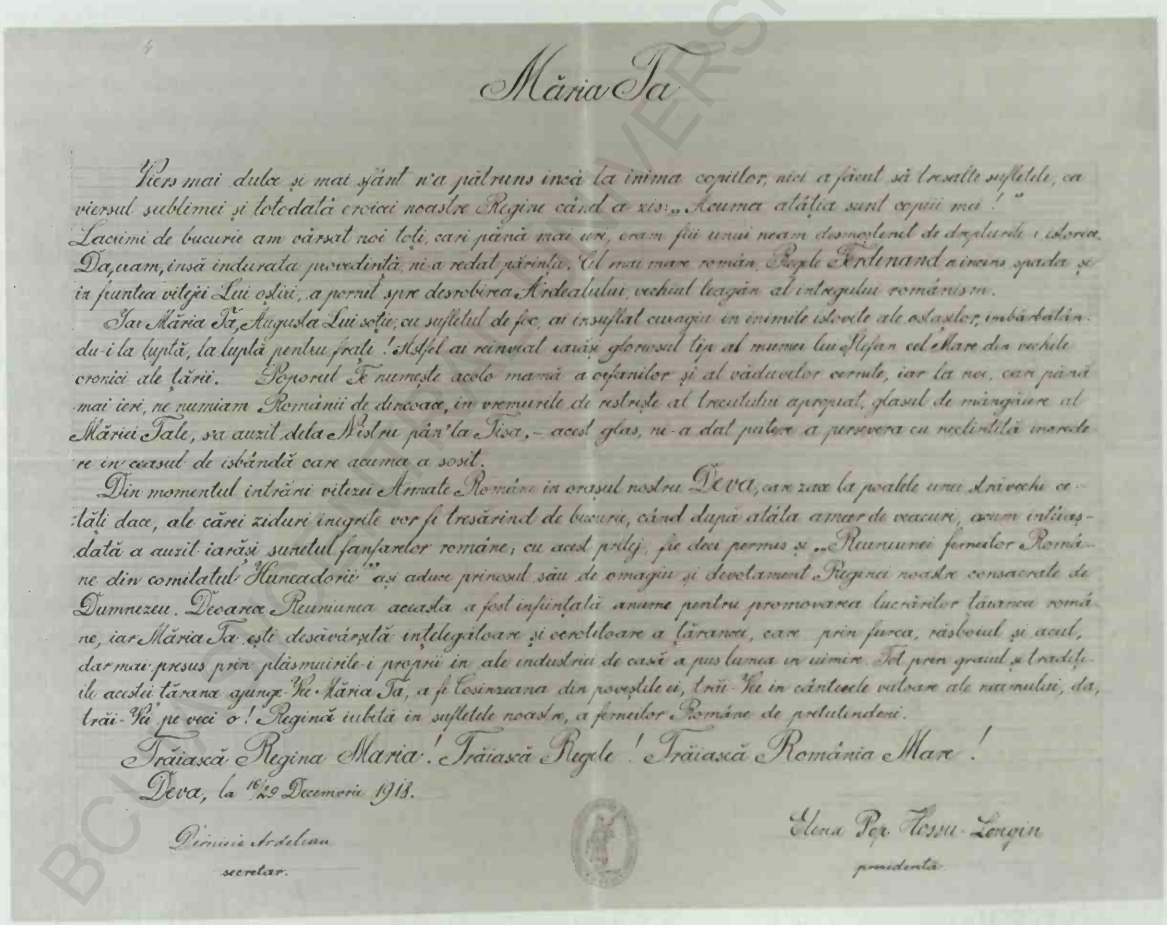

Măria Ta

Viers mai dulce și mai sfânt n'a pătruns încă la inima copiilor, nici a făcut să tresalte sufletele, ca viersul sublimei și totodată eroicei noastre Regine când a zis: „Acuma atâția sunt copiii mei!" Lacrimi de bucurie am vărsat noi toți, cari până mai ieri, eram fiii unui neam desmoștenit de drepturile i istorice. Da, eram, însă îndurata provedință, ni-a redat părinții. Cel mai mare român, Regele Ferdinand a încins spada și în fruntea vitejei Lui oștiri, a pornit spre desrobirea Ardealului, vechiul leagăn al întregului românism.

Iar Măria Ta, Augusta Lui soție, cu sufletul de foc, ai insuflat curagiu în inimile istovite ale ostașilor, îmbărbătându-i la luptă, la luptă pentru frați! Astfel ai reînviat iarăși gloriosul tip al mumei lui Ștefan cel Mare din vechile cronici ale țării. Poporul Te numește acolo mamă a orfanilor și al văduvelor cernite, iar la noi, cari până mai ieri, ne numiam Românii de dincoace, în vremurile de restriște al trecutului apropiat, glasul de mângâiere al Măriei Tale, s'a auzit dela Nistru pân' la Tisa, – acest glas, ni-a dat putere a persevera cu neclintită încredere în ceasul de isbândă care acuma a sosit.

Din momentul intrării vitezei Armate Române în orașul nostru Deva, care zace la poalele unei străvechi cetăți dace, ale cărei ziduri inegrite vor fi tresărind de bucurie, când după atâta amar de veacuri, acum întâiașdată a auzit iarăși sunetul fanfarelor române, cu acest prilej, fie deci permis și „Reuniunei femeilor Române din comitatul Hunedorii" ași aduce prinosul său de omagiu și devotament Reginei noastre consacrate de Dumnezeu. Deoarece Reuniunea aceasta a fost înființată anume pentru promovarea lucrărilor țăranei române, iar Măria Ta ești desăvârșită înțelegătoare și ocrotitoare a țăranei, care prin furca, răsboiul și acul, dar mai presus prin plăsmuirile-i proprii în ale industriei de casă a pus lumea în uimire. Tot prin graiul și tradițiile acestei țărane ajunge-Vei Măria Ta, a fi Cosinzeana din poveștile ei, trăi-Vei în cântecele viitoare ale neamului, da, trăi-Vei pe veci o! Regină iubită în sufletele noastre, a femeilor Române de pretutindeni.

Trăiască Regina Maria! Trăiască Regele! Trăiască România Mare!

Deva, la 16/29 Decemvrie 1918.

Dimitrie Ardelean
secretar.

Elena Pop Hossu-Longin
presidentă.

Text olograf al Elenei Pop Hossu-Longin

Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga" Cluj, Colecții Speciale, fond Elena Hossu-Longin

Valeria Pintea
(1893-1984)

Valeria Pintea a fost una din puţinele prezenţe feminine bănăţene la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918, unde s-a consfiinţit unirea Transilvaniei şi Banatului cu România.

Naşterea şi copilăria ei pe meleagurile bănăţene au fost puternic influenţate de structura compozită e regiunii, rezultată din amestecurile de neamuri şi limbi vorbite, de diversitatea multiculturală care în timp a imprimat civilizaţiei bănăţene, binecunoscute accente specifice.

A fost fiica notarului Isidor Chiriţă şi a Olgăi Coşariu din Chizătău (jud. Timiş-Torontal), familie care s-a mutat ulterior la Lugoj, reşedinţa jud. Caraş-Severin, prin avansarea tatălui ca şef al serviciului financiar al primăriei. Cei doi soţi Chiriţă au avut doi copii, pe Valeria şi pe Victor, ultimul stabilindu-se în Aradul Nou ca notar public.

Eroina noastră s-a născut în 27 februarie/11 martie 1893 la Chizătău, botezată Valeria Mileva având încă din copilărie câteva principii ferme de viaţă de la care nu s-a abătut niciodată. Elevă fiind în faţa hărţii Imperiului austro-ungar, Valeria a făcut o exclamaţie *„nepotrivită”* cu vremurile, ceea ce a atras atenţia conducerii maghiare a şcolii, atitudine sancţionată prin chemarea tatălui la şcoală. După finalizarea studiilor gimnaziale, Valeria a mai absolvit un an de şcoală în limba română la Sibiu, completându-şi studiile cu lecţii particulare şi ducând o viaţă liniştită alături de familia sa la Lugoj, frumosul oraş de pe valea Timişului.

Sub influenţa educaţiei primite, a orelor particulare de limbă germană şi franceză, tânăra Valeria şi-a desăvârşit pregătirea intelectuală citind proză şi poezii de Goethe, Schiller, Heine, publicate în alfabetul gotic, devenind o cititoare asiduă, în special de poezii. Prietenia cu Laura Vlad, sora cunoscutului poet Victor Vlad Delamarina, i-a prilejuit contactul cu viaţa culturală a Lugojului, frecventând saloanele Sofiei Vlad, mama Laurei şi a lui Victor. Acolo se citeau poeme, proză, se juca teatru. Valeria a cochetat un timp cu ideea teatrului de amatori, o formă culturală extrem de prezentă în Banat, jucând în multe piese rolul principal la Teatrul orăşenesc, dovedind certe calităţi artistice, avantajată şi de o prezenţă scenică deosebită.

Atmosfera cuturală a Lugojului la începutul secolului XX, era extrem de efervescentă, spectacolele de teatru, concertele, festivalurile şi balurile erau frecvente, lumea bună participa cu bucurie la evenimentele culturale după modelul central european, unde la Lugoj se produceau pe scenă nume importante ca Pablo Casals, George Enescu şi alţii. Desigur influenţa s-a exercitat şi asupra tinerei Valeria, ea însăşi învăţând să cânte la *„clavir”*, să întreţină corespondenţe cu numeroşi tineri cu care avea afinităţi culturale, printre prietenele ei aflându-se chiar Cornelia, viitoarea soţie a lui Lucian Blaga. Aflată în preajma unor familii celebre de lugojeni: Brediceanu, Dobrin, Branişte, Vidu, Barbu, a cunoscut şi neliniştile simpatizanţilor şi membrilor Partidului Naţional Român din Banat

care reprezenta interesele românilor în perioada dualismului, lupta lor în jurul ziarului „Drapelul", activismul în susţinerea drepturilor legitime, naţionale.

Nu întâmplător a devenit membră a *Reuniunii Femeilor Române din Lugoj*, o asociaţie care se relansase după o perioadă de inactivitate îndelungată, propunându-şi obiective ambiţioase de susţinere educaţională şi socială a tinerilor români. În cadrul acesteia la început Valeria a tradus din limba germană scenetele unor piese de teatru, pentru colectarea de sume de bani necesare îndeplinirii misiunii reuniunii.

În viaţa personală s-a produs şi evenimentul căsătoriei cu medicul Vasile Pintea, care a remarcat-o pe scenă pe domnişoara Valeria Chiriţă în rolul Káthei din *Heidelbergul de altădată*. Fiul unui preot greco-catolic din Arieşul de Pădure, Vasile Pintea sosise în Lugoj de puţină vreme. Absolvise medicina la Budapesta şi nu prea cunoştea multă lume la Lugoj. Căsătoria s-a perfectat destul de repede la biserica ortodoxă din Lugoj în anul 1913, prefaţată de anunţuri în ziarul „Drapelul", aşa cum procedau toate familiile de vază din oraş, eroina noastră devenind Valeria dr. Pintea. După reîntoarecerea din călătoria de nuntă, contactele cu reuniunea deveniseră frecvente, Valeria fiind extrem de interesată de scopul pentru care reuniunea se constituise, de problemele de educaţie, tradiţie şi etnofolclor românesc.

În primul an al Marelui Război când soţul era pe frontul din Galiţia, Valeria a adus pe lume primul lor copil, pe Valentina, iar după câţiva ani, pe fiul Valeriu. În timpul primului război mondial la Lugoj, ca în întreg Banatul, activitatea unioniştilor se intensificase în speranţa unirii cu România, mai ales că Imperiul dădea semne de prăbuşire. Lecturile din ziarele „Drapelul" şi „Românul", reuniunile doamnelor, activitatea politică a Partidului Naţional Român, au reuşit să mobilizeze opinia publică din Lugoj şi Timişoara, precum şi din alte centre bănăţene, în speranţa că destructurarea imperiului va fi urmată de împlinirea idealului unirii.

Participarea la Adunarea de la Alba Iulia, când s-a consfiinţit actul unirii, s-a făcut în cadrul unei şedinţe a *Reuniunii* care a desemnat două delegate: Valeria Pintea şi Ersilia Petroviciu, prima aleasă în unanimitate, cunoscută pentru entuziasmul de care a dat dovadă în cursul evenimentelor care au precedat acest moment. Delegatele aveau *„credenţional"*, întocmai ca toţi ceilalţi, deci autoritatea semnării actului unirii. Lugojul devenise în anul 1918 un adevărat centru al mişcării unioniste, fremătând de agitaţie, speranţă, dar şi temător faţă de autorităţile maghiare şi armata sârbească chemată între timp pentru a *„pacifica"* situaţia, dar care se comporta ca o veritabilă trupă de ocupaţie.

Ca mai toţi delegaţii, Valeria nu ştia ce va fi la Alba-Iulia, nici cum va fi drumul până acolo. Putea fi drumul fără întoarcere, cu toate acestea entuziasmul era intens în gara din Lugoj, întreţinut de corul lui Ion Vidu şi cel din Chizătău, care insuflau sentimente de mândrie şi creau o atmosferă de sărbătoare. În cinstea acestui eveniment, Valeria Pintea a îmbrăcat costumul popular şi însoţită de soţul ei, care nu era delegat, dar era extrem de mândru de soţia lui, s-a dus la Alba-Iulia cu un buchet de flori în mână. În acea atmosferă sublimă Valeria Pintea, alături de ceilalţi delegaţi, s-a pronunţat pentru unirea cu România. Momentul a fost evocat ulterior în câteva ziare, cu prilejul aniversării unirii, ultima oară în anul 1983, când nonagenară fiind şi-a adus aminte de atmosfera extraordinară şi de mulţimea de oameni care purtau steaguri tricolore. Acolo pe câmpul lui Horea l-a auzit pe Gheorghe Pop de Băseşti, mitropolitul Iuliu Hossu *„o copleşitoare personalitate"* şi rugăciunea viitorului patriarh Miron Cristea citită în toate bisericile Transilvaniei.

După unire s-a mutat cu familia la Orşova, apoi la Timişoara rămânând în continuare membră a *Reuniunii femeilor române din Timişoara.* Pentru merite deosebite a fost decorată cu Ordinul „Crucea meritul sanitar", cl.I.

Valeria Pintea a decedat la 1 iunie 1984 la venerabila vârstă de 91 de ani la Timişoara. Pentru contribuţia sa la actul unirii în anul 1968 a primit medalia jubiliară de bronz „Semicentenarul Unirii"

şi a fost invitată la Bucureşti unde în sala mare a Palatului, alături de alţi semnatari ai actului unirii au fost omagiaţi şi aplaudaţi. În ultimul interviu declara: *„Am dat pentru unire mandatul meu, votul meu, iar pentru România nouă doi copii cu care mă mândresc”.*

Bibliografie: RĂILEANU C. şi V. DUDAŞ. Martorii vii ai unirii: Valeria Pintea. *Orizont*, 1983, nr. 47, p. 2; GOMBOŞIU, Liana Maria. *Valeria dr. Pintea: un roman familial*. Timişoara: Editura Marineasa, 2013. ARDELEAN, Klementina. Contribuţii la cunoaşterea activităţii reuniunii femeilor române din Lugoj (1863-1918), *Crisia*, 2014, nr. 44, p. 75-80. **dr. Carmen Albert.**

EMILIA POP MĂRCUŞ – preşedinta *Reuniunii Femeilor Române Sălăjene*; s-a implicat în campania de colectare de bani şi produse (de la lenjerie, la alimente, ţigarete etc.), a făcut donaţii de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaţilor răniţi, a familiilor acestora sau a orfanilor.
LEONTINA POPESCU – profesoară la Internatul-Şcoală al *Reuniunii Femeilor Române* din Braşov;

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Maria Popescu Bogdan
(1873-1963)

Foto: *Reuniunea Femeilor Române din Braşov. Dare de seamă. Jubileul de 50 de ani al şcoalei 1886-1936.* Braşov, 1937.

S-a născut în 4/16 februarie 1873 la Braşov, fiind al şaselea copil dintre cei 11 ai familiei Ioan şi Elena Bogdan din Şchei. Atât tatăl cât şi mama, născută Munteanu, proveneau din rândul unor familii de comercianţi braşoveni, făcând parte din categoria negustorilor români braşoveni care au contribuit la susţinerea materială a iniţiativelor culturale româneşti din această parte a Transilvaniei. Maria s-a născut, aşadar, într-o familie de mecenaţi români şi totodată una de intelectuali, fiind sora remarcabilului slavist Ioan Bogdan, a filologului Gheorghe Bogdan-Duică şi a lui Alexandru (Sandi), căzut pe frontul galiţian, un promiţător filolog, unul dintre ctitorii bibliotecii „Astra" din Braşov. La rândul ei, Maria, *„cea mai înzestrată dintre fiicele lui Ioan şi Elenei Bogdan"*, are meritul de a fi întemeiat o Şcoală de conducătoare (directoare) de grădiniţe la Braşov, prima şcoală de acest fel pentru românii transilvăneni. Ar mai merita menţionat aici, pentru a avea o imagine mai clară asupra acestei familii de cărturari, că sora ei mai mică, Ecaterina, a fost ce-a de-a doua soţie a lui Nicolae Iorga.

Maria Bogdan a absolvit şcoala primară în limba română şi şcoala germană pentru educatoare de grădiniţe. Trebuie precizat faptul că de la bun început ea a manifestat un interes deosebit pentru învăţământul preşcolar. A urmat apoi cursurile Şcolii pedagogice din Sibiu, iar ulterior a făcut câteva călătorii de studii la Viena şi Budapesta, completându-şi astfel instrucţia profesională şi formaţia intelectuală. În marile oraşe a vizitat numeroase grădiniţe de copii. Aceste călătorii i-au fost de un real folos, oferindu-i ocazia de a acumula experienţă şi de a se familiariza cu diferitele curente pedagogice la modă în Europa acelei epoci, de a-şi însuşi principiile didacticii moderne pe care avea să le aplice în îndelungata şi bogata sa carieră profesională.

La vârsta de 20 de ani, mai precis în anul şcolar 1893-1894 a fost numită institutoare la prima şcoală secundară română de fete din Braşov, Şcoala de meserii şi industrie casnică aflată în administrarea *Reuniunii Femeilor Române* din Braşov. A fost încredinţată atunci cu conducerea părţii teoretice, funcţie în care a rămas până în anul 1920. Din anul 1895 a fost şi directoarea grădiniţei de copii din Şcheii Braşovului. S-a ocupat, în fiecare an şcolar, de pregătirea, mai mult în clandestinitate, a 4-5 conducătoare de azile de vară pentru copiii românilor. În pofida legislaţiei şcolare legislaţiei şcolare din timpul regimului politic dualist austro-ungar, a cărui scop a fost maghiarizarea întregului

învățământ al naționalităților de pe teritoriul Ungariei, Maria Bogdan, în calitatea ei de director, a fost mereu preocupată de sporirea orelor de predare în limba română. În anul 1919, la solicitarea Consiliului Dirigent din Cluj, a organizat primele cursuri oficiale de pregătire pentru conducătoarele de grădinițe românești din Transilvania. Din anul 1920 a fost director al Școlii Normale de Conducătoare de grădinițe „Domnița Florica", activitate pe care a desfășurat-o până în anul 1941.

Ca pedagog dedicat profesiei sale a manifestat o preocupare permanentă pentru organizarea, dezvoltarea și perfecționarea învățământului preșcolar. În acest sens a întocmit programe analitice model, a confecționat numeroase materiale didactice, a propus noi obiecte de învățământ. A pus accent pe educarea elementului feminin, promovând ideea necesității orientării profesionale a elevelor în funcție de înclinațiile acestora. Una dintre direcțiile pe care le-a încurajat a fost aceea a formării fetelor pentru a deveni bune educatoare, prin ridicarea nivelului de pregătire teoretică și practică. În scopul cultivării limbii române a făcut traduceri adaptate pentru teatrul școlar, dar a și scris piese de teatru ușoare, cu un conținut hazliu, adaptate pentru elevii ciclului primar. De altfel, trebuie amintit aici faptul că în Brașov a existat printre româncele instruite această preocupare de a scrie sau a traduce și adapta pentru scenă piese de teatru, care se jucau în funcție de conținut, fie în școală, fie în cadrul evenimentelor culturale organizate sub egida *Reuniunii Femeilor Române* (R.F.R.) din Brașov. S-au remarcat în acest sens Maria Baiulescu, care a scris probabil cele mai multe piese de teatru, dar și poezie și proză, Virginia Vlaicu, cea care a secondat-o pe Baiulescu la conducerea R.F.R. Brașov pentru o lungă perioadă de timp, în calitate de vice-președinta.

Maria Bogdan a fost adepta unui sistem de educație combinat Montessori-Froebel, aplicat unor grupe mici de copii, fundamentat pe cunoașterea prin intuiție. Viziunea sa pedagogică avea în vedere dezvoltarea în mod egal în grădinițe a educației moral-etice și estetice, a educației fizice, a îmbinării teoriei cu activitățile practice, a desfășurării învățământului în condiții de igienă și civilizație, în săli spațioase și luminoase, într-o atmosfeă de joc și veselie. Mereu preocupată de a fi la curent cu noutățile pedagogice, a purtat o permanentă corespondență pe diferite teme didactico-educative cu colegi din țară și străinătate, a susținut necesitatea trimiterii profesorilor mai tineri la cursuri de specializare în străinătate, cu sprijinul *Reuniunii Femeilor Române* din Brașov. A militat pentru o educație rațională, pentru respectarea principiului accesibilității, pentru separarea învățământului preșcolar de învățământul școlar, deoarece era obligatoriu, în opinia sa, să se țină cont de pedagogia specială pentru preșcolari, fapt pentru care s-a opus încadrării învățătoarelor în grădinițe. În mod cert a fost un pedagog complex, beneficiară a unor concepții moderne cu privire la modul de organizare a învățământului pe care și le-a însușit din tinerețe, cultivate mai apoi cu perseverență și profesionalism în întreaga sa activitate. Maria Bogdan s-a căsătorit cu inspectorul școlar, Grigore Popescu (Popovici), tot din Șchei. Cuplul nu a avut copii, dar a împărtășit aceeași pasiune pentru școală și educație.

Maria Bogdan, Mariți, cum o alintau apropiații, s-a născut și a crescut într-o perioadă de mare efervescență culturală pentru românii brașoveni, o epocă care a coincis totodată cu procesul de emancipare a femeilor române din Brașov, exprimată limpede prin activitățile susținute de către *R.F.R.* din localitate. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, preocupările și activitățile femeilor române din Brașov demonstrează dorința acestora de a ieși din sfera strictă a vieții private și de a se implica în politică, în opere de caritate și de binefacere, afirmându-se mai ales în sectorul educație. Scopul româncelor brașovene era acela de a-i susține pe bărbații brașoveni în lupta pentru emancipare social-culturală și național-politică a românilor din Transilvania și totodată de a contribui la răspândirea culturii, la educarea și instruirea unui număr tot mai mare de femei.

În anul 1895, Maria a intrat în rândurile *R.F.R.* din Brașov, dovedindu-se a fi o membră extrem de activă, implicată în numeroase acțiuni, mai ales de natură să promoveze dezvoltarea învățământului

pentru fetele de etnie română. În anul 1908 a fost aleasă membră în Comitetul *R.F.R.*, apoi secretara *Reuniunii*, calitate în care o găsim și în anii Primului Război Mondial. Dovadă a încrederii de care se bucura în rândul româncelor din Brașov stă și faptul că a fost delegată să reprezinte *Reuniunea* la cel dintâi congres al *Uniunii Femeilor Române* din Ungaria, care s-a desfășurat la Sibiu în 26-27 mai/8-9 iunie 1914. Dintre cele 4 reprezentante ale Brașovului, ea a fost singura delegată, celelalte fiind membre de drept în Comitetul *Uniunii* (Maria Baiulescu, Elena Săbădeanu și Virginia Vlaicu). Ulterior, a fost aleasă vicepreședintă, iar mai apoi președinta *R.F.R.* Brașov, fiind propusă pentru această funcție de însăși Maria Baiulescu, a cărei apreciere și încredere a câștigat-o în cele patru decenii de colaborare. Comitetul *Reuniunii Femeilor Române* a ales-o președintă cu unanimitate de voturi la Adunarea generală din anul 1935.

În dubla sa calitate de pedagog și membră marcantă *Reuniunii Femeilor Române* din oraș, Maria Popescu Bogdan a dovedit o preocupare constantă pentru educația moral-cetățenească, educarea elevelor sale în sprijinul întrajutorării, în acest sens organizând numeroase activități extrașcolare de colectare de haine și alimente pentru copiii nevoiași sau orfani. Bogata experiență în acest gen de activități o va determina să se implice și în anii războiului în astfel de acțiuni similare. În primii doi ani ai războiului s-a numărat în rândul celor mai dinamice femei din Brașov, implicându-se și coordonând acțiuni de colectare de bani, produse, obiecte de lenjerie necesare soldaților de pe front, răniților din spitale, dar și pentru *Orfelinatul Uniunii Femeilor Române din Ungaria*. Încă din primele săptămâni ale războiului Maria Popescu, alături de celelalte doamne din conducerea *Reuniunii Femeilor Române* a făcut vizite în spitalele militare din Brașov, împărțind țigarete, prăjituri, ciocolată, șaluri, ciorapi, cărți de citit, românești, a stat de vorbă cu soldații răniți, încercând să aducă puțină mângâiere și alinare suferințelor lor.

Ca multe dintre femeile care au trăit în acea epocă de suferință și durere, Maria Bogdan a fost și ea o victimă indirectă a războiului, prin pierderea fratelui ei mai mic, Alexandru, ucis de o grenadă în sângeroasele lupte desfășurate pe frontul galițian. Plecat voluntar pe front la prima chemare a împăratului, dintr-un sentiment de conștiinciozitate și devotament, caracteristici definitorii ale felului său de a fi, el s-a remarcat prin fapte curajoase, care i-au adus în scurt timp avansarea de la gradul de sublocotent la cel de locotenent, chiar pe câmpul de luptă. A fost unul dintre cei mai îndrăgiți profesori de la „Gimnaziul mare greco-oriental" din Brașov, iar moartea sa timpurie, survenită pe câmpul de luptă, la Zumina, în Galiția (7/20 octombrie 1914) a provocat mare tristețe și durere familiei și deopotrivă prietenilor, colegilor și foștilor elevi.

În pofida timpurilor dificile, Maria Bogdan și-a continuat cu perseverență și profesionalism activitățile didactice. Problema educației a preocupat-o pe Maria Popescu Bogdan și în anii războiului. În adunarea generală a *R.F.R.* Brașov desfășurată în toamna anului 1915, Maria Baiulescu ținea să-i mulțumească pentru implicare în mobilizarea și motivarea tinerelor fete și a părinților acestora pentru a urma pe mai departe, chiar și în contextul neprielnic creat de război, cursurile Școlii de menaj și industrie casnică: *„Îi datorim mulțumită Mariei Gr. Popescu, vechea noastră putere didactică care printr-un foileton scris în favorul Internatului nostru în Gazeta Transilvaniei a promovat Internatul nostru"*. Rezultatul a fost că la începutul anului școlar 1915-1916 s-au înscris 37 de eleve cu plată, față de 15 eleve în anul precedent, ajungându-se pe parcursul anului la un număr total de 60 de eleve care au frecventat școala. Considerăm oportun a aminti aici și faptul că în primii doi ani de război, Maria Popescu Bogdan a predat, ca profesoară externă a școlii secundare de fete, disciplinele limba și literatura română, maghiară și germană, chimie culinară, igienă și principii pedagogice.

După intrarea armatei române în oraș, în cele 48 de zile ale stăpânirii românești în Brașov, Maria Popescu Bogdan s-a implicat fără rezerve în diverse activități caritabile, alături de Maria Baiulescu, președinta *R.F.R.* Brașov și de alte câteve femei române active, precum Virgilia Branișteanu, Elena

Săbădeanu, Maria Oncioiu etc. În acele zile s-a luat hotărârea ca *R.F.R.* Brașov să se transforme în Societatea Crucii Roșii Române, având ca scop îngrijirea soldaților și ofițerilor români, în primul rând. Acest grup de femei a avut și inițiativa creării unor colective de voluntare care să colecteze ajutoare pentru spitalele de răniți.

În toamna anului 1916, odată cu retragerea armatei române din Transilvania, foarte multe familii de români din Brașov au luat calea pribegiei. Dintre acestea menționăm: dr. Gheorghe Baiulescu, prof. Ion Petrovici, dr. Nicolae Vecerdea cu soția Eugenia, prof. Vasile Pârvan, Ion Mânzatu, prof. Ștefan Bogdan, Ion Grădișteanu etc. Printre refugiații români se aflau și soții Grigore și Maria Popescu. După ce au traversat Moldova și Basarabia, făcând mici popasuri ici colo, pe data de 4/17 iulie 1917 aceste familii de refugiați români au ajuns la Odesa, locuind la hotelul Slavianskaia. Hotelul a devenit un loc de întâlnire, de sfătuire și ocrotire al refugiaților. Pentru a-și câștiga cele necesare traiului, dar și pentru că doreau să fie activi au luat hotărârea să dea lecții în particular. Câteva familii de localnici, cu aprobarea guvernului din Iași, le-au încredințat un număr de 8-10 elevi de ciclu primar, pe care trebuiau să-i pregătească pentru examenele ce urmau a se ține în toamna anului 1917. În plimbările prin oraș soții Popescu au descoperit că în oraș exista un număr mai mare de copii români, care ar fi avut nevoie de școlarizare. Era vorba despre copiii muncitorilor români care lucrau pe diverse șantiere din Odesa.

În consecință, ei au venit cu propunerea înființării unei școli românești de nivel primar, pentru ca toți acei copii *„să nu-și piardă anii și rostul învățăturii abia începute"*. Propunerea a ajuns la cunoștința lui Ionel Grădișteanu și a lui Teodor Costescu, fost director al liceului Traian din Turnu-Severin, care la rândul lor au solicitat aprobarea în acest sens din partea guvernului de la Iași. Până la sosirea aprobării, soții Popescu au fost însărcinați cu căutarea unui local adecvat acestui scop și a dascălilor necesari pentru predarea cursurilor. Spre surpriza lor, au găsit în suburbia moldovenească a orașului o școală primară care funcționa în condiții foarte bune, dispunând de o bază logistică și material didactic modern și bogat, *„cum nici în Viena nu mai văzusem"*, mărturisea Maria Popescu Bogdan într-un succint manuscris referitor strict la acest episod din anii refugiului. Stupefacția a fost cu atât mai mare cu cât era vorba despre Rusia țaristă. Au reușit să obțină în chirie două săli spațioase de clasă în localul școlar menționat. S-au înscris 60 de elevi, aflați pe diferite nivele de pregătire. Aceștia au fost împărțiți în 2 clase.

În așteptarea băncilor și a manualelor promise, care urmau a sosi de la Iași, profesorii au început cursurile, folosindu-se de ceea ce aveau la îndemână. Astfel, matematica se făcea pe table, istoria prin rezumate scrise în caiete, geografia se explica prin desene făcute pe table și în caiete, științele naturale pe baza tablourilor pe care le-au găsit la grădinița ce funcționa în incinta școlii. Cu ajutorul câtorva cărți de citire s-au putut preda noțiuni de gramatică și ortografie. Bucuria dascălului se citește cu ușurință din mărturisirea sinceră a celei care a consemnat aceste lucruri: *„Și ce fericiți eram cu toții: atât părinții, cât și copiii și mai ales noi, care făcuserăm această propunere și ne oferisem serviciile dăscălești în mod gratuit"*. Școala a funcționat din septembrie 1917 până în februarie 1918, când a fost închisă din ordinul noilor autorități sovietice autoproclamate, care au recurs la un regim de teroare, îndreptat inclusiv împotriva românilor.

După încheierea războiului Maria Popescu-Bogdan a revenit în Brașov, reluându-și toate activitățile pe care le-a desfășurat înainte de refugiu. S-a implicat cu aceeași dăruire atât în activitățile didactice, cât și în acțiunile pe care *R.F.R.* din Brașov le-a inițiat și susținut de-a lungul perioadei interbelice, cu accent pe ajutorarea orfanilor de război.

Bibliografie: Biblioteca Judeţeană „George Barițiu" Braşov, Colecţii Speciale, fond personal Maria Popescu Bogdan, ms. nr. 1363, f. 1-3; *Gazeta Transilvaniei*, Anul LXXVII, 1914, nr. 129 şi 130; *Reuniunea Femeilor Române din Braşov. Raportul general al comitetului Reuniunii Femilor Române din Braşov pe anul administrativ 1914-1915*, Braşov, 1915; *Reuniunea Femeilor Române din Braşov. Raport general despre activitatea comitetului în anul administrativ 1916-1919. Al 67-lea an de la întemeiere*, Braşov, 1919; *Reuniunea Femeilor Române din Braşov. Dare de seamă. Jubileul de 50 de ani al scoalei 1886-1936*, Braşov, 1937; *Bogdanii, o familie de cărturari: lucrările Simpozionului din 17-18 februarie 1994*. Coordonatori PESTREA-SUCIU Steluța și Monica TATUȘESCU. Braşov: Biblioteca Judeţeană „George Barițiu", 1995; VLAD, Ioan. *Braşovul şi Marea Unire*. Lugoj: Dacia Europa Nova, 1996, p. 107, 141. NAZARE, Ruxandra. Personalități braşovene – Maria Popescu Bogdan (1873-1963). *Gazeta Transilvaniei*, 2006, nr. 4880, nr. 4892, nr. 4898. **dr. Mirela Popa-Andrei**

CONSTANŢA C. POPOVICI – a intrat ca membră a *Reuniunii Femeilor Române* din Braşov în anii războiului; la Adunarea Generală din 9/22 decembrie 1917 a fost aleasă vicepreşedintă, iar la cea din 10/23 noiembrie 1918, când Virginia Vlaicu a demisionat a fost aleasă în funcţia de preşedintă, pe care a deținut-o până la revenirea Mariei Baiulescu (1919); s-a implicat în campania de colectare de bani și produse (de la lenjerie, la alimente, țigarete etc.), au făcut donații de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaților răniți, a familiilor acestora sau a orfanilor.

SIDONIA POPOVICI – membră a Comitetului *Reuniunii Femeilor Române* din Braşov și casieră a Uniunii Femeilor Române din Ungaria; s-a implicat în campania de colectare de bani și produse (de la lenjerie, la alimente, țigarete etc.), a făcut donații de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaților răniți, a familiilor acestora sau a orfanilor.

ELENA PRICU – membră în Comitetul *Reuniunii Femeilor Române* din Braşov, delegată din partea *Reuniunii* pentru Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918; s-a implicat în campania de colectare de bani și produse (de la lenjerie, la alimente, țigarete etc.), a făcut donații de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaților răniți, a familiilor acestora sau a orfanilor.

MARGARETA PROTOPOPESCU – a înființat în strada Popa Soare din București *„un mic atelier unde se lucra pentru răniți"*. Lucrătoarele erau mame, soții și fiice ale ostașilor mobilizați pe front. S-au conformat multor apeluri publicate în ziare prin care femeile erau îndemnate să împletească *„ciorapi, mănuși, flanele și trimiteți-le alor voștri, care acolo în munți nu trebuie să sufere de frig"*. (ziarul *Universul* din 10/23 octombrie 1916).

DORINA RAŢIU – a fost membră în Comitetul Doamnelor Române.

EUGENIA RAŢIU – secretara *Reuniunii Femeilor Române* din Turda; s-a implicat în campania de colectare de bani și produse (de la lenjerie, la alimente, țigarete etc.), a făcut donații de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaților răniți, a familiilor acestora sau a orfanilor.

EMILIA RAŢIU- stabilită de multă vreme la Sibiu, a asigurat conducerea *Reuniunii Femeilor Române* din oraș în anul 1918;

FELICIA RAŢIU – a fost preşedinta *Societăţii Doamnelor Române.*

PAULINA RĂDULESCU – membră în Comitetul de Direcție a *Reuniunii Femeilor Române* din Lugoj.

EUGENIA DE REUSS-IANCULESCU (1865-1938) – scriitoare, publicistă, feministă deosebit de activă. În 1911 a constituit *Societatea Emanciparea Femeii*, devenită ulterior *Drepturile Femeii* cu o revistă purtând același nume. În 1913, la Budapesta a afiliat această Societate la *Alianța pentru Sufragiul Femeii*, societate internațională deosebit de influență, cu 11 milioane de adepți. În timpul războiului a funcționat ca infirmieră în spitalele din București și din Moldova.

FREDA ROMALLO – a fost preşedinta *Societăţii Asociaţia Creştină a Femeilor Române.* A lucrat la Spitalul Crucii Roşii din Sinaia.

Bibliografie: DRAGOMIR, Otilia şi Mihaela MIROIU. *Lexicon feminist*. Iaşi: Polirom, 2002.

Cota 55959, Biblioteca Națională a României,
Colecții Speciale, Cabinetul de Fotografii

Zoe Romniceanu
(1867?-1927)

Zoe Romniceanu a avut drept ideal contribuția *„la lărgirea culturei și înălțarea sufletească a poporului român"*. Prin testament, neavând copii, și-a donat averea unor societăți de binefacere: *Țesătoarea „Regina Elisabeta", Pâinea zilnică, Azilul de bătrâni, Societatea Institutorilor, Casa Femeii, Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române*, Primăriei Municipiului București pentru ajutorarea bucureștenilor săraci și pentru înființarea unei biblioteci populare „C. Porumbaru și Zoe Gr. Dr. Romniceanu"și a unui dispensar.

Zoe Romniceanu a avut un rol important în istoria *Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române*, fiind una dintre fondatoarele și coordonatoarea serviciului financiar, o adevărată îndrumătoare a societății. În cadrul *Societății,* Zoe Romniceanu s-a ocupat de partea economică, îndeplinind funcția de casieră generală, asigurând astfel continuitatea financiară. Rolul ei în evoluția Societății a fost foarte important, sfaturile și munca ei fiind respectate de toate membrele, astfel în 1918, după moartea primei președinte generale a *S.O.N.F.R.*, Anastasia Filipescu, ea a făcut parte din conducerea colectivă a asociației, alături de Maria Glogoveanu și Alexandrina Cantacuzino.

Feministă dinamică, Zoe Romniceanu a contribuit la înființarea, organizarea și coordonarea mai multor asociații feministe; a fost președinta *Asociațiilor Furnica*, *Solidaritatea*, vicepreședinta Consiliului Național al Femeilor Române, întemeietoarea și prima conducătoare a *Societății Țesătoarea-Regina Elisabeta*. A fost de asemenea prima femeie aleasă în Comisia interimară a Capitalei.

Zoe Romniceanu, ca și alte numeroase membre ale *Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române,* a înțeles importanța și necesitatea educației fetelor și a susținut dezvoltarea învățământului. O realizare deosebită pentru educarea fetelor constituit-o deschiderea Școlii de horticultură și fermiere, înființată în luna iulie 1923 de către Comisia Rurală a Consiliului Național al Femeilor Române, având ca membre reprezentative pe Elena Nanu-Păşcanu și Calypso Botez dar cu o contribuție deosebită a Zoei Romniceanu. Scopul fundamental al școlii era educația fiicelor invalizilor și orfanilor de război, pregătirea acestora ca bune fermiere, dobândind cunoștințe de pomicultură, horticultură, creșterea animalelor și contabilitate.

În anii Primului Război Mondial, Zoe Romniceanu, împreună cu Alexandrina Cantacuzino, a coordonat toată activitatea *Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române* din Bucureștiul ocupat.

CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Ea a fost soră medicală la Spitalul nr. 113, asistentă pentru prizonierii români din lagărele din Bucureşti, a susţinut corespondenţa cu prizonierii români din străinătate etc. Din prima zi a sosirii prizonierilor români, Zoe Romniceanu, împreună cu Alexandrina Cantacuzino, Eliza Greceanu şi Neniţescu şi multe altele au alergat la Cercul Militar, la lagărele Tonola, Colentina, Cuza Vodă, Cotroceni, Parcul de Aviaţie, în spitalele bulgăreşti, pentru a le asigura acestora condiţii cât mai bune. De la 1/14 decembrie 1916, 4000 de prizonieri aflaţi în Capitală au fost hrăniţi şi îngrijiţi prin eforturile acestor doamne. Într-un raport al *S.O.N.F.R.*, privind activitatea în teritoriul ocupat, adresat reginei Maria, se menţiona: *„Timp de aproape două luni, singură a întâmpinat greutăţile de aprovizionare şi hrană zilnică a mii de prizonieri ce se găseau în Capitală. Zoe Romniceanu, Alexandrina Cantacuzino şi Eliza Greceanu, numite „zânele prizonierilor", au rămas cu îngrijirea acestor lagăre, în condiţiile unei ierni foarte grele 1916-1917, a epidemiei de tifos exantematic."*

Zoe Romniceanu a contribuit la deschiderea în Bucureşti a câtorva grădiniţe de copii pentru care a solicitat prefectului Poliţiei Capitalei ajutoare pentru aprovizionarea lor. Pe prima grădiniţă pentru copii mobilizaţilor a deschis-o la 2/15 septembrie 1916, în strada Polonă Câmpul Floreasca; pe a doua a deschis-o în localul *Societăţii „Ţesătoarea Regina Elisabeta"* din strada Popa Lazăr, nr. 4 şi pe a treia la *Societatea Învăţăturii Poporului Român* în strada Eroului.

Zoe Romniceanu, împreună cu Alexandrina Cantacuzino și celelalte membre active ale *S.O.N.F.R*, a reușit să depășească cu bine abuzurile ocupantului german. În noiembrie 1917, când localul Spitalului nr. 113 a fost rechiziţionat de administraţia germană, personalul și Alexandrina Cantacuzino şi Zoe Romniceanu au stat închise în spital 12 ore. Activitatea Zoei Romniceanu a cuprins și directoratul Spitalului nr. 111, sarcină împărțită cu Lia Brătianu. În mod constant, ele au trimis rapoarte la Crucea Roșie despre activitatea spitalului și au primit mulțumiri și aprecieri. Documentele arhivistice au păstrat prin intermediul Comitetului Internaţional al Crucii Roșii și corespondenţa întreţinută de Zoe Romniceanu cu prizonierii români din diferite lagăre din Germania. Prin această corespondenţă, ea încerca să păstreze legătura soldaților cu țara, să-i ajute cu informații, să le stabilească contacte etc.

Zoe Romniceanu a activat și în domeniul protejării orfanilor de război, susţinând întemeierea filialei *Societăţii Ocrotirea Orfanilor de Război*, Secţiunea *Societăţii Ortodoxe din Muntenia şi Oltenia*. Ea a făcut parte din Comisia de conducere a noii societăţi, alături de alte membre ale *S.O.N.F.R.*, precum Esmeralda Manu, arhimandritul Scriban, Ana Florescu, Alexandrina Cantacuzino, Elena Davila-Perticani, Eliza Greceanu, Aristia Pompei, Ana Manoil. Zoe Romniceanu și-a închinat întreaga viață binelui obștesc.

A murit tânără, la numai 58 de ani, pe 21 mai 1927. Viața ei, activitatea ei și realizările pot constitui un model pentru toate femeile din România.

Bibliografie: ANR, SANIC, fond SONFR, dosar 19, f. 32, 45-47, manuscris; dosar 27/1919, f. 1-2; dosar 365, f. 1-11, manuscris; SANIC, fond familial Cantacuzino, dosar 85, f. 10, manuscris; dosar 176, 35-37; Biblioteca Naţională, Colecţii speciale, Arhiva Istorică, fond Saint Georges, Zoe Romniceanu, f. 10; *Acţiunea feministă*, 1919, nr. 9-10.
Anemari Monica Negru, consilier superior Arhivele Naţionale ale României.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

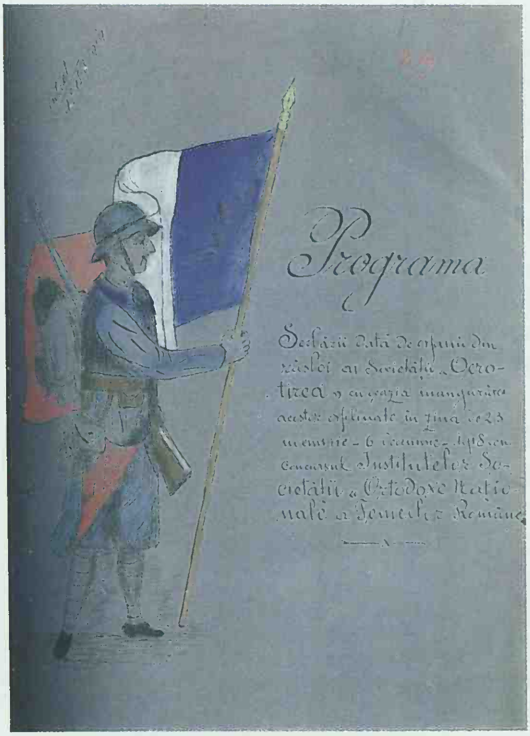

Programa Serbării Societății Orfanilor

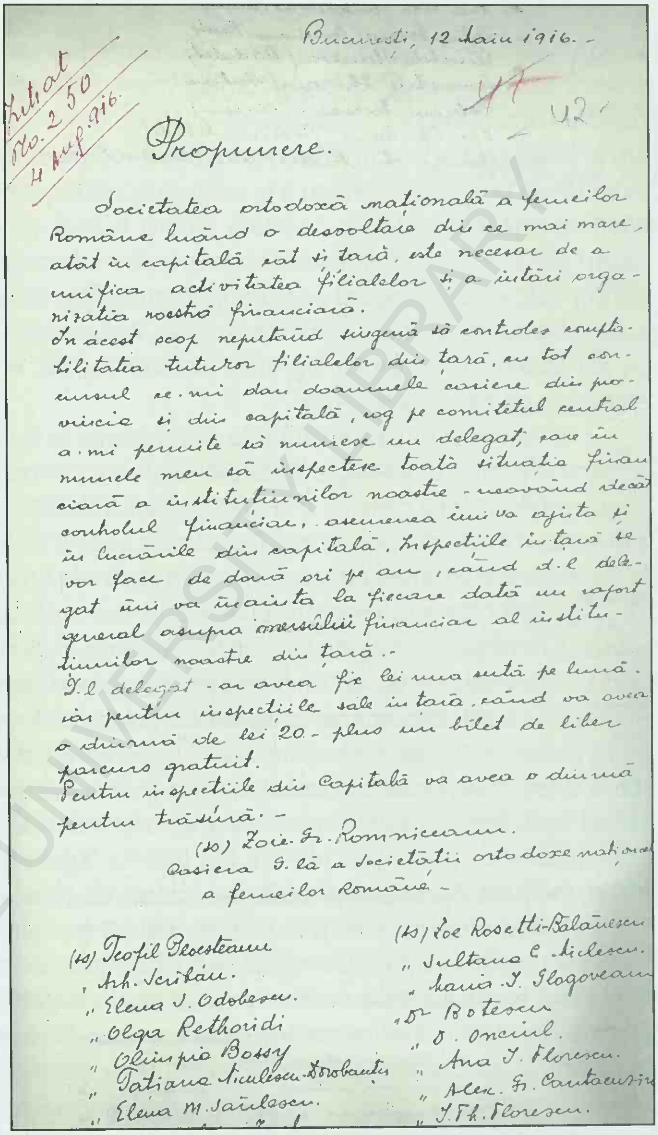

Citat
No. 2 50
4 Aug. 916.

București, 12 Mai 1916.-

47

42

Propunere.

Societatea ortodoxă națională a femeilor Române luând o desvoltare din ce mai mare, atât în capitală cât și țară, este necesar de a unifica activitatea filialelor și a întări organizația noastră financiară.

În acest scop neputând singură să controlez comptabilitatea tuturor filialelor din țară, cu tot concursul ce-mi dau doamnele casiere din provincie și din capitală, rog pe comitetul central a-mi permite să numesc un delegat, care în numele meu să inspecteze toată situația financiară a instituțiunilor noastre – neavând decât controlul financiar, asemenea îmi va ajuta și în lucrările din capitală. Inspecțiile în țară se vor face de două ori pe an, când d-l delegat îmi va înainta la fiecare dată un raport general asupra mersului financiar al instituțiunilor noastre din țară.-

D-l delegat va avea fix lei una sută pe lună. iar pentru inspecțiile sale în țară, când va avea o diurnă de lei 20.- plus un bilet de liber parcurs gratuit.

Pentru inspecțiile din Capitală va avea o diurnă pentru trăsură.-

(ss) Zoe Gr. Romniceanu.
Casiera G-lă a Societății ortodoxe naționale a femeilor Române-

(ss) Teofil Ploesteanu
" Arh. Scriban.
" Elena I. Odobescu.
" Olga Rethoridi
" Olimpia Bossy
" Tatiana Niculescu-Dorobanțu
" Elena M. Săulescu.

(ss) Zoe Rosetti-Bălănescu
" Sultana C. Niclescu.
" Maria I. Glogoveanu
" Dr Botescu
" D. Onciul.
" Ana I. Florescu.
" Alex. Gr. Cantacuzino
" I. Th. Florescu.

Texte olograf ale Zoei Romniceanu

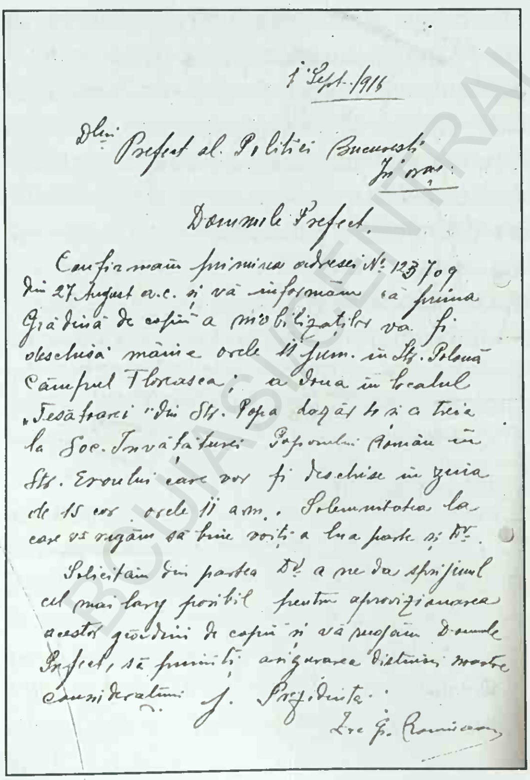

1 Sept. 1916

D-lui Prefect al Poliției București
În oraș.

Domnule Prefect,

Confirmăm primirea adresei No 123709 din 27 August a.c. și vă informăm că prima Grădină de copii a mobilizaților va fi deschisă mâine orele 11 a.m. în Str. Polonă Câmpul Floreasca; a doua în localul „Țesătoarei" din Str. Popa Rusu 4 și a treia la Soc. Învățătura Poporului Român în Str. Eroului care vor fi deschise în ziua de 15 cor. orele 11 a.m. Solemnitatea la care vă rugăm să binevoiți a lua parte și D-voastră.

Solicităm din partea D-voastră a ne da sprijinul cel mai larg posibil pentru aprovizionarea acestor grădini de copii și vă rugăm Domnule Prefect, să primiți asigurarea distinsei noastre considerațiuni.

ss. Președinta:
Zoe Gr. Romniceanu

Arhivele Naţionale ale României,
Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fond SONFR

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Arhivele Naţionale ale României, Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice Centrale, fond SONFR

Zoe Rosetti-Bălănescu

Zoe provenea dintr-o familie descendentă din boierii Grecianu și a fost soția moșierului, avocatului şi politicianului Petre Rosetti-Bălănescu.

Femeie puternică, voluntară, activă, feministă convinsă, Zoe Rosetti-Bălănescu s-a implicat în rezolvarea numeroaselor probleme sociale și în acțiuni privind emanciparea femeii.

Împreună cu alte femei din elita epocii precum Zoe Romniceanu, Alexandrina Cantacuzino, Maria I. Glogoveanu, Elena Odobescu, Sultana Miclescu, Irina Butculescu, Anastasia Filipescu, Esmeralda Manu, Elena Seulescu, Zoe Rosetti-Bălănescu a contribuit la constituirea de filiale și a fost inițiatoarea și coordonatoarea numeroaselor activităţi umanitare ale *Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române*.

Anii participării României la Primul Război Mondial, au surprins-o, împreună cu fiica ei în București unde a și rămas, în timp ce soţul, Petre Rosetti-Bălănescu a plecat la moşia sa din Moldova, iar fiii săi, Ion (jurist) şi Alexandru (lingvist, academician) erau înrolaţi în armată şi luptau pe front.

Zoe Rosetti-Bălănescu s-a implicat direct și continuu, în ciuda greutăților întâmpinate în iarna grea din 1916-1917 – frigul, lipsa lemnelor și a alimentelor, epidemia de tifos exantematic – în funcţionarea Spitalului nr. 113, deschis în localul Institutului de fete al *Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române*, din strada Principatele Unite nr. 63 din București. A fost inspectoarea generală a Spitalului nr. 113, din august 1916, până în septembrie 1917. În această calitate, Zoe Rosetti- Bălănescu a avut sub supraveghere peste 100 de camere, trei servicii de chirurgie, două săli de operaţie, patru săli de pansamente, o farmacie, celule de izolare pentru boli contagioase, băi, serviciu de deparazitare, spălătorie, capelă, sală de serbări, cinematograf, bibliotecă, atelier de coşuri şi rogojini. Iar numărul răniţilor a fost din ce în ce mai mare, spitalul fiind dotat la început cu 300 de paturi în final ajungând să fie adăpostiţi 700 de soldaţi răniţi.

Zoe Rosetti-Bălănescu a muncit zilnic, de dimineață până seara, s-a ocupat de organizare şi administrarea Spitalului nr. 113, de îngrijirea şi nevoile soldaţilor răniţi, ceea ce i-a determinat pe contemporani să o numească *„mămica ostaşilor"*.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Zoe Rosetti-Bălănescu

Arhivele Naţionale ale României, Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice Centrale, fond SONFR

Bibliografie: ANR, SANIC, fond familial Cantacuzino, dosar 44, f. 86-88, manuscris; SANIC, fond *Societatea Ortodoxă Naţională a Femeilor Române*, dosar 365, f. 10 v, manuscris; IORGA, Filip-Lucian. Impactul Primului Război Mondial asupra descendenţilor boierimii române [online]. *Cultura română şi modele culturale europene: cercetare, sincronizare, durabilitate*. Academia Română, 2007-2013. [Accesat 6 mai 2017]. Disponibil la: http://www.cesindcultura.acad.ro/images/fisiere/rezultate/postdoc/rapoarte%20finale%20de%20cercetare%20stiintifica%20ale%20cercetatorilor%20postdoctorat/lucrari/Iorga_Filip.pdf **Anemari Monica Negru, consilier superior Arhivele Naţionale ale României.**

TANI SAFTU – din Şcheii Braşovului, fiica protopopului ortodox, Vasile Saftu; s-a implicat în campania de colectare de bani şi produse (de la lenjerie, la alimente, ţigarete etc.), a făcut donaţii de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaţilor răniţi, a familiilor acestora sau a orfanilor.

ANA SEVERIN – a făcut parte din Comitetul de Acţiune a *Societăţii Ocrotirea Orfanilor de Război.* A făcut chete publice.

LEA SLĂTINEANU – a coordonat activităţile legate de prizonierii de război; a trimis corespondenţa şi a lucrat la mii de fişe; a expediat sute de pachete.

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Tereza Stratilescu
(1862-1931)

Personalitatea Terezei Stratilescu a fost, la început de secol XX, una de referinţă, atât prin formaţia sa de profesor şi pedagog care a reuşit să transmită un model de conduită generaţiilor tinere cărora le-a fost îndrumător, cât şi prin acţiunile sale civice, în anii de dinainte şi în timpul Primului Război Mondial.

Tereza Stratilescu s-a născut în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, jumătate de veac puternic marcată de schimbări socio-culturale pe plan internaţional, dar şi naţional. Se puneau atunci bazele unei schimbări de mare importanţă în mentalul colectiv legată de statutul femeii în societate.

Ideea acestei emancipări s-a cristalizat treptat. A contribuit la impunerea ei, după momentul revoluţiei de la 1848, presa vremii prin solicitarea accesului la învăţătură pentru ambele sexe. Apariţia în peisajul publicisticii din Bucureşti a unei gazete incluzând chiar în titlu ideea cunoaşterii de carte în egală măsură de bărbaţi şi de femei („Curierului de ambe sexe", editat de I. Heliade-Rădulescu), este deplin semnificativă. După un deceniu, Unirea Principatelor a adus şi o primă reformă semnificativă pentru învăţământul românesc prin introducerea obligativităţii învăţământului primar şi accesul liber al fetelor în şcoli şi Universitate.

Participarea femeilor la marile evenimente politice ale acestei jumătăţi de secol şi permanenta subliniere, prin diferite voci, a necesităţii accesului neîngrădit al femeii la educaţie, pregătiseră terenul pentru afirmarea şi în spaţiul românesc a mişcării feministe devenită pregnantă la începutul secolului XX.

Alături de alte reprezentante ale mişcării pentru drepturile femeilor din întreg spaţiul românesc, Tereza Stratilescu s-a format, aşadar, într-o atmosferă propice dezvoltării intelectuale şi a devenit una din promotoarele feminismului conjugat şi el idealului naţional.

Tereza s-a născut în Moldova în 1862 într-o familie de etnie mixtă, tatăl, Gheorghe Stratilescu era urmaş al răzeşilor Tutoveni, iar mama, Melania Fréhau, fiica unui francez şi a unei italience. A urmat cursurile şcolii Elizei Veningher din Huşi, frecventând apoi, la iniţiativa bunicului matern, Luponi, cursurile şcolii catolice „Nôtre Dame de Sion, Sacré Coeur", din Iaşi, până în 1872 când a fost înscrisă la Institutul de Educaţie a Tinerelor Fete aparţinând Emiliei Humpel, sora erudită a lui Titu Maiorescu. Prima secţie de bacalaureat pentru fete deschisă de Institut în 1882, după mărturia Ecaterinei Stratilescu, a avut-o pe Tereza cea dintâi candidată, iar printre profesori pe A. D. Xenopol.

A început, imediat după obţinerea bacalaureatului, cariera didactică şi a predat ca suplinitoare matematica la Şcoala Normală (1883-1884), limba italiană la Externatul secundar de fete (1885-1887), istoria la Şcoala Normală (1888), pentru ca din 15 octombrie 1889 să fie transferată la Externatul secundar de fete. S-a înscris la Facultatea de Litere şi Filosofie din cadrul Universităţii ieşene. După obţinerea licenţei a concurat pentru ocuparea unei catedre la Externatul secundar de fete şi a obţinut, după două încercări anterioare eşuate, un post la catedra de istorie. În anul 1893 tânăra profesoară a solicitat direct ministrului

instrucţiunii publice, Take Ionescu, sprijin pentru a studia organizarea şcolilor în Anglia şi a obţinut, pentru 2 ani, o bursă de 6000 lei. La plecarea în Anglia a lăsat în locul său la catedra de istorie de la Externatul secundar de fete pe Eleonora, sora sa mai mică.

Poliglotă, cunoscând franceza, germana, italiana, rusa, sârba şi bulgara, şi-a însuşit cu uşurinţă limba engleză, ceea ce i-a înlesnit o temeinică documentare finalizată cu publicarea unor articole intitulate *Scrisori din Anglia (1895-1896)* în revista „Convorbiri literare", şi publicarea lucrărilor *Educaţia în Bretania Mare*, Iaşi, 1895, *Educaţia fizică, inlelectuală şi morală, Consfătuiri cu mamele şi educatoarele fetelor din şcoalele secundare, Istoricul externatului secundar de fete din Iaşi,* apărută la Bucureşti, în anul 1907, *From Carpathian to Pindus. Pictures of Roumanian country life*, apărută la Londra în 1906. Tot de la Tereza Stratilescu a rămas, redactată numai în manuscris, lucrarea *Educaţia în Scoţia şi Irlanda.*

Revenind în ţară, după încă un an de concediu, în 1896 reia cariera de la Externatul secundar de fete al doamnei Humpel, iar în 1902, conform mărturiei Eleonorei Stratilescu, după decesul Mariei Amphilohie Xenopol, sora istoricului A.D. Xenopol, Tereza Stratilescu a obţinut directoratul şcolii, funcţie pe care a deţinut-o până în 1928.

În 1904, animată de profunde sentimente civice, a înfiinţat *Asociaţia Fondul Patriotic*, care cumpăra întru onoarea marilor eroi ai neamului, portrete şi busturi şi care, după 4 ani, pe 4 noiembrie, ziua în care era comemorată moartea Doamnei Oltea, mama lui Ştefan cel Mare, acorda un premiu celui mai brav soldat din regimentul 13 infanterie din Iaşi. În 1908 se afla în comitetul de conducere al *Societăţii Educatoarelor Române* alături de Aneta Socor şi Maria C. Buţureanu, preşedintă de onoare a *Societăţii* fiind Emilia Humpel. Odată cu înfiinţarea *Societăţii* se editează şi revista „Unirea Femeilor Române".

Colecţia Bibliotecii Centrale Universitare „Carol I"

Graţie implicării atât în procesul instructiv-educativ, dar şi în cel administrativ, în 1909, şcoala condusă de Tereza Stratilescu a devenit liceu cu 8 clase cu nume simbolic, „Oltea Doamna". Spirit practic, pentru a stimula competiţia, a avut iniţiativa clasificării elevelor în funcţie de medii prin acordarea a trei premii: premiul muncii „Oltea Doamna" pentru cele cu media peste 9, premiul sârguinţei, pentru elevele cu media peste 8 şi menţiune pentru cele cu media peste 7. Excepţional pedagog, de o cultură enciclopedică, după cum reiese din mărturiile celor care i-au fost eleve, beneficiind de acel studiu la faţa locului al şcolilor din Occident, a înţeles semnificaţia istorică a momentului şi importanţă, în acest context, a operării unor modificări substanţiale ale statutului social al femeii în România. În consecinţă, şi-a concentrat întreaga energie în vederea susţinerii cauzei emancipării femeii, văzând acest demers ca fundamental în lupta pentru întregirea neamului, demers sintetizat sugestiv în deviza înscrisă pe prima filă a revistei pe care a coordonat-o: *„Unire în cuget, unire în simţiri"*. A încercat să sădească în mintea elevelor spiritul de cercetare şi practic, prin înfiinţarea din 1902 până în 1904 a unei secţii comerciale cu ore de gospodărie, creşterea copiilor, spălătorie, împletituri din paie, cizmărie.

A militat pentru ore de educaţie fizică şi o viaţă morală echilibrată. Şi pentru a avea o susţinere largă, a iniţiat dialogul cu familia, din 1905 a înfiinţat lectorate pentru părinţi.

Despre Tereza Stratilescu, prof. dr. Maria Franche, absolventă a promoţiei din 1917 îşi amintea: *„A preţuit munca şi cinstea, fiind necruţătoare cu leneşii şi necinstiţii. S-a străduit să deştepte în conştiinţa noastră o conduită cetăţenească, să inducă în structura elevelor interesul pentru activitatea socială, potrivită, după părerea sa şi femeii, mai puţin pusă în valoare în acea vreme, dar care putea totuşi să pătrundă şi să se apropie de mediile sociale defavorizate"*.

Trebuie evidențiată nu doar simpla aderare, ci chiar participarea *in medias res* la înființarea în 1908 a *Societății Unirea Educatoarelor Române* în a cărei revistă, „Unirea Femeilor Române" Tereza și Eleonora Stratilescu au semnat articole prin care au devenit voci ale propagandei pentru unirea culturală a tuturor româncelor de pretutindeni ca preambul al unirii naționale de la finele Primului Război Mondial, obiectiv reflectat în motto-ul revistei *„Unire în cuget, unire în simțiri".*

Tereza Stratilescu a fost, alături de Emilia Humpel, președintă de onoare, membră în Comitetul Central al *Societății Unirea Educatoarelor Române,* în ale cărei *Statute* elaborate în 7/20 ianuarie 1910 la Iași și publicate în nr. 2 al revistei s-a prevăzut emanciparea culturală a femeilor, element principal în procesului de edificare a fondului intelectual la nivelul întregii populații, în măsură să conducă la dezvoltarea și întărirea națională. Înscriindu-se pe linia promovată de curentul feminist românesc care își făcuse deja debutul la jumătatea secolului al XIX-lea, *Societatea Unirea Educatoarelor Române* își propunea să promoveze valori care puneau în evidență nu doar rolul fundamental al femeii într-o lume în schimbare, ci chiar posibila contribuție a româncelor la afirmarea identității naționale prin *„ridicarea nivelului cultural în genere și [...] limpezirea atmosferei intelectuale și morale a societății românești"*, vizând acțiuni care să pună în valoare capacitățile și abilitățile femeilor cum ar fi: promovarea industriilor casnice, prin ridicarea prestigiului gospodăriei românești și aplecarea femeilor către activități practice în vederea îmbunătățirii stării lor economice.

Odată cu intrarea României în război, în 1916, după mărturia Elenei Bogdan, una dintre elevele Externatului, în localul școlii, la inițiativa și sub conducerea Terezei Stratilescu, s-a înființat un spital: *„Pe de altă parte, cât am mai lucrat noi, micile eleve de atunci, la pregătirea lenjeriei pentru răniții din primul război mondial, la supravegherea lor în spitalul din localul școlii, sub directa ei grijă! Iar pentru veșnica aducere aminte a acelui eveniment fericit, încheierea păcii, a sădit în curtea școlii „stejarul școlii" care, din puiul de atunci, astăzi își înalță mândra coroană către cer".*

Despre crezul surorii ei Eleonora Stratilescu scria: *„Călăuzită de ideea unirii, Tereza Stratilescu a ținut să afirme că dacă bărbații au făcut unirea politică, le rămânea femeilor datoria să facă unirea în cuget și simțiri a întregului neam, bunul rezultat al românilor de oriunde ar trăi fiind tocmai această unire în cuget, unire în simțiri".*

Lupta Terezei Stratilescu nu a presupus confruntarea directă, pe câmpul de luptă cu dușmanul sau ca opozantă în timpul ocupației germane, ci a fost, ca și cea a surorii ei mai mici, Eleonora Stratilescu, una la nivel ideatic, de urnire din loc a unei mentalități desuete, cu avantajul dublu, al modificării statutului femeii și al recunoașterii rolului ei la realizarea unității spirituale. Pentru activitatea ei a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria", clasa a II-a.

Bibliografie: STRATILESCU, Eleonora. *Temeiul mișcării feministe și scopurile pe care le urmărește: precedat de un mic istoric al mișcării feministe în România.* București: Minerva, 1919, p. 1-8; MIHĂILESCU, Ștefania. *Din istoria feminismului românesc: antologie de texte (1838-1929).* Iași: Polirom, 2001; *ISTORIA femeii din România în documente (1866-1918).* Volum editat de Carol CĂPIȚĂ, Alin CIUPALĂ (coordonator), Aurora Livia GHIȚĂ, Cristina GUDIN, Oana Loredana NEFERU, Andreea Liliana VASILE. București: Editura Universității din București, 2008, p. 156-159; 549-573; BACIU, Gheorge. Tereza Stratilescu – o viață dedicată școlii. *Dacia literară*, 2013, nr. 11-12, p. 27- 32; FRANCHE, Maria. Amintiri despre Tereza Stratilescu. În: *Mărturii peste timp. 150 de ani 1865-2015.* Iași: Colegiul Național Mihai Eminescu, 2015, p. 3-4; CIUPALĂ, Alin. *Bătălia lor: femeile din România în Primul Război Mondial.* Iași: Polirom, 2017, p. 33. **dr. Andreea Badea.**

Eleonora Stratilescu
(1874-?)

S-a născut în Moldova, în 1874, fiind fiica lui Gheorghe Stratilescu, descendent din răzeşii Tutoveni şi al Melaniei Fréhaut, fiica unui francez şi a unei italience. Soră mai mică a Terezei Stratilescu, Eleonora a făcut parte dintr-o familie numeroasă, crescând într-o atmosferă propice dezvoltării intelectuale. A urmat drumul iniţiat de sora mai mare, Tereza. Unul dintre fraţi, Dumitru Stratilescu a participat pe front în timpul Primului Război Mondial.

După ce a urmat, ca şi sora sa Tereza, cursurile în cadrul Externatului de fete al doamnei Emilia Humpel, sora lui Titu Maiorescu, înfiinţat la Iaşi, în 1893, a obţinut diploma de bacalaureat, an în care a primit şi aprobarea de a fi profesor suplinitor la catedra de istorie la acelaşi Externat secundar de fete, în locul surorii sale Tereza Stratilescu care obţinuse, în urma unei solicitări directe către ministrul instrucţiunii Take Ionescu, o bursă în Anglia pentru doi ani în vederea studierii modului în care era organizat învăţământul în Occident. Ulterior, Eleonora a urmat cursurile Facultăţii de Litere a Universităţii din Iaşi.

În 1896 Eleonora era suplinitor ţinând cursul la catedra de filosofie şi pedagogie şi primise din partea doamnei Emilia Humpel şi suplinirea cursului inferior de istorie. Doi ani mai târziu, în 1898, susţinută de sora sa, Tereza Stratilescu, s-a înscris la Berlin la Universitate, obţinând şi diploma de doctor în filosofie. Revenită în ţară a promovat examenul de capacitate în 1904, examen care îi asigura un loc în învăţământul secundar pentru anul 1906 când s-au făcut numirile.

Rolurile Eleonorei Stratilescu, al Terezei ca de altfel şi al altor nume din panoplia feminismului românesc s-au concretizat în acelea de partizane ale unei lupte complexe, la nivel ideatic în primul rând, pentru emanciparea statutului femeii din toate zonele ţării, luptă care a vizat, în definitiv, acelaşi mare obiectiv, de realizare a unităţii naţionale, mai întâi de toate la nivel cultural. În această calitate, de promotoare a obiectivelor *Societăţii Uniunii Educatoarelor Române,* şi în calitate de autor al articolelor editate de revista acestei societăţi „Unirea Femeilor Române" al cărei directorat i-a revenit Terezei, Eleonora a fost una dintre vocile care a subliniat şi conturat imperativele care trebuiau îndeplinite de femei în societate în general şi mai ales în momentul intrării românilor în Primul Război Mondial.

Eleonora a intuit rolul pe care îl aveau de jucat femeile vremurilor ei şi l-a amplificat prin discursuri a căror calitate oratorică avea menirea de a încuraja această luptă pentru emanciparea femeilor şi pentru unitatea lor culturală. Dacă bărbaţilor le revenea misiunea de a participa la război cu armele, apărarea identităţii şi unităţii naţionale, a valorilor tradiţionale a devenit şi pentru femei o misiune în sine, o modalitate de expresie într-un cadru organizat şi asumat. Mijloacele pe care acestea le-au avut la îndemână au fost fie cele la nivel ideatic, culturale şi politice, fie cele practice, concretizate în acţiuni caritabile, constând în adunare de fonduri, mobilizare în spitale, opoziţie civilă în faţa ocupantului sau, în cazuri de excepţie, chiar cu arma în linia întâi.

ROMANIAN CULTURAL INSTITUTE LIBRARY

Ele[illegible]a Stratilescu
[illegible] la Filosofie
Teme[illegible] mișcării fe-
minis[illegible] și scopurile
pe ca[illegible] le urmărește
[illegible]cedat de un
Mic i[illegible]eric al mișcării
femin[illegible]e în România
[illegible]rva", București
1919

Colecția Bibliotecii Centrale Universitare „Carol I"

Căile de îndeplinire a acestei datorii pe care femeile o aveau în vreme de război, a acestei mobilizări întru realizarea unității naționale fuseseră sintetizate în *Statutele Societății Unirea Educatoarelor Române*, dar ecoul lor se afla, evident și în paginile revistei „Unirea Femeilor Române", cu motto sugestiv, *„Unire în cuget, unire în simțiri"*, mai ales în articolele din perioada 1914-1916. Articolele, dincolo de a fi doar analitice, erau și hortative, reprezentând un îndemn la participarea activă la războiul care se prefigura și pentru români. Dacă pe front și la nivel diplomatic războiul era dus de bărbați, femeile au avut misiunea de a duce *„un război cultural, un război de luminare a minților, un război de deșteptare a sufletelor"*. Autoarea multor articole din revista „Unirea Femeilor Române", Eleonora, reușea să atragă atenția asupra necesității contribuției femeii române la realizarea unității. Iar aceeași idee, a unității naționale a fost un leit motiv în articolele Eleonorei Stratilescu. Meditând asupra iminenței războiului pentru spațiul românesc, ca un extraordinar spirit a soluție imediată propunea: *„[...] trebuie să ne realizăm idealul nostru național, ca să ne mărim – căci fiind un stat mic nu ne putem apăra destul de bine –, ca să ne întregim; astfel ca granițele politice să coincidă cu cele etnice, condiția cea dintâi a unei temeinice dezvoltări culturale-naționale"*.

Discursul Eleonorei Stratilescu cu ocazia celui de-al doilea congres de la Sibiu din 8-9 iunie 1914 în salonul de festivități al Asociației ASTRA, al *Uniunii Femeilor Române din Ungaria* (societate constituită în cadrul primului congres de acest fel, în 1913 la Brașov din inițiativa Mariei Baiulescu, președinta *Uniunii Femeilor Române* din Brașov) este revelator pentru obiectivul național comun, pregătit prin eforul celor 66 de societăți de femei reunite la congres, de realizare a unității culturale: *„Primind delegația de a reprezenta „U.[nirea] E.[ducatoarelor] R.[omâne]" înaintea Dv. M-am simțit mândră și fericită. Mândră, fiindcă de când am început a fi conștientă, sufletul meu întreg aparține „U.E.R."; fericită, pentru că din cea mai mică copilărie, de când am auzit întâi de daci și romani, m-am simțit legată de tot trecutul de lupte, de energie și necazuri și de toți acei ce țin de același trunchi comun. Soc. „U.E.R." vă rog să observați, nu e din Iași ori din România: e Unirea educatoarelor (căci orice femeie e educatoare) române, adică a tuturor femeilor de oriunde răsună limba românească. Căci de când ne-am constituit, gândul nostru a zburat la D-voastră, ne-am adresat și D-voastră, ne-am simțit datoria de a gândi și a lucra în vederea nevoilor D-voastră. Am simțit din capul locului nevoia de a strânge legăturile sufletești cu toți frații noștri de peste hotare, de oriunde se află ei, pentru a realiza unitatea culturii românești"*.

Autoare a numeroase articole și studii, multe dedicate feminismului, fiind susținătoarea promovării femeilor în funcții deținute până la începutul acestui secol doar de bărbați, – articolul dedicat procesului Ellei Negruzzi sau materialul biografic consacrat surorii sale – dar și, în noile circumstanțe ale declanșării războiului, autoare a unor articole de trezire a conștiinței naționale, Eleonora Stratilescu a depus întreg efortul întru îndeplinirea obiectivelor *Societății* căreia i-a slujit, *Unirea Educatoarelor Române* ale cărei deziderate, alături de sora sa, Tereza, le susținea în efortul lor comun de producere a unei schimbări în mentalul colectiv feminin, cale utilă pentru pregătirea și realizarea unității naționale.

Bibliografie: STRATILESCU, Eleonora. Congresul de la Sibiu al Uniunii femeilor române din Austro-Ungaria. Unirea Femeilor Române, 1914, nr 6, p. 263-275; STRATILESCU, Eleonora. Cine sunt dușmanii noștri? Unirea Femeilor române, 1915, nr. 10, p. 486; MIHĂILESCU, Ștefania. *Din istoria feminismului românesc: antologie de texte (1838-1929)*. Iași: Polirom, 2002; *ISTORIA femeii din România în documente (1866-1918)*. Volum editat de Carol CĂPIȚĂ, Alin CIUPALĂ (coordonator), Aurora Livia GHIȚĂ, Cristina GUDIN, Oana Loredana NEFERU, Andreea Liliana VASILE. București: Editura Universității din București, 2008, p. 156-159; 549-573. CIUPALĂ, Alin. *Bătălia lor: femeile din România în Primul Război Mondial*. Iași: Polirom, 2017, p. 33-45. **dr. Andreea Badea.**

MARIA SURU – membră a *Reuniunii Femeilor Române* din Brașov; s-a implicat în campania de colectare de bani și produse (de la lenjerie, la alimente, țigarete etc.), a făcut donații de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaților răniți, a familiilor acestora sau a orfanilor.

VIORICA SCHUSTER – din Deva; s-a implicat în campania de colectare de bani și produse (de la lenjerie, la alimente, țigarete etc.), a făcut donații de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaților răniți, a familiilor acestora sau a orfanilor.

MARIA ȘERBAN – președinta *Reuniunii Femeilor Greco-Ortodoxe* din Făgăraș; s-a implicat în campania de colectare de bani și produse (de la lenjerie, la alimente, țigarete etc.), au făcut donații de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaților răniți, a familiilor acestora sau a orfanilor.

TEREZIA ȘINCA – din Batiz; s-a implicat în campania de colectare de bani și produse (de la lenjerie, la alimente, țigarete etc.), a făcut donații de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaților răniți, a familiilor acestora sau a orfanilor.

BCUIAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Arethia Tătărescu
(1889-1968)

Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Stampe

„Marea Doamnă a Gorjului" născută într-o familie de oameni înstăriţi. Tatăl, Gh. Piteşteanu, era mare proprietar de terenuri agricole. A rămas orfană la 8 ani şi a plecat cu cei doi fraţi şi cu bunica în Belgia unde a studiat pianul şi pictura. Deşi a absolvit Conservatorul, pasiunea ei a rămas pictura şi tot ce ţinea de artă.

În 1916 a revenit în ţară şi a locuit pe Valea Tismanei unde l-a cunoscut pe tânărul sublocotenent Gh. Tătărescu care avea regimentul cantonat în zonă. În acelaşi an s-au căsătorit la Craiova *„şi aşa au pornit o viaţă de adâncă dragoste şi de susţinere unul pentru celălalt"*. Au avut doi copii: Sanda şi Tudor.

La Bucureşti Arethia a fost foarte activă în calitate de comandantă a Cohortei de Cercetaşi „Păstorul Bucur" din care a făcut parte şi Ecaterina Teodoroiu care primise o bursă şi urma cursurile şcolare la gimnaziul – pension, aflat pe lângă Cişmigiu.

Căsătorită, Arethia a continuat să se implice în susţinerea războiului, în ajutorarea celor aflaţi în impas: reformaţi, văduve, orfani, familii neajutorate.

A organizat, în calitate de conducător al cercetaşilor din cohorta „Păstorul Bucur" din Bucureşti, împreună cu Legiunea „Costache Negri" din Iaşi o „colonie şcolară şi de muncă" la Sculeni-Iaşi şi la Soleşti-Vaslui şi a organizat Cohorta „Tudor Vladimirescu" din Târgu-Jiu. La Târgu-Jiu a realizat colecte în obiecte şi bani pentru populaţia din Basarabia sub egida Crucii Roşii de la Târgu-Jiu a cărei preşedintă era Ana Culcer.

După război s-a instalat în Oltenia, la Poiana Gorj şi a continuat acţiunile de asistenşă socială şi mecenat.

În 1921 s-a înfiinţat *Liga Naţională a femeilor Române* din Gorj şi Arethia a fost preşedinta acesteia.

Ulterior a militat pentru înfiinţarea altor Asociaţii: *Asociaţia Cercetaşilor de război 1916-1919, Asociaţia voluntarilor de război, Asociaţia medicilor din Gorj.*

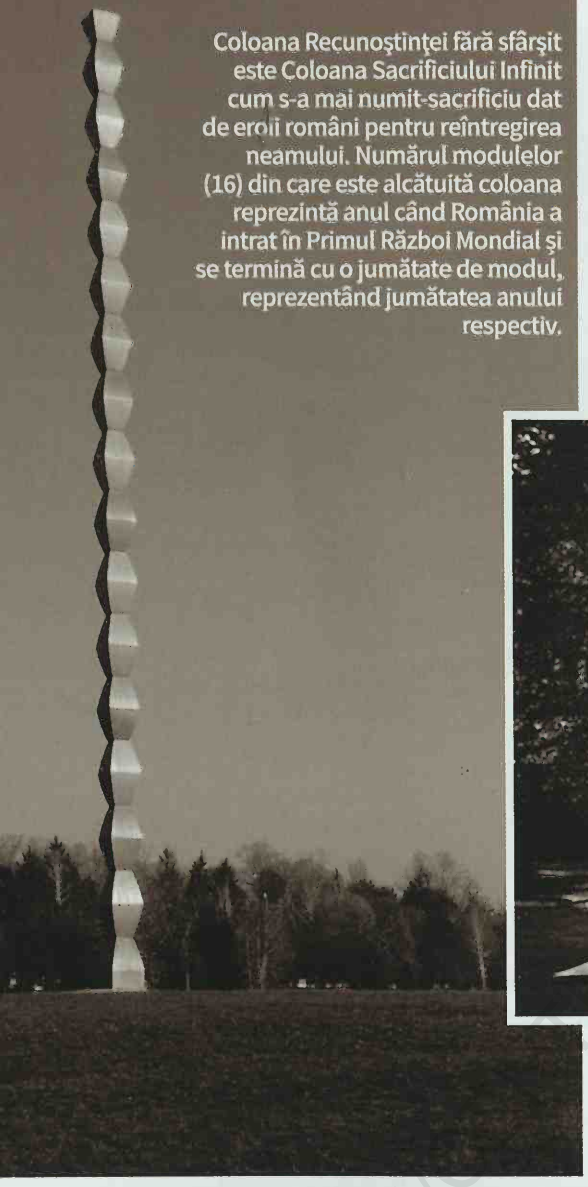

Coloana Recunoştinţei fără sfârşit este Coloana Sacrificiului Infinit cum s-a mai numit-sacrificiu dat de eroii români pentru reîntregirea neamului. Numărul modulelor (16) din care este alcătuită coloana reprezintă anul când România a intrat în Primul Război Mondial şi se termină cu o jumătate de modul, reprezentând jumătatea anului respectiv.

Ansamblul sculptural de la Târgu Jiu, cunoscut și sub numele de Ansamblul monumental „Calea Eroilor" de la Târgu Jiu. Complexul a fost conceput ca un omagiu adus eroilor căzuţi în Primul Război Mondial, proiectat și construit de Constantin Brâncuși în 1937.
Cele patru componente sculpturale — Masa Tăcerii (Masa Apostolilor Neamului), Aleea Scaunelor, Poarta Sărutului (Monumentul Întregirii Neamului) și Coloana fără Sfârșit (Coloana Recunoştinţei fără Sfârşit) — sunt dispuse pe aceeași axă, orientată de la apus spre răsărit, cu o lungime de 1275 m.

Monumentul Întregirii Neamului, compus din doi stâlpi, fiecare stâlp alcătuit din alți 4 stâlpi uniți la partea de sus cu o grindă. Sărutul înseamnă unirea. Cei 8 stâlpi reprezintă cele 8 regiuni care se alipiseră patriei mamă, România.

Masa Apostolilor Neamului, compusă din 12 scaune (reprezentând Apostolii) în mijloc aflându-se Iisus Hristos.

Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Stampe

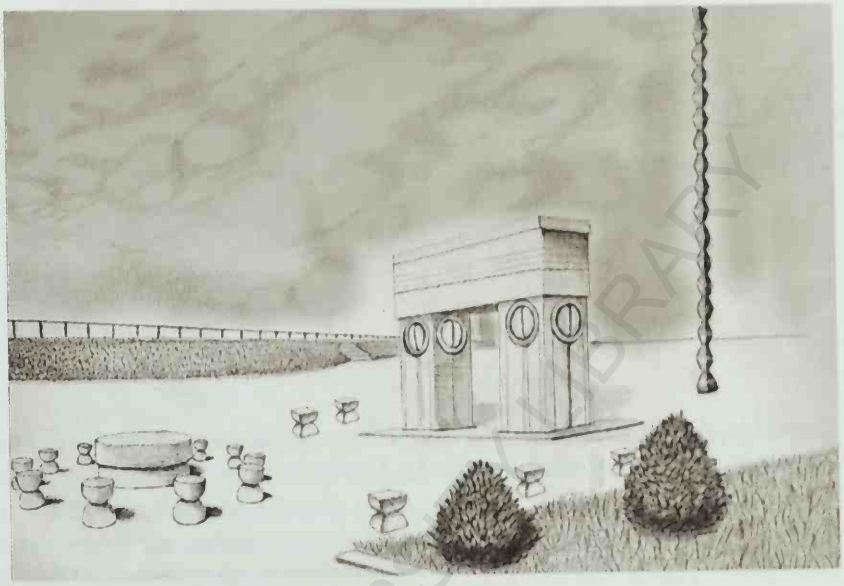

Constantin Brâncuşi. Ansamblul sculptural de la Târgu Jiu, 1937

Arhiva Muzeului Naţional al Literaturii Române, Bucureşti

Tot Arethiei i se datorează Mausoleul monument al Ecaterinei Teodoroiu realizat de sculptorița Milița Pătrașcu și inaugurat în 1921. Cu ocazia aniversării centenarului revoluției lui Tudor Vladimirescu a fost dezvelit Monumentul-Mausoleu și au fost reîngropate în piața centrală osemintele eroinei Ecaterina Teodoroiu, în cadrul unei ceremonii la care a participat și mama eroinei, Elena Teodoroiu (Doda Lena).

A primit în 1934 Ordinul Meritul Cultural în rang de Cavaler.

Tot ei i se datorează, în calitate de Președintă a *Ligii Naționale a Femeilor* inițiativa realizării Ansamblului sculptural de la Târgu-Jiu, opera lui Constantin Brâncuși, inaugurat în 1937 și închinat eroilor gorjeni ce și-au jertfit viața în Primul Război Mondial (Masa Apostolilor Neamului; Monumentul Întregirii Neamului; Coloana Recunoștinței fără Sfârșit și ulterior Aleea Scaunelor).

În 1935 a fost aleasă cetățean de onoare al orașului Târgu-Jiu. Ulterior s-a implicat în numeroase alte acțiuni precum: Președintă a *Societății Naționale de Cruce Roșie*, președintă a *Ligii Naționale a Femeilor Gorjene*, președinte a *Societății Ortodoxe a Femeilor Române*.

Fiica sa Sanda Tătărescu-Negropontes a caracterizat-o ca *„o femeie cu un extraordinar simț al frumosului (...). A știut să îmbine frumosul cu socialul (...). A fost o femeie extraordinară ca mamă, extraordinară ca soție și extraordinară aș zice, chiar pentru țară".*

În 1947 a suferit represiuni din partea regimului comunist.

Bibliografie: CÂRLUGEA, Zenovie și Elena Zoia DEJU. *Arethia Tătărescu-marea doamnă a Gorjului interbelic.* Târgu-Jiu: Măiastra, 2007, *passim.*; ANON. Arethia Tătărescu. *Wikipedia: Enciclopedia Liberă* [online]. 15 decembrie 2015 [Accesat 5 mai 2017]. Disponibil la: https://ro.wikipedia.org/wiki/Arethia_T%C4%83t%C4%83rescu. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu.**

EUGENIA TORDĂȘIANU – profesoară la Școla de Fete a ASTREI, membră în comitetul *Reuniunii Femeilor Române* din Sibiu; s-a implicat în campania de colectare de bani și produse (de la lenjerie, la alimente, țigarete etc.), a făcut donații de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaților răniți, a familiilor acestora sau a orfanilor.

Nadejda Tudor
(1888-1942)

Nadejda Tudor s-a născut în 1888, în comuna Manzâri din jud. Tighina. A absolvit Şcoala Eparhială din Chişinău. A fost profesoară la Vadul lui Vodă, apoi la Liceul Industrial din Chişinău. Şi-a început activitatea publicistică în 1909, în „Luminătorul". A urmat, în 1912, revista „Făclia Ţării", ediţie concepută de Iorgu Tudor, dar care a fost confiscată chiar de la primul număr. A mai publicat în „Lira Basarabiei", „Generaţia noastră", „Cuvânt Moldovenesc", „Moldova de la Nistru", „Mişcarea feminină". În timpul evenimentelor din 1917, a făcut parte din colectivul redacţiei care a editat ziarele „Pământ şi voie", „Soldatul Moldovan".

A participat ca soră de caritate pe front. După ce s-a întors de pe front, s-a implicat activ, pe calea scrisului, în evenimentele care au precedat unirea Basarabiei cu Ţara Mamă, pentru trezirea sentimentului naţional. A procurat cărţi din regatul vechi pentru desfacerea clandestină în popor. Nadejda Tudor a avut iniţiativa organizării femeilor în *Societatea* sub numele *Liga Culturală a Femeilor Moldovene din Basarabia*, invitând-o pe Elena Alistar să fie preşedinta Ligii. A desfăşurat o intensă activitate de propagandă şi a reuşit să adune în fruntea *Societăţii* un comitet compus din: Alistar, Tudor, Ţurcanu, Zahrov Dijonat, Catanchin, Drăganciu, Budacov, Popov, Ivanov. În acea perioadă frământată *„atât de bogată în iniţiativă şi entuziasm"*, activitatea societăţii era concentrată pe realizarea unei propagande naţionale în toate straturile sociale, implicându-se activ în mişcarea naţională. Ca urmare a acestei activităţi, *Liga Culturală a Femeilor Moldovene din Basarabia*, în calitatea sa de organizaţie, a primit invitaţia de a trimite un reprezentant în Sfatul Ţării. Organizaţia avea ca scopuri generoase lupta pentru drepturile femeilor şi pentru emanciparea lor.

A fost, de asemenea, şi fondatoarea *Societăţii Scriitorilor şi Publiciştilor din Basarabia*, semnând sub pseudonimul literar Speranţa Tudor. Nadejda Tudor s-a remarcat ca unul dintre liderii mişcării feministe din Basarabia.

A murit în luna decembrie a anului 1942.

Bibliografie: ALISTAR, Elena. *Mişcarea feministă din Basarabia: începuturi şi realizări: spre un viitor mai frumos.* În: Ştefania MIHĂILESCU, *Din istoria feminismului românesc: Studiu şi antologie de texte (1929-1948).* Iaşi: Polirom, 2006, p. 188-189; COLESNIC, Iurie. O fire autentică a acestui pământ [Nadejda Tudor]. *Moldoveanca*, 2012, nr. 11-12, p. 10. **dr. Mihail Ipate.**

HERSILIA VĂTĂŞAN – membră în comitetul *Reuniunii Femeilor Române* din Sibiu.

EUGENIA VECERDEA – membră în comitetul *Reuniunii Femeilor Române* din Braşov; s-a implicat în campania de colectare de bani şi produse (de la lenjerie, la alimente, ţigarete etc.), a făcut donaţii de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaţilor răniţi, a familiilor acestora sau a orfanilor.

Georgeta Velican
(1887-1968)

Fiică a preotului ortodox Ioan Șandor și a Liviei Popu, Georgeta s-a născut la Pietriș (jud.Mureș). A urmat, cu rezultate de excepție, Școala Superioară Pedagogică din Arad condusă de Vasile Goldiș. Studiile superiore le-a continuat la Budapesta, absolvindu-le de asemenea cu rezultate remarcabile.

În 1908 s-a căsătorit cu avocatul Camil Velican și s-au stabilit la Alba-Iulia unde Georgeta a desfășurat activități social-umanitare ca Președintă a *Societății de Caritate „Principele Mircea"* care se ocupa de ocrotirea copiilor. Ea a înființat și a organizat filiala acestei *Societăți* patronată de regina Maria. A condus-o până în anul 1946.

În 1917 a creat în Gara din oraș o cantină gratuită pentru refugiați și pentru soldații care se aflau în tranzit.

Locuința soților Velican a fost locul unde s-au luat cele mai importante decizii legate de actul Unirii de la 1 decembrie 1918; a fost sediul Consiliului Național Român al cărui membru era soțul ei. În locuința lor s-a constituit Consiliul Dirigent și s-au organizat evenimentele de la 1 Decembrie 1918 de la Alba-Iulia.

Pentru activitatea desfășurată a fost decorată cu medalia „Centenarul Regelui Carol I cu barete Pro Patria."

După 1947 a suferit grave persecuții comuniste: închisă, maltratată – au purtat-o prin oraș cu o pancartă atârnată de gât pe care era scris: „Sunt burgheză și exploatatoare – cine-i ca mine, ca mine să pățească". I s-au confiscat casa, averea și în 1952 i s-a fixat domiciliu forțat la Ocna Mureș.

A murit în 1968 la Cluj, în casa surorii și nepoatei ei.

Bibliografie: PLEȘA Gabriela. Casa „Camil Velican" între bucurii și jertfe. *Alba Iulia*, serie nouă, nr.30, 1 Decembrie 2017, p.1-2. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu**

BCUIAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

VIRGINIA VLAICU – casieră a *Reuniunii Femeilor Române* din Ungaria.
ANETA ZEHAN – președinta *Reuniunii Femeilor Române de Religie Greco-Catolică și Greco-Ortodoxă* din comitatul Târnavei Mici s-a implicat în campania de colectare de bani și produse (de la lenjerie, la alimente, țigarete etc.), a făcut donații de-a lungul acestor ani grei, în folosul soldaților răniți, a familiilor acestora sau a orfanilor.
SABINA HASNAȘ, SABINA PLENICEANU, CIREȘICA V. ARJOCEAN – au desfășurat acțiuni cultural-obștești la Târgu-Jiu.

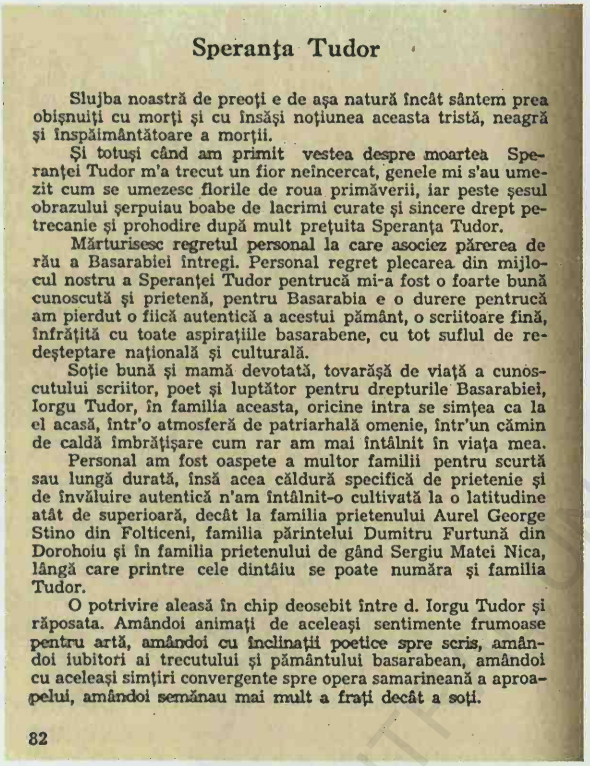

Speranța Tudor

Slujba noastră de preoți e de așa natură încât sântem prea obișnuiți cu morți și cu însăși noțiunea aceasta tristă, neagră și înspăimântătoare a morții.

Și totuși când am primit vestea despre moartea Speranței Tudor m'a trecut un fior neîncercat, genele mi s'au umezit cum se umezesc florile de roua primăverii, iar peste șesul obrazului șerpuiau boabe de lacrimi curate și sincere drept petrecanie și prohodire după mult prețuita Speranța Tudor.

Mărturisesc regretul personal la care asociez părerea de rău a Basarabiei întregi. Personal regret plecarea din mijlocul nostru a Speranței Tudor pentrucă mi-a fost o foarte bună cunoscută și prietenă, pentru Basarabia e o durere pentrucă am pierdut o fiică autentică a acestui pământ, o scriitoare fină, înfrățită cu toate aspirațiile basarabene, cu tot suflul de redeșteptare națională și culturală.

Soție bună și mamă devotată, tovarășă de viață a cunoscutului scriitor, poet și luptător pentru drepturile Basarabiei, Iorgu Tudor, în familia aceasta, oricine intra se simțea ca la el acasă, într'o atmosferă de patriarhală omenie, într'un cămin de caldă îmbrățișare cum rar am mai întâlnit în viața mea.

Personal am fost oaspete a multor familii pentru scurtă sau lungă durată, însă acea căldură specifică de prietenie și de înveluire autentică n'am întâlnit-o cultivată la o latitudine atât de superioară, decât la familia prietenului Aurel George Stino din Folticeni, familia părintelui Dumitru Furtună din Dorohoiu și în familia prietenului de gând Sergiu Matei Nica, lângă care printre cele dintâiu se poate număra și familia Tudor.

O potrivire aleasă în chip deosebit între d. Iorgu Tudor și răposata. Amândoi animați de aceleași sentimente frumoase pentru artă, amândoi cu înclinații poetice spre scris, amândoi iubitori ai trecutului și pământului basarabean, amândoi cu aceleași simțiri convergente spre opera samarineană a aproapelui, amândoi semănau mai mult a frați decât a soți.

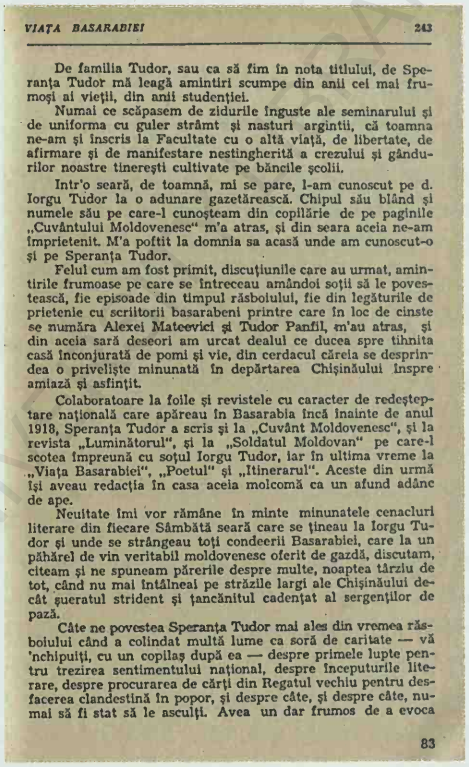

De familia Tudor, sau ca să fim în nota titlului, de Speranța Tudor mă leagă amintiri scumpe din anii cei mai frumoși ai vieții, din anii studenției.

Numai ce scăpasem de zidurile înguste ale seminarului și de uniforma cu guler strâmt și nasturi argintii, că toamna ne-am și înscris la Facultate cu o altă viață, de libertate, de afirmare și de manifestare nestingherită a crezului și gândurilor noastre tinerești cultivate pe băncile școlii.

Intr'o seară, de toamnă, mi se pare, l-am cunoscut pe d. Iorgu Tudor la o adunare gazetărească. Chipul său blând și numele său pe care-l cunoșteam din copilărie de pe paginile „Cuvântului Moldovenesc" m'a atras, și din seara aceia ne-am împrietenit. M'a poftit la domnia sa acasă unde am cunoscut-o și pe Speranța Tudor.

Felul cum am fost primit, discuțiunile care au urmat, amintirile frumoase pe care se întreceau amândoi soții să le povestească, fie episoade din timpul războiului, fie din legăturile de prietenie cu scriitorii basarabeni printre care în loc de cinste se număra Alexei Mateevici și Tudor Panfil, m'au atras, și din aceia sară deseori am urcat dealul ce ducea spre tihnita casă înconjurată de pomi și vie, din cerdacul căreia se desprindea o priveliște minunată în depărtarea Chișinăului înspre amiază și asfințit.

Colaboratoare la foile și revistele cu caracter de redeșteptare națională care apăreau în Basarabia încă înainte de anul 1918, Speranța Tudor a scris și la „Cuvânt Moldovenesc", și la revista „Luminătorul", și la „Soldatul Moldovan" pe care-l scotea împreună cu soțul Iorgu Tudor, iar în ultima vreme la „Viața Basarabiei", „Poetul" și „Itinerarul". Aceste din urmă își aveau redacția în casa aceia molcomă ca un afund adânc de ape.

Neuitate îmi vor rămâne în minte minunatele cenacluri literare din fiecare Sâmbătă seară care se țineau la Iorgu Tudor și unde se strângeau toți condeerii Basarabiei, care la un păhărel de vin veritabil moldovenesc oferit de gazdă, discutam, citeam și ne spuneam părerile despre multe, noaptea târziu de tot, când nu mai întâlneai pe străzile largi ale Chișinăului decât șueratul strident și țancănitul cadențat al sergenților de pază.

Câte ne povestea Speranța Tudor mai ales din vremea războiului când a colindat multă lume ca soră de caritate — vă 'nchipuiți, cu un copilaș după ea — despre primele lupte pentru trezirea sentimentului național, despre începuturile literare, despre procurarea de cărți din Regatul vechiu pentru desfacerea clandestină în popor, și despre câte, și despre câte, numai să fi stat să le asculți. Avea un dar frumos de a evoca

evenimentele și a le da viață. Avea un stil cursiv și atrăgător. A scris mult însă nu se gândea să-și înmănuncheze scrisul. Abia sub îndemnul nostru al prietenilor s'a fost convins că e bine să le adune în volum, însă după aceia, nu la multă vreme a venit refugiul, iar după aceasta, un refugiu și mai crâncen: moartea.

Imi aduc aminte cu înfrigurare cum corespondam în timpul refugiului, ce încredere își puneau amândoi soții în reintoarcerea noastră în Basarabia, ce grijă îmi purta răposata să nu duc lipsă de ceva, încât când a aflat din scrisoare că mi-a trimis Cerul darnic o odraslă, ne-am trezit prin poștă nu zăbavă cu un pachet de hăinuțe pentru mica Cocuță, căreia îi ura doriri de bine, sănătate și întoarcere la căminul nostru.

Intr'adevăr a dat bunul Dumnezeu să ne reintoarcem cu toții pe la vetrele noastre. Speranța Tudor și-a văzut visul îndeplinit, s'a reintors din nou în plăcuta și liniștita locuință înființată pe cresțetul Chișinăului, și-a găsit, co-e drept, toată rânduiala de odinioară răvășită, toate hârtiile, toată munca de o viață și-a văzut-o călcată în picioare, mulțămită însă că neamul moldovenilor din Basarabia s'a reintegrat la matcă.

Sfârșitul lui Decembrie ne-a răpit-o din mijlocul nostru. Ne-a răpit un prieten scump și nouă și Basarabiei, a răpit o iubitoare și o creatoare a frumosului, a răpit o animatoare și o ocrotitoare a scrisului basarabean.

Intru amintirea ei și a clipelor petrecute împreună vărsăm o caldă și sinceră lacrimă prietenească.

AL. BARDIERU

Necrologul Nadejdei Tudor
din revista *Viața Basarabiei*, 1943, nr. 3-4, p. 242-244.

IV. REZISTENȚA ÎN FAȚA INAMICULUI

În focul războiului
Căzute pentru patrie

La Coşna, în Moldova, *„satul întreg ne căra proiectile; un şir nesfârşit de copii, de fete, de neveste tinere şi bătrâne, de băieţaşi se îndreaptă spre noi (...) Un norod de cămeşi albe şi de tulpane viu colorate a înflorit ca prin farmec, în pustietatea ucigătoare a câmpului de bătălie". (...)*

Şi totuşi, prin iadul de foc şi fum ele torc firul ce ne leagă tot mai strâns de ţară. Şirul lor ridică ...(...) întruchiparea Patriei veşnice săpată în trupuri şi în suflete, în ţărână şi în văzduh, mai trainic decât în stânca slăvită a Ocupaţiei. În ochii tuturor ele sunt icoană vie a Neamului în primejdie amintindu-ne în fiecare clipă, de mai era nevoie, că un popor întreg de la vlădică la opincă luptă pe viaţă şi pe moarte, pentru vetrele încălcate, pentru ţărâna sfinţită de moaştele trecutului.

Nu ne aduc numai plumb şi fer, ne înalţă şi sufletele prin pilda lor întăritoare".

Pe valea Trotuşului:

„(...) pe drumul de la pârâul Bughea e mişcare şi viaţă. În lung alai, femei şi copii ne cară sus proiectile şi focoase lucitoare, întorcându-se la vale cu tuburile trase şi înegrite. Urlând obuzul nemţesc se repede peste creastă şi crapă de ciudă, răscolind pământul. Fetele se scoală, râzând de zăpăceala mătuşii speriate. Câteva gloanţe rătăcite mai bâzâie prin aer, dar nimic nu opreşte bunăvoinţa sătencelor. Nici nu-şi dau seama că îndeplinesc vreun lucru deosebit, vreo faptă vitejească. Cum se duceau seara la fântană, cu donițele pe umeri, tot astfel ne aduc şi acum hrana gurilor flămânde de oţel. E în vitejia lor ceva atât de simplu, de obişnuit ca şi cum ar fi de la sine înţeles ca şi femeile să înfrunte primejdiile războiului".

Gheorghe Brătianu participant voluntar la război

Gheorghe Brătianu. File rupte din cartea războiului. *Bucureşti: Ed. Scripta, 2006, p. 90-91*

BCU CLUJ "LUCIAN BLAGA" UNIVERSITY LIBRARY

Ecaterina Teodoroiu
„Fata vitează de la Jiu"
(1894-1917)

„Şi numele Ecaterinei Teodoroiu, fata vitează de la Jiu, care a luptat cu puşca şi baioneta şi şi-a apărat satul, unde doi din fraţii ei căzuseră ucişi, nu poate să fie uitat. (...) Numele ei va fi cântat în cântecele cele mai dragi ale războiului nostru."

Regina Maria

„A căzut cu moarte de erou! Pe faţa sa de copilă plutea parcă ceva îngeresc, în timpul când soldaţii ei o duceau la groapă, împreună cu un căpitan din acelaşi regiment mort în aceeaşi luptă! (...) Sufletul ei mare, chipul ei sfânt va rămâne icoana pilduitoare pentru toată lumea, arătând ce poate un suflet de femeie, care luptă pentru ţara ei!"

Victor Cădere

A trecut deja un secol de la jertfelnicul său tribut şi povestea ei continuă să fascineze generaţie după generaţie. Şi stai să te întrebi dacă sacrificiul său a fost doar o împlinire de destin sau un gest asumat. Dar când te gândeşti la mâna de om, la fetişcana de numai 23 de ani, mânată în luptă nu atât de un discernământ asupra binelui sau a răului ci, mai degrabă, de o îndârjire în faţa vieţii şi a morţii, atunci înclini să crezi că instinctul său de amazoană ţine mai mult de potenţialul dârz al ţărăncii române decât de aura eroică a personajului feminin din basmele noastre tradiţionale. Indiferent de percepţia posterităţii, nu poţi să nu identifici, măcar şi în treacăt, în itinerariul eroic al Cătălinei, filonul genetic al românculţei autoritare din bătătura casei, capabilă de eforturi nebănuite şi de gesturi extreme în situaţii-limită. Voluntariatul său pare, dacă nu neapărat emblematic, aproape solitar. Nu cred că, dintru bun început, fecioara eroină de la Jiu, (auto) propulsată în fruntea unui pluton de ţărani soldaţi, avea să se gândească vreo clipă că avea să devină *prima femeie ofiţer combatant din Armata Română*! Dar cercetaşul din ea avea să confirme totala sa disponibilitate de a fi „Gata oricând!" şi de a se angaja, trup şi suflet, în luptă, până la supremul sacrificiu.

Fiică de ţărani, dintr-o familie cu patru fraţi şi trei surori, gorjeancă din comuna Vădeni, venită pe lume pe lume la soroc de veac, pe 14/26 ianuarie 1894, Cătălina Toderoiu pare să fi fost predestinată celebrităţii. După un periplu din Târgu Jiu la Bucureşti, la decretarea mobilizării, în vara anului 1916, infirmiera Ecaterina Teodoroiu a activat în cadrul cohortei de cercetaşe „Domnul Tudor", ajutând la îngrijirea răniţilor. Cu tact şi

Muzeul National

farmec incontestabil, nu a trebuit să curgă prea multă apă pe Jiu pentru ca, grație dăruirii și angajamentului său, la începutul lunii octombrie 1916 să ajungă să fie prezentată, în Capitală, însăși reginei Maria.

Vestea că tatăl său, mobilizat în Regimentul 18 Gorj, a fost făcut prizonier, iar doi dintre frații săi căzuseră la datorie pe câmpul de onoare, a fost determinantă în decizia de a se înscrie voluntară pentru a-i răzbuna. Imbold de sânge și gest de revoltă, accentuat și de moartea unui al treilea frate.

Faptul că din 7/20 octombrie 1916 o aflăm deja în tranșee, luând parte la lupte umăr la umăr cu soldații Regimentului 18 Gorj, seamănă mai mult a scenă de film. Și totuși, atunci ca și acum, scenariul era unul real.

Trei zile mai târziu primea botezul de sânge. Luată prizonieră, a reușit să surprindă și să împuște o santinelă germană. Scăpată de sub escortă, peste alte nouă zile era rănită în coapsa piciorului drept. Apoi o ploaie de schije îi fracturează tibia și coapsa stângă. Dusă la un spital din Craiova, a fost evacuată la București și, de aici, la Iași. Ieșită din convalescență, pe 23 ianuarie/4 februarie 1917, se simte bine în uniforma de sublocotenent și a cerut să plece din nou pe front, să caute glonțul pe care va scrie glorie sau... moarte pentru țară! Și, ce să vezi? A fost încadrată în Regimentul 43/59 Infanterie, cantonat la Codăești. Obținând permisiunea să facă serviciu în Compania a 7-a, îngrijește bolnavi, oblojește răni, se preocupă de curățenie, distribuie hrană și face demersuri pentru a îmbunătăți substanțial traiul soldaților. Combatanții primesc ordin, dacă mai era nevoie, să fie considerată și tratată cu cea mai mare atenție, așa cum merita un suflet nobil, cinstit, demn și plin de sentimentul de sacrificiu care o caracteriza pe deplin.

Dar, cu toate acestea, atitudini ostile și adversități o supun umilințelor unei anchete nedrepte. Izgonită vremelnic din regiment, face eforturi disperate pentru a-și demonstra curățenia sentimentelor sale de romăncuță care vrea, cu arma în mână, să-și dezrobească colțul de patrie cotropit. Sfidează orice pericol și-și asumă riscuri inerente. Pentru a nu fi recunoscută, spun unii, a îmbrăcat peste costumul său simplu de fată de la țară o mantie soldățească, și-a pus o raniță și o capelă și a luat o armă găsită pe câmp, pe care n-a părăsit-o nici când a fost rănită de obuz, aducând-o cu sine la spital. Domnișoara Ecaterina luptase cu arma în mână lângă fratele său, fiind de departe cea mai motivantă pildă pentru soldați. A fost nu numai corectă și loială față de aceștia, dar a făcut ea însăși dovada unui curaj debordant, a abnegației până la deznădejde și a incomensurabilei sale iubiri familiale. O adevărată Jeanne d'Arc a României, care se dorea reîntregită cu orice preț.

Pentru camarazii de vârsta și condiția ei, era evident că talia sa firavă întrupa o luptătoare înnăscută, capabilă de un angajament total. Fire inimoasă și întreprinzătoare, știa să tragă cu pistolul, carabina și mitraliera, arunca foarte bine grenada de mână și călărea cu o mare abilitate. La toate marșurile inerente intrării regimentului pe front a mers tot timpul pe jos, în fruntea plutonului său. Nicicând obosită și totdeauna cu moralul ridicat, nu pregeta să-l antreneze asiduu, prin exemplul și însufleţirea sa patriotică. Comandanții încercau să o convingă, fără rezultat, să se rezume numai la îngrijirea răniților.

În seara zilei de miercuri 22 august/3 septembrie 1917, la ora 21.15, inamicul dezlănțuie, prin surprindere, un foc viu de artilerie asupra pozițiilor Regimentului 43/59 Lupeni. Văzând surprinderea și panica creată de atacul dușman în rândul tovarășilor săi de luptă, cu înflăcărarea și curajul care-i marcaseră întreaga viață, Ecaterina Teodoroiu se așează în fruntea plutonului și, cu arma ridicată deasupra capului, îi îndeamnă pe soldați: *„Înainte băieți! Nu vă lăsați, sunteți cu mine!"*.

În aceeași clipă însă,sublocotenenta Ecaterina Teodoroiu a fost izbită în cap de două gloanțe de mitralieră pe Dealul Secului-Muncel. Prin moartea ei eroică, spune cronicarul, și-a dobândit dreptul de a rămâne în istorie cu numele de „eroina de la Jiu". Jertfa sa supremă, lipsită de orice trufie, de orice ambiție deșartă, animată numai de dragostea de a apăra pământul Țării cotropit de dușmani, a fost transformată de contemporani în pilda rară a unui cald entuziasm, unit cu cea mai stăruitoare energie.

Fatalitatea care a urmărit-o a trimis-o direct în legendă. Moartea sa, considerată, pe bună dreptate, drept cea mai nobilă şi extraordinară pildă de iubire faţă de soldaţi, de armată şi de ţară, a convertit peste decenii legenda în mit. Citând-o prin ordin de zi pe regiment la 24 august/5 septembrie 1917, colonelul Constantin Pomponiu amintea soldaţilor faptele de arme ale Ecaterinei Teodoroiu a cărei comportare, până în ultima clipă a vieţii sale, fusese un exemplu de ales patriotism: *„Pildă rară a unui cald entuziasm, unit cu cea mai stăruitoare energie ... Ecaterina Teodoroiu ... şi-a dat viaţa cu simplicitatea eroismului adevărat, nu pentru a obţine apoteoză de vorbă, ci pentru că aşa cerea inima ei, pentru că aşa credea sufletul ei că i se împlineşte datoria vieţii".*

Tunica Ecaterinei Teodoroiu
Muzeul Naţional de Istorie a României

„A căzut cu moarte de erou! pe faţa sa de copilă plutea parcă ceva îngeresc,în timpul când soldaţii ei o duceau la groapă,împreună cu un căpitan din acelaşi regiment mort în aceeaşi luptă!(...) Sufletul ei mare,chipul ei sfânt va rămâne icoana pilduitoare pentru toată lumea,arătând ce poate un suflet de femeie,care luptă pentru ţara ei!" (Victor Cădere)

Înmormântarea în valea Zăbrăuciorului, pe 23 august/4 septembrie 1917, cu paradă, onoruri militare şi o cruce enormă de stejar la căpătâi, a fost doar primul pas spre eternizarea chipului său. Pentru că această inimoasă şi vitează fecioară, demnă de moşii şi strămoşii săi panduri, a fost o pildă nu numai pentru regimentul cu care a luptat şi şi-a dat viaţa pentru apărarea şi reîntregirea patriei ci şi pentru toţi conaţionalii şi, îndeosebi, pentru române. A fost, la acea dată, primul şi unicul exemplu din istoria naţională când o tânără a dovedit o atât de mare însufleţire să-şi jertfească viaţa pentru neam şi ţară.

Ca să împlinească profeţia nemuririi sale prin jertfă, osemintele eroinei sublocotenent Ecaterina Teodoroiu, deshumate şi strămutate în vara anului 1921 în cavoul din faţa Primăriei din Târgu Jiu, au străbătut triumfal traseul Focşani – Bucureşti – Râmnicu-Sărat – Buzău – Ploieşti. Jertfa acestei june nevinovate purta în ea pecetea biruinţei. Amintirea sa de arhanghel înveşmântat în razele gloriei binemeritate a opus uitării omeneşti, până în zilele noastre, sute de articole, ode şi monografii elogioase, troiţe şi grupuri statuare, lucrări de artă, filme şi case memoriale, medalii, precum şi nume de străzi, colegii, licee şi de unităţi militare. Taina acestei adoraţii crescânde a naţiei noastre creştine consistă nu în compătimire sau resemnare ci în suprema admiraţie pentru copila a cărui sublimă datorie a fost de a se jertfi pentru mântuirea celorlalţi. Dar mai presus de toate acestea, peste veac, mormântul său a devenit altar al conştiinţei de neam, unde arde nestinsă flacăra recunoştinţei ca un simbol de eternă iubire umană, de dragoste de ţară şi de infinită înfrăţire creştinească. Prin actele sale de bravură şi prin sfârşitul său glorios, sacrificiu închinat celei mai frumoase şi nobile cauze, Ecaterina Teodoroiu a demonstrat până unde poate ajunge sufletul conaţionalelor noastre. De aceeea, blazonul de romăncuţă eroină pe care îl întruchipează va dăinui, pe mai departe, drept cea mai frumoasă îngemănare de virtuţi feminine ale neamului.

Bibliografie: *Monitorul Oficial*, 16 martie 1917, nr. 292; KIRIŢESCU, Constantin. *Istoria Războiului pentru Întregirea României: 1916-1918*. Vol. 1. Bucureşti: Editura Casa Şcoalelor, 1920, p. 370-371; Întâmpinarea eroinei în Capitala

Ecaterina Teodoroiu, Ziua Mărcii Poștale Românesti 2017

Țării. *Cultul eroilor noștri*, 1921, nr. 2, p. 1; POPESCU, Constantin. *Amintiri* din război. Ecaterina Teodoroiu la Școala Militară din Iași. *Cultul eroilor noștri*, 1922, nr. 3, p. 4; CĂDERE, V.G. *Istoria războiului românesc: pagini de popularizare*. Vladivostok: [s.n.], 1920, *apud* Ion AGRIGOROAIEI, Dumitru IVĂNESCU, Sorin D. IVĂNESCU, Silviu VĂCARU, *Stări de spirit și mentalități în timpul marelui război: corpurile de voluntari români din Rusia*. Iași: Junimea, 2005, p. 215; GÎJU, Dan. *Istoria presei militare: de la Cezar la Ceaușescu*. Vol. 1: *Armata, presa scrisă*. Târgoviște: Bibliotheca, 2012, p. 306-308; GÎJU, Dan. Înger al răzbunării și cronicar de front. *Observatorul militar*, 2010, nr. 6, p. 16; MOȘNEAGU, Marian. Legenda Ecaterina Teodoroiu. Ce spun Arhivele Militare. *Historia*, 2013, nr. 136, P. 14-23; MOȘNEAGU, Marian. Monumente, filme, cărți în onoarea Ecaterinei. *Historia*, 2013, nr. 136, p. 24-27.
Comandor dr. Marian Moșneagu

***

Două întâmplări mai puțin știute despre „Eroina de la Jiu"

Ecaterina Teodoroiu a fost cercetașă în Legiunea „Domnul Tudor" de la Târgu Jiu. În septembrie 1916, populația orașului a fost alarmată de doi bătrâni soldați din Garda Gării din Târgu Jiu, de atacul germanilor. Românii trăgeau cu arme vechi, alături de câțiva cercetași, așezați pe marginea digului dinspre Jiu, ochind ca la poligon. În fața lor erau soldații germani, înarmați până-n dinți, cu mitraliere grele și armament modern. Nu au bănuit o clipă că în fața lor se aflau copii, bătrâni și femei. Printre ei alergau, cu poala plină de gloanțe și de pansamente, Ecaterina Teodoroiu și o altă tânără de 17 ani, Iosefina Eiben. După patru ore de schimb de focuri, a sosit o companie a Regimentului 59 Infanterie care a dus la sfârșit misiunea, victoria fiind de partea românilor. Rezistența eroică opusă germanilor de către tinerii cercetași de la Târgu-Jiu a dat semnalul înfrângerii acestora. Au fost luați prizonieri 2000 de soldați și 36 de tunuri, dar și întreg cartierul general al Diviziei a II-a bavareză.

După ce a oprit pătrunderea germanilor în oraş, alături de alţi cercetaşi şi cu ajutorul câtorva bătrâni, la 14/27 octombrie 1916, eroina de la Jiu a plecat din spitalul unde lucra ca infirmieră şi s-a alăturat Regimentului 18 Infanterie Gorj, împreună cu fratele ei.

Ecaterina Teodoroiu a fost luată prizonier pe Valea Jiului, dar a reuşit să scape şi să-şi regăsească regimentul. În luptele de la Filiaşi a fost rănită şi trimisă cu o ambulanţă a Regimentului 35/59 Infanterie care se retrăgea de pe front, în Moldova. S-a refăcut la spitalul de la Liceul Naţional din Iaşi. După însănătoşire a fost ridicată la gradul de sublocotenent şi a plecat din nou pe front.

Ecaterina Teodoroiu şi fratele ei
Muzeul Naţional de Istorie a României

Ziarul „România" din aprilie 1917 a relatat o întâmplare plină de haz petrecută cu ocazia decorării Ecaterinei Teodoroiu. Evenimentul oficial a avut loc chiar pe front. Pe lângă ofiţeri şi soldaţi au participat la solemnitate şi persoane civile de la Crucea Roşie şi din echipa artistică a Armatei a II-a care se afla în zilele acelea pe front.

Printre acestea s-a numărat şi artista Elena Zamora care o privea cu insistenţă pe Ecaterina Teodoroiu, mirată de tinereţea şi delicateţea acesteia, neştiind că este femeie. La citirea numelor celor avansaţi, pe chipul artistei s-a citit dezamăgirea, auzind că sublocotenentul Teodoroiu este o femeie. Plină de haz, la sfârşitul ceremoniei, Ecaterina Teodoroiu i-a adresat Elenei Zamora următoarele cuvinte: *„Iartă-mă că nu sunt bărbat!"*

Bibliografie: DAIA, Alexandru. *Eroi la 16 ani: însemnările unui fost cercetaş: jurnal de război: 1916–1918*. Ed. a 2-a. Bucureşti: Editura Ion Creangă, 1988, p. 35, 78. **drd. Laura Hîmpă.**

LUCREŢIA CANJA – prietenă cu Maria Manciulea a furnizat informaţii despre inamic armatei române. A primit medalia „Virtutea Militară".

BCUIAŞI CENTRALĂ UNIVERSITARĂ

Foto: Lucian Ionescu-Tomșani, *Eroina de la Olt: Maria Manciulea*. București: Editura Militară, 1979

Maria Manciulea „Eroina de la Olt" (1894-1969)

Cea mai mică dintre fiicele lui Maxim şi a Martei Manciulea, Maria a rămas cunoscută în istoria Primului Război Mondial drept „Eroina de la Olt".

A fost prima femeie decorată cu medalia „Virtutea Militară" de război pentru fapte de arme de pe câmpul de luptă, în septembrie 1916.

Prima parte a copilăriei a petrecut-o în satul Părău, judeţul Braşov (1894–1905). Ulterior familia s-a refugiat din calea secetei şi a sărăciei, la Constanţa, la familia soţului surorii mai mari, Margareta*. Timp de 3 ani a durat pribegia familiei Manciulea, perioadă în care Maria a învăţat să vorbească limbile greacă şi turcă, pe lângă germană şi maghiară pe care le ştia din satul natal.

În anul 1919, tatăl Mariei a murit, astfel că mama a rămas să crească singură pe cele două fete. Harnice şi cuminţi, cele două s-au implicat cu seriozitate în treburile gospodăreşti. După un timp, Victoria s-a căsătorit cu un băiat din sat. În anul 1914, războiul a cuprins ţinutul şi bărbaţii au fost luaţi să lupte în armata austro-ungară.

După doi ani de neutralitate, România a intrat în război şi, în august 1916, armata română a trecut Carpaţii pentru eliberarea pământului transilvănean.

Armata austro-ungară s-a retras din faţa trupelor române luând din sate orice i-ar fi putut ajuta să supravieţuiască. Sătenii se ascundeau din calea lor speriaţi de lipsa de omenie pe care aceştia o arătau. În Părău, *„cătanele împărăteşti"* au luat cu ei toate vacile din sat ca sursă de hrană pentru drumul lung pe care îl aveau de străbătut. Două fete însă, Maria Manciulea împreună cu prietena ei, Lucreţia Canja, s-au hotărât să meargă pe urmele soldaţilor ca să-şi recupereze animalele sechestrate.

În toiul nopţii au fost prinse de un soldat german care le-a considerat spioane. Maria a vorbit cu el iniţial în limba maghiară, crezând că este soldat austro-ungar, apoi, ştiind şi ceva germană, a încercat să-l convingă de nevinovăţia lor.

Pentru că a folosit cele două limbi străine, a atras suspiciune din partea soldatului şi cele două au fost reţinute. Întrebate ce căutau aşa departe de sat, Maria şi Lucreţia repetau mereu că fără vaci nu

* Celalalte două surori ale Mariei Manciulea se numeau Margareta (căsătorită cu Ion Filigeru din Constanța) și Victoria.

puteau trăi. Însă acesta nu a putut fi lămurit pe deplin şi astfel au ajuns să fie închise şi comandantul a hotărât ca în ziua următoare să fie împuşcate pentru spionaj.

Fetele au văzut cum erau amplasate trupele germane şi armamentul greu al acestora, fapt important, relatat ulterior de Maria ofiţerilor români. Norocul le-a surâs celor două şi santinela s-a dovedit a fi un român bănăţean care le-a facilitat evadarea prin acoperişul camerei în care erau închise. Soldatul a folosit o „rachie fainâ de tot" cu care a reuşit să-l îmbie pe celălalt paznic al fetelor şi, în cele din urmă, să-l adoarmă.

Cele două au evadat şi, ţinându-se de mână, au ocolit tabăra inamică, mergând pe câmp câteva ore pentru a ajunge în comuna Veneţia de Jos. S-au adăpostit peste noapte la o stână unde ciobăniţa, rămasă singură după ce soţul fusese plecase pe front, le-a spus că ar fi riscant pentru ele să se întoarcă în sat. Aceasta şi-a trimis băiatul, un puşti isteţ de doisprezece ani, să vadă ce se aude prin sat despre Maria şi Lucreţia. Acesta a povestit la întoarcere că nu sunt căutate cele două şi că „oastea românească" nu putea fi departe după cum se auzeau trăgând tunurile şi mitralierele. Până spre seară zgomotele acestora s-au apropiat de stână şi băiatul ciobăniţei fu trimis din nou în sat.

Acesta s-a întors cu veşti bune: armata română intrase în Părău. Acesta era şi momentul aşteptat de cele două fete. Bucuria revederii a fost mare şi tot satul s-a adunat să audă întâmplările prin care au trecut fetele.

La fântâna din sat Maria s-a întâlnit cu un ofiţer român care, după ce a băut din apa scoasă de fată, a spus în ce direcţie urmau să se îndrepte trupele române. Acela nu era nimeni altul decât Camil Petrescu, care a relatat întreg episodul, în romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război.*

Pârâtă de un băiat din sat ofiţerilor români că este spioană pentru inamic, Maria Manciulea a fost chemată împreună cu prietena ei să dea explicaţii. Acestea nu au mai avut loc pentru că Regimentul 22 infanterie a început rapid deplasarea în noua zonă a frontului.

Astfel au ajuns cele două românce să meargă desculţe, încolonate la sfârşitul plutonului, până când avea să li se lămurească situaţia. Cel care a raportat incidentul comandantului a fost sublocotenetul Camil Petrescu, impresionat de cele două femei, îmbrăcate subţire pentru vremea ploioasă care era în acea zi de 1/14 septembrie 1916.

Comandantul brigăzii 6, generalul Lupescu s-a lămurit repede de „spionajul" celor două, însă a rămas impresionat de cât de bine cunoşteau acestea locurile. Pe lângă cunoştinţele de topografie, Maria a mai relatat informaţii importante despre cum era amplasat armamentul greu al inamicului precum şi numărul acestuia şi l-a sfătuit pe general că mai bine ar fi să evite acel drum pentru că acolo era chiar inamicul care deja cunoştea bine zona. Propunerea ei a fost ca întreg batalionul să ocolească drumul pentru a nu cădea în capcană. În urma discuţiei avute, s-a stabilit că cel mai bun loc de trecere al Oltului era la Vadul Fagului şi Maria Manciulea va conduce soldaţii. Trupele duşmane aveau un amplasament bine organizat, întărit cu reţele de sârmă întinsă între copacii de pe marginea râului, prin care circula curent electric.

Despre cât de abrupt era malul Oltului a descris însuşi Camil Petrescu, prezent la eveniment: *„Malul deluros pare să fie puternic ocupat. Se văd ici-colo reţele de sârmă, creneluri de tranşee. Mă întreb cum vom trece apa adâncă şi vijelioasă a Oltului, sub focul mitralierelor. Am anticipat viziunea miilor de morţi, a uraganului de obuze, a trupurilor azvârlite în aer. Unii sunt de părere că niciodată nu vom izbuti să ajungem acolo".*

În noaptea stabilită, două batalioane s-au deplasat în zona hotărâtă şi călăuziţi, de Maria Manciulea pe poteci bine ştiute de ea, soldaţii au ajuns la malul apei într-un loc unde Oltul avea 30 m lăţime. După

traversarea în liniște au urmat zgomotele asurzitoare ale armelor care descătușau toată furia unui inamic luat prin surprindere. La ora 15 a fost eliberată comuna Dăișoara și soldații români au ocupat zona.

Cât despre Camil Petrescu, acesta avea să afle că *„spioana"*, adusă chiar de el în urma plutonului, a primit de la generalul de divizie o pereche de bocanci și o mie de lei, în urma actului de eroism pe care l-a făcut.

Rănit, aflat într-un spital din București, Camil Petrescu i-a văzut fotografia Mariei Manciulea alături de regina Maria și de alte doamne de onoare, în vitrina magazinului „Julieta". Despre medalia „Virtutea Militară" clasa a II-a pe care această eroină a primit-o, a citit în presă, fără a se mai pomeni de falsa bănuială de spionaj.

Cei doi s-au mai întâlnit la Iași, în grădina Copoului, și Maria Manciulea i-a povestit bucuroasă lui Camil Petrescu că a fost „înzestrată" și luată sub îngrijirea reginei.

Primul Război Mondial a fost amplu dezbătut și istoricii au remarcat de fiecare dată influența și curajul deosebit al femeilor care au contribuit prin implicarea lor la reușita armatei române.

Despre acest subiect, Constantin Kiriţescu a subliniat în mod explicit în lucrarea sa *Istoria războiului pentru întregirea României: 1916-1918*: *„Trecerea Oltului a fost înlesnită în această regiune prin devotamentul unei tinere române, Maria Manciulea din comuna Părău. Din proprie inițiativă, s-a oferit comandantului român și i-a arătat un loc de trecere favorabil, ne apărat de dușman. Conduse de eroica fată, trupele au trecut râul și au căzut în spatele dușmanului care, formidabil retranșat și înarmat cu o mulțime de mitraliere, aștepta ca încercarea de trecere să se facă prin singurul loc cunoscut și dominat de el"*

Depănând amintirile războiului după mai bine de jumătate de secol, Maria Manciulea a povestit autorului monografiei sale, Lucian Ionescu-Tomșani, că *„spre miezul nopții (poate mai târziu), am pornit în fruntea Regimentului 30 dorobanți „Muscel" însoțită de un căpitan pe nume Giuglan și de alți doi ofițeri. Înainte de a ajunge la malul râului am făcut popas aproape de satul Veneția de Jos, unde l-am așteptat și pe colonelul Alexandrescu, comandantul acelui regiment. La Olt am fost prima care am pășit în apă, ținând de mână un soldat. Celorlalți militari le-am spus: „Nu vă fie frică, eu cunosc vadul, nu vă puteți îneca!" și așa au pornit după mine, cu armele deasupra capului și ținându-se unul după altul, toți soldații și ofițerii regimentului. Apa ne venea până la piept, iar albia râului era cam bolovănoasă. De aceea, unii dintre ostași se mai împiedicau și cădeau. Regimentul a trecut cu bine Oltul și nu am auzit nici atunci și nici mai târziu să se fi înecat un militar. După trecerea Oltului m-am ținut și eu după ostașii Regimentului 30 „Muscel", care, înaintând pe malul râului, au căzut în spatele întăriturilor despre care-i vorbisem comandantului brigăzii. Deoarece aveam hainele ude și îmi era frig, când am ajuns în primul sat le-am schimbat cu altele pe care mi le-a procurat un căpitan de la o femeie".*

Răceala puternică dobândită în urma bravului act de patriotism a făcut ca eroina noastră să fie internată la un spital din Iași, unde a și rămas după însănătoșire ca infirmieră. Tot acolo a cunoscut-o și pe Ecaterina Teodoroiu, *„o tânără cu o pălărie de cercetaș pe cap, iar în loc de fustă purtând pantaloni bărbătești, care se vedeau de sub mantaua lungă, soldățească"*. Eroina de la Jiu a îmbrățișat-o pe Maria Manciulea cu prietenie și întâlnirea lor a devenit un prilej de lungă discuție a faptelor memorabile la care au luat parte.

Trecerea Oltului, într-o zi de septembrie ploioasă din anul 1916, care avea în porțiunea aceea un mal înalt de patru metri, a fost posibilă datorită unei despicături înguste făcută de ploile puternice care au creat în acest fel șuvoaie de apă. Locul a fost ales cu grijă, la fel și intrarea desculță în apă a Mariei a avut scopul de a simți nisipul sub picioare și a nu călăuzi cumva soldații în vreo bulboană.

Îndemnul ei: *„Înainte! După mine! Nu vă fie frică!"* a transmis acestora puterea de a crede în victorie mai presus de orice sacrificiu, în drumul lor greu, plin de primejdii. Femeia despletită din fața lor, cu fața lucind de emoție în întunericul nopții, era o călăuză neobișnuită, electrizantă.

Din noile poziţii dobândite după traversarea apei, acum aflaţi în avantaj, soldaţii români au atacat fulgerător. Lovit în plin, inamicul a încercat să ţină piept ambuscadei dar, în cele din urmă, copleşit de numărul şi forţa cu care dorobanţilor, au încercat să se salveze părăsind linia frontului. Zona ocupată acum a creat un avantaj strategic românilor care au deschis drumul coloanelor de trupe ce aveau Hălmeag ca punct de traversare.

Pe lângă pierderea pierderea zonelor întărite, inamicul a retras de pe colinele Oltului şi alte unităţi militare. Succesul misiunii Regimentului 30 dorobanţi „Muscel", comandat de locotenet-colonelul Stelian Alexandrescu, a fost răsunător prin poziţiile ocupate de români, la care s-au adăugat şi cei 760 de prizonieri împreună cu o importantă cantitate de material de război.

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, Maria Manciulea a fost din nou în preajma soldaţilor armatei române, fiind încadrată în rândul infirmierelor Societăţii de Cruce Roşie, fapt pentru care a primit medalia „Serviciul credincios".

Pentru devotamentul de care a dat dovadă a fost înmormântată cu onoruri militare în Cimitirul Ghencea Militar din Bucureşti. Pe cruce este scris „MARIA MANCIULEA–EROINA DE LA OLT".

Bibliografie. *Universul*, 1916, nr. 303; Articole asemănătoare au apărut şi în *Dimineaţa* şi *Adevărul*; KIRIŢESCU, Constantin. *Istoria războiului pentru întregirea României: 1916-1918*. Vol. 1. Bucureşti: Editura Casa Şcoalelor, 1922, p. 255; IONESCU-TOMŞANI, Lucian. *Eroina de la Olt: Maria Manciulea*. Bucureşti: Editura Militară, 1979, p. 65, 83; PETRESCU, Camil. *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*. Bucureşti: 100+1 Gramar, 2000, p. 175, 183. **drd. Laura Hîmpă.**

BREVET–MINISTERUL DE RĂZBOI

„Noi, Ministru Secretar de Stat la Departamnetul de Război, adeverim prin Înaltul Decret nr. 306/3 noiembrie 1916, că Majestatea sa Regele a binevoit a conferi medalia „Virtutea Militară de Război", clasa a II-a, domnişoarei Maria Manciulea din comuna Părău, judeţul Făgăraş, pentru că s-a oferit să servească de călăuză unui regiment de infanterie care avea misiunea să atace inamicul ce se găsea pe malul opus al Oltului. A intrat cu primii ostaşi în apă şi i-a condus cu cel mai desăvârşit curaj prin ploaia de gloanţe, contribuind astfel la reuşita atacului"

(Ziarul „Universul", XXXIV, nr. 303/6 noiembrie 1916)

VICTORIA OANĂ – a furnizat informaţii preţioase trupelor române.

ECATERINA (EUGENIA) I. POPESCU – a absolvit Şcoala de Tricotaje – Ţesături şi Sericicultură „Regina Maria" din Ploieşti. Împreună cu sora sa, Maria I. Popescu, a condus o fabrică de textile care a lucrat pentru armată în perioada 1914-1919. În paralel, împreuna cu tatăl ei, a asigurat aprovizionarea cu îmbrăcăminte, hrană şi medicamente a spitalelor Triaj şi Socola din Iaşi.

S-a înrolat ca voluntară în armată primind gradul de sublocotenent. Pentru activitatea depusă pe front şi în spatele frontului a fost decorată cu: Medaliile Virtutea militară, Bărbăţie şi credinţă, şi Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a-II-a.

A fost trecută în rezervă ca sublocotenent, invalid de război gradul II. A murit la 78 de ani şi a fost îngropată cu onoruri militare la cimitirul Pleniţa, jud. Dolj. **dr. Corneliu Andonie.**

Ecaterina Popescu I., sublocotenent

Colecţia *Fototecă*, Muzeul Militar Naţional „Regele Ferdinand I"

Maria Zaharia
(1905-1917)

„Vreau să fac şi eu ceva pentru ţară!"

O copilă vitează, eroina de 12 ani din satul Haret/Ionăşeşti/Răzoare (jud.Vrancea) cunoscută şi sub numele de Măriuca Zaharia.

„Maria sau cum o alintau prietenii, Măriuca, trăia în satul Răzoare, la casa bunicului ei, Ion Zaharia. Frontul a ajuns în dreptul satului lor şi acolo se dădea o cumplită bătălie între armata română şi cea germană. De aceea satul a fost evacuat, toţi sătenii şi-au luat ce au putut fiecare şi au plecat în altă parte, la adăpost, în munţi. Numai moş Ion Zaharia a rămas în casa lui. A săpat şanţ adânc în livadă. Aici se ascundea ori de câte ori nemţii bombardau satul.

S-a întâmplat ca soldaţii români să instaleze un post de observaţie tocmai în nucul cel înalt şi stufos din livada lui Moş Zaharia. Un ostaş urca în vârful acelui pom, se aşeza pe ramurile mai groase, ascuns în frunze. Şi de acolo, cu un binoclu, supraveghea mişcările duşmanului. Ceea ce vedea, povestea sergentului care sta jos, la tulpina nucului, cu receptorul telefonului în mână. Sergentul transmitea artileriştilor, prin telefon, cele văzute." (Dumitru Almaş, *Povestiri istorice*)

Deprinzând *„meşteşugul"* observaţiei, Măriuca l-a înlocuit pe soldatul plasat în copac cand acesta a fost împuşcat. Copila Măriuca a contribuit la victoria de la Mărăşeşti, transmiţând în ziua de 6/19 august din nucul din grădina bunicilor date despre inamic.

Bunicul o implora să coboare din nuc, dar Măriuca a refuzat şi i-a răspuns: *„Vreau să fac şi eu ceva pentru Ţară!"* Un lunetist german a pus capăt acţiunii curajoase a copilei, doborând-o din nucul bătrân.

Îşi doarme somnul etern în Mausoleul de la Mărăşeşti.

Figura Măriucăi a fost imortalizată în filmul artistic *Baladă pentru Măriuca* (1969), realizat în regia lui Constantin Neagu. În rolul principal a jucat Brânduşa Hudescu.

Bibliografie. BORCEA, Ştefan. Cea mai tânără eroină din istoria României: povestea tulburătoare a Măriucăi, „ofiţerul de informaţii" al armatei în Primul Război Mondial. *Adevarul.ro* [online]. 3 octombrie 2015 [Accesat 14 mai 2017]. Disponibil la: http://adevarul.ro/locale/focsani/cea-mai-tanara-eroina-istoria-romaniei-povestea-tulburatoare-mariucai-ofiterul-informatii-armatei-razboi-mondial-1_560e1e56f5eaafab2c3a7d39/index.html; ANON. Maria Zaharia. *Wikipedia: Enciclopedia Liberă* [online]. 22 aprilie 2017 [Accesat la 14 mai 2017]. Disponibil la: https://ro.wikipedia.org/wiki/Maria_Zaharia. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu.**

CLEMANSA CHILIAN, MARIA şi **ANA BEŞLIU, TEODORA ENĂCHESCU** şi **MARIA ŞERBESCU** – luptătoarele din Munţii Vrancei care au transmis date utile comandamentelor româneşti din Moldova. Au adăpostit şi hrănit ofiţeri şi soldaţi români şi le-au înlesnit trecerea dincolo de linia frontului.

Bibliografie. MIHĂILESCU, Ştefania. *Din istoria feminismului românesc: antologie de texte (1838-1929)*. Iaşi: Polirom, 2002, p. 34-35.

Sub ocupație
Rezistența din spatele frontului

„Aflați despre mine că sunt sănătos și deci puteți bea acum o oală de vin în sănătatea mea, cu prieteni, iar tu, mamă dragă, poți aprinde o lumânare mai groasă la icoana Sfintei Fecioare. Am trecut print-o bătălie grozavă și am scăpat. (...) Căpitanul nostru spunea că așa luptă nu a fost de când e lumea și nu s-a isprăvit încă. Pe câmpul de luptă stau mormanele de morți ale inamicului, ca niște căpițe de fân. I-am bătut pe blestemații de (...) de le-au mers fulgii. Aflați că Nestor Lupu din satul nostru a fost ucis (...) la sfârșit un lucru este sigur, că eu mă aflu în viață, însă uneori mă pipăi să văd, e adevărat ori nu. Termin scrisoarea spunându-vă că cu toate primejdiile prin care trecem suntem toți mulțumiți, veseli; parcă am fi toți beți, cântăm într-una"

Fragment dintr-una din sutele de scrisori trimise acasă de Soldatul Român „Epoca", 16 octombrie 1916, an XXIII, nr. 280.

București

Iarna 1916-1917 a fost deosebit de grea, cu temperaturi de minus 25-30° C, cu crivăț și viscole neîncetate care uneori troieneau zăpada până la streșinile caselor.

Capitala a stat sub ocupația inamicului, a Puterilor Centrale din 23 noiembrie/6 decembrie 1916, 707 zile[1], timp în care orașul a fost devastat într-un mod de necrezut. Au fost devastate mai ales casele politicienilor care militaseră pentru intrarea României de partea Antantei și au rămas în București. Le-au fost devastate locuințele de armata de ocupație familiilor Darvari, P. P. Carp, Slătineanu, Elenei Sturdza, Olgăi Miclescu ș.a.

Vasile Th. Cancicov, în *Jurnalul din vremea ocupației* ne relatează un caz din noiembrie 1916, devastarea casei lui Take Ionescu de către militarii germani (...): *„Desigur este cineva care știe și desemnează cine să fie menajat și cine nu" (...) „Ieri au venit 3 ofițeri cu 80 de soldați și mi-au cerut cheile*

1. Șerban, Rădulescu-Zoner, Beatrice Marinescu. *Bucureștii în anii primului război mondial 1914-1918.* București: Editura Albatros, 1993, p. 6.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

să intre în casă. Dacă le-am spus că cheia de la intrare e la boierii ce au plecat, au spart geamurile de la ușă, au stricat ușa și au intrat înăuntru. Au spart toate sertarele de la birouri și de la biblioteci și au răscolit casa de bani din zid. Au scos cu baioneta tabloul cucoanei din perete. În sofragerie au spart bufeturile și au scos vesela în care au mâncat soldații spre seară.

După ce au mâncat o ciorbă ce li s-a adus în niște găleți, de afară, cât a rămas au aruncat-o pe pereții de mătasă ai sufrageriei și pe canapelele de piele. S-au urcat sus în salon și în odăile de culcare și s-au culcat în paturi, pe canapele și pe jos, unde au dormit astă-noapte. Au spart azi-dimineață garderobu rile cuconiței, luând tot ce au găsit în ele, i-au deschis niște lăzi mari ce avea cu fel de fel de cusături românești și le-au luat pe toate. Ieri a plouat și era noroi, ce au făcut cu picioarele e o așa murdărie că nimic n-a mai rămas bun. Au băut bere și vin, iar sticlele toate le-au spart *pe pereții din salonul cel mare. Soldații sunt și acum înăuntru, au spus că au să facă aici depozit de benzină pentru automobile. Din pivnițe au luat ce au găsit, ceva cărbuni și niște vin în sticle. Lemnele din curte le-au împărțit la lume încă de aseară."*[2]

Bucureștiul ocupat a fost și bombardat prin atacuri aeriene ale zepelinurilor, mai ales noaptea, lovind spitale și aziluri nu numai casele locuitorilor. Victimile erau mai ales femei, copii și bătrâni.

Locuitorii Bucureștiului au contribuit la spijinirea ostașilor aflați pe front, au contribuit la îngrijirea răniților din spitale proveniți în urma bombardamentelor la care era supus orașul etc.

S-au făcut liste de subscripții, colecte de rufe pentru famillile sărace ale soldaților mobilizați pe front. S-a înființat *Casa de Sprijin Familia Luptătorilor.*

În 9/22 octombrie 1916, pe Calea Dudești nr. 54 s-a deschis o cantină la inițiativa epitropiei sinagogii „Josef Theiler". Se servea zilnic, gratuit, o masă pentru 200 de copii din familiile sărace ale mobilizaților[3].

Mulți medici au acordat asistență gratuită în toată perioada ocupației. Printre aceștia s-a numărat și Ecaterina Arbore. În capitală au funcționat numeroase spitale organizate de Crucea Roșie Română și unde au lucrat zeci de femei medici, infirmiere, infirmiere voluntare, farmaciste etc., toate aflate sub bombardamente și apoi, din decembrie 1916, sub ocupația inamicului.

Locuitorii și-au manifestat permanent rezistența în fața inamicului. Au răspândit manifeste care proveneau de la Iași și erau căutate de Komandatura germană care făcea dese percheziții. Manifestele trebuiau răspândite în capitală. În ele populația era sfătuită să nu-și piardă încrederea în realizarea idealului național, că Puterile Centrale vor pierde războiul, etc.

Simona Lahovary și Elena Davila-Perticari au scris în 1918 răvașe injurioase privind Pacea de la București *„este o trădare a tot ceea ce este onoare și demnitate"*. (Elena Perticari).

În zilele de 1/14 și 2/15 iulie 1917 s-au făcut descinderi și percheziții la Pia Alimănești eanu și la Sabina Cantacuzino. Fără niciun rezultat, deoarece acestea ascunseseră foarte bine *„mărturiile cele mai compromițătoare"*.

„Le-am băgat într-o găleată de la baie – mărturisea Sabina Cantacuzino – *punându-i capacul – am vărsat multă apă împrejur"*[4].

Maria Berindei, Mia Ghika, Elisabeta Odobescu, Alexandrina Cantacuzino, Lisette Greceanu, Aristia Pompei, Zoe Romniceanu, Nicolaide ș.a. au ajutat prizonierii români soldați și ofițeri să scape din lagăre și din spitale ca să ajungă pe frontul din Moldova și să continuie lupta. Le-au procurat acte

2. Vasile Th. Cancicov. *Jurnal din vremea ocupației. Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României. Jurnal zilnic*, vol. 1, 13 august 1916 – 31 august 1917 (selecție, ediție îngrijită și introducere de Daniel Cain). București: Editura Humanitas, 2015, p. 148-149.

3. Șerban, Rădulescu-Zoner, Beatrice Marinescu. *Op. cit.*, p. 88.

4. *Ibidem*, p. 299.

false, haine civile, bani, alimente. I-au ținut o vreme pe unii chiar la ele acasă. Toate acestea constituiau acțiuni de mare curaj într-un oraș aflat sub ocupația inamicului.

Locuitorii Bucureștiului de multe ori purtau ostentativ tricolorul românesc, contrar dispozițiilor Komandaturii, se împotriveau încartiruirii militarilor germani în locuințele lor, etc.

Multe femei au fost arestate și duse la Cercul Militar unde, Sala de bal a fost transformată în pușcărie[5]: Clemansa Chilian, Maria Șerbescu-învățătoare, Vasilica Dobrescu, Florica Papp.

Sabina Cantacuzino și Lia Brătianu au fost exilate la Herești într-o „casă fără uși și ferestre" și apoi la Mânăstirea Pasărea.

Alexandrina Cantacuzino a fost și ea arestată și dusă la Hotel Imperial, dar eliberată ulterior.

În 23 martie/5 aprilie 1917 a avut loc în București o demonstrație a femeilor care au ieșit cu sutele cu steagul alb în frunte și strigând: „*Murim de foame! Vrem pace*!"[6] Erau soțiile celor mobilizați. Aveau batiste albe prinse în bețișoare și au demonstrat la Cișmigiu, pe Calea Victoriei, în fața Cercului Militar. O companie de soldați germani a încercat să le bareze marșul, dar nu a reușit. Un martor ocular relata: „*femeile riposează cu o neașteptată energie, ele aruncă cu bulgări înghețați de zăpadă*". A sosit și prefectul de Poliție pe care l-au înconjurat cu țipete și petiții.

Au rămas în București sub ocupația inamicului și au dat spectacole de operetă și de teatru: Marilena Bodescu, Ana Grand, Virginia Miciora, Maria Giurgea – actriță la Grădina Blanduzia, Marioara Voiculescu, Marioara Zimniceanu, Aurora Almăjan-Buzescu. Maria Cunțan a rămas sub ocupația germană ca să predea la orfelinatul Radu – Vodă din București.

Zoe Cămărășescu în volumul ei de *Amintiri* vorbea de „*Povestea mizeriilor îndurate în acea iarnă cumplită. Se vorbea de eroismul soldaților noștri, recunoscut de Aliați ca și de inamic, de epidemia de tifos exantematic, de splendidul curaj al reginei Maria, de abnegația femeilor care duceau greul gospodăriilor lipsite de cele trebuincioase.*"

Ziarele din Capitală publicau neîncetat Apeluri către locuitorii orașului de a susține războiul.

Pentru mamele, soțiile și fetele ostașilor români. Un apel

„(...) *Soțiile, mamele și fiicele celor plecați nu pot găsi o mai nimerită cale de a-și arăta dragostea pentru ai lor decât împletind; lungile nopți și ceasurile libere dintr-o zi pot fi întrebuințate cu un îndoit folos, pentru omul care ți-e drag și pe care-l aștepți și pentru marele scop către care trebuie să tindă sforțările noastre unite.*

Mame, soții și fiice ale ostașilor români, împletiți ciorapi, mănuși, flanele trimiteți-le la ostașii care, acolo în munți nu trebuie să sufere de frig"[7]

Iași

După intrarea trupelor conduse de generalul Mackensen în București, Iașul a devenit capitala unei Românii restrânse, până la București fiind ocupate Transilvania, Oltenia, Muntenia și Dobrogea. Peste tot s-a instituit un regim de ocupație care a excelat în exploatarea bogățiilor solului și subsolului în folosul ocupantului. Peste tot, populația a refuzat colaborarea, suferind măsuri represive. Locuitorii din Transilvania au suferit măsuri extrem de represive din partea administrației civile și militare

5. *Ibidem*, p. 211- acolo se aflau 80 de celule de lemn una lângă alta, în formă de cerc, cu un pat și o măsuță în interior.
6. *Ibidem*, p. 153.
7. Universul, an XXXIV, nr. 282, 11 oct. 1916, p. 1

austro-ungare. Intelectuali, învățători, preoți, țărani au fost arestați sau internați în lagărul de la Sopron.

Iașul avea înainte de 1916 o populație de 70-75000 de locuitori, acum, în contextul retragerii spre Moldova a devenit suprapopulat-peste 300.000 locuitori, fără a se mai socoti efectivele militare românești și rusești. Populația s-a confruntat cu lipsa alimentelor, a combustibilului, a medicamentelor. În spitale bolnavii erau așezați și pe jos sau sub paturi. Criza de locuințe completa situația grea a Iașului.

La aceste lucruri s-a mai adăugat și o iarnă 1916-1917 cu geruri cumplite și nămeți imenși. În consecință, au izbucnit molime – febra recurentă, tifos exantematic, febră tifoidă.

„Epidemia de tifos exantematic crește cu putere, infirmierii francezi, italieni etc. sunt decimați. Oamenii nu au ce pune în gură, n-au adăposturi, n-au săpun să se spele, nici lenjerie, n-au decât cartofi" relata Von Yperseele de Strihon, consulul Belgiei la București retras ulterior la Iași. *„Nu numai bărbații sunt în armată sau rechiziționați pentru lucrări dar și femeile sunt obligate să facă corvezi, transporturi. Cum ele n-au pe nimeni pentru a avea grijă de copii sunt nevoite să-i târască cu ele."*(Von Yperseele de Strihon).

Bucovina

În 17/30 iulie 1914 s-a decretat mobilizarea generală în Bucovina, iar în 6/19 august Austro-Ungaria a intrat în război cu Rusia. În consecință, Bucovina, teritoriu românesc, aflată la granița dintre cele două imperii a devenit teatru de operațiuni militare. De altfel, românii din teritoriile ocupate de Imperiul austro-ungar, din Transilvania, Banat și Bucovina au fost trimiși pe toate fronturile.

În urma puternicei ofensive rusești, în noaptea de 30/31 august 1914 guvernatorul orașului Cernăuți, capitala Bucovinei a plecat din oraș, iar în 26 noiembrie/9 decembrie orașul a fost ocupat și apoi întreaga Bucovină a intrat sub ocupația rusească.

Pagubele produse de armata rusească populației române au fost imense. Au urmat acte de jaf ale rușilor asupra populației din Bucovina și asupra locuitorilor orașului Cernăuți. Cazacii umblau călare prin oraș, intrau în case și în magazine și confiscau tot: mărfuri, obiecte prețioase, covoare, lenjerie, tablouri, telefone, ceasuri, vase, îmbrăcăminte, păsări și animalele din curți. În școala din Rosa, o suburbie a Cernăuților au distrus tot; au spart ușile la toate clasele, au spart geamurile, au murdărit pereții. Când s-au retras au distrus uzina electrică din oraș, fabrica de bere, Gara, instituții-administrația financiară, au incendiat casele. În provincie jafurile au fost la aceleași dimensiuni; au fost jefuite și incendiate orașe și sate: Fundu Moldovei, Rădăuți, Boian, Pojorâta, Cârlibaba, Valea Putnei, Davideni, Cireș, Luncavăț, Berila, Sadova, Dorna. La Siret erau luați ostateci de pe stradă și din magazine și apoi cereau bani pentru răscumpărare de la familii. Cine se opunea era omorât: *„Într-o femeie a înfipt sulița și a picat moartă jos, pentru niște păsări"* – relata Anița Nandriș, de 14 ani, femeia care a stat 20 de ani în Siberia trimisă de Stalin[8]. Și tot ea relatează mai departe: *„Cazacii erau un fel de armată care umblau călări pe cai și purtau un fel de armătură, niște suliți lungi cam de vreo 3 metri"*. În multe locuințe din mediul rural, când au revenit acasă după retragerea rușilor, românii au găsit în case multe cadavre de bărbați și femei uciși cu baioneta.

8. Anița Nandriș Cudla, *20 de ani în Siberia. Destin bucovinean*, p. 18, apud Maria Monica Ioniță, *Bucovina în primul război mondial 1914-1918*, Bacău: Editura DOCUMENTER, 2014, p. 46-48

Slatina

Slatina a fost ocupată și ea de trupele germane și austro-ungare, iar acestea s-au comportat în aceeași manieră de ocupanți: luau tot de prin case, magazii, curți fără să achite ceva. Când li se solicita un bon de către localnici, acestora li se răspundea în zeflemea: *„banul tău, vita mea, plătesc englezii sau Take Ionescu sau Brătianu"*. S-au confiscat ceasornice, telefoane, obiecte casnice, tablouri, bibelouri, uși, clanțe, mobile, dușumele, vase de bucătărie, ferestre, clopote ș.a.

Pagubele produse locuitorilor orașului Slatina au fost imense. Li s-au jefuit animalele, cerealele, fructele și legumele din grădină, proviziile și lemnele de iarnă. Țăranii din județul Olt și locuitorii orașului Slatina au opus rezistență. Au refuzat să lucreze pentru armata de ocupație, au ascuns produsele, au cântat ostentativ cântece patriotice, popularizau victoriile armatei române, etc. Arhivele păstrează Liste cu sute de persoane care au refuzat să iasă la muncă și care au fost deportate, amendate, împușcate.

Craiova

După ocuparea Craiovei în 8/21 noiembrie 1916, *„Oltenia este ca și pierdută"* – scria generalul Averescu în *Notițe Zilnice*. *„Îmi sângerează inima de durere și revoltă! Ne găsim în fața unei fatalități."* A urmat jefuirea județului care a fost aproape secătuit. *„Am rămas ca lemnul despuiați"*- afirma un locuitor la plecarea armatei de ocupație, după 700 de zile. O crudă realitate. La acest jaf s-au adăugat și numeroase jigniri aduse demnității locuitorilor. Astfel maiorul Schwabe, comandantul armatei germane staționate în Craiova afirma: *„am pentru poporul român cel mai profund dispreț, afară de adepții lui Carp și Marghiloman"*.

Locuitorii județului, în răstimpul celor 700 de zile de ocupație au fost supuși la un regim greu de imaginat: abuzuri, amenzi, zile de închisoare nenumărate, rechiziții forțate, restricții alimentare, muncă obligatorie, concedieri etc. Statul Major Economic creat de trupele germane și austro-ungare de ocupație la Craiova a declanșat jefuirea întregului teritoriu al județului. Principalele victime au fost femeile, bătrânii și copii care formau majoritatea populației. Administrația miltară a emis ordonanțe prin care toți locuitorii între 14-60 de ani erau obligați să îndeplinească *„obligațiile de lucru ce li se vor impune de către un serviciu al Puterilor Aliate."*

Crucea Roșie Română, filiala Dolj a susținut întreaga activitate sanitară. S-au făcut colecte de bani, alimente, lenjerie pentru spitale și pentru prizonierii români internați la Ieșalnița.

În Craiova au funcționat 5 spitale unde au rămas medici români și un chirurg elvețian și unde au activat infirmierele voluntare. Sub egida Crucii Roșii au funcționat – Spitalul nr. 21, Spitalul amenajat în localul Liceului „Carol I", Spitalul Filantropia, Spitalul „Sfânta Maria" și Spitalul organizat în Clubul Tinerimii. În aceste spitale au fost mutați cei 700 de răniți care se aflau în spitalele existente în Craiova dar care din 8/21 noiembrie 1916 când orașul a fost ocupat, au fost preluate și spitalele de trupele de ocupație. Ulterior s-a mai deschis un spital în casele doctorului Atanasescu și un spital de campanie la Școala Normală „Ștefan Velovan".[9]

9. Mircea Dumitru Tudor. *700 de zile de ocupație germană în documente. Dolj 1916-1918.* Craiova: Edit. Aius, 2010, p. 16-17, 41, 71.

Județul Romanați (în prezent județul Olt)

În județul Romanați ocupat de trupele austro-ungare și germane în toamna anului 1916 a funcționat o justiție militară în interesul ocupanților. Populației i s-a instituit un regim dictatorial. Locuitorilor li s-au confiscat bunurile: cerealele, animalele, alimentele, furajele, vinuri etc. Se expedia totul în Germania și Austro-Ungaria. Se trimiteau chiar și vagoane întregi cu pământ negru, renumit pentru fertilitate.

Cetățenii între 14-60 de ani trebuiau să muncească pentru ocupanți. Opozanții erau închiși la Corabia unde se afla un Centru de detenție a prizonierilor, ostaticilor și opozanților. Cei care refuzau să cedeze din bunuri, respectiv se opuneau rechizițiilor erau arestați, schingiuiți, bătuți, amenințați și condamnați. Spre exemplu învățătorul Petre Băgulescu cu soția, din comuna Greci au fost trimiși în lagăr în Germania unde au stat un an și 3 luni fiindcă li s-au găsit arme în gospodărie.

Brăila

În noiembrie 1916 nemții au intrat în Brăila. În Brăila au ajuns în drumul spre Moldova și ofițeri români care evadaseră din alte lagăre din teritoriul ocupat. Femeile brăilence au ajutat pe ofițerii și soldații români aflați prizonieri în oraș. Au fost ajutați patru ofițeri, dar femeile au fost trădate și li s-a intentat proces. Au fost arestate, condamnate și trimise în lagăr, la Delitzsch lângă Leipzig, iar Curtea Marțială germană le-a condamnat la închisoare, pe unele chiar la moarte. Au fost eliberate în noiembrie 1918 când s-au întors la Brăila:

PARASCHIVA POPOVICI – condamnată la 1 an; **STELA POPOVICI** – fiica ei, condamnată la 4 ani; **MARIA IONAȘCU** – condamnată la 3 ani; **MARIA SFETESCU** – condamnată la 3 ani; **ELENA PAPANDI** – condamnată la moarte; **ECATERINA MAZUCHI** – condamnată la 1 an.

La Brăila situația locuitorilor sub ocupație a fost printre cele mai grele. Și aici a bântuit tifosul negru, iar iarna anului 1916 a fost cumplită și la Brăila unde locuitorii au avut mult de suferit. Refugiații și locuitorii din oraș erau alungați de nemți... de peste tot cu o brutalitate greu de imaginat. *„Tirania teutonică a început să se afirme în ordonanțe zilnice. Prima lor grijă a fost să ne reducă pâinea și alimentele"*. Neli Cornea, scriitoare aflată în acea perioadă în oraș, și care lucra la spitalul din Brăila ca infirmieră a lăsat relatări cutremurătoare în cartea ei publicată ulterior *Rezistența în fața inamicului*, ea însăși suferind regimul de ocupație: *„Iar eu dorm într-o cameră rece. Ușile, geamurile le astup cu hainele noastre oprind bufnirea crivățului să pătrundă-n casă. Și cine știe ce chinuri ne mai rezervă iarna asta atît de grea"*. [10]

„...Și iar pornește convoiul nemângâios al carelor și căruțelor cu femeile și copii mâhniți de moarte, cu avutul lor acum atât de redus" (este vorba de refugiații stabiliți inițial la Brăila dar care a fost ocupată și ei alungați). (...)

„S-au năpustit (nemții, n. ns.) asupra unei femei tinere care nu putea să plece căci își aștepta ceasul cel greu. Nemții au urcat-o fără de milă în car. Când ajunsese aproape de casa unde stăteam noi (Neli Cornea), au apucat-o durerile facerii. Văzând nemții că se îngroașă gluma, au coborât-o pe zăpadă și după

10. Neli Cornea. *Însemnări din vremea războiului*, p. 68-69, 75, 78-79, 84.

naşterea copiilor – dăduse viaţă la doi gemeni – i-a suit în car pe toţi trei şi haide înainte pe viscol şi ger". (...) *„Tirania teutonică a început să se afirme în ordonanţe zilnice. Prima lor grijă a fost să ne reducă pâinea şi alimentele".*

Alte nelegiuiri făcute de către nemţi, bulgari şi turci în Brăila şi Galaţi consemnate de Neli Cornea: *„Aşa deunăzi dimineaţă doi nemţi au împuşcat două femei, mamă şi fată – de la mahala (Brăila n. ns.) pentru că s-au opus să le ia grăsimea unui porc tăiat de curând. Într-una din nopţi, iar, doi turci au decapitat, în înţelesul strict al cuvântului o femeie...o evreică".*

În 1/14 august 1918 s-au trimis bani – 200.000 lei de către regele şi regina României. Ajutoarele au fost împărţite în toate oraşele din teritoriul ocupat de doamnele de la Crucea Roşie şi de la *Societatea Ortodoxă Naţională a Femeilor Române* ajungând şi la Brăila.

Galaţi

Doamnele din societatea gălăţeană au îngrijit răniţii din spitalele Crucii Roşii Române, filiala Galaţi. Aceasta şi-a instalat spitalul condus de Maria Gussi, soţia prefectului judeţului Covului şi Director General al Poştelor, Alexandru Gussi în localul liceului „Vasile Alecsandri". Locuitorii oraşului Galaţi, distins ca oraş erou cu *Croix de la Guerre* de Berthelot şi cu *Croce di Guerra* de italieni, au dat dovadă de devotament, eroism şi spirit de sacrificiu în apărarea urbei lor, dar şi în îngrijirea răniţilor şi a locuitorilor aflaţi sub bombardamentele aeroplanurilor germane, în adăpostirea refugiaţilor. Prin Galaţi s-au retras spre Moldova armata, spitalele cu răniţi, civilii. După înfrângerea de la Turtucaia au venit şi refugiaţii din Dobrogea. S-au înfiinţat spitale provizorii prin magaziile de docuri, prin biserici şi magazii.

Populaţia a contribuit cu tot ceea ce a fost necesar pentru spitale. La acestea s-au mai adăugat 12 spitale mobile înfiinţate de Misiunea Sanitară Engleză. Apoi şi acestea au fost evacuate în Moldova.

În localul Prefecturii s-a înfiinţat *Societatea Familia Luptătorilor* sub preşedinţia Episcopului Dunării de Jos, Nifon. Cercetaşii au ajutat şi ei populaţia săracă din Galaţi.

Timp de un an şi patru luni, oraşul a suportat momente de groază, fiind deschis în faţa tunurilor de peste Dunăre, din Munţii Bugeacului, de unde se trăgea. Drama bombardamentelor a durat permanent timp de un an şi patru luni. Locuitorii au fost sub bombardamente neîntrerute de dimineaţă până la miezul nopţii, trăind zilnic cu moartea înaintea ochilor. Nu erau siguri dacă mai apucă ziua următoare[11].

Transilvania

În Transilvania numeroase femei au fost implicate în aşa-numitul proces al *„trădătorilor valahi".* Au fost urmărite, anchetate, arestate sau internate în diferite localităţi din Ungaria, menţionăm pe:

CATINCA şi **DORA PUŞCARIU** (mama şi sora lui Sextil Puşcariu), **LIA DIMA,** din Braşov, **ELENA NIŢESCU** din Săcele, preoteasa **AURELIA GOGA** din Răşinari (Sibiu), mama lui Octavian Goga ş.a.

11. George Munteanu. *Galaţii în timpul Marelui Război 1916-1918.* Galaţi: Edit. Axis Libri, 2014, p. 16-20.

Bibliografie: POMPEIU, Aristia D. Activitatea Crucei Roşii. *Calendarul de răsboiu al ostaşilor români*, 1919, p. 37, 49-50; CORNEA, Neli. *Însemnări din vremea razboiului: (jurnal)*. Bucureşti: Editura Librăriei H. Steinberg, 1921, p. 65, 68-69,75,78-79, 84, 99; RĂDULESCU-ZONER, Şerban şi Beatrice MARINESCU. *Bucureştii în anii Primului Război Mondial: 1914-1918*. Bucureşti: Albatros, 1993, p. 6, 88, 153, 211, 299; DUMITRIU, Mircea. Fascinanta lume a Brătienilor. *România Liberă* [online]. 10 iulie 2009 [Accesat 22 mai 2017]. Disponibil la: http://romanialibera.ro/aldine/history/fascinanta-lume-a-bratienilor-159475; MIREA, Dumitru Tudor. *700 de zile de ocupaţie germană în documente: Dolj 1916-1918*. Craiova: Aius: 2010, p. 16-17, 41, 71; ŢENOVICI, Lucia. *Jurnal de dragoste şi de război: scrisorile soţiei căpitanului Ţenovici*. Ed. îngrijită de Lăcrămioara STOENESCU. Bucureşti: Lucman, 2010; CĂMĂRĂŞESCU, Zoe. *Amintiri*. Ed. a 2-a. Bucureşti: Ponte, 2012, p. 389, 403; MUNTEANU, George. *Galaţii în timpul marelui război: 1916-1918*. Cuvânt înainte de prof. Zanfir ILIE. Galaţi: Axis Libri: 2014, p.16-20; NANDRIŞ CUDLA, Aniţa. 20 de ani în Siberia. Destin bucovinean, p. 18, *apud* Maria Monica IONIŢĂ. *Bucovina în primul război mondial 1914-1918*. Bacău: Editura Documenter, 2014, p. 46-48. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu.**

Doamnele şi domnişoarele din Bucureşti
care au îngrijit prizonierii în timpul ocupaţiei şi le-au înlesnit fuga din lagăre

Foto: Aristia D. Pompeiu. *Activitatea Crucei Roşii. Calendarul de răsboiu al ostaşilor români*, 1919

MINISTERUL APĂRĂRII NAȚIONALE
CASA I. O. V. R.

Văduva Ioana Șinică

CARNET
DE
VĂDUVĂ DE RĂZBOIU

Nr. _____

*) Delegatul Casei I. O. V. R.,
Semnătura:

*) Pentru văduvele gradelor inferioare va semna Șeful Serviciului Pensii Grade inferioare.
Pentru văduvele ofițerilor și subofițerilor, Șeful Serviciului Pensii respectiv.

C. 65.224. — M. O., I. C.

Biblioteca Centrală Universitară
"Mihai Eminescu" Iași
ISTORIE

Carnet de văduvă de război
Muzeul din Izbiceni, județul Olt (fostul județ Romanați)

LOC PENTRU FOTOGRAFIE

Numele: Ioana - N.
Prenumele: Șinică
Adresa: Izbiceni Romanați
(localitatea, str., Nr., comuna, județul), se va scrie cu creionul.
Data nașterii: _____
Locul nașterii: Giuvărăști Romanați

— 2 —

Nr. actului de pensie: Titlul de pensie Nr. 17377/943
Pensia lei: 1632 lunar 1.374 anual
Nr. carnetului C. F. R.: _____
Profesia: agricultoare

Numele eroului: Șinică B. Marin
Gradul avut în armată: Sold.
Locul decesului: în luptele din Rusia
Ocupația civilă avută: agricultor

— 3 —

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ

1. Elena Papandi, 2. Caymacx, belgiană, condamnată la 15 ani, 3. Maria Sfetescu, 4. Stela Popovici și 5. Ecaterina Mazuchi

Maria Sfetescu și Ecaterina Mazuchi din Brăila

Rezistența în Brăila
Româncele închise în pușcăria de la Delitzch

Foto: Aristia D. Pompeiu. *Activitatea Crucei Roșii. Calendarul de războiu al ostașilor români*, 1919

Stela Popovici în pușcăria de la Delitzch

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY

Biblioteca Academiei Române,
Cabinetul de Stampe

Pia Alimăneştianu
(1872-1962)

Pia Alimăneștianu a fost fiica cea mică a lui Ion C. Brătianu, lider politic liberal și om de stat care a dominat scena politică a României în veacul al XIX-lea, și a soției acestuia, Caliopia (Pia). Educația și-a început-o acasă, la Florica, cu profesori particulari printre care Spiru Haret și Ion Bianu, nume răsunătoare ale culturii românești, luându-și bacalureatul la Liceul „Sfântul Sava" din București, în 1899. După Primul Război Mondial s-a căsătorit cu Alexandru Alimăneștianu.

A purtat un prenume emblematic în familia Brătianu, Pia, iar nepoții au alintat-o cu dragoste mătușa Pi, sau Lelița, adică mătușa tânără. Pia Alimăneștianu s-a dedicat mai mult îngrijirii familiei – mamei, fraților surorilor și nepoților. A fost foarte apropiată de fraţii şi surorile ei şi s-a dedicat mult educării nepoţilor săi, Ion Pillat, Nicolae I. Pillat şi Pia I. Pillat. De asemenea s-a dedicat şi operelor de caritate pe care le-a condus cu energie şi inteligenţă. *„Mereu gata să ajute, era întotdeauna prezentă dacă aveai nevoie de ajutorul sau dragostea ei. Niciodată nu i-a plăcut să iasă în societate dar nu era fericită decât printre ai ei și cu prietenele ei apropiate".* Așa o caracteriza peste ani unul dintre nepoții săi Nicolae I. Pillat, fiul surorii sale Măriuța Pillat. Pentru copiii Pillat (Nicolae, Ion și Pia) a fost o a doua mamă, dar și o apropiată prietenă.

În anii grei ai ocupației germane (1916-1918) când a rămas la București să-și sprijine îndeosebi mama, s-a implicat, ca soră de caritate, împreună cu sora sa Măriuța Pillat, în îngrijirea bolnavilor și răniților la Spitalul 108 din șoseaua Filantropiei condus de sora sa Sabina Cantacuzino.

Pia Alimăneștianu a lăsat posterității un jurnal sub titlul *Însemnări din timpul ocupației germane*, publicat în 1929, ce adună percepțiile sale asupra acestei perioade dramatice prin care trecea România, precum și frământările sufletului său și ale celor apropiați. Relatarea ei despre zilele petrecute în Bucureștiul ocupat: *„Am trăit clipe, câteva zile, de nespusă suferință sufletească. deși pe străzi mă stăpâneam, în fața dușmanilor care ne priveau ca pe o pradă sigură și ușoară, acasă, în singurătatea și în noapte cădeam pradă deznădejdii (...) iar speranța în ziua victoriei nu o pierdusem".*

După război, alături de Clotilda Averescu și de Olga Prezan, soția mareșalului Prezan, și alături de Sabina Cantacuzino și Sarmiza Bilcescu-Alimăneștianu a militat pentru înființarea de cămine și de cantine studențești și a încercat revigorarea industriei casnice populare înființând ateliere și societăți

de binefacere. Astfel că în 1920-1921 a reușit să vândă în străinătate covoare și ii românești, la Paris, Marsilia, New York.

Fire activă, ca toți cei din familia Brătianu, a găsit timpul necesar și pentru sprijinirea unor proiecte culturale, educative și caritabile. S-a implicat de pildă în crearea unor asociații, așezăminte școlare și de binefacere: *Liga Națională a Femeilor Române*, *Universitatea Liberă, Casa Copilului, Școala de Educatoare de Puericultură din București.*

Bibliografie: ALIMĂNEȘTIANU, Pia. *Însemnări din timpul ocupației germane: 1916-1919*. București: Imprimeria Independența, 1929; RĂDULESCU-ZONER, Șerban și Beatrice MARINESCU. *București în anii Primului Război Mondial: 1914-1918*. București: Albatros, 1993, p. 199; PILLAT, Nicolae I. *Siluete din familia Brătianu*. Ed. îngrijită și note de Silvia COLFESCU. București: Vremea, 2008; MARCU, George și Rodica ILINCA. *Enciclopedia personalităților feminine din România*. Prefațator Marius SALA. București: Meronia, 2012, p. 27-28. PILLAT, Monica. Primul Război Mondial văzut de Pia Alimănișteanu. *LaPunkt.ro: despre lumea în care trăim* [online]. 10 noiembrie 2014 [Accesat 22 martie 2017]. Disponibil la: http://www.lapunkt.ro/2014/11/10/primul-razboi-mondial-vazut-de-pia-alimanisteanu/
dr. Maria Georgescu.

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Elena Alistar-Romanescu
(1875-1955)

Sentimentul naţional, dorinţa de unire s-au manifestat cel mai intens în rândurile românilor aflaţi sub ocupaţie străină, în teritoriile în care deznaţionalizarea a fost făcută sistematic, forţat şi intens.

Elena Alistar-Romanescu s-a remarcat printre personalităţile care au avut un rol major în pregătirea, promovarea şi înfăptuirea unirii Basarabiei cu România. Activitatea desfăşurată de Elena Alistar în sensul sprijinirii idealului naţional de unire este anterioară intrării României în războiul pentru întregirea neamului.

Elena s-a născut în anul 1875, în satul Vaisal din judeţul Ismail, unde tatăl său, Vasile Bălan, a fost preot *„rămas din România după luarea celor trei judeţe de către ruşi (1877-78)"*. După doi ani, tatăl său a fost numit preot la Congaz, de unde provenea şi mama sa. Acolo, Elena a intrat la şcoala rusească, unde, ca urmare a rusificării, a fost supusă, de la o vârstă fragedă, ofenselor și jignirilor aduse românilor.

Când Elena avea vârsta de şapte ani, tatăl său a fost mutat la Roşu, un mic sat aşezat pe malul Prutului, *„ca pedeapsă că n-a vrut să se ducă la Chişinău să înveţe limba rusă după ordinul vestitului şi energicului rusificator al Basarabiei, Prea Sfinţitul Episcop Pavel. În locul lui a fost adus un preot rus"* . Elena a rămas în Congaz, unde fusese lăsată la acel preot ca să înveţe limba rusă, să poată învăţa mai departe.

În 1883 a intrat în Şcoala Eparhială de fete din Chişinău. Cu greu s-a deprins cu regimul şcolii, îndeosebi cu regula de a vorbi numai în ruseşte. Nemaisuportând, a încercat de două ori să fugă din şcoală, împreună cu o colegă. Amintirile din perioada studiilor la acea şcoală sunt legate de deznaţionalizare. Rusificarea era atât de intensă încât la sfârşitul anului anului tatăl său i-a spus *„învaţă dragă ruseşte, dar moldoveneşte nu uita, căci numai un ticălos îşi uită limba părintească"*. Pentru o familie de patrioţi, ca multe altele din Basarabia era dureros, dar au trebuit să accepte acest sistem de învăţământ pentru a-i asigura copilului învăţătura necesară.

În şcoală a vrut să înveţe despre Ţara Mamă: *„mă interesa mult să ştiu despre România, căci auzisem pe tata zicînd adeseori: „Noi sîntem Români. România e regat în graniţă cu Rusia şi iar va veni vremea cînd vom fi cu România"*. Edificatoare pentru politică ţaristă şi efectele ei asupra românilor sunt exemplele menţionate în amintirile sale: *„Cu multă sete şi dor am aşteptat să învăţ ceva despre Români, dar spre*

Elena Alistar în Sfatul Țării, Chișinău, 1917-1918
Arhivele Naționale ale României, Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, Colecția Documente Fotografice

marele meu regret am găsit vreo două fraze: „România e un stat vecin cu noi. La Ocna este sare. E locuit de popor beţiv, sărac şi leneş". În istorie se zicea că România a fost eliberată de Ruşi, cărora nu le este deloc recunoscătoare. Atîta am putut afla despre Români din programul Şcoalei Eparhiale din care ieşeau toate învăţătoarele ce luminau poporul moldovenesc din Basarabia. Eu dacă am cunoscut ceva mai mult despre Români se datoreşte numai tatei, care ne povestea din istorie. Fiind însă prea împovărat de familie mare şi cu serviciul în condiţii foarte puţin favorabile, considerat ca element vătămător intereselor statului, fiind mutat veşnic din sat în sat, n-a avut timpul a se ocupa de noi, încît noi, şase surori, încetul cu încetul, am început a citi şi a vorbi numai ruseşte".

În 1890, când a terminat liceul, era singura româncă care absolvise cursurile unei şcoli secundare ruseşti din judeţ Cahul. Românii care aveau posibilităţi financiare îşi trimiteau copiii la studii în România. Ceilalţi copii rămâneau doar cu şcoala primară din Cahul sau urmau cursurile în şcolile ruseşti eparhiale de fete şi de băieţi .

După terminarea şcolii, a rămas învăţătoare în satul său. Aici încep adevăratele suferinţe sufleteşti ale Elenei, obligată să-i înveţe pe copiii moldoveni într-o limbă străină. Cu toate acestea, explicaţiile oferite copiilor pe marginea celor învăţate le ţinea în limba română. Aflând revizorul şcolar de acest lucru, a fost mutată din satul Roşu la Zămeşti, la 5 km distanţă. Mutarea la Zămeşti avea să însemne întâlnirea cu un om providenţial care i-a sădit în suflet dorinţa de a lupta pentru eliberarea poporului românesc din Basarabia, răsturnîndu-i convingerile inoculate prin literatura rusă, *„că socialismul şi internaţionalismul sunt mai înalte decît naţionalismul".* Atunci a înţeles că sentimentul naţional trebuie să primeze *„De atunci mi-am format bine în sufletul meu programul de activitate pe viitor, care trebuia să aibă ţinta de a trezi în neamul nostru din Basarabia sentimentul naţional, de a face totul pînă a-mi pune şi viaţa pentru eliberarea Basarabiei. E straniu, dar e adevărat: nimeni din România n-a fost pe la noi, cu toate că trăiam aşa aproape de Prut.* Discuţia despre numeroasele situaţii în care, prin activitatea ei, Elena putea contribui la eliberarea poporului său, avea să-i schimbe destinul. Ca învăţător, avea un rol important în sădirea sentimentului naţional.

S-a căsătorit, în 1896, cu teologul Dimitrie Alistar. În 1898 s-au mutat în satul Răzeni din judeţul Chişinău, unde tatăl său era preot. Acolo întemeiază *„singura şcoală de adulţi în întreaga Basarabie".* În fiecare duminică aveau loc *„şezători cu citire în româneşte... la care deseori d. Pelivan cu recitările lui hazlii ne-a dat concursul".* Dorinţa ei de a „lumina poporul" s-a confruntat cu o problemă majoră, lipsa de cărţi româneşti. Şcoala românească de adulţi a fost închisă de autorităţi.

După moartea soţului, în 1909, Elena Alistar, dornică de a studia, a decis să-şi continue studiile şi pleacă la Iaşi. În 1910, la stăruinţa lui C. Stere, *„ocrotitorul basarabenilor",* a fost primită ca studentă la facultatea de Medicină din Iaşi. Lipsurile materiale din perioada studenţiei târzii, au făcut ca Elena, să dea lecţii de limba rusă pentru a se putea întreţine. A apelat la marele filantrop Stroescu, proprietar basarabean, care i-a dat o bursă de 800 lei timp de 2 ani, iar în anul al IV-lea, când C. Stere devine rector,

a primit o bursă din partea statului. Viaţa la Iaşi determină o şi mai mare însufleţire în lupta pentru idealurile naţionale *„... dacă azi sunt o luptătoare pentru chestiunile naţionale, se dovedeşte în bună parte vieţii de la Iaşi. Festivalurile, serbările naţionale date de Liga Culturală, m-au apropiat de starea sufletească ce o am astăzi şi de cultul ce-l am pentru idealul naţional al neamului nostru"*. În celaşi timp, recunoştinţa sa se îndreaptă şi către profesorii care, alături de prestigioasa activitate ştiinţifică *„nu erau străini de lupta şi interesele generale româneşti"* C. Stere, C. Parhon, M. Manicatide, Bacaloglu.

În 1912, a scris câteva articole care rememorau anexarea Basarabiei la Rusia şi atunci, pentru prima oară, a intrat în atenţia jandarmeriei ţariste. În acel an, Direcţia de Jandarmi Gubernială fusese informată că Elena Alistar, publica articole în presa periodică românească, *„promovând ideea alipirii Guberniei Basarabia la România"* .

În 1913, împreună cu sora ei, a contribuit la combaterea holerei. A fost impresionată de sentimentul datoriei faţă de patrie şi de dragostea de neam a ţărănimii din Gorj şi Teleorman. Drept apreciere a eforturilor depuse a fost decorată cu Crucea „Meritul Sanitar" clasa a II-a pentru combaterea holerei, 1913; medalia „Bărbăţie şi Credinţă", 1913 (ulterior, cu Ordinul Ferdinand I, acordat numai cetăţenilor români care avuseseră o contribuţie deosebită la Marea Unire din 1918, medalia „Răsplata Muncii pentru Învăţământ", clasa I în 1922) .

În august 1914, aflându-se în vizită la părinţii săi în Rezeni, Elena Alistar este arestată, în urma unui denunţ şi dusă în penitenciarul din Chişinău în secţia *„politicilor"*, acuzată de spionaj în favoarea românilor. Deşi nu s-au dovedit acuzaţiile aduse, Elena Alistar a stat 45 de zile în închisoare· lucru care avea să-i marcheze viaţa, dar nu şi hotărârea de a-şi duce lupta mai departe. Condiţiile în care erau închişi deţinuţii politici erau cele mai grele. Ceilalţi deţinuţi îi aruncau pe fereastră alimente, ea neavând voie să primească de la familie. Timp de şapte zile a dormit pe un sac .

După ce a fost eliberată în urma intervenţiei lui Vasile V. Stroescu, care avea legături cu guvernatorul general din Odesa s-a întors în Iaşi, unde îşi continuă activitatea. La sfârşitul anului 1916, este mobilizată ca medic-sublocotenent la un spital din Iaşi, dar a considerat că este mai bine să se întoarcă în Basarabia deoarece *„era clar că foarte curînd trebuie să vină revoluţia ce va da o Rusie democratică, puternică cu care ar fi fost mult mai greu de luptat"* şi s-a angajat ca medic la spitalul din Costiujeni din preajma Chişinăului, unde a activat până la 1 decembrie 1918.

Alături de numeroşi intelectuali, printre care menţionăm pe Paul Gore, Vladimir Herţa, Pantelimon Halipa, Simeon Murafa, Nicolae Alexandri, dr. Varzari, părintele C. Popovici, la sfârşitul lunii martie 1917, a contribuit la înfiinţarea Partidul Naţional Moldovenesc din Basarabia. Relatările din memoriile sale prezintă situaţia critică în care se afla Basarabia precum şi activitatea românilor pentru crearea unui partid care să focalizeze lupta politică în sensul apărării şi promovării interesului naţional. *„Atunci s-a citit scrisoarea marelui filantrop şi luptător Stroescu care spunea că toată averea lui e pusă în folosul partidului ce se formează acum".*

În acea perioadă a participat la toate congresele ţăranilor, învăţătorilor şi preoţilor. Cu acele ocazii constata: *„Curios că chiar conducătorii socialişti Ruşi, în programa cărora era hotărît pus libertatea tuturor popoarelor din Rusia, încercau de a împiedica mişcarea Românilor".* Mişcarea naţională a românilor din Basarabia, era în acea perioadă deosebit de intensă. Se constituiau numeroase societăţi culturale, profesionale, naţionale româneşti. A fondat *Societatea Culturală „Făclia"* a *Femeilor Studente la Medicină* şi a condus în calitate de preşedinte, Liga Culturală a Femeilor din Basarabia .

În octombrie 1917, când a avut loc congresul militar au participat circa o mie de soldaţi şi ofiţeri moldoveni din Basarabia, au venit şi numeroşi provocatori, care căutau să întrerupă acest congres care se pronunţa pentru autonomia Basarabiei. Cu toate acestea, în ziua de 20 octombrie/2 noiembrie

a fost declarată autonomia Basarabiei. Elena Alistar a fost singura femeie prezentă la acel eveniment. Congresul a adoptat o rezoluţie privind constituirea Sfatului Ţării.

În noiembrie 1917 a fost desemnată în primul for democratic al Basarabiei. La vârsta de 42 de ani, Elena Alistar-Romanescu devenea deputat în Sfatul Ţării, singura femeie din primul parlament al Basarabiei. Şi-a exercitat mandatul de deputat în întreaga perioadă de activitate a Sfatului Ţării (21 noiembrie 1917-27 noiembrie 1918). A făcut parte din Blocul Moldovenesc. În cadrul Sfatului Ţării a activat în comisiile Redacţională şi Şcolară .

Sfatul Ţării şi-a deschis lucrările în ziua de 21 noiembrie/4 decembrie 1917. Deschiderea a avut un caracter solemn, emoţionant. *„Când marele luptător Alexandri, fiind ales, ca cel mai în vârstă din comitet, să deschidă şedinţa, a pronunţat: „Declar prima şedinţă a Sfatului Ţării deschisă", ochii îi erau plini de lacrimi, vocea îi tremura, pe barba-i încărunţită au prins a-i curge lacrimi care se vărsau pe piept. În acel moment nici Halippa, Pelivan, câţiva preoţi, părintele Iurie nu şi-au putut ţine lacrimile. Întreaga sală a fost zdruncinată de un sentiment aşa de adânc, de o bucurie aşa de puternică ce nu se poate închipui decît numai văzând".* Deputata Elena Alistar, în costum naţional, a pus pe umerii preşedintelui sfatului, Ion Inculeţ, panglica tricoloră. În cadrul aceleiaşi şedinţe, reprezentanta Ligii Femeilor Moldovence a insistat asupra rolului femeii în educaţia generaţiilor viitoare. În data de 2/15 decembrie Sfatul Ţării a proclamat Republica Democratică Moldovenească.

Anarhia şi devastările făcute oştirile ruseşti care se întorceau de pe front afectau Basarabia. Sfatul Ţării nu avea puteri reale militare care să facă faţă devastărilor. Soldaţii moldoveni fiind şi ei în mare parte molipsiţi de ideile bolşevice, deseori treceau de partea soldaţilor ruşi. În această situaţie, Blocul Moldovenesc a hotărît să ceară ajutor armatei române de peste Prut (iniţial au cerut ajutorul generalului rus D. Şcerbacev, comandantul armatei ruse de pe frontul românesc, dar armata rusă era cuprinsă de anarhie).

În 6/19 ianuarie 1918, a avut loc incidentul din gara Chişinău. Gara a fost teatrul unui conflict între trupele bolşevice ale „Filialei Frontului" – organizaţie subordonată RUMCEROD* din Odesa şi un eşalon de voluntari ardeleni ai Armatei Române. Voluntarii ardeleni erau trimişi de România în vederea susţinerii Sfatului Ţării în faţa ameninţărilor bolşevice. Transilvănenii voluntari, *„au fost batjocoriţi, bătuţi, arestaţi, duşi goi, dezbrăcaţi, desculţi pe stradă şi internaţi într-o cazarmă".* Prin această acţiune s-a încercat preluarea puterii de către bolşevici, desfiinţarea Sfatului Ţării, iar unii deputaţi au fost arestaţi, alţii condamnaţi la moarte. Pentru a scăpa, deputata Elena Alistar a stat ascunsă trei zile la marginea oraşului.

În ziua de 13/26 ianuarie au sosit *„fraţii noştri aşteptaţi de majoritatea din oraş, chiar şi de străini. Oamenii de bună credinţă de la Chişinău au întîlnit cu mare bucurie armata română. În toate părţile se vorbea: «în sfârşit se va pune capăt acestor fărădelegi»* .

În ziua de 24 ianuarie/6 februarie s-a proclamat Republica Moldovenească Independentă, separată de Republica Federativă Rusă, cum era până atunci. După *Te-Deum* şi parada de la catedrală, generalul Ernest Broşteanu a invitat întreg Sfatul Ţării şi alţi oaspeţi, împreună cu Legaţia franceză, la Cazino. La banchet subiectul principal era unirea în cel mai scurt timp. Tot acolo, Elena Alistar a ţinut o frumoasă și emoționantă cuvântare despre unire.

Activitatea unionistă a Elenei Alistar nu s-a rezumat la şedinţele Sfatului Ţării, ea şi-a exprimat cu tărie convingerile în paginile ziarelor locale. În apelul *„Acum, ori niciodată..."* lansat în „România

* Rumcerod este acronimul în rusă pentru Comitetul Executiv Central al Sovietelor Frontului Român, Flotei Mării Negre şi regiunii Odessa. Rumcerod a fost creat la Primul Congres al Sovietelor din Odesa (23 mai – 9 iunie 1917). A încercat să împiedice Sfatul Ţării să declare independenţa Basarabiei.

Nouă" în 11/24 februarie 1918, se adresa basarabenilor nehotărâţi şi dezorientaţi: *„Noi trebuie să ne unim...! Orice moldovean, fie el cât de democrat, trebuie să înţeleagă aceasta şi să facă tot ce poate, să aducă orice jertfa, pentru a înfăptui această Unire"*. În 19 februarie/4 martie 1918, a publicat un nou apel către moldovenii din Basarabia: *„Vouă, tuturor, mă adresez cu această scrisoare pornită din adâncul sufletului meu, ce bate în folosul neamului. Acum să ne unim cu toţii cu dragoste către neam ..."*.

În cadrul dezbaterilor din Sfatul Ţării referitoare la cerinţele în care urma să se înfăptuiască unirea, Elena Alistar a susţinut *„condiţia păstrării drepturilor femeii, căpătate prin revoluţia rusească. Cînd s-a lucrat asupra dl. Marghiloman, după cum am înţeles, a fost contra de a se pune aceste condiţii în actul Unirii, iar majoritatea dintre ai noştri ziceau că „asta se înţelege de la sine" şi n-am mai întunecat acest mare act cu o protestare din partea mea"*.

Cu câteva zile înainte de 27 martie/9 aprilie a venit şi C. *Stere,* care a fost întîmpinat cu mult entuziasm de către toţi deputaţii şi majoritatea populaţiei Chişinăului. La una din şedinţe, *el a fost proclamat ca Preşedinte al Sfatului Ţării.* Cuvântările lui entuziaste despre însemnătatea Unirii, au făcut ca acest act să se realizeze mai repede *„şi mai cu succes"*.

În ziua de 27 martie, seara, la orele 18, a început şedinţa la care s-a proclamat Unirea Basarabiei cu Patria Mamă. *„E greu de descris bucuria multora din Sfatul Ţării în frunte cu dl. Stere. care strălucea de fericire. Seara am fost invitaţi la un banchet dat de către dl. Marghiloman. Cu toată bucuria ce o trăiam cu ocazia Unirii, am simţit o mare durere în suflet când dl. Marghiloman a zis: „prima şi ultima deputată a Ţării". Aceste cuvinte din gura dlui Marghiloman m-au făcut să regret că n-am avut destulă îndrăzneală ca să protestez pentru păstrarea drepturilor femeilor"*.

După Unirea Basarabiei cu România a fost numită directoare a Şcolii Eparhiale de Fete din Chişinău, unde a funcţionat până în 1938. Sub conducerea sa, Şcoala Eparhială a devenit un adevărat focar de cultură şi educaţie românească. A fost apreciată în epocă drept un bun pedagog.

În 28 iunie 1940, când Basarabia a fost anexată de URSS, viaţa Elenei Alistar era în primejdie. S-a refugiat peste Prut, stabilindu-se mai întâi la Iaşi, în casa familiei surorii ei – Isanos, apoi la Pucioasa, în judeţul Dâmboviţa. S-a stins din viaţă în 1955.

Bibliografie: BIANU, Vasile. *Însemnări din războiul României Mari: cu mai multe ilustraţiuni.* Vol. I. Cluj: Institutul de Arte Grafice „Ardealul", 1926, p. 337-338; *Figuri contemporane din Basarabia.* Prefaţă de N. DUNĂREANU. Chişinău: Editura Arpid, 1939, p. 4; KIRIŢESCU, Constantin. *Istoria războiului pentru întregirea României: 1916-1919.* Vol. 2. Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1989, p. 241-242. ALISTAR, Elena. Amintiri din anii 1917/1918. *Patrimoniu: Rev. de lectură istorică* [online], 1991, nr. 3, p. 97-117 [Accesat 21 aprilie 2017]. Disponibil la: https://www.flipsnack.com/cecoinadejda/alistar-elena-amintiri-din-anii-19171918-in-patrimoniu-rev.html, p. 6-12; 25; NISTOR, Ion. *Istoria Basarabiei.* Bucureşti: Humanitas, 1991, p. 284; HALIPPA, Pantelimon şi Anatolie MORARU. *Testament pentru urmaşi.* Chişinău: Hyperion, 1991, p. 52, 58, 79-82; COLESNIC, Iurie. *Basarabia necunoscută.* Vol. 5. Chişinău: Museum, 2004, p. 46-59; ALISTAR, Elena. *Mişcarea feministă din Basarabia: începuturi şi realizări: spre un viitor mai frumos.* În: Ştefania MIHĂILESCU, *Din istoria feminismului românesc, Studiu şi antologie de texte (1929-1948).* Iaşi: Polirom, 2006, p. 188; PETEU, Natasa. Elena Alistar, o conştiinţă politică şi naţională românească. *Revista Cugetul,* 2007, nr. 4, p. 46-48; RUSNAC, Mircea. Încercări repetate de rusificare în Basarabia Ţaristă (1828–1916). *ISTORIA.MD* [online]. [Accesat 24 mai 2017]. Disponibil la: http://istoria.md/articol/463/%C3%8Encerc%C4%83ri_repetate_de_rusificare_%C3%AEn_Basarabia_%C5%A2arist%C4%83, p. 2-5; NEGRU, Gheorghe. Intelectuali români din Basarabia reprezaţi în timpul primului război mondial. Cazul Elena Alistar. *Revista de Istorie a Moldovei* [online]. 2015, nr. 1, p. 101-105 [Accesat la 12 aprilie 2017]. Disponibil la: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Intelectuali%20romani%20din%20Basarabia%20represati%20in%20timpul%20primului%20razboi%20mondial.%20Studiu%20de%20caz%20Elena%20Alistar.pdf **dr. Mihail Ipate.**

Foto: Ziarul *Paris soir*, 6 oct. 1936, p. 1 – Marie Balan, l'e spionne B-9

Maria Bălan
(1895-1965?)

Încă de la începutul Primului Război Mondial a existat un sentiment de solidaritate al tuturor românilor care luptau pentru crearea statului lor, încadrat între graniţele etnice, context în care acţiunile serviciului de spionaj au primit sprijinul populaţiei româneşti de pe teritoriul viitoarei Românii Mari. Fiind în ajunul Primului Război Mondial, având un larg sprijin al opiniei publice, legea a fost adoptată rapid, înainte de terminarea celui de al doilea război balcanic (august 1913).

Prin Înaltul Decret Regal nr. 354/29 ianuarie 1913 s-a promulgat Legea contra spionajului în timp de pace, adoptată la propunerea Marelui Stat Major. Aceste dispoziţii normative perfecţionau activităţile Secţiei a II-a din cadrul Statului Major al Armatei (ce fusese creat prin Înaltul Ordin de Zi nr. 83/12 noiembrie 1859 în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza). Prin lege s-a prevăzut că oricine era condamnat pentru transmiterea de informaţii dăunătoare la adresa statului urma să fie pedepsit, pe timp de pace, cu temniţă între 5-15 ani, ori cu amendă între 500 şi 5000 lei. Fiind în ajunul Primului Război Mondial, având un larg sprijin al opiniei publice, legea a fost adoptată rapid, înainte de august 1913 când s-a terminat cel de al doilea război balcanic.

La 27 august/9 septembrie 1915, într-un tren, în apropiere de graniţa cu Austro-Ungaria, în preajma staţiei de cale ferată Predeal, a fost arestată o tânără şi frumoasă femeie de origine germană. Extrem de elegantă, luxoasă, frecventând high-life-ul românesc, a reuşit să culeagă informaţii din bârfele femeilor, din laudele ofiţerilor îngâmfaţi, bucuroşi că au stat o noapte în braţele Venerei, de la oameni politici venali sau bolnavi de megalomanie. S-a văzut că munca ei a fost rodnică din notiţele ei scrise cu alfabet gotic. A fost arestată în apropiere de graniţă, deoarece urmăritorii au vrut să-i surprindă legăturile. Nu s-a publicat numele acestei arestate deoarece pe de o parte nu se cunoştea care era cel real, pe de alta trebuia păstrat anonimatul, pentru a nu fi compromişi oamenii importanţi români care căzuseră în cursă.

Este şi cazul unei reţele de români transilvăneni care a acţionat la Viena pentru a culege şi transmite informaţii statului român în perioada neutralităţii (1914-1916). De obicei ştirile aflate erau transmise ambasadorului român la Viena, Edgar Mavrocordat.

BUCHAREST UNIVERSITY LIBRARY

Din păcate, ambasadorul român a trebuit să-şi înceteze brusc activitatea datorită unei întâmplări nefericite. Ataşatul comercial al ambasadei române din Viena, Vasile Candini, a folosit pentru activităţile sale de spionaj, o tânără studentă română, Tereza Colbeu.

Înscrisă la Facultatea de Drept din Viena, ea ducea mesajele în gulerul de blană. La un moment dat, în octombrie 1915, a fost trădată. Ca urmare, serviciile poliţiei imperiale au găsit în gulerul ei de blană o foaie de hârtie cu un mesaj şi cifrul care permitea citirea conţinutului.

Studenta a fost arestată. În timpul interogatoriului a mărturisit pentru cine lucra. În consecinţă, Edgar Mavrocordat şi Vasile Candini, împreună cu Tereza Colbeu au fost arestaţi până în octombrie 1918, când au fost eliberaţi toţi cei acuzaţi de spionaj pe teritoriul Imperiului.

Nu se pot omite femeile care au apărut ca elemente extrem de eficace în acţiunile de spionaj. În majoritatea cazurilor ele acopereau acţiunea de spionaj, de culegere de informaţii cu o afacere de dragoste. Un mare succes a fost obţinut în anul 1914 de tânăra româncă Maria Bălan din Timişoara. Născută în anul 1895 în oraşul Vârşeţ, aflat atunci sub stăpânire austro-ungară, dintr-o familie de preoţi români, absolventă a Şcolii Normale numită Preparandia în Imperiu, avea un fizic extrem de atrăgător. Părul ei era blond cendré, sub care se deschidea o frunte larg boltită. Ea continua cu doi ochi mari, turquoise, umbriţi de gene lungi. Prin ei avea darul să exprime ce dorea. Gura era fermecătoare, cu buze pline, senzuale, care lăsau să se vadă nişte dinţi albi, asemeni a două şiraguri de perle. Era înaltă, zveltă. Pe când era elevă la Preparandia a sosit în Vârşeţ, pentru manevre, un regiment al armatei imperiale. În casa familiei Bălan a fost încartiruit un frumos şi tânăr sublocotenent de ulani. Între tânăra româncă, bună vorbitoare a limbilor germană, maghiară şi franceză, învăţate în şcoală şi sublocotenentul austriac s-a înfiripat o idilă. Tânăra Maria a fugit cu el în Timişoara. În cosmopolitul oraş de pe râul Bega, se pare, tânăra Maria Bălan a ajuns în urma unui plan prestabilit. Cu puţin înainte de a-l cunoaşte pe sublocotenentul austriac, ea avusese o legătură cu un agent al serviciului de spionaj român. Acesta a avut succes, mai ales prin evidenţierea originii româneşti a fetei. I-a cerut să lucreze pentru România. Fata a acceptat. Datorită frumuseţii, a vorbirii limbilor germană şi maghiară, a modului plăcut de a se prezenta şi a de a folosi armele zeului cu întreit nume Eros-Cupidon-Amor, ea a reuşit să pătrundă în cercul ofiţerilor superiori ai Corpului VII al armatei imperiale, aflată în Banat. În acelaşi timp, a avut acces în Kundschaftststelle. Aceasta forma Secţiunea a II-a a Corpului VII. Ca urmare, Maria Bălan a putut să afle uşor planurile armatei imperiale, situaţia armamentului, starea de spirit a trupelor etc. A putut să elimine pe unii agenţi ai imperiului Austro-Ungar care locuiau în zona Rucăr-Dragoslavele-Câmpulung Muscel. Aceştia erau angajaţi ca pădurari şi agenţi de vânătoare. Buni cunoscători ai locurilor, ar fi putut să conducă pe cele mai bune drumuri corpul de vânători de munte al armatei austriece.

Informaţiile ei au servit şi armatei imperiale ţariste care pentru că în anul 1913, datorită unei *„cârtiţe”*, neidentificate, serviciile externe ale Ohranei se prăbuşiseră în zona Austro-Ungariei. Atunci au devenit folositoare informaţiile culese de Maria Bălan.

Viena s-a străduit mult să afle cine era spionul sau spioana care semna B9 sau MB, autor sau autoare a informărilor exacte care ajungeau la serviciile româneşti din Bucureşti. După intrarea României în Primul Război Mondial (noaptea de 14 spre 15 august 1916) informările ei au continuat, fiind mult mai preţioase. S-a reuşit abia după ocuparea oraşului Bucureşti ca numele ei să fie aflat. Atunci, primarul oraşului, magistratul C. Dobrovici, a permis ocupanţilor să cerceteze arhivele siguranţei rămase în Bucureşti. Cu greu s-a ajuns la concluzia că eficienta spioană română era Maria Bălan din Timişoara. Autorităţile austro-ungare au arestat-o, au declanşat şi au desfăşurat un proces rapid. Sentinţa a fost condamnarea la moarte pentru înaltă trădare. Toţi condamnaţii pentru spionaj au fost graţiaţi. Maria Bălan nu a beneficiat de actul de clemenţă. Când i s-a comunicat răspunsul, a izbucnit în râs, şocându-i pe ofiţerii austriaci. În

zilele următoare trebuia executată într-o manieră umilitoare: prin spânzurare. Când a intrat în celulă, sergentul care trebuia să o ducă la execuţie a găsit încăperea goală. Maria Bălan evadase. Se pare, după informaţii private, că a plecat în neant. În niciun caz nu poate fi acceptată afirmaţia fantezistă că ar fi găsit un refugiu în Bucureşti. Atunci oraşul era complet ocupat de germani, care s-au retras abia în noiembrie 1918. În al doilea rând, ea nu mai avea încredere în autorităţile române. Ştia că cine a trădat odată, o va face şi în continuare. Ca urmare, a dispărut într-o direcţie ascunsă cu grijă. Ulterior i-a scris, rar, ofiţerului austriac care o ajutase să evadeze. Scrisorile erau astfel expediate încât nu putea fi găsită adresa de unde plecase misiva. Ofiţerul austriac, profitând de pe urma legii optanţilor, a rămas în România, a trecut la o nouă armă şi a murit în anul 1965, bolnav de cancer la stomac. Nu a dezvăluit niciodată nimic din ceea ce a ştiut că s-a întâmplat în realitate cu acea spioană de excepţie. Nu pot încheia fără să conchid că Maria Bălan a fost o tânără româncă dotată cu calităţi extraordinare, pe care le-a pus în slujba poporului său şi ale idealurilor acestuia. Deşi trăise în Imperiul Austro-Ungar, fusese formată la o şcoală normală unde educaţia o făceau călugăriţele clementine, învăţând limbile germană şi maghiară, ea nu uitase niciodată că era româncă. Acestui sentiment trebuie să i se aducă un prinos de recunoştinţă. Cred că este necesar, mai mult ca în alte cazuri, să fie glorificat numele acestei fete, un model de eroină în slujba românilor şi românismului.

Bibliografie: KIRIŢESCU, Constantin. *Istoria Războiului pentru Întregirea României: 1916-1918*. Vol. 1. Bucureşti: Editura Casa Şcoalelor, 1922, p. 412; Marie Balan, l'espionne B-9... *Paris Soir*, 6 octombrie 1936, p. 1, 5. Articolul conţine multe fantezii; ŞTEFĂNESCU, Paul. *Istoria serviciilor secrete româneşti*. Bucureşti: Divers Press, 1994, p. 48; POPESCU, Alexandru. *Viena secretă: o capitală a spionajului mondial: românii la „Asediul Vienei"*. Cuvânt înainte de Florin CONSTANTINIU. Bucureşti: Meronia, 2003, p. 254. VERGATTI, Radu-Ştefan. Femeile şi spionajul: acţiuni specifice în spaţiul românesc. *Periscop*, 2016, nr. 2, p. 23-34. **prof. univ. dr. Radu Ştefan Vergatti, membru al Academiei Oamenilor de Ştiinţă.**

MARIA BERINDEI (1846-1927) şi fiica ei **MĂRIOARA BERINDEI (1889-1976)** – au rămas în Bucureşti sub ocupaţia germană şi au lucrat în serviciile Crucii Roşii Române. În urma unui denunţ şi a unor percheziţii a trupelor germane în locuinţă, s-a găsit un *Jurnal* în care erau descrise samavolniciile ocupanţilor nemţi: *„ne-au ars casele şi ne-au violat fiicele"*. Au fost supuse unui interogatoriu şi manuscrisul a fost dus la Comandatură, iar ele exilate, un an, la Sinaia.

PIA BRĂTIANU (1841-1920) – Soţia lui Ion C. Brătianu, s-a remarcat prin devotament, prin educaţia aleasă dată copiilor, prin primirea pe care o făcea prietenilor, prin dragostea de ţară.

Când a împlinit 70 de ani a fost sărbătorită la Predeal de toată familia şi la sfârşitul mesei-spune Nicolae I. Pillat – şi-a făcut intrarea triumfală un tort enorm, jumătate de ciocolată, jumătate cu cafea, împodobit cu şaptezeci de lumânări aprinse.

A rămas în Bucureşti în timpul ocupaţiei germane împreună cu fiica sa, Sabina Cantacuzino.

A fost o *„fiinţă de o rară modestie şi de o nobilă simplitate, trăsături cultivate prin educaţie"*.

TATIANA BRĂTIANU (TATI) (1870-1940) – Fiica soţilor Pia şi Ion C. Brătianu, soră cu Sabina Cantacuzino şi Măriuţa Pillat şi cu cei trei fraţi. A lucrat ca infirmieră în spitalele din Bucureşti şi apoi în Moldova.

Nicolae I. Pillat, unul din nepoţi, o descrie ca fiind *„o femeie înzestrată cu un pronunţat simţ critic „(...) Era o femeie foarte credincioasă, a fost singura care a avut o credinţă foarte adâncă în Dumnezeu"*.

Ana Broşteanu

Foto: Reuniunea Femeilor Române din Braşov. Dare de seamă. Jubileul de 50 de ani al scoalei 1886-1936. Braşov, 1937.

Ana Broşteanu a fost directoarea internatului de fete din Sibiu vreme de 18 ani. Din anul 1913 ea a devenit profesoară şi totodată directoarea Internatului-Orfelinat al Şcolii de Menaj şi Industrie Casnică din Braşov, funcţie pe care a deţinut-o până în anul 1919. Cursurile acestei şcoli erau urmate de fete cu vârsta minimă de 12 ani contra unei taxe de 500 coroane pe an (1915). În fiecare an erau primite la cursuri şi orfane, care aveau gratuitate la cursuri şi în Internat.

În toamna anului 1914 o parte dintre fetele înscrise să frecventeze cursurile Şcolii de menaj s-au retras din cauza problemelor ivite ca urmare a izbucnirii războiului. În anul şcolar 1914-1915 numărul elevelor a fost mai redus decât în anii precedenţi: 15 cu plată, 1 bursieră, 8 orfane, întreţinute de *Comitetul Reuniunii Femeilor Române* din Braşov *(R.F.R.)*. Pentru a putea evalua corect situaţia menţionăm că în anul anterior la Şcoala de menaj fuseseră înscrise 51 de eleve. Din fericire, în anul şcolar care a corespuns celui de-al doilea an de război, 1915-1916, numărul elevelor care au frecventat Şcoala de Menaj a crescut la 46, din care 37 cu plată şi 9 fără plată. Pe parcursul anului s-au mai făcut înscrieri, astfel încât s-a ajuns la un număr total de 60 de eleve.

Comitetul *R.F.R.*, în a cărui administrare se afla acest Internat-Orfelinat, a hotărât, dat fiind contextul complicat şi nesigur generat de război, să fie făcute economii, dar pe de altă parte şi să fie create noi surse de venit pentru Şcoală şi Internat. În acest sens s-a deschis un curs de croitorie pentru eleve externe (dinafara Internatului) şi un altul de dantelărie. De organizarea şi ţinerea celor două cursuri s-a ocupat domnişoara Ana Broşteanu, responsabilitate pe care şi-a asumat-o pe deplin. Astfel, cursul de croitorie, care s-a desfăşurat pe parcursul a trei luni de zile, fiind frecventat de mai multe domnişoare române a adus un venit de 370 coroane în favoarea Internatului-Orfelinat în anul 1915.

Ana Broşteanu a fost şi cea care s-a ocupat de alcătuirea, ordonarea şi executarea albiturilor şi rufăriei din pânza şi lâna colectată de la populaţia civilă din Braşov şi împrejurimi. În Internatul-Orfelinat s-au confecţionat 2500 bucăţi de rufărie şi 200 împletituri, lucruri donate soldaţilor răniţi aflaţi în spitalele din Braşov în preajma Crăciunului din anul 1915.

Unul dintre meritele deosebite ale Anei Broşteanu rămâne acela că după retragerea trupelor române din Braşov, când răzbunarea autorităţilor maghiare revenite în oraş i-a urmărit pe toţi românii

BCU "LUCIAN BLAGA" UNIVERSITY LIBRARY

și instituțiile acestora, a reușit împreună cu d-ra Emilia Broșteanu să salveze edificiul Internatului de situația de a fi folosit în scopuri militare. Acest lucru a fost posibil datorită atitudinii adoptate de cele două profesoare care nu și-au părăsit posturile, astfel această instituție educativ-socială a putut să funcționeze în continuare. În anul școlar 1916-1917 Internatul-Orfelinat a funcționat cu doar 16 elevi, dintre care 5 orfani (2 băieți și 3 fetițe). Iar în anul școlar 1917-1918 Internatul a găzduit 14 eleve, care urmau cursurile școlii comerciale românești, apartamentele libere din edificiu fiind închiriate chiar acestei școli comerciale, prin aceasta sporindu-se veniturile instituției. În anul școlar 1918-1918 în Internat au fost cazate 28 eleve dintre care cele mai multe frecventau școala comercială din localitate. În iulie 1919, Ana Broșteanu a demisionat, conducerea școlii fiind încredințată profesoarei Leontina Popescu.

Bibliografie: *Reuniunea Femeilor Române din Braşov. Raportul general al comitetului Reuniunii Fem. Rom. din Braşov pe anul administrativ 1913-1914*, Braşov, 1914; *Gazeta Transilvaniei*, 24 iunie/7 iulie 1915, nr. 136; *Gazeta Transilvaniei*, 3/16 iunie 1916, nr. 141; *Reuniunea Femeilor Române din Braşov. Raport general despre activitatea comitetului în anul administrativ 1916-1919. Al 67-lea an de la întemeiere*, Braşov 1919; *Reuniunea Femeilor Române din Braşov. Dare de seamă. Jubileul de 50 de ani al şcoalei 1886-1936*, Braşov, 1937; BARNA, Marinela Loredana. Aportul femeilor române transilvane în timpul Marelui Război, reflectat în paginile Gazetei Transilvaniei. *Acta Terrae Fogarasiensis*, 2017, vol. 6, sub tipar. **dr. Mirela Popa Andrei.**

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY IBRARY

Sabina Cantacuzino
(1863-1944)

Biblioteca Academiei Române,
Cabinetul de Stampe

Mai bine de jumătate de secol, Sabina Cantacuzino – fiica cea mare a familiei Ion C. şi Pia Brătianu – a fost o prezenţă constantă şi activă în viaţa culturală şi socială a ţării, iar indirect – prin tatăl şi fraţii săi (Ionel, Vintilă şi Dinu) – şi în viaţa politică. Privind fotografia acestei „frumoase bătrâne, cu capul amintind figuri din secolul al XVIII-lea francez", după cum o descria profesorul de istoria artei George Oprescu, descifrăm multe din trăsăturile comune celor din neamul Brătienilor, ochii vii şi inteligenţi, mândrie şi eleganţă, distincţie şi energie. Caracterul ei integru era de notorietate, iar comportamentul ei se remarca prin trăsături ferme, fiind un factor de coagulare a tuturor membrilor familiei. Sabina a fost căsătorită din 1885 cu dr. Constantin Cantacuzino, alături de care a trecut cu demnitate şi curaj prin multe momente grele ale vieţii.

Conform uzanţelor epocii, Sabina a primit o educaţie temeinică, alături de fraţii şi surorile ei, la început acasă la moşia „Florica" cu profesori particulari (dintre care multe nume de prestigiu ale culturii românești, precum Spiru Haret, dr. Dimitrie Grecescu, sculptorul Ion Georgescu şi mulţi alţii) şi completată cu studii liceale încheiate cu un examen de bacalaureat susţinut la Colegiul Sf. Sava din București. Pe lângă aprofundarea literaturii clasice şi cunoaşterea limbilor moderne (germana, franceza, engleza), Sabina a dobândit o cultură armonioasă prin inteligenţă, muncă tenace, dorinţă de cunoaştere şi dragoste pentru artă. Chiar dacă nu a beneficiat ca fraţii săi de frecventarea unor înalte şcoli în străinătate, desele călătorii în aproape întreg spaţiul european, efectuate încă din tinereţe, i-au întregit formaţia intelectuală.

A interesat-o arta sub toate aspectele ei. Lecţiile de muzică au fost completate cu audierea concertelor, familia Brătianu fiind printre primele abonate la concertele de la Ateneul de lângă Cişmigiu şi nescăpând nici un artist de seamă care a concertat la Bucureşti. Mai târziu Sabina Cantacuzino a fost o prezenţă statornică la Ateneul Român, având loc rezervat lângă loja Familiei Regale. Nu i-au scăpat nici spectacolele de teatru prezentate la Teatrul Naţional, unde i-a văzut pe celebrul actor italian Ernesto Rossi în toate spectacolele lui Shakespeare, pe bătrânul Matei Millo sau pe tânărul Ion Manolescu, maeștri ai scenei românești. În desele sale călătorii prin Europa, nu i-au scăpat nici marile muzee, nici importante concerte, nici opere literare recent publicate. În Franţa avea din vremea tinereţii legături

durabile cu artişti şi colecţionari de artă. Locuinţa sa din Bucureşti, str. C. A. Rosetti, nr. 37, adăpostea lucrări cu certă valoare artistică. Spirit vioi şi activ, amabilă şi surâzătoare, Sabina Cantacuzino oferea adesea oaspeţilor şezători artistice şi serate muzicale, în care evoluau artişti de prestigiu. *„Nimic nu era contrafăcut sau disonant, totul era armonios şi autentic"*, nota profesorul Eugeniu Angelescu.

Moştenind mai degrabă firea energică şi pragmatică a ilustrului său tată Ion C. Brătianu, personalitate emblematică pentru construcţia României moderne, Sabina Cantacuzino a dovedit sentimente puternice de dragoste şi responsabilitate pentru ţară, de înţelegere a datoriei cetăţeneşti, apărând şi aplicând principiile liberalismului, realizând acţiuni culturale şi caritabile, contribuind îndeosebi la dezvoltarea spiritului românesc. Cu nimic mai prejos ca intelect şi pregătire intelectuală decât iluştrii săi fraţi Ionel, Vintilă şi Dinu, importanţi oameni politici şi de stat, Sabina a avut „handicapul" de a fi femeie, ceea ce nu i-a permis să devină un lider politic, cu siguranţă în slujba Partidului Naţional Liberal. Acest fapt nu a împiedicat-o să colaboreze de mică cu tatăl său. În anii Războiului pentru Independenţă (1877-1878), Ion C. Brătianu, prim-ministru al României, i-a acordat încrederea totală, dându-i acces la dicţionarul personal cifrat. Astfel, Sabina împreună cu Ionel i-au descifrat telegramele importante la care nu avea acces nici şeful de cabinet al primului-ministru. De-a lungul vieţii, Sabina şi-a asumat cu mândrie şi responsabilitate rolul de sfătuitoare apropiată a fraţilor săi, inclusiv în probleme de interes politic şi a trăit cu maximă intensitate toate evenimentele istorice definitorii pentru ţară. Iată de pildă, într-o scrisoare către Ionel Brătianu din 8/21 noiembrie 1918, trimisă de la Bucureşti la Iaşi în efervescenţa creată de reintrarea României în război de partea Antantei, Sabina Cantacuzino surprindea cu emoţie nu numai clipa aceea, ci şi amintirea altora la fel de emoţionante pentru întreaga familie şi pentru România: *„Ce schimbări! O lume s-a prăbuşit şi vedem începutul uneia nouă. Îţi aduci aminte când ne-a anunţat mama declararea independenţei? Eram încă în pat dimineaţa. Fiecare se bucura după firea lui: eu că vom fi pe carta Europei de o culoare diferită de a Turciei; Vintilă zicea cu satisfacţie d-rei Marie: Nous garderons nos argents! – nu vom mai plăti tribut. Şi zilele trecute m-am surprins admirând pe cartă forma frumoasă a ţării întregite şi supărată de colţul ucrainean din nord. Multe am văzut chiar noi. Ce să mai zicem de mama? Ce viaţă frumoasă şi bucurii pe dânsa, nu numai ca româncă, dar şi ca mamă şi ca soţie"*.

Crescută într-o atmosferă de respect pentru carte, muncă şi datorie, *„Mica olteancă"* – cum o numea tatăl ei – s-a dăruit cu încăpăţânare şi energie pentru dezvoltarea asistenţei publice şi a culturii în România, ducând la bun sfârşit tot ce începea. *„Hărăzită de la Domnul cu cele mai înalte virtuţi, cu acele însuşiri de energie, de râvnă, de stăruinţă, care sunt apanajul şefilor născuţi; ajutată de o inteligenţă sclipitoare, de o memorie desăvârşită, de o vastă cultură generală şi mai presus de toate de un dinamism excepţional, Sabina Cantacuzino a trecut prin viaţă înfăptuind continuu şi fără preget alcătuiri care să înalţe spiritele sau să aline durerile"*. Aprecierea postumă a lui Radu Mandrea, membru al comitetului de conducere al „Universităţii Libere", era pe deplin îndreptăţită, având în vedere atât instituţiile de binefacere, de asistenţă socială, cât şi cele culturale pe care le-a slujit sau le-a întemeiat şi dezvoltat.

Sabina Cantacuzino a lucrat o lungă perioadă la Aşezământul „Regina Elisabeta", unde a îngrijit bătrâni şi săraci cu sacrificii personale. De asemenea, a organizat un cămin de copii bazat pe sistemul Montessori. În calitate de preşedintă a *Asociaţiei pentru profilaxia tuberculozei* s-a implicat în combaterea acestui teribil flagel ce secera anual zeci de vieţi. A început această activitate plecând de la trei barăci de lemn retrase de pe frontul din Bulgaria (1913) pe care le-a instalat în Capitală (1914) şi strângând bolnavii de pe străzi pentru a le da un minimum de îngrijire. Prin stăruinţa sa neîntreruptă, după 25 de ani de la înfiinţarea acestei societăţi, a obţinut o clădire proprie pentru un

spital de tuberculoşi, construit şi utilat după cerinţele moderne, unde au fost spitalizaţi câteva mii de bolnavi, civili şi militari. La parastasul de 40 de zile, dr. Tătuşescu îi aducea un sincer omagiu pentru opera socială pe care a dezvoltat-o în mod solid şi modern şi totodată mulţumirile bolnavilor care au beneficiat de *„duioşia sufletească a prezidentei societăţii"*.

În anii Primului Război Mondial a organizat și condus cu dăruire și responsabilitate Spitalul de răniți nr. 108 din București, cooptând în această operă de caritate nu numai doamnele patroane ale Așezământului „Regina Elisabeta", dar și multe prietene, cunoștințe, surorile și cumnata sa Adina Cantacuzino. Odată cu intrarea trupelor germane de ocupație în Capitală, a rămas în spital pentru a susține moralul răniților și al personalului, muncind în continuare în condiții grele de rechiziții, percheziții și amenințări.

Rudenia cu familia Brătianu i-a adus prejudicii grave, inclusiv privare de libertate în perioada ocupaţiei germane a Capitalei (1916-1918). Sabina, împreună cu cumnata sa Lia, soţia lui Vintilă Brătianu, la rândul ei directoare de spital, cel amenajat la Şcoala Centrală, au primit de la Comandamentul german din Bucureşti ordin de internare la Hereşti, într-o casă devastată şi izolată. Protestul dur şi curajos al Sabinei faţă de arestarea sa adresat la diverse autorităţi române şi germane a determinat intervenţia feldmareşalului August von Mackensen, comandantul trupelor Puterilor Centrale de ocupaţie, care a anulat internarea, în urma unei anchete efectuate la Hereşti. Plecarea din Bucureşti era totuşi inevitabilă, după cum au prevenit-o prietenele sale Didina Cantacuzino şi Zoe Romniceanu. Berlinul nu accepta ca membri ai familiei primului-ministru Ion Ionel Brătianu, retras în Moldova împreună cu guvernul şi Familia Regală după înfrângerea armatei române în campania din 1916, să circule în libertate. Fiind mai mult preocupată de starea de sănătate mamei sale şi a soţului, Sabina şi-a păstrat încrederea şi energia, considerând privarea de libertate ca pe o încercare minoră faţă de dimensiunile nenorocirilor familiei sale şi ale întregii ţări. *„Mai întâi fiindcă simţământul de frică îmi era necunoscut – nota în memoriile sale -, al doilea, fiindcă devenisem fatalistă, mai ales de la război încoace, văzând că unii mureau şi alţii scăpau, deşi [se aflau] în aceleaşi condiţiuni. Mai era şi ceea ce numeam psihoza martiriului: primeam orice nevoie ca un tribut datorit pentru îndeplinirea victoriei. Ni se părea că astfel contribuim la jertfa naţională şi că numai astfel meritam izbânda"*. În final, Sabina Cantacuzino, împreună cu cumnata sa Lia Brătianu, a fost internată în 1917 la Mânăstirea Pasărea timp de nouă luni.

Impresii asupra evenimentelor trăite în anii Războiului de Întregire Naţională, precum şi asupra altor momente ale istoriei ţării până în ianuarie 1941, amintiri din copilărie legate de familie, precum şi de prietenii şi colaboratorii tatălui său, toate au fost adunate de Sabina Cantacuzino în două volume de memorii, intitulate *Din viaţa familiei Brătianu*, publicate în 1933 şi în 1937, la Editura Universul. Aceste amintiri, scrise cu vervă şi îmbibate cu parfum de epocă, sunt încărcate de evenimente şi stări emoţionale pozitive sau negative, reflectând respect pentru tradiţia familiei şi încredere în forţele neamului. Memoriile Sabinei Cantacuzino se individualizează prin evidenţierea rolului familiei Brătianu în crearea şi consolidarea statului român modern. Firesc, aceste memorii au un puternic caracter subiectiv, fără a fi neapărat apologetic, ele conţin totuşi unele aprecieri pătimaşe, altele poate inexacte, la adresa unor personalităţi ale vremii sau în redarea unor evenimente. Dincolo de aceste caracteristici, amintirile Sabinei Cantacuzino completează memorialistica unei epoci care mai aşteaptă să fie descifrată de cercetători în multe dintre faţetele sale. Pe de altă parte, aceste volume de memorii ne dezvăluie talentul de scriitoare al unei femei şlefuită prin cultură şi educaţie la început prin grija părinţilor, ulterior pe cale autodidactă prin lecturi din varii domenii şi prin contact permanent cu lumea artelor.

Cu un spirit organizatoric remarcabil, Sabina Cantacuzino a înfiinţat şi condus, după 1918, Asociaţia „Universitatea Liberă", instituţie culturală constituită sub patronajul reginei Maria, cu scopul ridicării nivelului de cunoştinţe a celor care nu puteau să ajungă în învăţământul public universitar. Conform statutului de funcţionare, această societate organiza cursuri, conferinţe şi excursii, concerte şi reprezentaţii; înfiinţa expoziţii şi biblioteci; încuraja sau ajuta sub orice formă intelectualii meritoşi; promova orice activitate de răspândire a culturii şi de întărire a solidarităţii intelectuale naţionale. „Universitatea Liberă" a fost opera Sabinei Cantacuzino. În calitate de preşedintă a contribuit la alcătuirea de programe pentru conferinţe bianuale ţinute în toată ţara de nume de prestigiu ale culturii române, cu subiecte literare, filosofice ori privind istoria naţională şi idealurile românilor. Profesorul Ion Zamfirescu considera reuniunile de lucru ale membrilor colectivului de conducere, ce aveau loc în biroul Sabinei Cantacuzino, „adevărate mici Academii". Preşedinta îi solicita să alcătuiască teme „*nu atât îndrăzneţe, cât de natură să ridice probleme, să solicite interesul publicului instruit, să marcheze puncte de orientare în haosul social sau în criza spirituală a vremii*". În asemenea împrejurări, profesorul Ion Zamfirescu i-a putut remarca „*vioiciunea de spirit, informaţia bogată în numeroase domenii ale culturii, curiozitatea intelectuală neobosită, intuiţia ascuţită cu privire la mersul evenimentelor, ironia fină şi mai presus de toate preţuirea hotărâtă a sensurilor şi valorilor cărturăreşti*". La rândul său, un alt colaborator, Radu Mandrea, avea să sublinieze cu pietate la aceeaşi pomenire de 40 de zile: „*Cei care am cunoscut-o nu puteam să nu admirăm autoritatea şi tactul cu care conducea dezbaterile pentru alegerea subiectelor şi a conferenţiarilor. Ea îndruma conferenţiarii, împăciuia neînţelegerile, însufleţea şovăielnicii, numai cu scopul ca programele alcătuite să fie cât mai perfecte şi cât mai frumos expuse de elita cărturarilor noştri*".

Sabina Cantacuzino a contribuit de asemenea la înfiinţarea şi funcţionarea Muzeului de artă „Toma Stelian". Cu câteva luni înaintea morţii a donat acestui lăcaş de cultură o importantă colecţie de tablouri, desene, acvaforte şi stofe brodate. Ţinea ca donaţia să-i facă onoare şi i-a îndemnat pe directorul muzeului, profesorul George Oprescu şi pe preşedintele consiliului artistic, Stelian Popescu, să aleagă din casa sa, fără restricţie, lucrările ce meritau a fi expuse într-un muzeu. O altă donaţie însemnată de tablouri, obiecte de artă şi costume populare a făcut-o Muzeului Etnografic, păstrate azi la Muzeul Ţăranului Român. Dincolo de generozitate, aceste donaţii preţioase semnifică bunul gust şi dragostea pentru frumos ce i-au condus viaţa.

Casele sale din str. C. A. Rosetti, nr. 37, le-a donat prin testament Aşezământului „I. C. Brătianu" în vederea înfiinţării unei fundaţii academice ce urma să poarte numele ei şi al soţului, dr. Constantin Cantacuzino. Intenţia sa a fost de a întemeia un cămin pentru tinerii doctoranzi români care să găsească un mediu prielnic pentru continuarea studiilor şi un loc agreabil pentru întâlniri amicale şi ştiinţifice ale intelectualilor români şi străini ori pentru primirea unor mari artişti străini. Această fundaţie era concepută.după modelul „Fondation Thiers" din Paris, creată în 1893, unde s-au perindat multe personalităţi ale Franţei.

„*Sabina [Cantacuzino], Tanti Bi (cum o chemam noi cu toţii – copiii), era un personaj extraordinar [...] Avea o prestanţă de regină. Deşi mică, părea şi devenea chiar, în chip misterios, mare. Era frumoasă ca doamnă bătrână, bătrână, o frumuseţe imperială şi doar aparent distantă, aristocratică [...] Se plimba repede şi energic, zilnic, la şosea, de la un capăt la celălalt şi înapoi, sau în pădurea, pe atunci pustie şi minunată, de la Băneasa [...] Era foarte cultă. Iubea şi cunoştea muzica în profunzime. În casa ei se dădeau concerte de cameră şi cânta sonate George Enescu [...] Mai ales avea un mare simţ al dreptăţii şi egalităţii. Ea a organizat şi întreţinut căminul de copii cu primul sistem Montessori aplicat în ţară. La fel, tot ea a înfiinţat şi şi-a dat timpul şi energia ei totală pentru un cămin de bătrâni, model.*

Şi multe altele, pentru surdo-muţi şi alţi handicapaţi din naştere [...] Trăia singură de tot în casa ei atât de frumoasă, înconjurată de mobilă, tablouri şi bibelouri minunate [...] era o casă plină de minunăţii, ca o peşteră de comori, amenajată special pentru un copil ca mine. Avea o vitalitate şi o agilitate absolut extraordinare până s-a îmbolnăvit [...] Nimeni din familie nu a ştiut că e bolnavă, nimeni [...] Tanti Bi detesta slăbiciunea, lăcrămarea, văicăreala, mila. Era o stoică." (Pia Pillat).

Sabina Cantacuzino s-a stins din viaţă la venerabila vârstă de 81 de ani la 23 august 1944, într-un moment pe care l-a aşteptat şi pregătit alături de liderii opoziţiei democratice, printre care şi liberalii conduşi de fratele său mai mic, Dinu Brătianu. În anii 1940-1944 în casa ei s-au ţinut mai multe consfătuiri ale grupării bătrânilor liberali ce urmăreau ieşirea ţării din Axă şi trecerea ei de partea Naţiunilor Unite. În aprilie 1944, a privit cu interes apelul intelectualilor către Ion Antonescu pentru ieşirea României din războiul contra URSS, SUA şi Marii Britanii. *„Ştia ce cuprinde şi cine erau semnatarii lui. Îl aproba şi vedea în el preludiul unor dezlegări politice însemnate"*. Din păcate aceste *„dezlegări politice însemnate"* au condus la sovietizarea şi comunizarea României, deviată pentru o jumătate de secol de la un curs firesc spre democraţie.

„Bătrîna doamnă" a murit la timp, acasă, cu speranţa în schimbarea în bine a României şi crezând în puterea ideilor sale. Moartea a scutit-o de a împărtăşi soarta fratelui său Dinu Brătianu, a nepotului său Gheorghe Brătianu şi a altor membri ai familiei ori a multor oameni politici care au sfârşit dramatic încarceraţi în închisorile comuniste sau nevoiţi să părăsească ţara.

Bibliografie: Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Manuscrise, A 1226, S1(254)/CCCLXXII; *Două personalităţi: Sabina Cantacuzino, I. Niculescu Dorobanţu*, Bucureşti: Independenţa, 1945; PILLAT, Pia. *Sufletul nu cunoaşte distanţele: pagini de corespondenţă cu familia Pillat*. Ed. de Monica Pillat. Bucureşti: Humanitas, 2009; CANTACUZINO, Sabina. *Din viaţa familiei Ion C. Brătianu*. Ed. a 3-a, rev. Introducere, note, indice şi ed. îngrijită de Elisabeta Simion. Vol. 2: *1914-1919: cu un adaos de însemnări 1870-1941*. Bucureşti: Humanitas, 2014. **dr. Maria Georgescu.**

Scrisorile ei către fraţi:

8/21 nov. 1918

Dragă Ionel,

În fine vă scriem liberi de orice constrângere, după atâta vreme! Răsuflăm şi mai presus de toate suntem fericiţi. Nu ne vine a crede că este adevărat şi uneori ne pare că trăim un vis frumos, cum am trăit pe celălalt aşa de urât. Deşi aşteptam cu siguranţă aceste zile şi nici un moment nu ne-am îndoit că vor veni aşa cum sunt – de la prăbuşirea Rusiei încoace – dar tot mi-era teamă că nu ne vom bucura poate cu toţii de ele. Că lipsa a vreunuia din noi să nu întristeze cele mai vesele clipe ale revederii noastre.

Suntem oameni cu noroc şi acum o vedem şi mai bine după ce am aflat prin ce grele şi lungi boli aţi trecut voi acolo şi la ce istovire fizică ajunsesem noi cei de-aici.

Acum suntem cu totul fericiţi, nu ne mai gândim decât la lungimea acestor zile care ne mai despart; şi ultimele, fără de ştiri, ni s-au părut nesfârşite. Îmi închipuiesc cât de grele trebuie să fi fost pentru voi cari nu ştiaţi în ce condiţiuni se face retragerea. Nu puteţi să vă închipuiţi ce a fost plecarea acestor fiinţe inconştiente până la sfârşit. Un zor, o debandadă, o fugă nemaipomenită. Şi nu se gândeau decât să încarce. Lumea îi huiduia, şi ei, la început, credeau că le strigă: Hoche şi salutau!

Dar era o bucurie, un vis universal, o jubilaţie care nici în ochii lor nu a trecut nebăgată în seamă: se mirau cum îi puteam urî astfel! Cel dintâi gând mi-a fost să pavoazăm Clubul liberal ca să arborăm

culorile noastre peste drum de Cercul Militar unde aveau Haupte Wache (chemată aici „Haute Vache"). De acolo, din balcon, am asistat la pornirea lor. Ce răzbunare. Este un simţământ dumnezeiesc când se aplică unui astfel de vrăjmaş şi care ne-a încântat des zilele acestea. Era o nebunie pe stradă când întâlneai unul sau mai mulţi soldaţi germani dezarmaţi, duşi de un român cu puşcă.

La Azilul Societăţii Regina Elisabeta au fost găzduiţi în trecere prizonieri români reveniţi din Macedonia, pe cari germanii voiau să-i ducă în Germania, la muncă şi cari au fugit din Banat; au trecut prin Ardeal şi au găsit acolo o primire frăţească de care nu încetau să vorbească. Mai multe sute s-au perindat, zdrenţuiţi şi istoviţi. Acum în urmă le-a încredinţat paza oraşului. Să fi văzut bucuria lor gândindu-se că vor primi pe cei din Moldova cu arma în mână. Nouă ne era frică să nu mârâie că nu-i trimite direct acasă. Le părea rău numai că nu se vor mai lupta măcar câteva zile în contra bulgarilor şi ungurilor. Fuseseră prizonieri ai acestora. Toţi şi-au cumpărat o panglică tricoloră şi au pus-o pe piept.

Victor Antonescu ne-a spus multe şi trebuie să revie mâine să ne mai spuie. Şi el are aceeaşi impresie ca noi. De ce nu eşti tu acum în capul guvernului? Acest provizorat nu serveşte la nimic decât pentru a dezorganiza tot şi a permite elementelor rele să profite de nedormirea tuturor.

Mi se spune că Emil Petrescu este la Salonic. Sperăm că dânsul vă va primi.

În orice caz să nu toleraţi pe laşul de Ţigara care s-a ploconit zilele trecute la gară lui Oberdorf când a fugit cu legaţia din Sofia. Acum face pe zelosul. Elenuţa Ghica i-a trimis răspuns să nu uite pentru intrarea lui Berthelot să puie acul de cravată de la Kaiserul, cu care s-a fălit atât revenind de la Curtea de Argeş acum un an.

Ce schimbări! O lume s-a prăbuşit şi vedem începutul uneia noi. Îţi aduci aminte când ne-a anunţat mama declararea independenţei? Eram încă în pat dimineaţa. Fiecare se bucura după firea lui: eu, că vom fi pe carta Europei de o culoare diferită de a Turciei; Vintilă zicea cu satisfacţie drei Marie „Nous garderons nos argents!" – nu vom mai plăti tribut. Şi zilele trecute m-am surprins admirând pe cartă forma frumoasă a ţării întregite şi supărată de colţul ucrainean din nord. Multe am văzut chiar noi. Ce să mai zicem de mama? Ce viaţă frumoasă şi ce bucurii pe dânsa, nu numai ca româncă, dar şi ca mamă şi ca soţie. A suferit mult şi adesea când o mustram că se îndoieşte, ne răspundea că de nu se isprăveşte mai repede, ea nu va mai vedea zilele cele bune. Aceasta până în primăvara trecută, dar tot a fost eroică şi mai ales toate prevederile ei personale le-a suferit cu stoicism. Nimeni nu a fost încercată ca dânsa şi este o jale casa ei din oraş. Îi promisesem minuni englezeşti şi franţuzeşti şi râdem de proiectele făcute; dar pentru dânsa o casă nouă cu mobile noi e ceva străin şi neînsufleţit. Nu se plânge însă; singurul lucru de care zice că nu se mai simte în stare să se ocupe este menagiul.

De la Florica nu ştim nimic pozitiv, dar nu s-a ars, nu s-a dărâmat. Mâine pleacă Gheorghiu cu I-ul tren care circulă. Ne va da în curând ştiri pe care ţi le vom transmite.

La revedere, dragă Ionel, vă îmbrăţişăm pe toţi dulce şi cu nerăbdare de a vă vedea.

Sabine

(Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Manuscrise, 1 (254)/CCCLXXII (Sabina Cantacuzino către Ion I. C. Brătianu, 8/21 noiembrie 1918)

18 nov. 1928, Bucureşti

Vintilă dragă,

Văzându-te din nou aşa de hărţuit şi supărat mi s-a făcut milă de tine şi m-am îngrijat din nou pentru sănătatea ta, mai ales auzindu-ţi şi glasul răguşit care nu are decât un leac: de a nu-l obosi.

Sora cea mare s-a deşteptat în mine şi ca să nu-ţi iau nici timp nici să rişte a te enerva, mă decid să-ţi scriu.

Dr. V., fă şi tu ca Ionel, uzează-te mai puţin în lupte de toate zilele şi întrebuinţează mai mult pe cei dimprejurul tău cari nu cer mai lesne decât să-ţi ajute.

Nu sili prea mult pe Duca, îl toceşti. Frecăturile dese cu toţi membrii partidului îi micşorează autoritatea şi îl împing la scene violente care-i creează inimici. În întocmirea listelor nu trebuie să se zică: „N-a vrut Duca", căci cel căruia se repetă sau o aude îi devine vrăjmaş. Deşi pretinzi că în unele chestiuni nu te înţelegi cu Duca, eu cred că aceasta provine tocmai fiindcă nu lucraţi destul împreună. În afacere de alegeri însă nu se poate să nu fiţi de acord, căci e vorba de principiuri fundamentale şi de procedeuri corecte.

Dinu este cumpătat, stăpân pe el, gentil în vorbă. Îţi va fi de mare folos şi te va dispensa cu dragoste şi pricepere de multe plictiseli în care ţi-ai uza autoritatea şi sănătatea. Eu mai ales la aceasta mă gândesc.

Vei avea multe de făcut, de oprit, de refăcut şi de dres în urma celor cari au pus mâna pe guvern prin mijloace banditeşti. Menajează-te din toate punctele de vedere.

Nu te supăra. Din marea mea iubire pentru tine au curs aceste rânduri.

Te îmbrăţişez din inimă,
Sabine

(Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Manuscrise, S2 (130)/CCCXCI (Sabina Cantacuzino către Vintilă Brătianu, 18 noiembrie 1928)

MISS CLARCK – guvernanta englezoiacă a fetelor Zoei Bengescu. A rămas în Bucureşti, a fost arestată de nemţi pentru necuviinţă de limbaj la adresa ocupanţilor şi dusă la Cercul Militar. În urma unor intervenţii, au eliberat-o a doua zi, iar când a plecat avea în coc ascunse bileţele ale deţinuţilor. Cercul Militar a fost sub ocupaţia germană închisoarea rebelilor, a opozanţilor, etc. Sala de Bal a fost amenajată ca o închisoare, celule cu un pat, dispuse circular, pentru a fi cât mai bine supravegheaţi cei închişi acolo.

BCUIASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Neli Cornea

Neli Cornea. *Însemnări din vremea războiului: (jurnal)*, Bucureşti: Editura Librăriei H. Steinberg, 1921. Foto copertă

Rămasă în Bucureşti de la declanşarea ostilităţilor, din august 1916 s-a oferit să lucreze ca voluntară în spitale, dar a fost respinsă. S-a înscris în Crucea Roşie la Brăila unde s-a refugiat în decembrie 1916, fiind acceptată şi astfel a lucrat în spitalul din această localitate, apreciind munca sanitarelor de acolo ca *„apostolatul nobil al doamnelor de la Crucea Roşie"* care, *„închinându-şi sublima lor abnegaţie acestor nenorociţi, ele aduc cea mai mare jertfă patriei".*

A desfăşurat o muncă fără preget deoarece, mărturiseşte ea în *Jurnal „m-am legat să îngrijesc de răniţi şi pentru mine o făgăduinţă dată este o datorie curată".* La Brăila a rezistat în nişte condiţii dramatice în iarna 1916/1917: *„Iar eu dorm într-o cameră rece. Uşile, geamurile le astup cu hainele noastre oprind bufnitura crivăţului să pătrundă în casă. Şi cine ştie ce chinuri ne mai rezervă iarna asta atât de grea"*

Când s-a întors frontul, a revenit în toamna anului 1918 în Bucureşti.

Bibliografie: CORNEA, Neli. *Însemnări din vremea războiului: (jurnal)*. Bucureşti: Editura Librăriei H. Steinberg, 1921, *passsim.* **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu.**

MARIA CUNŢAN (1862-1935) – Născută la Sibiu, fiică de preot şi compozitor de muzică bisericească. A debutat în 1891, în revista „Tribuna" şi apoi în „Foaia Ilustrată", „Vatra", „Familia" ş.a. Poetă şi scriitoare obişnuia să organizeze seri literare şi muzicale la care luau parte intelectualii vremii printre care şi Ilarie Chendi. Apreciată de Titu Maiorescu, Radu Gyr şi Garabet Ibrăileanu, a fost deosebit de activă în *Societatea Scriitorilor Români*. Când a început războiul, în Transilvania situaţia pentru intelectualii români a devenit dramatică. Maria Cunţan s-a mutat în 1915 la Bucureşti. A rămas în capitală funcţionând ca pedagog la Orfelinatul „Radu-Vodă" şi lucrând în spitale. A locuit la Azilul „Domniţa Balaşa".

Bibliografie. ANON. Maria Cunţan. *Wikipedia: Enciclopedia Liberă* [online]. 8 aprilie 2015 [Accesat 12 mai 2017]. Disponibil la: https://ro.wikipedia.org/wiki/Maria_Cun%C8%9Ban. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu.**

ETHEL GREENING-PANTAZZI – a rămas în Bucureşti sub ocupaţia trupelor inamice apoi a plecat la Galaţi şi Iaşi.

Carte poştală. Sibiu

Maria-Amalia Lăpedatu
(1860-1924)

„(...) să ne închinăm cu pioasă evlavie la crucea acestei eroine, care n-a cunoscut şovăiala în clipele mari ale istoriei noastre"

Doctorul Constantin Stanca, Cluj, 1936

Amalia originară, din satul Cernatu, comuna Săcele, nu departe de Braşov, s-a căsătorit, în 1875 la 15 ani cu Ion Lăpedatu, profesor de limbi clasice la Gimnaziul Mare Ortodox Român din Braşov, cu studii şi doctorat în litere şi filosofie la Paris şi Bruxelles. Ea provenea din familia românească Circa, menţionată în prima parte a secolului al XVIII-lea. Generaţii succesive ale Circuleştilor au avut o poziţie importantă în Săcele şi au contribuit la susţinerea şcolilor şi a bisericilor româneşti, având relaţii strânse în Ţara Românească şi Moldova. În martie 1878, la 18 ani,când cei doi gemeni Ion şi Alexandru aveau un an şi jumătate, tatăl lor a murit. Fără nici un venit Amalia a trebuit să revină la Săcele la mama ei, ulterior s-a căsătorit la Iaşi, iar spre sfârşitul vieţii a revenit în casa moştenită de la părinţi, la Cernatul Săcelelor, unde a surprins-o declanşarea Primului Război Mondial.

După intrarea României în război, în august 1916, situaţia românilor din Transilvania a devenit deosebit de grea şi plină de primejdii.

O serie de personalităţi şi rude cu cei care se refugiaseră în Vechiul Regat erau supravegheaţi de autorităţile austro-ungare. Unii au primit domiciliu forţat, alţii au fost arestaţi; alţii au fost surghiuniţi la Sopron; familiile risipite, femeile arestate şi ele. Când armatele române au trecut Carpaţii şi au ajuns în Transilvania soldaţii au fost primiţi cu bucurie şi găzduiti în casele sătenilor.

Aşa şi Amalia Lăpedatu când a văzut coborând de pe deal soldaţii, a pus steagul tricolor pe casă şi i-a găzduit pe soldaţii români.

În toamnă însă, după retragerea armatei române, s-a început urmărirea celor care au sprijinit „Inamicul" şi deodată temniţele Clujului au fost *„populate cu femeile păturii noastre intelectuale, aduse aici între cordoane de jandarmi, sub tot felul de acuzaţii"* povesteşte doctorul Constantin Stanca, medic stagiar la spitalul de la Cluj. Erau luate la goană *„mamele – relatează acesta în continuare – atâtor băieţi care-şi făceau datoria către ţară în tranşeele întroienite, soţii ai căror bărbaţi ştiau să moară"*.

Denunţată de vecini, Amalia a fost arestată, ridicată de acasă şi purtată din post în post, flămândă, pe frig şi zloată, până la Cluj. I s-a deschis proces de „trădare de patrie" sub vina grea de a fi primit în casă şi de a fi ospătat pe dorobanţii români.

Închisă între zidurile reci ale temniţei maghiare de la Cluj, Amalia s-a îmbolnăvit foarte tare şi a fost adusă la clinica din oraş „sub stare de arest". Aici a găsit-o doctorul Constantin Stanca şi a protejat-o cât a putut. Aici, acesta a văzut în adevărata lumină acest *„mare suflet românesc, această adevărată matroană română"*. Aici, doctorul Stanca a văzut şi a înţeles, după propriile mărturisiri, *„toate virtuţile femeii române, conştiente de chemarea sfântă pe care o are faţă de neam"*. În discuţiile avute, Amalia Lăpedatu i-a mărturisit doctorului că i-a primit pe soldaţii români din îndemnul *„inimii ei de româncă"* şi nu regreta că pătimea acum pentru *„ideea sfântă a înfrăţirii"*. În salonul spitalului unde a stat internată femeile unguroaice ponegreau armata şi Regatul Român. Amalia le-a replicat cu vehemenţă, iar acestea au cerut arestarea ei, neştiind că ea se afla acolo *„sub stare de arest"*.

În mai 1917 Amalia Lăpedatu a fost ridicată din spital şi dusă în faţa Consiliului de Război unde, neclintită şi senină a primit sentinţa de condamnare la închisoare. În acest răstimp unul dintre băieţi plecase la Bucureşti iar celălalt cutreiera prin Transilvania supravegheat de agenţii siguranţei maghiare. A fost eliberată abia în 1918, după 11 luni de detenţie, când s-a încheiat războiul.

Arestate o dată cu ea au fost şi alte femei; tânăra soţie a preotului Popa din Lisa, de la Făgăraş.

Detenţia i-a deteriorat grav sănătatea şi în 1924 „a adormit cu mulţumirea că s-a împlinit visul nostru de veacuri".

Impresionat de destinul tragic al Amaliei Lăpedatu, doctorul Stanca i-a făcut portretul îndemnând urmaşii: *„să ne închinăm cu pioasă evlavie la crucea acestei eroine, care n-a cunoscut şovăiala în clipele mari ale istoriei noastre în care se plămădea fiinţa noastră de stat unitar. Posteritatea va trebui să o aşeze în şirul acelor mame, care prin virtuţile lor alese, de înaltă valoare morală, au încălzit şi au dat viaţă trainică unui neam. Mormântul ei să fie (...) prilej de recunoştinţă sufletească în lupta pentru păstrarea patrimoniului câştigat prin atâtea vieţi curate, jertfite pe altarul idealului de unitate naţională"*.

Bibliografie: WILD, Andreas. *Les frères Lapedatu, artisans de la Roumanie moderne dans la generation de la Grande Guerre Mondial,* conference a la Maison Roumaine, 8 octombrie 1916; STANCA, Constantin. Din suferinţele unei mame române în timpul războiului mondial. În: *Fraţilor Alexandru şi Ion I. Lapedatu la împlinirea vârstei de 60 de ani*. Bucureşti: Imprimeria Naţională, 1936, p. 825-828; LAPEDATU, Ion I. *Memorii şi amintiri*. Ed. îngrijită, prefaţă şi note de Ioan Opriş. Iaşi: Institutul European, 1998 [Accesat la 19 iunie 2017]. Disponibil la: http://www.memorialsighet.ro/carti/memorii-si-amintiri/; ISĂRESCU, Mugur. Mesaj la Sesiunea comemorativă consacrată împlinirii a 140 de ani de la naşterea fraţilor Alexandru şi Ion I. Lapedatu. *Bancherul* [online]. 12 septembrie 2016 [Accesat 19 iulie 2017]. Disponibil la: http://bancherul.ro/print.php?id_stire=16598. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu.**

IOANA I. MĂRGĂRIT – din judeţul Olt-a refuzat să lucreze pentru ocupanţi, suferind consecinţele.

Elisabeta Odobescu-Goga (Elisa, Lizica)

(1892-1990)

Elisabeta, fiica colonelului Constantin Odobescu, aghiotantul Regelui Carol I şi a mamei Elena, care provenea din familia boierească a Floreştilor cu ascendenţă în familiile Ghica, Balş, Manu, Carp, Berindei şi Rosetti, nepoată de frate a colonelului Alexandru Odobescu şi cumnată a lui Octavian Goga. A fost contemporană şi în relaţii cu aristocraţia românească „cu lumea bună" de la 1900 .

A primit o educaţie aleasă, profesori particulari, bone străine, limbi străine. A urmat studiile de înaltă ţinută la pensionul din Stuttgart. Apoi a urmat 4 ani Şcoala Ortodoxă Externă din Bucureşti cu Programa provenind de la Ministerul Învăţământului.

În 1920 s-a căsătorit cu scriitorul şi jurnalistul Eugen Goga, fratele poetului Octavian Goga. Din căsătoria lor s-au născut două fete: Ruxandra şi Ana.

O femeie energică, voluntară, inteligentă, aparţinând aristocraţiei bucureştene, Elisa Odobescu-Goga a participat la organizaţii de binefacere, a sprijinit activităţile culturale şi artistice, a activat ani în şir ca infirmieră voluntară a Crucii Roşii Române.

„Zestrea educaţiei" a determinat-o să rămână în Bucureştiul ocupat de armatele germane şi să lucreze ca infirmieră voluntară la Crucea Roşie Română, să îngrijească răniţii, să ajute ofiţerii români, care o dată vindecaţi doreau să ajungă în Moldova şi să se alăture armatei române.

A urmat în 1915-1916 un curs de infirmiere la Spitalul Militar din Bucureşti.

Când s-a declanşat războiul a fost mobilizată la spitalul din Sinaia unde preşedinta Crucii Roşii era Ecaterina Ghica. Înainte de a ajunge la Sinaia a activat în Bucureşti: la Gară unde se îmbarcau trupele. Acolo Crucea Roşie a instalat un bufet şi soldaţilor care plecau pe front li se dădea limonadă, cornuri, zahăr, ţigări şi domnişoara Odobescu a distribuit aceste lucruri acolo zile întregi.

Apoi a mers la Şcoala Ortodoxă unde se amenajase un spital-Spitalul nr. 113 de lângă Patriarhie, înfiinţat de Alexandrina Cantacuzino unde a lucrat ca infirmieră şi a îngrijit răniţii încă din primele zile de după mobilizare când sosiseră răniţii de pe frontul din Dobrogea.

Aici le-a pregătit şi daruri de Crăciun, punguţe tricolore cu ţigări, bomboane etc. A lucrat şi la Spitalul nr. 143 la Şcoala de Poduri şi Şosele împreună cu Maria Odobescu, cu Elisabeth (Lisbeth) Stirbey şi cu d-ra doctor Stoianoff. A lucrat apoi şi la Spitalul „Dr. Gh. Polizu". A ajutat şi la evacuarea răniţilor în noiembrie 1916 din Bucureşti ajungând şi lucrând o vreme şi în spitalele din Moldova.

A fost o vajnică şi aprigă anticolaboraţionistă fiind implicată în destul de numeroase acţiuni antigermane. A scris şi răspândit manifeste antigermane.

Astfel, sub ocupaţie germană, în decembrie 1916 a avut iniţiativa şi a publicat un ziar antigerman „România" în 300 de exemplare, având deviza *„Românul nu piere"*. L-a multiplicat şi l-a răspândit în

cutiile poştale din casele germanofililor. Dar dificultăţile de multiplicare şi supravegherea germană au făcut ca ziarul să se oprească la numărul 1. Ulterior a mai scris un manifest către locuitorii oraşului Bucureşti, de fapt un contramanifest la manifestul adresat de P. P. Carp. cetăţenilor, după ocupaţia germană. L-a scris, l-a multiplicat, a fost dus la Crucea Roşie Română şi a fost răspândit în oraş.

A sprijinit pe ofiţerii români să fugă din spitalele din Bucureşti în Moldova spre a continua lupta. Ajutorul dat la evadarea ofiţerilor români, ocazie cu care i-a ascuns acasă la ea, le-a făcut rost de acte, de haine, de alimente, de busolă, erau acţiuni de mare curaj desfăşurate în condiţiile unei ocupaţii militare germane a Capitalei.

În răstimpul celor doi ani 1916-1918 a ţinut un *Jurnal*, în limba franceză, pe care l-a păstrat cu mare grijă, acordându-i o atenţie deosebită în toate peregrinările sale.

În 1935 i-a murit soţul, dar ea a continuat să activeze în rândul Crucii Roşii Române. În al Doilea Război Mondial a activat şi atunci ca voluntară a Crucii Roşii Române.

A supravieţuit cu curaj şi demnitate perioadei comuniste, dând ore de limbi străine.

Bibliografie. ROSTÁS, Zoltán. *Secolul coanei Lizica: convorbiri din anii 1985-1986 cu Elisabeta Odobescu-Goga. Jurnalul din perioada 1916-1918*. Trad. jurnalului şi transcrierea convorbirilor Irina Marmor-Rostás. Prefaţă Georgeta Filitti. Bucureşti: Paideia, 2004; POPOVICI, Iulia. Faţa şi reversul memoriei. *România Literară* [online]. 2004, nr. 49 [Accesat 26 mai 2017].
Disponibil la:http://www.romlit.ro/faa_i_reversul_memoriei?caut=elisabeta%20odobescu; ANCA, Elena Claudia. *Incursiuni în femininul interbelic*. Cluj-Napoca: Ecou Transilvan, 2013,, p. 157-159, p. 221-224. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu.**

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Elisabeta Odobescu-Goga în sala de operații.

Zozo Bozianu și Zoe (Bitzi) Rossetti-Bălănescu

Fotografie realizată de Elisabeta Odobescu

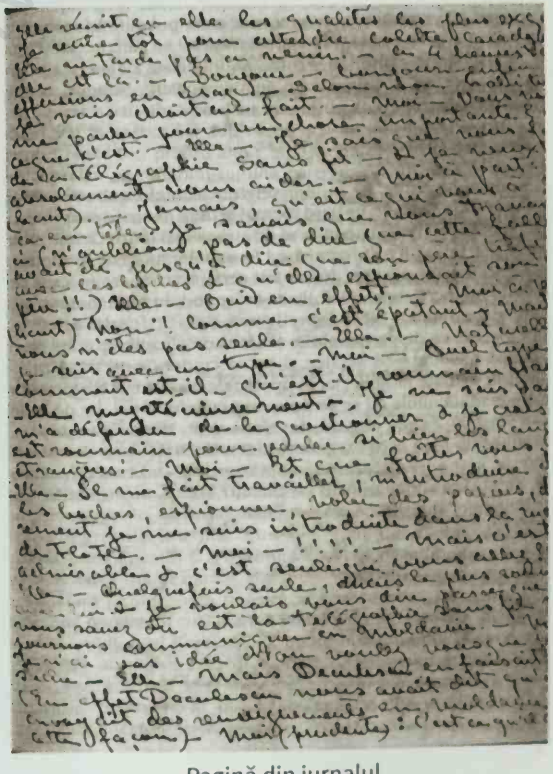

Pagină din jurnalul
Elisabetei Odobescu-Goga.

Foto: Zoltán Rostás. *Secolul coanei Lizica: convorbiri din anii 1985-1986 cu Elisabeta Odobescu-Goga. Jurnalul din perioada 1916-1918.* București: Paideia, 2004.

MARIA PILLAT (MĂRIUŢA) (1868-1945) – A doua fiică a lui Ion. C. Brătianu, Măriuţa, a crescut la moşia Florica unde a învăţat clasele primare în particular, urmând apoi gimnaziul la Piteşti şi liceul la Bucureşti la Colegiul „Sfântul Sava".

S-a căsătorit cu Ion N. Pillat, moşier şi parlamentar liberal şi a avut 3 copii: Ion Pillat poetul, Nicolae Pillat şi Pia I. Pillat

În anii Primului Război Mondial a înfiinţat la Paris o cantină pentru studenţii, care studiau în capitala Franţei şi a prezidat numeroase opere de binefacere. A rămas în Bucureşti sub ocupaţia germană împreună cu sora sa Sabina şi cu mama ei Pia, ajutând orfani, prizonieri, răniţi.

După război a deschis la Bucureşti un Cămin de ucenici industriali şi la Predeal a condus un grup de cercetaşi .

Fiul său Nicolae I. Pillat o definea ca fiind *„o mare doamnă pe care toţi continuă să o respecte şi să o iubească, o mare doamnă prin educaţia pe care a primit-o, prin cea pe care a ştiut să o dea copiilor ei, prin ţinuta morală şi fizică, o mare doamnă care astăzi, cu sănătatea fărâmată, e închisă într-un turn al tăcerii".*

Bibliografie: DUMITRIU, Mircea. Fascinanta lume a Brătienilor. *România Liberă* [online]. 10 iulie 2009 [Accesat 22 mai 2017]. Disponibil la:http://romanialibera.ro/aldine/history/fascinanta-lume-a-bratienilor-159475. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu.**

ARISTIA POMPEI (?...?) – Soţia profesorului universitar Dumitru Pompei; a organizat în Bucureşti un grup de doamne care, sub egida Crucii Roşii Române, ajutau copii orfani, pe cei ieşiţi din spitale, pe cei care voiau să evadeze din lagăre şi din spitale şi să ajungă în Moldova să revină pe front. Şi pe banii lor în fiecare duminică le duceau cu maşina de Cruce Roşie mâncare. Aceste doamne erau: Alexandrina Cantacuzino, Zoe Romniceanu, Adela Proca, Constanţa Evolceanu, Ana Dragu, Zoe Corbu, Alexandrina Floru, Pia Brătianu, Elisabeta Odobescu, Maria Dăscălescu, Maria Ghica, Dinica Băicoianu, Maria Panteli, Maria Pillat, Paulina Aslan, Emilia Zissu, Sabina Cantacuzino, Elena Dumitrescu, Viorica Dancov, Mimi Dancov, Lucia Dancov, Zoraida Moteanu, Maria Urian, Maria Davidescu, Elena Rădulescu Pogoneanu, Alice Pompei, Odette Pompei.

Aristia Pompei

Foto: Aristia D. Pompeiu, *Activitatea Crucei Roşii. Calendarul de răsboiu al ostaşilor români,* 1919

Scrisorile de mulţumire ale celor îngrijiţi şi ajutaţi de ea sunt o mărturie elocventă pentru activitatea desfăşurată de aceasta:

„Îngrijirile de mamă pe care doamna Pompeiu ni le-a dat; cele trei zile cât am stat în oraş şi curajul cu care ne-a primit cu toate riscurile mari la care se expunea, ne-a umplut de admiraţie şi respect atât pentru domnia sa cât şi pentru cele două fiice ale domniei sale.

Acelaşi exemplu frumos de patriotism ne-a dat şi domnişoara Odobescu, care dispreţuind pericolul ne-a dat ospitalitate şi ne-a ajutat în întreprindere. E de prisos să mai repet numele doamnelor: Romniceanu, Dragu şi a domnişoarelor Leonida şi Dâncov, care au contribuit fiecare în parte la pregătirea fugii noastre; fiind împreună cu noi cele trei zile cât am rămas în Bucureşti."(ofiţer Ionel Burghele).

Bibliografie. Însemnările unui prizonier. În: POMPEIU, Aristia D. *Calendarul de răsboiu al ostaşilor români*, 1919, p. 37 şi p. 49-50. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu.**

BCU CLUJ-NAPOCA UNIVERSITY LIBRARY

Biblioteca Academiei Române,
Cabinetul de Stampe

Maria Puia „Pădureanca" (1894-1916)

„La revedere în lumea cealaltă, dacă aici nu ne-am putut bucura de o altă fericire. Pe mine să mă îmbrăcați în costumul meu de Pădureancă, că sunt româncă, cu opinci, cu cârpa și straița mea roșie."

Scrisoare-Testament

Marile înfăptuiri istorice, ale tuturor popoarelor, totdeauna au fost marcate de grele sacrificii. Cele mai profunde şi numeroase, cu consecinţele cele mai însemnate, au fost ale eroilor rămaşi anonimi. Unii dintre ei, prin întâmplări fericite, au fost descoperiţi de cercetători iubitori ai dezvăluirii faptelor trecutului prin îndepărtarea colbului de pe dosare.

Între aceste fapte eroice stau şi cele privitoare la frumoasa pădureancă Maria Puia.

În dosarul nr. 1464/1915 păstrat la Tribunalul din Alba Iulia, Secţia penală, unde a fost instrumentat, se găseşte cazul unei tinere romance, Maria Puia. Întreg dosarul este scris în limba maghiară, deoarece aceasta era limba oficială în Transilvania, aflată sub administraţia Regatului Maghiar. Un singur act este în limba română: poemul care a servit ca bază a anchetării şi acuzării Mariei Puia. Personalitatea ei s-a estompat, din păcate, în memoria celor de azi, fiind relativ rar semnalată în articole de popularizare şi într-o addenda a unor culegeri de reportaje.

Prin ce s-a evidenţiat Maria Puia şi de ce merită un loc special în galeria portretelor fauritorilor unităţii naţionale?

La sfârşitul veacului al XIX-lea şi la începutul celui următor în întreaga Europă a fost o amplă mişcare de eliberare a popoarelor închise în imperiile multinaţionale – Imperiul Austro-Ungar, Imperiul Ţarist şi Sublima Poartă. Evident, se urmărea eliberarea şi crearea statelor etnice.

Între popoarele care luptau pentru a se emancipa din Imperiul Habsburgic erau şi românii Cei mai oprimaţi dintre ei se aflau în ţinuturile administrate de Regatul Maghiar. Acolo, prin legile Andrassi, se declara că exista o singură „naţiune", cea maghiară, o singură limbă oficială, cea maghiară, în care trebuia să se vorbească autorităţilor civile şi militare. Orice încălcare a prevederilor acestor legi era aspru pedepsită de poliţia politică şi de justiţia maghiară. În vederea apărării dreptului la existenţă, românii au organizat mari mişcări de protest – pronunciamentul (1868), memorandumul (1893) etc. Ele au fost sprijinite de o elită omniprezentă în mass-media. O parte a ei sau a urmaşilor ei, susţinută de Biserica Greco-Catolică şi de cea Ortodoxă s-a menţinut şi s-a afirmat şi în anii de început ai primului război mondial.

Este bine ştiut că România a rămas în stare de neutralitate între anii 1914-1916 tocmai pentru că urmărea satisfacerea dezideratului său major: formarea României Mari. În vederea atingerii acestui ţel,

în anii neutralității au lucrat mii de intelectuali transilvăneni, în frunte cu George Pop de Băseşti, Aurel C. Popovici, Iuliu Maniu etc. I-am amintit exclusiv pe cei care au fost în legătură directă cu episodul relatat. În România se găsea alt grup de intelectuali, oameni politici, care sprijineau unirea României cu Transilvania: Barbu Ştefănescu-Delavrancea, Nicolae Iorga, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, Octavian Goga etc. De asemenea, îi pomenesc pe cei aflaţi în legătură cu faptele relatate. Ei făceau parte din *Liga culturală* care acţiona prin mass-media pentru a susţine cauza unirii.

Între ziariştii pătimaşi pledanţi pentru unire şi-a înscris numele şi un craiovean Nicolae Tănăsescu, care semna cu pseudonim, Radu Cosmin. El a fost unul dintre cei mai aprigi sprijinitori ai mişcării „VREM ARDEALUL". Aceasta a găsit numeroşi adepţi pe ambii versanţi ai Munţilor Carpaţi, în România şi în Transilvania. Un rol deosebit în atragerea oamenilor în această mişcare l-a avut articolul *Vrem Ardealul* şi, apoi, poezia cu acelaşi titlu, scrisă de Radu Cosmin.

Articolul *Vrem Ardealul* a fost publicat la Galaţi în ziarul „Vrem Ardealul" (nr. 4 din 11/24 decembrie 1915, p. 1). Scrierea are caracter de manifest politic, mobilizator. Ea începe cu cuvintele *„Vrem Ardealul pentru că Ardealul suferă, îl vrem pentru că este o nevoie a noastră, o parte a trupului nostru, din inima noastră. Îl vrem pentru că suferind el, suferim şi noi..."*

Textul acestui manifest politic a circulat cu repeziciune, fiind purtat dincolo de graniţele Imperiului Austro-Ungar, în Transilvania, în Banat, în Sătmar etc. Purtătorii lui au fost călători obişnuiţi, lucrători la căile ferate, simpli oieri, negustori ambulanţi etc. Răspândirea articolului-manifest a avut o amploare, o influenţă profundă asupra opiniei publice şi implicaţii politice nebănuite şi nerelevate până în prezent, deşi ele rezultă din dosarul care a fost instrumentat la Tribunalul din Alba Iulia.

Paralel cu acest articol în Transilvania a circulat intens, în proporţii bănuite, dar abia acum scoase la lumină, poezia *Vrem Ardealul*, scrisă de Radu Cosmin.

Poezia a avut două variante. Cea dintâi a fost scrisă când pe tronul României se mai afla regele Carol I (1866-1914), iar cea de-a doua imediat după preluarea coroanei de către nepotul acestuia, regele Ferdinand I (1914-1927). Ambii monarhi au fost acuzaţi de poet de sentimente germanofile. S-a cerut deschis, imperativ, să se treacă peste ele. Era nevoie să se acţioneze pentru eliberarea Transilvaniei.

S-a trimis poemul *Vrem Ardealul*, şi el un manifest politic versificat, la Blaj unde exista un centru românesc de rezistenţă anti-maghiară care era coagulat în jurul Biroului Juridic al Mitropoliei Greco-Catolice din oraş. Acolo lucra în calitate de avocat şi Iuliu Maniu. Ştiindu-se că este un bun patriot român, care în anul 1914, la Viena, refuzase propunerile lui Erzberger, trimisul kaiserului Wilhelm II, de a se uni românii cu Puterile Centrale, i s-a transmis poemul pentru a-l răspândi.

Maria Puia, născută la 4/17 octombrie 1894, absolventă a Preparandiei (Şcolii Normale) din Lugoj, deci de formaţie învăţătoare, care ştia bine limba maghiară, şi-a luat singură misiunea de a multiplica şi răspândi poemul *Vrem Ardealul.* Ea provenea dintr-o familie modestă, având patru fraţi. Unul dintre fraţi, Ştefan, era mecanic de locomotivă. Acesta din urmă a primit poemul *Vrem Ardealul* în localitatea Predeal, la graniţa cu România, de la un coleg de-al său. De aici a dus poemul la Blaj, ascuns în carâmbul cizmei şi l-a încredinţat avocatului român Iuliu Maniu, angajat la Mitropolie. Prin intermediul unui oarecare Gruiţa a transmis textul unei tinere secretare-dactilografe de la Biroul Juridic al Mitropoliei, Maria Puia. Din acel moment, practic, rolul avocatului Iuliu Maniu a încetat.

În fiecare noapte, după program, Maria Puia la lumina lumânărilor, la maşina de scris a multiplicat textul. Se pare că a reuşit să dactilografieze 1000 de exemplare, după cum rezultă din dosarul întocmit de poliţia politică maghiară.

Pentru răspândirea copiilor dactilografiate Maria Puia a făcut apel la prietenii ei, la foştii colegi de şcoală, la elevi şi studenţi. A reuşit să formeze o reţea de circa 100 de oameni. Între ei s-a aflat şi elevul

Oliviu Răhăian, elev în cls. a V – a Liceului „Sf. Vasile" din Blaj, fiul unui coleg de birou al Mariei Puia. Ulterior a devenit avocat, profesie care i-a permis să copieze o bună parte din cele 700 file ale dosarului de instanţă al acesteia. A transmis copiile unui prieten, avocatul Ion Avram, care, la rândul lui, le-a răspândit. Vederea actelor originale a permis să se afirme că impactul poemului a fost profund şi rapid asupra tuturor spiritelor româneşti din imperiu. Poezia era citită, învăţată şi recitată de la gură la ureche.

Ce n-a ştiut Maria Puia a fost faptul că din primul moment acţiunile ei s-au aflat sub vizorul poliţiei. Au fost mai mulţi denunţători. Dintre ei a aflat numele unuia, Pop Ioan, probabil Pap Janos, pe care l-a înscris în epistola de adio către mama sa.

În martie 1916 Maria Puia a fost arestată. Imediat, a început să fie torturată pentru a i se smulge, prin denunţ, numele membrilor reţelei formată de ea. Nu s-a reuşit. Frumoasa tânără de 22 de ani a rezistat eroic. Când şi-a dat seama că puterile o părăsesc, la începutul verii anului 1916, Maria Puia a decis să se sinucidă. Şi-a împletit o funie din cosiţele ei lungi şi din fusta sfâşiată şi s-a spânzurat de gratiile de la fereastra celulei. În ziarul „Adevărul", (anul XXIX, nr. 10498 apărut la 2/15 iunie 1916) editat în Bucureşti, în pagina 1 s-a publicat articolul *Procesul cărturarilor români arestaţi de unguri*, privitor la teroarea impusă de autorităţile maghiare în acea parte a Transilvaniei aflată sub administraţia lor; în articol s-a scris şi despre modul în care a fost silită Maria Puia să se sinucidă. La acea dată procesul nu se terminase, nefiind probe împotriva acuzaţilor, dar se vehicula că vor fi oricum condamnaţi la moarte.

Înainte de sacrificiul suprem, a scris o frumoasă epistolă-testament adresată mamei, fraţilor şi surorilor ei, din care transpare cu pregnanţă asumarea conştientă a dezideratului unirii cu ţara, indiferent de preţul plătit. După ce transmite mamei şi tuturor rudelor ei câte ceva – un dar, un salut, un gând bun – îşi arată îngrijorarea că datorită faptei ei – sinuciderea – condamnată de biserică, la mormânt nu-i va sluji un preot – însă nici aşa nu dă înapoi şi nu-şi pierde capacitatea de a se sacrifica pentru a nu-i pune pe alţii în pericol. A rugat doar ca *„domnul Coltor sau domnul Ghiaja să rostească o rugăciune"*. Finalul este cutremurător: *„pe mine să mă îngropaţi în costumul meu de Pădureancă, că sunt românca, cu opinci, cu cârpa şi straiţa mea roşie"*. Cuvintele şi gestul ei dramatic au fost justificate tot prin scrisoare: *„decât să moară 100, mai bine eu"*.

Unul dintre cei 100 bănuiţi de autorităţile maghiare a fost Iuliu Maniu. Nu i s-a putut dovedi vina. Maria Puia nu l-a denunţat. Cu toate acestea, autorităţile maghiare l-au trimis pe frontul rusesc, în linia întâi, degradându-l de la sublocotenent la soldat. A fost o personalitate salvată de sacrificiul tinerei de 22 de ani.

La data de 10 mai 1919, când se sărbătorea ziua Regalităţii Române, autorul poemului *Vrem Ardealul*, Radu Cosmin, împreună cu un grup de artişti ai Teatrului Naţional Român, aflat în drum către Sibiu, s-a oprit în mod special în oraşul Blaj. Acolo, într-o manifestare entuziastă, s-a dus la mormântul eroinei naţionale Maria Puia. A depus o coroană de flori şi a rostit un emoţionant şi înflăcărat discurs. Actul lui Radu Cosmin a reprezentat una dintre puţinele manifestări în memoria fetei care a murit eroic pentru cauza românească. Sora Mariei Puia a relatat cazul, arătând că autorităţile maghiare, imediat după sinuciderea fetei, cât şi ulterior, mai ales în timpul ocupaţiei horthyste dintre anii 1940-1944, au căutat să ascundă chinuirea tinerei şi obligarea ei să se sinucidă.

Mama lor a murit la vârsta de 81 de ani, în anul 1943, după cum rezultă dintr-un ferpar publicat în ziarul „Unirea Poporului", în care s-a adus un nou omagiu Mariei Puia.

Astăzi, memoria Mariei Puia este cinstită pe plan local de Fundaţia „Alba Iulia 1918 pentru Unitatea şi Integritatea României" şi de ASTRA „Timotei Cipariu" de la Blaj. Datorită lor a fost identificat în 2001 mormântul Mariei Puia din Blaj, unde, în fiecare an se face o rugăciune de preotul Nicolae Oprean, ajutat de ASTRA „Timotei Cipariu" de la Blaj, prezidată de prof. Silvia Popovici. În Alba Iulia pe peretele clădirii fostului penitenciar, de Ziua eroilor în 5 iunie 2008 s-a aşezat o placă comemorativă pentru

Maria Puia. Ea a fost sfinţită de protopopul Niculiţă Pascu şi de preotul Ştefan Urdă, dorindu-se şi ridicarea unui bust în amintirea eroinei căzută pentru formarea României Mari.

Bibliografie: Poetul Cosmin în mijlocul nostru. *Unirea Poporului*, 15 mai 1919, nr. 99 (Poporal nr. 16), p. 6; A murit mama unei eroine. *Unirea Poporului*, 2 mai 1943, nr. 18, p. 3; DOGARU, Mircea. Moartea Pădurencei. Un mărţişor pentru Maria Ardealului. *Lumea*, 2002, nr. 6; ultimul articol cu caracter de popularizare, a fost scris şi pe baza povestirilor localnicilor, deci are aspect de reproducere a unei tradiţii orale; MĂRGINEAN, Ion. *Eroina de la Blaj*. Alba Iulia: Altip, 2007 (cartea a fost patronată de Fundaţia „Alba Iulia 1918 pentru Unitatea şi Integritatea României"; practic, cartea este un act dramatic în 27 de tablouri); RADU, Cosmin. *Românii la Budapesta*. Vol. 1/2. Ed. a 2-a, revizuită de dr. Mircea DOGARU. Arad: Editura Fundaţiei „Moise Nicoară", 2007, p. 444-448. *Săgetătorul*, 2 decembrie 2008, nr. 592; *Analele Universităţii din Craiova*, 2009, nr. 2, p. 241-245; STRĂJAN, Ion. *Evocarea martirei Puia Maria de la Blaj, la Alba Iulia*. În: *Dacoromania*, 2008, nr. 37. **prof. univ. dr. Radu Ştefan Vergatti, membru al Academiei Oamenilor de Ştiinţă din România.**

Articolul

VREM ARDEALUL

„Vrem Ardealul, pentru că Ardealul suferă! Îl vrem pentru că este o nevoie a noastră – o parte din trupul nostru, din inima noastră, din fiinţa noastră. Îl vrem pentru că suferind el, suferim noi, perind el (...) perim noi.

Vrem Ardealul, pentru că ne este necesar vieţii noastre viitoare ca neam, pentru că este parte integrantă a organismului de viaţă a neamului nostru.

Şi dacă o parte a organismului suferă în mod firesc, inevitabil, va suferi organismul întreg.

Vrem Ardealul, pentru trecutul său, pentru faptele sale – pentru fiinţa sa integrantă (...).

Acolo sunt minele, avuţia noastră, acolo s-a făurit neamul, acolo e zămislirea şi leagănul său, de acolo au venit descălecătorii: Dragoş în Moldova, Negru Vodă în Muntenia. Într-acolo au tins visurile noastre. Acolo a murit nerăzbunat Mihai eroul, sub mâna unui ucigaş, şi tot de acolo a doua descălicare de cărturari, care au renăscut, au rechemat la viaţă amorţitele noastre puteri... Lazăr, Şincai, Maior...

Vrem Ardealul, fiindcă acolo Horea, încă înainte de revoluţia mare a zguduit Europa, a lăţit principiile de egalitate, frăţietate şi libertate.

Vrem Ardealul, fiindcă nu putem să nu-l vrem. Fiindcă suferă, fiindcă durerea o simţim şi noi, fiindcă este o necesitate, o năzuinţă, un vis...

Vrem Ardealul, cu tot sufletul, cu poată puterea, şi fiindcă îl vrem numaidecât, îl vom avea!"

(Radu Cosmin – alias Nicolae Tănăsescu, în: „Vrem Ardealul", Galaţi, nr. 4 din 11/24 decembrie 1915, p. 1.)

BCUJ - CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Vrem Ardealul!...
de Radu Cosmin

Sire, am văzut în noapte, regimentele pe stradă,
Baionete, săbii, goarne şi-am gândit că-i vreo paradă
Am crezut că merg oştenii mândrei noastre artilerii,
Să salute-n glas de tunuri ceasul sfânt al învierii....
Am crezut la miezul nopţii, că oştenii înarmaţi
I-ai chemat la ceasul ăsta să-i repezi peste Carpaţi!
Dar la sunetul de goarnă, în loc munţii să se sfarme
Ostile Măriei Tale au scos săbiile să sfarme
Şi să-năbuşe în pieptul tinerimei, idealul
Celor ce strigau în noapte: „Vrem Ardealul! Vrem Ardealul!"
Nu ştiu cine-a dat porunca şi barbară şi nedreaptă,
Dar socot că nu-i măsura cea mai bună şi-n-ţăleaptă
Să se-năbuşe cu spade tot ce-avem mai sfânt în noi,
Sufletul întregii naţii, care strigă „Vrem război!"
Patru luni, de când se schimbă rostul lumii la hotare,
Patru luni, de când ai noştri, robii hoardelor barbare,
Fraţii umiliţi de veacuri, pier sub pajure străine,
Aşteptând şi-n ceasul morţii, clipa care nu mai vine...
Mor sub steagul lui Attila, milioanele de fraţi
Şi-n zadar privesc în friguri coasta mândrilor Carpaţi...
Vulturii Măriei Tale nu le zboară-ntr-ajutor,
Deşi stau gătaţi de moarte şi cu arme la picior!
Plâng pe văile Carpate, de pe lângă Tisa, de pe lângă Mureş.
Văduvele atâtor vetre, că s-au dus flăcăii gureşi,
Să-şi dea viaţa pentru alţii, în năpraznicul război,
Când puteau să şi-o păstreze, pentru ei şi pentru noi,
Gârbove în pragul vetrei, plâng femeile şi torc,
Aşteptând în van pe cei ce, poate, nu se mai întorc,
Gem la sân pruncii palizi, pe când tatăl moare-n şanţuri,
Iar prin temniţe zebrelite, câţi de-ai noştri gem în lanţuri?
Geme Doamne tot Ardealul, se vaietă Bucovina,
Aruncând asupra noastră toată lacrima şi vina
Că în clipa ce-o-ameninţă, s-o răpească alt stăpân...
Noi, plecaţi Măriei Tale, stăm cu mâinile în sân!
Ori am vrea ca alte neamuri dezrobind-o să ni-o deie
Şi să scrim din mila altor marea noastră epopee?
Dar la lespedea din Putna, umbra lui Ştefan cel Mare
Tremură să se mai vadă insultată: de sub umedul pământ
Voievozii toţi se scoală, de sub lespezi de mormânt.

BCUIASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Şi eroii-atâtor veacuri şi Costinii, cărturarii,
Ce treziră-n noi mândria sângelui străbun, latin,
Aşteptând să sune goarna, ceasului măreţ, divin,
Freamătă de nerăbdare, ca alăturea de noi,
Regimente întregi de umbre să pornească la război!
Ţărna lui Mihai din Turda, cere astăzi răzbunare,
Alba Iulia tresaltă, tremurând de nerăbdare
Să-şi deschidă largă poarta-mpărătescului alaiu
Să primească pe urmaşul Voievodului Mihaiu!
A venit, Mărite Doamne, ceasul mântuirii noastre!
Freamătă pământul ţării şi sub zările albastre,
Steaua noastră ne surâde dintre creste Carpatine
Şi ne cheamă spre triumful mândrei noastre ginţi latine!
Sângele român îşi cheamă strănepoţii toţi la arme...
Căci de-i scris în clipa asta rostul lumii să ne sfarme,
Noi avem menirea sfântă, din frânturi să ne-ntregim,
Neamul risipit de veacuri, de mai vrem ca să trăim!
Vodă Doamne! Nu e vremea de pierdut: ne cheamă fraţii
Şi nici când mai primitoare porţi nu ne-au deschis Carpaţii
Un fior imens şi tragic îi străbate pân'la cer
Şi de-a lung de Vatra Dornii, pân'la Porţile de Fier,
Culmile parcă se-nalţă aspre şi dojenitoare
Că de n-om porni acuma: ei, Carpaţii, ar fi în starea
Să se prăbuşească singuri în al vremurilor iad,
Peste noi şi peste rasa blestemată-a lui Arpad!
Sire, ştim că sub coroana de oţel, ce porţi pe frunte,
Alte-s gândurile, ce-au pornit, ca să ne-frunte:
Glasul sângelui ce strigă, în suflarea românească,
Nu-i acelaşi de sub haina şi sub purpura regească.
Şi mai ştim, că pentru ceasul şi avânturile vremii
Pentru fruntea ta albită e prea grea podoaba stemii,
Dar de-ţi este Sire, spada ruginită şi bătrână,
Dă-o s-o călească-n focul tinereţii, altă mână!
De-ai uitat-o Vodă Doamne, pilda marelui Ştefan,
Ce bătrân prindea în mână viforosu-i buzdugan,
Şi punea pe plete albe lauri verzi de bărbăţie,
Lasă, altora mai tineri, buzduganul tău să-l ţie!
Iar de nu Te lasă glasul sângelui ce porţi în vine,
Să-ţi pui laurii de aur ai victoriei latine,
Spune altora că-i cheme pe viteji din munţi şi plai
Şi cu cinste să-mplinească visul sfânt al lui Mihai."

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Scrisoarea-Testament a Mariei Puia

*„Iubită mamă, fraţi şi surori!**

Un ultim adio vă zic, căci oricum mai târziu tot trebuia să mor. Nu fiţi trişti de loc, fiţi cu nădejdea la Dumnezeu. Grijiţi de ce aveţi. Mama să plătească dacă poate, încă în anul acesta maşina, ca Ştefan să o aive. Lui Pilu te rog să-i scri să-ţi trimită bani, că el are. Tot ce am e a Aureliei.

Lanţul cel mic de aur e aici la Tribunal şi Brazleta, un inel şi cerceii.

Te rog scrie la Lugoj, la Preparandie un adio tuturor. Pe Anaida încă s-o anunţi.

La Aurelia Fodor şi Cornelia Gabriş le doresc fericire. Lui Vili, Vodă, Becriu, să le trimită Aurelia câte un ultim salut. Pe toate prietenile şi cunoştinţele mele le sărut.

Tiţă dragă pe tine te rog să grijeşti de mama şi Aurelia. De vei fi luat şi tu cătană, aranjază tot ce poţi ca maşina să fie plătită de tot, pe când tu merji că mama nu ştie. Mă doare inima, dar ce să fac, am căpătat dela Gruiţa poezia Vrem Ardealul şi acum trebuie să mor pentru aceasta, fiindcă am dat-o lui Pop Ioan şi ne-a trădat. Eu sunt foarte liniştită şi împăcată cu toate, numai după voi, cei ce rămâneţi trişti după mine, mă doare, dar decât să moară o sută mai bine eu.

La Anicuţa dă-i mamă toate hainele mele. La Pipi dă-i hainele mele cele albe. La Anicuţa, verigheta cea de aur. La Aurelia lanţul cel de aur dela Cadia şi bratelele. Un inel lui Titi şi lanţul cel dela mine. Iar la mama (törölt es olveshatlan rész).

La revedere în lumea cealaltă, dacă aici nu ne-am putut bucura de o altă fericire. Pe mine să mă îmbrăcaţi în costumul meu de Pădureancă, că sunt româncă, cu opinci, cu cârpa şi straiţa mea roşie. Dacă mamei îi e dorinţa să mă îmbrace în haina albă, da, dar să nu facă cheltuieli. Îi sărut mâinile mamei pentru creşterea bună pe care mi-a dat-o. Am greşit şi eu o dată fără să fiu ertată. Un ultim sărut vă depun tuturor pe aceste mătănii, pe care eu m-am rugat mult aci în închisoare...

Aş dori mamă să mor în patul meu, dar aşa mi-a fost soarta. Cred că de aici voi fi aşezată, barămi, în căruţa dumitale mică, cu care am lucrat mult şi eu. Nu cred dacă va fi ertat să fiu înmormântată cu preot dar deşi nu, roagă-l pe domnul Coltor sau Ghiaja sau alţii să le rostească un adio tuturor celor ce mi-au făcut calea presărată cu flori, iar mie merit pentru neam.

Scumpă mamă sărut mânile, nu te supăra, o Ştefane şi Pile cum mi-e dor de voi, că sunteţi departe şi nu mă vedeţi, cu gândul la voi trebuie să mor.

A voastră fiică, soră care vă doreşte
Aş fi dorit să mă mărturisesc, dar aici nu se poate, nici la Biserică nu am fost."

---

* Textul original al scrisorii, în limba română, se păstrează în dosarul nr. 1464/1915 din arhiva Secţiei penale a Tribunalului Alba-Iulia.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Elena Săbădeanu
(1851-1919)

Foto: *Reuniunea Femeilor Române din Braşov. Dare de seamă. Jubileul de 50 de ani al scoalei 1886-1936.* Braşov, 1937.

Elena Săbădeanu a fost una dintre personalitățile feminine reprezentative ale Brașovului sfârșitului de secol XIX și începutului de secol XX. Născută Petrovici, s-a căsătorit cu Ioan Săbădeanu, un bogat comerciant de încălțăminte. A făcut parte din rândurile acelei burghezii românești brașovene prospere, preocupată să susțină inițiativele cultural-naționale. A fost membră fondatoare a *Reuniunii Femeilor Române* din Brașov. A devenit apoi membră în comitet, casieră, ulterior fiind aleasă președinta *Reuniunii*, funcție pe care a deținut-o până în anul 1907. La adunarea generală din noiembrie 1907, când la conducerea *Reuniunii* a venit Maria Baiulescu, în semn de respect și apreciere, Elena Săbădeanu a fost aleasă președintă de onoare, calitate pe care a păstrat-o o lungă perioadă de timp. Ea s-a implicat în continuare cu dăruire în toate activitățile susținute de Reuniune, fiind una dintre cele mai longevive membre.

În anii războiului, a fost vicepreședintă a *Reuniunii femeilor române* pentru ajutorarea văduvelor sărace din Brașov, președintă fiind Bălașa Blebea. A fost, de asemenea, membră în comitetul *Uniunii Femeilor Române* din Ungaria, înființată la Brașov în anul 1913.

În primii doi ani de război o găsim profund implicată în activități de colectare de bani și diferite produse (rufărie, țigări, cărți etc.) necesare soldaților răniți internați în spitalele din Brașov. A făcut parte dintre membrele *Reuniunii* care s-au ocupat de organizarea serbărilor Crăciunului din anul 1915 pentru soldații din spitalele brașovene. După instaurarea administrației românești în Brașov, Elena Săbădeanu a recunoscut noile autorități, colaborând cu acestea. S-a implicat în continuare cu aceeași dăruire în diverse activități caritabile. A făcut parte din grupul de romînce care a decis transformarea *Reuniunii* în Crucea Roșie Română, punându-se în slujba ajutorării soldaților români răniți (alături de Maria Baiulescu, Virgilia Branișteș, Dora Pușcariu, Lia Dima etc.). Spre deosebire de majoritatea colaboratoarelor sale care au părăsit Brașovul odată cu retragerea armatei române, luând calea refugiului, Elena Săbădeanu a decis să rămână în oraș. După revenirea autorităților austro-ungare, mulți dintre românii rămași în Brașov au fost supuși represaliilor de tot felul. Pradă denunțurilor,

familiile de români au fost nevoite să suporte percheziții, uneori jenante, interogatorii, confiscări de alimente și animale, de mobilier sau de obiecte de valoare etc. Nu a scăpat niciunul dintre cei care s-au făcut vinovați de colaborarea cu administrația românească.

Elena Săbădeanu a fost una dintre victimele acestor represalii. În ecuația autorităților nu a contat nici vârsta ei, nici faptul că provenea dintr-o familie respectabilă sau că unicul fiu lupta pe frontul galițian, în calitate de ofițer al armatei austro-ungare, servind interesele statului și ale guvernului care a incriminat-o. În data de 16/29 noiembrie 1916 a fost chemată la un interogatoriu la Curtea Marțială din Brașov. Fusese acuzată de vecinii săi, Molnar Cárol și soția, că la intrarea trupelor române în Brașov le-ar fi întâmpinat cu flori, manifestându-și fățiș simpatia. În următoarele două săptămâni a fost lăsată în pace, pentru ca în data de 6/19 decembrie să fie chemată la un alt interogatoriu. De această dată, chemarea a fost făcută prin intermediul a doi jandarmi „cu baioneta la armă", fiind condusă la Cetățuia orașului. Acolo, într-un birou, i s-au luat mai întâi datele personale, apoi a fost înștiințată: *„Doamnă, mâine plecați la Cluj la închisoare! Sunteți arestată ca trădătoare de patrie!"* Ulterior a fost introdusă într-o încăpere în care se aflau alte cca 30 de femei, din diferite localități și din diferite straturi sociale.

Într-un memoriu redactat după eliberarea din închisoare, Elena Săbădeanu mărturisea toate umilințele și greutățile pe care a trebuit să le îndure pe durata detenției, timp de 16 luni de zile. Cuprinsă de mâhnire pentru situația în care se afla, gândurile s-au îndreptat spre soț, lăsat singur și bolnav, la o vârstă înaintată (82 de ani) și la fiul său aflat în Galiția, întrebându-se dacă și cum vor mai putea lua legătura. A doua zi, în 7/20 decembrie 1916, la ora 5 dimineața, pe un timp friguros, cu ploaie amestecată cu ninsoare, pe un noroi până la glezne, cu bagajele în mână au fost duși pe jos până la gara din Brașov. Un convoi trist format din cca 2400 prizonieri: bărbați și femei, în majoritate preoți, învățători și funcționari români. Urcați într-un tren format din vagoane de clasa a IV-a inscripționate: „Prizonieri trădători de patrie", au sosit la Cluj după o lună de zile, în data de 5/18 ianuarie 1917, la ora 3 p.m. *„Însoțiți de jandarmi înarmați ca tâlharii și criminalii de rând" au fost transportați pe jos de-a lungul străzilor Clujului, prilej pentru publicul maghiar de a-i batjocori și amenința. Ajunși la închisoare, înghețați de frig și cu hainele ude, au fost cazați în niște încăperi reci, fără foc, înghesuiți, de-a valma intelectuali și țigani. De exemplu, în camera Elenei Săbădeanu dormeau 24 de femei în doar 10 paturi. Deținutele au fost chemate rând pe rând în cancelaria închisorii, ordonându-li-se să depună banii și toate obiectele de valoare. În fiecare săptămână se percheziționau paturile și cuferele, confiscându-li-se „tot ce nu convenea domnilor".* Ziua nu aveau voie să se întindă pe pat, chiar dacă erau bolnave, puteau doar să se așeze pe marginea patului. Mâncarea era rea și, mai ales, extrem de sărăcăcioasă, mizerie multă peste tot. Gardienii se purtau bajtocoritor cu deținuții, fie că era vorba de bărbați sau femei. Condiții greu de îndurat și fizic și moral, la care unii nu au rezistat: *„Câți deținuți n-au murit de foame și de frig? Cu duzina se puteau număra desagii și geamantanele duse în pod, pe cari era scris numele și o cruce neagră".*

În februarie 1917, fiul Elenei, care primise pentru prima dată de la înrolarea sa, în 1914, un concediu, a ajuns la Brașov. Nu știa nimic despre cele întâmplate. Acasă l-a găsit pe bătrânul său tată, bolnav și foarte preocupat de soarta Elenei. Astfel, tânărul Săbădeanu a pornit spre Cluj, unde a luat legătura cu avocatul mamei sale, dr. Ausch Jenő, rugându-l să-i obțină permisiunea de a o vedea. Întâlnirea dintre mamă și fiu a fost un moment extrem de emoționat. După intervenția fiului său pe lângă comandantul închisorii, situația Elenei a cunoscut o ameliorare. Deoarece starea ei de sănătate lăsa mult de dorit, a primit medicamente, apoi i s-a acordat dreptul de a primi pachete de acasă. Comandantul închisorii a acceptat ușoare îmbunătățiri a regimului de detenție, cum a fost de pildă problema cazării, înlesnind intelectualilor cazarea în camere cu mai puține persoane.

Pe data de 19 martie/1 aprilie 1917 a avut loc primul proces la Curtea Marțială din Cluj, în fața unui juriu compus din 9 persoane, ofițeri de diferite grade. Întrebările i-au fost adresate în limba

maghiară, fiindu-i refuzată solicitarea de a i se permite să răspundă în limba română sau germană. La acuza comisarului regal că la intrarea trupelor române în Brașov a manifestat, prin atitudinea sa, sentimente românești, raspunsul Elenei Săbădeanu a fost demn, răspicat și elocvent: *„N-am aruncat cu flori în armata română pentru că n-am avut, dar dacă aveam, posibil că aruncam, iar sentimentul meu românesc nu mi-l poate lua nimeni"*. După o scurtă deliberare, juriul a găsit-o vinovată de acțiuni care lezau interesele forțelor militare ale patriei și a pronunțat sentința, anume trei ani de închisoare grea.

Considerându-se nevinovată, Elena Săbădeanu a făcut apel, prin avocatul ei, la Tribunalul suprem din Budapesta, unde cazul a fost rediscutat în ședința din 25 martie/8 aprilie 1917, prezidată de generalul de cavalerie Gerő Gyula. Avocatul acuzatei și-a motivat apelul pe §.327 al Codului penal militar, care prevedea că este vinovat de trădare acela asupra căruia se poate dovedi că faptele sale au fost făcute cu intenția clară de a oferi un avantaj dușmanului și de a dezavantaja forțele militare ale propriei țări. Dacă faptele acuzatului nu au avut această consecință, atunci acuzatul nu poate fi condamnat în acest sens. În urma apelului s-a decis anularea sentinței emise de prima instanță și trimiterea cazului spre rejudecare pe baza faptului că în motivarea sentinței nu s-a analizat existența intenției cu care acuzata ar fi săvârșit faptele pentru care era judecată.

Dezbaterea celui de-al doilea proces a avut loc la Cluj, pe data de 7/20 august 1917, iar sentința nu a fost nicidecum cea așteptată. Termenul s-a redus de la trei la doi ani și cinci luni, dar fără a fi luat în considerare timpul petrecut deja în închisoare, adică 7 luni de zile. În răstimpul dintre primul și al doilea proces, Elena s-a făcut vinovată de un alt lucru grav. Într-o scrisoare adresată soțului ei, a incriminat regimul extrem de sever și abuzurile la care erau supuși deținuții români din închisoare. Încredințată unei femei care urma a fi eliberată, scrisoarea a fost găsită de temnicer și predată comandantului închisorii. Elena Săbădeanu a fost pedepsită la 15 zile de carceră. Scrisoarea ajunsă în final la Minister, a determinat o anchetă cu scopul stabilirii veridicității. Ancheta a stabilit că Elena mărturisise adevărul, iar respectivul temnicer a fost transferat. Însă, toate aceste întâmplări i-au afectat mult starea de sănătate. Într-un certificat medical eliberat de medicul închisorii se consemna faptul că Elena se îmbolnăvise de nervi și de inimă. În baza acestui certificat a fost internată într-un sanatoriu.

Cu toate că în sanatoriu s-a bucurat de o bună îngrijire și de un tratament adecvat, frământările ei sufletești și, mai ales, grijile pentru soțul în vârstă aflat singur acasă, au făcut-o să se îmbolnăvească mai rău, slăbind foarte mult. În această stare precară a sănătății a primit o scrisoare din Brașov din care afla că soțul era grav bolnav și nu mai spera într-o revedere a ei. Se afla într-o stare vecină cu disperarea, când a venit să o viziteze avocatul Amos Frâncu, un vechi prieten al soțului ei, proaspăt întors din Praga. În cele din urmă, la intervenția lui Amos Frâncu pe lângă comandantul închisorii, s-a reușit obținerea, din partea Ministerului, a unui concediu de șase săptămâni pentru Elena. Însoțită de o soră de caritate, deoarece era mult prea slăbită pentru a călători singură, Elena Săbădeanu a pornit spre Brașov. Ajunsă acasă, a aflat că soțul, deși grav bolnav, nu a fost scutit de șicanările autorităților maghiare, o mare parte din bunuri fiindu-le scoase la licitație. Două săptămâni mai târziu după întoarcerea ei în Brașov, Ioan Săbădeanu a decedat. Din păcate, memoriile Elenei Săbădeanu se încheie cu acest episod al reîntoarcerii temporare în Brașov. După eliberarea definitivă din închisoare, Elena Săbădeanu a trăit retrasă, tăcută, nemaivorbind niciodată în public despre suferințele îndurate.

Una dintre ultimele informații pe care suntem în măsură să le oferim despre Elena Săbădeanu este aceea că la Adunarea generală a *Reuniunii Femeilor Române* Brașov din anul 1936 a fost realeasă în funcția simbolică de președintă de onoare a *Reuniunii*. Acest respect de care se bucura la o vârstă înaintată trebuie înțeles prin prisma implicării ei în viața și activitățile *Reuniunii* de-a lungul timpului, dar, în egală măsură, poate fi citit și ca un omagiu adus suferințelor pe care i le-a pricinuit Marele Război.

Bibliografie: Serviciul Județean Brașov al Arhivelor Naționale, fond *Colecția de documente a Bibliotecii Astra – Brașov*, seria I, 27. ms. 2857, 22. ms.2858/1917.25.V. și 23. ms. 2859/1917/7 august; *Reuniunea Femeilor Române din Brașov. Raportul general al comitetului Reuniunii Femeilor Române din Brașov pe anul administrativ 1914-1915*, Ciurcu, Brașov, 1915; *Reuniunea Femeilor Române din Brașov. Raport general despre activitatea comitetului în anul administrativ 1916-1919. Al 67-lea an de la întemeiere*, Brașov 1919; *Reuniunea Femeilor Române din Brașov. Dare de seamă. Jubileul de 50 de ani al scoalei 1886-1936*, Brașov, 1937; Ioan Vlad, *Brașovul și Marea Unire*, Editura „Dacia Europa Nova", 1996. **dr. Mirela Popa-Andrei.**

„În altă zi mă pomenesc cu el (n.s. un sergent major maghiar) că vine la mine și, cu o satisfacție de nedescris, îmi spune că Dumnezeul românilor a murit! La răspunsul meu, liniștit: Nu face nimic. Va reînvia, s-a înfuriat, răcnind la mine, amenințându-mă că mă va denunța; la care i-am răspuns, iarăși liniștită: Dar bine, la D-voastră, de Paști nu învie Christos? Da, învie și sperăm" (n.n. răspunde tot ea)."

(Serviciul Județean Brașov al Arhivelor Naționale, Fond *Colecția de documente a Bibliotecii Astra – Brașov*, seria I, 27. ms. 2857, f. 2v).

„Sosind la judecătorie am fost condusă într-o cameră în care se aflau trei ofițeri. Mi s-a oferit un scaun, deși nu era permis ca o deținută să șeadă, jandarmul s-a postat în spatele meu. Eu care credeam că am fost adusă pentru a putea consulta cu apărătorul meu, eram foarte mâhnită în suflet, gândindu-mă la ai mei care erau departe și de la cari nu aveam nici o știre, când deodată se deschide ușa și înainte de a putea distinge cine este militarul care a intrat, îl aud strigând: Scumpa mea mamă! atunci de abia mi-am recunoscut pe iubitul meu fiu, dar nu am putut nici să mă ridic în picioare, nici să vorbesc ceva, ci numai plângând cu hohote l-am îmbrățișat; el plângând de asemeni și spunând Scumpa și iubita mea mamă în închisoare nevinovată, tatăl meu bătrân bolnav, iar eu pe front, este asta dreptate? La această scenă toți cei de față s-au sculat în picioare emoționați; s-a făcut o tăcere ca în mormânt, nu se auzea decât plânsul meu și al iubitului meu fiu. Chiar cei trei militari împreună cu avocatul meu aveau ochii plini de lacrimi".

(Serviciul Județean Brașov al Arhivelor Naționale, Fond *Colecția de documente a Bibliotecii Astra – Brașov*, seria I, 27. ms. 2857, f. 3o).

BCUIAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Paulina Tălăngescu
(1869-1949)

Fiica lui Costache şi a Mariei Şerbănescu, s-a născut la 12/24 aprilie 1869 în oraşul Târgovişte. Familia ei, de orăşeni înstăriţi, a trimis-o pe fată la Bucureşti să înveţe la Şcoala Centrală, o instituţie de prestigiu în întregul Regat al României, deşi funcţiona încă în localul vechi. După terminarea studiilor şi, în pararalel a celor de la Şcoala Normală din Bucureşti (1886), Paulina s-a întors în oraşul natal. Între anii 1887-1895 a funcţionat ca institutoare suplinitoare la Târgovişte, iar din anul 1895 a devenit institutoare definitivă şi inamovibilă. A predat la Şcoala de Fete nr. 2 din Târgovişte. A obţinut rezultate remarcabile. Totodată, s-a evidenţiat ca autoare a numeroase opere literare, răspîndite pe plan local şi naţional. Cu elevele ei a pus în scenă mai multe piese scrise de ea: comedii, texte dramatice de moravuri, texte patriotice etc., cum ar fi *Inimi de aur*, *Reţeta*, *Zi de sărbătoare*. În aceeaşi perioadă, în 1896, s-a măritat cu avocatul Mihail Tălăngescu, şeful aripii târgovişteneа a Partidului Conservator Democrat Take Ionescu.

Imediat după intrarea României în Primul Război Mondial (14/27 august 1916), Paulina Tălăngescu s-a implicat în efortul de ajutorare a răniţilor sosiţi în Târgovişte, din apropiere, în urma luptelor date în culoarul Rucăr-Bran. A decis să nu părăsească oraşul. În jurnalul pe care l-a ţinut cu conştiinciozitate, referindu-se la începutul războiului şi la anii de ocupaţie, rezultă că Paulina Tălăngescu a avut o implicare şi iniţiative extraordinare în încercările de a apăra populaţia din oraşul ocupat de germani, mobilizând şi pe celelalte femei din oraş, indiferent de starea socială, să lucreze în folosul răniţilor, a prizonierilor români, á familiilor refugiate în oraş, a celor fără sprijin, a copiilor etc. S-a luptat ca pentru prizonierii români răniţi şi aflaţi în spital sau în casele particulare din oraş să se facă feşe, pansamente, să fie îngrijiţi bolnavii, cărora le-a gătit, i-a hrănit, le-a adus medicamente şi medici. De asemenea, a notat cum au fost ajutaţi militarii români şi populaţia civilă aflaţi în retragere către Moldova. A scris cuvinte calde, surprinzând în scrierea ei suferinţa neamului său cumplit lovit de înfrângerea din toamna anului 1916. Retragerea descrisă de Paulina Tălăngescu este un adevărat strigăt de jale al târgoviştenilor, plânsul femeilor din oraş. A fost o solidaritate a puţinilor locuitori din acel oraş mic, dornic să ajute ţara îndoliată. Ocuparea oraşului Târgovişte de trupele germane şi austriece a fost descrisă în culori întunecate, dominate de negru. Au fost dezaprobate furturile, tâlhăriile, încartiruirile forţate, actele de brutalitate etc. De asemenea, institutoarea Paulina Tălăngescu a condamnat cu asprime spionarea orelor ei de către un om trimis de comandamentul german din oraş. Ea a mărturisit că, la un moment dat, s-a temut de oarecare urmări nefaste şi represalii, deoarece preda, în cuvinte înflăcărate, lecţiile despre Transilvania, Basarabia, Bucovina şi repeta cântece patriotice cu elevele. Interesant este că Paulina Tălăngescu, institutoare de meserie, consemna că în timpul ocupaţiei germane în Târgovişte

BOSPHORUS UNIVERSITY LIBRARY

nu s-au închis şcolile, ci s-a continuat predarea lecţiilor. În acelaşi timp, relata pe pagini întregi lipsa de umanitate a germanilor: aceştia au refuzat să dea până şi oasele din măcelării pentru a face o supă prizonierilor români bolnavi, răniţi şi prost hrăniţi. Au trebuit femeile să meargă să fure alimente pentru a-i putea hrăni pe cei aflaţi în lagărul de prizonieri.

În paginile *Jurnalului* ei, Paulina Tălăngescu a reuşit să creioneze o frescă a luptei şi suferinţei populaţiei rămase în Târgovişte în vremea ocupaţiei germane din anii 1916-1918. Era un strigăt mocnit că războiul nu este pierdut. Din păcate, jurnalul în forma manuscrisă a ajuns târziu la reputatul profesor de istorie Alexandru Vasilescu, în 1945. Nu a apucat să-l tipărească, deoarece izbucnise al doilea război mondial. După război, prof. Alexandru Vasilescu, fruntaş ţărănist local, a fost bătut şi ucis de comunişti. Din fericire, *Jurnalul* a ajuns la Dr. Râpă-Buicliu, care l-a dat spre publicare prof. Mihai Oproiu şi prof. Alexandru V. Ştefănescu. Regret că lucrarea nu a avut un tiraj mai mare. S-a rezumat la o circulaţie pe plan local, insuficientă pentru a face să fie cunoscute numele şi faptele autoarei. Poate în viitor se va face o reparaţie şi vor fi mai bine puse în lumină sacrificiile femeilor din Târgovişte în timpul Primului Război Mondial.

Iată câteva fragmente din *Jurnalul* ei:

„Răniţii aşteptau „să se formeze trenul" îmbrăcaţi şi trântiţi pe jos în spital. Li se spusese atât: să fie gata! Şi aşteptau de 24 de ore necercetaţi de nimeni (...) Curtea şi încăperile spitalului erau în băjenie: paturi de fer grămădite, scânduri, vase, pae, hârtii, iar răniţii stau lungiţi pe mantale pe lângă perete înhăiburaţi cu haine schimbate, mototolite, pline de sânge şi sfâşiate, aşa cum le desbrăcase la venire, care desculţi, care torturaţi de bocanci desperecheaţi după cum nemerise fiecare. Despre mâncare nici pomeneală. Aşteptau să plece! (...) Aşa e ordinul! „Cei care-or veni pleacă, ceilalţi rămân". Dar cei grav răniţi? Şchiopi? Cei cu 40°, desculţii?

N-am mai stat la gânduri! Îmi iau surorile şi o prietenă, le aduc de acasă: ţuică, pâine, untură, cartofi, făină, zarzavat şi le gătim mâncare.

Pansamentele însă-mi lipseau şi de ele aveau mai multă nevoie răniţii, ca de hrană.

Umere, braţe spintecate, guri măcelărite şi cangrenate, picioare sdrobite, cereau desinfecţie. Îmi plângea inima eu (...) care lucrasem pentru ei, deşi mi se pusese atâtea piedici! Nu mă uitam la umilinţe şi sacrificiu, dăduse cursul uitării de sine, le făceam cu drag fără murmur şi interes, că uneori mă miram singură cum de pot vedea aşa răni grozave! Mi se împietrise inima! (...)".

„La primărie erau adunate căpeteniile oraşului împreună cu ale armatei duşmane. Comandantul armatei de ocupaţie ceru o hartă, dupe care-şi orândui oastea, opri opt cetăţeni fruntaşi ostatici (...) Groaza coprinsese toate sufletele la vederea acestor namile fumurii, tot una cu noroiul, înarmaţi cu suliţi, carabine, căşti cu piron şi încătărămaţi ca nişte cămile cu povara raniţei şi a jafurilor făcute. Tropotul cismelor lor bătute cu cue-ţi lua auzul. Intrau buzna prin locuinţe, înspăimântători şi se răsteau cu accentul lor gutural să li se dea cuartir (găzduire, n.n.) şi de mâncare. Pe unele locuri, lumea înfricoşată le dă tot ce aveau, pe alte locuri îşi luau singuri, tăiau porci, găini, umblau prin pivniţi şi prin oale asemenea unor câini hămesiţi (...) Toate magazinele fură devastate, obloane şi ferestre sparte, băuturi şi mărfuri luate, casele părăsite fură asemenea deschise, ocupate de ei şi scotocite cu deamănuntul. În câteva ceasuri totul fu terminat. Automobilele camioane, încărcau prăzile, caii duceau greutăţi adunate din casă-n casă, iar ofiţerii se dedară la chefuri, beau, mâncau, cântau şi se schimbau în rufele refugiaţilor, după ce-şi făceau cu transperantele sus, inspecţia corporală şi lăsau bogata lor recoltă de parasiţi (paraziţi, n.s.) bine hrăniţi în locuinţele pe care le întorseseră cu susul în jos. După plecarea lor, rămâneau borcane goale de dulceaţă, ceşti şi farfurii murdare, oase, necurăţenii de-ale mâncării, hârtii, ţigări, rufe negre, fulgi, sânge şi alte necurăţenii lăsate-nadins peste tot locul.

La mine veniră prima seară opt hulani (ulani, miltari din cavaleria uşoară, n.n.), nalţi cât stâlpii de telegraf. Îi întâmpinai cu vorba seacă şi cu privirea-ncruntată şi duşmănoasă.

Pe cât de miloasă fusesem cu trupele române, pe atât de neîmblânzită mă arătai tot timpul cu duşmanul "(...)".

„Nopţile erau îngrozitoare de sgomot, strigăte, detunături de puşti, lătratul înverşunat al câinilor, uruitul nesfârşit al camioanelor, care sdruncinau casa din temelie şi desfundau străzile şi şoselile. (...) Noaptea jefuiau nemţii, iar ziua-n amiaza mare borfaşii treceau fără sfială cu sacii plini de haine, ghete, rufe şi alte lucruri uşor de dus cu mâna. Casele părăsite rămâneau cu luminile aprinse toată ziua, ferestre şi uşi deschise, geamuri sparte şi porţile de perete "(...)".

„În luptele din jurul oraşului, spre Dragomireşti, Priseaca, Ulmi, Gura Ocniţii căzuse mormane de răniţi. Nemţii-şi ridicau şi îngropau morţii, iar fraţii noştri care căzuseră pentru şi pe pământ românesc zăceau în ploae şi noroiu, de trei zile şi două nopţi fără ajutor. (...) Mă substitui mama acestor soldaţi, care sub acoperemântul şi-n paza mea trebuia ocrotiţi şi îngrijiţi. Încing şorţul de soră, pe care de curând îl desbrăcasem şi mă aşez la lucru. Le gătesc paturile şi odaia caldă, le dau rufe şi-i pansez. Amândoi răniţi la picioare, amândoi nemâncaţi şi istoviţi. Toţi ai casei plângeau de milă. «Dar aceştia sunt fiii patriei, şi au datoria, nu trebuesc plânşi ci admiraţi». Vorbele mele le ridică moralul. Ei nu se tânguiau atât de rănile lor cât că erau prisonieri. (...).

Fabricantul de pânză din comuna Brăneşti, cu multă grabă şi bunăvoinţă îmi pune la dispoziţie valuri de pânză. La rugăciunea mea, răspund grabnic femeile române ba şi străine din oraş, care la câteva şezători, croesc pânza, iau aţa şi pachetul subsioară şi lucrează în cel mai scurt timp rufele noi şi călduroase cu care să se primenească trupurile rănite şi bolnave ale eroilor ţărei.

Cum pot aduna câteva sute de bucăţi, alerg la spital unde mă înfior. Asemenea unor câini, svîrcoliţi de durerile morţei, sărmanii soldaţi, şedeau lungiţi pe jos, în haine murdare, cu feţe supte şi ochi stinşi. Ridică obosiţi capul şi-mi răspund la salut, prelung şi dureros. Spectacolul e sfâşietor... La rezerve sunt ofiţeri culcaţi pe patul gol. Având drept căpătâi tunica peste două bucăţi de lemne, înveliţi cu mantaua sau cu o cămaşă veche dăruită (...). Unul e rănit în pântece, alţii-n picioare. Răni grave, care cer intervenţia chirurgului meşter ce nu suferă întârziere. Dintr-o zi în alta răul face progrese, ajutorul medical insuficient, confortul spitalului lipseşte cu desăvârşire. Numărul doctoranzilor români, cari făceau serviciul la spital e mic pentru atâţia bolnavi fără pansamente şi medicamente (...) Cu rufele aduse, se primeneşte un rând de bolnavi, din unele pânzeturi rechiziţionate şi mai mult bune pentru rochii decât pentru pansamente, se fac feşi şi comprese, cu ele de bine de rău, se curăţă rănile, nevăzute de medic de aproape zece zile.

Duc zilnic rufe de pat, perne, tifoane, vată, pansamente. Aceste din urmă le aveam de la medicii români prisonieri (...) şi pe care le luau de la nemţi în spitalele cărora lucrau. La drept vorbind sunt tot ale noastre, fiindcă nemţii intrând găsiră în spitalele noastre şi vată şi rufe destule. Uitate sau abandonate nu pot şti! (...)

Doamnele târgoviştene însă, cu puţine excepţii lucrau ca albinele. Teancurile de rufărie sporeau mereu şi nimeni nu murmură când i se oferea de lucru. Graba era tot atât de mare ca nevoia! Chiar şi cusătoresele cele mai umile lucrau gratis. În asemenea vremuri toate inimile se-nduioşau.".

„Zilnic soseau convoiuri uriaşe de prisonieri români. Prisonier în ţara ta! (...). Erau scoşi la corvezi grele: curăţarea stradelor de noroi şi zăpadă, ducerea mobilelor, transportarea greutăţilor, a lemnelor şi bolnavilor pe gerul straşnic, goi şi nemâncaţi. De prin toate părţile inimile caritabile le întindeau pâine. Se repezeau ca fiarele, iar bastonul sau patul puştii nemţeşti lovea cu sete în grămada bolnavilor încovoiaţi sub povară. De câte ori n-am strigat la aceste brute, revoltată şi înduioşată până la lacrămi.

De la medicii şi doctoranzii ce visitau zilnic pe ofiţerii de la mine, aflam suferinţele celor din lagăr. Erau ticsiţi în magazii de lemn şi ţinuţi fără foc. Ca hrană li se da terciu şi leşie de fasole. Nesubstanţială şi

nesuficientă, prepara organismul spre boală şi miserie. Cei mai mulţi fură atinşi de desinterie; o anemie generală le slei forţele şi rebegiţi de frig, torturaţi de foame şi supramunciţi, cădeau ca muştele bolnavi, iar cei cu organismul prea slăbit, erau pradă morţii.

Medicii lagărelor, alarmaţi, interveniră la prefectură, ca cel puţin spărturile şi fărâmiturile oaselor de la măcelării, să fie trimise în lagăr spre a se face prisonierilor un bulion. Nici această favoare, nu admiseră duşmanii, cari se bucurau să micşoreze numărul celor ce trebuiau hrăniţi. (...) Ce s-ajungă o pâine la 3 inşi? Agonie curată! (...) Mulţi de tot muriră, hrănind câmpiile cu trupurile lor, folositori încă ţărei "(...)."

Bibliografie: OPROIU, Mihai C. şi Alexandru V. ŞTEFĂNESCU. *Târgovişte sub ocupaţie germană (1916-1918): mărturii*. Târgovişte: Transversal, 2006; Jurnalul Paulinei Tălăngescu. În: Mihai C. OPROIU şi Alexandru V. ŞTEFĂNESCU. *Târgovişte sub ocupaţie germană (1916-1918): mărturii*. Târgovişte: Transversal, 2006, p. 12-13; 15-20. **prof. univ. dr. Radu Ştefan Vergatti, membru al Academiei Oamenilor de Ştiinţă.**

LUCIA ŢENOVICI – originară din Craiova cu studii universitare la Bucureşti şi doctorat la Berlin, a fost profesoară de limba română şi germană la Liceul de Fete „Regina Elisabeta"; apoi la Liceul Comercial de Băieţi din Craiova. În 1916 s-a căsătorit cu lt. Nicolae Ţenovici. A rămas în Craiova sub ocupaţia germană. A făcut faţă singură dificultăţilor din perioada ocupaţiei, Lucia trebuind din motive de subzistenţă să accepte să predea limba română la Şcoala germană înfiinţată la Craiova, sub ocupaţie germană. În schimb, şcolile româneşti au fost desfiinţate de nemţi.

Lucia Ţenovici a considerat experienţa de profesoară într-o şcoală germană sub ocupaţie ca fiind umilitoare. S-a simţit o victimă a împrejurărilor.

LINA VASILE-COSTACHE – din judeţul Olt, a refuzat să lucreze pentru ocupanţi, suferind consecinţele.

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

V. ACŢIUNI UMANITARE

„(...) Şi în mijlocul acestor lucruri, pe orice vreme, în orice împrejurări, suportând toate toanele, forfoteşte încoace şi încolo, fără răgaz, musculiţa albă marcată cu cruce roşie. Unii reuşesc s-o apuce când trece pe lângă ei; dar ea nu se opreşte decât câteva clipe căci trebuie să zboare spre celălat capăt al stabilimentului, să caute o fiolă, să transmită un ordin sau să ia temperatura cuiva. O cheamă şeful sau un rănit, ori domnii radiologi. Trebuie să facă nişte «injecţii» (...). Pe urmă, poc! Vine un transport."

Arabella Yarka, *De pe o zi pe alta...*

„Nobile doamne n-au lăsat la o parte nici cea mai tivială din sarcinile ce se impun cui vrea să ajute pe front şi nu din zâmbetul buzelor şi din fâlfâitul rochiei albe, crunta suferinţă omenească. Au spălat înseşi trupurile pline de praful luptelor, au desfăcut hainele pline de toată mizeria şi murdăria îngrămădită săptămânii şi luni de zile, au sprijinit cu puterea lor slabă (...) greutatea obosită, stoarsă a voinicilor storşi de durere."

(Neamul Românesc, an XI, nr. 152, 1 ianuarie 1917, p. 1.)

Societatea Naţională de Cruce Roşie a României

Crucea Roşie a fost fondată de Henri Dunant în 1864 şi prin Convenţia de la Geneva din 1864 spitalele, medicii şi personalul sanitar erau declarate neutre şi inviolabile. Societăţile Naţionale de Cruce Roşie erau afiliate la Comitetul Internaţional al Crucii Roşii.

Iar în 1919, după război s-a înfiinţat Liga Societăţilor „Crucea Roşie"[1].

La 7/19 iunie 1876 s-a constituit Crucea Roşie din România, care şi-a intrat imediat în atribuţii în Războiul de Independenţă din 1877-1878, organizând două ambulanţe cu trei secţii şi spitale temporare în zona de operaţii şi în Bucureşti precum şi barăci pentru adăpostirea soldaţilor. Crucea Roşie Română a participat, de asemenea, şi în Războiul Balcanic din 1913, organizând în plus pe lângă ambulanţe, spitale temporare şi servicii speciale sanitare pentru soldaţii care luptau în Bulgaria, un rol important jucându-l doamnele Irina Câmpineanu şi Anna Sevescu. Însă adevăratul rol şi importanţa acestei instituţii în plan naţional şi internaţional s-a putut vedea în Marele Război (1914-1918).

1. Alexandru Pteancu; Augustin Maior; Ştefan Meteş. *Minerva: enciclopedie română*. Cluj: Editura Comitetului de Redacţie al Enciclopediei Române Minerva, 1930, p. 350.

În 1915, Crucea Roşie a Doamnelor din România, înfiinţată în 1906 din iniţiativa Irinei Câmpineanu, a fuzionat cu Societatea de Cruce Roşie fondată în 1876.

În baza legii din 11/24 martie 1915 s-a numit Societatea Naţională de Cruce Roşie a României[2]. Irina Câmpineanu a fost până în 1920, Preşedinta de onoare a Crucii Roşii Române, urmată de Ecaterina Cantacuzino, în perioada 1921-1923 şi apoi, din 1924, de Ecaterina Ghica.

Crucea Roşie Română era patronată de regina Maria care, în preajma războiului definea Crucea Roşie ca fiind „nădejdea tuturor în timp de pace şi în război nu trebuie să piară: cu toţii de la mic la mare să o spijinim cu evlavie, cu însufleţire, cu desăvârşită dragoste[3]".

Apoi, după fuzionare, s-au înfiinţat şi filiale în oraşele capitale de judeţ, dar şi în alte oraşe.

De asemenea, după fuzionare, Crucea Roşie s-a ocupat de organizarea în întreaga ţară de spitale, reuşind ca până în aprilie 1916, să dispună de 7.285 de paturi, continuând să organizeze şi alte stabilimente sanitare. Astfel că în august 1916 ea a reuşit să pună la dispoziţia guvernului 62 de spitale fixe şi şase spitale de campanie, cu un total de 14.000 de paturi. Crucea Roşie dispunea de spitale fixe, care aparţineau filialelor şi de spitale de campanie.

Apoi, toate localurile unde ar fi urmat să se constituie spitale, au fost dotate şi amenajate în acest scop.

În capitală, alături de spitalele existente s-au amenajat altele în şcoli şi instituţii publice precum[4]: Şcoala Centrală de Fete (Spitalul nr. 111), Azilul „Elena Doamna" din Cotroceni, Societatea de Asigurări Generale din Piaţa Universităţii, Azilul de Bătrâni din şoseaua Filantropiei nr. 39, Leagănul „Sf. Ecaterina", Şcoala Normală – Spitalul „Sf. Ecaterina" (Spitalul nr. 117), Azilul „Elena Otteteleşanu" din Calea Griviţei, Şcoala Veterinară de pe malul Dâmboviţei, Institutul de Fete „Sfânta Maria" din Pitar Moş[5], Spitalul „Sf. Andrei", Spitalul „Caritas", „Şcoala Ungară", Spitalul nr. 143 – Şcoala de Poduri şi Şosele, Spitalul Colţea, Spitalul Militar ş.a. Crucea Roşie Română reuşind să pună la dispoziţia Ministerului de Război şi să organizeze 14 spitale fixe, complet dotate cu 3.428 paturi.

Spitalele erau în subordinea Ministerului de Război, a Serviciului Spitalelor şi a Serviciului Sanitar al Marelui Cartier General. Fiecare avea repartizat un delegat al Crucii Roşii.

În 1916, *Uniunea Femeilor Române* cu sediul la Braşov, s-a constituit în Societatea Crucii Roşii Românești, punându-se în serviciul armatei române, organizând spitale, îngrijind răniți etc. În cursul anului 1916, în toamnă, după înfrîngerea armatei române și retragerea ei, o parte dintre fruntașele Uniunii s-au retras cu armata în Moldova, iar o altă parte au rămas în Transilvania. Au fost acuzate de „trădare de patrie, întemnițate, averile sechestrate"[6]

În 1916 s-a creat un Consiliu Central Sanitar şi Direcţia Serviciului Sanitar Militar, care împreună cu Ministerul Lucrărilor Publice (Constantin Angelescu) au organizat trenuri sanitare complete, au colectat medicamente şi produse farmaceutice.

În 1917 erau organizate 6 spitale de campanie cu 2.640 de paturi, care erau dotate cu farmacii, laborator de radiologie, săli de operaţii. Spitalele de campanie erau mobile şi se mutau odată cu frontul.

S-au organizat de asemenea şi cursuri pentru pregătirea infirmierelor la Spitalul Colţea şi s-au amenajat şi ambulanţe cu personal sanitar auxiliar înrolat voluntar.

---

2. *Societatea Naţională de „Cruce Roşie" a României. Regulamentul Filialelor*. Bucureşti: [s.n.], 1916.

3. *Buletinul Societăţii Naţionale de Cruce Roşie a României*, 1926, nr. 3-4 (*Număr jubiliar: 50 de ani de la înfiinţarea Crucii Roşii: 1876-1926*), p. 74.

4. Şerban Rădulescu-Zoner; Beatrice Marinescu. *Op. cit.*, p. 62; Mioara Ioniță. Spitalul Nr. 113. *Magazin Istoric*, septembrie 2017, p. 31.

5. Pitar Moş - nume popular al Institutului catolic al Doamnelor Engleze, numit apoi Institutul „Sfânta Maria".

6. Ștefania Mihăilescu. *Din istoria feminismului românesc. Antologie de texte (1838-1929)*. București: Polirom, 2002, p.33.

Imediat când s-a decretat mobilizarea, în acord cu Ministerul de Război, Crucea Roşie Română a organizat şi a mai pus la dispoziţia armatei 5 spitale de Campanie, plus ambulanţa donată de Constanţa Cantacuzino[7]. Ambulanţa cu 1000 de paturi donată de Constanţa Cantacuzino, a devenit ulterior, Spitalul nr. 6, având 1125 de paturi, iar mai apoi 2750 de paturi. În perioada 1916-1919 aici au fost trataţi 7,000 de răniţi şi bolnavi. Spitalele şi ambulanţele erau dotate cu materialele sanitare necesare pentru a putea funcţiona pe câmpul de operaţiuni: instrumente, pansamente, medicamente, laboratoare, posturi radiografice[8].

În noaptea de 14-15 august 1916, când s-a decretat mobilizarea, Serviciul Sanitar Român avea 120 de formaţiuni, din care 42 erau trenuri sanitare. În zona interioară a teritoriului s-au organizat 500 de spitale de campanie, cu 75.000 de paturi. La acestea s-a adăugat şi un spital naval, pe Dunăre.

Crucea Roşie a organizat de asemenea infirmerii în gări şi în porturi, cantine şi bufete în gări[9]. Toate au fost conduse de doamnele care erau membre ale Crucii Roşii Române şi membre ale Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române.

O dată cu intrarea în război, regina Maria, *„fire modernă, dinamică, întreprinzătoare"*, a desfăşurat o intensă activitate în fruntea Crucii Roşii din România, sprijinind energic Serviciul sanitar care ducea lipsă de personal şi era dotat cu materiale insuficiente. Astfel regina a organizat un spital de campanie la Palatul Regal; a înfiinţat *Societatea pentru procurarea automobilelor sanitare „Regina Maria"*; a iniţiat organizarea de infirmerii şi cantine în gări în timpul retragerii în Moldova; a repartizat pe lângă trenurile sanitare, echipe sanitare bazate pe voluntariatul doamnelor române, numite *Echipele de doamne „Regina Maria"* precum şi multe alte activităţi sanitare pe care le-a patronat. Această implicare a reginei în organizarea şi susţinerea Ambulanţelor române este amintită de medalia numită „Ajutor Ambulanţelor României", medalie din categoria celor dedicate „Operelor de caritate". Este din bronz aurit şi a fost creată de H. Gerver, la Paris, în 1917; pe avers este reprezentat un soldat român purtând drapelul ţării, pe revers, crucea gamată dispusă peste o ghirlandă de stejar şi laur, surmontată de coroana regală, desparte cifrele anului 19-17. Legendele sunt în limba franceză.[10]

Doctorul I. Ghiulamila a promis organizarea unui număr cât mai mare de spitale mobile şi utilizarea automobilelor şi trenurilor pentru salvarea răniţilor, propuneri ascultate atât de Regele Ferdinand şi de regina Maria, cât şi de comandamentele militare, acestea găsind audienţă şi în rândul persoanelor particulare.

În august, 1916, când România a intrat în război, Jean Chrissoveloni, bancher şi om de afaceri, s-a dedicat realizării propunerii sale, acceptată de regină, aceea de a crea un serviciu de ambulanţe. Regina remarca că Jean Chrissoveloni *„e foarte activ, a strîns mulţi bani pentru ambulanţele mele, încearcă să pună pe picioare o şcoală de şoferi"* (...). Ambulanţele (automobile şi săli de operaţie mobile), *„le-a comandat deja Jean Chrissoveloni care a fost, în fond, iniţiatorul întregului proiect."*[11] La rândul ei, regina Maria a pus la dispoziţia Crucii Roşii şi armatei, toate maşinile de care dispunea Casa regală.

---

7. Şerban Rădulescu-Zoner, Beatrice Marinescu. *Op. cit.*, p. 61; D. D. Apostol. Spicuiri din istoricul Crucii Roşii. *Viaţa Ilustrată*, Cluj, 1939, p. 10-11.

8. Şerban Rădulescu-Zoner, Beatrice Marinescu. *Op. cit.*, p. 61.

9. *Buletinul Societăţii Naţionale de Cruce Roşie a României*. 1926, nr. 3-4 (*Număr jubiliar: 50 de ani de la înfiinţarea Crucii Roşii: 1876-1926*), p. 74.

10. Katiuşa Pârvan, Mariana Neguţu, Aspecte ale colaborării româno-franceze în Primul Război Mondial reflectate în medalii şi plachete. Muzeul Naţional, Bucureşti, XVI, 2004, 15, p.312-313

11. Oana Marinache. *Patrimoniul imobiliar al familiei Chrissoveloni de-a lungul veacurilor*. Bucureşti: Editura Istoria Artei, 2016, p. 69.

Epidemia de tifos exantematic, febra recurentă, febra tifoidă au cunoscut o intensitate deosebită de la sfârşitul anului 1916 şi până în primăvara lui 1917. Pentru a pune capăt situaţiei, în februarie 1917 s-a creat Directoratul Sănătăţii Publice Civile şi Militare condus de doctorul Ion Cantacuzino. Acesta, cu pricepere, curaj şi o bună organizare a reuşit să pună capăt în final molimelor[12].

În răstimpul 1916-1920, Crucea Roşie Română a adăpostit în spitale peste 150.000 de răniţi şi bolnavi, însumând câteva mii de zile de spitalizare. A distribuit câteva milioane de ceaiuri, băuturi răcoritoare şi pachete de alimente.

În cantine a distribuit refugiaţilor din Oltenia, Muntenia şi Dobrogea şi celor care au rămas în Bucureşti aproximativ 9 milioane de porţii de mâncare, nesocotindu-se pâinea.

În Bucureşti Crucea Roşie Română a reuşit să adăpostească 3000 de refugiaţi. Au respectat acordurile internaţionale ale Crucii Roşii şi au ajutat în teritoriul ocupat 65.400 de prizonieri din lagăre cu hrană îmbrăcăminte sau bani, contribuind şi la repatrierea lor; a transmis 58.000 de colete pentru prizonierii români internaţi în lagărele din ţările inamice, precum şi sume de bani[13].

Au putut face aceste servicii în condiţiile în care autorităţi, particulari, instituţii şi oameni de toate categoriile au răspuns apelurilor Crucii Roşii, donând cu generozitate bani şi obiecte.

Activitatea legată de prizonierii de război a fost coordonată de Zoe Romniceanu, Lea Slătineanu şi doctorul Al. Obregia. Crucea Roşie Română a transmis între 1914-1916, 11.050 de corespondenţe şi sume de bani prin intermediul Comitetului Internaţional al Crucii Roşii, pentru prizonierii din Rusia, Serbia, Italia, Austria, Germania, Franţa, Anglia, Bulgaria, Turcia, România şi Japonia[14].

Imediat după intrarea României în Război s-a constituit la Paris Comitetul de Asistenţă al Crucii Roşii Române, patronat de regina Maria şi condus ca preşedintă de Ana Kretzulescu Lahovary. Printre membrii de onoare, alături de români s-au aflat şi oameni politici şi de cultură francezi: scriitorul René Bazin şi Maurice Barres, poetul Edmond Rostand, compozitorul Camille de Saint-Saens, preşedinte de onoare fiind Paul Deschanel, preşedintele Camerei Deputaţilor din Franţa.

Comitetul a iniţiat numeroase opere de binefacere, printre care s-a numărat şi baterea de medalii şi plachete, distribuite pentru recompensarea sprijinului acordat României şi pentru valorificarea lor în scopul strângerii de fonduri. Printre cei care au sprijinit aceste acţiuni menţionăm pe René Baschet, directorul revistei „Illustration", pictorii Abel Faivre şi George Scott precum şi renumiţii artişti medalişti Tony Szermai şi Andre Lavrillier care făceau parte şi din Misiunea franceză în România.

Seriile medalistice sunt cunoscute sub numele de medaliile şi plachetele „Alianţei franco-române" şi „Operelor de caritate". Toate au fost bătute la Paris.[15]

Activitatea de înregistrare şi corespondenţă a reprezentat o muncă uriaşă; în total, între 1916-1919 s-au transmis 350.000 de scrisori sau ştiri pentru prizonierii de război şi internaţii civili, însumând 488.800 de fişe[16].

După ocuparea Capitalei de cătrearmatele inamice, Crucea Roşie a coordonat toate spitalele statului şi cele din capitală şi cele din teritoriul ocupat, ajutorarea orfanilor de război, ajutorarea invalizilor, adăpost şi hrană pentru refugiaţi, îngrijirea prizonierilor, împărţindu-şi activitatea între Bucureşti şi Iaşi.

---

12. Valeriu Lucian Bologa; Gheorghe Brătescu; Benone Duţescu. *Istoria medicinei româneşti*. Bucureşti: Editura Medicală, 1972, p. 273.
13. Radu Rosetti. Crucea Roşie. „Boabe de grâu", an I, nr. 9, 1930, p. 542.
14. Buletinul Societăţii Naţionale de Cruce Roşie. Număr jubiliar, p. 55.
15. Katiuşa Pârvan, Mariana Neguţu, *Op. cit.*, p.310
16. D. D. Apostol. *Op. cit.*, p. 10-11.

La evacuarea Bucureştilor, Crucea Roşie Română s-a împărţit în două: jumătate, având în frunte pe Gheorghe Balş, a plecat la Iaşi, cealaltă parte, cu Alexandru Marghiloman ca preşedinte, Gheorghe Ştirbey şi Anna Săvescu au rămas în Capitală. Astfel, singura administraţie românească ce mai rămăsese în teritoriul ocupat era Crucea Roşie. Din august 1916, în gările mai mari, Crucea Roşie Română a înfiinţat cantine pentru a acorda hrană soldaţilor.

În Bucureşti au înfiinţat de asemenea cantine populare, unde se distribuia hrană populaţiei sărace, refugiaţilor, invalizilor, prizonierilor români. Au avut grijă de 8.803 prizonieri, de organizarea de cantine şi infirmerii la Gara de Nord şi Gara Obor, la Fălticeni, Vaslui, Focşani.

În provincie existau lazarete, printre care la Alexandria, Turnu-Măgurele, Giurgiu, Corabia, Piteşti, Târgovişte, Craiova, Turnu-Severin, Slatina, Brăila, Constanţa.

Aici erau îngrijiţi atât răniţii români, dar şi cei de alte naţionalităţi din teritoriile ocupate. Cei care erau prizonieri, primeau hrană, îmbrăcăminte. Au dat drept ajutoare invalizilor şi orfanilor de război: îmbrăcăminte, aparate ortopedice, bani, alimente. La 1/14 august 1918, regele şi regina României au trimis bani – 200.000 lei. Ajutoarele au fost împărţite în toate oraşele din teritoriul ocupat, de către doamnele de la Crucea Roşie şi de la *Societatea Ortodoxă Naţională a Femeilor Române*.

Cheltuielile de război ale Crucii Roşii Române, fără filiale şi fără Comitetele din Străinătate au fost de 20 milioane de lei[17].

Crucea Roşie Română a colaborat şi a fost ajutată de Crucea Roşie Franceză, Engleză şi Americană. Misiunea sanitară americană condusă de colonelul Henry Anderson ca să vină în România s-a îmbarcat la Vancouver în iulie 1917. Din misiune făceau parte 3 oameni de afaceri, 13 medici chirurgi, igienişti şi un corp de infirmiere. Crucea Roşie Americană a activat intens în Moldova, la Iaşi şi în împrejurimi, la Ghidigeni şi pe Valea Prahovei, Predeal, Buşteni, Sinaia, Proviţa, ş.a.

Misiunea medicală franceză venită în România se afla sub conducerea generalului Berthelot şi a fost alcătuită din 88 de medici, surori medicale şi infirmiere, călugăriţe.

La Geneva s-a constituit un Comitet de Asistenţă a prizonierilor români, care i-a ajutat pe cei închişi în Bulgaria.

În 1919, la Techirghiol, Crucea Roşie Română a deschis un spital pentru copiii atinşi de tuberculoză ganglionară şi osoasă şi a trimis unul din spitalele de campanie cu 400 de paturi.

În 1918-1919 s-au deschis filiale şi în Transilvania. În decembrie 1918, din iniţiativa Mariei Baiulescu, s-a înfiinţat la Braşov prima filială a Crucii Roşii Române, urmată în mai 1919 de înfiinţarea celei de la Cluj, la iniţiativa Sidoniei Docan. Pe parcursul anului 1919 au luat naştere 31 de filiale în Transilvania şi Banat[18].

Mii de femei au făcut voluntariat în cele 58 de spitale, la cantine şi la centrele de ajutor organizate în cele 54 de filiale ale Crucii Roşii Române. Absolvente tinere ale Facultăţii de medicină şi tinere studente coordonate de dr. Ion Cantacuzino au lucrat în spitalele din Bucureşti şi de pe front, înfruntând pericolul contaminării[19].

Infirmierele voluntare au îngrijit peste 150.000 de bolnavi şi răniţi.

La începutul anului 1917, la Iaşi a luat fiinţă Comitetul Central de Acţiune a Crucii Roşii condus de Olga Sturdza şi Maria Balş. Comitetul a strâns fonduri, a organizat cantine pentru săraci şi orfani, a organizat ateliere de cusut pentru armată, şi a organizat tabere pentru tineri.

Asistentele medicale, nu de puţine ori au ajutat şi prizonierii români din tabere să evadeze şi

17. *Ibidem*.

18. *Ibidem*, p. 11.

19. Elena-Claudia Anca. *Incursiuni în femininul interbelic*. Cluj-Napoca: Editura Ecou Transilvan, 2013, p. 218.

să ia drumul Moldovei. 162 de persoane au beneficiat de aceste acţiuni riscante şi de mare curaj ale femeilor.

Crucea Roşie expedia scrisori şi mesaje de încurajare, ţinea legătura cu românii prizonieri din Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria.

În teritoriul ocupat au fost ajutaţi 65.400 de prizonieri cu bani şi hrană, îmbrăcăminte, colete cu alimente (58.000) trimise prizonierilor internaţi în lagărele inamice, expedierea corespondenţei etc. (350.000 de scrisori).

În Bucureşti au funcţionat 14 spitale dintre care menţionăm câteva:

Spitalul „Regina Maria" cu 101 paturi organizat la iniţiativa reginei, la Palat, în Calea Victoriei, şi condus de Ecaterina Catargi şi doctorul E. Romalo. Serviciul chirurgical a fost asigurat de Marta Trancu-Rainer.

Unul dintre cele mai moderne spitale a fost Spitalul nr. 113 cu o capacitate de 700 de paturi, condus de Alexandrina Cantacuzino, ajutată de Zoe Rosetti-Bălănescu şi înfiinţat cu subvenţia Băncii Naţionale a României care, din septembrie 1916 a asigurat regulat 20–25 mii lei lunar; a funcţionat din 23 august/12 septembrie 1916 în localul Institutului de fete al *Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române* din strada Principatele Unite nr. 63, oferind asistenţă medicală, socială şi cultural-religioasă unui număr din ce în ce mai mare de răniţi, în treisprezece luni de zile numărul celor îngrijiţi ajungând la aproape 2000. Răniţilor li s-au asigurat condiţii decente de hrană, îngrijire medicală, întreţinere morală şi religioasă. Avea trei servicii de chirurgie, două săli de operaţie, săli de pansamente, etuvă, lavabouri, băi, aparatură de radiografiere şi de recuperare, capelă.

Aici, la iniţiativa doamnelor directoare şi a doctorilor şi infirmierelor, s-au ţinut Cursuri pentru adulţi, învăţându-i pe răniţii aflaţi în convalescenţă să scrie şi să citească sau să-şi completeze cunoştinţele la biblioteca spitalului[20]. Tot în răstimpul convalescenţei bolnavii au lucrat brăţări, cruciuliţe, inele şi infirmierele din spital au organizat vânzarea acestora, ei plecând acasă şi cu o oarecare sumă de bani. Pe lângă spital a funcţionat şi un atelier de croitorie, unul de cizmărie şi unul de tâmplărie care lucrau pentru spital şi armată. Banca Naţională a plătit salariile pentru doctori şi infirmiere. Aici a funcţionat şi personal străin: un doctor italian şi trei surori elveţiene. Spitalul a intrat în subordinea Crucii Roşii Române din 1/14 aprilie 1917 până în septembrie acelaşi an când a fost luat de autorităţile germane în manieră militară: au anunţat ora de predare şi la ora fixată spitalul a fost înconjurat de militarii germani[21]. George Enescu vizita des acest spital şi cânta răniţilor, alinându-le suferinţa.

„În acele vremuri de restriște el (George Enescu) colinda neobosit orașele și târgurile Moldovei pentru a cânta în spitale, la patul răniților. George Enescu nu ezita însă a zăbovi și pe front, câteodată chiar aproape de primele linii, unde vioara lui fermecată înflăcăra inimile ostașilor (...) pe front, la Ireşti (în Moldova n.ns.) unde, într-o magazie de scânduri amplasată într-o râpă din imediata apropiere a liniilor de luptă, incomparabilul nostru muzician ne fermecase, ne vrăjise pe noi toți".[22]

Alături de acestea[23] mai menţionăm şi Spitalul Automobil-Clubul Român cu 110 paturi condus de Martha Bibescu, Spitalul plasat pe Câmpul „Sfinţii Fraţi" din Bucureşti şi unde erau internaţi 8000 de prizonieri. Acolo Crucea Roşie a instalat o baie şi o infirmerie cu 80 de paturi. Apoi femeile de la Crucea

20. Aristia Pompeiu. Activitatea Crucii Roşii. *Calendarul de răsboiu al ostaşilor români*. Bucureşti: [s. n.], 1919-1920, p. 87-90.
21. *Ibidem*, p. 91.
22. Polihron DUMITRESCU, *Ascultând chemarea*. Bucureşti: Edit.Militară, 1968
23. *Ibidem*, p. 99-100.

Roşie au cumpărat piele şi material textil şi cu ajutorul prizonierilor internaţi aici au confecţionat haine, pantofi, cizme, ciorapi pentru armată.

Un alt spital susţinut din bani personali a fost acela instalat la Leagănul „Sf. Ecaterina". Ecaterina Cantacuzino şi Alexandra Catargi au fost donatoarele, organizatoarele şi cele care au condus toată activitatea în acest stabiliment, socotit un spital model şi prin dotare şi prin curăţenie. Şi aici s-au desfăşurat cursuri pentru adulţi şi ateliere de lucru manual[24].

Spitalul nr. 108, spitalul de contagioşi, a funcţionat sub direcţia Sabinei Cantacuzino care a transformat Azilul de Bătrâni şi Infirmi din Şoseaua Filantropia în spital pentru răniţi. Şi el a fost evacuat în noiembrie 1916, personalul şi răniţii plecând spre Moldova.

În martie 1917, spitalul a fost condus de Lili Fălcoianu, cât timp Sabina Cantacuzino şi Lia Brătianu au fost internate de Comandamentul german la Mănăstirea Pasărea.

Şcoala de menaj „Eraclide" s-a transformat şi ea în spital în 1916.

Spitalul nr. 143 pentru fracturi, înjghebat cu sprijinul material a Societăţii pentru combaterea tuberculozei la copii şi cu materiale de la Sanatoriul de la Techirghiol, condus şi administrat de Maria Balş, a fost instalat la Şcoala de Poduri şi Şosele şi specializat pe chirurgie şi ortopedie. Când a trecut sub egida Crucii Roşii, în 1916 a fost organizat de dr. Ghiulamila şi de Marta Trancu-Rainer. A fost şi el evacuat şi răniţii trimişi în Moldova au fost însoţiţi de dr. Ghiulamila.

În Gara de Nord, în 1918, când se revenea din Moldova, Crucea Roşie a asigurat un centru de asistenţă medicală, de îmbrăcăminte, alimente şi cantină, zi şi noapte. Au trecut pe acolo 40.000 de prizonieri români, francezi, italieni, ruşi, germani, care reveneau în Capitală.

În Şcoala Centrală de Fete a funcţionat Spitalul nr. 111, cu o capacitate de 400 de paturi, sub conducerea Zoei Romniceanu şi a Liei Brătianu. Aici a fost organizat şi un serviciu pentru boli de ochi, un serviciu de stomatologie. În incintă a funcţionat şi un atelier pentru confecţionarea lenjeriei care aproviziona toate spitalele Crucii Roşii Române, condus de Zoe Bolintineanu. Au fost îngrijiţi aici, un număr mare de răniţi: 1983, dar era şi spitalul la care venea foarte des George Enescu ca să le cânte răniţilor. În decembrie 1916, spitalul a fost evacuat în Moldova.

La Spitalul nr. 141, Spitalul „Sf. Vicenţiu" au fost aduşi şi trataţi, în martie 1918, prizonierii români veniţi din Ungaria, Germania şi Bulgaria.

Aici au lucrat surori de caritate franţuzoaice care în noiembrie 1916, când spitalul a fost evacuat, au însoţit răniţii în Moldova[25].

Alte spitale din Bucureşti, care nu erau coordonate de Crucea Roşie Română, când s-a evacuat capitala, au intrat ulterior sub egida Crucii Roşii: Spitalul şi Sanatoriul „Dr. Antoniu", Spitalul „Caritas" (Suţu), Zerlendi, „Sfinţii Voievozi", „Pitar Moş", „Xenocrat", „Sf. Maria-Iosif" şi „Regina Elisabeta", care era spital militar cu o capacitate de 1127 de paturi.

Spitalele din Bucureşti au fost ajutate cu alimente, medicamente, instrumente. În capitală, în total au fost îngrijiţi 41.378 de răniţi şi bolnavi.

În provincie au funcţionat de asemenea spitale ale Crucii Roşii Române. În regiunea Ilfov, de exemplu, funcţionau 9 spitale. Multe dintre spitalele mobile şi de campanie din provincie au avut la bază iniţiative particulare. Astfel, Jean Chrisovelloni, pe domeniul familiei sale, la Ghidigeni, în fosta sală de tenis acoperită, a amenajat în mai/iunie 1917, Spitalul „Principele Mircea".

24. *Ibidem*, p. 97.
25. *Ibidem*, p. 94-96.

Regina a fost foarte mulţumită de această iniţiativă şi de amenajarea şi dotarea acestui spital, exclusiv din resursele proprii şi nu contenea să-l numească *„frumosul nostru spital „Mircea" care e un model în toate privinţele, o clădire enormă, construită cu gândul de a face din ea un teren de tenis acoperit, în care sunt îngrijiţi şi ruşi şi români".*

Tot Jean Chrisovelloni a inaugurat şi spitalul „Regina Maria" de la Oneşti şi pe cel de la Coţofeneşti, care funcţiona în barăci de lemn şi care a fost amenajat împreună cu generalul Arthur Văitoianu.

La Iaşi a funcţionat un Spital englez[26]. Spitalul nr. 2 a organizat şi un orfelinat cu 130 de locuri. La spitalul de la Liceul Internat de la Iaşi, condus de doamna doctor Savini, a servit şi misiunea medicală franceză.

La Iaşi şi în împrejurimi au funcţionat din toamna anului 1916 şi până în 1918, peste 30 de spitale, infirmerii şi săli de triaj, care se adăugau la cele existente: „Sf. Spiridon", „Caritatea", Spitalul Militar din Copou, Institutul Gregorian, Spitalul Israelit ş.a.

La Giurgiu a funcţionat un spital, unde erau trataţi invalizii ţinuţi prizonieri în Bulgaria şi Turcia.

Spitalul din Hârlău condus de doamna Polizu, sub egida Crucii Roşii Române a fost înfiinţat într-o fostă şcoală israelită. Aici erau îngrijiţi soldaţi români, dar şi prizonierii germani.

Spitalul era deosebit de curat, cu căzi de baie şi cu lenjerie suficientă. În apropierea gării din Hârlău s-a deschis un spital de contagioşi, cu instalaţii de despăduchere şi dezinfectare şi cu barăci unde erau adăpostiţi bolnavii de tifos exantematic, tuberculoză, scarlatină şi sifilis[27].

În 1917 în numeroase localităţi se aflau internaţi civili austrieci, maghiari, germani, bulgari şi turci[28].

De asemenea, pe teritoriul românesc se aflau numeroase lagăre cu prizonieri militari[29] (la Bernova şi Heleşteni). Peste tot se afla personal medical şi personal sanitar auxiliar, printre care multe femei.

Localităţile cu internaţi civili austrieci, maghiari[30], germani, bulgari şi turci: Bohotin, Moşna, Podoleni, Podu-Hajdeului, Cosmeşti, Epureni, Huşi, Buneşti, Avereşti, Tăbălăeşti, Plopi, Armăşeşti, Boteşti, Gugeşti, Duda, Ştefăneşti, Porcieşti, Stoeşti-Giurgeşti, Patineşti, Pahneşti, Călăraşi, Mihălăşeni, Cismăneşti. Peste tot au existat spitale mobile, care asigurau asistenţa medicală şi igiena.

Lagăre cu prizonieri militari de război: Şipote[31], Arad, Craiova, Braşov, Făgăraş, Râjnov, Cristian, Iaşi, Cotnari-Curjoaia, Rogojeni, Drăguşeni, Vlădeşti, Slobozia-Oancea, Scopoceni Măstăcani, Albiţa, Zorleni, Băseşti, Hârlău, Făcliu, Bumbata, Cuza-Vodă, Bârlad, Bicvolari, Trifeşti, Bărboşi, Răcăciuni. Lagăre de muncă au fost la Cotnari, Bernova şi Heleşteni. Lagărele erau deservite de personal sanitar din care o bună parte erau femei.

Crucea Roşie a amenajat şi la Sinaia un spital, în clădirea Cazinoului.

La Brăila, Galaţi, Craiova, Giurgiu, Iaşi, Focşani, Buzău, Botoşani, Vaslui au funcţionat, de asemenea, spitale de campanie, unde erau aduşi răniţii din trenurile sanitare regale care au circulat neîntrerupt din august 1916 şi până în toamna anului 1919.

---

26. D. Werner. *Istoricul Crucii Roşii. Lectură pentru tineret*. Bucureşti: Societatea Naţională de „Cruce Roşie a României", 1939, p. 119; Oana Marinache. *Op. cit.*, p. 71.
27. Andrei Siperco. *Tragedii şi suferinţe neştiute. Prizonieri de război şi internaţi civili în România 1917-1919: documente elveţiene*. Bucureşti: Oscar Print, 2003, p. 149.
28. *Ibidem, passim.*
29. *Ibidem, passim.*
30. *Ibidem, passim.*
31. *Ibidem, passim.*

Doamnele din societatea gălăţeană au îngrijit răniţii din spitalele Crucii Roşii Române, filiala Galaţi. Aceasta şi-a instalat Spitalul nr. 113 în localul liceului „Vasile Alecsandri", care a fost condus de Maria Gussi, soţia prefectului judeţului Covurlui şi Director General al Poştelor, Alexandru Gussi, dar şi de preşedinta Crucii Roşii. Aici au fost aduşi şi primii răniţi de la Turtucaia. Tot la Galaţi au mai fost amenajate 12 spitale mobile, înfiinţate de Misiunea Sanitară Engleză. Ulterior şi acestea au fost evacuate în Moldova.

În localul Prefecturii Galaţi s-a înfiinţat *Societatea „Familia Luptătorilor"* sub preşedinţia Episcopului Dunării de Jos, Nifon. Cercetaşii au ajutat şi ei populaţia săracă din Galaţi.

Nu putem încheia succinta noastră prezentare a activităţii Crucii Roşii Române fără a menţiona şi contribuţia comunităţii evreieşti din teritoriul României în graniţele din 1916.

Evreii au susţinut războiul sub mai multe forme. Mai întâi cu contribuţii materiale, colectând ajutoare în bani, în obiecte, combustibil, etc. Astfel, în acest scop a luat fiinţă Comitetul de Ajutoare al Uniunii Evreilor Pământeni, având secţiuni în toată ţara. Acesta trebuia să coordonerze acţiunile de colectare a ajutoarelor băneşti, în obiecte, şi să conlucreze cu Crucea Roşie Română.

Un Comitet Special al Femeilor Israelite confecţiona rufărie pentru spitalele militare.

Un Comitet al doamnelor şi domnişoarelor evreice colecta bani, combustibil, haine, încălţăminte; pregătea şi expedia pachete cu daruri soldaţilor de pe front, de Crăciun şi de Anul Nou. Comitetul Evreilor din Iaşi a colectat ajutoare, bani, obiecte şi conlucra cu Crucea Roşie şi cu *Societatea „Familia Luptătorului"* înfiinţată de Guvern şi cu reţeaua de spitale „Regina Maria"[32].

Au mai sprijinit eforturile de război: Comitetul federal al Sioniştilor, Societatea „Sacra", şi lojile masonice „Noua Fraternitate" din Bucureşti, „B'nei B"rith" din Iaşi, „Egalitatea" din Craiova şi „Brien" din Galaţi. Spitalele comunităţii evreieşti au fost puse la dispoziţia armatei. La fel şi multe şcoli şi sinagogi au fost transformate în lazarete. Doctorul Leon Ghelerter a creat aşezăminte pentru ocrotirea bolnavilor şi bătrânilor la Iaşi şi la Bucureşti. S-a remarcat în mod deosebit famillia Schuller, Mina şi Aron care au întreţinut pe banii lor 10 spitale şi au deschis cantine şi ospătării pentru săraci.

Contribuţia comunităţii evreieşti din România în vieţi omeneşti a fost de 1000 de morţi şi 800 de răniţi. Eroilor de neam evreiesc li s-au conferit, între 1916-1920, 800 de decoraţii şi toţi evreii au devenit cetăţeni ai României cu drepturi depline (Decretul din 22 mai 1919). Printre cei decoraţi s-au numărat peste 30 de femei, medici, infirmiere, infirmiere voluntare, farmaciste, studente la Facultatea de medicină şi nu mic a fost numărul acelora care au murit servind patria.

Şi în toată această luptă pentru viaţă, şi în toată această luptă cu moartea, eroinele României Mari, femeile soldat ale României şi-au făcut datoria cu prisosinţă. În mijlocul tuturor acţiunilor a stat *„musculiţa albă marcată cu cruce roşie care (...) pe orice vreme, în orice împrejurări, suportând toate toanele, forfoteşte încoace şi încolo, fără răgaz, musculiţa albă marcată cu cruce roşie. Unii reuşesc s-o apuce când trece pe lângă ei; dar ea nu se opreşte decât câteva clipe căci trebuie să zboare spre celălalt capăt al stabilimentului, să caute o fiolă, să transmită un ordin sau să ia temperatura cuiva. O cheamă şeful sau un rănit, ori domnii radiologi. Trebuie să facă nişte «injecţii»(...). Pe urmă, poc! Vine un transport."*[33].

Simbolul Crucii Roşii Române, infirmiera, sora de caritate care a fost, fie regina Maria, fie prinţesa Ecaterina Ghica sau prinţesa Alexandrina Cantacuzino, fie Yvonne Blondel, frumoasa franţuzoaică, fiică

32. *Evreii din România în războiul de reîntregire a ţării: 1916-1919*. Volum alcătuit de Dumitru Hîncu. Selecţia materialului Lya BENJAMIN. Prefaţator Constantin ANTIP. Bucureşti: Hasefer, 1996, p.13-14 şi urm.

33. Arabella Yarka. *De pe o zi pe alta*. Bucureşti: Compania, 2010, p. 208.

de ambasador, fie Clotilde Averescu soţia generalului Averescu, fie Olga Văitoianu, soţia generalului Văitoianu, fie medici – chirurgul Marta Trancu-Rainer, medicul oculist Paula Leonida, fie Eugenia Burgea, infirmieră la Piteşti, fie Ana Constantinescu, moaşă în spitalul din Curtea de Argeş, fie Maria Drăghina, infirmieră la spitalul din Vânju Mare şi lista noastră ar putea continua pe zeci de pagini.

Majoritatea iniţiativelor şi activitatea a fost a femeilor, de la regina Maria la simpla infirmieră sau moaşă, care a lucrat în spitale în perioada 1916-1919 şi care toate s-au strâns în jurul steagului măreţ al Crucii Roşii, realizând o operă de înalt patriotism şi profund umanism: Irina Câmpineanu, Ana Kalinderu, Alexandrina Cantacuzino, Sabina Cantacuzino, Ecaterina Cantacuzino, Constanţa Cantacuzino, Colette Lahovary-Plagino, Lucia Liteanu, Eugenia Conduratu, Maria Fălcoianu, Alexandrina Fălcoianu, Aristia Pompei, Maria T. Văcărescu, Smaranda Moruzi, Natalia Suţu, Elena Suţu, Elena Sturdza, Zoe Romniceanu, Netty Culcer, Anna Sevescu, Arabela Yarka, Yvonne Blondel, Marta Trancu-Rainer, Simona Lahovary, Julieta Antonescu, Sybille Chrissoveloni, Eliza Leonida, Adela Leonida, Valentina Constantinescu, Eugenia Mateescu, Florica Teodorescu, Angela Gurău, şi multe, multe altele, pe care din motive de spaţiu, nu le mai putem menţiona aici, dar sunt scrise în cartea de aur a eroilor neamului românesc şi multe sunt prezente în paginile prezentului album. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu.**

SURORILE DE CARITATE

de Ludovic Dauş

...Şi vin şi trec soldaţii... şi zarea mortuară.
Revarsă în spitale grămada ei bizară
De trupuri hăcuite şi-avânturi ce s-au frânt..
E-al luptei şi al Morţii cumplit desnodământ;
Şi-ţi amorţesc răniţii, zvâcnirile durerii
Pe paturile albe, şi-n cutele tăcerii...
Tot Neamul rugăciune şi-o 'nalţă pentru Ei:
„Păstrează-mi-i, o Doamne, pe toţi copiii mei!"
Şi palide, grăbite, în alb înveşmântate
Trec jertfele atâtor surori de caritate,
Ce din prinosul vieţii şi-al sufletului lor
Aduc şi agoniei un gând întăritor.
Sunt suflete de veghe, sunt suflete miloase!
Şi mâinile lor sfinte, pe rănile hidoase,
Mereu alintătoare, sfioase de-ndurări,
Dezmeardă suferinţa, ca nişte sărutări...
Spre ce rănit speranţa, întâiu şi-ntâiu s-o poarte?
E-o luptă nesfârşită pe viaţă şi pe moarte,
O goană după leacul liniştitor adus
Şi-n rană şi pe suflet cu atâta grijă pus,
Şi albe, trec întruna prin sălile durerii
Asemeni unor candeli aprinse Învierii!

(*Albina. Revistă Enciclopedică Populară*, nr. 51-52, 30 octomvrie 1916, p. 119).

IDA ABRAMOVICI* – absolventă a Facultăţii de medicină din Bucureşti. În perioada 1916-1917 a lucrat la Spitalul Colţea din Bucureşti şi apoi a îndeplinit serviciul sanitar în Campania de retragere spre Moldova. În 1929 a fost decorată cu Crucea „Regina Maria" cls a II-a.

FRIDA ACKERMAN – medic. A lucrat în perioada 1916-1917 în Spitalul nr. 269 din Iaşi. În 1918 a fost decorată cu „Coroana României" cu spade în grad de cavaler, pentru ajutorul medical acordat bolnavilor.

ELIZABETA ADAMENKO – soră de caritate, decorată cu Ordinul Crucea „Regina-Maria" cls. a III-a.

CORALIA AGAPI – asistentă la pansamente; „pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care şi-a îndeplinit serviciul în 1917, contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spitalul Crucii Roşii, filiala Hârlău", a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

* Autorii semnalărilor persoanelor din paginile ce urmează precum şi activitatea acestora în slujba Crucii Roşii Române sunt prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu, dr. Mihail Ipate şi dr. Mirela Popa-Andrei.

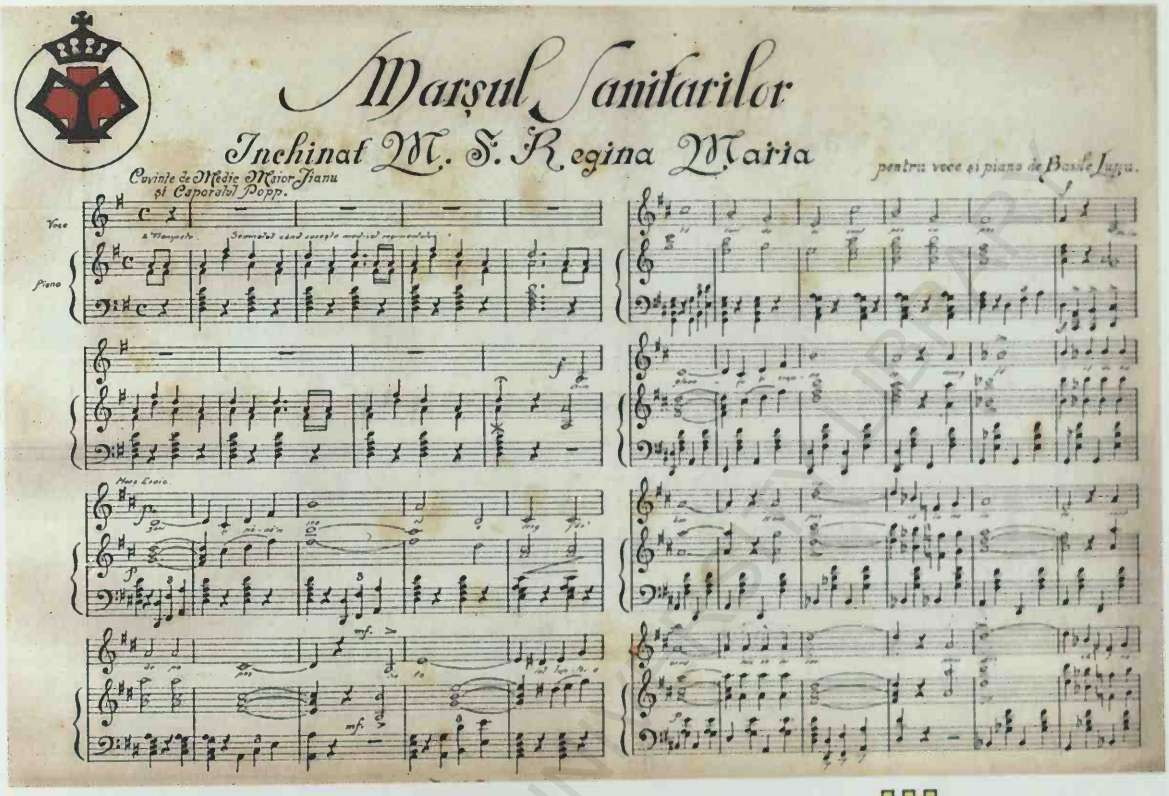

Marşul Eroilor Sanitari
Versuri: medic maior Jianu și caporal Popp. Muzica: Basile Lupu
Colecția *Albume*, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I"

Muzeul Militar Național

Banderolă Crucea Roșie

Sursa: https://www.europeana.eu/portal/ro/record/2020601/contributions_6966.html; autor: Alin Dimancescu; licență: CC0 1.0 Universal (CC0 1.0) Public Domain Dedication; termeni de utilizare: https://creativecommons.org/publicdomain/zero/1.0/

Monumentul Eroilor Sanitari, operă a sculptorului italian Raffaello Romanelli, se află în Piața Operei din București, la intersecția Splaiului Independenței cu Bulevardul Eroilor Sanitari, în vecinătatea Operei Naționale și a Facultății de Medicină. A fost înălțat în anul 1932 și este închinat memoriei medicilor, sanitarilor, surorilor voluntare care au salvat vieți pe fronturile Primului Război Mondial.

Foto: Mihail Ipate

Sala de pansament
Colecția *Fototecă*, Muzeul Militar Național
„Regele Ferdinand I"

Masă de operații din lemn pentru campanie, model. 1915
Colecția *Sanitare* Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I"

Cutie cu fiole cu fir de in sterilizat
Colecția *Sanitare* Muzeul Militar Național
„Regele Ferdinand I"

Muzeul Militar Național

Aparat pentru sterilizat

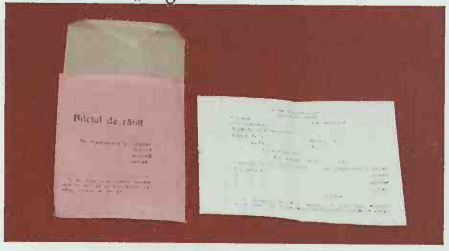

Bilet de rănit
Colecția *Sanitare*, Muzeul Militar Național
„Regele Ferdinand I"

Sticlă sanitară și diverse medicamente

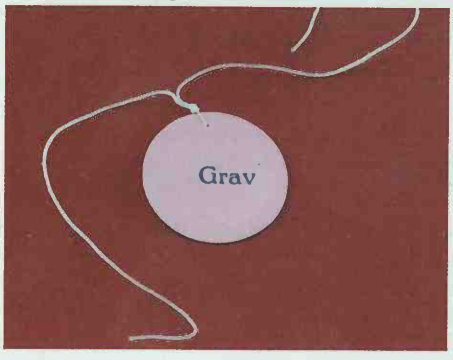

Semn de rănit grav
Colecția *Sanitare* Muzeul Militar Național
„Regele Ferdinand I"

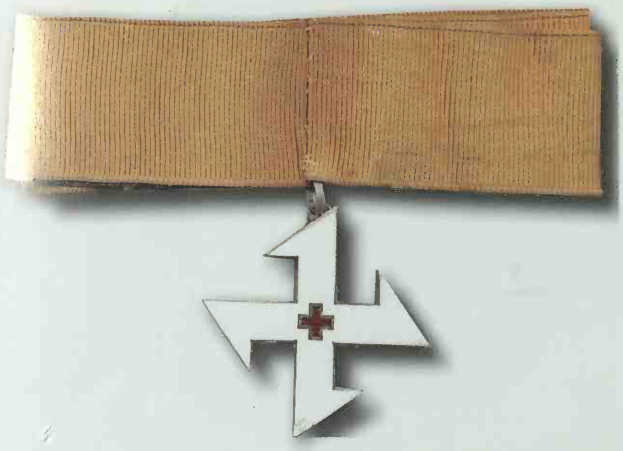

Ordinul „Regina Maria" cl. I, model 1917.

Ordinul „Crucea Regina Maria" cl. a III-a, pentru doamne, model 1917.

Ordinul „Mihai Viteazul" cl. a III-a, model 1916.

Medalia „Bărbăție și Credință" cl. I, cu spade, model 1916.

Medalia „Răsplata muncei pentru biserică" cl. I, model 1907.

Crucea „Meritul sanitar" cl. I, model 1917.

BUCHAREST UNIVERSITY LIBRARY

Muzeul Național de Istorie a României

Avers

Revers

Medalia *Operele de caritate ale reginei Maria – Per amorem ad Lucem*, Paris, 1917

Muzeul Național de Istorie a României, Cabinetul Numismatic

Katiușa Pârvan; Maria Neguțu. Aspecte ale colaborării româno-franceze în Primul Război Mondial reflectate în medalii și plachete. *Muzeul Național*, București, XVI, 2004, 15

Avers

Revers

Medalia *Ajutor Ambulanțelor României (Secours aux Ambulances de Roumanie)*, Paris, 1917

Muzeul Național de Istorie a României, Cabinetul Numismatic

Katiușa Pârvan; Maria Neguțu. Aspecte ale colaborării româno-franceze în Primul Război Mondial reflectate în medalii și plachete. *Muzeul Național*, București, XVI, 2004, 15

BCU CENTRAL UNIVERSITAR

Surori de caritate.

Colecția *Fototecă*,
Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I"

Trenul sanitar nr. 1 cu echipa „Regina Maria."

Colecția *Albume*, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I"

Muzeul Militar Național

Secția Pufești, Triajul Armatei 1.

Colecția *Albume*, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I"

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARY

Echipa *Regina Maria nr. 1* și personalul Spitalului Mobil 8, Onești.
Colecția *Albume*, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I"

Personalul chirurgical al Spitalului nr. 209 din București.
Colecția *Fototecă*, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I"

Personalul Spitalului Filantropia din București.
Colecția *Fototecă*, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I"

Muzeul Militar Național

Ambulanță sanitară, 1917.

Colecția *Fototecă*, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I"

Evacuarea răniților, 1917.

Colecția *Fototecă*, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I"

Comitetul de Asistență al Crucii Roșii Române de la Paris, 1918.

Arhivele Naționale ale României, Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale,
fond Comitetul de Asistență al Crucii Roșii de la Paris (1916-1923)

Palatul Ghidigeni, transformat în spital („Prințul Mircea"), în timpul Războiului; de la stânga la dreapta: Ion (Zani) Chrissoveloni, colonelul Anderson (șeful forțelor americane în România), Nicky Chrissoveloni, Regina Maria, aghiotantul reginei și Sybille Youell-Chrissoveloni, soția lui Ion.

Arhiva Ion Nicolae Chrissoveloni

Brevet de soră medicală din Basarabia, 1916.

Muzeul Național de Istorie a României

August 1917, Ghidigeni. Colonelul medic șef francez Korylosi alături de infirmiere.

Gen. Chambe. *Route sans horizon. Les eaux sanglantes du Beau Danube Bleu.* Paris: Plon, 1957

CUIASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Doamnele şi Domnişoarele care au dirijat spitale în Bucureşti în timpul ocupaţiei.

Doamnele și domnișoarele care au condus spitale în București în timpul ocupației germane

Aristja D. Pompeiu. *Activitatea Crucei Roşii. Calendarul de războiu al ostaşilor români,* 1919.

romfilatelia
o lume într-un timbru

Colecția
S.C. Romfilatelia S.A.

Viorica-Maria Agarici
(1886-1979)

Născută la Dămieneşti, judeţul Roman, fiica lui Gheorghe Văsescu şi a Ortansei Morţun, şi-a petrecut anii copilăriei şi ai adolescenţei făcând naveta între moşia familiei de la Coţuşca (jud. Botoşani) şi Paris unde tatăl ei fusese numit ataşat militar la Legaţia României. După ce a absolvit Institutul „Les Ruches" din Paris s-a întors în România şi s-a căsătorit cu inginerul agronom Ion. C. Agarici. În timpul războiului a fost infirmieră voluntară în cadrul Crucii Roşii Române şi a îngrijit răniţii în Moldova, în spitalele din spatele frontului. A primit ca distincţie – Meritul Sanitar clasa I.

După război a activat în continuare în cadrul Crucii Roşii, sprijinind Orfelinatul din Roman din al cărui Comitetul de sprijin a făcut parte şi înfiinţând şcoli în mediul rural.

Din 1928 a fost preşedinta filialei Crucii Roşii Române din Roman, calitate în care a sprijinit operele de binefacere ale acestei instituţii. Generoasă, bună, filantroapă şi curajoasă a contribuit cu bani la construcţia unor şcoli din mediul rural şi a susţinut şi pus în aplicare cele şapte principii ale Crucii Roşii şi Semilunii Roşii: umanitate, imparţialitate, neutralitate, independenţă, voluntariat, unitate şi universalitate.

Pentru aceste activităţi a fost recompensată în 1937 cu „Răsplata Muncii pentru construcţii şcolare" clasa I şi cu Brevetul pentru Semnul de distincţie la Contribuţia adusă Operelor Societăţii Naţionale de Cruce Roşie.

Al Doilea Război Mondial a surprins-o în acţiuni de caritate absolut memorabile. În noaptea de 2-3 iulie 1941, în gara Roman când *„trenurile morţii"* cu deportaţii evrei opriseră, Viorica Agarici le-a adus apă şi le împărţea zahăr şi pâine. Adrian-Radu Cernea, unul dintre oamenii care au beneficiat de acest ajutor a descris-o astfel: *„O femeie simplă, dar autoritară. Un nume care merită să fie binecuvântat mereu şi mereu. Un om de bine! O femeie cu suflet mare."*

După 1945 a avut domiciliu obligatoriu împreună cu unul din băieţi, cu Vasile. Ceilalţi doi (Georgel şi Costăchel) au fost închişi. Din 1943 s-a stabilit la Bucureşti. Din cauza originilor, boiereşti faptele sale nu au mai fost evocate. I s-a acordat, *post-mortem,* diploma şi titlul de „Drept între popoare" din partea Institutului „Yad Vashem" din Ierusalim şi s-a plantat un arbore în memoria ei pe „Aleea Celor Drepţi". După 1989 a fost reabilitată; în gara Roman i s-a pus un bust şi i s-a conferit în 2011, post mortem, titlul de „cetăţean de onoare al oraşului Roman".

Bibliografie: MARCU, George şi Rodica ILINCA. *Enciclopedia personalităţilor feminine din România.* Prefaţator Marius Sala. Bucureşti: Meronia, 2012, p. 26-27. **prof. univ. dr. Adina Berciu -Drăghicescu**

BUCHAREST TRADITIONAL SOCIETY LIBRARY

EUGENIA ALCAZ – „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a îngrijit răniţii din spitalul Crucii Roşii britanice «Principele Mircea» din Roman în 1916-1917" a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

ALEXANDRINA ALEXANDRESCU – infirmieră la spitalul Crucii Roşii, filiala Slatina, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

JEANNE ALLEYRAT – de la laboratorul de medicină experimentală; a fost decorată cu Ordinul Coroana României cu spade în grad de Cavaler.

LENUŢA ANASTASESCU – „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a îngrijit bolnavii de tifos exantematic aflaţi în secţia bolilor contagioase de la spitalul „Crucea Roşie" nr. 266 (Liceul Naţional) în 1917" a fost decorată, în acel an, cu Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

CATERINA ANASTASIU-ALEXANDRU – preşedinta Crucii Roşii din Tecuci; a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina-Maria" cls. I „pentru zelul fără margini şi devotamentul remarcabil cu care a contribuit la înfiinţarea spitalului temporar instalat la Şcoala de fete nr. 2 (Tecuci), precum şi pentru abnegaţia deosebită cu care a îngrijit bolnavii de tifos exantematic în 1917".

MARIA ANGHELESCU – „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a îngrijit bolnavii de tifos exantematic aflaţi în secţia bolilor contagioase de la spitalul „Crucea Roşie nr. 266 (Liceul Naţional) în 1917", a fost decorată, în acel an, cu Crucea „Regina Maria" cls.a III-a.

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Julieta Antonescu
(?-1917)

„Minunata doamnă Antonescu" după cum a numit-o Arabella Yarka care a cunoscut-o personal, lucrând împreună la Spitalul din Coţofeneşti. A fost soţia lui Victor Antonescu, ministrul României la Paris în timpul Primului Război Mondial, şi apropiată a reginei Maria care a descris-o în cuvinte minunate în 1919, la doi ani de la decesul ei, în urma contractării tifosului exentematic: *„a muncit alături de mine şi a murit în slujba Reginei ţării"*. Regina o caracteriza astfel: *„o soră de caritate fără asemănare în mijlocul răniţilor şi bolnavilor; când luptele au încetat, nu şi-a căutat odihna atât de mult meritată, ci a început să umble din sat în sat să împartă haine şi hrană, să îngrijească de cei sărmani, necruţându-şi sănătatea ei gingaşă. Săracii i se închinau ca unei sfinte, când o vedeau totdeauna cu zâmbetul pe buze. Când într-un sat depărtat, în munţi, moartea a răpit-o, sătenii s-au rugat să le fie îngăduit s-o înmormânteze ca pe un ostaş, acolo unde a căzut." (...) La Tarcău muncise cu un adevărat devotament doamna Julieta Antonescu, jertfindu-şi viaţa pentru cei nevoiaşi, căci se îmbolnăvi şi muri. (...) Mă duceam des la mormântul ei; acolo se adunau în jurul meu cei ce fuseseră îngrijiţi de ea şi îmi povesteau multe... «era ca o mamă», îmi spuneau ei şi parcă îi vedeam în ochi chipul ei tânăr şi frumos, aşa cum o cunoscusem cu un an înainte... Amintirea ei a rămas sfântă în satul Tarcău."* (Regina Maria)

A murit de tifos exantematic în satul Tarcău din Munţii Vrancei unde îngrijea bolnavii şi pe cei întorşi acasă de pe front.

Julieta Antonescu a fost decorată de francezi cu Legiunea de Onoare şi de români cu Marea Cruce „Regina Maria".

Bibliografie: MARIA, Regina României. *Femeile noastre în război. Lectura pentru toţi*, 1919, nr.3, p. 134; MARIA, Regina României. *Povestea vieţii mele*. Trad. din limba engleză de Mărgărita MILLER-VERGHI. Vol. 3. [Bucureşti]: Adeverul, [s.a.], p. 522; YARKA, Arabella. *De pe o zi pe alta. Carnet intim 1913-1918*. Trad. de Denisa TOMA. Prefaţa Mihai Dimitrie Sturdza. Bucureşti: Campania, 2010, p. 266. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu.**

LISONETTA ANTONESCU – soră de caritate. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care şi-a îndeplinit serviciul în 1917, contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spitalul Crucii Roşii, filiala Turnul-Severin", a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

OLIMPIA ANTONI – infirmieră la spitalul Crucii Roşii, filiala Roman, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

MARIA APOSTOL-DRĂGUŞIN – „Pentru munca fără preget depusă în îngrijirea bolnavilor contagioşi la spitalul Crucea Roşie Nr. 266 (liceul Naţional) în 1916-1917", a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

UMAS CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

MARGARETA ARAPU – casieră-contabilă. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care şi-a îndeplinit serviciul în 1917, contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spitalul Crucii Roşii, filiala Botoşani", a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria"cls. a II-a şi cu Medalia de aur cu inscripţiunea „Pentru Sârguinţă" cu panglica Sf. Ana.

Constanţa Argetoianu

Foto: *Familiile Boiereşti din Moldova şi Ţara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică şi biografică*, coordonator şi coautor Mihai Dim. Sturdza. Volumul 2. Bucureşti: Simetria 2011

CONSTANŢA ARGETOIANU (1851-1934) – a fost preşedinta Comitetului pentru Ajutorarea Răniţilor şi Bolnavilor evacuaţi din Moldova înfiinţat la Odesa. A lucrat în cele 3 spitale de la Odesa. *„Doamna Argetoianu cu toată vârsta ei înaintată şi cu toată sănătatea ei şubredă, mumă-mea-spune politicianul Argetoianu – vizita destul de des spitalele şi-mi povestea că de ce sufereau mai mult soldaţii era depărtarea de ţară".*

VALENTINA ARGETOIANU – căsătorită cu Ion Lahovary, apoi cu Argetoianu Constantin; a lucrat în spitalele din Moldova şi apoi în cele de la Odesa.

AURORA şi VIORICA ARION – au lucrat ca infirmiere în Spitalul „Sf. Ecaterina" din Bucureşti.

MARIA ARION – preşedinta *Societăţii Aşezământul Maicii Domnului*, sora lui C. C. Arion – a activat în *Societatea Femeilor Române*.

MARIA ARONOVICI – soră de caritate de la Crucea Roşie; a primit Medalia „Pentru sârguinţă" de argint cu panglica Sf. Ana.

ANA ASLAN (1897-1988) – medic, fiica lui Mărgărit şi a Sofiei Aslan, armeni din Brăila. În 1915 s-a înscris şi a urmat Facultatea de medicină din Bucureşti şi în timpul războiului a activat ca voluntară în spitalele din Bucureşti şi apoi în spitalele militare din Iaşi.

GEORGETA ASLAN – „pentru zelul şi devotamentul cu care a îngrijit răniţii şi bolnavii contagioşi la spitalul nr. 280 (Liceul Laurian, Botoşani) în 1916-1917", a fost decorată în 1918 cu Ordinul „Crucea Regina Maria" cls. a III-a.

AUGUSTINA ATANASIU – soră de caritate în spitalul Crucii Roşii, filiala Vaslui, decorată în 1918 cu Ordinul „Crucea Regina Maria" clasa a III-a.

MARIA ATANASIU – locţiitoarea preşedintei filialei Crucii Roşii Slatina. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a condus spitalul Crucii Roşii, filiala Slatina, în 1916—1917, contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spital" a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

BCUIASI/OCR

Clotilda Averescu
(?-1934)

Muzeul Militar Național

Colecția *Fotografii originale*, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I"

„A fost o mare româncă și o vrednică soție a mareșalului Averescu". În 1912 în București a înființat Căminul de Studente „Spiru Haret" pe care în vara anului 1916 l-a transformat în Spitalul nr. 360, primind imediat zeci de răniți. La retragerea în Moldova cu răniții și a continuat să lucreze în spitale și să îngrijească răniții. Regina Maria considera că: *„Generalul Averescu și cu soția lui muncesc minunat mână în mână; ea e pentru dânsul de neasemuit ajutor. Totuși rămâne modestă și nu se arată niciodată în locul întâi și trăiește numai pentru a face bine."*

A ctitorit nenumărate lăcașuri de învățătură. A organizat în spitale împreună cu regina Maria adevărate concerte de muzică de cameră pentru răniți, aflându-se în fruntea evenimentelor artistice, iar George Enescu a fost prezent mereu la solicitările lor și la București și la Iași unde au fost momente artistice deosebite, recitaluri de vioară date în spitale pentru răniți.

A făcut parte în 1917 din Comitetul de Inițiativă pentru Ocrotirea Orfanilor de Război constituit la Iași de Olga Sturdza.

La Bacău s-a specializat de asemenea în „operele de binefacere și îngrijirea răniților".

„Pentru activitatea remarcabilă, ce a dezvoltat în timpul campaniei 1916-1917, alinând suferințele ostașilor și populațiunei civile produse prin greutățile inerente ale războiului", a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina-Maria" cls. I. A înființat în Bacău Spitalul «Căminul Studentelor», o societate pentru ajutorarea refugiaților populațiunei sărace și un atelier în care se lucrează un mare număr de efecte trebuincioase armatei. De asemenea, a înființat și se ocupă îndeaproape de bunul mers al sanatoriului «În Carpați», din Piatra-Neamț, în care un mare număr de ofițeri, subofițeri și soldați își redobândesc sănătatea zdruncinată în urma rănilor și boalelor ce au dobândit pe front".

Bibliografie: *Vatra Ostașului*, 1934, nr. 3, p. 8; VELCU, Anton D. *Memoriei distinsei profesoare Elena Cancicov (soră de caritate în timpul războiului)*. București: Tip. Dimitrie Cantemir, 1936, p. 21; COSMA, Viorel. *Jurnal de război (1916-1919): Cpt. Dr. Constantin Cosma*. Onești: Magic Print, 2013, p. 13. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu.**

RUXANDRA BALAIŞ – infirmieră, şefa atelierului de lenjerie din Spitalul de la Roman. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care şi-a îndeplinit serviciul în 1917, contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spitalul Crucii Roşii, filiala Roman", a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

ELSA BALOTĂ-CONSTANTINESCU – preşedinta filialei Crucii Roşii din Turnu-Severin. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a condus spitalul Crucii Roşii, filiala Turnul-Severin în 1916-1917, contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spital", a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls.a II-a.

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Arhiva Ion Varlam (Oana Marinache. *Ştirbey: reşedinţe, moşii, ctitorii.* Bucureşti: ACS, 2014.)

Maria (Marieta) Balş (1876-1963)

Maria (Marieta) a fost fiica principelui Alexandru B. Ştirbey şi sora lui Barbu A. Ştirbey. În 1897 s-a căsătorit cu Gheorghe Balş, inginer, arhitect şi istoric de artă. Împreună au avut patru copii: Zoe (1897-1991), Alexandru (1898-195?), Ion (1901-1980) şi Matei (1905-1976).

În timpul războiului s-a aflat la conducerea Spitalului nr. 143 din Bucureşti, instalat la Şcoala de Poduri şi Şosele şi destinat îngrijirii speciale a fracturilor. În *Jurnal,* la 8/21 iulie 1917, regina Maria nota: *„Am plecat cu mica Ecaterina la spitalul din Liceul Internat, ca să vedem cum lucrează Maria Ştirbey cu amputaţiii ei".* În noiembrie 1916 s-a retras spre Moldova, evacuând răniţii şi însoţind familia regală.

Regina Maria a numit-o vicepreşedintă în Comitetul de Asistenţă pentru Ajutorarea Refugiaţilor. În Comitet erau cooptaţi câţiva miniştri ai guvernului, precum Alexandru Constantinescu, I. G. Duca, George Mârzescu, bancheri şi oameni de afaceri. Se urmărea organizarea unei reţele de cantine şi aziluri în toată Moldova, cu banii primiţi din partea guvernului şi din subscripţiile adunate în urma unor activităţi de caritate.

Portretul Marietei este schiţat în *Jurnalul* reginei astfel: *„Este o femeie muncitoare, minunată şi modestă, o adevărată sfântă, întocmai opusul a ceea ce descriam ieri. Face totul cu mâinile ei, cu o modestie extraordinară şi cu o abnegaţie totală şi de-a dreptul uimitoare"* A primit din partea reginei decoraţia Crucea „Regina Maria" clasa a II-a alături de Elena Moruzzi, Elena Davila-Perticari, doamna Rosetos şi dra. Macari.

A fost infirmieră-şefă la Spitalul de la Şcoala ortodoxă din Bucureşti. S-a retras odată cu armata şi guvernul în Moldova şi a lucrat în spitalele de acolo. A condus Comitetul Central de Acţiune a Crucii Roşii Române de la Iaşi care strângea fonduri, organiza cantine şi ateliere de lucru şi tabere pentru tineri.

Bibliografie: Asistenţa refugiaţilor. Opera Regina Maria. *Mişcarea*, 21 mai 1917, nr. 113, p. 1; MARIA, Regina României. *Jurnal de război.* Ed. îngrijită şi prefaţă de Lucian BOIA. Trad. din engleză de Anca BĂRBULESCU. Vol. 1: *1916-1917: precedat de însemnări din 1910-1916*, p. 474; vol. 2: *1917-1918*, p. 83, 87, 474. Bucureşti: Humanitas, 2014-2015. **dr. Filica Drăghici.**

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

LUCIA BANCHERIU – *„doctorandă de la spitalul de contagioşi nr. 2, pentru curajul şi devotamentul cu care a îndeplinit serviciul în 1916-1917 la spitalul de chirurgie din Bucureşti şi cu echipele de deparazitare a populaţiei şi trupelor din Brăila, Râmnicu-Sărat şi Dorohoi".* Deşi era în serviciul laboratorului spitalului de contagioşi nr. 2, şi-a oferit serviciile pentru îngrijirea exantematicilor şi a contractat în urmă febra-tifoidă pe front". A primit Ordinul „Steaua României" cu spade în grad de Cavaler.

LADY BARCLAY – soţia lui Sir George Barclay (1862-1921), ministru plenipotenţiar al Marii Britanii în România. A împărţit cadouri în spitalele din Bucureşti şi a lucrat ca infirmieră voluntară în Spitalul Automobil Clubul Român din Bucureşti. A făcut parte din Comitetul de Ajutorare a Răniţilor de Război. *„Pentru zelul şi activitatea excepţională cu care a participat la organizarea spitalelor noastre cât şi ca infirmieră la serviciul de triaj din gara Iaşi, unde a lucrat în tot timpul luptelor din vara anului 1917, contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor noştri. A fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina-Maria" cls. I. Graţie solicitudinii sale, Crucea Roşie Britanică a oferit o cantitate importantă de material sanitar pentru bolnavii şi răniţii români";* .

AIDA BARONCEA – administrator. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care şi-a îndeplinit serviciul în 1917, contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spitalul Crucei Roşii, filiala Hârlău", a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

MARIE-AMELIE BASTACHI – infirmieră-voluntară, decorată în 1918 cu Ordinul „Crucea Regina Maria" cls. a III-a, *„Pentru zelul şi devotamentul cu care a dat îngrijiri răniţilor aflaţi în spitalul de la Ghidigeni în 1916-1918".*

MARGARETA BASTACHI – infirmieră-voluntară, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a-III-a, *„Pentru zelul şi devotamentul cu care a dat îngrijiri răniţilor aflaţi în spitalul de la Ghidigeni în 1916-1918".*

NATALIA BASTACHI – infirmieră-voluntară, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a-III-a,*„Pentru zelul şi devotamentul cu care a dat îngrijiri răniţilor aflaţi în spitalul de la Ghidigeni în 1916-1918".*

ECATERINA BĂBEANU – a lucrat în Spitalul nr. 111, în Bucureşti, la atelierul de lenjerie.

MARIA BĂLĂCEANU – îngrijitoare la bolnavi în spitalul Crucii Roşii, filiala Dorohoi, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

ELENA BĂRBULESCU – supraveghetoare de la spitalul Crucii Roşii, filiala Câmpina, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

DOAMNA BĂRSESCU – împreună cu cele cele două surori ale ei a lucrat în Spitalul „Sfântul Sava" din Iaşi.

MISS BELIN – a lucrat în Bucureşti în Spitalul de la Palat, în Calea Victoriei.

CLAIRE-HÉLÈNE DE BELLOY (1870-1945) – nepoata domnitorului Gh. Bibescu, căsătorită cu Hubert, marchiz De Belloy, şeful misiunii navale franceze în România (1916-1918). A făcut donaţii şi a lucrat în spitalele din Bucureşti.

MARIA BENEDUCE – a fost decorată în 1917 cu Crucea „Regina Maria" cls. a III-a „pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a îngrijit bolnavii aflaţi in secţia bolilor contagioase de la spitalul „Crucea Roşie nr. 266 (liceul Naţional) în 1917" .

ELLA BENGESCU-BĂICOIANU (1880-1971) – fiica Zoei Bengescu, căsătorită cu George Băicoianu. A lucrat în Bucureşti în Spitalul Automobil Clubul Român. În noiembrie 1916 s-a retras la Iaşi şi apoi a plecat în Danemarca.

MARIA BENGESCU (MIMI) – RACOTTĂ (1884-1939) – fiica Zoei Bengescu. A lucrat ca infirmieră în Spitalul Automobil Clubul Român din Bucureşti.

Maria Racottă, Elisabeta Bengescu, Zoe Cămărăşescu, Ella Băicoianu.
În prim-plan Zoe Bengescu (născută Rosetti, mama fetelor).

Zoe Cămărăşescu, 1932.

Foto: Zoe Cămărăşescu. *Amintiri: Frumuseţe, graţie, armonie, noblеţe. Adică tot ce am pierdut.* Bucureşti: Ponte, 2011.

ELISABETA (LIZU, LIZET) BENGESCU (1891-1981) – fiica Zoei Bengescu. A lucrat şi ea în Bucureşti în Spitalul Automobil Clubul Român.

ZOE BENGESCU-CĂMĂRĂŞESCU (Zozo, Zumpi) (1895-1987) – fiica Zoei Bengescu, căsătorită cu Ion Cămărăşescu. A lucrat în Spitalul Automobil Clubul Român din Bucureşti, la secţia pansamente şi apoi la sala de operaţii. A lucrat acolo împreună cu surorile ei şi cu Elisabeta Odobescu. În 1917 a împărţit ajutoare de la Crucea Roşie în lagărul de prizonieri de la Câmpina.

Atmosfera din Spitalul nr. 118 unde a lucrat Zoe Cămărăşescu a fost cumplită. A descris-o în *Jurnalul* ei: *„Nu mai stăteau o clipă, pansau mereu, doctorul (Traian) Nasta opera toată ziua. Au fost zile când noi, cele din sala de operaţii nu ne întorceam acasă decât seara. Martha Bibescu care locuia în spital ne dădea din mâncarea ei. Dar toată această oboseală era răsplătită de simţământul că suntem într-adevăr de ajutor. În timpul operaţiilor doctorii aproape că nu vorbeau; totul se rezuma la gesturi, o jumătate de cuvânt era destul ca să înţelegem ce cutie să prezentăm, ce instrument să luăm, ce pense să strângem peste o venă deschisă, cum să susţinem un picior care ne rămânea pe braţe şi pe care-l depuneam într-o găleată ţinută de Anica, femeia care îl ducea la crematoriul spitalului (...). Nu existau antibiotice. Se lupta contra infecţiei doar cu iod, cu soluţie Dakin, acid fenic. Septicemia se declanşa fără a putea fi oprită”.*

LUCREŢIA BENGESCU – a lucrat în Spitalul „Sf. Ecaterina” din Bucureşti.

ALEXANDRINA BERLINSCHI – infirmieră-şefă, la spitalul Crucii Roşii, filiala Roman, decorată cu Crucea „Regina Maria” cls. a III-a.

Arhivele Naţionale ale României, Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice Centrale, Colecţia Documente Fotografice

Martha Bibescu
(1886-1973)

Data naşterii sale este încă discutabilă. Frumoasă, bizară, capricioasă, cu o inteligenţă puţin obişnuită, Martha Bibescu, de la naşterea ei, a reuşit să facă lumea să vorbească despre ea. Actele păstrate până acum, nu au permis să se conchidă clar asupra momentului în care ea a văzut lumina zilei, 28 ianuarie/9 februarie 1886 sau 1889. Deoarece în anul 2016 s-au sărbătorit 130 ani de la naşterea ei, este mai plauzibilă data de 28 ianuarie/9 februarie 1886. Locul unde s-a născut a fost oraşul Bucureşti. Părinţii ei – Ion N. Lahovary (1844-1915), om politic, fost ministru, diplomat şi Smaranda (n. Mavrocordat, 1860-1920) – s-au îngrijit ca, de mică, fiica lor Martha să fie educată într-o mănăstire catolică a ordinului Clementinelor din Biarritz. Din fondul ei de documente păstrat în S.U.A. rezultă că a avut o instrucţie extrem de solidă. Ea s-a datorat, pe de o parte călugăriţelor, pe de alta guvernantelor franceze. La vârsta de 16 ani s-a măritat cu principele George Valentin Bibescu. Acesta era un sportiv plin de curaj, care adora riscurile impuse de practicarea aviaţiei. În anul 1905, după o naştere foarte grea, a adus pe lume singurul ei copil, o fiică, Valentina. Imediat apoi, împreună cu soţul ei, un automobilist pasionat,.a făcut o călătorie în Orient, până la Teheran, unde el avea însărcinări diplomatice. Urmarea a fost apariţia primului ei roman *Les Huit Paradises.* Cartea, cu caracter mai mult de jurnal de călătorie, s-a bucurat de un succes enorm. Această situaţie a mulţumit-o pe Martha, care voia să fie permanent în centrul atenţiei societăţii. Frumuseţea ei l-a atras şi pe kaiser, care, în preajma declanşării primului război mondial, *„marele război"*, i-a dedicat câteva luni din viaţa sa. Martha Bibescu s-a preocupat şi de refacerea palatului brâncovenesc de la Mogoşoaia, pe care în anul 1912 îl primise în dar de la soţul ei. A refăcut total fastuoasa clădire, cu mari eforturi financiare şi logistice, cu ajutorul unei rude tinere, arhitectul G. M. Cantacuzino.

În perioada 1914-1916 la reşedinţa sa de la Mogoşoaia a organizat un salon frecventat de diplomaţi străini, intelectuali şi politicieni români şi unde aveau loc discuţii politice, culturale şi diplomatice. Mogoşoaia era pentru ea *„regatul broaştelor, al privighetorilor şi al lişiţelor"*.

În momentul izbucnirii luptelor, Martha Bibescu s-a arătat pe deplin partizană a Franţei. În noiembrie 1916 l-a chemat la ea, la Mogoşoaia, pe ministrul plenipotenţiar al Franţei la Bucureşti,

contele de Saint-Aulaire. Martha Bibescu i-a încredinţat atunci mantia de domn, sceptrul şi alte însemne ale puterii lui George Bibescu, unchiul soţului său, spre a fi duse în Franţa. Contele de Saint-Aulaire a remarcat ironia sorţii: Martha Bibescu nu ştia că mantia găurită cu focuri de revolver îşi datora această stare unui unchi al ambasadorului Franţei în Imperiul Ţarist, Maurice Paleologue. Ea a procedat astfel deoarece intrase în legătură la Bucureşti cu lordul Christopher Birdwood Thomson of Cardington, maior britanic, ataşatul militar în România. Acesta a atras-o să lucreze atent şi pasionat în slujba Imperiului Britanic. Această situaţie a fost redată cu multă artă de Martha Bibescu. (*Le destin de Lord Thomson of Cardington,* suivi de Smaranda, par le brigadier général Lord Thomson of Cardington, préface de James Ramsay MacDonald, Paris, Flammarion, 1932).

Când Bucureştiul a fost ocupat, Martha Bibescu a devenit soră de caritate și a organizat împreună cu Any Zănescu şi apoi a condus spitalul nr. 118 fondat de regina Maria şi instalat la Automobil Clubul Român din Bucureşti. A primit instrumentar din Franţa. A fost numită acolo de Alexandrina Cantacuzino. S-a ocupat de spital până în mai 1917 când a plecat în Elveţia şi nu s-a retras la Iaşi. Perioada cât a lucrat ca directoare, dar şi ca infirmieră la Spitalul nr. 118, a mărturisit cu sfială, că a considerat-o drept una deosebit de fericită: „*Mi-e ruşine să o spun: n-am fost niciodată atât de fericită ca la spitalul 118 în 1916-1917. Trăiam într-o comunitate religioasă – visul meu din copilărie – eram cu fii de muncitori şi de ţărani, trăind împreună cu ei în durere*". La începutul anului 1917 nemţii au decis ca spitalul să devină „*un fel de casă de odihnă, un fel de casino militar*".

Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Stampe

Activitatea ei a atras atenţia poliţiei germane. S-a decis să i se impună domiciliu obligatoriu la Mogoşoaia. Martha Bibescu a trebuit să accepte, dar şi-a continuat munca de informare prin servitori credincioşi de pe domeniu şi prin preoţii de la capela din apropiere, susţinând acţiunile de sabotaj împotriva germanilor. Ea a ştiut că soţul ei, căpitanul George Valentin Bibescu, a primit din partea generalului de divizie adjutant Constantin Prezan Ordinul nr. 13999 din 12 decembrie 1916 al Marelui Cartier General Român, fiind detaşat pe lângă ofiţerii britanici cu misiunea de a supraveghea distrugerea „grâului britanic şi petrolului", precum şi a altor active. George Valentin Bibescu a fost cel care a transmis misiunii militare engleze acest ordin al Marelui Cartier General Român. De altfel, el a şi participat efectiv la aceste acţiuni. Mareşalul von Mackensen nu a mai suportat această situaţie. După ce a ordonat ca Martha Bibescu să fie puţin timp arestată, a mers mai departe şi a expulzat-o din România. Aflată în străinătate, nu a rămas în pasivitate, făcând diplomaţie pentru

România. Martha Bibescu a făcut parte la Paris din Comitetul de Ajutorare a răniţilor de Război. În toamna anului 1918 a revenit la Bucureşti, dar a fost întâmpinată cu ostilitate şi în aprilie 1919 a plecat în Anglia de unde a revenit în România în 1920. La sfârşitul războiului, în anii 1919-1920, Martha Bibescu şi-a folosit amplele relaţii internaţionale pentru a pleda la Paris cauza înfăptuirii României Mari.

Bibliografie: MARIA, Regina României. *Povestea vieţii mele*. Argument de Gheorghe Buzatu. Trad. din limba engleză de Mărgărita MILLER-VERGHI. Ed. a 2-a. Vol. 2. Iaşi: Moldova, 1999; ION, Narcis Dorin. *Mogoşoaia: trei secole de istorie: 1702-2002*. Cuvânt înainte de Dan Ion NASTA. Bucureşti: Tritonic, 2002, p. 86; *Martha Bibescu în timpul ocupaţiei germane la Bucureşti*. Studiu de Constantin IORDAN, urmat de un fragment din jurnalul prinţesei (15 noiembrie 1916-17 martie 1917) în trad. Lidiei SIMION şi alte documente. Bucureşti: Anima, 2005; PINTILIE, Dan Ovidiu. *Istoricul Societăţii Concordia: 1907-1908*. Ploieşti: Editura Universităţii Petrol-Gaze, 2007, p. 38. DIESBACH, Ghislain de. *Prinţesa Bibescu, 1886-1973: ultima orhidee*. Trad. şi note de Constantin Popescu. Bucureşti: Vivaldi, 2013, p. 291-299, 305, 314-315, 320-326. **prof. univ. dr. Radu Ştefan Vergatti, membru al Academiei Oamenilor de Ştiinţă.**

Arhivele Naţionale ale României, Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice Centrale, Colecţia Documente Fotografice

ALEXANDRINA BIANU – a lucrat în Spitalul Leagănul „Sf. Ecaterina" din Bucureşti.

PAOLA BLEBEA – soră de caritate. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care şi-a îndeplinit serviciul în 1917, contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spitalul Crucii Roşii, filiala Turnu-Severin", a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

BCUIASI CENTRAL UNIVERSITARA

Yvone Blondel
(1884-1971)

Cota 82136, Biblioteca Națională a României, *Colecții Speciale, Cabinetul de Fotografii*

Aviatoare, filantroapă, voluntară în armata română în Primul Război Mondial.

Fiica lui Camille Blondel (1854-1935), ministru plenipotenţiar (ambasador) al Franţei în România în perioada 1907-1916, când a fost înlocuit de Saint-Aulaire cu care a colaborat și a fost considerat artizanul intrării României în război alături de Antantă. În 1907, când a fost numit ambasador s-a mutat în București cu familia.

Născută în Franţa a devenit însă românca prin căsătorie şi a rămas în România. În 1909 Yvonne s-a căsătorit cu Jean (Ion) Cămărăşescu, licenţiat în Drept la Paris, care a fost numit ulterior prefect al judeţului Durostorum (Silistra), în Cadrilater (1913-1916) şi apoi la Galaţi (1918-1919) agent de legătură al guvernului român pe lângă ambasada rusă.

La intrarea României în război, în 1916 Yvonne se afla la Silistra cu soțul care era prefect. S-a oferit voluntar în serviciile sanitare civile de pe lângă armata română.

În aceste condiții, a înființat un spital, de 30 de locuri, pe propria cheltuială, pentru răniţii de pe front în clădirea prefecturii din Durostorum (Silistra) unde au fost aduşi răniţii de pe frontul din Dobrogea, de la Turtucaia. Aici a funcţionat ca infirmieră şi a fost şi administratorul spitalului unde a rămas să îngrijească răniţii şi după retragerea trupelor române în nordul Dunării.

După înfrângerea armatei române în Cadrilter de armatele turco-bulgare-germane, s-a retras odată cu răniţii şi a funcţionat ca infirmieră la spitalul din Brăila. Apoi, după ocuparea de inamic și a acestui oraș, s-a retras şi ea, în ianuarie 1917, în Moldova unde a funcţionat şi acolo ca infirmieră la spitalul din Iași. Peste tot și-a instalat spitalul de campanie și a oferit ajutor soldaților răniți și bolnavi. A acordat ajutor și soldaților răniți ruși, fiind decorată în 1916 cu Medalia rusească „Sfântul Gheorghe" cls. a III-a, ca șefă a spitalului din Frunzeasca.

Pentru toată activitatea ei de infirmieră, în Moldova și în Dobrogea, în apropierea frontului, Yvonne Blondel-Cămărășescu *„a fost decorată cu o decorație bărbătească pe care nu o are nici o femeie în România"*: Ordinul „Steaua României" cu spade în grad de Cavaler „pentru energia, devotamentul şi curajul exceptional cu care a lucrat la alinarea suferinţelor răniţilor căzuţi în luptele din 1916-1917.

A dirijat spitalul din Silistra, trecând cea din urmă Dunărea după plecarea trupelor. A înființat două spitale în Medgidia, spitalul Durostor din Brăila; a îngrijit exantematicii din Liceul Internat Iași și a înființat spitalul Invalizilor de război din Iași. Luând direcția unui spital mobil de evacuare, a lucrat fără sfială la Ivești sub bombardamentul zilnic al artileriei grele inamice. A dat cele mai evidente probe de abnegație și de un înalt patriotism".

A primit și Crucea „Regina Maria" cls. I *„fiindcă a fost uimitor de curajoasă pe toată durata războiului și a fost mereu prezentă acolo unde situația era mai disperată".*

După terminarea războiului s-a reîntors în Franța, la Paris, cu părinții ei, unde ca membră a Crucii Roșii Franceze, s-a ocupat de mormintele românilor morți în Franța, îndeosebi de cei decedați în Alsacia precum și de repatrierea soldaților români luați prizonieri și concentrați în Franța.

Pasionată de mașini a făcut parte alături de Martha Bibescu din Automobil Clubul Român. Altă pasiune a ei a fost aviația; în 1910 a stabilit un record mondial: a fost prima femeie care la bordul unui biplan a parcurs 50 de km la o înălțime de 600 de m, doborând recordul unei franțuzoaice care zburase 30 de km.

După război a revenit în România, a divorțat de Jean Cămărășescu și s-a căsătorit în 1922 cu Jean Postelnicu pe care l-a cunoscut în Franța. A învățat și limba română și în final s-a stabilit definitiv în București deoarece, după cum mărturisea, *„a devenit româncă (...) este franțuzoaică, dar și româncă".*

După terminarea celui de-al Doilea Război Mondial, comuniștii l-au arestat pe Jean Postelnicu, apoi i-au impus domiciliu forțat. Yvonne a cumpărat o casă lângă București, unde s-a stabilit cu familia și a trăit până la 87 de ani.

Bibliografie: BLONDEL, Yvonne. *Jurnal de război 1916-1917: frontul de sud al României.* Versiune românească de Rodica ZAGĂR. București: Institutul Cultural Român, 2005, p. 11-23; ANCA, Elena-Claudia. *Incursiuni în femininul interbelic românesc.* Cluj-Napoca: Ecou Transilvan, 2013, p. 151-153; ANON. Yvonne Blondel. *Enciclopedia României: prima enciclopedie online a României.* 8 august 2011 [Accesat 7 iulie 2017]. Disponibil la: http://enciclopediaromaniei.ro/w/index.php?title=Yvonne_Blondel&oldid=49341. **Anemari Monica Negru, *expert principal Arhivele Naționale ale României* și prof. univ. dr. Adina Berciu.**

MARILINA BOCU – a lucrat ca infirmieră în Spitalul francez din Iași.

DOMNICA BODEANU – infirmieră. „Pentru zelul și abnegația cu care a îngrijit bolnavii aflați in secția de boli contagióase a spitalului Brâncovenesc în 1917" a fost decorată în 1917 cu Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

ELISA BOERESCU – a lucrat în Spitalul nr. 111 din București, la atelierul de lenjerie.

LUCIA L. BOGDAN – președinta filialei Crucii Roșii Piatra – Neamț a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina-Maria cls. I „pentru zelul și frumoasele calități sufletești de care a dat dovadă în timpul campaniei din 1916 – 1917. Dezvoltând o activitate excepțională, a contribuit de aproape la organizarea spitalului și la alinarea suferințelor răniților și bolnavilor din război".

ELENA BOTEZ – soră de caritate, conducătoarea cantinei spitalului Crucii Roșii, filiala Bârlad, decorată în 1918 cu Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

VETURIA BOTEZ – secretara spitalului din Vaslui. „Pentru zelul și devotamentul remarcabil cu care și-a îndeplinit serviciul în 1917, contribuind de aproape la alinarea suferințelor răniților și bolnavilor din spitalul Crucii Roșii, filiala Vaslui" a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

ZOZO BOZIANU – a lucrat în București în Spitalul nr. 113, instalat în sediul Școlii Ortodoxe și în Spitalul de Poduri și Șosele.

Virgilia Braniște
(1885-1969)

Biblioteca Județeană „George Barițiu", Brașov, Colecții Speciale, fond Virgilia Braniște

„Era un înger trimis de Dumnezeu în calea mea, un serafim bălai, pogorât din cer spre a propovădui iubirea și frumusețea femeii [...] Vorbele acestea rostite de gura ei, întovărășite de priviri calde, mângâietoare, mă înviorară. Din ființa ei se revărsau raze de lumină, de tinerețe, cari mă vindecau ca prin minune. [...] Mă renășteam în apropierea acestei femei, zămislite într-o clipă de inspirație artistică a creațiunii. În sora Adela vedeam femeia ideală, care și-a jertfit frumusețea trupului pe altarul iubirii aproapelui. Vedeam o suprafemeie, o adevărată mireasă a dragostii propovăduite de cel ce-a murit pe cruce pentru credința în iubire".

Octavian C. Tăslăuanu

Portretul surorii de caritate zugrăvit într-un mod atât de poetic de Octavian C. Tăslăuanu în binecunoscutele sale *Memorii de război,* sugestiv intitulate *Hora obuzelor*, nu a fost inspirat de Virgilia Braniște, însă considerăm că această caracterizare i se potrivește întrutotul. Virgilia Braniște a fost o figură reprezentativă pentru ideea și acțiunea de voluntariat în epocă, prototipul prin excelență al surorii de caritate. Ea s-a numărat printre primele brașovence care s-au înscris la cursul de pregătire a surorilor de Cruce Roșie. La scurt timp s-a angajat ca soră la Crucea Roșie din localitate, activând în spitalele militare din Brașov. Totodată s-a implicat cu multă sârguință și în calitate de colectantă a donațiilor făcute pentru îngrijirea soldaților răniți din spitale sau a familiilor acestora.

Virgilia, s-a născut într-o familie de intelectuali români. Tatăl său, Moise Braniște a absolvit cursurile Facultății de Drept din Sibiu, cu limba de predare germană, însă datorită faptului că nu stăpânea la un nivel avansat limba maghiară, nu a putut profesa în domeniul juridic, fiind obligat să se mulțumească cu diferite funcții de mai mică importanță în aparatul administrativ de stat. Mama sa, Maria, născută Vlad, era fiica preotului greco-catolic din Șialdorf, Pavel Vlad, având-l ca bunic pe linie

maternă pe Pavel Lebu, de asemenea preot greco-catolic, un om instruit, implicat în evenimentele pașoptiste, cu relații și prieteni în rândul elitei bisericești și politice a epocii.

Familia în care a venit pe lume Virgilia a fost una de intelectuali și, totodată, de luptători pentru emanciparea națională a românilor. Ea s-a născut în noiembrie 1885 în Miercurea, fiind mezina familiei, sora cunoscutului gazetar, scriitor și luptător național, Valeriu Braniște. A mai avut un frate, Victor, de asemenea jurnalist și trei surori: Victoria, căsătorită cu Virgil Onițiu, Valeria căsătorită cu avocatul Constantin Missits din Lipova și Veturia, necăsătorită. A fost botezată în religia ortodoxă, a tatălui, la fel ca și Victoria. În familia Braniște nu s-a făcut niciodată prea mare caz de deosebirile confesionale. *„Român să fii și om cumsecade"*, acesta era crezul familiei, cum mărturisește Valeriu Braniște în *Amintiri din închisoare*. Tot de la el aflăm despre Virgilia că era foarte deșteaptă și îndemânatică și orice lucru își propunea să facă îi reușea. Aceste calități aveau să-i fie de folos mai târziu în anii războiului, când cu pricepere și îndemânare a servit ca soră medicală în diverse spitale militare.

Începutul războiului a găsit-o pe Virgilia în Lipova, unde alături de mama sa avea grijă de nepoți, sora și cumnatul ei fiind plecați în vacanță. După decretarea războiului contra Serbiei, primul ei gând a fost cum să-i ajute pe soldații românii care, după calculele ei, reprezentau 10% dintre soldații armatei austro-ungare, așa că, în pofida împotrivirilor familiei, a hotărât să se reîntoarcă la Brașov. A reușit să plece spre casă cu un tren de persoane atașat la unul militar. În 24 de ore a fost în Brașov. Acolo s-a prezentat imediat medicului-primar al orașului, anunțându-și intenția de a participa la cursul de surori de caritate organizat de Crucea Roșie, anunțat a începe în 1 august 1914. Cursul era împărțit în 2 clase: una cu predare în limba germană și o a doua în limba maghiară, fiecare cu câte 30 de locuri. Virgilia a optat pentru cursul în limba germană, însă cum erau deja multe candidate înscrise, iar ea ajunsese mai târziu, inițial a fost acceptată doar ca supleantă. De altfel, la cursul german au fost primite numai 3 românce: d-na Mariți Ciortea, d-șoara Tulia Găvruș și d-șoara Maria (Miți) Oncioiu. Cursul cuprindea lecții teoretice în prima parte a zilei și curs practic dupa masa. A avut norocul că doamna Ciortea, care avea o casă de gospodărit și copii de îngrijit, a renunțat și i-a cedat locul. Astfel, la 1 august când a început cursul cu dr. Teutsch, Virgilia s-a numărat printre cele 3 cursante de etnie română.

Partea practică se ținea zilnic înainte de masă, iar lecțiile teoretice după-masă, între orele 14-16, la spitalul civil. Cursul s-a desfășurat pe parcursul a patru săptămâni, iar Virgilia a fost foarte preocupată să învețe tot ce i s-a predat. La sfârșitul cursului a avut loc examenul pentru obținerea diplomei, susținut în fața unej comisii formată din 6 doctori, printre care se numărau dr. Teutsch, cel care le-a fost profesor. La examinare au mai fost de față preşedinta Crucii Roşii, contesa Mikes şi secretarul Societății, contele Logotheti.

La începutul lui septembrie erau puțini răniți in Brașov, abia pe la sfârșitul lunii a venit un transport mai mare, ocazie cu care s-a apelat și la ajutorul surorilor de caritate românce. În Brașov funcționau la acea dată 5 spitale militare, iar comandantul spitalului militar central, dr. Ungar, ar fi dorit să repartizeze câte o romăncă la fiecare spital. Virgilia Braniște a rămas la centru, la Spitalul militar, Tulia Gavruș a fost trimisă la Spitalul de rezervă II, iar Maria Oncioiu la rezerva V, așa că rezervele III și IV au rămas fără românce. Ulterior, numărul spitalelor militare din Brașov avea să crească la 9.

Virgilia și-a început activitatea cu mare însufleţire și entuziasm. În scurt timp a constatat că cei mai mulți și mai grav răniți erau românii, deoarece aceștia constituiau grosul trupelor trimise în prima linie *„și pentru că erau mai curajoși și pentru că-i jertfeau ungurii mai uşor"*, se confesa Virgilia Braniște în *Memoriile* ei. În primele luni de zile, surorile Crucii Roșii au fost repartizate mai ales la pansamente, la operații nu era nevoie de ajutorul lor, fiind încă mulți doctori și medicinişti. Ele puteau doar asista la operații cu public, cu scopul de a câștiga experiență. Aceasta le-a fost de un real folos mai târziu,

de pildă, când prezența doctorilor și a studenților a scăzut. Astfel, în anul 1916 în spitalul militar mai rămăseseră doar 2 doctori şi 6 surori de caritate.

O mare tristețe îi provoca Virgiliei citirea scrisorilor pe care soldații le primeau de acasă și care zugrăveau greutățile cotidiene cu care se confruntau cei rămași acasă, de la foame, la lipsa de îmbrăcăminte și încălțăminte. Nevasta unui soldat grav bolnav, îi răspundea bărbatului, care dorea să-şi vadă copilaşii, că ar veni bucuroşi cu toții, dar nu aveau cu ce se încălța. Virgilia și-ar fi dorit tare mult, după cum mărturisește în *Memoriile* ei, să aibă mai mulți bani ca să poată ajuta cât mai multe familii de români nevoiași. Mânată de această dorință de a le mai alina durerea și necazurile, ea s-a implicat și în acțiunea de colectare de fonduri pentru familiile celor răniți. Uneori obținea mici donații de la membrii propriei familii sau de la apropiați, altădată a primit 200 coroane de la Liga culturală din România etc.

Una dintre preocupările ei a fost să găsească mijloace de divertisment pentru soldații răniți pentru ca în acest fel să-i ajute să mai uite de suferință. Pe lângă matineuri cu cântece românești, a organizat seri de film cu ajutorul cinematografului școlar împrumutat de la Liceul românesc din localitate, condus de Victor Onițiu, cumnatul ei. Aceste vizionări au provocat o mare bucurie în rândul soldaților, mai ales că mulți dintre ei nu mai văzuseră până atunci niciun film.

În ajunul Crăciunului 1915, din inițiativa *Reuniunii de Femei din Brașov* s-au constituit 9 comisii formate din membrele acesteia, fiecărei comisii fiindu-i atribuită vizitarea unuia dintre cele 9 spitale militare care funcționau în oraș la data respectivă. La Spitalul militar s-a organizat o petrecere pentru soldații români răniți, la care au participat: președinta *Reuniunii*, Maria Baiulescu, contesa Mikes, președinta Crucii Roșii din Brașov, protopopul ortodox al Brașovului, Vasile Saftu, directorul Spitalului, generalul Tschudi. Corul studenților de la Liceul românesc a interpretat colinde românești, s-au împărțit cozonaci, țigări, șaluri, ciorapi etc. În plus, fiecare soldat a primit *Cartea soldatului*, tipărită special ca dar de Crăciun pentru soldați. Președinta R.F.R., Maria Baiulescu, a ținut să o felicite în mod deosebit pe Virgilia pentru implicarea ei în toate activitățile privitoare la răniți, numind-o *„Sufletul soldaților români" din spital și mulțumindu-i pentru toate jertfele ce le-a adus. Drept recunoaștere a meritelor sale și în amintirea acelor zile grele a distins-o cu o cruciuliță de argint, pe care era gravată* „Reuniunea Femeilor Române *din Brașov 1915"*, pusă pe o fundă tricoloră, pe care cu mare bucurie protopopul Saftu i-a prins-o pe piept. Generalul a felicitat-o, spunându-i că e o distincție binemeritată, iar contesa Mikes a sărutat-o. Toate surorile de caritate şi doctorii au ținut să o felicite cu bucurie sinceră.

În preajma Crăciunului, al aceluiași an 1915, a sosit un ordin, potrivit căruia conducerea unui spital militar putea acorda concediu de 3 zile pentru toți soldații internați, care puteau umbla sau care erau spre vindecare, precizându-se că fiecare soldat, putea să solicite acest concediu la sărbătorile ținute după calendarul confesiunii sale. După ce a trecut Crăciunul unguresc a venit rândul soldaților români să plece în concediu, însă, interesându-se la cancelarie, Virgilia a aflat că ordinul fusese greșit înțeles şi că toți soldații răniți ar fi trebuit să ceară concediu de sărbătorile catolice. În pofida tuturor intervențiilor ei, răspunsul a fost că nu se admite concediu pentru sărbătorile românești. Virgilia nu s-a dat bătută.

Dacă nu a găsit înțelegere pe cale oficială s-a folosit de o stratagemă: doctorul de serviciu avea voie să dea permis de plimbare prin oraș soldaților de la ora 9 dimineața, după vizita medicală, până la 6 seara sau până după cină. L-a convins pe doctor să le facă permis pentru 2 zile consecutiv. Apoi a discutat personal cu caporalul de serviciu la poartă să nu anunțe pe cei care nu se întorceau seara. Astfel au putut soldații români din Brașov şi din împrejurimi să meargă acasă în prima și a doua zi de

Crăciun. „*Şi din o mică şemecherie şi cu bunăvoinţa celor mici, am putut face pe atâţia soldaţi fericiţi că au putut serba împreună cu familiile lor. Dar tot aşa de fericită am fost şi eu, că le-am putut face această bucurie. Nu o să-l uit niciodată, mărturiseşte Virgilia, pe bunul doctor Baltres, care mi-a iscălit biletele de permis, care-mi spunea că de va dezerta vreunul din cei plecaţi, s-a isprăvit cu el şi cu mine! Dar nu s-a întâmplat nimic, căci soldaţii mei m-au ascultat şi s-au întors cu toţii*".

Toate mărturiile despre Virgilia Braniște din vremea războiului o înfățișează drept sora de caritate prin excelență, pricepută, harnică, bună și blândă cu o putere exemplară de dăruire, contribuind la îngrijirea multor soldați în spitalele militare din Brașov, care odată vindecați și reîntorși pe câmpul de luptă au ținut să-și arate recunoștința, dovadă în acest sens stând numeroase scrisori de mulțumire ce i-au fost adresate.

În prima zi a Noului An 1916, Spitalului militar din Brașov a fost inspectat de Arhiducele Salvator, ginerele împăratului Franz Iosif. Surorile aveau să fie recompensate pentru munca pe care o făceau cu o amintire. Într-adevăr ceva mai târziu, pe parcursul anului 1916 ele au fost decorate pentru activitatea desfășurată în cadrul Crucii Roșii austro-ungare cu „Crucea de argint pentru merite", care se acorda de obicei celor ce se distingeau pe front.

După intrarea trupelor române în oraș (16/29 august 1916), Virgilia a fost printre primele românce care și-a oferit ajutorul în organizarea spitalului militar din Brașov, de această dată aflat sub comanda armatei române, mai ales că ea cunoștea toate instalațiile de care dispuneau vechile localuri spitalicești. Un grup de femei din Șchei a curățat spitalele din care s-au retras în grabă medicii și răniții armatei austro-ungare ce fuseseră transportați spre spitalele militare din Sighișoara, Alba etc. Venerabila doamnă Catinca Pușcariu s-a ocupat personal de verificarea curățeniei anumitor obiecte importante din spital. Și alte doamne și domnișoare, aproape toate româncele din elita brașoveană, spune Vigilia, chiar şi cele care mai târziu au fost delatoare pentru celelalte rămase acasă, şi-au făcut datoria faţă de armata română cu toată dragostea şi abnegaţia, pentru care mai târziu, după revenirea trupelor maghiare, unele au fost arestate şi au suferit persecuţii (Elena Săbădeanu, Dora Pușcariu, Lia Dima ș.a.). Mulţi soldaţi din armata română au fost salvaţi graţie muncii devotate ale acestor femei. Pe 13/26 septembrie 1916 se înmulţiseră aşa de mult răniţii, încât nu mai încăpeau în Spitalul militar. S-a pus în discuție amenajarea unui al doilea spital în sediul Școlii de meserii și cum nimeni nu dorea să se ocupe de organizarea unui nou spital, Virgilia, alături de câteva domnișoare, s-a oferit să se ocupe de acest lucru, lăsând spitalul în care lucrase vreme de doi ani pe mâna altora și luând totul de la capăt cu destoinicie și curaj.

În 22 septembrie/5octombrie 1916 la sfatul medicilor români, Virgilia alături de Maria Oncioiu, cele două brașovence fiind de nedespărțit, s-a văzut nevoită să ia drumul refugiului alături de mulți alți români care au colaborat cu armata și autoritățile române. Au plecat cu un tren militar, făcând mici popasuri în Predeal, Sinaia, unde au început să lucreze pe un tren sanitar. De la Sinaia au plecat la Ploiești și apoi la București. În capitală, începând cu data de 8 octombrie au lucrat în cadrul spitalului „Regina Elisabeta", pavilionul IV, sub șefia doamnei De Conti, fiecare primind în grijă câte un salon. Datorită îndemânării, dăruirii, dar și experienței pe care o acumulase, Virgilia a câștigat în scurt timp încrederea medicilor acestui spital. În București a avut bucuria să-l revadă pe fratele ei Victor, refugiat și el din Brașov. Dorința Virgiliei era de a lucra pe un tren sanitar, în speranța că așa ar fi putut să se întoarcă mai repede acasă, unde mama ei și sora Veturia o așteptau îngrijorate. Nu avea cum bănui în acel ceas ce îi rezervase destinul și nici că momentul reîntoarcerii la Brașov era tot mai îndepărtat. Oricum, dorința ei s-a îndeplinit în parte, reușind, împreună cu buna și vechea ei colegă, Maria Oncioiu, să ajungă surori pe un tren sanitar, fiind repartizate de șefa echipei de surori, d-na Boerescu, la sala de operații.

Încet, încet, Virgilia a cutreierat toată țara care mai era încă liberă, a lucrat cu numeroși medici, continuând să facă cu dăruire ceea ce știa ea mai bine: să îngrijească răniții, să le vindece rănile trupești și să încerce să le aline pe cele sufletești. S-a aflat în apropierea câmpului de luptă în timpul bătăliilor de pe Neajlov și Argeș, reușind mereu să scape teafără. Pe 21-22 noiembrie/3-4 decembrie era în Câmpina, unde a aflat că atât ea, cât și Maria au fost decorate cu „Meritul Sanitar" cls. I pentru conducerea spitalului din Brașov. Și drumul a continuat. Au ajuns din nou în Ploiești și de acolo, *„cu sufletul amărât de durere"*, scria în *Memoriile* sale, Virgilia, au plecat spre Buzău. Din cauza ninsorii au înaintat greu, au stat pe loc vreo 8 zile, timp în care a fost martora întregii grozăvii a retragerii armatei și populației civile spre Moldova. De la Buzău a ajuns la Brăila, Galați, apoi la Tecuci, Bârlad, Iași.

La Iași a făcut un scurt popas. Acolo a petrecut Anul Nou (1917). A participat la Liturghia ținută la Mitropolie, ocazie cu care i-a văzut pe rege și toată suita sa, armata, mulți cunoscuți brașoveni, toate acestea făcându-i pe toți să uite pentru câteva clipe că erau *„niște bieți refugiați"*. Trenul sosit pe 20 februarie, la Bacău, după ce trecuse printr-un bombardament la Mărășești era încărcat de bolnavi cu tifos exantematic, inclusiv sanitarii fiind bolnavi. Este impresionantă consemnarea Virgiliei cu privire la această situație: *„Vagoanele neluminate și neîncălzite! Te lua groaza și-ți plângea inima de mila lor și a noastră că nu le puteam ajuta. Unica scăpare ar fi fost repaos de 2 săptămâni, dezinfectare, o etuvă, un vagon de baie și aprovizionarea cu cele trebuincioase trenului. Altfel simțeam că se vor prăpădi și cei care au scăpat din gura tunului. În plus nu ne primea nimeni..."*. Au rătăcit dintr-o gară în alta, nu erau bine primiți nicăieri din cauza epidemiei de tifos, doar pe răniții neinfectați i-au putut debarca. Mai aveau puțină mâncare și pansamente. Situația era disperată. În sfârșit după 10 zile au putut debarca bolnavii la Fălticeni și Lespezi. S-au întors la Pașcani, unde a fost dezinfectat trenul. De acolo au plecat din nou spre Bacău. În aceste condiții nu e de mirare că și personalul sanitar s-a îmbolnăvit. Mai întâi Maria Oncioiu, apoi și Virgilia Branișteanu. Era începutul lunii martie 1917. Cele două surori de caritate au beneficiat de o bună îngrijire în spitalul militar din Bacău, reușind să fie salvate, chiar dacă boala a făcut ravagii în rândul soldaților și chiar a personalului medical.

Scrisoarea de încurajare pe care Virgilia a primit-o în perioada de convalescență de la un vechi prieten, Mihai Popovici, refugiat și el în Moldova reprezintă expresia unei sincere aprecieri: *„Te știu de când erai mititică, o copiliță de câțiva anișori – îi scria acesta – de atuncea și până astăzi gândurile mele te-au împresurat cu căldura unui prieten care îți urmărea toți pașii. Ce mândru am fost când am auzit de jertfa fără de odihnă pe care a-i adus-o pentru mult îngenuncheatul nostru neam. Și de câte ori n-am vorbit de dumneata! Și de câte ori n-ai fost izvor de imbold pentru noi bărbații cari adeseori eram aproape de disperare. Fii tare – așa te-am cunoscut, așa să rămâi, așa să suferi și așa să ne vedem toată viața noastră. Noi ardelenii suntem hotărâți să nu terminăm războiul până ce nu vom dărâma Austro-Ungaria care să știi, învingătoare sau învinsă – moare. Dacă nu putem lupta pe frontul acesta, plecăm pe alt front. Fii tare, îngrijește-te bine căci trebuie să învingi cu noi până la sfârșit! Fii și mai departe simbol și înger păzitor! Sus inimioara, suferă cu tărie, gândul nostru este cu dumneata, dragă Virgilia!"* Faima lor ajunsese pretutindeni în spațiul locuit de români. Dovadă a recunoașterii meritelor celor două brașovence și a prețuirii lor este și faptul că în timpul cât au fost bolnave au fost vizitate de regele Ferdinand însoțit de generalul Averescu. Faima lor ajunsese pretutindeni în spațiul locuit de români. Au fost decorate atunci cu Ordinul Crucea „Regina Maria" clasa I.

În timpul cât Virgilia fost internată în spitalul din Bacău, a ajuns acolo și medicul Pompiliu Nistor, bolnav și el de tifos. Pompiliu Nistor s-a născut la 16/29 octombrie 1883, în comuna Arpătac, din județul Trei-Scaune (azi Covasna), fiul preotului Dionisie Nistor. Era absolvent al Facultății de Medicină a Universității din Budapesta (1908). La începutul războiului a fost înrolat în armata austro-ungară,

luptând pe frontul galițian, de unde în anul 1915 a fost luat prizonier de ruși și trimis într-un lagăr din Siberia. A făcut parte dintre intelectualii români, prizonieri în Rusia, care au militat pentru organizarea corpului de voluntari ardeleni și bucovineni, aflați în prizonierat în Rusia care să intre în luptă alături de armata română și Antanta pentru reîntregirea neamului. În fapt, a avut rolul principal în redactarea „Declarației de la Darnița" document intitulat *Manifest al voluntarilor români ardeleni și bucovineni* adoptat în cadrul adunării voluntarilor români din acest lagăr la 13/26 aprilie 1917. Documentul exprima angajamentul voluntarilor români de a continua acțiunea armată în vederea înfăptuirii unității naționale. La începutul lunii iunie 1917, medicul Pompiliu Nistor a sosit la Iași cu primul batalion de voluntari români. Și-a început activitatea în unitățile medico-sanitare ale armatei române. Aici s-a îmbolnăvit de tifos, ajungând să fie internat în același spital în care se afla și Virgilia Branişte, având ocazia să se cunoască în perioada de convalescență.

După ce s-a refăcut, Virgilia și-a reluat activitățile sanitare. Pas cu pas și-a recăpătat forța și energia, a intrat din nou în sala de operații. Pentru o vreme câteva batalioane din Corpul de voluntari au rămas în Bacău. Pe 15/28 octombrie 1917, Virgilia nota în jurnalul său, că a avut marea bucurie de a participa la depunerea jurământului de către voluntari, fiind singura femeie admisă la eveniment, cu permisiunea specială a colonelului Ressel. Din păcate, însemnările Virgiliei se încheie brusc în 18 decembrie/1 ianuarie 1918, cu următoarea propoziție: *„Aceste scrisori mi-au schimbat mult dispoziția înspre bine căci mă cheamă la Corpul Voluntarilor!"* Este vorba despre scrisorile pe care le-a primit de la Pompiliu Nistor și Mihai Popovici. Pompiliu Nistor plecase din Bacău, dar a păstrat legătura cu Virgilia prin intermediul corespondenței. S-au căsătorit la Iași în anul 1918 și au rămas împreună până în anul 1962, anul în care a decedat Pompiliu Nistor.

Bibliografie. Biblioteca Județeană „George Barițiu" Brașov, Colecții speciale, Fond Virgilia Branişte; TĂSLĂUANU, Octavian C. *Hora obuzelor: scene și icoane din război.* București: Editura Librăriei C. Sfetea, 1916; BRANIȘTE, Valeriu. *Amintiri din închisoare: (însemnări contimporane și autobiografice*). Ed. îngrijită și note de Al. PORȚEANU. București: Minerva, 1972; VLAD, Ioan. *Brașovul și Marea Unire*. Lugoj: Dacia Europa Nova, 1996; SPĂNU, Margareta Susana și Ioan VLAD. Virgilia Branişte: „Simbol de bine al neamului nostru". *Cumidava.* 1998, nr. 22, p. 185-202; STAN, Constantin I. Activitatea lui Pompiliu Nistor pentru desăvârșirea unității naționale românești. *Angvstia*, 1999, nr. 4, p. 315-320. IANCU, Gheorghe. *Omul politic și de cultură Valeriu Branişte: 1869-1896*. Vol. 1, Partea 1. Timișoara: Editura de Vest, 2012. **dr. Mirela Popa-Andrei.**

ERSILIA BRAȘOVEANU – infirmieră voluntară. *„Pentru sârguința și devotamentul remarcabil cu care și-a îndeplinit serviciul ca infirmieră voluntară în Spitalul de campanie Nr. 3 al Crucii Roșii"*, în timpul epidemiei de tifos exantematic din 1917" a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

MARIA BRAȘOVEANU – infirmieră voluntară. *„Pentru sârguința și devotamentul remarcabil cu care și-a îndeplinit serviciul ca infermieră voluntară în Spitalul de campanie nr. 3 al Crucii Roșii, în timpul epidemiilor de tifos exantematic din 1917"* a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

DOAMNA BRĂTESCU – a lucrat la Spitalele din Iași și Bârlad.

ELISABETA BUDIN – gardiană la spitalul militar „Școala de gimnastică Iași" în 1916—1917. *„Pentru zelul și devotamentul cu care și-a îndeplinit serviciul la spitalul militar «Școala de gimnastică Iași» în 1916-1917"* a primit Ordinul Crucea „Regina Maria" clasa III-a.

OLGA BUICINESCU – *„Pentru zelul și devotamentul ce a arătat în serviciul Spitalului nr. 280 (Liceul Laurian, Botoșani), în 1917"* a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

ELENA BUJENIȚĂ – *„Pentru zelul și devotamentul cu care au contribuit la combaterea epidemiilor de holera în 1916-1917"* a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

MARIA BUJORIȚA – infirmieră clasa I. *„Pentru devotamental cu care a îngrijit bolnavii de boli infecțioase la spitalul de boli contagioase Nr. 38/C. Fălciu”*, a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria” cls. a III-a.

EUGENIA EM. BURBEA – soră de caritate voluntară a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria” cls. I *„Pentru zelul ai devotamentul demn de laudă cu care a contribuit la amenajarea spitalului temporar de chirurgie Crucea Roșie Nr.. 229 din Piatra-Neamț precum și pentru priceperea și îndemânarea remarcabilă cu care a îndeplinit funcțiunea de infirmieră-majoră la acel spital, distingându-se mai ales în mod cu totul elogios sub raportul aplicării pansamentelor la răniți în 1917”*.

YVONNE BURILEANU-CERCHEZ – plecată din Moldova cu părinții în Danemarca unde a organizat un birou al Crucii Roșii Române.

HORTENSIA BUȘOIANU – soră de caritate de la spitalul din Botoșanii, decorată cu Medalia de aur cu inscripțiunea „Pentru Sârguință” pe panglica Sf. Ana.

SOFIA BUTOIANU – *„Pentru zelul și devotamentul cu care a îngrijit răniții la spitalul de evacuare nr. 3 în 1917”*, a fost decorată cu ordinul Crucea „Regina Maria” cls. a II-a.

AGRIPINA BUȚUREANU – *„Pentru zelul și devotamentul remarcabil ce a arătat, ca directoare a spitalului „Școala Normală”, până la desființarea lui, după care a dezvoltat aceeași activitate în spitalul militar și apoi în Spitalul „Elena-Doamna” din Iași în 1916-1917*, a fost decorată în 1917 cu ordinul Crucea „Regina Maria” cls. a II-a.

ANA-MARIA CALLIMACHI (1892-1970) – Urmașă a vechilor boieri Văcărești și Mănești.

„femeie puternică (...) extrem de critică uneori, (...) uneori acidă în privința bărbaților și a lumii lor exclusiviste, dar și în privința feminismului lipsit de suport real, (...), o femeie cu o educație înaltă, completă și complexă, bine ancorată în realitatea în care a trăit. (...) A spus mereu «România, Țara mea!».

Valentina Canano-Suțu
Arhiva Radu Negrescu-Suțu

În perioada războiului a lucrat ca infirmieră în spitalele din București și apoi în cele din Moldova.

ALEXANDRINE CALNIESEN – infirmieră clasa I. „Pentru devotamentul cu care a îngrijit bolnavii de boli infecțioase la spitalul de boli infecțioase nr. 38/C. Fălciu” a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria” cls. a III-a.

MARIA CAMINO – „Pentru zelul și devotamentul remarcabil cu care și-a îndeplinit serviciul în 1917, contribuind de aproape la alinarea suferințelor răniților și bolnavilor din spitalul Crucii Roșii, filiala Fălticeni” a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria” cls. a II-a.

DOMNIȘOARA CAMINSKY – medic, a condus Spitalul instalat în Azilul Otteteleșeanu din București.

VALENTINA CANANO-SUȚU – infirmieră a Crucii Roșii Române pe front (1916-1919).

Elena Cancicov

(?-1917)

Foto: Anton D. Velcu, *Memoriei distinsei profesoare Elena Cancicov (soră de caritate în timpul războiului).* Bucureşti: Tip. Dimitrie Cantemir, 1936.

„Pildă vie în amintirea tuturor"

Născută la Bacău, a urmat cursurile Facultăţii de de Ştiinţe Naturale la Universitatea din Iaşi. Ulterior a susţinut examenul de capacitate pentru profesorii secundari, intrând în învăţământ şi venind la Bucureşti. Până la 1/14 septembrie 1916 a fost *„o eminentă profesoară de Ştiinţe Naturale"* la Externatul nr.1 din Bucureşti unde au surprins-o evenimentele din 1916-1918. A fost şi inspectoare de specialitate în învăţământul particular de fete primind aprecieri elogioase din partea Ministerului Instrucţiunii Publice. De la 1 /14 septembrie 1916 urma să funcţioneze la Azilul „Elena Doamna" ca profesor şi director al instituţiei.

Când s-a declarat mobilizarea generală, Elena Cancicov s-a înrolat ca infirmieră în Spitalul de campanie nr. 360 condus de Clotilda Averescu, muncind cu multă râvnă şi dăruire.

În decembrie 1916 s-a retras spre Moldova odată cu evacuarea spitalului şi a răniţilor. Prima oprire s-a făcut la Tecuci unde însă a contractat febră recurentă într-o formă gravă. Cu mare efort Elena Cancicov a urmat mai departe convoiul sanitar, ajungînd la Iaşi unde boala i s-a agravat şi nu a mai putut fi salvată. A murit pe 8/21 ianuarie 1917 la doar 44 de ani. A murit când era mai mare nevoie de ea, *„de vrednicia şi abnegaţia ei."*

Anna Cantacuzino

Cota 55941, Biblioteca Naţională a României, *Colecţii Speciale, Cabinetul de Fotografii*

Bibliografie. VELCU, Anton D. *Memoriei distinsei profesoare Elena Cancicov (soră de caritate în timpul războiului).* Bucureşti: Tip. Dimitrie Cantemir, 1936, p. 20-22. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu.**

ELENA GR. CANDIANI – „Pentru zelul cu care a îngrijit bolnavii în spitalul temporar nr. 280 în 1916-1917 precum şi pentru solicitudinea ce a arătat înfiinţând un atelier de lengerie şi îmbrăcăminte pentru orfani, a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a-III-a.

ANNA CANTACUZINO – preşedinta în exerciţiu a Comitetului Român de Ajutoare de la Paris.

Muzeul Național de Istorie a României

Muzeul Național de Istorie a României

Maria Cantacuzino-Enescu

(1879-1968)

În galeria personalităților feminine românești, Maria (Maruca) Cantacuzino-Enescu, indiferent cum a fost percepută, continuă să fascineze. Originală, inteligentă, feminină și un extrem de fin observator al realităților înconjurătoare, Maria se afla la vârsta maturității, avea 37 de ani în momentul izbucnirii Primului Război Mondial.

După tată, provenea din familia Rosetteștilor, o ramură a Roznovenilor care avea reședința de opt generații la Tescani, în locul unde Tazlăul Mare întâlnea Tazlăul Sărat. Pământul îl aveau încă din 1709 și acolo, bunicul Costache a pus bazele unei școli în tinda propriei case. Maria reluând un episod de cronică, destăinuie în *Memoriile* sale că cel care îl capturase în secolul XVIII pe însuși regele Poloniei, Stanislav Leczinscki și îl predase lui Nicolae Mavrocordat, era unul dintre strămoșii săi Rosetti. Pe tatăl ei, Dumitru, bunicul l-a trimis la studii în Lausanne, unde și-a însușit și scrima și a luat și lecții de violină. S-a întors, după ce a studiat dreptul și filosofia, moștenind întreaga avere și căsătorindu-se cu Alice Jora.

Erudit, Dumitru a devenit prefect de Bacău, a fost deputat în 1879 și, în perioada 1889-1895, a susținut reforma învățământului propusă de prietenul său Vasile Conta. S-a stins tânăr, după cum însăși Maria nota în *Memoriile* sale, la doar 45 de ani, într-un act suicid, neînțeles, desigur, de familie. De o *„depresie imanentă pentru cei din familia Tescani"*, nu au scăpat nici Maria Cantacuzino-Enescu, în urma relației cu Nae Ionescu, nici fratele ei, Constantin, alintat Dovie. Armonia nu domnise nici în familia mamei, cei patru frați, Mihai, Vasile, Alice (mama Mariei) și sora lor mai mică, Maria, fuseseră crescuți nu de mama lor naturală, Smaranda, ci de a doua soție a tatălui, coana Zamfirița. Cu familia din partea mamei au păstrat însă legătura prin străbunica, Catinca, mamă a bunicii Smaranda și soră a lui Costache Negri. La proprietatea lor din Târgu Ocna și-a petrecut Maria cu plăcere vacanțele, așa cum însăși declara în *Memoriile* sale, evocând cu drag amintirea chipurilor din familia Negri.

O invitație la domeniul Moruzi de la Vârful Câmpului (județul Botoșani) făcută de prințesa Moruzi și de cneazul Moruzi, prefect de Poliție de Dorohoi, a fost prilejul de a-l cunoaște pe viitorul soț, Mihai Cantacuzino și pe mama acestuia, Ecaterina, soția prințului Gheorghe Grigore Cantacuzino cunoscut drept Nababul, ea însăși conducătoarea Spitalului de la „Leagăn" în timpul Primului Război

Mondial. Fără a avea parte de o căsnicie așa cum sperase, Maria a pătruns prin intermediul căsătoriei în rândurile uneia dintre cele mai bogate familii, acceptând, la început resemnată, apoi detașată până în momentul morții soțului ei într-un accident de mașină, mariajul din care s-au născut cei doi copii ai săi, Constantin (Bâzu) și Alice.

Un întreg capitol al *Memoriilor* sale l-a dedicat descrierii și analizei implicațiilor, efectelor și evenimentelor pe care Primul Război Mondial le-a generat pentru neamul românesc, de la situația din spitale, până la impactul unor decizii politice. Începutul acestuia, în 1914, a surprins-o cu familia, la Bois-de-Cise, având cu doi ani înaintea intrării României în război imaginea haosului și panicii declanșate de conflagrație. La revenirea în țară, a trăit pentru un an, 1915, în încordarea care a precedat ieșirea din neutralitate a românilor, considerând însă, cu amărăciune că, acest răgaz de doi ani de la începutul războiului, nu a fost de niciun folos vreunei pregătiri a românilor, poate, găsea justificare Maria Cantacuzino-Enescu, și din cauza spiritului balcanic, a acelui *lasa-mă să te las.* Reflecțiile sale legate de contextul în care România a intrat în război sunt lucide și în consonanță perfectă cu opinia celor mai active reprezentante contemporane ei, precum Eleonora Stratilescu. Războiul, această *„moarte", „monstrul"* sau *„himera cu dinții de foc"*, cum metaforic îl numea Maruca, acest dezastru al umanității, era prețul pentru care românii puteau spera la șansa alipirii Ardealului, conchide Maria Cantacuzino-Enescu: *„Monstrul, Himera cu dinții de foc, Dușmanul speței umane se apropie cu aripi de întuneric! Războiul, implacabil slujitor al Morții, pe care tinerețea noastră nepăsătoare îl aștepta cu nerăbdare pentru ca să se împlinească, cu prețul sângelui, visul străvechi, alipirea Ardealului!...".*

Însă tocmai prezența acestui ideal național face, în viziunea Mariei Cantacuzino-Enescu, din această primă conflagrație care a zbuciumat destinul atâtor vieți, un rău mai mic decât cel ce avea să urmeze și căruia i-a supraviețuit, cel de-al Doilea Război Mondial. Cu același spirit analitic și judecată rece atribuia zepelinelor și taubelelor epitete puternic contrastante precum *„mașinăria morții și a distrugerii"*, arsenalul din al Doilea Război Mondial, efect, cum nota cu ironie, al acelui *„Progres al civilizației!..."*. Justificarea participării țărilor la cele două războaie mondiale cărora le-a fost martoră, războaie care au angrenat atâtea forțe este, în analiza lucidă a Mariei Cantacuzino, complet diferită. Intrarea românilor în 1916 în război, a avut ca motivație lupta pentru *„idealul național, la noi ca și în Franța"*, și, prin această motivație, Maruca se ralia și ea opiniei majorității societății românești, în vreme ce, cauza celui de-al Doilea Război Mondial, judeca autoarea, nu a fost *„decât megalomania unui nebun și lăcomia câtorva capitaliști slujitori ai vițelului de aur și ca punct final întoarcerea omenirii la barbarie".*

Un observator atent al psihicului uman, Maria a intuit și a notat zbuciumul sufletesc al regelui *„Ferdinand cel drept care se sacrifica pe altarul Idealului național; își renega țara de obârșie și neamul ca să intre în război alături de Franța; mai patetic și mai grandios în această hotărâre, cu cât modestia și timiditatea lui ascundeau măreția".* Decizia intrării românilor de partea Antantei, Maruca o atribuia întrutotul Regelui, justificată fiind de sentimentul datoriei pe care o avea căci *„nu anturajul lui – în acest caz, soția și primul lui ministru, Brătianu, îi vor fi învins ezitările, ci conștiința lui mai puternică decât slăbiciunile".*

Îndată după declanșarea războiului Maria Cantacuzino a preluat conducerea pavilionului 1 al Spitalului Militar, *„loc murdar și mizer, o cloacă"* pe care a reușit să-l organizeze, după propria mărturie, muncind 18 din 24 de ore pe zi împreună cu colaboratoarele, într-un *„sanatoriu lucind de curățenie"*, dotat cu sală de operație utilată, cu o echipă de chirurgi englezi, cu lenjerie curată:

„Fețele palide se însufleteau de o rază venită din altă parte, din adâncul acestor suflete de oameni simpli, atunci când treceam prin sălile bine aerisite, lustruite, și mă aplecam peste paturile cu frumoase

cuverturi noi, îmbrăcată în costumul modest de directoare – infirmieră, cu crucea de ametist la gât, cu un zâmbet și un cuvânt de încurajare pe buze. Curaj cine ar mai fi putut sa le arate acestor sărmani la fel de eroici în supunere în fața sorții ca și pe câmpul de luptă?"

Personalitate puternică, deși apropiată a reginei Maria, față de care își însușise o anumită libertate interpretată condescendent de aceasta, ca semn de *originalitate*, Maria Cantacuzino a optat pentru o activitate pe cont propriu, părăsind spitalul organizat de regină pentru ofițeri într-o aripă a Palatului pentru *spitalul Militar, „cel mai nenorocit și mai plin de păduchi dintre toate spitalele"*, lăsând loc de manifestare, cum nota cu maliție, doamnelor din societate. De ironia ei nu a scăpat nici descrierea agitației doamnelor din jurul reginei Maria care pregăteau, în iarna lui 1916, pachetele mici cu dulciuri, ciocolată, țigări și două-trei batiste, pentru răniți, câteva lucruri furnizate de Crucea Roșie engleză sau americană.

Despre felul original al ei, în *Jurnalul* său la 9/22 septembrie 1917, regina Maria nota: *„Am cinat doar cu Maruka, în căsuța ei, și am avut conversații lungi cu ea. Îi face mare plăcere să vorbească și să cerceteze totul îndeaproape, dar are un point de vue atât de bizar asupra vieții, încât uneori e greu să o lămurești. Dintotdeauna a trăit exact așa cum a vrut, indiferentă la sentimentele altora, iar eu dintotdeauna așa cum, a trebuit, cruțând, dimpotrivă, sentimentele celorlalți la toate nivelurile, de la rege la bucătăreasă. Uneori pur și simplu nu-mi poate înțelege limba, fiindcă nu recunoaște nici o datorie!"*. Această *„unicitate"*, cum o numea și Mathila Gyka, provenea din faptul că *„nu admitea ca ceva să stea în calea libertății ei sau a modului special în care își orânduise viața"*.

Ajunsă însă în apropierea răniților, a trupurilor mutilate ale soldaților, într-o imagine dramatică în care descrierea suferinței atingea cote paroxistice, încât de cele mai multe ori moartea e mai de preferat vieții, aciditatea Mariei transpare din nou când, cu același spirit critic, reproșa autorităților lipsa unei mai eficiente pregătiri și dotări tehnice din partea românilor în răstimpul 1914-1916, lipsă care a contribuit la succesiunea și amploarea ororilor care urmau să se declanșeze după primele confruntări pe front: *„Bărbați, nenorociții aceștia mutilați, orbii aceștia? Și aceia? Pe care gangrena gazoasă o să-i termine în seara asta? Care se zvârcolesc în chinuri atroce și te roagă să-i ucizi să le scurtezi tortura. Și cei care agonizează, rugându-te să-i ierți că-ți dau bătaie de cap, pentru că încerci să le dai de băut apă după care gâfâie, dar pe care nu o pot înghiți, sau pentru că le aprinzi la căpătâi lumânarea, după obicei, să le luminezi pragul pe care nu-l vor mai trece înapoi"* .

Nu și-a putut stăpâni emoția în fața unui rănit de pe malurile Jiului care avea să sfârșească în curând și care nota ultimele dorințe soției și copiilor, episod consemnat în *Memoriile* sale.

În luna noiembrie a anului 1916 a fost nevoită să plece la Iași, nu înainte de a încerca să amâne decizia plecării până în momentul evacuării în Moldova și a răniților aflați în spitalul pe care-l administra. Exodul populației către Moldova a fost perceput ca un spectacol tragic cu accente de grotesc, cu oameni de rând, bătrâni în papuci, băiețandri slăbănogi și fetițe în picioarele goale, șarete trase de mârțoage costelive, mame înnebunite, bolnavi cu fața de ceară, cu mutilați care se târăsc pe marginea șanțului. Imaginea este completată în mod grotesc de cea a damei grase, cu pălăria grotescă cu pene de struț cocoțată pe o movilă de lucruri pe care le transporta la Iași.

În noiembrie același an, împreună cu Ștefania Constantinescu, infirmiera șefă și cu doamna Gâdei, a reușit să organizeze în numai două săptămâni Spitalul pe care l-a condus pe toată perioada refugiului la Iași, „Regina Elisabeta", având o echipă de medici englezi pusă la dispoziție de Crucea Roșie anglo-americană, spital care a preluat într-o singură noapte o mare parte din cei șase sute de răniți ai cumplitei tragedii de la Ciurea. A lucrat în Spitalul „Maternitatea", apoi a organizat, după cum nota regina Maria în *Jurnal* la 30 aprilie/13 mai 1917, un spital pentru convalescenți la Cetățuia: *„E un loc tare frumos, iar Maruka s-a instalat acolo mândră stăpână"*. În fața ororilor, a morții, Maria și-a

găsit resursele tocmai în această confruntare permanentă care făcea ca orice clipă a vieții să devină semnificativă. Stabiliți inițial într-o casă de pe strada Buna Vestire, familia Cantacuzino a devenit la Iași amfitrioană pentru familia regală și pentru aristocrația și diplomația românească, organizând seri muzicale la care prezența lui George Enescu era o constantă, cel care, la mulți ani după moartea lui Mihai (Mișu) Cantacuzino, în 1928, fost ministru al justiției în decembrie 1916-ianuarie 1918 și după relația eșuată cu Nae Ionescu, i-a devenit soț.

Regina Maria care vizita în ziua de 27 mai/19 iunie 1917 spitalul ei stabilit la Cetățuia o afla cum *„[...] tronează acolo, urmată de pașii robilor ei supuși, gata să-i îndeplinească cele mai capricioase dorințe, oricât de nebunești, de schimbătoare, de iresponsabile – se pleacă la orice vrere a ei, o ascultă, o adoră – e comic și uimitor. Nici zece regine laolaltă nu s-ar purta ca ea. ... Cu toate acestea, are în ea ceva curat și nobil, lipsit de orice meschinărie, care explică de ce e în stare să rămână, netulburată, atât de imposibil".*

Pe parcursul derulării evenimentelor, poate, cum remarca regina Maria, sub influența nefastă a domnișoarei Abeille, apropiată de Maruca, atitudinea acesteia s-a schimbat. Tonul relatărilor însuși, pe măsură ce rememora evenimente derulate în spitalul condus de ea și ceea ce se întâmpla în acest spital, în anul 1918, s-a modificat. Entuziasmul inițial a făcut loc unor dezamăgiri, singura constantă fiind gândul aproape pios legat de unirea *„cântată atâta de poeții din Ardeal și de apostolii cauzei naționale, tribuni martiri"* care îi apar fericiți că și-au *„realizat visul străvechi, dureros și arzător – Unitatea tuturor românilor!".* Umană, ea are simpatii și antipatii politice pe care nu s-a sfiit să le expună. În aceeași notă elogiativă, i-a evocat pe deputatul de Transilvania, Octavian Tăslăuanu, poet și el ca și Octavian Goga, director de revistă sau pe Iuliu Maniu. La polul opus s-a aflat guvernul condus de Alexandru Marghiloman care l-a înlocuit pe cel al lui Alexandru Averescu atunci când, pacea încheiată cu Germania, în martie 1918, i-a provocat *„plâns în hohote"*, ei care nu a plâns niciodată. Antipatie a avut și pentru animozitățile pe care le-a perceput în rândul personalului din spitalul pe care l-a condus la Iași, spital pe care, contrar părerii unanime ca *„cel mai bine întreținut, ultimul tur de forță al Marucăi"*, cum a fost apreciat, în anul final al războiului, ea îl numea, într-o notă amară, din 1918, *„spitalul deziluziei".* Originală și în scris, Maria Cantacuzino-Enescu nu s-a ferit să ironizeze conflictele inutile care se iscau în spital, entuziasmul mult prea mare și nepriceperea aproape fatală a institutoarei englezoaice Miss Milne, situațiile de corupție în administrație, chiar delăsarea echipei de medici englezi. Toate acestea, la care se adăugau și realitățile crunte ale momentului, bolile, rănile cumplite, numărul mare al morților, *„încât nu mai ajungi să-i îngropi ca pe niște oameni și sunt aruncați cu duzinile, la grămadă într-o groapă, săpată în grabă, în afara orașului, fără serviciu religios cel mai adesea [...]"* au adus-o în preajma dezamăgirii și însăși a mărturisit că relația ei în calitate de directoare-infirmieră, cu răniții a funcționat pe baza unui contractualism, explicat prin dăruirea dragostei, iubirii pentru răniți în schimbul credinței în cauza pentru al cărei preț erau miile de răniți și morți. Și a funcționat.

Contestată sau, dimpotrivă, admirată, Maria Cantacuzino-Enescu nu a putut fi ignorată. Comparată în tinerețe, după cum însăși a consemnat, cu Natașa Rostova, a avut în preajmă oameni care au încercat să-i înțeleagă firea, casa ei atât de la București, cât și la Iași, în timp de război, fiind locul de întâlnire al oamenilor importanți ai vremii, a celor care hotărau destinele țării, regina Maria fiind una dintre acestea și despre care, dorind să o caracterizeze, o face tot în mod original, consemnând în memoriile ei cuvintele scriitorului Leon Thevenin, director al Școlii franceze fondată la București:

„Departe de mine pretenția de a încerca să-i fac un portret, în cadrul istoric al activității ei. Va fi treaba erudiților de mai târziu. Nu vor putea să nu recunoască previziunea și energia de care Regina a dat întotdeauna dovadă în scopurile și ideile politicii sale; impulsul pe care a știut să-l dea formării intelectuale a tineretului, inepuizabila ei dăruire la căpătâiul răniților și al celor în agonie".

Ei i-a dedicat George Enescu, opera *Oedip* și o consemnare a Marucăi în *Memorii* despre generozitatea și spiritul lui de sacrificiu a fost un omagiu adus omului George Enescu este neprețuită: *„pe lângă arta lui sublimă a împărțit victimelor din acest război, nu numai rodul muncii sale supraomenești de artist, dar și toate veniturile pământurilor sale".*

A murit în decembrie 1968 în Elveția, rămășițele sale fiind ulterior reînhumate în 1972 alături de cele ale soțului său, George Enescu, în cimitirul Père Lachaise din Paris.

Bibliografie. CANTACUZINO-ENESCU, Maria. *Ombres et Lumières. Souvenirs d'une Princesse Moldave.* Umbre și Lumini. Amintirile unei Prințese Moldave. Onești: Fundația Națională „G. Călinescu", 2000, p. 245, 471, 483, 489, 507, 619; POPESCU, Daniela. Mișcarea feministă în anii primului război mondial. În: Horia DUMITRESCU. *Omagiu istoricului Dan Berindei: cu prilejul acordării titlului de doctor honoris causa.* Focșani: D. M. Press, 2001, p. 220-223; ANCA, Elena Claudia. *Incursiuni în femininul interbelic.* Cluj-Napoca: Ecou Transilvan, 2013, p. 143-149; MARIA, Regina României. *Jurnal de Război.* Vol. 2: *1916-1917.* Trad. din engleză de Anca BĂRBULESCU. Ed. îngrijită de Lucian BOIA. București: Humanitas, 2015, p. 22-23, 193, 473, 485, 553, 621. **dr. Andreea Badea.**

ALICE CANTACUZINO – fiica Marucăi Cantacuzino a lucrat la spitalele din București și Iași. A fost inițiatoarea manifestației contra încheierii păcii de la Brest – Litovsk din februarie 1918, manifestație care a avut acceptul Reginei Maria și a lui Ferdinand. În fața balconului unde se afla familia regală, ca împuternicită a demonstranților. Alice Cantacuzino a citit Proclamația acestora: *„În numele femeilor române și al răniților, rugăm pe Majestatea Sa să se împotrivească unei păci dezonorante. România e datoare față de morți, de răniți și de Aliații ei să continue războiul și cu orice pierderi să termine eroic". „Ai putea să juri că e o mică englezoaică din naștere"* – remarca regina Maria privind-o.

Alice Cantacuzino
Muzeul Național de Istorie a României

CONSTANȚA CANTACUZINO (1857-1948) – sora doctorului Ion Cantacuzino, căsătorită cu Raul Romalo, pianistă, infirmieră și directoare de spital pe front și în 1913, și în 1916-1918. Și-a sprijinit fratele cu tot ce a putut. A condus un spital pe care l-a susținut din fondurile proprii timp de doi ani de zile. A donat și o ambulanță cu 1000 de paturi și care ulterior a devenit Spitalul nr. 6 cu 1125 de paturi, și apoi cu 2750 de paturi. Aici au fost tratați în perioada 1916-1919, 7000 de răniți și bolnavi. A lucrat la Spitalul din Gara Tutova și la Coțofenești. A mai lucrat și în spitalele de campanie de la Feteşti unde instalase barăcile de tip Döcker-Bauten.

Regina Maria o descrie în termeni elogioși: *„o femeie de o inteligență sclipitoare, veselă, îndemânatică, plină de vervă (...) ea conducea un spital ambulant pe spezele ei. O găseai întotdeauna acolo unde primejdia era mai mare, ba chiar izbutise să se furișeze în Bulgaria, unde fusese de neprețuit ajutor când izbucnise groaznică molimă. Își instalase spitalul la extremitatea taberei noastre... Mă duceam mereu s-o văd, era pentru mine o mare mângâiere... Nu s-a știut destul, tot ce a făcut Constanța Cantacuzino pentru a alina suferințele soldaților noștri".*

A fost decorată în 1917 cu Crucea „Regina Maria" cls. I.

LUCIA M. CANTACUZINO – a fost decorată în 1917 cu ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a, „pentru zelul și devotamentul remarcabil cu care s-a ocupat de direcțiunea și conducerea spitalului „Seminarul Catolic" din Iași în 1916-1971".

DOAMNA CAPRI – a condus un spital în orașul Roman.

Muzeul Național de Istorie a României

Elena Caragiani-Stoenescu
(1887-1929)

Muzeul Național de Istorie a României

Muzeul Național de Istorie a României

Elena Caragiani, aromâncă, fiica cea mare a dr. Alexandru D. Caragiani şi a Zoniei Radovici. Licenţiată în 1913 în Drept, a făcut de timpuriu o adevărată pasiune pentru aviaţie, foarte la modă în acel moment când vestitul Louis Blériot vizitase România, iar inginerul Aurel Vlaicu se afirmase ca pionier al aviaţiei şi constructor de avioane. De pregătirea ei ca aviatoare s-a ocupat locotenentul – pilot Andrei Popovici, dar primul zbor l-a făcut în 1912, cu fostul ei partener de echitaţie, căpitanul Mircea Zorileanu posesor al brevetului românesc de pilot nr. 2, eliberat în 1911.

S-a înscris la Şcoala de Pilotaj a Ligii Aeriene condusă de George Valentin Bibescu, având drept instructori pe Constantin Fotescu, apoi pe căpitanul Nicu Capşa. Odată şcoala terminată, urma să primească brevetul de pilot civil. Cererile în acest sens înaintate ministrului Spiru Haret şi generalului Grigore Crăiniceanu i-au fost însă respinse. A plecat atunci în Franţa şi s-a înscris la Şcoala Civilă de Aviaţie din Mourmelon-le-Grand, în Champ de Chalon, condusă de Roger Sommer, unde a fost pregătită pentru examenul teoretic şi de zbor, pe care le-a trecut în chip strălucit, primind în ianuarie 1914 Brevetul Internaţional de Pilot aviator (nr. 1591), emis de Federaţia Aeronautică Internaţională. A devenit astfel cea dintâi femeie din România posesoare a unui brevet de aviator şi una din primele zece femei din lumea întreagă.

La intrarea României în războiul balcanic, în 1912, Elena Caragiani a solicitat să fie acceptată ca aviator voluntar de război, dar a fost refuzată. În 1916, în momentul intrării României în Primul Război Mondial, a solicitat din nou să fie acceptată ca aviator voluntar, putând transporta răniți, alimente și medicamente, dar a fost din nou refuzată.

A formulat şi înaintat atunci forurilor în drept propuneri, în vederea înfiinţării serviciului de aviaţie sanitară sub egida Crucii Roşii, o prioritate care i-a revenit întrutotul, dar şi această propunere i-a fost refuzată. Într-un final, Elena Caragiani a fost angajată în funcţia de corespondent de război, reporter-aviator, serviciu care i-a oferit ocazia de a călători foarte mult în toate colţurile lumii, iar genul de reportaje pe care aceasta le redacta, „din avion", erau singurele din presa mondială de acest gen.

A trimis corespondență din Franța, Mexic, Africa, Asia și cele două Americi.

Deoarece i s-a refuzat dreptul de a participa în calitate de combatant la acţiunile de luptă al ale armatei române în Primul Război Mondial, a decis să se înscrie în Crucea Roşie Română şi să acţioneze ca infirmieră voluntară. A activat în această calitate mai întâi la un spital din Bucureşti, alături de actriţa Maria Ventura, o bună prietenă, apoi la spitalul creat de ea însăşi împreună cu sora ei, Suzana, la Tecuci, în casa părinţilor.

Toate activităţile în care ea s-a implicat, nu au fost uşor de realizat, mai ales datorită piedicilor cauzate de faptul că dorea să se afirme într-un domeniu al bărbaţilor. În ciuda prejudecăţilor, ea a demonstrat că femeile pot fi curajoase, au iniţiative şi pot stăpâni aerul, la cârma avioanelor, la fel de bine precum bărbaţii.

Bibliografie. MARCU, George. *Dicţionarul personalităţilor feminine din România*. Bucureşti: Editura Meronia, 2009, p. 274-275; TANAŞOCA, Şerban-Nicolae. *Un frate uitat al lui Ioanid D. Caragiani: doctorul Alexandru D. Caragiani (1848-1905)*. Comunicare susţinută la al XV-lea Congres Naţional de Genealogie şi Heraldică, Iaşi, 2010. **dr. Filica Drăghici**

Arhiva familiei Roxane Roboul, descendentă a familiei Caragiani

Fédération Aéronautique Internationale

FRANCE

Mlle Caragiani Hélène

1591

22 ianuarie 1914. Brevetul de pilot aviator cu nr. 1591 al Elenei Caragiani, emis de Federaţia Aeronautică Internaţională, la Paris, sub semnătura Preşedintelui Comisiei Sportive Aeronautice.

BCU IAŞI/CENTRUL UNIVERSITY LIBRARY

Suzana Caragiani-Chiriţoiu

A fost cea de-a treia fiică a doctorului Alexandru Caragiani. Căsătorită cu Ştefan Chiriţoiu, viitorul director al Casei Autonome a Monopolurilor. Suzana a activat ca infirmieră voluntară în anii Primului Război Mondial. Îngrijiindu-i pe răniţii români, ea s-a îmbolnăvit de tifosul exantematic care decima, în timpul retragerii din Moldova, rândurile oştirii române. Însănătoşită cu greu, a refuzat totuşi perioada de convalescenţă şi s-a reîntors, alături de sora ei Elena, la munca de infirmieră în spitalul pe care-l înfiinţaseră la Tecuci. Pentru abnegaţia exemplară cu care s-a dedicat îngrijirii răniţilor, Suzana Caragiani a primit din partea Regelui Ferdinand I Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. I şi „Crucea Comemorativă a războiului" 1916-1918 fără barete.

Ferdinand I
Prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa naţională
Rege al României
La toţi de faţă şi viitorimii sănătate

Dorind a răsplăti meritele Domnişoarei Caragyane Suzana pentru curajul şi abnegaţia excepţională cu care a îngrijit bolnavii contagioşi în 1917. Contractând tifosul exantematic, a renunţat după vindecare, a-şi face convalescenţa şi, fără a ezita un singur moment, a luat conducerea Spitalului temporar, de tifos exantematic, instalat la Banca din Tecuci, unde a continuat a se distinge prin acelaşi devotament şi aceeaşi solicitudine fără margini faţă de bolnavi. Noi îi conferim Ordinul Crucea Regina Maria cls. I. Drept care îi dăm acest brevet subscris de Noi şi investit cu regescul Nostru sigiliu.

Dat în Iaşi, la 5 februarie 1918

(ss) Ferdinand L.S.

Nr. 198
Brevet Nr. 634

Ministru de Război
General de Corp de Armată
IANCOVESCU

BCUIASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

15 martie 1921. Brevetul Nr. 26598, prin care Ministrul de Război al României, Generalul Ion Răşcanu adevereşte că, prin Înaltul decret Nr. 1744 din 77 iulie 1918, M.S.Regele Ferdinand I a conferit Suzanei Caragiani de la Spitalul Crucii Roşii din Tecuci, Crucea Comemorativă a războiului 1916-1918 fără barete.

Ministerul de Război

Brevet

Noi Ministru Secretar de Stat la Departamentul de Război adeverim că prin Înaltul decret Nr.. 1744 din 7 iulie 1918 Majestatea Sa Regele a binevoit a conferi D-rei Suzana Caragiani de la Spitalul Filialei Crucii Roşii Tecuci „Crucea Comemorativă a Războiului 1916-1918" fără barete.

L.S. Ministru de Război
(ss)General Răşcanu
Nr. 26598,anul 1921

Directorul Superior al personalului

luna martie, ziua 15
Bucureşti

Colonel (ss) Alimănescu

21 ianuarie 1978. Felicitările adresate de General-maior Constantin Burada, Preşedintele Consiliului Naţional al Societăţii de Cruce Roşie a Republicii Socialiste România Suzanei Chiriţoiu-Caragiani, cu prilejul împlinirii vârstei de 80 de ani.

SOCIETATEA DE CRUCE ROŞIE A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
CONSILIUL NAŢIONAL
STR. BISERICA AMZEI NR. 29
Bucureşti 31 ianuarie 1978

Tovarăşei SUZANA CHIRIŢOIU-CARAGIANE str. Occidentului nr. 44, et. 2, ap. 4, Bucureşti, sector 8. Apreciind remarcabila şi îndelungata Dvs. activitate în slujba scopurilor umanitare ale Crucii Roşii în timpul primului război mondial, cu ocazia împlinirii vârstei de 80 de ani, Consiliul Naţional al Societăţii de Cruce Roşie din Republica Socialistă România vă adresează călduroase urări de sănătate şi ani mulţi de viaţă, precum şi împlinirea năzuinţelor dumneavoastră de mai bine.

PREŞEDINTE
General-maior
(ss) Constantin Burada

Bibliografie. MARCU, George. *Dicționarul personalităților feminine din România*. București: Editura Meronia, 2009, p. 274-275; TANAȘOCA, Șerban-Nicolae. *Un frate uitat al lui Ioanid D. Caragiani: doctorul Alexandru D. Caragiani (1848-1905)*. Comunicare susținută la al XV-lea Congres Național de Genealogie și Heraldică, Iași, 2010. Mulțumim doamnei Roxane Reboul, pentru generozitatea cu care ne-a pus la dispoziție materialele folosite în această prezentare. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu și dr. Filica Drăghici.**

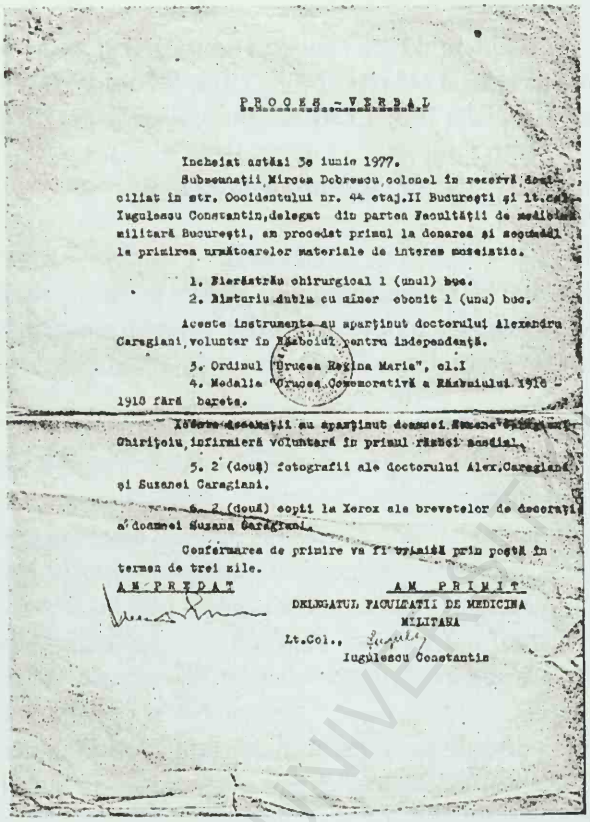

PROCES - VERBAL

Incheiat astăzi 3o iunie 1977.

Subsemnaţii Mircea Dobrescu,colonel în rezervă domiciliat în str. Occidentului nr. 44 etaj.II Bucureşti şi lt.col. Iugulescu Constantin,delegat din partea Facultăţii de medicină militară Bucureşti, am procedat primul la donarea şi secundul la primirea următoarelor materiale de interes muzeistic.

1. Pierăstrău chirurgical 1 (unul) buc.
2. Bisturiu dublu cu mîner ebonit 1 (unu) buc.

Aceste instrumente au aparţinut doctorului Alexandru Caragiani,voluntar în Războiul pentru independenţă.

3. Ordinul "Crucea Regina Maria", cl.I
4. Medalia "Crucea Comemorativă a Războiului 1916 - 1918 fără barete.

Aceste decoraţii au aparţinut doamnei Suzana Chiriţoiu Chiriţoiu,infirmieră voluntară în primul război mondial.

5. 2 (două) fotografii ale doctorului Alex.Caragiani şi Suzanei Caragiani.

6. 2 (două) copii la Xerox ale brevetelor de decoraţii a doamnei Suzana Caragiani.

Confirmarea de primire va fi trimisă prin poştă în termen de trei zile.

AM PREDAT

AM PRIMIT
DELEGATUL FACULTATII DE MEDICINA MILITARA
Lt.Col.,
Iugulescu Constantin

REPUBLICA SOCIALISTA ROMANIA
MINISTERUL APARARII NATIONALE
FACULTATEA DE MEDICINA MILITARA
Nr. 567
Din 04.07.77
Bucureşti

CATRE

TOVARASUL COLONEL REZERVA MIRCEA DOBRESCU
- Str. Occidentului Nr. 44 Etaj.II Bucureşti-

Confirmăm primirea obiectelor donate de dv. conform procesului verbal anexat.

Aducem călduroase mulţumiri doamnei Suzana Chiriţoiu Caragiani şi dv. pentru amabilitatea cu care aţi întîmpinat rugămintea noastră.

Obiectele au fost înregistrate în registrul de evidenţă a punctului muzeistic sub nr. 33-41 fila 9.

p. DECANUL FACULTATII DE MEDICINA MILITARA
Colonel medic,
Dr. Mircea Burnaz

Documente referitoare la donaţia Doamnei Suzana Chiriţoiu-Caragiani către Facultatea de Medicină Militară

Arhiva familiei Roxane Roboul, descendentă a familiei Caragiani

BCUIAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ELENA CARAMATESCU – infirmieră de la spitalul Crucii Roşii, filiala Turnu-Severin, decorată în 1918 cu Ordinul „Crucea Regina Maria" cls. a-III-a.
MARIA CARP – infirmieră. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a îngrijit răniţii şi bolnavii de tifos exantematic din spitalul Crucei Roşii „Liceul Naţional" din Iaşi în 1916—1917 a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.
EUGENIA CARPAN – gardiană. „Pentru zelul arătat în serviciu la Spitalul nr. 428 în 1917" a fost decorată în 1918 cu Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.
ALEXANDRINA CATARGI – a condus Spitalul nr. 109 de la Leagănul „Sf. Ecaterina", împreună cu Ecaterina Cantacuzino, şi a întreţinut spitalul din bani proprii.
MIHAELA CATARGI – a activat în Comitetul Român de Ajutoare de la Paris.
ECATERINA CATARGI – a fost director al Spitalului regal „Regina Maria" de la Palat, de pe Calea Victoriei. Pentru activitatea depusă aici a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.
OLGA CATARGI – a lucrat la Spitalul „Sf. Ecaterina" din Bucureşti.

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Elena Catargi

Cota 55913, Biblioteca Națională a României, *Colecții Speciale, Cabinetul de Fotografii*

Elena Catargi a fost fiica lui Lascăr (Lăscăruș) Catargi și al Elenei Catargi, născută Ghica, cuplu care a mai avut și alți trei copii, anume pe: Alexandru, Lascăr și Maria.

Ca și alți reprezentanți ai elitelor românești de la cumpăna secolelor XIX și XX, educate în spiritul unei anumite responsabilități conferite de poziția socială, Elena Catargi a căutat să fie parte din marele efort făcut de întreaga societate românească pentru susținerea armatei române, prezentă pe câmpurile de luptă ale Primului Război Mondial în scopul eliberării românilor din Imperiul Habsburgic.

Principalele direcții de manifestare ale acestei implicări sunt, în cele mai multe cazuri, acelea privind asistența sanitară pentru ostașii răniți și ocrotirea victimelor civile ale războiului, orfani, văduve, refugiați.

Atunci când, încă din primele zile ale implicării armatei în luptă, regina Maria, hotăra organizarea unui mare spital în Palatul Regal, demersul regal capacitează pe toate doamnele din anturajul reginei la implicare în bunul mers al acestui spital.

Elena Catargi, descendenta unei familii princiare de mare tradiție în spațiul românesc, apropiată a familiei prințului moștenitor, încă din primii ani ai secolului XX, fiind adesea invitată a acestora, așa cum un contemporan relata, făcând referire la balul organizat de moștenitorul coroanei la 31 decembrie 1902/13 ianuarie 1903, se află și ea printre doamnele care se ocupau de funcționarea spitalului.

După una din frecventele sale vizite la spitalul de la Palatul Regal, la 8/21 septembrie 1916, regina consemna, cu vădită satifacție: *Am găsit totul în bună stare – puțină agitație – cum e și firesc, dar nu și confuzie. Madame Catargi e în elementul ei [...]*", lăsând astfel o solidă mărturie despre hotărârea și eficiența implicării Elenei Catargi în acest moment al evenimentelor din Bucureștiul primelor luni de război.

Bibliografie. BUHMAN, Eugeniu A. *Patru decenii în serviciul Casei Regale a României: memorii 1898 – 1940.* București: Sigma, 2006, p. 63; MARIA, Regina României. *Jurnal de război 1916-1917.* Ed. îngrijită și prefață de Lucian BOIA. Trad. din engleză de Anca BĂRBULESCU. Vol. 1: *1916-1917: precedat de însemnări din 1910-1916.* București: Humanitas, 2014, p. 143. Vezi și: CIUPALĂ, Alin. *Bătălia lor femeile din România în Primul Război Mondial.* Iași: Polirom, 2017, p. 206. **dr. Doru Bădără.**

Maria Catargi
(1870-1926)

Cota 55913, Biblioteca Naţională a României, *Colecţii Speciale, Cabinetul de Fotografii*

Maria Catargi, născută Papadopol, a fost căsătorită cu ofiţerul Mihail Catargi (1852 – 1912), fiu al lui Alexandru Catargi şi al Mariei Donici.

Ca şi alţi reprezentanţi ai elitelor sociale de la începutul secolului XX, Maria Catargi a căutat să se implice în sprijinirea eforturilor pe care societatea românească le făcea pentru susţinerea participării armatei române la Primul Război Mondial în scopul eliberării românilor din Imperiul Habsburgic.

Principalele câmpuri de manifestare ale acestei implicări sunt cele vizând asistenţa sanitară pentru ostaşii răniţi şi ocrotirea victimelor civile ale războiului, orfani, văduve, refugiaţi.

Atunci când, la insistenţele reginei Maria, se hotărăşte suplimentarea echipajelor trenurilor sanitare aflate în dotarea armatei române cu formaţiuni de asistente civile, au fost organizate echipe de voluntare pentru şapte din aceste trenuri sanitare.

Regina Maria care s-a implicat şi în această acţiune a numit conducătoarele echipelor care urmau să fie ataşate celor şapte trenuri sanitare, fiecare din aceste conducătoare având libertatea de a-şi alege membrele echipei dintre voluntare.

În aceste condiţii regina a desemnat-o pe Maria Catargi la conducerea echipei care trebuia să fie ataşată Trenului nr. 3. Aceasta, la rândul său, alege în echipa care urma să activeze la Trenul nr. 3 pe: Zoe Miclescu, Vera Şeptilici, Elisa Economu, Amalia Casmata, Lucreţia Petrovici, Olimpia Petrovici, Maria Simionescu, Catinca Ionescu, Zamfira Calistru, Elena Antonescu, Maria Russ, Sofia Oanceda, Ecaterina Petre.

Bibliografie. CIUPALĂ, Alin. *Bătălia lor: femeile din România în Primul Război Mondial*. Iaşi: Polirom, 2017, p. 105.
dr. Doru Bădără.

HANRIETA CATARGI – a oferit 5.000 de lei la cheta organizată de regina Maria pentru orgnizarea ambulanţelor militare.

LUCIA CĂTUNEANU – „de la laboratorul de medicină, experimentală, pentru munca neobosită, devotamentul şi curajul profesional de care au dat dovadă preparând serurile şi vaccinurile destinate armatei în 1917" a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

Irina Câmpineanu
(1849-1920)

Muzeul Național de Istorie a României

Fiica lui Ștefan Bellu și a Elisei Știrbey (fata domnitorului Barbu Știrbey), Irina a fost soția liberalului Ion Câmpineanu, reprezentant în Corpurile legiuitoare și ministru în mai multe rânduri. Irina aducea ca zestre moșia Tătărești de Sus din județul Teleorman care fusese în secolele XVIII-XIX a familiei Bălăceanu. Au avut patru copii: doi fii – Ioan, magistrat; Ștefan, ofițer de cavalerie – și două fiice – Eliza, soția lui Grigore Grecianu și Maria-Irina, căsătorită Sturdza.

În timpul războiului de independență Irina a condus, împreună cu Maria Rosetti, Elena Cantacuzino, doctorii Sergiu și Ludovic Fialla Spitalul „Independența" al Crucii Roșii.

Irina Câmpineanu s-a numărat printre membrele fondatoare ale *Societății de binefacere „Obolul"* al cărei scop era de a veni în ajutorul copiilor sărmani fără părinți sau cu părinți lipsiți de mijloace.

Prin statutul Crucii Roșii, adoptat în 1876, femeile nu puteau face parte din conducerea *Societății*. Astfel, în 1906 s-au pus bazele Societății de Cruce Roșie a doamnelor din România. Prima președintă aleasă a fost Irina Câmpineanu. Misiunea era de a pregăti personal medical și de a strânge fonduri. În 1915, la inițiativa reginei Maria, cele două societăți fuzionează, iar conducerea era încredințată unui comitet condus de Irina Câmpineanu ca președintă de onoare (7 mai 1915 – 2 noiembrie 1920) și Alexandru Marghiloman ca președinte activ.

A fost autoarea unei cărți despre igiena copilului, *Simples causeries d'une mere*, semnată cu pseudonimul „Kiajna" și apărută în 1887 la Paris și București.

Bibliografie. RĂDULESCU, Mihai Sorin. *Elita liberală românească: (1866-1900)*. București: Editura All, 1998, p. 61; ISTRATI, Nicolae C. Istoricul Crucii Roșii Române. În: WERNER, D. *Istoricul Crucii Roșii: lectura pentru tineret*. București: Societatea Națională de „Cruce Roșie a României", 1939, p. 123; LECCA, Octav-George. *Familiile boierești române: istorie și genealogie: (după izvoare autentice)*. București: Muzeul Literaturii Române, 2000, p. 181-182. **dr. Filica Drăghici.**

ELENA CELLEMAN – studentă în medicină a primit Crucea „Meritul Sanitar" cls. a II-a.
LETIȚIA CERCHEZ – a lucrat la spitalul Automobil Clubul Român din București.

MARIA IAKOVAKI-CERCHEZ – soţia lui Nicolae Cerchez şi nepoata lui Petrache Poenaru, a lucrat împreună cu fiicele ei, **MARIA NICOLA CERCHEZ, MARIA SIMONA CERCHEZ, MARIA CRISTINA CERCHEZ (KITA)** ca infirmiere în spitalele din Moldova, la Adjud şi la Huşi.

SOFIA CHIRIAC – „Pentru zelul si devotamentul cu care au contribuit la combaterea epidemiilor de holera în 1916-1917" a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

ZOE CICA – infirmieră. „Pentru zelul şi devotamentul excepţional cu care a îngrijit răniţii la Spitalul militar din Galaţi şi la Spitalul francez din Iaşi în 1916-1917" a fost decorată în 1917 cu ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

CECILIA CIOACĂ – supraveghetoare de la spitalul Crucii Roşii, filiala Câmpina, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

MARIA I. CIOCAN – supraveghetoare de cameră de la spitalul Crucii Roşii, filiala Roman, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

ELEONORA CIOLAC – preşedinta filialei Crucii Roşii Botoşani. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a condus filiala in 1916-1917, contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din filială" a fost decorată în 1918 cu ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

MARIA CIOLAC – soră de caritate de la spitalul din Botoşani. A fost decorată cu Medalia de aur cu inscripţiunea „Pentru Sârguinţă" pe panglica Sf. Ana.

SYLVIA CLANI – a lucrat în 1917 ca infirmieră onorifică în Spitalul Crucii Roşii Americane din Bacău. Pentru zelul şi devotamentul cu care a îngrijit bolnavii a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

EUGENIA COLODIEV – infirmieră în Spitalul Militar din Chişinău

SYLVIA COLORI – preşedinta filialei Crucii Roşii Dorohoi, „pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a condus spitalul Crucii Roşii, filiala Dorohoi, în 1916-1917 contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spital" a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

ANA CONSTANTINESCU – îngrijitoare de bolnavi la spitalul, „Brâncovenesc", „pentru zelul şi devotamentul cu care a îngrijit bolnavii contagioşi în 1917" decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. III- a 1916-1917.

Eugenia Colodiev (prima din stânga) şi medicul Băluţă (la masă în centru) la Spitalul Militar din Chişinău, 1916

Muzeul Naţional de Istorie a României

CASUCA CONSTANTINESCU – lenjereasă la spitalul Crucii Roşii, filiala Roman, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.
ELENA CONSTANTINESCU de la spitalul Crucii Roşii, filiala Bârlad, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.
MARGUERITE ALPHOUSINE CHABANAS – infirmieră şefă, a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a „pentru zelul şi devotamentul excepţional cu care a îngrijit răniţii la spitalul militar din Bucureşti şi la spitalul francez din Iaşi în 1916-1917".

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Hélène Chrissoveloni-Suțu
(1879-1975)

Arhiva familiei
Ion Nicolae Chrissoveloni

Născută la Galaţi ca fiică a bancherului Nicolae Ioan (Zane) Chrissoveloni şi a Mariei Callirhoe Dimitrie Economo, Elena Chrissoveloni va creşte la Triest, important centru financiar în secolul al XIX-lea, unde familia sa şi-a sporit considerabil averea.

Apoi, beneficiind de condiţii materiale deosebite, dar și foarte inteligentă și cunoscând mai multe limbi străine, a făcut studii strălucite la Paris, valorificându-și frumoasa pregătire și impunându-se în societatea pariziană.

În anul 1903 s-a căsătorit cu Dimitrie Suţu, mare proprietar, fiul lui Constantin (Palicarul) Dimitrie Suţu şi al Nataliei Petre Mavroghenie şi a capătat cetăţenia română. Dimitrie Suţu, ofiţer de cavalerie, ajungând până la gradul de general de brigadă, a fost ataşat militar pe lângă Legaţia României din Franţa (1911–1917 şi 1920–1922) şi a participat, în anii Primului Război Mondial, la campania din Moldova, luptând la Mărăşeşti în fruntea Regimentului 3 Călăraşi.

Cultivată şi inteligentă, Elena Suţu va întreţine relaţii foarte strânse cu elitele literare, artistice şi politice din Franţa şi România, reprezentanţii cei mai străluciţi ai acestor cercuri fiind prezenţi în saloanele pe care ea la ţinea la Bucureşti şi Paris, în somptuoasa sa reşedinţă pe care şi-a ridicat-o lângă Turnu Eiffel sau, după izbucnirea războiului, la hotelul Ritz.

Printre oamenii de cultură şi reprezentanţii aristocraţiei franceze sau române rezidenţi în Franţa, care au frecventat salonul parizian al Elenei Suţu, s-au remarcat doi oameni care i-au marcat viaţa, scriitorii Marcel Proust şi Paul Morand. Atunci când România intră în Primul Război Mondial pentru dezrobirea românilor din monarhia Austro-Ungară şi apar deficienţele de dotare sanitară şi logistică a trupelor, Elena Suţu se asociază cu devotament eforturilor pe care reprezentanţii aristocraţiei române stabiliţi la Paris îl fac pentru depăşirea acestor deficienţe şi susţinerea cauzei româneşti. În cazul său, această implicare era o preocupare de familie, fratele său Ioan Chrissoveloni, ajutând-o pe regina Maria, a creat, la începutul războiului o reţea de ambulanţe şi spitale de campanie, a aprovizionat generos armata cu alimente şi a transformat conacul său de la Ghidigeni în dispensar.

Încă de la începuturile demersurilor de organizare a Comitetului de asistenţă a Crucii Roşii Române de la Paris, în ianuarie 1917, atunci când în ţară situaţia era dramatică, o găsim pe Elena Suţu angrenată

Biblioteca Centrală Universitară
"Mihai Eminescu" Iași
ISTORIE

în structurile de conducere ale acestei organizaţii, un model sugestiv al modului în care românii din Franţa au reuşit să atragă la susţinerea cauzei lor, prin valorificarea conexiunilor pe care unii din ei, – şi Elena Suţu se număra printre aceştia, – le aveau în cele mai înalte cercuri ale societăţii franceze.

Atunci când un grup de români stabiliţi la Paris ia iniţiativa înfiinţării unei filiale româneşti a *Societăţii Le Vêtemen du Prisonnier de Guerre*, societate ataşată Crucii Roşii Franceze, Elena Suţu se număra printre membrele comitetului de conducere al filialei, ei revenindu-i conducerea serviciilor „Liste cu prizonieri" şi „Magazin" din cadrul acestei filiale.

La fel ca şi fratele său Ioan Chrissoveloni, Elena Suţu s-a implicat hotărâtor în proiectul reginei Maria de dotare a armatei române cu ambulanţe. Ea a fost organizatoarea Comitetului Automobilelor Sanitare „Regina Maria" şi a lucrat susţinut la Paris pentru strângerea de echipament şi materiale necesare funcţionării serviciului de ambulanţe în organizarea şi funcţionarea căruia regina era foarte implicată, numeroase însemnări din *Jurnalul de război* ţinut de regină făcând referiri la desele sale acţiuni având ca scop strângerea fondurilor necesare.

În vederea măririi eficienţei eforturilor depuse pentru susţinerea asistenţei medicale pe frontul românesc, organizaţia Elenei Suţu va fuziona, sub egida Comitetului de Asistenţă a Crucii Roşii Române de la Paris, cu organizaţiile *Ajutor pentru ambulanţele României* şi *Ajutor pentru spitalele militare româneşti* iniţiate de Elena Văcărescu şi respectiv Zoe Vlahuţă – Slătineanu şi Olga Miclescu, iniţiatoarele organizaţiilor respective devenind membre ale Comitetului în care organizaţiile lor au fost înglobate.

După încetarea ostilităţilor, în lunile martie şi aprilie 1919, când regina Maria a mers la Paris pentru a susţine cauza României pe lângă reprezentanţii învingătorilor din Primul Război Mondial întruniţi în Congresul de Pace, o găsim pe Elena Suţu în anturajul reginei.

În anul 1923 se pronunţă divorţul dintre Dimitrie Suţu şi Elena Suţu, aceasta căpătând dreptul, printr-o decizie a Consiliului de Miniştrii din 1924, să poarte numele de Chrissoveloni-Suţu şi titlul de „Prinţesă Suţu".

După pronunţarea divorţului Elena Chrissoveloni-Suţu s-a căsătorit cu scriitorul şi diplomatul Paul Morand.

Cei doi vor veni frecvent în România, călătorii în urma cărora Paul Morand, cunoscând mai bine lumea Bucureştiului, va scrie o lucrare, *Bucureşti 1935*, veritabilă frescă cu lumini şi umbre a Bucureştiului interbelic, carte care provoacă, în egală măsură, interes şi controverse. Elena Chrissoveloni-Suţu şi Paul Morand revin, pentru ultima dată la Bucureşti în anul 1943, atunci când Morand a fost numit ministru plenipotenţiar al guvernului de la Vichy şi vor rămâne în România până în 1944. În această perioadă Elena Chrissoveloni-Suţu a reuşit să îşi salveze remarcabila avere, operând transferuri de fonduri cu taxe privilegiate de guvern.

Înaintea căderii guvernului de la Vichy Paul Morand a obţinut mutarea la Berna, loc unde cei doi vor rămâne până după căderea lui Ch. De Gaulle, care îi purta o puternică aversiune lui Morand, generalul neuitând să menţioneze că Morand îşi datora averea căsătoriei cu Elena Chrissoveloni–Suţu.

Elena Chrissoveloni – Suţu Morand se stinge din viaţă la Paris, în anul 1975, şi va fi înmormântată în cavoul familiei Economo, aflat în cimitirul grecesc din oraşul Triest.

Bibliografie: MARIA, Regina României. *Însemnări zilnice*. Vol.1: *Decembrie 1918 – decembrie 1919*. Ed. îngrijită, introducere şi note de Vasile ARIMIA. Bucureşti: Editura Albatros, 2005, p. 124, 126, ş.a; NEGRESCU-SUŢU, Radu. *Cartea de aur a familiei Suţu*. Ed. îngrijită de Georgeta GABREA. Bucureşti: Editura Capitel Avangarde, 2013, p. 507, 514-515, 517, 519, 523; BĂLĂCEANU-STOLNICI, Constantin. *Amintiri ...O viaţă de poveste în Bucureştiul interbelic.*

Antropologie urbană. București: Oscar Print, 2013, p. 117; MARIA, Regina României. *Jurnal de război 1916 – 1917*. Ed. îngrijită și prefață de Lucian BOIA. Trad. din engleză de Anca BĂRBULESCU. Vol. 1: *1916-1917: precedat de însemnări din 1910-1916*. București: Humanitas, 2014, p. 113, 115; IORGA, Filip – Lucian. *Un cântec de lebădă. Vlăstare boierești în Primul Război Mondial*. București: Corint Books, 2016, p. 191; CIUPALĂ, Alin. *Bătălia lor: femeile din România în Primul Război Mondial*. Iași: Polirom, 2017, p. 144 – 145. **dr. Doru Bădără**

Conacul de la Ghidigeni, 1917

Arhiva Ion Nicolae Chrissoveloni

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Elisabeta (Eliza) Suțu
(1888-1963)

Elisa Suțu și tatăl ei la Atena, 1916
Arhiva Radu Negrescu-Suțu

Născută la Hălăucești (jud. Iași) ca fiică a lui Alexandru Dimitrie Suțu (Leles), general de cavalerie, Mareșal al Palatului în timpul regilor George I și Constantin I ai Greciei, și al Sofiei Mavrocordat, fiică la rândul ei a lui Nicolae Alexandru Mavrcordat, ministrul de externe al Greciei, și al Elenei Balș din Hălăucești.

Văzând lumina zilei în casa bunicilor materni din Hălăucești, Elisabeta (Eliza) Suțu va primi educația specifică descendenților marilor familii aristocrate în care cultivarea sentimentului datoriei, impusă de statutul său social, a dat benefice rezultate.

În anii grei ai Primului Război Mondial, mai ales după retragerea în Moldova, acest sentiment al datoriei o va determina pe Eliza Suțu să se implice cu toată energia în campania de asistență medicală și socială a răniților și refugiaților în calitate de infirmieră și președintă a Crucii Roșii din România.

Poziția sa și gradul de implicare în efortul de organizare a asistenței sanitare pentru ostașii români o vor face să fie într-un permanent și strâns contact cu regina Maria care a consemnat frecvent în *Jurnalul*, pe care îl ținea în zilele războiului, întâlnirile cu Eliza Suțu și problemele pe care le discutau sau a formulat aprecieri la adresa acțiunilor acesteia.

La începutul lunii mai a anului 1917, în Iașul încercat de greutățile războiului, cele două au discutat și au pus la punct, printre altele, organizarea taberelor pentru convalescenți și au purtat discuții cu reprezentanții aliaților pentru intensificarea ajutorului acordat României

Tot cu Eliza Suțu, și acest lucru demonstrează pe deplin poziția acesteia în efortul de sprijinire a luptei pe care românii o duceau pentru eliberarea fraților lor, va discuta regina un plan pentru centralizarea activității tuturor organizațiilor, pe care le patrona, având ca obiectiv ajutorarea răniților.

În zilele care au premers marile înfruntări de la Mărășești, Oituz, Cireșoaia, în încercarea de a îmbunătăți colaborarea dintre toate structurile implicate în asigurarea asistenței sanitare combatanților, Eliza Suțu a fost trimisă în zona armatei a II-a de sub comanda generalului Averescu pentru a vedea dacă și cum pot fi eventual ajutate Centrele organizate de Clotilda Averescu.

Tot în această perioadă, când în spitale era așteptat un mare flux de răniți, Eliza Suțu își ia angajamentul să pregătească noi asistente medicale, urmând ca ulterior să continue această activitate instruind asistente recrutate dintre învățătoarele de țară care vor constitui corpul de asistente" Prințul Mircea". Programul urma să se desfășoare în spitalul din Roman unde acestea vor lucra după

încheierea pregătirii. Mulțumită de colaboratoarea sa, regina scria *„Îmi place să lucrez cu Eliza, o persoană admirabilă, plină de viață, de zel, de bună-voință, de umor și de inteligență"*.

Activă și profund implicată în efortul caritabil, Eliza Suțu va prelua conducerea taberei pentru convalescenți, organizată de Clotilda Averescu la Piatra Neamț. Acolo, Eliza Suțu a depus o activitate remarcabilă. Când regina Maria va vizita tabăra de convalescenți, la 12/25 august 1917, vizită consemnată și de generalul Averescu care o însoțea, se ajunsese să se poată primi 1000 de convalescenți și se făceau pregătiri pentru extinderea ei cu încă 3000 de locuri. Și cu acest prilej, regina observa că*"Eliza are foarte mult tact"* și *"are foarte mult de muncă"*.

Nici operația de apendicită pe care a suportat-o nu o va ține pe Eliza Suțu prea mult timp departe de activitatea ei din tabara de convalescenți. Fiind ea însăși în convalescență a fost vizitată de regină, la începutul lunii iulie 1918 în Iași. Aceasta consemna câteva zile mai târziu, când se afla la Bicaz, că Eliza Suțu s-a însănătoșit și este la tabăra pentru convalescenți.

În condițiile în care armata română nu mai era angajată în lupte, după armistițiul de la Focșani (26 noiembrie/9 decembrie 1917) și a păcii de la București (24 aprilie/7 mai 1918) care i-a urmat, activitatea din spitale și centrele medicale pentru îngrijirea răniților s-a redus, și, după cum observa regina Maria, care o primea la Bicaz, la mijlocul lunii octombrie a anului 1918, afectată fiind de situația țării, Eliza Suțu începea să predea din atribuțiile pe care le avea în conducerea marelui centru pentru convalescenți de lângă Piatra-Neamț.

Acțiunile caritabile au continuat să fie o preocupare importantă a Elizei Suțu și după război. Constantin Argetoianu consemna că, atunci când a deținut un portofoliu ministerial, a fost solicitat de vechea sa prietenă să o ajute în rezolvarea anumitor probleme, mai ales pentru societatea „Caritatea".

Eliza Suțu se va recăsători în luna mai a anului 1933 la Cernăuți cu Paul Krupenski (1880? – București, 1975?) de care se va despărți în anul 1938.

Bibliografie: AVERESCU, Alexandru. *Notițe zilnice din război (1916 – 1918)*. București: Editura „Cultura Națională", [1935], p. 202; ARGETOIANU, Constantin. *Pentru cei de mîine. Amintiri din vremea celor de ieri. August 1916 -Iunie 1917*. Vol. 2. București: Editura Albatros, 1993, p. 113–114; NEGRESCU-SUȚU, Radu. *Cartea de aur a familiei Suțu*. București: Capitel Avangarde, 2013, p. 503; MARIA, Regina României. *Jurnal de război 1916 – 1917. Precedată de însemnări din 1910 – 1916*. Vol. 1. București: Humanitas, 2014, p. 461, nota 1, p. 468-469, 500; MARIA, Regina României, *Jurnal de război 1917 – 1918*. Vol. 2. București: Humanitas, 2015, p. 25, 134-135; MARIA, Regina României, *Jurnal de război 1918*. Vol. 3. București: Humanitas, [2015], p. 204, 224, 350. **dr. Doru Bădără**

BCUIAȘI/CENTRU UNIVERSITY LIBRARY

Arhiva Ion Nicolae Chrissoveloni

Sybille Chrissoveloni

(1879-1931)

Era născută Youell. A doua dintre cele patru fiice ale lui Edward P. Youell şi Mary Youell (n. Watson), făcând parte din comunitatea de negustori englezi din Galaţi. Tatăl ei, Edward P. Youell, se însurase cu Mary Watson, fiica asociatului său. Până în anul 1889 când a murit socrul lui, au condus amândoi compania Watson & Youell Ltd. Această companie de armatori fusese fondată de Watson în 1869 la Galaţi. Iniţial avea sucursală în Brăila. După reunirea României cu Dobrogea (1878) au deschis şi alte sucursale: în Sulina, apoi după inaugurarea podului de la Cernavodă în Constanţa şi în 1892 – în Bucureşti. Compania era una dintre cele mai importante din ţară, sporindu-şi mereu aria de activitate. Aceasta nu consta doar în simplul comerţ cu cereale, ci şi în activităţi industriale. Watson & Youell devenise o companie care avea în structura ei direcţii de comerţ cu maşini agricole (inclusiv import şi instalaţii pentru industria viticolă), maşini industriale, instalaţii petroliere, instalaţii electrice, sisteme de aducţiune a apei (cea mai importantă lucrare fiind instalaţia electrică de la Grozăveşti pentru aducţiunea apei în Bucureşti) etc., fiind şi reprezentanţi ai altor numeroase şi importante companii străine în România.

Sybille Youell, căsătorită din 1907 cu Jean Chrisoveloni (viitorul bancher), este descrisă în cuvinte foarte calde de regina Maria, cu care a fost prietenă: *„Jean Chrisoveloni, fratele Helenei (căsătorită Sutzu, n.n.), un tânăr foarte deştept, era însurat cu o englezoaică, Sybille Youell, care făcea şi ea parte din cercul nostru. Firea ei adevărat anglo-saxonă, plină de avânt, fără făţărnicie, alcătuia un contrast încântător cu a cumnatei ei, mai blazate. Sybille ca şi frumoasa ei soră, doamna Benett, era o întruchipare strălucită a voiniciei. Înaltă, bălaie, neobosită, veselă, cu inima bună, spontană, avea o statură minunată şi tenul alb ca laptele; mişcările ei păreau pline de o vioiciune falnică şi toată fiinţa îi era pătrunsă de sevă şi de strălucită vitalitate. Dinţii ei erau albi şi sănătoşi şi râsul molipsitor; avea ochi căprui ca iazurile din munţi, iar nasul ei mic şi delicat avea vîrful puţin ridicat în sus, în chip încântător. Farmecul ei era neîntrecut. Sybille era una din acele fiinţe care după cum spune vechiul cântec trebuie să se fi născut într-o dimineaţă plină de soare. / Nimeni nu-şi purta găteala în chip mai desăvârşit; avea o înfăţişare de fericire triumfătoare care te înviora. Era darnică, fără şiretenie, prea încrezătoare; dar cu tot belşugul bunurilor pământeşti, viaţa n-a fost totdeauna bună cu Sybille. Când vedea că a fost înşelată*

BCU CLUJ UNIVERSITY LIBRARY

sau păcălită, indignarea ei era ca a unui copil şi o arăta făţiş în cuvinte. Sybille era una din fiinţele cele mai curate la gând şi o iubeam din toată inima... Dar, Sybille acum e în pământ". Firea extrem de plăcută a Sybillei nu a fost doborâtă nici de teribilele greutăţi ale Primului Război Mondial. Împreună cu soţul ei, şi-au pus la dispoziţie domeniul de la Ghidigeni (Jud. Galaţi) pentru ţară. Sybille a invitat-o pe prietena ei, regina Maria, să locuiască în palatul de la Ghidigeni împreună cu familia regală, ori de câte ori dorea, ceea ce s-a şi întâmplat pe timpul refugiului. Familia Sybille şi Jean Chrissoveloni au organizat pe cheltuiala lor, pe moşia de la Ghidigeni aşa-numitele „Spitale Regina Maria". În fapt, erau mai multe spitale de campanie într-un singur loc, cu multiple facilităţi, cu sute de paturi pentru răniţi şi bolnavi, români dar şi răniţi din rândul aliaţilor noştri sau chiar prizonieri, cu medici români şi francezi, asistente etc. Trebuie să menţionăm că principesele Mignon şi Elisabeta lucrau neobosite acolo, cot la cot cu medicii, asistentele, infirmierele, îngrijitorii. După cum scrie tot regina Maria aflată în inspecţie la Ghidigeni: *„Când ajunsei la spital, dădui peste Mignon în mijlocul infirmierelor. Mignon e una din fiinţele cărora le place munca smerită. E gata să facă orice şi nu doreşte să fie remarcată. E în stare tot atât de bine să spele ferestrele, să măture pe jos, să servească mâncarea sau să ţină piciorul unui om când e amputat. Mignon nu face mofturi. (...) Mignon a muncit toată ziua; se simte atât de bine acolo, ca un peşte în apă (...). Credincioasa mea Sybille mă urma peste tot; era atât de veselă că mă revede, încât mă mişcă până în suflet. De dimineaţa până seara are grijă de toate fără răgaz; e adorabilă şi conduce singură tot. Afară de aceasta, casa ei e deschisă pentru oricine vine până aici, de orice neam sau teapă socială ar fi musafirul; e adevărata ospitalitate în sensul cel mai larg al cuvântului. / Pe soţul ei nici nu l-am zărit, căci aleargă de colo, colo în ambulanţele noastre „Regina Maria", nu ştiu pe unde, de-a lungul frontului."*

Arhiva Ion Nicolae Chrissoveloni

Femeia frumoasă, după care întorcea lumea capul când trecea strada, de o bunătate angelică, a atras-o de asemenea manieră pe principesa Maria, încât aceasta i-a fost naşă a singurului ei copil, Nicky (n. 1909). În timpul războiului a dovedit calităţi extraordinare care i-au adus preţuirea reginei Maria şi a tuturor celor care o înconjurau sau care ajungeau să fie aduşi pentru tratament şi refacere la Ghidigeni, având un asemenea farmec, o bunătate, o putere de muncă în îngrijirea soldaţilor, dar şi o mare capacitate de a organiza şi administra eficient spitalele de care se ocupa, cum rar s-au mai găsit în altă parte. Întreg somptuosul palat moldovenesc de la Ghidigeni a fost transformat într-un eficace spital pentru răniţii de pe fronturi. Nu a cerut niciodată niciun fel de recompensă. Zilele şi nopţile sacrificate alături de răniţii români, sau în folosul acestora, fără nicio pauză pentru Sybille, au făcut ca ea să fie, îndreptăţit, considerată o adevărată mamă a celor suferinzi. Această femeie splendidă, prin simpla ei prezenţă, aducea alinare celor grav răniţi. Căpitanul francez aviator René Chambe, care fusese rănit în luptă aeriană în timpul bătăliei de la Mărăşeşti, a fost adus de Jean Chrissoveloni de pe frontul aflat la cca. 80 km şi găzduit de Sybill în palatul de la Ghidgeni. El remarca acolo o noutate nu doar pentru România: soţii Chrissoveloni construiseră, între altele, pe moşia lor un complex de terenuri de tenis

acoperite. Acestea erau, după cum scrie Chambe, *„ceva ce n-am mai văzut niciodată, trei edificii mari din lemn şi beton armat, amintind prin forma lor, dar mai ales prin proporţii de hangarele Zeppelin-urilor de la Orly, de un lux extraordinar"*, *„cu săli de relaxare, duşuri, lectură, administraţie şi gestiune (...). Terenurile acoperite de tenis, oferind o mare suprafaţă, fuseseră utilizate la maximum pentru a dispune paturile răniţilor, mai multe mii de paturi separate de intervale suficiente pentru a permite circulaţia medicilor, infirmierelor"*, devenind clădiri principale ale spitalului. În acelaşi timp soţii Chrissoveloni transformaseră şi construiseră o mulţime de alte clădiri de pe domeniu în acelaşi scop, inclusiv pentru găzduirea personalului care se ocupa de răniţi, în condiţii de confort neobişnuite pentru locul şi timpul respectiv. *„Când am văzut, pe cerul înroşit de soarele care se ducea la culcare, decupându-se impozanta siluetă a Ghidigenilor, eram departe de a-mi putea imagina zilele extraordinare pe care aveam să le trăiesc acolo în următoarele câteva săptămâni. / Doamna Chrissoveloni ne aştepta aproape de holul mare, la baza vastului peron: – Şi Regina vă aştepta, mi-a spus ea ţinându-mi mâna, dar a trebuit să plece la Iaşi ca să se alăture regelui. O veţi vedea mâine dimineaţă, împreună cu principesele. Am fost cu toţii nerăbdători să vă vedem sosind. Soţul meu v-a anunţat şi v-a descris. Este o mare onoare pentru Ghidigeni să primească un ofiţer francez rănit în serviciul ţării noastre"*.

A fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. I.

Sybille Chrissoveloni a rămas în amintirea contemporanilor ca un splendid înger blond care a salvat cât a putut şi când a putut vieţile tuturor celor care au luptat pentru apărarea României. A murit în anul 1931, bolnavă, la Paris.

Bibliografie: Marile Noastre Case de Comerciu. Casa Watson & Youell. *România ilustrată*, 1908, vol. 6, nr. 4-6, p. 50-51; DAMÉ, Frédéric. *Bucarest en 1906.* [s.l.]: [s.n.], [s.a], p. 616; CHAMBE, Réné. *Route sans horizon: les eaux sanglantes du beau Danube bleu*. Paris: Plon, 1981, p. 181; MARIA, Regina României. *Povestea vieţii mele*. Argument de Gheorghe Buzatu. Trad. din limba engleză de Mărgărita MILLER-VERGHI. Ed. a -2-a. Vol. 2. Iaşi: Moldova, Iaşi, 1999, p. 197-198; MARIA, Regina României. *Povestea vieţii mele*. Trad. din limba engleză de Mărgărita MILLER-VERGHI. Ed. îngrijită, prefaţă şi note de Ioana CRACĂ. Vol. 3. Bucureşti: Editura Eminescu, 1991, p. 247-248; BRUMMEL, Paul. Remembering Sybille. *Foreign & Commonwealth Office* [online]. 29 noiembrie 2016 [Accesat 1 iulie 2017]. Disponibil la: https://blogs.fco.gov.uk/paulbrummell/2016/11/29/remembering-sybille/.
prof. univ. dr. Radu Stefan Vergatti membru a Academiei Oamenilor de Ştiinţă.

ELENA CODRU – infirmieră de cameră în spitalul Crucii Roşii, filiala Piatra-Neamţ, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. III-a.

ANA CODRESCU – însărcinată cu primirea rufelor bolnavilor în spitalul Crucii Roşii, filiala Dorohoi, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. III-a.

DOAMNA COGĂLNICEANU-WAISEBERG – soră de caritate la spitalul din Botoşani, decorată cu Medalia de aur cu inscripţiunea „Pentru Sârguinţă" pe panglica Sf. Ana.

FLORICA COJOCARU – de la farmacia spitalului Crucii Roşii, filiala Botoşani, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina-Maria" cls. III-a.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Ecaterina Constantinescu

Ecaterina Constantinescu. *Activitatea din timpul războiului 1916-1919: memoriul.* Bucureşti: Tip. Convorbiri Literare, 1919. Foto copertă

Originară din Iaşi, cu doctorat în filozofie la Oxford, s-a înrolat imediat cum s-a declarat mobilizarea şi când, pe *„toate străzile oraşului (Iaşi n.n.) erau corturi cu arme, pe marginea trotuarelor se odihneau sute de ţărănci, unele cu pruncii la sân, altele cu copilaşi de mână, mame şi fete tinere, surori sau logodnice, părinţi, bătrâni (...). Veniseră cu toţii să îşi ia rămas bun de la ai lor care plecau la datorie. De la ferestre şi balcoane zburau flori peste capetele ostaşilor noştri. Strigăte de urare şi de entuziasmare îi însoţeau. Se fluturau stindarde româneşti, tricolore şi stindarde ale Crucii Roşii. Războiul era acum în fiecare casă românească."*

S-a prezentat la Serviciul sanitar, la Crucea Roşie, la Iaşi cerând să fie repartizată acolo unde este mai greu. A fost trimisă la Spitalul Brâncovenesc care funcţiona în Seminarul „Veniamin Costache" la secţia de bacteriologie. În decembrie 1916 a plecat spre Galaţi, la spitalele de acolo dar, rănită fiind, s-a reîntors la Iaşi. Odată vindecată a mers la Misiunea Franceză şi a cerut să i se permită să funcţioneze ca soră de caritate la Vila Greerul unde erau bolnavi de tifos exantematic. Ulterior a fost detaşată din nou la Galaţi, la Spitalul „Vasile Alecsandri" unde acum a lucrat la secţia de chirurgie.

În luna august 1917 a solicitat Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice să i se permită să susţină conferinţe cu caracter patriotic, educativ şi religios în scop de binefacere, banii urmând să fie donaţi orfanilor. Cererea i-a fost aprobată şi astfel Ecaterina Constantinescu a umblat prin Moldova şi până dincolo de Nistru strângând fonduri pentru orfani până în ianuarie 1919. A adunat 73.000 de lei, sumă importantă, pe care a donat-o *Societăţii Orfanilor de Război* şi operelor de binefacere ale reginei Maria precum şi *Societăţii Invalizilor de Război şi Societăţii Culturale „Balta Albă".*

A umblat prin Vaslui, Dorohoi, Fălticeni, Piatra-Neamţ, Tecuci, comunele Bujor, (Covurlui), Bereşti, Fălciu, Olteneşti (Fălciu), Băseşti (Fălciu), Vutcani, Ackerman, Bârlad, Pueşti. Din banii strânşi a mai cumpărat şoşoni pentru ostaşi, a editat broşuri şi cărţi pentru şcolile săteşti. A conferenţiat despre activitatea femeilor în război, despre femeile eroine, depre activitatea reginei Maria, despre activitatea femeilor franceze. A înfiinţat un orfelinat în comuna Prăcătău pentru 40 de copii. În comuna Dărăbani (jud. Dorohoi) a îmbrăcat 19 copii, în comuna Rădăuţi (jud. Dorohoi) a îmbrăcat 25 de copii cu vestoane, rochiţe, mantale, cumpărate de la Misiunea Engleză. În comunele Râncent, Berezeni, Şuletea, Jigălia,

Vetrişoaia şi Hurduci a îmbrăcat 330 de copii. În comuna Elan a dat bani pentru îngrijirea a 38 de copii. În comunele Băleni-Covurlui a dat alimente la 38 de copii.

Bibliografie. CONSTANTINESCU, Ecaterina. *Activitatea din timpul războiului 1916-1919: memoriul*. Bucureşti: Tip. Convorbiri Literare, 1919, *passim*. **prof. univ.dr. Adina Berciu-Drăghicescu.**

NATALIA CONSTANTINESCU – responsabilă cu cazarmamentul în spitalul Crucii Roşii, filiala Hârlău, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. III-a.

ŞTEFANIA CONSTANTINESCU – infirmieră voluntară. A lucrat în Spitalul de contagioşi „Elena Doamna" de la Iaşi. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a îndeplinit serviciul de supraveghetoare ocupându-se şi de bolnavi şi de direcţia spitalului militar „Regina Elisabeta" din Iaşi în iarna 1916-1917" a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

EISE COCIORVA – moaşa oraşului Turnu-Măgurele a primit Crucea „Meritul Sanitar" cls. a II-a .

DUMITRA COCIORVA - sora de caritate, „pentru zelul şi devotamentnl cu care a îngrijit răniţii şi bolnavii aflaţi în spitalele ambulanţei diviziei VI în 1917" a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

SMARALDA CORLĂŢESCU – a lucrat în Spitalul Leagănul „Sf. Ecaterina" din Bucureşti.

EUGENIA COSTINESCU – „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a condus filiala Crucii Roşii Bacău până la 6/9 august 1917, contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din filială" a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

EUGENIA CRĂSNARU – soră de caritate; „pentru zelul şi devotamentul cu care a îngrijit răniţii şi bolnavii aflaţi în spitalul ambulanţei diviziei VI în 1917", decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. III-a.

ANETA CRISTOVICI – soră de caritate; „pentru munca fără preget depusă în îngrijirea bolnavilor contagioşi la spitalul Crucii Roşii nr. 266 (Liceul Naţional) în 1916-1917 a fost decorată în 1917 cu Crucea «Regina Maria» cls. a III-a".

ELENA CROITORU – infirmieră la spitalul „Caritatea" nr. 269 din Iaşi şi „pentru zelul şi devotamentul cu care a îngrijit bolnavii contagioşi contractând tifosul exantematie în 1917", a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. III-a.

PAULINA CRUCEANU (1865-1921) – originară din Iaşi dintr-o familie de evrei, a urmat Facultatea de medicină din Bucureşti şi a făcut practică la Farmacia „Minerva" din Roman. A obţinut dreptul de liberă practică şi titlu de asistentă de farmacie. În timpul războiului a funcţionat ca farmacistă la Spitalul „Otetelis" din Râmnicu-Vâlcea, la Spitalul rural Cocioc şi Fierbinţi din Ilfov şi la Spitalul „Anton Cincu"din Nicoreşti. În 1917 a fost şefa Depozitului de medicamente din Iaşi furnizând medicamente tuturor spitalelor de campanie care au funcţionat în spatele frontului până în 1918. Decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" clasa I.

VICTORIA CRUDU – secretară la spitalul Crucii Roşii, filiala Botoşani, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. III-a.

MARGHERILA CRUDU – ajutor la operaţii şi pansamente în spitalul Crucii Roşii, filiala Botoşani, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina-Maria" cls. III-a.

ELENA CRUPENSCHI – infirmieră în spitalul Crucii Roşii, filiala Hârlău, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina-Maria" cls. III-a.

UNIVERSITY LIBRARY

Netty Culcer
(1859-1944)

Foto: Gabriel Culcer. *Chipuri din bătrâni.* Ed. a 3-a, îngrijită de Petre Culcer şi Rodica Culcer. Cluj-Napoca: [s.n.], 2013

În ochii nepotului său, Gabriel Culcer, Netty Culcer era *„cea mai umană, cea mai naturală, mai veselă, mai talentată, mai vioaie dintre toate (alte două surori şi mătuşi ale lui Gabriel erau Olga Gigurtu şi Zoe Mandrea) cea mai spirituală, pe care n-am s-o pot uita niciodată. Verva ei spumoasă te cucerea; talentul ei muzical te fermeca, iar inima ei înţelegătoare şi generoasă te atrăgea din prima clipă, te făcea să te apropii fără sfială, să te simţi şi tu mai bun, mai inteligent, mai artist, pe măsură ce primeai lumina de la razele sufletului ei".(...) Citeai atâta inteligenţă, atâta spirit, atâta prietenie în privirea ei, nasul acela acvilin, părul bogat şi argintiu ridicat pe cap, portul drept şi ridicat al capului îi dădeau atâta prestanţă, un aer distins, dar nu distant, aristocratic, dar nu îngânfat. Când începea să vorbească te captiva din primul moment cu verva ei spumoasă (...) Alături de Netty Culcer te simţeai parcă şi tu mai inteligent."*

S-a născut la Craiova în noiembrie 1859, fiica lui Barbu Bălcescu şi a Elenei Bălcescu care a murit la două luni după naşterea ei, lăsându-le şi pe surorile ei Zoe şi Olga orfane.

A fost crescută de Maria Langi a doua soţie a tatălui său, context familial nu dintre cel mai fericit.

Înzestrată cu auz absolut, cu memorie muzicală prodigioasă şi dobândind şi o cultură muzicală de excepţie, a fost pasionată de pian care a constituit a doua ei existenţă. La patru ani a învăţat singură bucăţile pe care le cântau surorile ei şi le cânta cu un singur deget. La 11 ani a dat primul concert în public, în repertoriu având şi compoziţii proprii.

A primit o educaţie aleasă, cu profesori remarcabili reuşind la adolescenţă să vorbească curent franceză, italiană, germană şi engleză şi să deţină cunoştiinţe temeinice de istorie şi geografie, de fizică şi astronomie.

În ianuarie 1882 s-a căsătorit cu doctorul Dumitru Culcer şi s-au stabilit la Târgu-Jiu. În acelaşi an a adus pe lume primul copil, pe Max. Soţii au revenit la Craiova unde, în 1884 a adus pe lume al doilea copil, o fetiţă, pe Elena. Nereuşind să ocupe un post de doctor în Craiova, Dumitru Culcer s-a stabilit definitiv în Târgu-Jiu unde i s-au născut celelalte trei fete: Mărioara (1886), Ana (1894) şi Vera (1897).

În 1913, Netty a fost numită Preşedinta filialei Târgu-Jiu a Crucii Roşii şi activa zile întregi la spitalul de holerici instalat în clădirea gimnaziului din oraş, înfruntând toate pericolele molimei.

Foto: Gabriel Culcer. *Chipuri din bătrâni.* Ed. a 3-a, îngrijită de Petre Culcer şi Rodica Culcer. Cluj-Napoca: [s.n.], 2013

Când a izbucnit războiul, în august 1916, Netty era tot preşedinta filialei Târgu-Jiu a Crucii Roşii, calitate în care a organizat şi apoi a condus Spitalul de răniţi nr. 10 amenajat în Palatul Primăriei. Era prezentă în spital de la 7 dimineaţa până la 10 seara, controlând şi supraveghind toată activitatea din spital. La sosirea nemţilor şi spitalul din Târgu-Jiu a fost evacuat şi comasat cu cel din Craiova, condus de sora ei Olga Gigurtu, iar ea eliberată din funcţie. S-a refugiat la Bucureşti în casele doamnei Maria Cincu care plecase cu soţul ei, generalul Cincu la Iaşi.

După încheierea războiului a organizat ajutorarea invalizilor de război din Târgu-Jiu. Aproape un an de zile a scris fişe, zeci, sute de fişe, a plătit pensiile şi nu de puţine ori le completa din buzunarul doctorului Culcer. A organizat şi orfelinatul judeţean din 1919 până în 1920 în casele Duţescu din Târgul de Afară. A murit în 1944, într-o noapte ploioasă de noiembrie.

Bibliografie: CULCER, Gabriel. *Chipuri din bătrâni.* Ed. a 3-a, îngrijită de Petre CULCER şi Rodica CULCER. Cluj-Napoca: [s.n.], 2013, p. 342-397. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu.**

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Foto: Gabriel Culcer. *Chipuri din bătrâni.* Ed. a 3-a, îngrijită de Petre Culcer şi Rodica Culcer. Cluj-Napoca: [s.n.], 2013

Ella Culcer-Poenaru

(1884-1981)

Elica, Lenchen, Tanti Ella, Elena, oricum a fost apelată, fiica lui Netty şi a lui Dumitru Culcer s-a născut în primăvara anului 1884 la Craiova.

(...) „cu trăsăturile rotunde şi molatece ale Ottetelişenilor, cu obrajii trandafirii şi bucălaţi ai tatălui ei, cu doi ochi albaştri şi senini te ţineau cu privirea lor maliţioasă vorbind întotdeauna calm, tărăgănat parcă, ştiind însă să povestească lucruri atât de amuzante". Aşa o descria nepotul ei, Gabriel Culcer.

A fost educată de profesori severi, învăţând franceză şi germană şi luând lecţii de pian, patinaj şi înot.

S-a căsătorit cu doctorul Adrian Poenaru, chirurg, directorul Spitalului Filantropia din Craiova pe care l-a ajutat la toate operaţiile fiindcă se calificase subchirurg auxiliar clasa I. A fost membră a Societăţii Crucii Roşii Române şi a *Societăţii pentru Profilaxia Tuberculozei.*

În Războiul Balcanic, campania din 1913, a participat alături de soţul ei şi a fost repartizată la Spitalul mobil nr. 1, ajungând până la Orhania, în imediata apropiere a frontului. Pentru comportamentul ireproşabil, pentru curajul cu care a înfruntat epidemia de holeră, pentru puterea de muncă şi dăruirea, pentru toate aceste merite i s-a conferit „Virtutea Militară de război", clasa I de aur, decoraţie pe care o primeau numai ofiţerii. Ulterior a primit şi decoraţia „Avântul Ţării" .

În 1916 a lucrat la spitalul Filantropia din Craiova, iar când spitalul a fost evacuat în Moldova s-a retras cu trenul sanitar condus de doctorii Ciucă şi Olinescu. Pe drum trenul s-a oprit la Ploieşti şi Galaţi unde au fost operaţi cei răniţi grav, iar Ella a asigurat serviciile de subchirurg şi pe cele de infirmieră.

Către toamnă a ajuns cu trenul sanitar la Bârlad, unde Ella a lucrat la Spitalul de contagioşi şi apoi la Spitalul româno-rus instalat la Şcoala de băieţi din localitate. Era în plină epidemie de tifos exantematic, când în spitale condiţiile erau mizerabile, când se murea pe capete, şi când păduchii mergeau prin saloane. Relata într-o zi că păduchii *„făcuseră bulevard între camera mortuară şi magazia de îmbrăcăminte",* iar cu altă ocazie pomenea că *„un rănit ajuns pe masa de operaţie avea o barbă de păduchi".* În aceste condiţii cadrele medicale erau expuse la mari pericole şi mulţi medici şi infirmiere au murit în 1917 de tifos exantematic.

BCU CLUJ CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

În primăvara anului 1917, Ella s-a deplasat cu spitalul la Tecuci sub bombardamentele germane, deşi vagoanele purtau semnele vizibile ale Crucii Roşii Române.

Spitalul a fost instalat la Nichiţeni, la 50 de km de linia frontului, pe moşia familiei Chrissoveloni. Aici au instalat un spital de campanie cu 500 de paturi între care şi o secţie franceză. Ella a lucrat aici până în octombrie 1918 ca subchirurg alături de surorile ei, Vera şi Ana care erau desemenea infirmiere ale Crucii Roşii Române şi alături de soţul ei Adrian Poenaru. Pentru activitatea ei din perioada 1916-1918 a fost decorată cu Meritul Sanitar clasa I. După război şi-a continuat activitatea la Crucea Roşie şi la *Societatea pentru Profilaxia Tuberculozei*. A fost membră fondatoare a *Societăţii pentru protecţia copiilor sugari „Principele Mircea"*, a activat şi la *Societatea Naţională Ortodoxă a Femeilor* şi la *Societatea pentru Ajutorarea Orfanilor de Război* şi la *Societatea Feministelor*. Părăsită de soţ, după 1934 a venit în Bucureşti unde a locuit cu sora ei Vera până la moarte. A murit la o vârstă înaintată, 97 de ani, trăind dint-o pensie socială de 300 de lei.

Bibliografie: CULCER, Gabriel. *Chipuri din bătrâni*. Ed. a 3-a, îngrijită de Petre CULCER şi Rodica CULCER. Cluj-Napoca: [s.n.], 2013, p. 398. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu.**

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Foto: Gabriel Culcer. *Chipuri din bătrâni.* Ed. a 3-a, îngrijită de Petre Culcer şi Rodica Culcer. Cluj-Napoca: [s.n.], 2013

Marioara Culcer-Voiculescu

(1886-1968)

„În mine s-au luptat încă din copilărie două naturi. Pe de o parte eram timidă, retrasă melancolică iar pe de alta veselă, glumeaţă expansivă, dansând cu plăcere la baluri şi patinând până oboseam". Farmecul ei a constat în această dublă natură remarca nepotul, Gabriel Culcer. *„Ochii ei căprui, blânzi şi catifelaţi - ochii bunicului Dimitrie Culcer – când veseli când duioşi, talia lui mlădioasă, mersul graţios, dansul uşor",* i-a cucerit multe simpatii în Târgu-Jiu. În 1912 s-a căsătorit cu doctorul Toma Voiculescu, medic primar la Spitalul Filantropia din Craiova, fiind coleg la clinică de boli interne cu cumnatul său, soţul Ellei, doctorul Adrian Poenaru.

În august 1916 a sunat mobilizarea şi pentru Mărioara şi familia ei. Soţul a fost mobilizat la Spitalul Filantropia din Craiova, iar ea s-a angajat ca infirmieră la spitalul care a funcţionat în localul Şcolii Catolice din Craiova. În noiembrie 1916 a început refugiul, oraşul Târgu-Jiu a fost şi el ocupat de nemţi. Toma Voiculescu a fost numit medic pe un tren sanitar care mergea spre Moldova. Dar la Ploieşti trenul s-a oprit, iar Mărioara a luat drumul Bucureştilor împreună cu copiii, iar doctorul Voiculescu a luat drumul Moldovei.

La Bucureşti se afla din toamna anului 1916 o parte din familie. Aici i-a surprins iarna deosebit de grea a anului 1916/1917 cu geruri de -35° C, cu viscole şi nămeţi, cu lipsa alimentelor şi medicamentelor.

În martie 1917, Mărioara şi copii au revenit la Craiova, iar ea a lucrat în continuare pentru Crucea Roşie Română în spitalul din oraş.

Bibliografie: CULCER, Gabriel. *Chipuri din bătrâni.* Ed. a 3-a, îngrijită de Petre CULCER şi Rodica CULCER. Cluj-Napoca: [s.n.], 2013, p. 404-411. **prof. Univ. Dr Adina Berciu-Drăghicescu.**

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Ana Culcer-Petrescu
(1894-1971)

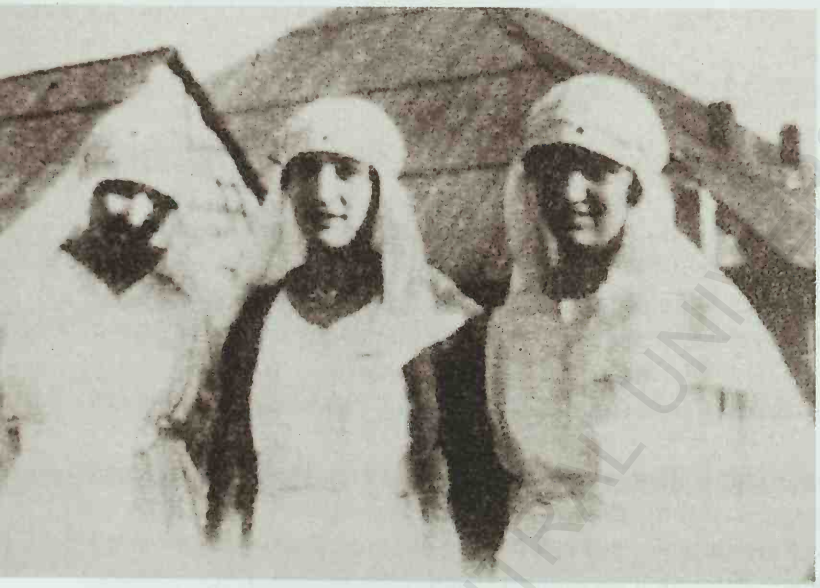

Foto: Vera, Ana si Ella Culcer la Nichiţeni, 1917

Gabriel Culcer, *Chipuri din bătrâni*. Ed. a 3-a, îngrijită de Petre Culcer şi Rodica Culcer. Cluj-Napoca: [s.n.], 2013

A treia fiică a lui Netty, s-a născut la Târgu-Jiu în 1894, urmând tot acolo şi Şcoala primară, continuând acasă cu surorile sale să înveţe, după programa şcolilor franceze, limba franceză, germană, pian, patinaj, tenis, echitaţie. Ana se îmbrăca cu gust, dansa, citea şi făcea sport.

În februarie 1914 s-a căsătorit cu sublocotenentul Petre Petrescu la biserica familiei din Dobriţa şi au locuit la Târgu-Jiu.

Când s-a declarat războiul soţul ei, Petre Petrescu a plecat pe front, comandant de baterie în Regimentul 5 obuziere, iar ea, Ana s-a alăturat surorilor ei la Nichiţeni, la spitalul de răniţi. În 1919, căpitanul Petre Petrescu a fost mobilizat din nou pe front în campania spre Budapesta, care s-a soldat cu intrarea trupelor române în Budapesta. Ana Culcer l-a însoţit ca soră de caritate a Crucii Roşii Române.

În 1928 a ocupat pentru scurt timp şi funcţia de ajutor de primar în Consiliul Municipal Târgu-Jiu, în condiţiile în care soţul său fusese numit prefect de Gorj din partea Partidului Naţional Ţărănesc.

A murit în noiembrie 1971 şi a fost înmormântată în cavoul familiei Grigore Culcer din Târgu-Jiu.

Bibliografie: CULCER. Gabriel. *Chipuri din bătrâni*. Ed. a 3-a, îngrijită de Petre CULCER şi Rodica CULCER. Cluj-Napoca: [s.n.], 2013, p. 422-428. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu.**

BUCUREŞCI CULTURAL UNIVERSITY LIBRARY

Vera Culcer-Schileru
(1897-1954)

Foto: Gabriel Culcer. *Chipuri din bătrâni.* Ed. a 3-a, îngrijită de Petre Culcer şi Rodica Culcer. Cluj-Napoca: [s.n.], 2013

A patra fiică a lui Netty şi Dumitru (Tache) Culcer, Vera Violetta-Margareta s-a născut la 19 ianuarie/1 februarie 1897 la Târgu-Jiu.

„Tanti Vera este o zână. Adevărată, sinceră, onestă, dreaptă (...) ea numai pentru ceilalţi a înţeles să trăiască. Numai în folosul celorlalţi" aşa o caracterizează nepotul ei Gabriel Culcer. *„Deşi era de statură mijlocie, talia zveltă şi mersul uşor o făceau să pară înaltă".* Pasionată de fotografiat şi colecţionară de cărţi poştale ilustrate, făcea mult sport, echitaţie. După terminarea claselor primare şi-a continuat educaţia alături de surorile ei tot „după programa şcolilor franceze" cu Madmoiselle. A învăţat desenul şi pianul.

În 1915 a urmat la spitalul Filantropia din Craiova, condus de cumnatul ei dr. Poenaru, un curs de surori de caritate ca membră a Crucii Roşii Române, ocazie cu care a ieşit la lumină adevărata ei vocaţie: să aline durerile celor care sufereau.

Când s-a decretat mobilizarea în august 1916, Spitalul Crucii Roşii instalat în Palatul Primăriei din Târgu-Jiu se pregătea să aştepte răniţii şi preparativele erau coordonate de mama ei, Netty Culcer. Vera a dat tot ajutorul: despacheta vesela şi instrumentarul medical, aşeza lenjeria, pregătea pansamentele, făcea curăţenie în saloane frecând parchetul. Era în spital de dimineaţă până seara. După ce a terminat pregătirile în spitalul de la Târgu-Jiu a plecat la spitalul Filantropia, la Craiova unde era mobilizată. Răniţii o divinizau. Desigur, în toamna anului 1916 spitalul a fost evacuat şi Vera s-a alăturat surorilor ei, Ella şi Ana în drumul spre Moldova, rămânând la spitalul de la Nichiţeni unde a funcţionat până la sfârşitul războiului.

În 1921 s-a căsătorit la Târgu-Jiu cu inginerul Grigore Schileru, fost ofiţer de artilerie şi demobilizat de curând.

A participat ca soră de caritate în Bucureşti şi în perioada celui de al Doilea Război Mondial, la Spitalul nr. 301 cu acelaşi devotament, blândeţe şi energie ca în 1916.

În 1954, în aprilie, soţul ei, inginerul Grigore Schileru a murit de leucemie. La câteva ore, Vera Culcer se sinucide cu o otravă foarte puternică. Au fost înmormântaţi la Bellu în cavoul Valericăi Chiru, vara ei primară şi fiica Olgăi Gigurtu.

Bibliografia: *Chipuri din bătrâni.* Ed. a 3-a, îngrijită de Petre CULCER şi Rodica CULCER. Cluj-Napoca: [s.n.], 2013, p. 430-441; CULCER, Dan. Gabriel Culcer. Monografie. Familia Culcer din Dobriţa. *Genealogie-Culcer-Arhivă.* 25 decembrie 2011 [Accesat 1 mai 2017]. Disponibil la: http://culcer-genealogie.blogspot.ro/2011/12/gabriel-culcer-monografie-familia.html. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu.**

Maria Cuțarida-Crătunescu
(1857-1919)

Maria Cuţarida s-a născut la Călăraşi în ziua de 10/22 februarie a anului 1857, fiind unul din cei patru copii ai pitarului Vasile Cuţarida (1817 – 1888), descendent al unei familii aflate în slujba domnitorilor din Ţara Românească încă din deceniul şapte al secolului al XVIII-lea, şi ai Elenei Viroşeanu.

După absolvirea studiilor liceale, începute la Şcoala Centrală din Bucureşti şi continuate în Elveţia, Maria Cuţarida s-a înscris, în anul 1877, la Facultatea de Medicină din Zürich, oraş în care era student, la Politehnică, şi fratele său mai mare Nicolae Cuţarida (1854 – 1929). Era o alegere curajoasă a tinerei Cuţarida deoarece în acei ani în România nu erau medici femei, iar la Facultatea de medicină, înfiinţată de Carol Davila la Bucureşti în anul 1869, nu era înscrisă până în anul 1877 nicio studentă. Situaţia nu era una care să caracterizeze numai învăţământul din spaţiul românesc, foarte multe facultăţi de medicină nu admiteau încă femei. Este edificator pentru această percepţie a prezenţei feminine în lumea medicală faptul că în anul 1875, atunci când o candidată s-a prezentat să îşi susţină doctoratul la Facultatea de medicină din Paris, doctorul Laugier, preşedintele comisiei de doctorat, rupe teza candidatei şi declară că *„femeia nu trebuie să aspire să devină medic".*

Totuși, Maria Cuţarida a obţinut în ianuarie 1881 o bursă în valoare de 2400 lei pe an, acordată pentru o perioadă de 4 ani prin votul Camerei Deputaţilor, putând astfel să îşi continuie studiile de medicină în Franţa, la Universitatea din Montpellier, unde şi-a susţinut în 1881 lucrarea de licenţă. După obţinerea licenţei a plecat la Paris pentru a efectua stagiile necesare în spitalele din capitala Franţei, timp în care îşi pregătea şi lucrarea de doctorat pe care a susţinut-o cu succes în anul 1884, devenind prima românca doctor în medicină.

Performanţele universitare ale tinerei aspirante la titlul de doctor în medicină stârnesc interesul presei atât în Franţa, cât şi a celei din ţară unde, în ziare precum „Pressa" sau „Românul", îi sunt consacrate articole.

În anul 1884 s-a întors în ţară pentru a obţine dreptul de liberă practică şi echivalarea studiilor, examen pe care îl promovează cu *magna cum laude*.

Devenită Maria Cuţarida-Crătunescu, după căsătoria cu Nicolae Crătunescu (1842 – 1904), doctor în drept la Paris şi profesor de drept roman la Facultatea de drept a Universităţii din Bucureşti, şi-a deschis un cabinet particular şi a început o susţinută luptă pentru a se impune profesional în faţa oficialităţilor medicale de la Bucureşti.

Depăşind refuzuri nejustificate şi numeroase piedici, a ocupat posturile de medic secundar la Spitalul Filantropia, în anul 1885, unde ulterior, în 1891, a devenit şefa Secţiei de ginecologie, iar în anul următor, în 1896 a fost numită şefa Catedrei de igienă de la Azilul „Elena Doamna". Atunci când, în 1894, Eforia Spitalelor a modificat profilul secţiei a cărei şefă, la Spitalul Filantropia, era

Maria Cuţarida-Crătunescu, aceasta protestează fără succes şi îşi dă demisia. Animată de o superioară înţelegere a misiunii medicului în societate, Maria Cuţarida-Crătunescu se angajează într-o susţinută activitate de ocrotire a mamei şi copilului. Astfel în anul 1897 a înfiinţat *Societatea „Materna"*, având ca obiectiv ocrotirea copiilor săraci, iar în 1899 a organizat prima creşă de fabrică din România la Fabrica de Tutun din Bucureşti unde, în perioada 1885 – 1898, acordase asistenţă medicală gratuită pentru 2000 de muncitoare.

Puternic implicată în mişcarea feministă din România, Maria Cuţarida-Crătunescu a devenit reprezentanta acesteia pe plan internaţional şi a participat la diferite întruniri şi congrese. În anul 1900 la Congresul acţiunilor feministe, care a avut loc la Paris, a prezentat o consistentă comunicare cu titlul *Le Travail de la femme en Roumanie,* în care a făcut o interesantă trecere în revistă a reuşitelor intelectuale înregistrate de femeile din România. În continuare era invitată la congresele ţinute la Bruxelles în 1907 şi Copenhaga în 1910 prezentând comunicări cu tema combaterea mortalităţii infantile sau organizarea de creşe în România.

Cu toată activitatea profesională şi socială foarte susţinută, doctorul Maria Cuţarida-Crătunescu a reuşit să scrie şi să publice patru lucrări de specialitate.

Sentimentele patriotice şi gesturile filantropice ale Mariei Cuţarida s-au manifestat încă din perioada în care era studentă. În anul 1877, aflând despre luptele armatei române în războiul de independenţă, din modestele sale economii a donat 100 de franci pentru susţinerea efortului de război şi declara într-o scrisoare adresată Ministerului de Război: *„Totdeauna am fost mândră de a fi românca, însă de la glorioasele evenimente ale României mi s-a îndoit mândria şi îmi place să sper că*

şi eu, la venirea mea în ţară, ca medic, voi face onoare iubitei mele patrii [...]", gestul este apreciat de autorităţi şi Maria Cuţarida a fost distinsă cu o medalie.

A condus şi Spitalul nr. 117 din Bucureşti, instalat în sediul clădirii Asigurarea Generală.

Atunci când România a intrat în război pentru eliberarea românilor din Imperiul austro-ungar, doctorul Maria Cuţarida-Crătunescu a fost mobilizată la Spitalul Militar temporar nr. 134 care era instalat în sediul Internatului şi Institutului Evanghelic din Bucureşti. Aici, energica doctoriţă a depus o intensă activitate, deşi la scurt timp după începerea războiului a suferit o grea pierdere prin moartea pe front a celui de al doilea fiu. La 18 septembrie/ 1 octombrie 1916 regina Maria care i-a făcut o vizită Mariei Cuţarida-Crătunescu nota în jurnalul său, profund impresionată: *„M-am dus în vizită la biata doamnă Cuţarida-Crăciunescu [i. e. Crătunescu], i-a murit al doilea fiu. Era ofiţer de artilerie – se pare că a fost spulberat într-o sută de bucăţi! Biata mamă! Se înconjurase cu toate fotografiile lui, de când era sugar, le împodobise cu flori şi spunea că alt mormânt nici n-avea să aibă băiatul ei. Apoi a plâns şi-a tot plâns, repetându-i numele iar şi iar. Sărmana femeie, sărmana de ea!".*

După încetarea războiului, obosită şi bolnavă, se retrage din activitate şi se stinge din viaţă la Bucureşti, în 10/23 noiembrie 1919, fiind înmormântată la cimitirul Bellu.

Bibliografie: BEZVICONI, G. *Necropola capitalei*. Bucureşti: [s.n.], 1972, p. 108; CUŢARIDA, Theodor. *Pomul Genealogiei Familii Cuţarida. Culesa prin Tradiţiune şi după acte*. Lucrare în mss. Arh. Naţ. Rom., Fond Cuţarida – familiar 1911 – 1942, Dosar 1 Cuţarida, f. 1 – 31; MANICATIDE – VENERT, Elena. [Cuvântarea la întrunirea femeilor române pentru revendicarea drepturilor civile şi politice ţinută la 4 martie 1923 la teatrul „Regina Maria"]. În: Ştefania MIHĂILESCU, *Din istoria feminismului românesc. Antologie de texte (1838 – 1929)*. [Iaşi]: Polirom, 2002, p. 246; AVRAM Arina. *Femei celebre. Mică enciclopedie*. Bucureşti: Editura Allfa, 2005, vol. 2, p. 208-209, 210-211; MARCU, George. *Femei de seamă din România de ieri şi de azi*. Bucureşti: Editura Meronia, 2017, p. 167-168; MARIA, Regina României. *Jurnal de război 1916-1917*. Ed. îngrijită şi prefaţă de Lucian BOIA. Trad. din engleză de Anca BĂRBULESCU. Vol. 1: *1916-1917: precedat de însemnări din 1910-1916*. Bucureşti: Humanitas, 2014, p. 156. Vezi lista lucrărilor publicate de Maria Cuţarida-Crătunescu în: *Bibliografia românească modernă (1831 – 1918)*. Vol. I: (*A – C*). Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Societatea de Ştiinţe Filologice din R. S. România, 1984, p. 900, nr. 15993 – 15996. **dr. Doru Bădără.**

ADELA CUZA – supraveghetoare. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care şi-a îndeplinit serviciul la spitalul «Sf. Spiridon» din Iaşi în 1916-1917" a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

MARIA DABIJA – soră de caritate, decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. III-a.

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Elena Davila-Perticari

(1865-1951)

Arhivele Naţionale ale României, Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice Centrale, Colecţia Documente Fotografice

Fiică a doctorului Carol Davila şi a Ancăi Racoviţă, descendentă a familiei Goleştilor, Elena Perticari a fost una dintre cele mai elegante şi puternice figuri feminine de la începutul secolului XX. A primit o educaţie aleasă, a copilărit împreună cu fratele ei Alexandru, viitorul dramaturg, la conacul Goleştilor. Elena Davila a studiat la Stuttgart, unde a frecventat cursurile Facultăţii de Geografie şi ale Facultăţii de Medicină. Datorită familiei sale şi poziţiei pe care aceasta o ocupa la curte, Elena ajunge să fie invitată, în vara anului 1882, să ocupe un loc printre domnişoarele de onoare ale reginei Elisabeta.

În 1887 s-a căsătorit cu Ion Perticari, locotenent de artilerie, originar din Piteşti.

A fost doamnă de onoare şi a reginei Maria, putând fi astfel în compania nu numai a reginei ci şi a celorlalte personalităţi feminine ale vremii, Martha Bibescu şi Maria Cantacuzino, Elena Davila-Perticari, a fost şi educatoarea principelui Carol şi a principesei Elisabeta, iar soţul ei a devenit aghiotantul regelui Ferdinand şi educatorul militar al principelui Carol. Generalul Perticari l-a însoţit pe Carol al II-lea în Germania, l-a învăţat să mânuiască armele şi l-a găzduit la conacul său de la Izvoru din sudul judeţului Argeş. În perioada Primului Război a funcţionat ca aghiotant al regelui Ferdinand.

În 1905 ea împreună cu soţul, Ion Perticari au început construcţia la Izvoru (jud.Argeş) a primului spital gratuit din mediul rural din România, spitalul „Dr. Carol Davila" şi a conacului Perticari cu 3 etaje, pe o suprafaţa de 25 de ha, în mijlocul unei păduri de stejari. Spitalul avea o secţie de chirurgie, iar consultaţiile şi tratamentele erau gratuite.

Regina Maria, în opera cu caracter autobiografic *Povestea vietii mele*, îşi mărturisea „calda simpatie" pentru Elena Davila-Perticari, care *„rămăsese credincioasă în zilele bune ca şi în zilele rele şi revărsa mereu daruri din neostoita fântână a dragostei ei, pe care n-o puteau seca nici măcar dezamăgirile..."*.

Portretul Elenei este de o eleganţă princiară, dar şi de o uimitoare sinceritate pentru o femeie care aparţinea sferelor înalte ale societăţii: *„Era – îşi aminteşte regina Maria – o femeie de o frumuseţe neobişnuită, înaltă, cu părul castaniu-auriu, în unde naturale, ochi mari, rotunzi, larg deschişi sub arcul sprâncenelor de o frumuseţe desăvârşită...*

Patimaşă în tot ce făcea lua asupra ei noua îndatorire cu entuziasmul pe care îl punea în toate îndeletnicirile vieţii ei. Avea o inimă atât de darnică, încât era întotdeauna gata să dea mai mult decât

ceea ce erau alţii gata să primească. Din acestă pricină viaţa ei a fost un şir de dezamăgiri aproape tragice. Era însă veselă, foarte citită şi cât se poate de patrioată!".

După intrarea României în război a îngrijit răniţii la Spitalul „Dr. Carol Davila" de la Izvoru. A organizat la conac o Cantină Internat „Elena Davila", acordând gratuit cazare şi masă copiilor săraci din Izvoru. De sărbători oferea copiilor şi bolnavilor daruri.

Pentru îngrijirea exemplară a răniţilor la spitalul de la Izvoru, Elena Davila-Perticari a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. I. Ulterior a lucrat în spitalele din Bucureşti şi apoi a însoţit-o pe regina Maria la Iaşi unde a funcţionat ca soră de caritate îngrijind răniţii în spitalele de acolo. Aici s-a îmbolnăvit şi locuia într-o căsuţă incredibil de sărăcăcioasă unde a vizitat-o regina în mai 1917 şi remarca: *„(...) nu are nici măcar pat, nici urmă de dulap în care să poţi pune ceva, nici un confort, o adevărată casă de refugiaţi. Deşi foarte bolnavă, arăta acelaşi spirit foarte puternic dintotdeauna, femeia aceasta are în ea o tărie de neîmblânzit şi atât de multă bunătate, dar e prea furtunoasă şi impetuoasă pentru viaţa de zi cu zi, altfel admirabil când e nevoie de cineva cu voinţă care să se implice."*

Elena Davila-Perticari (stânga) şi Rosette Bălănescu

Arhivele Naţionale ale României, Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice Centrale, Colecţia Documente Fotografice

La sfârşitul războiului, în 1919, Elena Davila-Perticari afirma: *„(...) Dar, pentru Dumnezeu, să ne dezmeticim! Războiul care a luat sfârşit, orice greşeli s-ar fi făcut şi orice vinovaţi ar fi unii sau alţii, este şi rămâne războiul întregului popor român pentru înfăptuirea unei năzuinţi naţionale şi gloria armatei e gloria întregului neam românesc. Nu pentru cutare sau cutare politician şi-au dat atâţia eroi viaţa, ci pentru Neamul Românesc şi pentru preamărirea lui".*

În 1919, după moartea soţului său, generalul Ion Perticari, Elena Perticari a administrat domeniul şi s-a dedicat actelor caritabile, construind pe domeniul său de la Izvoru o Şcoală de arte şi meserii pentru copii din localitate, două şcoli şi două grădiniţe şi un monument dedicat eroilor căzuţi în Războiul de Independenţă şi reîntregirea României (1932), precum şi un Muzeu la Goleşti.

A desfăşurat şi o bogată activitatea publicistică. A elaborat versiunea în limba română a eseurilor *Crinul vieţii* şi a *Reginei cea rea* semnate de regina Maria, amândouă apărute la Iaşi în 1917 sub titlul *Ţării mele*. A tradus opera lui Robert Dubarle.

Volumul cu caracter memorialistic *Le General Carol Davila. Sa vie et son oeuvre d'après sa corespondence*, publicat în 1930, cu ocazia aniversării ilustrului organizator al serviciului sanitar militar este deosebit de frumos scris şi de o incontestabilă profunzime.

În al Doilea Război Mondial la Izvoru Elena Davila-Perticari a adăpostit refugiaţii din Basarabia, mai ales copii – peste 150; i-a hrănit şi găzduit aici între 1945-1947.

În anul 1947 domeniul i-a fost confiscat, naţionalizat şi transformat în sediu C.A.P. şi Casă de copii. Iar pe ea, comuniştii au lăsat-o efectiv pe drumuri până a murit în 1951.

Prin Testament a dorit sa fie înmormântată fie, la Izvorul de Sus fie la Bucureşti, lângă fratele ei Alexandru. Dorea să fie înmormântată nu într-un cavou, ci în pamânt, simplu. Şi-a mai dorit o cruce de piatră după modelele vechi ale crucilor româneşti şi o lespede de piatră pe care să se scrie data naşterii: 13 ianuarie 1865.

Prin testament a lăsat reginei Elena, regelui Mihai, arhiducesei Ileana şi multor instituţii precum Azilul „Elena Doamna", Scoala și Dispensarul din Izvoru, bijuterii, broderii, medalii, blănuri, mobile etc. Numai că cele mai multe piese se află în Tezaurul României de la Moscova.

Bibliografie: ANR, SANJ Argeş, fond familial Elena Perticari Davila, mapa VII/71-*Testamentul Elenei Perticari*; mapa VIII, doc. 28, f. 1-3; CONSTANTINESCU, Grigore. Elena Perticari Davila: (1865-1951). *Calaméo: publishing platform for documents and magazines* [online]. [Accesat 4 mai 2017]. Disponibil la: http://en.calameo.com/read/00121817138d54e283eca; GRIGORESCU, Denis. Fascinanta poveste a Elenei Perticari Davila, educatoarea lui Carol al II-lea şi doamna de onoare a Reginei Maria. *Adevarul.ro* [online]. 18 iulie 2016 [Accesat 27 aprilie 2017]. Disponibil la: http://adevarul.ro/locale/pitesti/fascinantapoveste-elenei-perticari-davila-educatoarea-carol-ii-lea-doamnade-onoare-reginei-maria-1_578b8af45ab6550cb8f0d250/index.html. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu.**

ARISTIȚA DÂMBOVICEANU – „de la laboratorul de medicină, experimentală, pentru munca neobosită, devotamentul şi curajul profesional de care au dat dovadă preparând serurile şi vaccinurile destinate armatei în 1917" a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

ELENA DECHER – a lucrat în perioada 1916-1917 în spitalele Crucii Roşii Române ca infirmieră şefă. „Pentru zelul cu care a îngrijit răniţii a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a."

ALEXANDRINA DEGERATU – supraveghetoarea bucătăriei şi îngrijitoare la bolnavii salonului 3, în spitalul Crucii Roşii, filiala Dorohoi, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. III-a.

MARIA DELAVRANCEA (? – 1938) – soţia lui Barbu Delavrancea, prima femeie din România licenţiată în matematici şi filosofie. Pianistă desăvârşită. A fost profesoară, inspectoare generală şi directoarea Şcolii Centrale de Fete din Bucureşti. A activat în perioada 1916-1918 în cadrul Crucii Roşii Române în spitalele din Bucureşti alături de fiicele sale, Cella şi Henrieta. A fost diriginta Spitalului nr. 111 instalat chiar la Școala Centrală de Fete, împreună cu Zoe Romniceanu și Lia Brătianu.

Surorile Delavrancea

Arhivele Naţionale ale României, Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice Centrale, Colecţia Documente Fotografice

MARGARETA DELAVRANCEA (1888-1937) – a treia fiică a Mariei Delavrancea, a fost ca soră de caritate în spitalul Crucii Roşii, filiala Vaslui, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. III-a.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Cella Delavrancea
(1887-1991)

Biblioteca Centrală Universitară „Carol I"

Fiica scriitorului Barbu Ştefănescu-Delavrancea şi a Mariei, a studiat pianul, mai întâi cu mama sa, apoi la Conservatorul din Bucureşti şi la Paris. Debutează ca pianistă la vârsta de 8 ani, pe scena Ateneului Român, iar apoi concertează în toată Europa alături de mari artişti, de multe ori în duet cu George Enescu sau Ferruccio Busoni.

În timpul Primului Război Mondial a condus spitalul militar de la Coţofeneşti, organizat la iniţiativa reginei Maria. În timpul unei vizite la Coţofeneşti regina evoca întâlnirea cu aceasta: *„A fost o mare bucurie s-o întâlnesc acolo pe Cella, care se potriveşte de minune printre ceilalţi; toată lumea munceşte din greu şi sunt salvate multe vieţi fiindcă primesc îngrijire cât mai repede cu putinţă".*

În anii 1950-1954 a fost profesoară la Liceul de Muzică din Bucureşti, iar din 1954 la Conservator, unde a lucrat cu o serie de pianişti care au devenit ulterior celebri (Nicolae Licareţ, Dan Grigore, Radu Lupu). În 1929 a debutat literar la revista lui Tudor Arghezi, „Bilete de papagal", colaborând, după 1935 şi la „Cuvântul", „Muzica şi poezie", „Timpul", „Curentul", „România literară", „Revista Fundaţiilor Regale", iar după 1950 la „Contemporanul", „Gazeta literară", „Secolul XX", unde publică proză, memorialistică sau cronici muzicale.

Cella Delavrancea a scris mai multe cărţi valoroase, din care merită să amintim volumul *Dintr-un secol de viaţă*, o ediţie îngrijită şi alcătuită de Valeriu Râpeanu, carte apărută în 1988, la Editura „Eminescu" din Bucureşti. În paginile scrise, cât şi în interviurile acordate, evoca în tonuri calde, pline de culoare şi pitoresc, de farmec şi melancolie – Bucureştiul sau Parisul, Orientul Apropiat sau meleagurile vâlcene, peisaje şi monumente, oameni şi evenimente culturale, cartiere orăşeneşti şi drumuri de ţară.

George Enescu între răniți și Cella Delavrancea

Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Stampe

Bibliografie: MARCU, George. *Dicționarul personalităților feminine din România*. București: Editura Meronia, 2009, p. 119; MARIA, Regina României. *Jurnal de război 1916-1917*. Ed. îngrijită și prefață de Lucian BOIA. Trad. din engleză de Anca BĂRBULESCU. Vol. 1: *1916-1917: precedat de însemnări din 1910-1916*. București: Humanitas, 2014, p. 110. **dr. Filica Drăghici**

BCUIAS/CENTRAL UNIVERSITY

Henrieta Delavrancea-Gibory
(1894-1987)

Cota 66869, Biblioteca Națională a României,
Colecții Speciale, Cabinetul de Fotografii

A patra fiică a lui Barbu Ştefănescu Delavrancea şi a Mariei, Henrieta s-a născut în 1894 la Bucureşti. Mari personalităţi ale vremii: Ion Mincu, I. L. Caragiale, Al. Vlahuţă, Octavian Goga, Nicolae Grigorescu, prieteni apropiaţi ai tatălui său, vor marca puternic copilăria surorilor Delavrancea. Henrieta şi-a început în anul 1915 studiile la Şcoala Superioară de Arhitectură din Bucureşti, dar le-a întrerupt când a devenit infirmieră voluntară pentru răniţii din spitale, mai întâi în Bucuresti, apoi în spitalele de campanie din zona Vaslui, Ghidigeni şi Pufeşti-Florească, din spatele frontului la Tecuci. A lucrat în spitalele din Bucureşti şi în cele din Moldova împreună cu surorile şi mama ei. În aceste circumstanţe a cunoscut un ofiţer din misiunea generalului Berthelot, pe Emile Gibory, cu care se va căsători la terminarea războiului, în 1919 în Franţa.

A revenit imediat în ţară şi s-a retras cu soţul la poalele munţilor Penteleu, unde tânăra doamnă Delavrancea-Gibory ţesea covoare şi dorea să cunoască viaţa şi arhitectura moşnenilor de pe valea Buzăului. Ulterior, s-a întors cu soţul la Bucureşti, continuându-şi studiile şi obţinând în 1927 diploma de arhitect. Prima construcţie proiectată a fost casa proprie, ridicată în 1925 pe strada Mihai Eminescu din București care poate fi văzută și astăzi. S-a făcut cunoscută prin construcţiile de la Balcic, unde a asociat stilul balcanic cu elemente din arhitectura internaţională. Printre cele 22 vile proiectate de Henrieta se numără Vila poetului Ion Pillat, Vila Lupoaicei, Vila gen. Racoviceanu, Casa Ghiul Serai, Casa Constantiniu, Casa Iunian, Casa Ministrului de Finanţe Cancicov, Casa Cuţescu-Stork, Casa Eliza Brătianu, Casa Moşescu, alături de construcţia Pavilionului de ceai şi renovarea Pavilionului grănicerilor de la Palatul Regal.

Bibliografie: SION, Militza. *Henrieta Delavrancea Gibory: arhitectura 1930-1940*. București: Simetria, 2009, p. 150-165; MARCU, George şi Rodica ILINCA. *Enciclopedia personalităţilor feminine din România*. Prefaţator Marius Sala. București: Meronia, 2012, p. 119-121. **dr. Filica Drăghici**

ECATERINA DEMETRIAD – a fost preşedinta filialei Caracal a Crucii Roşii Române. A strâns bani, donaţii, cotizaţii, obiecte sanitare. A organizat serbări. A lucrat în spitalele din Caracal.

OLGA DEMETRIADE – a fost şefa Crucii Roşii Române, filiala Brăila, directoarea Spitalului din Brăila. *„Aici în Brăila este d-na Olga Demetriade sufletul spitalului. Predestinată ca să stăpânească, cu un prisos de energie cum rar se află şi cu o mărinimoasă jertfire de sine – după cum o caracteriza Neli Cornea care a lucrat sub conducerea ei – este simbolul adevăratei surori de caritate" (...). „Aleargă ziua şi noaptea ştergând lacrimi, alinând dureri, mângâind răniţii. Aşa o văd mereu de când o cunosc, luminoasă în frumuseţea devotamentului şi a jertfei. Este o adevărată mamă a răniţilor cum o numesc eroii. Cu un prisos de energie cum rar se află în sufletu-i ales, cu evanghelia milei, aducând în îndeplinirea datoriei toată duioşia şi dragostea de ţară a Româncei, aleargă ziua şi noaptea"(...).*

MARIA DEMETRIADI – „Pentru zelul şi devotamentul cu care a contribuit la combaterea epidemiilor de holeră în 1916-1917" a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

VICTORIA DIACONESCU – „(...) de la laboratorul de medicină, experimentală, pentru munca neobosită, devotamentul şi curajul profesional de care a dat dovadă preparând serurile şi vaccinurile destinate armatei în 1917" a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

ILEANA DIACONU – infirmieră. Decorată cu Ordinul Crucea„Regina Maria" cls. a III-a „pentru zelul şi devotamentul cu care şi-a îndeplinit serviciul la spitalul „Sf. Spiridon" în 1916-1918".

ALEXANDRINA DIMA – infirmieră. A fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. I „pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care s-a consacrat la o ambulanţă pe front îngrijirii răniţilor în cursul luptelor de la Mărăşeşti în 1917".

TĂNĂSICA DIMA MARINESCU – infirmieră. „Pentru zelul şi devotamentul cu care a condus la spitalul Brâncovenesc serviciul de îngrijire al bolnavilor în timpul epidemiei de tifos exantematic în 1917" a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

ALEXANDRINA DIMITRIU – infirmieră în spitalul Crucii Roşii, filiala Tecuci, decorată în 1918 cu Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

ELENA DIMITRIU – soră de caritate la spitalul Crucii Roşii, filiala Bârlad, decorată în 1918 cu Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

MARIA DIMOFTACHE – studentă în medicină. A fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina-Maria" cls I „pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care s-a consacrat la o ambulanţă pe front îngrijirii răniţilor în cursul luptelor de la Mărăşeşti în 1917" .

ELENA DOBROTĂ – infirmieră; „pentru munca fără preget depusă în îngrijirea bolnavilor contagioşi la spitalul „Crucea Roşie" nr. 266 (Liceul Naţional) în 1916—1917" a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

ELISABETA DOUGLAS-CĂPITĂNEANU – soră de caritate; a lucrat la Spitalul „Sf. Ecaterina" din Bucureşti.

MINETTA DUCA – fiica Olgăi Duca şi a lui I. G. Duca, elevă la vioară a lui George Enescu. A lucrat ca infirmieră la spitalele din Bucureşti şi apoi din Moldova.

GABRIELA DUCA – a lucrat ca soră de caritate în spitalele din Moldova alături de regină care a apreciat-o foarte mult. „E născută sa fie soră de caritate, e o vocaţie, am admirat-o mai mult decât pe toţi ceilalţi; îşi cunoştea răniţii îi iubea şi se îngrijea de ei de parcă ar fi fost cu toţii fraţii ei. Şi nimeni nu şi-a câştigat mai pe deplin medalia „Regina Maria."

ANICA DUMITRESCU – infirmieră de la spitalul„Caritatea" nr. 269 din Iaşi, „pentru zelul şi devotamentul cu care a îngrijit bolnavii contagioşi contractând tifosul exantematic în 1917, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls .a III-a.

EUFROSINA DUZESCU – infirmieră voluntară „Pentru zelul şi devotamentul cu care a îngrijit răniţii din spitalul militar nr. 272 şi spitalul «Sf. Spiridon» din Iaşi 1916-1917", a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

CATINA ECONOMOS – a finanţat şi **VALENTINA FOCŞA** a condus Spitalul de la Piatra Neamţ. După război amândouă s-au aflat la Bucureşti în fruntea mişcărilor cu caracter filantropic.

IRINA EDGAR-MAVROCORDAT – a rămas în Bucureşti sub ocupaţie germană şi a organizat ateliere pentru infirmi de învăţare a meşteşugurilor cu o capacitate de 250 de locuri. A condus Spitalul nr. 349 organizat de Blank Banca din Bucureşti.

Alteţei S. R. Principesa **ELISABETA** a României – „Pentru solicitudinea şi devotamentul exemplar ce a arătat îngrijind şi alinând suferinţele răniţilor din spitalul temporar Liceul Naţional în 1917-1918" a fost decorată în 1918 cu ordinul Crucea „Regina Maria" cls.a II-a

ELENA TH. EMANDI – originară din Bârlad, a activat în cadrul *Societăţii Naţionale Ortodoxe a Femeilor Române*. În această calitate, din septembrie 1916 a lucrat ca infirmieră voluntară în Spitalul din Bârlad. Ulterior, când oraşul a fost ameninţat de ocupaţia germană s-a retras cu răniţii la spitalele de la Iaşi. Apoi s-a deplasat la Odesa şi a lucrat la Spitalul nr. 1 al Crucii Roşii Române, unde se aflau peste 1000 de evacuaţi, răniţi, cei mai mulţi provenind de la Oituz şi Mărăşeşti.

La Odesa funcţionau mai multe spitale româneşti. Aici doamna Argetoianu a organizat activitatea Crucii Roşii şi a voluntarelor într-un Comitet care a făcut colecte de haine, de bani şi de alimente. *„Nimic nu făcea mai mare plăcere răniţilor decât când se aducea Visul Maicii Domnului, Minunile Sfinţilor sau alte cărţi bisericeşti. Le citeau şi le reciteau cu evlavie nespusă, făcându-şi tot timpul semnul crucii; iar acei care erau mai binişor, îngenuncheau adesea lângă patul lor, făcând mătănii şi cu mâinile întinse spre cer implorau mila dumnezeiască pentru ei şi pentru ţara în primejdie."*

Bibliografie: DIAMANDI, Elena Th: *Din anii de durere: pagini trăite*. Bârlad: [s.n], 1919, *passim.*

MARIA ENE – secretară în spitalul Crucii Roşii, filiala Bacău, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a-III-a.

MARIE ETIENNE – infirmieră; „Pentru zelul si devotamentul cu care au contribuit la combaterea epidemiilor de holera în 1916-1917" a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

IZA EXARHU-HASSELMAN – infirmieră; a lucrat în Spitalul militar din Bacău.

SOPHIE FASCIOTTI (baroană) – soţia ministrului plenipotenţiar al Italiei în România. A fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. I „pentru zelul, competenţa şi devotamentul excepţional cu care a întemeiat şi dirijat spitalul Crucii Roşii Italiene la Bucureşti în 1916".

NINI FIFIELD – englezoaică, prietena reginei Maria s-a implicat în numeroase acţiuni de binefacere alături de Regină şi a activat şi în spitalele din Moldova.

ELIZA FILIPESCU – a lucrat ca infirmieră la Spitalul de la Şcoala Centrală de Fete din Bucureşti.

MARIOARA FILITTI – soră de caritate de la spitalul din Botoşani, decorată cu Medalia de aur cu inscripţiunea „Pentru Sârguinţă" pe panglica Sf. Ana.

MARIA FILITIS – infirmieră la pansamente. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care şi-a îndeplinit serviciul în 1917, contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spitalul Crucii Roşii, filiala Piatra-Neamţ; „a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

AUGUSTA FINGERHUT- doctorandă. A îngrijit internaţii din Spitalul militar nr. 263 de la Iaşi între 1916-1917 într-o perioadă când toţi medicii se molipsiseră de tifos exantematic. „Pentru devotamentul deosebit manifestat a fost decorată în 1918 cu Coroana României, cu spade în grad de cavaler".

AULINA FLOR – soră de caritate camera de pansamente, decorată cu Medalia de aur cu inscripţiunea „Pentru Sârguinţă" pe panglica Sf. Ana.

POLY FLOR – medic, membră a Crucii Roşii. A fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a pentru zelul şi devotamentul arătat în serviciul Crucii Roşii din gara Iaşi şi „pentru modul destoinic cu care s-a ocupat în urmă de direcţia şi administraţia spitalului militar nr. 423 din Iaşi în 1916-1917."

ECATERINA FLORESCU – infirmieră. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a îngrijit bolnavii aflaţi în secţia bolilor contagioase de la spitalul „Crucea Roşie" nr. 266 (Liceul Naţional) în 1917" a fost decorată în 1917 cu Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

MARIE FLORESCU – a lucrat ca infirmieră în Spitalul regimentului Misiunii Franceze Africane de la Iaşi

VALENTINA FOCŞA – directoare de spital. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care şi-a îndeplinit serviciul în 1917 contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spitalul Crucii Roşii, filiala Piatra-Neamţ" a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

OTILIA FOCŞĂNEANU – a lucrat în spitalul nr. 267 al Crucii Roşii Române. A fost decorată în 1918 cu Crucea „Regina Maria", cls. a III-a.

HERMINA FROM – a lucrat ca soră de caritate în Spitalul „Principele Mircea" de la Ghidigeni în perioada 1917-1918. În 1920 a primit Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

PRINȚESA GAGARIN – a lucrat în spitalele din București.

ADELE GALERCI -„pentru zelul și devotamentul cu care au contribuit la combaterea epidemiilor de holera in 1916-1917" a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

NATALIA GANGAL-DUMITRESCU – soră de caritate de la spitalul din Botoșani, decorată cu Medalia de aur cu inscripțiunea „Pentru Sârguință" pe panglica Sf. Ana.

MARIE GAUTIER – soră de caritate din Franța,*„a lucrat cu sora Julie la Capela de la Institutul Catolic Saint Vincent de Paul".* Institutul Saint Vincent de Paul a fost filiera românească a Societății Saint Vincent de Paul, organizație de caritate înființată la Paris în 1833 de Frederic Ozanam. Dar a lucrat şi la Spitalul nr. 118 – Automobil Clubul Român sub conducerea Marthei Bibescu. La ora 7 dimineața era zilnic la spital. Se ocupa de răniți, de mâncare, de îngrijiri medicale, pansa răniţii, apoi cârpea lenjerie şi tricota ciorapi toată ziua. În primăvara anului 1917 a însoţit-o pe Martha Bibescu în Elveţia.

MARIA GAVRILESCU – a lucrat la Iaşi în Spitalul Crucii Roşii instalat în localul Liceului de Ştiinţe Naturale. „Pentru zelul şi destoinicia remarcabilă cu care a condus spitalul Crucii Roşii de la „Liceul Naţional" din Iaşi în calitate de directoare în anii 1916-1917" a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

ELENA GAVRILESCU – Infirmieră onorifică. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care şi-a îndeplinit serviciul în 1917, contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spitalul Crucii Roşii, filiala Bacău" a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls.a II-a.

ELENA GÂDEI – infirmieră. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a îngrijit bolnavii de tifos exantematic din spitalul militar „Regina Elisabeta" din Iaşi în iarna 1916-1917 a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a .

DOAMNA GÂRBOVICEANU – a condus Spitalul nr. 112 din București instalat în localul Școlii Normale.

MARIA GEALIP – decorată cu Ordinul Crucea„Regina-Maria" cls. a III-a „pentru zelul și devotamentul cu care şi-a îndeplinit serviciul la spitalul „Sf. Spiridon" din Iași în 1916-1918".

FELICIA GENEZZINI – asistentă la pansamente în spitalul Crucii Roşii, filiala Hârlău, decorată în 1918 cu Ordinul „Crucea Regina Maria" cls. a III-a.

MIHAELA GEORGESCU – infirmieră. A fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a pentru zelul și devotamentul remarcabil cu care a îngrijit bolnavii de tifos exantematic din spitalul „Sf. Spiridon" din Iași în 1917".

ELIZA GEORGESCU – infirmieră voluntară. „Pentru zelul şi devotamentul cu care şi-a îndeplinit serviciul la spitalul „Sf. Spiridon" din Iaşi în timpul epidemiilor din 1917 a fost decorată în 1917 cu Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

EUGENIA GEORGESCU – soră de caritate, de la Spitalul nr. 5 Vaslui, decorată cu Medalia de aur cu inscripţiunea „Pentru Sârguinţă" pe panglica Sf. Ana.

VILA TH. GEORGESCU – soră de caritate. „Pentru zelul şi devotamentul deosebit cu care a îngrijit şi pansat răniţii la spitalul de evacuare nr. 8 în 1917" a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

MARGUERITE GERMAIN – franţuzoaică, a lucrat în perioada 1916-1917 ca soră de caritate la Spitalul nr. 118 Automobil Clubul Român sub conducerea Marthei Bibescu.

ZOE GHEORGHE DOBROVICI – a condus Spitalul nr. 1 al Surorilor de Caritate din Bucureşti „cu un rar devotament".

ELENA GHEORGHIU – infirmieră. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care şi-a îndeplinit serviciul la spitalul militar „Regina Elisabeta" Iaşi în iarna 1916 – 1917" a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

MADELENA GHEORGHIU – şefa depozitului de alimente şi a economatului în spitalul Crucii Roşii, filiala Hârlău. decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

PARASCHIVA GHEORGHIU – infirmieră. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a îngrijit bolnavii aflaţi în secţia bolilor contagioase de la spitalul „Crucea Roşie" Nr.. 266 (liceul Naţional) în 1917" a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

MARIA GHERESCU – preşedinta filialei Crucii Roşii Bacău, a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls I. „Pentru zelul şi frumoasele calităţi sufleteşti de care a dat dovadă în timpul campaniei din 1916-1917. Dezvoltând o activitate excepţională a contribuit de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din război români".

ZOE GHERESCU – infirmieră onorifică. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care şi-a îndeplinit serviciul în 1917, contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spitalul Crucii Roşii, filiala Bacău" a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

AGLAE GHIKA – lenjereasă. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care şi-a îndeplinit serviciul în 1917, contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spitalul Crucii Roşii, filiala Botoşani", a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

Alexandrina Ghica
Muzeul Naţional de Istorie a României

ALEXANDRINA GHICA – a lucrat în spitalele din Bucureşti şi Moldova.

ECATERINA (CATHERINE) GHICA – prinţesă, soţia lui Emil Ghica, ministrul României la Roma. Acondus Spitalul din Sinaia cu 700 de răniţi unde, deşi era în vârstă, veghea zi şi noapte la bunul mers a instituţiei. A ajutat la evadarea din spitale a unor ofiţeri români pentru a reveni pe frontul din Moldova. A condus şi Spitalul nr. 118 din Bucureşti Automobil Clubul Român după ce Martha Bibescu a plecat la Mogoşoaia şi apoi în Elveţia în 1917.

MARIA GHICA (MIA) – fiica Ecaterinei Ghica a lucrat ca infirmieră la Spitalul nr . 118 Automobil Clubul Român din Bucureşti. A lucrat şi la Secţiunea Crucii Roşii Române care s-a ocupat în Bucureşti de orfani şi de cei ieşiţi din spitale şi aveau nevoie de ajutor şi de cei care voiau să treacă frontul în Moldova. I-a ajutat să evadeze pe ofiţerii români care doreau să ajungă în Moldova. În fiecare duminică din banii ei pregătea mâncare şi o transporta cu un cărucior al Crucii Roşii prin lagăre şi prin oraş. A rămas în capitală sub ocupaţia germană.

Muzeul Naţional de Istorie a României

EUFROSINA GHYKA – a condus Spitalul instalat în Școala Ungaro-Catolică din București cu 285 de paturi şi alte două spitale instalate in Școli – seminar.

MARIA GHICA – „Pentru că a înființat și întreține cu toată cheltuiala sa un spital de 20 paturi în comuna Albeşti (Botoșani) în care sunt izolați și tratați bolnavii contagioşi din toate comunele dimprejur. În iarna 1916-1917 a ajutat prin toate mijloacele posibile atât bolnavii trupelor cantonate în Măşcăteni cât şi populația dând dovadă de înalte sentimente patriotice" a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls I-a .

ZOE GHICA – a lucrat ca soră medicală la Spitalul francez de la Iaşi şi a făcut donații în bani-3000 de franci pentru răniți.

YVONNE GHICA–COMĂNEŞTI – soția lui Nicu Ghica-Comăneşti, deputat conservator. A lucrat în spitalele de la Odesa unde îşi petrecea toată *„ziua prin spitale, devotată celor umili, fericită de câte ori putea descreți frunțile încruntate ale atâtor oropsiți"*. Şi, remarca regina Maria „munceşte acolo cu mare curaj chiar în vremurile cele mai grele" .

MARIANA GHIȚESCU – „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care şi-a îndeplinit serviciul în, 1917, contribuind de aproape la alinarea suferințelor răniților şi bolnavilor din spitalul Crucii Roşii, filiala Fălticeni a fost decorată în 1918" cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Olga Gigurtu
(1856-1940)

Biblioteca Academiei Române,
Cabinetul de Stampe

Sora lui Netty Culcer s-a născut „într-o joi", la 15/27 martie 1856 la Craiova, fiica lui Barbu Bălcescu şi a Elenei Bălcescu, a fost cea mai frumoasă şi cea mai distinsă dintre cele trei surori, Zoe şi Ana(Netty) Bălcescu. Mică de stat, elegantă şi pasionată de pictură: *„Totul era aşa de bine chibzuit în făptura ei, că de i-ar fi schimbat vreun pictor ceva s-o facă mai frumoasă, ar fi stricat-o... şi avea nişte ochi negri, şi tot clipea din gene, schimbând de expresie, în fiece moment; când dulci (...) când zglobii (...) când mândri ca de regină – o descria sora ei, Netty (...). Deşi nu avea nici 15 ani, când trecea prin oraş (...) cu bustul ei înalt şi pieptul deja format, cu ţinuta maiestoasă, nu-şi da seama câte văpăi aprindea în jurul ei cu ochii aceia negri şi catifelaţi, cu sprâncenele frumos desenate şi niţel ridicate la mijloc, ca şi cum ar fi fost mirată şi într-o veşnică întrebare: ce va fi în lumea asta. Când îşi făcea apariţia pe la serate (...) toţi cavalerii întorceau capul după ea şi-şi disputau un loc în carnetul ei de bal.(...), la cincisprezece ani, fusese deja de trei ori cerută în căsătorie".*

La 11/23 februarie 1876 s-a căsătorit cu capitanul Petre Gigurtu care va deveni generalul Petre Gigurtu. Din dragostea lor se vor naşte cinci fete şi un băiat.

A debutat ca publicistă în 1913, cu diverse povestiri şi tot în acel an a fost aleasă preşedinta Crucii Roşii Române, filiala Dolj activând pentru stoparea epidemiei de holeră. În 1914 când a izbucnit războiul, Olga avea mobilizaţi soţul, fiul şi trei gineri.

A activat de la început la Crucea Roşie Română reuşind chiar în 1914 să pregătească la Craiova un Spital cu 65 de paturi, ulterior extinzându-l la 300 de paturi. Când s-a declarat războiul, în august 1916, Olga Gigurtu avea 60 de ani dar era, ca toată lumea entuziasmată. Spitalul organizat de ea s-a umplut de răniţi, iar ea era ocupată toată ziua cu îngrijirea bolnavilor. În calitatea ei de Preşedintă a Crucii Roşii trebuia să viziteze toate spitalele din oraş şi, nota în *Jurnalul* ei despre revolta infirmierelor şi a doctorilor vis à vis de inegalitatea dintre spitale. Evenimentele s-au precipitat, inamicul se apropia de Craiova şi lumea începuse să părăsească oraşul, printre aceştia aflându-se şi infirmierele. Olga Gigurtu împreună cu fiicele ei, Alina şi Haretina au evacuat răniţii în condiţii deosebit de grele, iar pe cei netransportabili i-au adunat într-un singur spital.

S-au folosit care cu boi, destul de neîncăpătoare *„pelerinajul acesta durând trei zile, timp în care mureau oamenii pe drum, pe coridoare şi nu puteau să fie nici identificaţi. Rănile lor nepansate se*

infectau, dormeau pe jos, pe paie. Doctori nu se găseau, nici infirmiere, mormane de rufe aşteptau să fie spălate". Cu o răbdare şi o energie incredibilă Olga Gigurtu a reuşit să reorganizeze totul, să găsească personal medical, să procure alimente şi combustibil. S-a ocupat şi de prizonierii români din lagăr, le ducea alimente. Trupele germane intrate în Craiova, le-au rechiziţionat din spital, rufe, cearceafuri, toate obiectele de bronz şi aramă, clanţele de la usi, căldările şi tingirile spitalului. Din oraş au luat şi clopotele bisericilor.

De Paştele din 1917, Olga Gigurtu a reuşit să roşească 5000 de ouă, să le împartă răniţilor şi să facă un parastas pentru toţi cei care muriseră în spitalele din Craiova. Pomana a împărţit-o prizonierilor români din lagăr: o jumătate de pâine, o felie de brânză şi o bucată de miel fript.

Nemţii au pregătit concursuri hipice pe hipodromul din Craiova şi au invitat pe toate doamnele de la Crucea Roşie. Nici una nu a venit, iar preşedinta Olga Gigurtu a transmis ofiţerului german că *„în starea în care este ţara noastră, nu putem lua parte la nici o petrecere şi în nici un caz nu putem asista la nişte curse unde altădată veneam să admirăm pe ai noştri alergând, iar acum să-i privim pe cei ce ne-au învins*".

De sărbătoarea Sfinţii Constantin şi Elena a organizat o serbare pentru răniţi, cu muzică, dansuri naţionale, recitări. Femeile de la Crucea Roşie cotizaseră şi cumpăraseră carne de miel, brânză şi vin. Doamna Olga Gigurtu a fost însă amendată de Comandamentul German fiindcă încălcase dispoziţiile ocupanţilor prin oferirea răniţilor din spital a unui pahar de vin.

La Urdari, nu departe de Craiova, nemţii au înfiinţat un lagăr cu deportaţi francezi. Olga a mobilizat femeile de la Crucea Roşie, au strâns obiecte de îmbrăcăminte şi încălţăminte şi bani şi au plecat personal să îi viziteze şi să le ducă colecta strânsă.

În 1918 Olga Gigurtu a preluat şi conducerea *Societăţii pentru Ocrotirea Invalizilor, Orfanilor şi Văduvelor de Război.* Dar în acelaşi an îi moare subit soţul, viaţa devenind tristă după 1918 pentru Olga Gigurtu şi treptat bolile şi suferinţele o copleşesc. S-a stins din viaţă în primăvara anului 1940, la vârsta de 84 de ani.

Bibliografie: CULCER, Gabriel. *Chipuri din bătrâni.* Ed. a 3-a, îngrijită de Petre Culcer şi Rodica Culcer. Cluj-Napoca: [s.n.], 2013, p. 321-332. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu.**

ALINA GIGURTU (1878-1960) – fiica Olgăi Gigurtu. Membră a Crucii Roşii din România a lucrat ca infirmieră la spitalul din Craiova împreună cu sora ei Haretina. A lucrat apoi şi în spitalele din Moldova.

Haretina Gigurtu

Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Stampe

HARETINA GIGURTU (1880-1961) – fiica Olgăi Gigurtu, a lucrat ca infirmieră în spitalul din Craiova, apoi şi în cele din Moldova.

P. GOCIU – de la Spitalul nr. 401 C, vicepreşedintă a Societăţii Crucii Roşii a primit Crucea „Meritul Sanitar", cls. I.

ROZA GOLDENKRAN – a lucrat la Spitalul nr. 87 al Crucii Roşii Române. A fost decorată cu Crucea „Regina Maria" cls. a III-a „pentru zelul cu care şi-a oferit serviciile la spital".

GÉNÉVIÈVE DE GOUTTELE (?-1917) – provenind dintr-o veche şi nobilă familie franceză.

Génévière de Gouttele a lucrat ca voluntară în Spitalul francez de la Iaşi şi unde a murit de tifos exantematic. Când sicriul a părăsit spitalul, răniţii i-au adus ultimele onoruri: s-au sculat din paturi şi au salutat plecarea ei spre cimitir. Românii i-au ridicat un monument la Iaşi iar Franţa i-a conferit Legiunea de onoare post mortem.

BCU "CAROL I" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Contemporanele au văzut-o ca pe o ființă minunată: *„artistă desăvârșită, muziciană, pictoriță, scriitoare, o femeie superioară, modestă, plină de naturalețe, cu linii pure si suple, cu ochii săi frumoși verzi, cu privirea clară și vie (...) cu un râs spontan și deschis, suflet superior, suflet de franțuzoaică nobilă, suflet de artistă, entuziastă, generoasă, și profund iubitoare, delicată, cu atenții afectuoase și calde".*

Ziua și noaptea se sacrifica pentru răniții și contagioșii din spital. A apărut și a dispărut ca o adevărată rază de soare. Considera că a muri pentru patrie reprezintă cel mai frumos sfârșit, că infirmiera, ca și soldatul, are câmpul ei de onoare – la capătâiul răniților săi.

Nu a murit o femeie, a murit un erou, a murit un soldat.

Bibliografie: BOCOU, Marilin. Tombée sur le champ d'honeur a la memoire de Genevieve de Goutel. În: Lucian DEACONU. *Franța și România unite în comunitatea de sacrificiu în anii 1916-1918: documente externe din arhivele Consiliului Național al Unității Române de la Paris, Redacției ziarului „La Roumanie", Coloniei Române din Paris.* Vol. 2: Doc. 1-235. Craiova: Sitech, 2009, p. 279. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu.**

CATHERINA GRECEANU-SEVERIN – președinta *Societății Ocrotirea Orfanilor de Război din Turnu-Severin*. A făcut apel pentru donații.

LUCIA GRECEANU-BĂICOIANU – a lucrat și ea ca infirmieră la Spitalul Automobil Clubul Român din București. S-a îngrijit de termometre, de mâncarea răniților, de corespondența lor și de susținerea moralului. *„Bieții soldați tocați de aviația germană, lipsiți de armament, istoviți...".* A condus și un mic spital de lângă reședința ei de la țară. A lucrat și la Iași în Spitalul instalat în localul Liceului de Științe Naturale.

SHERIFF Mac GREGOR – soră de caritate șefă la spitalul Crucii Roșii Britanice „Principele Mircea" din Roman. „Pentru deosebitul devotament și priceperea cu care a îngrijit bolnavii și răniții noștri în 1917" a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

LIZA GRIGORIU – decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a a „pentru zelul și devotamentul cu care și-a îndeplinit serviciul la spitalul Sf. Spiridon" în 1916-1918.

ELENA GORGE – soră de caritate de la spitalul din Botoșani, decorată cu Medalia de aur cu inscripțiunea „Pentru Sârguință" pe panglica Sf. Ana.

ALICE GROSS – a lucrat în 1916 ca soră de caritate la Spitalul „Regina Maria" din București. A fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

ADELA GROSSU – KATZ – a lucrat ca medic la serviciul sanitar din Iași. În 1919 a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

DOAMNA GUISON – infirmieră voluntară decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a-III-a. „Pentru zelul și devotamentul cu care a dat îngrijiri răniților aflați în spitalul de la Ghidigeni în 1916-1918".

SOFIA GUTTER – doctor la spitalul de contagioși din Pașcani; a contribuit la buna organizare a spitalelor Crucii Roșii Române. „Pentru zelul și devotamentul cu care a îngrijit românii bolnavi de tifos exantematic și pentru concursul dat la organizarea spitalelor românești în 1916-1917" a primit Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. II-a.

MARIA GUSSI – profesoară din Galați, soția prefectului județului Covurlui și directorul Poștelor din oraș. A fost directoarea Spitalului Crucii Roșii Române, filiala Galați, instalat în localul Liceului „Vasile Alecsandri."

ELIZA (LIZETTE) GRECEANU – sora Adinei Polizu-Micșunești; a fost directoare de spital la București, numită de Sabina Cantacuzino. A făcut parte din grupul organizat de Aristia Pompei care servea în

fiecare duminică mâncare nevoiaşilor şi copiilor orfani. A lucrat şi în Spitalul din Sinaia. A înfiinţat „Micile Maternităţi" ca să ajute tinerele gravide.

Lizeta Greceanu a fost numită „regina lagărului Cotroceni". Împărţea cu dărnicie ţigări şi bani soldaţilor români aflaţi acolo prizonieri. Scrisorile acestora prin care îşi manifestau recunoştinţa sunt concludente pentru activitatea acestei eroine:

„(...) Îmi iau permisiunea să vă trimit expresiunea adâncelor mele şi ale noastre sentimente de recunoştinţă pentru tot ce Dv. aţi făcut pentru nenorociţii prizonieri şi pentru noi. Nimic n-aţi cruţat, nici chiar viaţa Dv. şi a familiei Dv. Căci de sute de ori aţi riscat să vă contaminaţi vizitând nenorociţii prizonieri în spitale, care sunt pline de bolnavi contagioşi" – semnează – căpitan Cristodorescu, prizonier în lagărul de la Cotroceni.

A făcut parte din grupul de romînce care au transmis reginei Maria la Iaşi o poezie compusă de domnişoara Elisa Lambru şi scrisă pe pânză de olandă, încadrată cu tricolor. Acest mesaj a fost înmânat de ofiţerii Ionel Burghele şi C. Mihăilescu. Celelalte doamne erau: Maria Odobescu, Alexandrina Cantacuzino, Zoe Romniceanu, domişoarele Lisette Odobescu, Alice Pompei, Odette Pompei, şi Dancov. Lisetta Greceanu a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina-Maria" cls. I: „pentru zelul şi devotamentul excepţional cu care a dat îngrijiri răniţilor din spitale şi cu care a alinat suferinţele prizonierilor români din lagărele din Muntenia în anii 1916-1918".

FLORA HAIMOVICI – a lucrat ca medic în perioada 1916-1917 la Spitalul din Fălticeni. A fost decorată cu Crucea „Regina Maria" cls. a II-a şi cls. a III-a.

ANITA IACOBESCU – a lucrat ca infirmieră în spitalele din Bucureşti şi apoi în cele de la Iaşi.

AURELIA ILANUTZ – infirmieră-onorifică în spitalul Crucii Roşii, filiala Bacău, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea„Regina Maria" cls. a III-a.

SOFIA IMBROANE (1886-1933) – originară din Braşov, a trecut munţii în ianuarie 1915, stabilindu-se în Bucureşti. Apoi, din noiembrie 1916, s-a refugiat la Galaţi şi ulterior la Iaşi. A funcţionat ca infirmieră voluntară în spitalele de campanie din localităţile unde s-a stabilit temporar. Soţul său, preot a fost mobilizat pe front.

LELIA INIE – soră de caritate de la spitalul Crucii Roşii, filiala Turnu-Severin, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

ELENA IOANOVICI – infirmieră. A fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a „pentru zelul şi devotamentul cu care a îngrijit bolnavii de erizipel în Spitalul militar Nr.. 321 din Iaşi în 1916-1917."

ADINA IONESCU – soţia lui Take Ionescu a lucrat în Bucureşti ca infirmieră la Spitalul de la Palat „Regina Maria", din Calea Victoriei cu Marta Trancu- Rainer.

ANA IONESCU – moaşa spitalului din Turnu-Măgurele, refugiată; a lucrat la spitalele 39 C şi 40 C şi a primit Crucea „Meritul Sanitar" cls. a II-a.

ANGELICA IONESCU-DARBUN – membră a Crucii Roşii. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care şi-a îndeplinit serviciul în 1917, contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spitalul Crucii Roşii, filiala Tecuci" a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

CONSTANŢA IONESCU – administratoare. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care şi-a îndeplinit serviciul în 1917, contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spitalul Crucii Roşii, filiala Târgu-Ocna", a fost decorată în 1918 cu ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

ADELA IORDĂCHESCU – infirmieră; „pentru zelul şi devotamentul cu care a îngrijit răniţii la spitalul de evacuare nr. 3 în 1917" a fost decorată Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

TEREZA IORDĂCHESCU – infirmieră; „pentru zelul şi devotamentul cu care a dat îngrijiri răniţilor aflaţi în spitalul nr. 249 (Drăghici) din Vaslui în 1916-1917", decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

ELISABETA IORGA – infirmieră la spitalul Crucii Roşii, filiala Câmpulung, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

ZOE P. IORGA – infirmieră. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a îngrijit bolnavii de tifos exantematic la spitalul Crucea Roşie Nr. 8 în 1917" a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

EUFRONIA IRIMESCU – infirmieră, de la spitalul Crucii Roşii, filiala Roman, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

LYDA IRIMESCU – infirmieră voluntară, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

ESRA ISRAELOVICI – a lucrat ca medic în Spitalul mobil nr. 9. A fost decorată cu Coroana României cu spade în grad de cavaler pentru combaterea epidemiilor şi reorganizarea spitalelor.

NATALIE ISTRATI – soră de caritate în spitalul Crucii Roşii, filiala Vaslui. A fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a-III-a.

MARIA IVANOF – infirmieră de la spitalul „Caritatea" nr. 269 din Iaşi, pentru zelul şi devotamentul nu care a îngrijit bolnavii contagioşi contractând tifosul exantematic în 1917".

VARVARA IVANOFF – infirmieră „Pentru zelul şi devotamentul ce a arătat în serviciul spitalului nr. 280 (Liceul Laurian, Botoşani), în 1917, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

ORITA JACOBSON – a lucrat în spitalele din Bucureşti.

ZINAIDA KAMENSKAIA – soră de caritate decorată cu Ordinul Crucea „Regina-Maria" clasa III-a 1916-1917.

NEVROUZ KHAN – a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. I „pentru frumoasa şi lăudabila contribuţie, de altruism şi devotament, cu care a venit în ajutorul spitalului Britanic şi spitalului American din Roman în 1917."

LUCIA KILIMOGLU – infirmieră voluntară. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a îngrijit răniţii din spitalul Crucii Roşii Liceul Naţional din Iaşi în 1916-1917" a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

AKILINA KOBZAREVA – soră de caritate decorată cu Ordinul Crucea „Regina-Maria" cls. III-a 1916-1917.

LUCIA KRUPENSKI – infirmieră voluntară. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a îngrijit răniţii din spitalul Crucii Roşii „Liceul Naţional" din Iaşi în 1916-1917" a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

ELENA KRUPENSCHI – infirmieră în spitalul Crucii Roşii, filiala Hârlău, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea„Regina-Maria" cls. III-a.

ROZA LACK – a lucrat la cantina Crucii Roşii Americane de la Iaşi. A fost decorată cu Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

BCUIAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Simona Lahovary
(1881-1936)

Cota 55911, Biblioteca Naţională a României,
Colecţii Speciale, Cabinetul de fotografii

S-a născut în 1881 în familia unui aristocrat şi om politic ilustru. Tatăl său, Alexandru Lahovary, a ocupat importante funcţii politice şi diplomatice: ministru al Justiţiei (1870, 1873-1876), ministru al Agriculturii şi Domeniilor, Industriei şi Comerţului (1888-1889), ministru al Afacerilor Externe (1889-1891, 1891-1895). Mama ei, Simona Ghermani, era fiica ilegitimă a Anastasiei Konstantinovich, născută prinţesă Obrenovici şi a bancherului grec Joanikije Gherman, înrudindu-se astfel cu Milos Obrenovici al Serbiei.

În calitate de doamnă de onoare, Simona Lahovary a fost mereu în compania familiei regale, mai ales a reginei Maria, căreia i-a fost prietenă şi confidentă devotată. Din jurnalul său se păstrează un manuscris dactilografiat în limba franceză, constituind o sursă documentară importantă referitoare la societatea românească din perioada interbelică. A cunoscut numeroase personalităţi din mediul politic, diplomatic, cultural, atât din ţară cât şi din străinătate. Jurnalul său nu este doar o cronică a vieţii de la Curtea Regală, ci un amplu tablou al societăţii interbelice, evenimentele naţionale fiind adesea integrate şi comentate într-un context internaţional.

La fel ca şi alte doamne din înalta societate, Simona Lahovary a fost implicată în numeroase acţiuni caritabile, umanitare. În jurnalul său sunt consemnate astfel de evenimente, la care a participat în calitate de invitată, însoţind membri ai familiei regale, însă adesea o regăsim în ipostaza de organizatoare a unor astfel de acţiuni.

În urma bombardamentelor aviaţiei germane regina Maria a decis să organizeze în camerele palatului regal un spital provizoriu cu 80-90 de paturi necesar îngrijirii răniţilor. Acesta a devenit *„spitalul meu"*, cum foarte mândră l-a numit de la început şi pe care îl vizita în fiecare zi, după cum relatează în jurnal. Echipa medicală era condusă de chirurgii Eduard Romalo, unul dintre medicii Casei Regale şi Marta Trancu-Rainer. Doamnele de onoare ale reginei, Elena Catargi şi Simona Lahovary, aveau sarcina coordonării atribuţiilor administrative, dar şi pe cele de infirmiere.

De numele său se leagă Societatea *„Invalizii din război"* înfiinţată în ianuarie 1917, la Iaşi, din iniţiativa reginei Maria şi sub preşedinţia de onoare a Principelui Carol. Ajutată de Henri Catargi, mareşalul palatului şi de doamna Zănescu, în calitate de vicepreşedinţi, Simona Lahovary a reuşit

să strângă fondurile din subscripții publice și din donații ale Ministerului de Război, ajungând la peste 500.000 de lei. O clădire destinată adăpostirii invalizilor, care putea găzdui la început 70 de convalescenți, a fost mărită, în urma horărârii reginei, prin adăugarea unor barăci de scânduri, iar cei care puteau munci urmau să lucreze în atelierele armatei de tâmplărie, cizmărie, croitorie, în felul acesta putând primi soldă în schimbul muncii prestate.

Lăudabile au fost eforturile depuse alături de regină, spre ajutorarea copiilor săraci, Maria exprimându-și îngrijorarea: *„Symki se va duce la Chișinău să se ocupe de organizațiile noastre de caritate acolo. Mi-e teamă că este suprasolicitată".*

A murit în anul 1936, răpusă în doar câteva luni de un cancer abdominal. Detalii despre înmormântarea care a adunat o mulțime impresionantă, precum și un portret elogios, regăsim în Jurnalul lui Constantin Argetoianu

„Ieri seară a murit Simky Lahovary după grele suferințe, împlinea acum, în ianuarie, 56 de ani. Femeie inteligentă și plină de viață, simpatică și îndatoritoare, lasă pe urma ei numai regrete. Un cancer abdominal a răpus-o în câteva luni. Pentru Regina Maria a cărei prietenă sinceră și devotată era, e o pierdere aproape ireparabilă".

Bibliografie: Invalizii de război, *Mișcarea*, 1 iunie 1917, nr. 121, p. 1; ANCA, Elena Claudia. *Incursiuni în femininul românesc*. Cluj-Napoca: Ecou Transilvan, 2013, p. 148-151; MARIA, Regina României. *Jurnal de război 1916-1917*. Ed. îngrijită și prefață de Lucian BOIA. Trad. din engleză de Anca BĂRBULESCU. Vol. 1: *1916-1917: precedat de însemnări din 1910-1916*. București: Humanitas, 2014, p. 117 și 164. **dr. Filica Drăghici.**

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Colette Lahovary-Plagino

(1885-?1968)

Muzeul Naţional de Istorie a României

În timpul Primului Război Mondial, Crucea Roşie din România, Serviciul Sanitar Român, bazat în special pe voluntariat, a înscris una dintre cele mai frumoase pagini de curaj, devotament, sacrificiu şi iubire de oameni pe care le-a cunoscut neamul românesc. Multe femei, din toate categoriile sociale, s-au făcut remarcate atunci în lupta, inegală şi dură, cu războiul şi bolile contagioase într-un efort comun de salvare şi recuperare a vieţilor omeneşti. Dintre toate numele, mai mult sau mai puţin cunoscute, dar care au avut privilegiul de a nu se pierde în anonimat, l-am ales pe cel al Colettei Lahovary-Plagino. Cine a fost Colette Lahovary-Plagino am aflat absolut întâmplător, cu destui de mulţi ani în urmă, descoperind, în proprietatea particulară a doamnei Alexandra Slătineanu, „moştenirea" pe care i-o lăsase una din surorile sale, decedată de curând. Era vorba de fapt de o adevărată comoară de patrimoniu, constând din manuscrise, decoraţii, fotografii, presă, obiecte personale, ce reprezentau mărturii preţioase ale participării la Primul Război Mondial, ca infirmieră voluntară, a Colettei Plagino.

Aşa cum consemnează „buletinul de nascere" eliberat de Oficiul Stării Civile al Primăriei Comunei Bucureşti, Maria Nicula Lahovary (Colette) a văzut lumina zilei la 31 mai/12 iunie 1885 în familia diplomatului Alexandru Em. Lahovary şi a Anei Lahovary, unica fiică a doctorului Nicolae Kretzulescu, la conacul căruia, din localitatea Leordeni (Argeş) va fi petrecut, împreună cu fratele şi surorile sale mai mici, multe veri minunate alături de bunici. Nu deţinem prea multe date despre studiile făcute de Colette Lahovary. Un buletin şcolar ne face cunoscută situaţia sa matricolă pe trimestrul al doilea al anului şcolar 1893/1894 la Aşezământul francez de la mănăstirea „L'Assomption" din Roma, unde a absolvit, probabil, cursurile primare, tatăl său fiind în acea perioadă reprezentantul diplomatic al României în capitala Italiei.

La doar 22 de ani, cedând insistenţelor familiei îl acceptă ca soţ pe Georges Plagino, mare moşier şi vânător împătimit. Căsătoria se oficiază la Viena la 9/22 mai 1907, dar firile complet opuse ale celor doi soţi, posibil şi diferenţa de vârstă, nu i-au conferit nici fericire, nici trăinicie. Se poate ca şi nefericirea sa personală, dar cu siguranţă mai ales dorinţa de a se face utilă, de a-şi umple timpul făcând ceva folositor semenilor, de a alunga gândurile negre care deseori o copleşeau, să fi fost motivele pentru care, în toamna anului 1912, la izbucnirea primului război balcanic, se înscrie la cursurile de infirmiere

BCU CLUJ / UNIVERSITY LIBRARY

voluntare organizate la Spitalul Brâncovenesc din Bucureşti, ocupaţie pentru care dovedeşte nu numai îndemânare, dar şi calităţi morale şi sufleteşti. Aşa încât, după absolvirea cu succes a cursurilor de infirmiere, a cerut să rămână la Spitalul Brâncovenesc unde, timp de patru ani, şi-a dat benevol concursul la îngrijirea bolnavilor, participând la consultaţiile gratuite care se acordau în spital şi la numeroase operaţii chirurgicale, acumulând astfel o preţioasă experienţă.

La intrarea României în prima conflagraţie mondială, în august 1916, Colette Plagino se numără printre primele femei aparţinând diverselor categorii sociale care, animate de profunde sentimente patriotice şi umanitare, au răspuns chemării Societăţii Naţionale de Cruce Roşie şi s-au oferit să lucreze voluntar ca infirmiere în spitalele Crucii Roşii, în cantinele şi infirmeriile organizate în gări. Pentru început, ea a continuat să funcţioneze timp de două luni, ca infirmieră voluntară, la Spitalul Brâncovenesc din Bucureşti unde începuseră să sosească deja de pe front, primii soldaţi români grav răniţi.

În septembrie 1916, pentru a face faţă numărului tot mai mare de răniţi, s-au constituit zece trenuri sanitare ce erau dotate *„cu tot confortul de transport şi îngrijirea răniţilor, cu mijloace de dezinfecţii, ba şi de operaţii chirurgicale"*. Curând însă, constatându-se că, din cauza evenimentelor de pe front, ele se supra-aglomeraseră, iar personalul existent nu mai făcea faţă solicitărilor, Regele Ferdinand hotărăşte ca, pe lângă medicii acestor trenuri *„să se repartizeze câte o doamnă, care să îngrijească de răniţi"*. Luna următoare însă, nevoia de personal pentru aceste trenuri a devenit tot mai acută, aşa încât *„Regina Maria a dispus ca să se organizeze câte o echipă de doamne la aceste trenuri"* şi astfel, din 5/18 octombrie 1916, iau fiinţă şi încep să funcţioneze echipele sanitare de doamne purtând numele Suveranei – „Regina Maria", formate din infirmiere voluntare ce urmau să participe alături de personalul medical calificat nu numai la aplicarea de pansamente răniţilor, ci chiar la intervenţiile chirurgicale.

În aceste împrejurări Colette Plagino a fost numită şefa echipei sanitare „Regina Maria" nr. 6 ataşată Trenului sanitar permanent nr. 9, echipă formată din 14 persoane între care se numărau şapte infirmiere, o asistentă farmacistă, o bucătăreasă, o lenjereasă, o spălătoreasă. Toate membrele echipei, cu excepţia Colettei Plagino care acceptase numai alocaţia de hrană, primeau pe lângă aceasta şi o sumă de bani drept salariu. Parcurgând numeroasele ordine de zi semnate de Colette Plagino în calitate de şefă de echipă sanitară, ne putem da seama de strădaniile depuse de ea pentru omogenizarea şi armonizarea echipei pe care o conducea, altfel extrem de eterogenă, pentru păstrarea disciplinei şi a unei conduite ferme a membrilor ei, dar, în aceeaşi măsură, pentru îmbunătăţirea condiţiilor igienice şi tehnico-sanitare în care-şi desfăşurau activitatea şi care lăsau mult de dorit din cauza condiţiilor impuse de război.

Mai mult, la intrarea în reparaţie şi deparazitare a Trenului sanitar nr. 9, la începutul primăverii anului 1917, Colette Plagino adresa Directoratului Sănătăţii Publice un memoriu în care făcea o serie de propuneri bine venite pentru îmbunătăţirea stării sanitare a trenului şi pentru crearea unor condiţii mai bune desfăşurării activităţii personalului sanitar al acestuia. Între altele ea solicita să se afecteze trenului o etuvă necesară dezinfectării hainelor bolnavilor aduşi pentru a primi îngrijiri, dar şi a paturilor care nu fuseseră curăţate de la începutul războiului, iar pentru asigurarea curăţeniei corporale a bolnavilor propunea să se ataşeze trenului un vagon baie. De asemenea, pentru a se putea face o dezinfectare radicală şi judicioasă a trenului, cerea ca interspaţiile dintre scândurile vagoanelor să fie chituite, iar apoi vagoanele să fie vopsite în interior, de preferinţă cu vopsea albă, lucru absolut necesar măcar pentru vagonul care servea ca sală de operaţie şi pansamente.

Buna pregătire profesională, competenţa, dar şi afectuoasa îngrijire acordată răniţilor, i-au atras atât Colettei Plagino, cât şi personalului pe care-l conducea, nu doar aprecierile unanime ale

superiorilor, ci şi recunoştinţa şi simpatia bolnavilor. Mărturie stă şi scrisoarea de mulţumire pe care, la 15/28 noiembrie 1916, o semnează căpitanul N. Lemşea şi locotenenţii M. Racuttzi, J. Vlădoianu şi Căpreanu, prin care aceştia menţionau că, *„adânc mişcaţi de solicitudinea, devotamentul şi buna îngrijire ca de mamă ce Doamna Plagino împreună cu întreg personalul ne-a arătat, aducem prinosul nostru de recunoştinţă împreună cu omagiele noastre cele mai respectuoase"*.

De la începutul anului 1917, acţiunilor pentru îngrijirea militarilor răniţi pe front li s-au adăugat şi cele izvorâte din necesitatea limitării grabnice a necruţătoarelor epidemii de tifos şi febră recurentă care bântuiau atât în teritoriul ocupat, cât şi în Moldova. În aceste condiţii, în urma ordinului semnat de comandantul Trenului sanitar permanent nr. 9, căpitan dr. Petre Nedelcu, care respecta instrucţiunile primite de la Marele Cartier General al armatei române, la 28 martie/10 aprilie 1917, Colette Plagino era detaşată împreună cu patru infirmiere, două femei de serviciu şi zece sanitari ai trenului, la spitalul din localitatea Căiuţi, jud. Bacău, ce funcţiona în cadrul Ambulanţei Diviziei a VI-a a Armatei a II-a române. Timp de câteva luni, până în iulie 1917, neluând în seamă pericolele la care o expunea misiunea de a îngriji bolnavii contagioşi de maladiile mai sus pomenite, Colette Plagino s-a dedicat cu devotament şi dăruire salvării multora dintre ei. După contaminarea a două infirmiere şi a mai multor sanitari cu tifos exantematic, deşi oboseala ameninţa să o doboare, ea a petrecut multe nopţi albe împărţindu-şi îngrijirile între membrii personalului sanitar şi soldaţii ce căzuseră pradă tifosului exantematic sau febrei recurente. Probabil tocmai din cauza faptului că simţea zi de zi pericolul contaminării şi atingerea aripei morţii, Colette Plagino a considerat necesar să-şi întocmească testamentul, dar şi să păstreze, într-un portofel din piele, o şuviţă din părul ei însoţită de un bilet cu însemnarea: „Părul meu înainte de a mă îmbolnăvi de tifos exantematic", lucru care, din fericire, nu s-a întâmplat. În testamentul cu o puternică valoare simbolică, datat Căiuţi, 10 iunie 1917, ea menţiona: *„Doresc să odihnesc acolo unde soarta va hotărî să mor. Un coşciug de brad, o simplă groapă în pământ ca pentru un soldat, o mică cruce de piatră. Am mulţumirea de a fi putut ajuta puţin la alinarea suferinţelor iubiţilor noştri ostaşi. Am căutat, cât s-a putut, să-mi fac datoria de bună româncă şi cea mai mare dorinţă este să-mi văd pe toţi fraţii mei români uniţi. Speranţe mari am pentru viitorul acestei ţări iubite. Am fost atât de fericită că am putut lucra puţin pentru Ţara mea"*.

Răsplătindu-i meritele, comandantul Diviziei a 6-a, generalul Arghirescu, în raportul adresat Marelui Cartier General la 9/22 iunie 1917, propunea decorarea ei cu „Steaua României cu spade", pentru că: *„Bravând în mod eroic pericolul unei infecţiuni a acestor maladii, de dimineaţa şi până seara stă în mijlocul bolnavilor pe care-i caută cu o solicitudine, bunăvoinţă şi tragere de inimă care constituiesc o pildă concretă de cel mai desinteresat şi înalt patriotism"*. Din aceleaşi considerente i se acordă, la 15/28 iunie 1917, ordinul „Crucea Regina Maria", clasa I, în brevetul de decorare semnat de Regele Ferdinand şi de ministrul de Război ad-interim Vintilă Brătianu fiind cuprinsă şi motivaţia: „A bravat cu mult curaj pericolul, putând servi drept pildă pentru abnegaţiunea şi destoinicia ce a arătat în conducerea echipei sale".

La Spitalul din Căiuţi a găsit-o regina Maria pe Colette Plagino, în decursul celor două vizite făcute la sfârşitul lui iunie şi începutul lui iulie 1917, consemnate chiar în „Povestea vieţii mele" de Suverană (din eroare sau dintr-o festă jucată de memorie, Regina Maria plasează cele două vizite în august şi septembrie 1917, când Colette Plagino nu se mai afla la Căiuţi, lucru confirmat şi de materialul documentar fotografic, datat – n.n.). Regina Maria a fost impresionată de ceea ce a găsit acolo: *„Întâi ne-am oprit la Căiuţi unde ne-am dus să vizităm spitalul Regina Maria. S-a lucrat aici într-un chip minunat ...."*. În cea de-a doua vizită, venind de la Coţofeneşti poposeşte la Căiuţi „unde mi-am vizitat spitalul Regina Maria; în clipa de faţă era jumătate gol, dar am găsit totuşi destui răniţi. Aici şi-a făcut datoria

de minune Colette Plagino". Şi adaugă: *„Pe Colette Plagino pe care n-o găsisem la Căiuţi, o descoperii urcând dealul, o poftii înăuntru şi ne aşezarăm câteşi trei la vorbă (cea de-a treia persoană era Jean Chrisovelloni – n.n.) în jurul unei mese mari, ... la o ceaşcă de ceai ..., uimiţi de frumuseţea priveliştii şi bucurându-ne de adânca pace a acestor locuri".*

La sfârşitul lui iunie 1917 şi generalul Henry Mathias Berthelot, a făcut o vizită la Spitalul de exantematici de la Căiuţi unde primeau îngrijiri şi câţiva ofiţeri francezi. Exprimându-şi admiraţia şi gratitudinea pentru modul exemplar în care-şi desfăşura activitatea personalul sanitar român, şeful Misiunii Militare Franceze sosită în România pentru a concura la refacerea armatei noastre, a decorat o serie de medici şi surori de caritate, între care şi pe Colette Plagino. Motivele pentru care a fost distinsă atunci cu decoraţia franceză „Medalia de onoare a Epidemiilor", în argint, personalizată (numele ei este gravat pe un spaţiu special marcat pe medalie – n.n.) sunt cuprinse în scrisoarea Legaţiei Franţei în România, din 22 iunie/5 iulie 1917: *„A funcţionat încă de la începutul campaniei la un tren sanitar în condiţii foarte dificile şi periculoase. A solicitat, în timpul refacerii armatei, un loc la spitalul din Căiuţi unde izbucnise o epidemie de tifos exantematic. A câştigat admiraţia tuturor, ofiţeri şi medici, prin activitatea sa organizatorică şi prin abnegaţia sa surâzătoare în mijlocul pericolului".*

La 4/17 august 1917 i se va remite şi brevetul de decorare pentru această distincţie franceză.

Încă de la începerea ofensivei armatei române la Mărăşti, Colette Plagino solicita, la 11/24 iulie 1917, să plece pe front şi este numită şefa echipei de infirmiere voluntare care funcţiona pe lângă ambulanţa Diviziei a 3-a din Armata a II-a, la spitalul de campanie din localitatea Muşunoaele. Apoi, odată cu înaintarea armatei române, s-a deplasat împreună cu întreaga ambulanţă în localitatea Câmpurile, unde a fost cooptată în echipa chirurgicală franceză condusă de doctorul Lucas-Championniere ce-şi oferise serviciile Crucii Roşii din România, venind în sprijinul corpului medical român. Şi aici, Colette Plagino dovedeşte pricepere şi calm, dăruire şi spirit de sacrificiu, salvând multe vieţi omeneşti prin participarea la numeroase şi dificile operaţii chirurgicale desfăşurate, de cele mai multe ori, în condiţii deosebit de grele, îngrijind soldaţii grav răniţi, alinându-le suferinţele şi redându-le încrederea în viaţă.

La propunerea aceluiaşi general H. M. Berthelot, ministrul de Război al Franţei o citează prin ordin de zi pe armată, la 23 aprilie/6 iunie 1920, apreciind că, aflată la spitalul de la Căiuţi *„pe linia Trotuşului a contribuit ... prin zelul, devotamentul, spiritul său de organizare, la limitarea ... ravagiilor epidemiei; n-a părăsit nici o zi spitalul în timpul celor 4 luni cât a durat epidemia ...".* Ordinul preciza că, după detaşarea ei în echipa medicului francez Lucas-Championniere în timpul ofensivei de la Mărăşti, *„a însoţit până la capăt această formaţie care a părăsit ... frontul ... după toate celelalte formaţii sanitare".* Drept recompensă morală a fost decorată de statul francez cu „Croix de Guerre" cu palme, iar la 29 septembrie/12 octombrie 1921 i se acorda medalia „Reconnaissance française" de argint, pentru *„devotamentul de care a dat dovadă în timpul războiului la căpătâiul răniţilor francezi şi concursul preţios pe care l-a adus la opera Crucii Roşii".* Între decoraţiile româneşti primite de Colette Plagino, după război, pentru contribuţia sa la îngrijirea şi salvarea răniţilor pe front se numără „Meritul sanitar" clasa I, la 27 mai/9 iunie 1923 şi „Crucea comemorativă a războiului 1916-1918", fără barete, la 15 februarie 1926.

După încheierea armistiţiului cu nemţii, la 26 noiembrie/9 decembrie 1917, la iniţiativa reginei Maria sunt constituite echipe de doamne care, pe parcursul întregului an 1918, vor întreprinde acţiuni în vederea ajutorării refugiaţilor din teritoriul ocupat, a populaţiei sinistrate din Moldova care-şi pierduse gospodăriile situate pe linia frontului în cursul operaţiunilor militare din vara şi toamna lui 1917, a invalizilor şi orfanilor de război. Suverana i-a încredinţat Colettei Plagino conducerea unei asemenea echipe ce avea ca zonă de intervenţie localităţi din regiunea Adjudului – Urecheşti, Conţeşti,

Homocea ş. a., precum şi toate comunele de pe fostul front Mărăşeşti, Mărăşti, Oituz. Populaţiei din zona menţionată, refugiaţilor şi orfanilor aflaţi acolo li s-au asigurat îmbrăcămintea, hrana, condiţiile igienico-sanitare absente aproape cu desăvârşire, şi mici ajutoare băneşti.

După terminarea Primului Război Mondial, Colette Plagino a continuat să activeze ca membră a Societăţii Naţionale de Cruce Roşie din România făcând parte, în acelaşi timp, încă de la fondarea ei în mai 1918, la iniţiativa reginei Maria, din *Societatea Ocrotirea Orfanilor din Război*, până la desfiinţarea acesteia, rămasă fără obiect, în anul 1935.

Între demnităţile pe care le-a avut după război Colette Plagino, a fost şi aceea de Doamnă de Onoare a principesei şi apoi reginei-mame Elena a României, mama regelui Mihai I.

Cum a fost răsplătită de regimul comunist Colette Plagino pentru tot ceea ce făcuse din patriotism şi iubire de semeni în timpul războiului reîntregirii? În primul rând i-a fost naţionalizată casa, ea trebuind să locuiască într-una din odăile servitorilor aflată la etajul clădirii. În al doilea rând, neasigurându-i-se măcar o sumă modică, o subvenţie de urmaş, în calitate de nepoată a doctorului Nicolae Kretzulescu, aşa cum primeau de pildă nepoţii doctorului Carol Davila şi nelucrând cu ... carte de muncă înainte de 1944 pentru a primi pensie, a trebuit să-şi asigure o sursă de venit. Şi a făcut-o îndeplinind funcţia de portăreasă a imobilului al cărui proprietar fusese.

A murit în cumplite lipsuri, bolnavă, mizând doar pe ajutorul rudelor care nici ele nu o duceau strălucit, purtând, din păcate fără glorie, titlul de erou al neamului care i se cuvenea cu prisosinţă.

Bibliografie: IONIŢĂ, Maria. Mărturii documentare privind activitatea Colettei Lahovary-Plagino, infirmieră voluntară în timpul Primului Război Mondial. *Mehedinţi - istorie şi cultură*, 1978, p. 145-150; KIRIŢESCU, Constantin. *Istoria războiului pentru întregirea României: 1916-1918*. Vol. 1-2. Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1989; IONIŢĂ, Maria. Portrete paralele din vreme de război: Regina Maria şi Colette Lahovary-Plagino: 1916-1919. *Muzeul Naţional*, 2000, vol. 12, p. 225-231; IONIŢĂ, Mioara. Un nume pe nedrept uitat: Colette Lahovary-Plagino. *Magazin Istoric*, 2017, nr. 2, p. 20-24, 38. **dr. Mioara Ioniţă.**

IOANA MARIA VALENTINA LAMBRINO (ZIZI) (1898-1953) – Fiica lui Constantin Lambrino şi a Euphrosinei Alcaz, a studiat la Paris revenind în 1910 la Bucureşti. În timpul războiului s-a retras la Iaşi şi s-a angajat ca infirmieră activând în spitalele din spatele frontului. În 1918 s-a căsătorit la Odesa cu prinţul Carol care-şi abandonase Regimentul 9 Vânători de munte cantonat la Târgu-Neamţ. Căsătoria ulterior a fost invalidată şi ea a a părăsit definitiv România în schimbul unei generoase rente viagere anuale.

ANETA LAZAROVICI – a lucrat ca infirmieră benevolă la Spitalul evreiesc nr. 14 din Iaşi. A fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

MARIA LAZU – „pentru abnegaţia şi stăruinţa cu care şi-a îndeplinit serviciul în secţia de deparazitare şi boli contagioase a Spitalului Brancovenesc în 1917" a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

ELVIRA LECCA – infirmieră de cameră în spitalul Crucii Roşii, filiala Piatra-Neamţ, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

NATHALIE LECA – a lucrat ca infirmieră la Spitalul Colţea din Bucureşti cu dr. Marta Trancu-Rainer.

Colette Lahovari într-un grup de militari superiori, 1917

Muzeul Naţional de Istorie a României

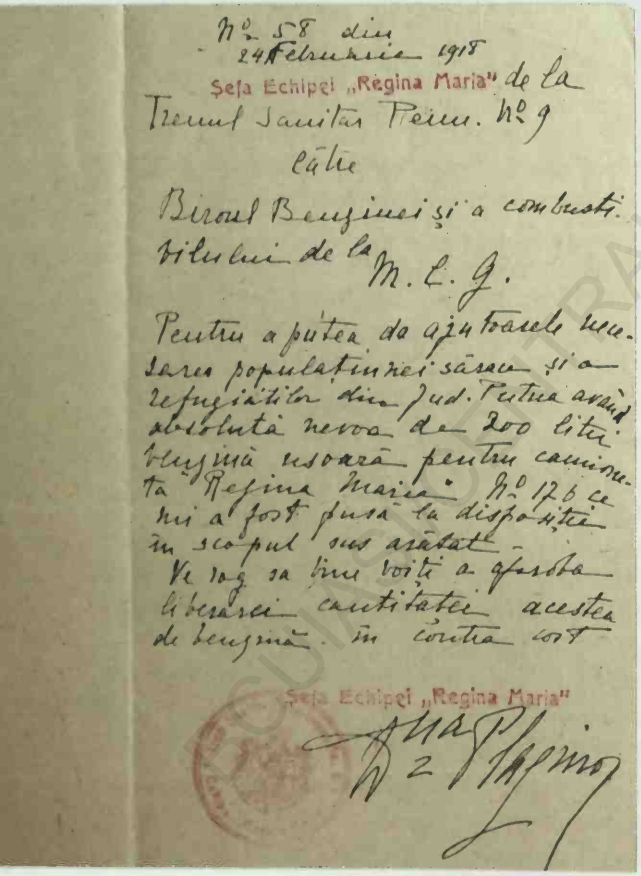

Nº 58 din
24 Februarie 1918
Şefa Echipei „Regina Maria" de la
Trenul Sanitar Perm. Nº 9
Către
Biroul Benzinei şi a combustibilului de la M. C. G.
Pentru a putea da ajutoarele necesare populaţiunei sărace şi a refugiaţilor din Jud. Putna având absolută nevoe de 200 litri benzină usoară pentru camioneta „Regina Maria" Nº 176 ce mi a fost pusă la dispoziţie în scopul sus arătat.
Ve rog să bine voiţi a aproba liberarea cantităţei acestea de benzină în contra cost
Şefa Echipei „Regina Maria"
Ana Plagino

Text olograf

Muzeul Naţional de Istorie a României

Muzeul Naţional de Istorie a României

CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Arhiva familiei Mihai Cantuniari

Natalia Leonida
(1878-1948)

A doua fiică a familiei Leonida, Natalia s-a născut la Vaslui în 25 iulie/7 august 1878. A urmat pensionul „Notre Dame de Sion" din Galaţi, condus de călugăriţele franceze care urmau programa analitică a liceelor din Franţa. Primind de la pension o bursă, a urmat Facultatea de Litere de la Sorbona, devenind în 1901 licenţiată în litere şi apoi licenţiată şi în filologie modernă la Universitatea din Bucureşti în 1904. A fost profesoară de limba franceză la Liceul „Fraţii Buzeşti" din Craiova, apoi s-a transferat la Bucureşti ca profesor la Liceul externat de fete nr. 1 care se va numi din 1919 „Regina Maria".

Din 1927 şi-a legat întreaga activitate de Liceul de Fete când a fost numită directoare a liceului şi până la iesirea la pensie în 1941. În tot acest răstimp a sprijinit activitatea Cercetaşilor. Cercetaşii români au participat la războiul de reîntregire a neamului între 1916-1918, activând pe front în rândurile Crucii Roşii.

Natalia Leonida era comandanta Cohortei de cercetaşi şi în Liceul condus de ea a introdus Cercetăşia ca activitate extraşcolară. În 1915, Cercetăşia a fost recunoscută ca persoană juridică şi morală.

În perioada 1916-1918 a participat alături de surorile ei ca infirmieră a Crucii Roşii Române în spitalele din Bucureşti şi apoi în cele din Moldova.

Bibliografie: NĂSTASE, Gabriel, Mihai OLTEANU şi Paul DUDEA. *Personalităţi ale ştiinţei şi culturii româneşti: Familia Leonida*. Bucureşti: Editura „Ion Basgan", 2004, p. 117-140. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu.**

BCU "SAPIENTIA" UNIVERSITY LIBRARY

Elisa Leonida-Zamfirescu
(1887-1973)

Arhiva familiei Mihai Cantuniari

S-a născut la Galaţi în 10 /22 noiembrie 1887, al cincilea copil al lui Anastase Leonida şi al Matildei Gill. Familia Leonida a fost binecuvântată de Dumnezeu cu 11 copii, în viaţă rămânând opt dar toţi devenind personalităţi marcante ale României şi faimoşi în Europa şi America.

Alexandrina Leonida Eftimescu (1875-1918), profesoară; Natalia Leonida (1878-1948), licenţiată în filologie modernă; Dimitrie Leonida (1883-1965) inginer; Maria Leonida profesoară (1885-1979); Elisa Leonida-Zamfirescu (1887-1973)- prima femeie inginer; Adela Leonida-Paul (1890-1928) doctor oftalmolog; Gheorghe Leonida (1893-1942) sculptor; Paul Leonida (1895-1952) general lt. diplomat.

Cei opt fraţi ai familiei Leonida au lăsat opere durabile; au fost savanţi, creatori în domeniul ştiinţei, profesori, o doctoriţă eminentă şi un sculptor de valoare mondială. Toţi au fost patrioţi şi bărbaţii au luptat alături de tatăl lor în Marele Război, iar femeile au activat în cadrul Crucii Roşii Române, în spitalele de campanie.

Elisa a urmat şcoala primară la Galaţi fiind premiantă în fiecare an. Acasă studia pianul, învăţa cu mama franceza şi germana. Liceul l-a urmat în Bucureşti la Şcoala Centrală de Fete şi a susţinut bacalaureatul la Secţia reală a Liceului „Mihai Viteazul". Din liceu Elisa şi-a format ca ideal să devină inginer chimist şi îşi luase ca model pe savanta Marie Curie. După susţinerea bacalaureatului a făcut cerere să se înscrie şi să urmeze Şcoala Naţională de Poduri şi Sosele din Bucureşti, dar a fost respinsă şi ironizată. Atunci, în 1909 a plecat la Berlin ca să frecventeze cursurile Academiei Regale Tehnice, fiind colegă cu fratele ei, Dimitrie care era deja student acolo. Era prima domnişoară care a urmat aceste cursuri devenind astfel prima studentă din Germania care urma cursurile unui Institut Politehnic. Nu puţine i-au fost obstacolele şi nu puţine i-au fost situaţiile jenante la care a fost supusă de colegi şi chiar de corpul profesoral. Cu răbdare, tenace şi ambiţioasă, tânăra Elisa a reuşit să absolve, în 1912 cursurile Academiei cu titlul de inginer chimist. Diploma de absolvire i-a fost înmânată de un mare profesor al acelei perioade, profesorul Hoffman cu declaraţia: *„Cea mai silitoare dintre silitori".*

Iar diploma îi conferea: *„Domnişoarei Elisa Leonida, din Galaţi, titlul de inginer diplomat, după ce a depus examenul pentru diplomă a facultăţii de chimie şi metalurgie, conform regulamentului, pentru examene de diplomă, la 20 ianuarie 1912".* A susţinut examenul de absolvire cu menţiunea „bine",

la Charlottenburg, în 9/22 mai 1914, obținând Diploma de absolvire semnată de Rector Romberg și Decan Hoffman. Și astfel Elisa Leonida devenea la 9 /22 mai 1914, **prima femeie inginer din lume.**

Ziarul „Viitorul" scria: *„Domnișoara Leonida a trecut cu un strălucit succes examenul de diplomă al Politehnicului din Charlottenburg. Domnișoara Leonida este prima femeie inginer din țara noastră și din Germania"*. Presa din București, din Paris și din Berlin a scris despre aceste evenimente. Elisa a revenit în București, primind un post modest la Institutul Geologic.

Izbucnirea războiului i-a găsit pe membrii familiei Leonida mobilizați: bărbații Dimitrie inginerul, Gheorghe sculptorul, Paul tânărul locotenent au fost mobilizati pe front. Fetele, surorile, Maria și Natalia, profesoare, Adela medic oftalmolog și ea, Elisa, inginer, toate s-au înscris ca infirmiere voluntare în Societatea Națională de Cruce Roșie.

În timpul Primului Război Mondial a participat ca infirmieră a Crucii Roșii Române în spitalele din București și Moldova. Pe front, Elisa a dovedit un curaj nemaipomenit, sub tunurile de artilerie riscându-și viața, mergând până în linia întâi pentru a ajuta și salva răniții evidențiindu-se așadar și în această misiune. A îndeplinit ireproșabil sarcinile care i-au revenit ca infirmieră voluntară și a primit numeroase ordine și medalii românești și străine: „Meritul sanitar", Crucea „Regina Maria" cls. I, iar francezii au decorat-o cu „Medalia de Onoare a Epidemiilor" de argint, acordată de Ministrul Plenipotențiar al Franței însoțită de o scrisoare elogioasă: *„(...) Se acordă Medalia de Onoare pentru lupta împotriva epidemiei: medalia de argint Domnișoarei Leonida Elisa, infirmieră voluntară a Crucii Roșii Române, la Vaslui"* și „Medalia de Război a Republicii Franceze".

A fost director al unor spitale de campanie; în 1917 la Vaslui Elisa a fost numită și a condus spitalul de campanie al Crucii Roșii Române. Aici au fost îngrijiți și civili și ofițerii și ostași ai armatei franceze. Era perioada epidemiei de tifos exantematic cu care s-a luptat și Elisa.

Infirmieră foarte zeloasă și foarte devotată a demonstrat frumoase calități, abnegație și curaj, în fața pericolului în timpul epidemiei de tifos exantematic, în particular și prin îngrijirile date unui ofițer francez în timpul tifosului, la Vaslui".

Pe front l-a cunoscut pe inginerul Constantin Zamfirescu, fratele scriitorului Duiliu Zamfirescu. Căsătoria a avut loc în 1918, chiar pe front, în spitalul de campanie de la Ghidigeni, lângă Mărășești în prezența fraților ei Dimitrie și Gheorghe, dar avându-le ca invitate de onoare pe regina Maria și Principesa Ileana. Nașii au fost soții Chrissovelloni, proprietarii conacului și terenului de la Ghidigeni unde funcționa Spitalul „Principele Mircea".

Elisa și Constantin au avut două fete: Mariuca și Ancuța Zoe.

După terminarea războiului familia Elisa și Constantin Zamfirescu și-a început activitatea profesională, revenind la București. Elisa și-a reluat postul său de inginer chimist, la Institutul Geologic al României din București unde a funcționat până în 1963 când s-a pensionat, la varsta de 75 de ani, după o activitate exemplară de 42 de ani. S-a dedicat muncii de cercetare în laborator și activității didactice: profesoară de chimie la Școala de Fete „Pitar Moș" și la Școala de electricieni și mecanici din București. A fost autoare a numeroase monografii, studii geologice, lucrări științifice publicate în țară și în străinătate. A făcut parte din Asociația Internațională a Femeilor cu Studii Universitare. A susținut zeci de conferințe, a publicat zeci de articole, studii, monografii de specialitate dar și o serie de lucrări de popularizare.

Mihai Cantuniari, nepotul ei, scriitor și traducător o descrie în *Memoriile* sale astfel: *„Ea și generația ei scriau Țara cu majuscule".* A fost *„cea mai vajnică și muncitoare femeie din câte am cunoscut".*

Bibliografie: NĂSTASE, Gabriel, Mihai OLTEANU și Paul DUDEA. *Personalități ale științei și culturii românești: Familia Leonida.* București: Editura „Ion Basgan", 2004, p. 184-185. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu.**

DIE KÖNIGLICHE TECHNISCHE
HOCHSCHULE ZU BERLIN

ERTEILT DURCH DIESE URKUNDE FRÄULEIN

ELISE LEONIDA

AUS GALATZ

DEN GRAD EINES

DIPLOM-INGENIEURS,

NACHDEM SIE DIE DIPLOMPRÜFUNG DER ABTEILUNG FÜR CHEMIE UND HÜTTENKUNDE NACH DER DIPLOMPRÜFUNGS-ORDNUNG VOM 20. JANUAR 1912 IN DER FACHRICHTUNG FÜR

CHEMIE

ABGELEGT UND IN DER HAUPTPRÜFUNG DAS GESAMTURTEIL

„GUT BESTANDEN"

ERHALTEN HAT.

CHARLOTTENBURG, DEN 9. MAI 1914.

DER REKTOR DER KÖNIGLICHEN TECHNISCHEN HOCHSCHULE ZU BERLIN

DER VORSTEHER DER ABTEILUNG FÜR CHEMIE UND HÜTTENKUNDE

Diploma de inginer în chimie

AICI A LOCUIT
ELIZA LEONIDA ZAMFIRESCU
• 1887 - 1973 •
PRIMA FEMEIE INGINER DIN EUROPA
CHIMIST LA INSTITUTUL GEOLOGIC

Placa de la intrarea în locuința Elisei Leonida-Zamfirescu, Intrarea Eliza Zamfirescu-Leonida nr. 3, București

Medalia de Război a Republicii Franceze, acordată de Ministerul de Război al Franței

Arhiva familiei Mihai Cantuniari

UNIVERSITATEA CENTRALĂ

Adela Leonida-Paul
(1890-1928)

Arhiva familiei Mihai Cantuniari

A treia fiică a familiei Leonida s-a născut la Galaţi în 7/20 aprilie 1890 şi avea să devină unul dintre cei mai importanţi medici oftalmologi pe care i-a avut România, cu o contribuţie remarcabilă la dezvoltarea ştiinţei medicale.

Clasele primare le-a urmat la Constanţa şi Bucureşti, continuând apoi gimnaziul la Institutul Moteanu, un liceu particular în limba franceză şi apoi a urmat liceul şi a susţinut bacalaureatul la Liceul de fete „Regina Maria" din București. În 1910 s-a înscris la Facultatea de Medicină din Bucureşti specializându-se în oftalmologie și fiind studenta unor mari personalități ale acelei perioade. Începând din anul II de facultate, a fost cooptată în clinica oftalmologică a profesorului Stănculescu (o somitate în domeniu), dovadă că tânăra studentă avea deja certe calități profesionale.

În preajma intrării României în război în 1916 mai avea câteva examene de dat pentru obţinerea doctoratului şi a dreptului de liberă practică. Ca membră a Societăţii Române de Cruce Roşie a fost mobilizată la Spitalul de Ochi din Iaşi, instalat în localul Liceului de Fete „Doamna Oltea" şi condus de medicul francez Dantrelle. A fost adjuncta acestuia până în 1918, când misiunea franceză a părăsit România ocazie care i-a permis dobândirea unor noi metode și practici în efectuarea operațiilor oftalmologice. În plin război ziua îngrijea şi opera răniţii, iar noaptea îşi pregătea teza de doctorat. După obținerea doctoratului cu „*Magna cum laude*" a obţinut dreptul de liberă practică, a revenit la Bucureşti în 1919 unde a fost numită directoarea Orfelinatului de Orbi „Vatra Luminoasă".

Pe lângă Orfelinatul de Orbi a înființat o tipografie care reproducea în sistemul Braille manualele pentru clasele primare şi pentru liceu, partituri muzicale, opere literare şi cu ajutorul surorii ei Natalia, Adela a transcris cărţile pentru clasele primare şi pentru liceu. Şi astfel tinerii nevăzători de la Azil puteau fi absolvenţi ai şcolilor şi liceelor. Din 1920 a fost numită director la nou înființatul Spital de ochi din cartierul „Vatra Luminoasă" primul de acest gen din București și unde a efectuat peste 8000 de operaţii. A condus şi *Societatea „Amicii Orbilor"* înființată în 1906 de regina Elisabeta.

În 1922 s-a căsătorit cu doctorul Paul, căsătorie din care a rezultat un băiat.

Ulterior a devenit și medic oftalmolog oficial al Curții Regale, după ce a operat-o de cataractă pe regina Maria.

„(...) strecura în suflet speranţa vindecării ce trebuia să fie vie. Era născută să aline suferinţele bolnavului, prin toată faptura ei şi era pregătită, ca puţini alţii, să scape tot ce aveam mai scump, vederea.

Pentru Adela Leonida a îngriji ochii însemna a lucra ca o artistă la o dantela fină". (referinţe din ziare la moartea ei – Revista „Natura" din 15 octombrie 1928, prof. G. G. Longinescu).

A murit în urma unei operaţii la ficat, nereuşită, în 1928 la 38 de ani.

Bibliografie: NĂSTASE, Gabriel, Mihai OLTEANU şi Paul DUDEA. *Personalităţi ale ştiinţei şi culturii româneşti: Familia Leonida.* Bucureşti: Editura „Ion Basgan", 2004, p. 142-147; MARCU, George şi Rodica ILINCA. *Enciclopedia personalităţilor feminine din România.* Prefaţator Marius SALA. Bucureşti: Meronia, 2012, p. 183-184. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu.**

ELIZA LIVADIDI – infirmieră. A fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a „pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care şi-a îndeplinit serviciul la spitalul „Sf. Spiridon din Iaşi în 1916-1917".

SCULY LOGOTHIDES – a lucrat la Iaşi în Spitalul Crucii Roşii înfiinţat în localul Liceului de Ştiinţe Naturale.

ANTOANETA LOVINESCU – „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care şi-a îndeplinit serviciul în 1917, contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spitalul Crucii Roşii, filiala Fălticeni" a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

A. LUPAŞCU – preşedinta filialei Crucii Roşii Vaslui. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a condus spitalul Crucii Roşii, filiala Vaslui, în 1916—1917, contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spital" a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

OLGA M. – Infirmieră – şefă de la spitalul Crucii Roşii, filiala Roman, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

TINCA MACOVEI – infirmieră. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a îngrijit bolnavii de tifos exantematic din spitalul de contagioşi nr. 5" a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

ALICE MAGHERU (1892-1983) – a fost medic microbiolog ca şi soţul ei George Magheru, strănepot al generalului paşoptist Gh. Magheru. A funcţionat la Facultatea de medicină din Bucureşti şi la Institutul „Dr. Ion Cantacuzino". În timpul războiului a lucrat ca infirmieră în spitalele din Bucureşti sub coordonarea dr. Marta Trancu-Rainer şi sub coordonarea dr. Ion Cantacuzino.

LUCIA MANEA – a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. I „pentru zelul şi devotamentul excepţional cu care a îngrijit bolnavii contagioşi la spitalul israelit din Bârlad în 1917".

TEODORA C. MANEA – infirmieră; „pentru zelul şi devotamentul arătat ca infirmieră pe câmpul de luptă şi în diferite spitale în 1916-1917" a primit Medalia „Bărbăţie şi Credinţă" cu spade clasa aII- a.

MANOLACHE ANA – infirmieră benevolă. „Pentru zelul şi devotamentul excepţional cu care a dat îngrijiri bolnavilor de tifos exantematic aflaţi în spitalul de contagioşi Nr.. 5 în 1917. Alinând durerile sărmanilor bolnavi a dat probe de frumoase însuşiri sufleteşti atât la secţia exantematicilor, cât şi la secţia de triaj a spitalului" a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. I.

ANICUŢA MANU – a lucrat ca infirmieră în Spitalul Regimentului Misiunii Africane.

ESMERALDA MANU – a lucrat la Spitalul Leagănul „Sf. Ecaterina" din Bucureşti.

ZINCA MANU – a lucrat în Bucureşti la Spitalul nr. 113 al SONFR-ului şi la Spitalul nr. 143 instalat în Şcoala de Poduri şi Şosele.

RICA MARCUSOHN – a lucrat ca infirmieră în 1917 la Crucea Roşie Americană din Iaşi. A fost decorată cu Crucea „Regina Maria", cls. a III-a „pentru zelul şi devotamentul cu care a lucrat".

HERMINE MARIO – infirmieră supraveghetoare la Spitalul militar nr. 423 din Iaşi. A primit Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a „pentru zelul şi devotamentul cu care ajutat la combaterea tifosului exantematic la Spitalul militar nr. 423 din Iaşi în 1916-1917."

MARINA MAROSIN – soră de caritate în spitalul Crucii Roşii, filiala Vaslui, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

MAGDA MAVRODI – infirmieră-voluntară, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a„Pentru zelul şi devotamentul cu care a dat îngrijiri răniţilor aflaţi în spitalul de la Ghidigeni în 1916-1918".

MARGOT MAZGRE – a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. I „pentru devotamentul exceptional si pentru activitatea cu care a lucrat în spitalul misiunei sanitare britanice „Principele Mircea", din Roman, în 1916-1917. S-a distins nu numai ca o infirmieră model, dar şi prin ajutorul ce a dat la aprovizionarea cu alimente a spitalului, contribuind la alinarea suferinţelor răniţilor aflaţi în căutarea misiunii britanice".

CORINA MĂNESCU – soră de caritate, de la spitalul Crucii Roşii, filiala Bârlad, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

VICTORIA MĂNESCU – contabil în spitalul Crucii Roşii, filiala Bârlad, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

Alteţei S. R. Principesa **MĂRIORA** a României – „Pentru solicitudinea şi devotamentul exemplar ce a arătat ingrijind şi alinând suferinţele răniţilor din spitalul temporar Liceul Naţional" în 1917-1918 a fost decorată în 1918 cu ordinul Crucea „Regina Maria" cls.a II-a.

ECATERINA MĂTĂSARU – vice-preşedinta filialei Crucii Roşii Piatra-Neamţ. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care şi-a îndeplinit serviciul în 1917, contribuind îndeaproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spitalul Crucii Roşii, filiala Piatra-Neamţ" a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

ANETA MÂRZESCU – medic, conducătoarea sterilizării. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care şi-a îndeplinit serviciul în 1917, contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spitalul Crucii Roşii, filiala Roman" a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

ADELA MELTZ – a lucrat ca infirmieră la Spitalul Crucii Roşii Britanice din Roman. „Pentru zelul cu care şi-a îngrijit răniţii" a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria", cls. a III-a.

ALINA MICLESCU – a lucrat la Spitalul nr. 110 al Seminarului Central, condus de Elena Sturdza şi instalat în sediul Şcolii Centrale din Bucureşti.

OLGA MICLESCU (1871-1931) – a lucrat la Spitalul Seminarului Central, nr. 110 situat în sediul Şcolii Centrale din Bucureşti şi condus de Elena Sturdza.

ILENUŢA MICLENUŢĂ – ajutoare la pansamente în spitalul Crucii Roşii, filiala Botoşani, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

MARIA MIHAI RADU – a condus trenul sanitar „Regina Maria" nr. 1. „Pentru zelul şi energia

Doamna Maria Radu Mihai împarte ţigări invalizilor, colecţia *Fototecă*, Muzeul Militar Naţional *„Regele Ferdinand I"*

Muzeul Militar Naţional

cu care a condus serviciul trenului încă de la începutul campaniei, arătând un devotament excepțional la îngrijirea bolnavilor de tifos și alte boale contagioase. S-a aflat adeseori cu trenul său în regiunile bombarate de artileria inamică". A fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina-Maria" cls. I.

CLARA MIHĂESCU – soră de caritate de la spitalul din Frunzeasca, a primit Medalia „Sfântul Gheorghe" cls. a IV-a .

ANETA MIHĂILESCU – „pentru zelul și devotamentul cu care au contribuit la combaterea epidemiilor de holeră în 1916-1917" a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

OLIMPIA MILAN – infirmieră voluntară. „Pentru sârguinta şi devotamentul cu care și-a îndeplinit serviciul ca infirmieră voluntară în spitalul de campanie nr. 3 al Crucii Roșii, în timpul epidemiei de tifos exantematic din 1917 „ a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

MISS MILNE – englezoaică puritană, a lucrat în Spitalul de la Automobil Clubul Român din București.

ECATERINA MILOSCU – responsabila cazarmăriei în spitalul Crucii Roşii, filiala Hârlău, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

ELENA MILLO – infirmieră – şefă de la spitalul Crucii Roşii, filiala Roman, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

ELISA A. MILLO – de la spitalul Crucii Roşii, filiala Fălticeni, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

MARIELA MINCAN – „Pentru zelul și devotamentul cu care a îngrijit răniţii şi bolnavii contagioşi la spitalul nr. 280 (Liceul Laurian, Botoşani) în 1916-1918", decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

ECATERINA MISSIR – infirmieră – şefă la spitalul Crucii Roşii, filiala Roman, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

NATALIA MITRONIM – infirmieră. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a îngrijit bolnavii de tifos exantematic din spitalul militar „Regina Elisabeta" laşi în iarna 1916-1917" a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

AGRIPINA MOGA – „Pansatoare la bolnavi în spitalul Crucii Roşii, filiala Dorohoi, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

EUFROSINA MOGOŞ – infirmieră. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a îngrijit bolnavii aflaţi în secţia bolilor contagioase de la spitalul „Crucea Roşie" nr. 266, Liceul Naţional în 1917" a fost decorată în 1917 cu Ordiňul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

MISS ANY MOORE – englezoaică, infirmieră clasa I. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a îngrijit soldaţii răniţi şi bolnavi la formaţiunea sanitară a doctorului Berry din Frunzeasca în 1917" a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a

CORNELIA MORŢUN – a fost preşedinta Crucii Roşii Române, filiala Roman până în 1928. În această calitate a coordonat în perioada 1916-1919 întreaga activitate sanitară din zona Roman. A fost şi diriginta unui spital din Roman. „Pentru zelul şi frumoasele calităţi sufleteşti de care a dat dovada în timpul campaniei din 1916-1917 a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. I, înfiinţând filiala Crucii Roşii din Roman a dezvoltat o activitate excepţională şi a contribuit de aproape la îngrijirea şi la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din război români".

ELENA MORUZI (1881-1976) – s-a îngrijit de cantinele din Iaşi şi zonele învecinate.

MARIA MORUZI – a fost preşedinta Societăţii Crucii Roşii de la Iaşi. A organizat îngrijirea bolnavilor, răniţilor şi a copiilor. A constituit un Comitet al refugiaţilor sub patronajul reginei Maria. A lansat un apel către populaţia Iaşului în numele Crucii Roşii: *„Societatea Crucea Roşie din Iaşi roagă călduros pe toţi cetăţenii acestui oraş a ajuta silinţele acestei instituţii şi a spori pe cât vor putea mijloacele ei.*

Oferiţi Societăţii orice obiecte care îi pot folosi şi mai ales orice sumă de bani". A amenajat un spital în casa ei. „Pentru sârguinţa, destoinicia şi devotamentul cu care s-a ocupat, în calitate de preşedintă a filialei „Crucei Roşii Iaşi" înaintea războiului, de organizarea filialei şi a spitalelor „Liceul Internat" şi „Liceul Naţional", iar în timpul campaniei de buna funcţionare a spitalelor, s-a distins în mod special pe timpul epidemiilor din iarna 1916-1917". A fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. I.

SUSANA MUNTEANU – infirmieră-benevolă „pentru zelul şi devotamentul excepţional cu care a dat îngrijiri bolnavilor de tifos exantematic aflaţi în spitalul de contagioşi nr. 5 în 1917. A fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. I. Alinând durerile sărmanilor bolnavi a dat probe de frumoase însuşiri sufleteşti până când a contractat această maladie în timpul şi din cauza serviciului".

IOSSEFINA MUSTA – infirmieră la spitalul Crucii Roşii, filiala Roman, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

FLORICA NĂSTUREL – a lucrat la Spitalul „Sf. Ecaterina" din Bucureşti.

ELENA NEGRI – directoarea Spitalului militar „Şcoala de gimnastică Iaşi" a fost decorată în 1917 cu ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a „pentru zelul şi priceperea cu care a condus spitalul în 1916—1917 continuând a rămâne cu devotament la postul său în tot timpul epidemiilor".

LUIZA NEGRI – infirmieră şefă. *„Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care şi-a îndeplinit serviciul în 1917 contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spitalul Crucii Roşii, filiala Roman"* a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

MARIA NICHIFOR – infirmieră-şefă de la spitalul Crucii Roşii, filiala Dorohoi, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

ECATERINA NICOLAIDI – a lucrat în Spitalul nr. 1 al Surorilor de Caritate din Bucureşti.

ECATERINA S. NICOLAU – de la spitalul nr. 424 Iaşi, „pentru zelul şi devotamentul cu care s-a îngrijit – în mod benevol – de bolnavii spitalului contractând tifosul exantematic în 1917" a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

PULCHERIA NICOLAU – infirmieră a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria"cls. a II-a „pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a îngrijit bolnavii de tifos exantematic din spitalul „Sf. Spiridon" din Iaşi în 1916-1917".

DOAMNA NICOLESCU – a lucrat în Spitalul „Regina Maria" din Oneşti.

EUGENIA NICULESCU DACU – conducătoarea cantinei spitalului Crucii Roşii, filiala Piatra-Neamţ, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

ADELA DEL NOVO – soră de caritate de la spitalul Crucii Roşii, filiala Turnu-Severin, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

IOSEFINA NOEL – infirmieră. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a îngrijit bolnavii de tifos exantematic la spitalul Crucea Roşie nr. 8 în 1917" a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

MARIA OBEDENARU – a lucrat la Spitalul de la Şcoala Centrală de Fete din Bucureşti, Spitalul nr. 111 condus de Lia Brătianu şi Zoe Romniceanu.

ELISA OBREJA – infirmieră. A fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a „pentru zelul şi devotamentul cu care a îngrijit bolnavii de tifos exantematic din spitalul israelit din Iaşi în 1916-1917".

MIŢI OKOLICSSANYI – a lucrat ca soră de caritate în Spitalul de campanie din Dobriţin, în Banat „stând ore în şir la căpătâiul bolnavilor".

NATALIA ONOFREI – infirmieră. A fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a „pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a îngrijit bolnavii de tifos exantematic din spitalul „Sf. Spiridon" din Iaşi în 1916-1917."

MISS ORDISCAL – a lucrat în Spitalul de la Palat, din Calea Victoriei, București.

PAULINA şi CONSTANȚA OTTETELEȘEANU – au condus trenuri sanitare între 1916-1918.

LADY MURIEL PAGET – a fost preşedinta Crucii Roşii Române din Anglia şi directoarea Crucii Roşii britanice din Rusia, dar a fost prezentă şi la Iaşi alături de regina Maria cu ajutoare pentru răniţi în spitale. „Pentru solicitudinea excepţională ce a arătat pentru răniţii şi bolnavii români, trimiţând echipe de infirmiere şi medici englezi şi înfiinţând un spital la Dorohoi în 1917" fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. I.

NATALIA PANȚÎRU – gardiană. „Pentru zelul arătat în serviciu la Spitalul nr. 428 în 1917" a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

M. PASLIA – preşedinta filialei Crucii Roşii Târgu-Ocna. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a condus spitalul Crucii Roşii, filiala Târgu-Ocna, în 1916—1917, contribuind îndeaproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spital" a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

D-nei EDITH PAPADOPOL – infirmieră în Spitalul militar nr. 321 din Iaşi, pentru zelul şi devotamentul cu care a ajutat la combaterea tifosului exantematic în 1916-1917, decorată Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

ECATERINA PAȘA – soră de caritate de la spitalul Crucii Roşii, filiala Bârlad, a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

EUGENIA PAȚA – „de la laboratorul de medicină, experimentală, pentru munca neobosită, devotamentul şi curajul profesional de care a dat dovadă preparând serurile şi vaccinurile destinate armatei în 1917" a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

ALICE PAVELESCU – infirmieră onorifică, pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a dat îngrijiri bolnavilor aflaţi în Spitalul Brâncovenesc în 1916/17, a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

MAGDALENA PAVELESCU – infirmieră onorifică la Spitalul nr. 113 din București. A fost decorată în 1918 cu „Crucea Comemorativă de Război 1916-1918".

LUCREȚIA PAULIAN – soră de caritate. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care şi-a îndeplinit serviciul în 1917, contribuind indeaproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spitalul Crucii Roşii, filiala Turnul-Severin" a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

Constanța Otteteleșanu
Muzeul Național de Istorie a României

Paulina Otteteleșanu
Arhivele Naționale ale României, Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, Colecția Documente Fotografice

Doamna Paulina Otteteleșanu – în centru – șefa trenului sanitar *Regina Maria, nr. 1*
Colecția *Fototecă*, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I"

KSENIA PAVLOVA – soră de caritate, a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina-Maria" cls. III-a 1916-1917.
MARIA PĂCLEANU – a condus din noiembrie 1916 spitalul nr. 141 „Sf. Vicenţiu" din Bucureşti, de pe şoseaua Jianu. A fost evacuat în decembrie 1916. Aici au lucrat şi două surori de caritate franţuzoaice care au plecat cu răniţii transportabili spre Iaşi când s-a evacuat spitalul. În martie 1918 aici au fost aduşi prizonierii români din Ungaria, Germania, Bulgaria. A rămas în Bucureşti şi a lucrat în spitalele din capitală, colaborând cu Aristia Pompei, ajutând orfanii şi familiile nevoiaşe.
MARIA PÂNZARU – supraveghetoare. A fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a „pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a îngrijit bolnavii de tifos exantematic din spitalul „Sf. Spiridon" din Iaşi în 1916 – 1917".
ATHENA PÂRĂIANU – preşedinta filialei Crucii Roşii Câmpina. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a condus spitalul Crucii Roşii, filiala Câmpina, în 1916 – 1917, contribuind îndeaproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spital" a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.
AFINA PÂRÂIANU – soră de caritate de la spitalul din Botoşani, decorată cu Medalia de aur cu inscripţiunea „Pentru Sârguinţă" pe panglica Sf. Ana.
ELENA PERUSICI – „Pentru zelul şi devotamentul cu care au contribuit la combaterea epidemiilor de holeră în 1916-1917" a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.
LUISE PERUSICI – „Pentru zelul şi devotamentul cu care au contribuit la combaterea epidemiilor de holeră în 1916-1917" a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.
PARASCHIVA PETCU – „pentru zelul şi devotamentul cu care a îngrijit răniţii din Spitalul Crucii Roşii britanice „Principele-Mircea" din Roman in 1916-1917", decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

Maria Păcleanu
Cota 9343, Biblioteca Națională a României, *Colecții Speciale, Cabinetul de Fotografii*

ANICUŢA PETROVICI – infirmieră de la spitalul „Crucea Roşie" nr. 52, „pentru zelul şi devotamentul cu care a îngrijit bolnavii spitalului de la 1 Noemvrie 1916-26 Martie 1918 contractând în timpul serviciului tifosul exantematic" a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.
ELENA PIZONE – soră de caritate „pentru zelul si devotamentul cu care a ingrijit răniți și bolnavii aflați în spitalul ambulanței diviziei VI in 1917", decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.
LINA POMÂRLEANU – bucătăreasă la spitalul Crucii Roşii, filiala Târgu-Ocna, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.
MINA POPA – administrator în spitalul Crucii Roşii, filiala Bârlad, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.
ELEFTERIE POPESCU – administrator în spitalul Crucii Roşii, filiala Slatina, decorată în 1918 cu Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.
ELENA POPESCU – infirmieră clasa I. „Pentru devotamental cu care a îngrijit bolnavii de boli infecţioase la spitalul de boli contagioase nr. 38 „C. Fălciu" a fost decorată în 1918 cu Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.
MARIA POPESCU – îngrijitoare de bolnavi de la Spitalul Brâncovenesc, pentru zelul devotamentul cu care a îngrijit bolnavii contagioși în 1917, decorată cu Ordinul Crucea „Regina-Maria" cls. a III-a 1916-1917.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CORNELIA POPESCU-AZUGA – „de la laboratorul de medicină experimentală, pentru munca neobosită, devotamentul şi curajul profesional de care au dat dovadă preparând serurile şi vaccinurile destinate armatei în 1917" a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

EMILIA POPOVICI – „pentru zelul şi devotamentul cu care au contribuit la combaterea epidemiilor de holera in 1916-1917" a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

VICTORIA POPOVICI – infirmieră de la spitalul Crucii Roşii, filiala Roman, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina-Maria" cls. a III-a.

VALERIA POPOVICI – „de la laboratorul de medicină experimentală, pentru munca neobosită, devotamentul şi curajul profesional de care au dat dovadă preparând serurile şi vaccinurile destinate armatei în 1917" a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

MIHAIL POŞOIU – secretară la spitalul Crucii Roşii, filiala Câmpulung, decorată în 1918 Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

PULCHERIA PRAPORGESCU – infirmieră-şefă, la spitalul Crucii Roşii, filiala Roman, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina-Maria" cls. a III-a.

ADINE PRASSA – „instrumentară în sala de operaţii în spitalul Crucii Roşii, filiala Botoşani, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina-Maria" cls. a III-a.

MARIA PRASSA – „Pentru zelul şi devotamentul cu care a ingrijit bolnavii contagioşi la infirmeria din Hermăneşti în 1917", decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina-Maria" cls. a III-a.

MARIA PETRESCU – a lucrat la Spitalul „Sf. Ecaterina" din Bucureşti.

MĂDI PETRESCU – sora Elenei Olga Prezan (soţia generalului Prezan), a lucrat în spitalul „Vasile Lupu" din Iaşi.

MARIA PETROVICI – infirmieră. „Pentru zelul şi destoinicia remarcabilă cu care a dirijat în condiţiuni foarte grele „Spitalul Israelit" din Iaşi în iarna 1916-1917. A dezvoltat în urmă aceeaşi activitate la spitalul „Liceul-Internat" din Iaşi" a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

DOAMNA PHILIPPE – catolică, a fost infirmieră la Iaşi şi a murit de tifos exantematic.

VIRGINIA PILAT – a fost infirmieră în spitalele din Bucureşti.

ELENA POENARU-CĂPLESCU – a lucrat ca infirmieră la Spitalul de la Şcoala Centrală de Fete din Bucureşti.

M. POHL – a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" clasa a III-a „pentru munca grea şi neîncetată depusă în serviciu".

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Adina Alexandrina Polizu-Micşuneşti
(1881-1978)

La doi ani după izbucnirea primei conflagrații mondiale, românii de pretutindeni, indiferent de statutul social se aflau în fața unei noi și dure realități declanșată de înfruntarea militară de amploare internațională.

Odată cu intrarea în război a României la 14/27august 1916 s-a pus în funcțiune un întreg mecanism de resurse spirituale și materiale de rezistență atât în fața atrocităților de pe câmpul de luptă și din spitale, cât și în fața ocupantului, prin efortul conjugat de a face față evenimentelor militare, nevoilor materiale, dar și interminabilului șir de molime, rezultat al igienei precare.

Adina Alexandrina Polizu-Micșunești, descendentă, pe linie paternă din marele neam al Ghikuleștilor, ramura din Moldova, una dintre reprezentantele de seamă ale elitei românești, a devenit o prezență constantă în anturajul reginei Maria, în momentul istoric al mutării guvernului și al casei regale în Moldova din capitala aflată sub ocupație germană, fiind în egală măsură și un pion important al acțiunilor umanitare derulate în Moldova.

Urmând traiectul genealogic al Adinei Alexandrina până către secolul al XVII-lea, un nume important pe linia ascendenților a fost cel al lui Matei Ghika, înrudit, prin căsătoria cu Ruxandra Mavrocordat, cu renumitul și abilul dragoman, Alexandru Mavrocordat Exaporitul, omul cheie al tratatului de la Karlovitz. Tot Alexandru și tot dragoman la Constantinopol a fost un fiu al cuplului amintit Matei și Ruxandra. Un strănepot al acestui Alexandru, Teodor Ghika, căsătorit cu Phenareta Știrbey, fiica lui Barbu Știrbey Vodă, a avut ca fiu pe Constantin, căsătorit întâi cu Sultana Bălăceanu de care a divorțat în 1881, cu care a avut trei fete: Eliza căsătorită cu Paul Grecianu, Adina Alexandrina și Ecaterina moartă în mod tragic în 1944, și apoi având ca soție pe Smaranda Niculescu-Dorobanțu.

Căsătorindu-se în 1908 cu avocatul Nicolae Polizu-Micșunești, Adina Alexandrina a primit ca zestre conacul de pe moșia Deleni din județul Iași, construit între anii 1880-1887 de tatăl ei. Conacul, loc de întâlnire al elitelor începutului de secol, conservat până astăzi (sat Maxut, comuna Deleni, județul Iași), a fost reabilitat și reutilat, în sensul menținerii patinei istorice, mulțumită eforturilor nepoatei Adinei Polizu-Micșunești, antropologul Irina Ioana Rișcuția și a inginerului Constantin Ștefănucă.

Prin căsătorie, Adina Alexandrina a adăugat numelui pe cel al altei vechi familii, de origine grecească, Polizu, nume a cărui etimologie a fost stabilită, după mărturia lui Ion C. Filliti, ca provenind dintr-un prenume: Polizos. Originari din Epir, din Argyrocastro, acești greci au poposit pe pământ românesc după o călătorie pe mare la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Numele de Micșunești trimite la satul omonim din județul Ilfov, Micșunești Mari. Din biserica de la Micșunești Mari, doamna Irina Ioana Rișcuția păstrează o inscripție cu genealogia familiei. Ioan C. Filitti menționa că un anume Dimitrie Polizu, pitar la 1783,

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

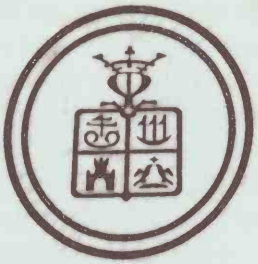

Blazonul Polizu-Micșunești
Arhiva Irina Ioana Rișcuția

serdar, apoi paharnic, s-a căsătorit cu o urmașă a lui Mihai Viteazul, Maria C. Asan, fiica Smarandei Grecianu și a stolnicului Iordache Asan zis Micșunești, Smaranda fiind nepoata de fiică a lui Constantin Brâncoveanu și descendentă a Floricăi, fiica voievodului amintit, căsătorită cu Papa Grecianu. Un fiu al acestui Dimitrie Polizu dintr-o căsătorie anterioară, anume Polizache Dimitriu, născut la Argyrocastro, stabilit ulterior în Țara Românească, a fost învestit către Alexandru Dimitrie Ghika cu titlul de paharnic, în 1837. Mărturie în acest sens se află actul original conservat în arhiva doamnei Irina Rișcuția. De altfel, membrii familiei Polizu, familie numărând în rândurile sale numeroși bancheri și juriști, au fost proprietarii unor mari terenuri chiar în București, iar un spital din capitală poartă numele ctitorului său, Spitalul „Dr. Gh. Polizu". Se adaugă listei Facultatea „Dr. Gh. Polizu" sau strada omonimă.

Un strănepot al lui Dimitrie Polizu, Grigore Polizu-Micșunești, militar, dar și memorialist, autorul *Memoriilor unui mort viu. 1885,* a avut ca urmaș, dintr-o a doua căsătorie cu Elena Teoharidi, pe lângă două fete și un fiu, pe Nicolae Polizu-Micșunești, erudit, licențiat în drept, cel care a devenit soțul Adinei Alexandrina Ghica-Deleni. Împreună au avut doi fii, pe Gheorghe Polizu-Micșunești (1901-1952), jurist, mort în închisoarea de la Jilava și pe Nicolae, (1904-1943) locotenent-colonel de aviație, mort în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, în 1943.

Gheorghe Polizu-Micșunești s-a căsătorit cu fiica Irinei Blanc și a arhitectului Louis Blanc, Coletta (1901-1972). Adina Polizu-Micșunești a devenit așadar ruda prin alianță a acestei doamne de onoare a reginei Maria, contemporană și ea evenimentelor Primului Război Mondial, născută Berindei și devenită, după moartea celui dintâi soț, Procopiu.

De altfel, originea, istoria, și înrudirile cu mari familii nobiliare din spațiul românesc al secolelor al XVII-lea și al XIX-lea și, în cazul familiei Adinei s-a făcut referire deja la familia Mavrocordaților, a Cantacuzinilor sau a Brâncovenilor – au dat nu doar complexitate și prestigiu personalităților, ci le-au conferit o responsabilitate, aceea la care obligă, de obicei, noblețea. Aspecte din trecutul familiei Polizu-Micșunești au fost sintetic cuprinse în elegantul însemn heraldic al doamnei antropolog Irina Ioana Rișcuția. Simbolurile fac trimiteri la înrudirea cu vechea familie a Cantacuzinilor, păsările, la originea grecească a familiei, ancora la proveniența din Argyrocastro și la drumul pe mare, coroana primară la descendența din domni ai Moldovei sau ai Valahiei.

Noblețea Adinei Alexandrina Polizu-Micșunești conferită prin descendență a fost dublată de un puternic caracter, grație căruia s-a implicat în acțiuni umanitare derulate în timpul războiului.

În paginile *Jurnalului* său, la *„15/28 septembrie 1917, la Deleni"*, regina Maria nota: *„(...) apoi m-am dus mai departe la Maxut, să-l vizitez pe Nicky, care părea încântat de compania celor doi băieți ai familiei Polizu și se bucura de parcul frumos și mare, de aerul plăcut, de Bambino și de libertatea încântătoare de la țară"*.

Ospitalitatea Adinei Polizu-Micșunești, în timpul petrecut de copiii familiei regale la conacul de la Maxut în vremea războiului, nu a fost uitată nici după moartea reginei Maria, căci doamna Irina Rișcuția rememora un gest de prietenie al familiei regale, care trimitea ca ajutor familiei Polizu-Micșunești, după cutremurul din 1940, un pachet cu câteva obiecte, din care, pe unele le-a mai păstrat și astăzi.

Amfitrioană a casei regale, Adina Alexandrina Polizu-Micșunești nu a neglijat nici îndatorirea pe care și-a asumat-o în timpul Primului Război Mondial. Relata regina Maria în *Jurnalul* său, vorbind

Arhiva Irina Ioana Rișcuția

despre Adina, că aceasta s-a ocupat de un spital improvizat pentru bolnavii de tifos exantematic la Hârlău. Pe proprietatea familiei *„la Hârlău [se afla] o baracă imensă unde erau adăpostiți exantematicii. De locul acesta se ocupă în special Adina Polizu și soțul ei care au făcut o muncă excelentă. Hârlăul e un orășel foarte mic, cu o biserică veche și interesantă de pe vremea lui Ștefan cel Mare, dar cu prea multe părți restaurate de Lecomte ca să-și mai păstreze farmecul străvechi. Foarte obosită după vizitele la atâtea spitale, am fost conduse să luăm ceaiul cu soții Polizu în casa lor frumoasă ceva mai sus de oraș. Au o grădină superbă pe care o adoră"* .

Despre spitalul de la Hârlău, aflat sub conducerea doamnei Polizu-Micșunești, președintă și a Crucii Roșii, filiala Iași, memorialistica a reținut că se afla într-o fostă școală israelită, în spital fiind îngrijiți prizonieri germani alături de soldați români și se remarca prin dotări și curățenia deplină, *„Spitalul din Hârlău era al Crucii Roșii, președintă doamna Polizu. Instalat într-o fostă școală israelită. Erau îngrijiți prizonieri germani, soldați români. Mare curățenie, rufe și ceașafuri suficiente, căzi de baie".*

Adina Alexandrina Polizu-Micșunești a plătit destinului un tribut greu, acela de mamă a doi fii vitregită de soartă, cărora le-a supraviețuit. Aviatorul Nicolae Polizu-Micșunești și-a pierdut viața în cel de-al Doilea Război Mondial, în vreme ce Gheorghe Polizu-Micșunești a murit în 1952 în închisoare Jilava, victimă de data asta a atrocităților pe care deceniile comuniste le-a rezervat multora de o condiție asemănătoare cu a sa.

Pentru meritele sale, Adina Alexandrina Polizu-Micșunești a fost decorata cu Ordinul Crucea „Regina-Maria" clasa a II-a: *„D-nei Polizu-Micșunești Adina, președinta filialei Crucei Roșii din Hârlău, pentru zelul și devotamentul cu care a organizat și aprovizionat spitalul încă dela inceputul campaniei, dând personal îngrijiri răniților chiar în timpul epidemiilor din 1916-1917".*

Adina Alexandrina Polizu-Micșunești a rămas în memoria colectivă, ca una din doamnele elitei românești, atât prin descendență, prin statutul social și relațiile apropiate cu familia regală, cât și prin faptul că, în momentul implicării românilor în Primul Război Mondial, se raliază concret, prin rolul asumat de coordonare a unui spital, efortului general, de a salva vieți, de a alina suferință și de a contribui implicit la împlinirea idealului național.

Bibliografie: Monitorul Oficial, 1/14 noi 1917, nr. 182; LECCA, Octav George. *Familiile boierești române, istoric și genealogie.* București: [s.n.], 1899, p. 286; FILITTI, Ioan C. *Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino.* București: Inst. de Arte Grafice Carol Göbl S-R I St. Rasidescu, 1919. p. 286; RANGABE, Eugene Rizo. *Livre d'or de la noblesse Ionienne.* Athenes: Maison d'Editions Eleftheroudakis, 1925-1927, p. 8; ȘIPERCO, Andrei. *Tragedii și suferințe neștiute: prizonieri de război și internați civili în România 1917 – 1919: documente elveține.* Ed. și cuvânt înainte de Andrei ȘIPERCO. București: Oscar Print, 2003, p. 149; POLIZU, Grigore D. *Memoriile unui mort viu. 1885.* Ed. îngrijită și studiu introductiv de academician Dan BERINDEI. București: Do MinoR, 2007; MARIA, Regina României.

Jurnal de război. Ed. îngrijită şi prefaţă de Lucian BOIA. Trad. din engleză de Anca BĂRBULESCU. Vol. 2: *1917-1918*. Bucureşti: Humanitas, 2015, p. 199, p. 456; POLIZU-MICŞUNEŞTI, Nicolae. *Nicolae Filipescu: însemnări: (1914-1916)*. Bucureşti: Corint, 2017; RĂDULESCU, Sorin Mihai. În jurul genealogiei lui Barbu Brezianu (II). *Studii şi cercetări de istoria artei*, 2015, vol. 5, p. 151-165 [Accesat 24 iulie 2017]. Disponibil la: http://www.istoria-artei.ro/resources/files/SCIAAP_2015_06_MSRadulescu.pdf; BUDU-GHYKA, Mona şi Florian BUDU-GHYKA. Arbre Généalogique de la famille Ghika. [Accesat 25 iulie 2017]. Disponibil la: www.ghika.net/Index_2014. **dr. Andreea Badea.**

ZOE POLIZU- MICŞUNEŞTI – infirmieră voluntară. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care şi-a îndeplinit serviciul în 1917, contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spitalul Crucii Roşii, filiala Hârlău", a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.
ANETA POPA – îngrijitoare de bolnavi de la Spitalul Brâncovenesc „pentru zelul şi devotamentul cu care a îngrijit bolnavii contagioşi în 1917", a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina-Maria" cls. a III-a.
ELENA POPA – infirmieră. A fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria cls. a II-a „pentru zelul şi devotamentul cu care a îngrijit bolnavii de tifos exantematic din spitalul israelit din Iaşi în 1916-1917".

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Foto: *Reuniunea Sf. Maria a femeilor române greco-catolice din Cluj. Almanah publicat din prilejul jubileului de XXV ani de la întemeiere 1902-1927*. Cluj: Editura Reuniunei, 1928

Ana Popp Lemeny

Ana Popp Lemeny a fost președintă a *Reuniunii Greco-Catolice „Sfânta Maria"* din Cluj în perioada 1902-1921, ani în care a condus nenumărate inițiative culturale și naționale. Anii Primului Război Mondial au pus la grele încercări astfel de reuniuni feministe, care au ales ca pe perioada războiului să acționeze în funcție de nevoile care apăreau în sânul comunităților lovite de marele conflict. În acest sens, în perioada 1914-1918, *Reuniunea Mariană* de la Cluj a activat în folosul soldaților răniți și a familiilor acestora.

Izbucnirea războiului a dus la lărgirea activităților *Reuniunii*, care se va implica, mai ales în activitatea de îngrijire a soldaților răniți aflați în spitalele Clujului. Membrele *Reuniunii* și-au pus serviciile la dispoziția tuturor acestor spitale.

În anii de război, activitatea *Reuniunii* s-a concentrat spre ajutorarea victimelor războiului atât a familiilor lipsite de posibilități cât și a celor ale soldaților aflați pe front. În acest sens, *Reuniunea* s-a alăturat acțiunii de înființare a unui spital românesc, denumit *Ambulanța Petran*. Activitatea caritabilă a *Reuniunii* nu a fost reprezentată numai de serviciile aduse în cadrul *Ambulanței Petran* ci s-a extins și în serviciul celorlalte 18 spitale existente în acea perioadă în Cluj. După sfârșitul războiului, misiunea umanitară a *Reuniunii* a continuat prin transformarea spitalului în orfelinat și prin apariția *Societății Ocrotirea Orfanilor de Război*.

Necesitatea înființării unor astfel de spitale era dată de cei 300.000 de soldați aflați în momentul respectiv sub arme pentru apărarea Monarhiei Austro-Ungare. Astfel, decizia organizării spitalului de la Cluj venea în prelungirea unei datorii *pe cât de omenești, pe atât de românești*.

Înființarea *Ambulanței Petran* a fost rezultatul inițiativelor caritabile a mai multor organizații și instituții. Despărțământul Astrei din Cluj a pus la dispoziție grădina și casele „Petran" pentru a servi drept locație spitalului. În ceea ce privește îngrijirea soldaților, conducerea medicală a spitalului urma să fie exercitată de Dr. B. Bașiota ajutat de membrele *Reuniunii femeilor „Sf. Maria" din Cluj*, iar Institutul Economul din Cluj avea să finanțeze spitalul.

Conform proiectului, spitalul era prevăzut cu o ambulanță și dispunea de 15 paturi pentru răniții care urmau să beneficieze gratuit de tratament medical și pansamente. Pentru această activitate era

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

nevoie de un buget de 15. 000 de coroane anual. O mare parte din această suma urma să fie asigurată din cota filantropică a Băncii „Economul", restul urmând a fi procurat prin colectă publică prin ordinul nr. 84/914 a comisarului regal ungar din Cluj.

În ședința Institutului „Economul" din 21 noiembrie/4 decembrie 1914, directorul executiv al institutului, Amos Frâncu, a prezentat rezultatele proiectului *Ambulanței Petran*. Conform regulamentelor, ambulanța funcționa sub administrația lui D. A. Frâncu și sub direcțiunea domnului D. B. Basiota ca medic-șef. Aportul feminin la funcționarea spitalului era structurat în cadrul a trei secții: secția pentru răniți, sub conducerea doamnei Sidonia Docan; secția pentru igienă condusă de domnișoara Ana Pop și secția pentru menaj, condusă de doamna Cornelia Deac.

Problemele financiare vor determina însă desființarea acestui spital în iarna anului 1915. Binefacerile acordate aici de către președinta reuniunii, Ana Popp-Lemeny, aveau să fie însă recompensate de către Arhiducele Francisc Salvator prin acordarea decorației „Medalia Crucei Roșii".

Ana Popp-Lemeny a *Ambulanța Petran* nu s-a implicat numai în activitatea acestui așezământ sanitar. Atât ea, cât și celelalte membre ale *Reuniunii* clujene au luat parte și la ajutorarea celorlalte spitale care funcționau în Cluj. Cu ocazia sfintelor sărbători, activitatea filantropică devenea mai vizibilă în cadrul acțiunilor organizate pentru răniții din aceste spitale. În anul 1915, de Crăciun, președinta *Reuniunii* a întreprins o strângere de fonduri, pentru a putea să se achiziționeze daruri pentru soldații răniți aflați în oraș. Darurile au constat în colaci, medalii românești sau obiecte cu semnificație religioasă. Peste tot, împărțirea acestor daruri s-a făcut într-o sală festivă, în prezența comandanților și a unui cor de 24 de soldați care cântau colinde.

După realizarea Marii Uniri, Ana Popp-Lemeny a rămas la conducerea *Reuniunii* continuând să se implice în acțiuni caritabile. Implicarea ei în susținerea efortului de război nu a fost uitată. Ca simbol al sacrificiului feminin, pe clădirea „Economul", devenită sediu al Senatului Național, va fi arborat un tricolor din mătase, cusut de aceste femei, membre ale *Reuniunii*. Ulterior, *Reuniunea* condusă de Ana Popp Lemeny a primit sarcina de a organiza primirea și cazarea familiei regale care efectua prima vizită în Transilvania după Marea Unire.

Ultima activitate asumată de Ana Popp-Lemeny în calitate de președintă a *Reuniunii* a fost aceea de ocrotire a orfanilor de război. Încă din ultimii ani de război a reușit să organizeze un mic orfelinat în fostul sediu al *Ambulanței Petran*. Ulterior, au fost înființate Comitete regionale pentru îngrijirea orfanilor de război, precum cel de la Sibiu care avea în subordine regiunea Transilvaniei. O delegație a acestuia în iunie 1919 a făcut o vizită la Cluj, unde au creat și acolo o secție județeană a *Societății Ocrotirea Orfanilor de Război* în care vor fi implicate și membrele *Reuniunii* în frunte cu președinta acesteia.

Imediat după această perioadă, activitatea *Reuniunii* a stagnat, o nouă organizare, impunându-se. Astfel, în 23 octombrie 1921, s-a convocat prima Adunare Generală de după război, în cadrul căreia s-a decis reorganizarea *Reuniunii*, iar președinta Ana Popp-Lemeny, din cauza vârstei înaintate, a decis să se retragă, fiind însă numită președinte de onoare. Noua președintă a fost aleasă Eugenia Dr. Tripon.

Bibliografie: ANR, Serviciul Județean Cluj al Arhivelor Naționale, Fond Banca Economul, r. 99, 1913, 1914, f. 179-182, 221; *Gazeta de Transilvania*, 1/14 august 1914, nr. 169; *Gazeta de Transilvania*, 21 august/3 septembrie 1914, nr. 183; *Reuniunea „Sf. Maria" a femeilor române greco-catolice din Cluj: almanah publicat din prilejul jubileului de XXV ani de la întemeiere: 1902-1927*, Cluj, 1928; BUDA, Lavinia. *Reuniunea* „Sf. Maria" a femeilor române greco-catolice din Cluj, o „reuniune mariană atipică". *Studia Universitatis Babeș-Bolyai: Theologia Graeco-Catholica Varadiensis*, 2012, nr. 2, p. 5-22. **Luminița Popescu**

ELENA POPP – a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a „pentru zelul şi devotamentul exceptional cu care a îndeplinit serviciul de infirmieră la spitalul francez şi la serviciul de triaj din gara Iaşi în 1917".

MARIA POPP – infirmieră. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care şi-a îndeplinit serviciul de supraveghetoare de etaj la spitalul Crucii Roşii „Liceul Naţional" din Iaşi în 1916- 1917" a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

SOFIA POPOVICI – infirmieră. A fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a „pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care şi-a îndeplinit serviciul la spitalul „Sf. Spiridon" din Iaşi în 1916-1917".

VALERIA POPOVICI – tânără absolventă a Facultăţii de medicină de la Bucureşti a lucrat în spitalele din Bucureşti sub coordonarea doctorului Ion Cantacuzino şi a Martei Trancu-Rainer.

OLGA ELENA PREZAN – a fost soţia mareşalului Constantin Prezan. În 1896 a devenit doamnă de onoare a pricipesei Maria, viitoarea regină. A însoţit-o pe regina Maria şi în Moldova sprijinind activităţile militare şi sanitare. A făcut parte în 1917 din Comitetul de Iniţiativă pentru Ocrotirea Orfanilor de Război.

ALEXANDRA PRIMIDE – „Pentru zelul şi devotamentul cu care a dat îngrijiri bolnavilor de tifos exantematic la spitalul Brâncovenesc în 1917" a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina-Maria" cls. a III-a.

ADELA PROCA – a condus din decembrie 1916 cantina militară din gara Titu; apoi a organizat şi condus Spitalul Azilul „Elena Doamna" cu 220 de paturi din Bucureşti.

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Irina Procopiu
(1873-1954)

Portret în ulei realizat de portretistul Casei Regale Constantin Isachie.
Foto: Irina Procopiu. *Pagini de jurnal: (1891-1950).* Iași: Polirom, 2016.

Fiică a generalului Anton Berindei și a Mariei Brăiloiu, Irina Berindei, căsătorită întâi cu Louis Blanc, apoi cu Ion Procopiu, a fost una din doamnele de onoare ale reginei Maria. Contemporană evenimentelor începutului de secol, de o înaltă ținută culturală, inițiatoarea și susținătoarea unui salon literar și muzical, numele ei apare menționat în *„Jurnalul"* reginei Maria, a cărei doamnă de onoare devenise din 1914.

A fost căsătorită din 1894 cu arhitectul de origine elvețiană Louis Pierre Blanc (1860-1903), cel care a proiectat, printre altele clădiri importante în București și Iași la început de secol XX, Palatul Ministerului Agriculturii și Domeniilor, Palatul Facultății de Medicină, Palatul H. Spayer, Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași, casa Take Ionescu, casa Nicolae Filipescu, casa Ion Lahovary.

Irina Berindei și Louis Pierre Blanc au avut împreună două fete, pe Marie Louise (1899-1961) și pe Coletta Blanc (1901-1972).

Rămasă văduvă în 1903, Irina Blanc s-a recăsătorit cu ziaristul Ion Procopiu, președintele Sindicatului ziariștilor, director al cotidianului „L'Independence Roumaine". În urma acestei căsătorii s-a născut o fiică, Elena.

Activă, Irina Procopiu a luat parte la evenimentele derulate în timpul războiului, fiind directoarea Spitalului „Sf. Spiridon" din Iași pe care regina Maria îl vizita în 15/28 mai 1917.

Războiului însă, Irina Procopiu i-a plătit un greu tribut. Regina Maria a consemnat în *„Jurnalul" ei că la în 18/31 iulie, a primit știrea că soțul ei, căzut prizonier și despre care nu mai știa nimic de 9 luni, a murit.* La 5/18 august 1917, Regina nota: *„După prânz am stat de vorbă cu biata mea Irina Procopiu, care pleacă la Copenhaga, să stea o vreme cu fiicele ei și, poate, să le ducă în Anglia."* În realitate, după mărturia doamnei antropolog Irina Ioana Rișcuția, nepoata Irinei Procopiu, era vorba de localitatea Aberdeen din Scoția.

Unul din fiii cuplului Adina Alexandrina și Nicolae Polizu-Micșunești, Gheorghe, a fost căsătorit cu Coletta Blanc, fiică a Irinei Blanc și mamă a doamnei Irina Ioana, devenită Rișcuția prin căsătoria cu antropologul Cantemir Rișcuția. Din nefericire, Gheorghe a fost victimă a regimului comunist, murind

în închisoarea de la Jilava în 1952. Rememorând aspecte din viaţa mamei sale, doamna Irina Rişcuţia pomenea cu mândrie şi nostalgie de *Premiul Doamnelor* din 12/25 august 1934 obţinut de Coletta în cadrul concursului desfăşurat sub egida Automobil Clubului Român.

Imaginea reunind pe cele două doamne, Irina Berindei Procopiu şi Adina Alexandrina Polizu-Micşunești, reprezentante ale elitelor societăţii româneşti, – fotografie aparţinând arhivei familiei obţínută graţie bunăvoinţei nepoatei acestora, doamna antropolog Irina Ioana Rişcuţia -, e expresivă, cu atât mai mult cu cât pe ambele le-au legat nu doar căsătoria copiilor lor, ci şi crezul comun, atitudinea profund civică în momentele războiului, dar şi tragediile care le-au fost oferite de cele două războaie sau de regimul politic comunist.

Cu o remarcabilă cultură, Irina Procopiu a frecventat saloane literare, a avut ea însăşi un salon consacrat artiştilor, muzicienilor în mod special. Apreciată de multe personalităţi culturale româneşti şi străine a fost prietenă cu Cella Delavrancea şi Veturia Goga. Dovada înaltei aprecieri pe care regina Maria o avea pentru activitatea Irinei Procopiu, cunoscându-i pasiunile, i-a dăruit, după cum îşi aminteşte doamna Irina Ioana Rişcuţia, un pian marca Bechstein, purtând dedicaţia fabricantului către Casa Regală a României. Pianul a fost lăsat moştenire Colettei, cu rugămintea de a fi transmis unui tânăr pasionat de muzică.

Bibliografie: MARIA REGINA României. *Jurnal de Război*. Traducere din engleză de Anca Bărbulescu. Ed. îngrijită de Lucian BOIA. Vol. 2: *1917-1918. Bucureşti: Humanitas,* 2015, p. 100, 127; PROCOPIU, Irina. *Pagini de jurnal (1891-1950).* Traducere din limba franceză, introducere, note şi comentarii de Georgeta Filliti. Iaşi: Polirom, 2016.
dr. Andreea Badea.

PARASCHIVA PURŢUC – supraveghetoare la spitalul Crucii Roşii, filiala Dorohoi, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina-Maria" cls. a III-a.
ECATERINA PUTINEANU – „Pentru zelul şi abnegaţia cu care a contribuit la îndeplinirea misiunii *Societăţii Orfanilor de Răsboi* în 1917" a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.
MARION RACOVIŢĂ – sora pictorului Theodor Pallady, a lucrat ca infirmieră la spitalul din Coţofeneşti.

BCUIASI/CENTRU UNIVERSITAR BRĂILA

Ecaterina Raicoviceanu (Fulmen)

(1873-?)

Portret în ulei realizat de N. Vermont

Ecaterina Raicoviceanu-Fulmen, *Jurnalul unei surori de caritate: 1916-1918*. Bucureşti: Editura Librăriei Universale Alcalay, 1920. Foto copertă

A funcţionat ca soră de caritate în Moldova după ce s-a refugiat în noiembrie din Bucureşti. Prima oară a lucrat ca infirmieră externă la un spital din Botoşani instalat într-o şcoală evreiască. Apoi în mai 1917 a activat la Pângăraţi, în Spitalul de tuberculoşi. În august acelaşi an a ajuns la Iaşi la Spitalul din fosta Şcoală de Fete „Elena Doamna". Aici a lucrat alături de câteva infirmiere din Teleorman, dintre care două au murit de tifos exantematic. Spitalul era plin de păduchi, murdar. La Iaşi funcţiona şi un spital francez unde *„totul era fără cusur"*. A lucrat apoi, din octombrie 1917 la Spitalul Crucii Roşii nr. 245, din Galata, de lângă Iaşi, spital de tuberculoşi, în calitate de supraveghetoare generală. Aici a avut de îngrijit 150 de tuberculoşi aflaţi în trei paviloane mari, frumoase şi curate. Aşa se prezenta spitalul dar când ea a venit în prima noapte, a dormit pe o saltea în care mişunau şoarecii!!!

„O noapte printre șoareci"

Ecaterina Raicoviceanu-Fulmen, *Jurnalul unei surori de caritate: 1916-1918*. Bucureşti: Alcalay, 1920

În noiembrie 1916 la Galata femeile şi răniţii s-au confruntat cu *„viscolele tăioase, cu crivăţul năstruşnic"* care şi-au făcut sălaş în curtea spitalului; *„degetele ne îngheaţă pe acul cu care cârpim mereu rufele bolnavilor."*

În decembrie 1917 a primit coordonarea Spitalului de la Socola, Spitalul nr. 146 unde erau aduşi soldaţii aflaţi în convalescenţă. Aici, cu ea au lucrat şi infirmiere din Bucureşti şi din Craiova precum şi două maici de la Mânăstirea Nămăieşti. Apoi, în februarie 1918 a plecat ca să preia Centrul de la Negreşti înfiinţat de Misiunea Americană ca „şefă a gospodăriei" şi, unde urma să administreze – cum nota Ecaterina – „râuri de ceai cald, munţi de zahăr" care erau aduse de americani pentru soldaţii români obosiţi şi înfometaţi.

Bibliografie: RAICOVICEANU-FULMEN, Ecaterina. *Jurnalul unei surori de caritate: 1916-1918.* Bucureşti: Alcalay, 1920, *passim*. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu.**

MARIA RALLET- fiica lui Ioan Rallet, profesor de matematică la universitatea din Iaşi, a lucrat ca infirmieră în spitalele din Moldova.

MARIA RALLY – soră de caritate de la spitalul din Botoşani, decorată cu Medalia de aur cu inscripţiunea „Pentru Sârguinţă" pe panglica Sf. Ana.

SOFIA RĂDULESCU – infirmieră voluntară. „Pentru sârguinţa şi devotamentul cu care a venit în ajutorul răniţilor şi bolnavilor în tot timpul iernii la infirmeria Crucii Roşii din Gara Iaşi în 1916 -1917" a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a şi cu Medalia de aur cu inscripţiunea „Pentru Sârguinţă" pe panglica Sf. Ana

MARIA RĂNGII – vicepreşedinta filialei Crucii Roşii Botoşani. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a condus spitalul Crucii Roşii Botoşani în 1916-1917, contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spital" a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

DOAMNA REVERCHON – franţuzoaică, infirmieră-voluntară. A fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. I „pentru abnegaţia demnă de toată lauda şi preţiosul concurs ce a dat în îngrijirea răniţilor aflaţi în spitalele din Bacău şi Coţofeneşti în 1917".

MARIA ROMAN – infirmieră, „pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a îngrijit de exantematicii aflaţi în spitalul militar nr. 215 din Roman în 1917" a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

ANGELA RUSENESCU – soţia senatorului Ştefan Rusenescu, din Craiova, a lucrat la spitalul din oraş, dar s-a retras în Moldova împreună cu fiicele Maria şi Olga. La Iaşi au lucrat în spitalele Crucii Roşii. În ianuarie 1917 au plecat spre Petrograd şi de acolo în Finlanda şi Norvegia. De la Bergen au luat vaporul spre Anglia. Atacaţi de un submarin inamic au naufragiat şi una din fete, Maria s-a înecat. Ulterior restul familiei a ajuns în Anglia.

MĂRIOARA RUSU – „Pentru zelul arătat în serviciu la Spitalul nr. 428 în 1917 a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

ELENA SAMSON – „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a condus spitalul Crucii Roşii, filiala Fălticeni, în 1916- 1917, contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spital", a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

VICTORIA SAVA – infirmieră. „Pentru zelul și devotamentul cu care a dat ingrijiri bolnavilor contagioşi de la Spitalul nr. 232 în 1917 a fost decorată în 1918 cu Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

VIRGINIA SAVINESCU – soră de caritate la spitalul din Botoşani, decorată cu Medalia de aur cu inscripţiunea „Pentru Sârguinţă" pe panglica Sf. Ana.

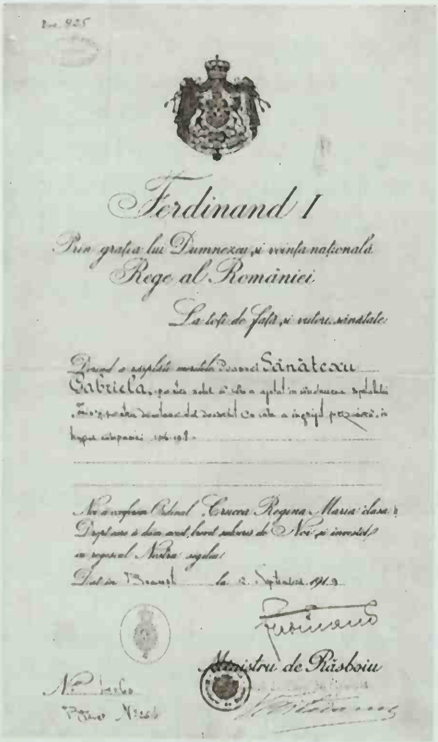
Ferdinand I

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională

Rege al României

La toți de față și viitori sănătate

Sănătescu Gabriela

Ministru de Răsboiu

Brevet și decorație Crucea „Regina Maria”, clasa a II-a, acordat doamnei Gabriela Sănătescu, 1919

Colecția *Documente originale*, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”

Muzeul Militar Național

MARIA SĂBĂREANU – „Pentru inițiative și zelul demn de laudă cu care a contribuit la înființarea unui atelier de confecționat corturi și haine pentru ostași în 1917, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria” cls. a III-a.

GABRIELA SĂNĂTESCU – A lucrat în spitalul din Teiș și a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria” clasa a II-a.

ANA SEVESCU – a lucrat la Crucea Roșie alături de Irina Câmpineanu. A inițiat colecte de rufărie și alimente. În decembrie 1917 a înființat un azil în București pentru ajutorarea și îngrijirea invalizilor de război.

ALEXANDRA SLĂTINEANU – a lucrat în spitalele din București.

MARCELA SLĂTINEANU – a lucrat la Spitalul „Sf. Ecaterina” din București.

VIOLETA SOLOMON – a lucrat ca îngrijitoare în spitalul Crucii Roșii Române de la Iași. A fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria”, clasa a III-a „pentru îngrijirea bolnavilor de tifos exantematic”.

MARIANA SORIPCĂ – casieră și secretară. „Pentru zelul și devotamentul remarcabil cu care a condus spitalul Crucii Roșii, filiala Câmpina, în anii 1916-1917, contribuind de aproape la alinarea suferințelor răniților și bolnavilor din spital” a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria” cls. a II-a.

Alexandra Slătineanu

Muzeul Național de Istorie a României

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Severa Sihleanu

(?-1946)

Generoasă și dezinteresată, dispusă să ajute comunitatea în care trăia, Severa Sihleanu dăruise în satul Ocina unde își avea casa și domeniul, încă din 1903 un teren pentru a se ridica pe el o școală pentru copii din localitate. La moartea soțului ei a donat bilioteca acestuia Academiei Române.

Membră a Crucii Roșii Române, evenimentele din vara anului 1916 au surprins-o în București.

În 1916 Severa a lucrat în Bucureşti la Spitalul nr. 108, Azilul de bătrâni condus de Sabina Cantacuzino, de la 1 septembrie şi până în decembrie 1916. Apoi acesta s-a transformat în spital de contagioşi şi a fost condus de Alexandrina Fălcoianu, care le-a mulţumit doamnelor pentru munca lor, dar le-a rugat să nu mai vină la spital, din cauza pericolului de contaminare cu boli infecţioase. După ce a început retragerea armatei române a fost nevoită să se ocupe de moşia de la Ocina, să păstreze ce nu s-a distrus.

A reuşit să scape din lagăr numeroşi prizonieri români din comuna Ocina, sub pretextul că sunt necesari pentru muncile agricole readucându-i, astfel la familiile lor.

„Nobilă filantroapă" a donat Crucii Roşii Române bani pentru ajutorarea copiilor basarabeni.

După război, în urma stăruinţelor personale, a venit pe Valea Prahovei dr. Gedeon Wells, profesor la Universitatea din Chicago şi şef al Crucii Roşii Americane din România (C.R.A.), care a consimţit să înfiinţeze o Secţie de ajutor pentru alimente şi îmbrăcăminte, care a început să funcţioneze în comunele Ocina, Talea şi Proviţa de Sus, şi s-a extins apoi până la Predeal.

A colaborat şi lucrat pentru C.R.A. insistând ca aceasta să dea ajutor săracilor din Sinaia, reuşind astfel, în 1919 să înfiinţeze şi să conducă Comitetul Cantinei C.R.A. din Sinaia. Şi în urma intervenţiei ei, C.R.A. a întreţinut în perioada 1918-1919 16 cantine în 16 sate în zona Talea, Ocina şi pe văile Prahovei, Doftanei, Proviţei şi care au hrănit timp de cinci luni de zile, zilnic 10 000 de guri. Zilnic se distribuia pâine şi hrană caldă la 10.000 de suflete – bărbaţi, femei şi copii. Aceste cantine au funcţionat sub supravegherea Severei şi a americancei Weic.

Tot la insistenţele ei, C.R.A. a distribuit îmbrăcaminte şi alimente în 16 sate: mantale, rochii, ciorapi, împletituri de lână, rufărie, bocanci, pături, orez, lapte, compoturi, săpun, chibrituri etc.

În alte 30 de comune au fost date alimente şi hrană la 30.000 de locuitori săraci.

„Bună şi energică" mergea pe ploaie şi vânt şi ducea îmbrăcăminte şi mâncare în lumea satelor.

Într-un articol din „Voinţa Prahovei" din 16/29 noiembrie 1919, cu titlul *Ajutoarele acordate de Crucea Roşie Americană prin colonelul Emerson* se scria că: *„În urma stăruinţelor depuse de harnica şi neobosită Doamnă Severa Sihleanu zeci de mii de copii săraci, văduve de război, orfani, din comunele de pe valea Prahovei, Şotrile, Telega, Câmpina, Brezele, Sinaia, Poiana-Ţapului, Buşteni, Predeal, Proviţele, Ocina şi Talea au fost scăpaţi din ghiara mizeriei şi a foametei prin ajutorul cantinelor şi alimentelor*

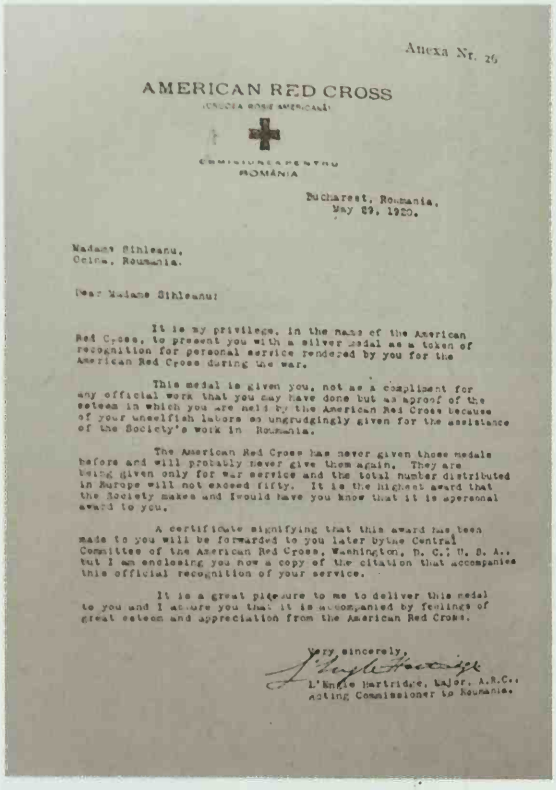

Anexa Nr. 26

AMERICAN RED CROSS

(CRUCEA ROSIE AMERICANA)

COMISIUNEA PENTRU ROMÂNIA

Bucharest, Roumania,
May 29, 1920.

Madame Sihleanu,
Ocina, Roumania.

Dear Madame Sihleanu:

It is my privilege, in the name of the American Red Cross, to present you with a silver medal as a token of recognition for personal service rendered by you for the American Red Cross during the war.

This medal is given you, not as a compliment for any official work that you may have done but as aproof of the esteem in which you are held by the American Red Cross because of your unselfish labors so ungrudgingly given for the assistance of the Society's work in Roumania.

The American Red Cross has never given these medals before and will probably never give them again. They are being given only for war service and the total number distributed in Europe will not exceed fifty. It is the highest award that the Society makes and I would have you know that it is apersonal award to you.

A certificate signifying that this award has been made to you will be forwarded to you later bythe Central Committee of the American Red Cross, Washington, D. C., U. S. A., but I am enclosing you now a copy of the citation that accompanies this official recognition of your service.

It is a great pleasure to me to deliver this medal to you and I assure you that it is accompanied by feelings of great esteem and appreciation from the American Red Cross.

Very sincerely,

L'Engle Hartridge, Major, A.R.C.,
Acting Commissioner to Roumania.

Crucea Roşie Americană

Comisiunea pentru România — Bucureşti, România
29 Mai 1920

Doamnei Sihleanu
Ocina, România

Scumpă Doamnă Sihleanu,

Am plăcuta însărcinare, în numele Crucei Roşii Americane, să vă prezint o medalie de argint, ca semn de recunoaştere pentru serviciul personal, adus de Dumneavoastră, Crucei Roşii Americane în timpul războiului.

Această medalie, vi se dă, nu ca un compliment pentru o muncă oficială pe care aţi fi făcut-o, dar ca o probă a stimei, ce vă poartă Crucea Roşie Americană pentru munca Dumneavoastră plină de generozitate pusă în serviciul Societăţii la asistenţa sa în România.

Crucea Roşie Americană, n'a dat medalii de acest fel până azi, şi probabil nu le va mai da de azi înainte.

Au fost date anume pentru servicii de războiu şi numărul total distribuit în Europa, nu va trece de cincizeci.

Este cea mai înaltă recompensă pe care o oferă Societatea şi pe care vă rog să o credeţi că este o recumpensă personală dată Dumneavoastră.

Un certificat, arătând că această recunoaştere v'a fost făcută, vă va fi înaintat mai târziu, de către Comitetul Central al Crucei Roşii Americane Washington D. C., U. S. A., dar vă alătur aci o copie a citaţiunei ce însoţeşte această recunoaştere oficială pentru serviciul Dumneavoastră.

Este pentru mine o mare plăcere ca să vă înaintez această medalie şi să vă asigur, că este însoţită de sentimente de mare stimă şi apreciere din partea Crucei Roşii Americane.

Foarte sincer,

L'Engle Hartride, Major A.R.C.
Comisar activ în România

Decoraţia din partea Crucii Roşii Americane

Anexa Nr. 25.

FERDINAND I

Din graţia lui Dumnezeu şi prin voinţa naţională
Rege al României

La toţi de faţă şi viitori, Sănătate.

Dorind a răsplăti meritele Doamnei Sihleanu Severa, *pentru activitatea remarcabilă depusă în timpul ocupaţiei la spitalul „Regina Elisabeta", precum şi în scopuri de binefacere, dirijând personal, 16 cantine.*

Noi îi confirmăm „Crucea Regina Maria" clasa II-a

Drept care îi dăm acest brevet subscris de Noi şi investit cu regescul Nostru sigiliu.

Dat în Bucureşti la 5 Maiu 1921

(ss) **Ferdinand R.**

Ministru de Răsboiu

(ss) *General Răşcanu*

I. D. Nr. 1973
Brevet No. 288

Decoraţia Ordinul „Crucea Regina Maria" clasa a II-a

Foto: Severa Sihleanu. *Note şi desmînţiri asupra amintirilor d-nei Sabina Cantacuzino.* Bucureşti: Cartea Românească, 1938

BCU "LUCIAN BLAGA" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

distribuite de la 28 Noiembrie 1918, până la 10 Septembrie 1919; aceste alimente au fost date de „Crucea Roşie Americană", de dărnicia Crucii Roşii Americane şi de nobleţea sufletească a domnului colonel Emerson" iar nobilul şi energicul reprezentant al Crucei Roşii, Colonelul Emerson, nu a ezitat nici o dată să pună tot ce a avut la dispoziţie pentru a veni în ajutorul acestei populaţii nevoiaşe". Arăta că la distribuirea, „acum de curând", de îmbrăcăminte, bocanci, albituri pentru invalizi, văduve şi orfane din comunele Comarnic, Teşila şi Cornu, a asistat la distribuire „chiar M. S. Regina". Se mai menţiona, din nou, cum *„copii, văduvele şi invalizii nu vor uita niciodată de buna şi energica D-nă Sihleanu care pe ploaie le dedea hrană".*

Toţi cei implicaţi în aceste activităţi au subliniat rolul activ şi dezinteresat al Severei Sihleanu, care mărturisea: *„Am ajutat şcoli, biserici şi biblioteci, văduve şi orfani, infirmerii, în fine ori unde am crezut că pot fi de folos semenilor mei; am contribuit cât am putut ca străinii să ne cunoască drept un popor activ, cinstit şi civilizat, aşa cum cred din suflet că este adevărat".*

În 1921 regele Ferdinand i-a conferit Ordinul Crucea „Regina Maria", clasa a II-a (brevetul nr. 188 din 5 mai 1921) *„dorind a răsplăti meritele doamnei Sihleanu Severa pentru activitatea remarcabilă depusă în timpul ocupaţiei la Spitalul „Regina Elisabeta", precum şi în scopuri de binefacere, dirijând personal 16 cantine".* Din partea C.R.A., prin Comitetul pentru România, cu o intensă activitate în anul 1919, a primit „Recunoaşterea nr. 67" la 26 mai 1920 pentru ajutorul acordat C.R.A., ca interpret şi intermediar, ca directoare de cantine, şi pentru că a oferit o porţiune din casa sa la completa dispoziţie a C.R.A. ca sanatoriu şi loc de odihnă pentru personalul C.R.A., *„arătând prietenia cea mai dezinteresată acelor dintre ai noştri care erau bolnavi sau istoviţi".*

A urmat, la 29 mai 1920, decorarea Severei Sihleanu, de către C.R.A., cu Medalia americană de argint, *„ca semn de recunoaştere pentru serviciul personal adus de Dumneavoastră Crucii Roşii Americane în timpul războiului"*, medalie atunci instituită, numărul total distribuit în Europa „netrecând de 50"!

Bibliografie: SIHLEANU, Severa. *Note şi desmînţiri asupra amintirilor d-nei Sabina Cantacuzino*. Bucureşti: Cartea Românească, 1938, p. 42-43 şi p. 73-85. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu**

MELANIA STAMATIN – infirmieră la pansamente în spitalul Crucii Roşii, filiala Piatra-Neamţ, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

MARIA STIHI – infirmieră la Spitalul militar nr. 321 din Iaşi în 1916-1917. A primit Ordinul Crucea „Regina Maria" clasa a III-a „pentru zelul şi devotamentul cu care a îngrijit bolnavii din spitalul militar Nr.. 321 din Iaşi în 1916-1917".

ELISA STOICA – de la secţia de menaj a spitalului Crucii Roşii, filiala Bârlad, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

OLGA STOILOV- soţia generalului Stoilov, membră a Crucii Roşii Române, a lucrat în spitalele din Bucureşti şi din Iaşi.

ELENA STURDZA – a condus Spitalul „Seminarului Central" nr. 110, organizat chiar în Sediul Şcolii Centrale din Bucureşti. A îngrijit un număr record de bolnavi: 5512. A avut şi o secţie de boli contagioase: tifos exantematic şi tuberculoză.

MARIA STURDZA-MICLĂUŞENI – a improvizat un spital în conacul ei de la Miclăuşeni.

VIORICA STURDZA – de la spitalul Crucii Roşii, filiala Fălticeni, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

MAGDA STURDZA – fiica diplomatului Constantin Diamandi a lucrat la spitalele din Bucureşti şi din Moldova.

DOAMNA SOUKHOMLINOWA – „pentru solicitudinea remarcabilă cu care a dat îngrijiri deosebite ofiţerilor şi soldaţilor români din spitalele de la Odesa şi pentru mărinimia cu care a făcut numeroase daruri pentru Crucea Roşie Română în calitate de preşedintă a Comitetului Damelor Nobile de la Kherson" fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. I.

PENELOPE SUNEIANU – „pentru zelul şi devotamentul ce a arătat în serviciul de deparazitare al Spitalului Brâncovenesc în 1917, decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

ELENA SUŢU – a fost economul Spitalului nr. 141 „Sf. Vincenţiu" din Bucureşti, dar a lucrat şi ca infirmieră ajutând-o foarte mult pe directoarea Maria Păcleanu.

MINA SCHULLER şi ARON SCHULLER – originari din Bacău au desfăşurat o remarcabilă activitate filantropică în sprijinul răniţilor, a familiilor celor mobilizaţi pe front şi a refugiaţilor. Au fost decoraţi cu Ordinul Crucea „Regina Maria" clasa a II-a. Aceştia au amenajat şi întreţinut 10 spitale în lăcaşuri publice sau case părăsite. Au iniţiat cantine şi ospătării populare care serveau masa gratuit la sute şi mii de personae din rândurile familiilor celor plecaţi pe front, refugiaţi, orfani. Au donat şi importante sume de bani. „Pentru remarcabila activitate filantropică ce a desfăşurat In anii 1916-1917 înfiinţând la Bacău o ceainărie şi o cantină pentru populaţia civilă săracă greu încercată de lipsurile inerente stării de război". Mina Schuller a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

Maria Sturdza-Miclăuşeni

Arhivele Naţionale ale României,
Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice Centrale,
Colecţia Documente Fotografice

OLGA ŞERBAN – infirmieră în spitalul Crucii Roşii, filiala Hârlău, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

ANETA ŞERBĂNESCU – „pentru abnegaţia şi munca stăruitoare ce a depus la pavilionul de izolare a bolilor contagioase de la spitalul „Crucea Roşie" nr. 266 (liceul Naţional) în 1917" a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

EBRAXIA ŞTEFĂNESCU – infirmieră-onorifică în spitalul Crucii Roşii, filiala Bacău, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

ANA ŞTEFANIU – infirmieră-sefă de la spitalul Crucii Roşii, filiala Dorohoi, decorată în 1918 cu Ordinul „Crucea Regina Maria" cls. a-III-a.

LUCREŢIA ŞTEFANOVICI – supraveghetoare. A fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a „pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a îngrijit bolnavii de tifos exantematic din Spitalul „Sf. Spiridon" din Iaşi în 1917".

Jeana Ştefănescu-Fodoreanu

„Femeia soldat"

„Curaj, nu uita că eşti femeie soldat!"

Ferdinand I

Fiică de medic militar, Jeana Ştefănescu, căsătorită Fodoreanu, a fost mobilizată în august 1916 la spitalul auxiliar instalat la Institutul „Despina Doamna" din Bucureşti, devenit Spitalul nr. 28.

Până la sfârşitul lunii august, când au venit primii răniţi de la Turtucaia, elevele coordonate de ea confecţionau feşe şi pansamente. La solicitarea reginei Maria a primit să fie şefa unui tren sanitar şi până în 1919 a fost şefa trenului regal sanitar nr. 3.

A plecat din Bucureşti în septembrie cu primul tren sanitar, să aducă răniţii de pe front. Ea a organizat trenul sanitar şi l-a dotat; ea a ales echipa de infirmiere, doctorii, farmaciştii, preotul şi ea răspundea de tot ce se întâmpla pe traseul trenului. A lucrat sub bombardamente, sub gloanţe, în căldură şi în frig, nu de puţine ori confruntându-se cu situaţii aproape fără ieşire.

Jeana Stefănescu a mers trei ani de zile cu trenul regal sanitar nr. 3, pe toate fronturile inclusiv spre Budapesta în 1919, remarcându-se la ajutorarea răniţilor de la Mărăşeşti.

A fost decorată de francezi; şeful misiunii medicale franceze Coulot i-a înmânat Medalia de Onoare a Epidemiilor „Epidemies et Contagions" şi Crucea de Război franceză împreună cu brevetul pe care stă scris: „a dat probă în toate ocaziunile de un mare devotament, însoţit de un mare curaj în marea bătălie de la Mărăşeşti la Podul Cozmeşti. Republica franceză recunoaşte dreptul de a purta medalia medicală „Epidemies et Contagions" şi „Crucea de război franceză".

Pentru devotamentul şi iscusinţa cu care a condus trenul sanitar adesea sub bombardament inamic, familia regală i-a înmânat decoraţia „Regina Maria" cls. I.

Jeana Ştefănescu a dat dovadă de un curaj şi o putere de muncă ieşită din comun. S-a îmbolnăvit de câteva ori, s-a accidentat, dar a mers mai departe fără nici o şovăială. Pentru ea, fericire mai mare nu a fost, după propriile mărturisiri, ca atunci când, regele Ferdinand i-a şoptit la ureche: *„Curaj, nu uita că eşti femeie soldat!"*.

Iar în 1919 Preşedinta Societăţii Ortodoxe Române, Alexandrina Cantacuzino remarca că Jeana Fodoreanu: *„e poate cea mai vrednică de a i se zice: a muncit şi a suferit; sunt prea puţine distincţiile şi decoraţiile pentru o femeie de sacrificiu ca ea".*

Bibliografie: FODOREANU, Jeana. *Femeia soldat.* Bucureşti: [s.n.], 1927. **prof. univ. dr Adina Berciu-Drăghicescu**

LUCIA ŞTEFĂNESCU- sora Jeanei Ştefănescu, infirmieră a Crucii Roşii Române, a lucrat în Bucureşti la Spitalul de la Şcoala Centrală şi la Spitalul organizat în sediul Societăţii Ortodoxe Române, Spitalul nr. 113, precum şi la Cantina de la Călăraşi.

Jeana Ștefănescu-Fodoreanu cu primul grup din Regimentul 2 Vânători „Regina Elisabeta”

Foto: Jeana Fodoreanu. *Femeia soldat.* București: [s.n.], 1927

Jeana Ștefănescu-Fodoreanu cu Regimentul 16 Vânatori la Tisza-Lok

Foto: Jeana Fodoreanu. *Femeia soldat.* București: [s.n.], 1927

Nadejda (Nadeja) Ştirbey
(1876-1955)

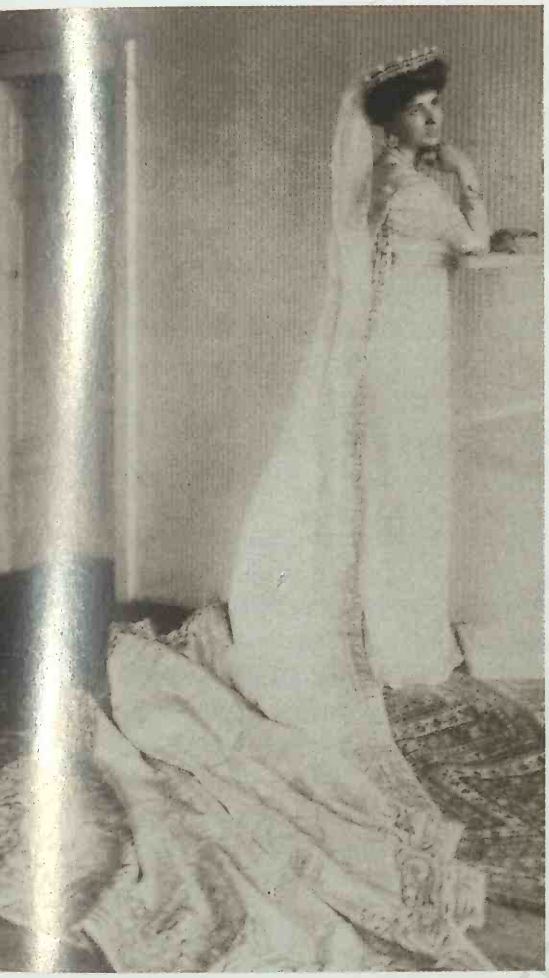

Biblioteca Academiei Române,
Cabinetul de Stampe

Era născută în anul 1876 în reşedinţa nobiliară Loschwitz (astăzi în marginea Dresdei). Tatăl ei era principele George Bibescu, fiul domnului Gheorghe Bibescu (1842-1848). Mama ei era şi ea membră a aristocraţiei europene, Valentine de Caraman-Chimay. Ca atare, Nadejda, care a fost unul dintre cei patru copii ai cuplului George-Valentine, a primit o educaţie aleasă. Important este că a trăit tot timpul în mediu aristocratic, impunându-i-se constant modul de gândire şi de comportare al înaltei nobilimi din jurul ei. În anul 1895 în oraşul elveţian Geneva ea s-a măritat cu prinţul român Barbu Ştirbey, poate singurul descendent direct din domnul Constantin Basarab Brâncoveanu. Ascendenţa, educaţia şi farmecul lui personal au făcut ca între el şi regina Maria să fie o prietenie strânsă şi de lungă durată, dar şi o profundă simpatie faţă de Nadejda. Regina Maria, în jurnalul ei personal, a lăsat cuvinte pline de căldură la adresa Nadejdei Ştirbey: *„Era şi este încă tipul perfect al soţiei şi al mamei: a trăit numai pentru ai ei. Îmi plăcea mult să mă duc la ea; soţul şi copiii ei îmi erau de asemenea prieteni. Când te aflai lângă ea, pierea latura cea mai întunecată a vieţii. Totdeauna cânta, era veselă, era fericită, mereu în mişcare şi pătrunsă de griji duioase; umbla după treburi ici şi colo, în casă, în grădină, în bucătărie, cu copiii, cu servitorii, cu ţăranii; mâinile ei aveau totdeauna ceva de lucru: picta, scria, broda sau grădinărea. N-avea alte năzuinţe decât îndeletnicirile ei obişnuite, nu căuta împliniri greu de dobândit şi nu dorea să se înalţe pe culmi ameţitoare. Era o gazdă cât se poate de plăcută, bucuroasă de oaspeţi; o tovarăşă veselă şi fără griji. Cunoştea meşteşugul de a înlătura din drumul ei orice i-ar fi putut întrista sau îngreuna viaţa – e una din puţinele femei pe deplin fericite ce le-am cunoscut vreodată. În mare contrast cu vesela Nadejda cu suflet de copil era cumnata ei mai tânără Marhte Bibescu (...)”.*

Cuvintele reginei Maria pentru a compara cele două principese – Martha Bibescu şi Nadejda Ştirbey arată că Nadejda nu era în niciun caz doar o femeie dedicată familiei sale. Dimpotrivă, avea preocupări

BCU "CAROL I" UNIVERSITY LIBRARY

mult mai ample, precum şi o înţelegere foarte ascuţită a situaţiei din societatea românească. Nu era o simplă casnică. Ea a scris poezii traduse în limba română de Vasile Voiculescu, a compus povestiri, a pictat, însă evitând cu orice preţ publicitatea. Creaţiile ei au fost apreciate de contemporani şi de urmaşi. Simţul ei artistic s-a exprimat şi în fotografie. Locul ei în creaţia artistică trebuie pus în evidenţă – poate generaţiile viitoare o vor face.

Începutul Primului Război Mondial nu a fost o surpriză pentru nimeni. Principesa Nadejda Ştirbey, născută, crescută şi educată în Germania, ar fi dorit poate iniţial ca Regatul României să nu meargă în război nici alături de Puterile Centrale, nici alături de blocul advers. Nu s-a putut. Interesele românilor au impus ca România să se alieze cu Antanta – cu Franţa, cu Imperiul Ţarist şi cu Imperiul Marii Britanii. În acele condiţii, Nadejda, împreună cu soţul şi cu cele patru fiice ale lor şi-au manifestat ataşamentul faţă de România, faţă de cauza formării statului naţional, de necesitatea luptei împotriva puterilor germane.

Micul ei jurnal, scos de puţin timp la lumină, ne relevă un spirit plin de patriotism, dar în acelaşi timp capabil de a judeca foarte raţional, pătrunzător şi succint evenimentele bulversante din istoria României în Marele Război.

„Încă sosesc multe trenuri pline de soldaţi, o horă voioasă în care ne-am prins toate pentru a le face plăcere, cine ştie dacă nu este ultimul lor dans, sunt tare tristă şi abătută. Mi-a fost mereu teamă de război pentru noi, nu pentru că nu am încredere în trupele noastre, sunt sigură că sunt admirabile, dar cred că avem o conducere proastă, organizarea e jalnică, mi-e teamă de îngrijirile pe care le vom acorda răniţilor, vom fi copleşiţi în curând, din cauza lipsei de doctori, de medicamente, de igienă, de hrană bună, mi-e frică de bulgari, din cauza urii şi cruzimii lor, mi-e teamă de nemţi din cauza forţei lor, mi-e frică de ruşi, care au început deja să nu se ţină de cuvânt, după ce ne-au împins în război, nu avem încă experienţa popoarelor care se luptă de mult, am plătit deja asta scump!

(Buftea 25 august). Şi azi de dimineaţă veştile au fost foarte proaste, 25 000 de morţi, 100 de trunuri pierdute, bulgarii i-au executat pe toţi prizonierii noştri, ofiţerii noştri superiori şi-au pierdut capul, în fine, o mare înfrângere.

(7 noiembrie 1916). Veştile continuă să fie proaste, nemţii continuă să înainteze, te cuprinde deznădejdea! Ce zi nesfârşită am petrecut în pivniţă, aşteptându-i pe monştrii de nemţălăi, care nu au venit să bombardeze Buftea, ci, dimpotrivă, au aruncat bombe toată ziua peste Bucureşti, oare când vom putea să-i învingem, aşteptând, ne calcă în picioare, am pierdut Oltenia, acest ţinut încântător, cu mănăstirile sale minunate, munţii, cursurile de apă şi satele sale frumoase le aparţin acestor barbari, care masacrează mai mult decât bulgarii.

(8 noiembrie 1916) Nemţii sunt la Curtea de Argeş, ne-au enervat la culme bombardându-ne de la ora 10 la 1 şi de la ora două la 3, încă o zi pierdută în pivniţa oribilă. – A murit Împăratul Franz Iosef, începusem să îl cred nemuritor, mare pagubă!

(9 noiembrie 1916) joi, timp ceţos, am fost lăsaţi în pace să ne facem treaba la gară. Veştile sunt dezastruoase, Brătianu este mai deznădăjduit ca niciodată, nu a mâncat nimic astă-seară, este un semn cumplit.

(10 noiembrie) Nemţii sunt la Alexandria, plecăm mâine la Iaşi. (...)

(24 noiembrie 1916, joi). Ne-a despărţit de tot ce ne era drag, credeam că mi se va rupe inima, am vărsat lacrimi de disperare văzându-ne nenorocita ţară pierdută. Am petrecut 11 ore în tren cu regina şi curtea ei (...).”

În timpul războiului, atâta timp cât a fost în retragere, împreună cu familia ei, principesa Nadejda Ştirbey s-a încadrat între miile de femei române care lucrau în spitale. Ea a fost una dintre cele care au dat dovadă extraordinară faţă de soldaţii români, de îngrijirea lor. I-a uimit pe cei din jur pentru rezistenţa fizică de care a dat dovadă, pentru calitatea morală, pentru capacitatea de a trece peste greutăţile psihice şi de a încuraja militarii români. Nu s-a dat înapoi de la a face curăţenie, de la a pansa

rănile, de la a asista la recuperări extrem de grele ale marilor mutilaţi în timpul războiului. Bucuria victoriei a fost cu atât mai mare.

În anii celui de-al Doilea Război Mondial, principele Barbu Ştirbey, soţul ei, care avusese un rol atât de important în deciziile casei regale în timpul şi după prima conflagraţie mondială, a îndeplinit o serie de misiuni diplomatice importante pentru România. Din păcate, comuniştii au făcut ca acţiunile lui să nu aibă succes. Bolnav, amărât, s-a stins din viaţă la 24 martie 1946. Nadejda Ştirbey a rămas singură, neconsolată. Nu a putut părăsi România. Era şi bolnavă. În ultimii ani de viaţă avea o formă de paralizie a picioarelor care o împiedica să se mişte. Încercările făcute de nepotul ei, dr. Matei Balş, de a o salva, nu au dat rezultat. În anul 1955, această femeie care a fost un model de viaţă pentru semenele ei, a plecat spre o lume mai bună.

Bibliografie: MARIA, Regina României. *Povestea vieţii mele*. Argument de Gheorghe Buzatu. Ed. a 2-a. Trad. din limba engleză de Mărgărita MILLER-VERGHI. Ed. a -2-a. Vol. 2. Iaşi: Moldova, 1999; ŞTIRBEY, Nadeja. *Jurnal de prinţesă: (1916-1919)*. Editor şi trad. Oana Marinache, fotogr. Oana Marinache, Cristian Gache. Bucureşti: Istoria Artei, 2014. **prof. univ. dr. Radu Ştefan Vergatti, membru al Academiei Oamenilor de Ştiinţă.**

DOAMNA ŞUMULEANU – doctor în Iaşi. A organizat primele cantine pentru familiile sărace ale celor mobilizaţi pe front.

MARIE ANGELO TABOURIN – infirmieră şefă. A fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a „pentru zelul şi devotamentul excepţional cu care a îngrijit la spitalul militar din Bucuresti şi la spitalul francez din Iaşi în 1916-1917".

MARIA TARAPANOVICI – GHEORGHIU – infirmieră supraveghetoare la Spitalul militar nr. 423 din Iaşi. A primit Ordinul Crucea „Regina Maria" clasa a III- a „pentru zelul şi devotamentul cu care a ajutat la combaterea tifosului exantematic la Spitalul militar nr. 423 din Iaşi în 1916-1917".

AURELIA TATOS – de la Spitalul Crucii Roşii, filiala Fălticeni, a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. III-a.

DUMITRA TĂNASE – soră de caritate, „pentru zelul si devotamentul cu care a îngrijit răniţii şi bolnavii aflaţi în spitalul ambulanţei, diviziei VI în 1917", a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

SULTANA TĂNASE – soră de caritate. „Pentru zelul şi devotamentnl cu care a îngrijit răniţii şi bolnavii aflaţi în spitalele ambulanţei Diviziei VI în 1917" a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

IRINA TECLU – fiica acad. şi prof. Nicolae Teclu din Viena, a condus în anii războiului un departament în Spitalul Crucii Roşii instalat în localul Politehnicii din Viena şi destinat pompierilor şi răniţilor.

ADELA A. TELLEMAN – de la spitalul nr. 39/C, vicepreşedintă a Societăţii Crucii Roşii a primit Crucea „Meritul Sanitar" cls. I.

CELLA TENENBAUM – a lucrat la Spitalul nr. 190 al Crucii Roşii Române din Galaţi. A fost decorată în 1918 cu Ordinul „Virtutea Militară de Pace".

MARGARETA V. TEODORESCU – preşedinta filialei Crucii Roşii Paşcani. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care şi-a îndeplinit serviciul în 1917, contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi, bolnavilor din spitalul Crucii Roşii, filiala Paşcani" a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

MARIA TEODORU – soră de caritate de la spitalul Crucii Roşii, fiiliala Turnu-Severin, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. III-a.

CORNELIA TOMUŢĂ – infirmieră. „Pentru zelul şi devotamentul cu care a dat îngrijiri bolnavilor contagioşi de la Spitalul nr. 232 în 1917" a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

Marta Trancu-Rainer
(1875-1950)

Biblioteca Academiei Române,
Cabinetul de Stampe

S-a născut la Târgu-Frumos, fiică a negustorului armean Lazăr și a Anei Ciomac. Clasele primare și secundare le-a urmat la Iași. A absolvit liceul de mare prestigiu în perioadă „Humpel". S-a înscris apoi la Facultatea de medicină de la Iași pe care a absolvit-o în 1899 și ca urmare a calificativelor și aprecierilor obținute a fost numită imediat șef de clinică la Obstretică la spitalul din Iași.

În 1903 s-a căsătorit cu Francisc Iosif Rainer, celebru anatomist stabilindu-se în București unde și-a început specializarea în chirurgie, funcționând la Spitalul Colentina și la Spitalul Colțea. Paralel cu activitatea de spital a fost și profesoară la Școala de Infirmiere a *Societății de binefacere „Sprijinul"* unde preda microchirurgie.

Când s-a declanșat războiul, *„am îngenunchiat și am jurat* – mărturisește Marta în *Jurnalul* său – *că atâta timp cât va ține războiul să-mi pun toate puterile în slujba țării și că în tot acest timp să nu am nici un folos material"*.

A fost mobilizată ca medic militar cu gradul de maior și a luat conducerea Spitalului Colțea. La rugămintea Reginei Maria a acceptat să organizeze și să conducă și Spitalul Regal de Chirurgie instalat la Palatul Regal din Calea Victoriei. Doamnele Marieta Balș și Gabriela Duca au solicitat-o să conducă și spitalul de la Școala de Poduri și Șosele organizat de Societatea pentru Profilaxia Tuberculozei.

Prin urmare, în primele trei luni de la mobilizarea generală și declanșarea războiului a condus și a răspuns de trei spitale: Spitalul Colțea, Spitalul Școlii de Poduri și Sosele și Spitalul Regal întemeiat de regina Maria la Palat.

În 1916 Marta Trancu-Rainer a devenit medicul curant al reginei Maria și, ulterior și al fetelor, mai ales al principeselor Mărioara și Ileana. Era adesea chemată la Palatul regal de pe Calea Victoriei sau la palatul Cotroceni.

A mai fost solicitată să acorde ajutor medical și la Școala de Arte și Meserii militarizată ca fabrică, dar lipsită de medic. Ulterior a ajutat și la organizarea spitalului de la Școala Politehnică. Aici au fost aduși răniții de la Turtucaia pe care tot Marta Reiner și soțul ei i-a îngrijit:

„Îi pansam la lumina felinarelor, a lămpilor de buzunare, a mucurilor de lumânări și a chibriturilor". Cam acestea au fost condițiile de îngrijire a răniților după mărturisirile doamnei doctor. Alerga de la

un spital la altul sub ploaie; lucra sub bombardamentele zepelinurilor care au declanşat un adevărat carnagiu în Bucureşti. Amănuntele pe care le relatează în *Jurnalul* său sunt de-a dreptul zguduitoare. Dar *„am ca deviză să fiu de folos ţării şi răniţilor mei. Nu ţin nici să plac, nici să displac nimănui"*.

În noiembrie 1916 a fost solicitată să organizeze şi Spitalul militar din Bucureşti în paralel cu organizarea evacuării spitalelor şi răniţilor spre Moldova.

În noiembrie nemţii au ocupat capitala, trupele lor împreună cu trupele bulgare şi turceşti au devastat oraşul, *„au intrat prin prăvălii şi au luat tot ce au poftit, au comis violuri, furturi"*.

Eforia Spitalelor a rugat-o să nu părăsească capitala şi împreună cu infirmierele şi cu doctoriţele şi cu colegii doctori a rămas în Bucureşti, continuând să alerge între spitale şi să opereze, să panseze şi să îngrijească soldaţii răniţi, cu un sacrificiu total.

Un ţăran soldat mărturisea că i-a declarat că *„noi femeile care am rămas aici, ne facem datoria mai mult decât unii care sunt duşi pe front"*.

A fost decorată cu Ordinul „Regina Maria" clasa I. *„Dorind a răsplăti meritele Doamnei dr. Trancu-Rainer Marta pentru devotamentul deosebit cu care a îngrijit răniţii la Palatul regal şi la Spitalul Colţea, a operat şi a pansat mulţi răniţi dovedind o pricepere şi o putere de muncă neîntrecută"*.

La sfârşitul anului 1918 Marta Trancu-Rainer a adresat un minunat Apel femeilor:

„Ştiţi cu toatele că acum doi ani şi jumătate, când a început războiul, femeile au fost considerate ca mobilizate fiecare după priceperea ei. Marea majoritate a femeilor au luptat cu râvnă neîntrecută. Am arătat că posedăm o capacitate de muncă, o voinţă nînfrântă şi un dispreţ pentru moarte, la fel ca bărbaţii. (...) aş putea spune că serviciile spitaliceşti şi sanitare în cursul acestor doi ani au fost conduse aproape numai de femei în Capitală. Ce ar fi devenit acest oraş cu miile lui de răniţi, cu nesfârşitele lui epidemii, dacă femeile de toate categoriile sociale, femei medici şi farmaciste, studente din medicină şi farmacie, surorile din Crucea Roşie l-ar fi părăsit? (...). Când Eforia Spitalelor Civile ne-a convocat pentru a ne ruga să nu părăsim pe răniţi, sala cea mare a Eforiei s-a umplut de doctoriţe, de farmaciste, de studente în medicină şi farmacie şi a fost destul să li se spună că înainte de toate sunteţi surori de ostaşi şi trebuie să rămâneţi, pentru ca nici un murmur să nu se audă şi toate să rămână la locurile lor.

Cine ar fi crezut că aceste fiinţe aşa de debile au să desfăşoare munca aceea istovitoare de zi şi noapte? „(...)Deopotrivă de curajoase, în timpul bombardărilor ca şi în lupta cu bolile contagioase, ele şi-au făcut perfect datoria. Acelaşi lucru se poate spune despre toate femeile care au lucrat la Crucea Roşie sau în afară de ea, despre femeile care au lucrat la poştă şi telegraf, despre lucrătoarele din fabrici şi ateliere, fiecare după puterea şi capacitatea ei a muncit".

În 1935 a fost primită în Academia Română de Medicină.

Marta Trancu-Rainer a fost prima femeie chirurg din România, ca doctor şi-a făcut datoria ireproşabil, neobosită, ziua şi noaptea, cu o conştiinciozitate, dăruire şi spirit de sacrificiu inimaginabil.

Bibliografie: TRANCU-RAINER, Marta. *File de jurnal.* Cuvânt introductiv, selecţie de texte şi note de Mihai Neagu Basarab. Bucureşti: Editura Eminescu, 1982, p. 19-173. DIACONU, Mădălina. Romînce faimoase (XIV): Marta Trancu-Rainer prima femeie chirurg din România. *Cunoaşte România* [online]. 19 octombrie 2015 [Accesat la 14 august 2017]. Disponibil la: www.cunoastelumea.ro-romance-faimoase-XIV-marta-trancu-reiner-prima-femeie-chirurg-din-România. **prof. univ.dr. Adina Berciu-Drăghicescu**

TEOFILIA TRAUSCH – a lucrat ca medic în spitalele din Iaşi. A fost decorată cu Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

M. ŢURCANOVICI – locţiitoare de preşedintă. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care şi-a îndeplinit serviciul în 1917, contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din Spitalul Crucii Roşii, filiala Roman" a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

DOAMNA GENERAL VASILESCU – a lucrat în spitalul de la Tecuci

ELENA VASILESCU – din comuna Sion a fost decorată cu Ordinul Coroana României cu spade în grad de Cavaler.

FRANCINE D. E. VASILIU – preşedinta filialei Crucii Roşii Bârlad. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a condus spitalul Crucii Roşii, filiala Bârlad în 1916-1917, contribuind de aproape la alinarea suferinţelor răniţilor şi bolnavilor din spital" a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.

ELENA VASILIU – supraveghetoare, „pentru zelul şi devotamentul ce a arătat în serviciul spitalului nr. 280 „Liceul Laurian", Botoşani, în 1917, a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

SOFIA VASILIU – supraveghetoare în spitalul Crucii Roşii, filiala Târgu-Ocna, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Olga Văitoianu
(?-1940)

„Cu multă recunoştinţă ,Vă sărutăm mâinile"

Locotenent Georgescu, martie 1918

Soţia generalului Arthur Văitoianu avea acea „aristocraţie a spiritului". A desfăşurat acţiuni filantropice de asistenţă socială şi de mecenat.

În perioada Primului Război Mondial a desfăşurat acţiuni social-culturale şi umanitare susţinute.

În răstimpul 1916-1918 a condus Spitalul „Regina Maria" de la Coţofeneşti împreună cu doamna Reverchon răspândind cu mâinile pline bunătăţi şi mângâieri tuturor celor care aveau nevoie. Activitatea desfăşurată aici a fost apreciată în mod deosebit de soldaţii şi ofiţerii îngrijiţi de ea asemenea *„unei mame"* – cum au remarcat toţi. Aici au lucrat şi fetele ei, Silvia şi Maria.

Pentru maniera în care a condus şi a activat la spitalul din Coţofeneşti, a primit zeci de scrisori de recunoştinţă, care constituie, cu adevărat, un „buchet de flori nepieritoare" un buchet de flori ale recunoştiinţei. Astfel locotenenţii I. Georgescu, A. Tomescu şi M. Cristescu îşi aminteau de lunile petrecute la spitalul din Coţofeneşti şi de doamna Olga Văitoianu ca de o perioadă cu totul deosebită. Aceştia îi scriau doamnei Olga Văitoianu în 1918:

„nu mai vorbim de cuvântul cel bun şi de coşuleţul încărcat cu toate bunătăţile pe care Dumneavoastră ni le împărţeaţi cu atâta drag. (...) N-am avut nici fericirea să sărutăm la plecare mâinile celei care mai bine de 4 luni ne-a fost mamă iubită! (...) Prăjiturile de la Coţofeneşti lipsesc, cacaoa deasemenea, ciocolata şi tutunul tot pe atât, iar mai presus de toate însuşi izvorul tuturor acestora, lipsiţi dumneavoastră. Întotdeauna pentru noi găseaţi ceva pe fundul sacului care doar atunci credeam că era dezlegat (...). Gospodină desăvârşită, suflet nobil, inimă caritabilă, nu vă mai avem lângă noi! Avem însă convingerea noastră mintală că de acolo, de oriunde veţi fi, vegheaţi asupra noastră şi nu ne uitaţi, cum nici noi nu vă vom uita niciodată nu vom putea chiar să voim. Recunoştiinţa ce vă datorăm n-o putem spune prin vorbe, ea nu se poate măsura"(...):

„Întotdeauna ne aducem aminte de zilele trăite în spitalul din Coţofeneşti, ca de casa din poveşti, iar regimul alimentar bogat de acolo, apare ca o masă din basme, încărcată cu toate bunătăţile. Toate acestea, graţie solicitudinei deosebite ce Dumneavoastră aţi purtat-o pentru toţi răniţii, fără deosebire. Iată de ce nu vă putem uita. Vă rog să credeţi acestea. (...) Cu multă recunoştiintă, Vă sărutăm măinile," (Locotenent I. Georgescu, 2/15 martie 1918).

Olga Văitoianu citind unui rănit

Cota 10564, Biblioteca Națională a României, *Colecții Speciale, Cabinetul de Fotografii*

La fel îi scria sublocotenentul Ion M. Gheorghe:

„După ce mai întâi m-am văzut sosit în Iași și aranjat la un nou spital, caut să vă scriu câteva rânduri Dv. „Mama răniților" din spitalul „Regina Maria" Coțofenești. În amintirea alintărilor și mângâierilor date de Dv. nouă ofițerilor și soldaților răniți, nu vă pot uita niciodată. Pentru mine nu poate fi o altă mulțumire sufletească, decât atunci când pot transmite câteva rânduri de mulțumire celei ce pentru mine și pentru toți n-a fost decât o a doua mamă. Nu văd să pot uita Coțofeneștii, căci nu era zi să nu văd pe Dv. apărând pe ușă cu fel de fel de bunătăți, cari apoi trecând de la pat la pat, le împărțea-ți la fiecare din noi. Ați căutat să contribuiți cu tot ce ați avut și ce ați putut face, pentru a face ca suferințele noastre să fie din ce în ce mai ușoare. Și în adevăr mulțumită Dv., tuturor doamnelor și domnișoarelor și doctorilor de la spitalul Coțofenești și tuturor îngrijirilor date au trecut zilele așa de repede încât nici nu au simțit când au trecut."

La fel de bine îngrijiți au fost și ofițerii străini, francezi care și-au manifestat și ei recunoștința:

„Madame,

Pleine d'une vive reconnaissance je me permets de vous remercier, pour les soins maternelles que vous avez donné a mon mari et qu'il ne peut pas oublier. Il a eu vraiment de la chance de'être soigné par vous et par Monsieur le docteur La Salle".

După război Olga Văitoianu a continuat să desfășoare activități culturale și umanitare.

Regina şi regele Ferdinand au apreciat în mod deosebit activitatea ei și au decorat-o în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. I: „Olga Văitoianu, directoarea Spitalului „Regina Maria" din Coţofeneşti, pentru zelul, energia şi tactul remarcabil cu care a organizat și condus spitalul precum și pentru solicitudinea nemarginita ce a arătat pentru orfani, asigurându-le îmbrăcămintea în împrejurări atât de grele, în 1917".

Bibliografie: ANR, SANIC, fond personal Arthur Văitoianu (1878-1948), dosar 11, f. 4-5; f. 14-19. RADU, Td. *De pe pragul morţii la Spitalul din Coţofeneşti*. Bucureşti: Cartea Românească, 1933, *passim*. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu**

SILVIA VĂITOIANU – fiica Olgăi Văitoianu. A lucrat ca infirmieră benevolă la spitalul din Coțofenești. „Pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a îngrijit răniții la spitalul din Coțofenești în 1917" a fost decorată cu ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a II-a.
MARIA VĂITOIANU – fiica Olgăi Văitoianu – a lucrat în spitalul de la Coțofenești. „Pentru zelul și devotamentul cu care a îngrijit răniții la spitalul din Coțofenești în 1917" a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.
COZENIA VÂLCEANU – infirmieră de la spitalul Crucii Roşii, filiala Slatina, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.
ECATERINA VÂRTOLAŞ – infirmieră onorifică în spitalul Crucii Roşii, filiala Bacău, a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.
ELENA VIDRAŞCU – „Pentru munca conştiincioasă şi priceperea cu care a asigurat o rațională aplicare a pansamentelor la răniții aflați în cura Spitalului nr. 280 (Liceul Laurian, Botoşani) în 1917", a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Arabella Yarka

(1890-1955)

Vieneză după mamă, dar înfiată şi crescută în România, în familia lui Scarlat Yarka (tatăl natural) şi a Mariei Yarka, primind o educaţie aleasă, Arabella, vedetă un timp a high-life-ului din Bucureştiul Belle-Epoque, s-a căsătorit cu Carol (Citta) Davila, fiul actorului şi dramaturgului Alexandru Davila şi nepot al doctorului Carol Davila, căsătorie care la vremea respectivă a constituit un important eveniment monden.

Intrarea României în Război a găsit-o singură, soţul fiind mobilizat pe front. În octombrie 1916 s-a angajat ca „infirmieră benevolă" la Spitalul „Filantropia" din Bucureşti. Aici, după cum mărturiseşte în *Jurnal*ul ei s-a confruntat cu o muncă istovitoare: *„în fiecare dimineaţă, preţ de patru ore, fără încetare, am în faţa ochilor numai plăgi hidoase, trebuie să îndur mirosurile cele mai greţoase, să ating cărnuri în descompunere, şiroind de puroi. Ţi se întoarce stomacul pe dos! Mă îmbărbătează totuşi privirile pline de recunoştiinţă ale răniţilor, cărora li s-a explicat că „marile doamne" au să-i îngrijească dintr-un simţ al datoriei, din daruire pentru ei şi pentru patrie".*

În viziunea ei o infirmieră era ca o musculiţă, prezentă peste tot: *„în mijlocul acestor lucruri, pe orice vreme, în orice împrejurări, suportând toate toanele, forfoteşte încoace şi încolo, fără răgaz, musculiţa albă marcată cu cruce roşie. Unii reuşesc s-o apuce când trece pe lângă ei; dar ea nu se opreşte decât câteva clipe căci trebuie să zboare spre celălat capăt al stabilimentului, să caute o fiolă, să transmită un ordin sau să ia temperatura cuiva. O cheamă şeful sau un rănit, ori domnii radiologi.Trebuie să facă niste „injecţii"(...) Pe urmă, poc! vine un transport".*

Munca la spital era extenuantă şi tragică. Îngrijea răniţii, le oferea ţigări, caramele, cărţi, reviste ilustrate sau le scria cărţi poştale care urmau să fie trimise acasă.

Impresionată de activitatea ei din spital nota: *„În spital vedem atâta durere, auzim strigăte atât de sfâşietoare, jelanii atât de atroce, fără a avea vreodată bucuria de a-i vedea pe bolnavii nostri însănătoşiţi".*

Când s-a declanşat exodul din Bucureşti, în noiembrie 1916 exodul familiei regale, al armatei, al clasei politice, al bogătaşilor spre Moldova, Arabella a cumpărat o căruţă şi a plecat însoţită de un rândaş de 16 ani. Pe drumul spre Iaşi a făcut opriri îndelungi, lucrând în spitalul ambulant de la Adjud, apoi în cel de la Huşi, apoi în spitalul de la Botoşani, de la Bârlad şi în cele din urmă, în vara lui 1917 a ajuns la Oneşti, unde a fost repartizată la Spitalul nr. 1 „Regina Maria" unde lucrau şi medici francezi. Spitalul era imens, compus din barăci bine puse la punct. A lucrat cu o echipă impecabilă de chirurgi români şi francezi, dar a avut de îndurat situaţii şi mai multe şi mai grele. *„În baraca de operaţii sunt mereu cel puţin 30°. Ieşi de acolo ca dintr-o baie de aburi (...). Între operaţii (...) trebuie să punem repede lucrurile în ordine în baracă, măcar în mare! Să scoatem „ororile" care zac peste tot, să curăţăm mese de operaţii, să punem la loc eprubete, fiole, cutii,*

seringi etc". În baraca operatorie de la Oneşti a stat în picioare zile şi nopţi neîntrerupt. Nota în *Jurnal*: *„picioarele mă dor rău, sunt ţeapănă de şale, şi totuşi nu pot dormi. Oboseala mi-e urmată de sentimentul datoriei împlinite. În plus am câştigat pariul cu colaboratorii mei care credeau că n-o să ţin atâta la tăvăleală".*

Şi aici au susţinut-o aprecierile şi dragostea răniţilor care-i dădeau fotografii cu dedicaţii fermecătoare şi îi trimiteau scrisori *„Bunei, frumoasei mame a răniţilor din Oneşti care, cu mâna ei blândă, a îndepărtat multe suferinţe"* (capitan aviator Peneş).

În baraca operatorie a stat nopţi şi zile nesfârşite, dar „oboseala mi-e uşurată de sentimentul datoriei împlinite". Francezii au decorat-o cu „Medalia de Onoare a Epidemiilor".

În vara lui 1917 a lucrat şi la spitalul din Căiuţi ca ajutor de chirurg, trebuind să stea în baraca operatorie câte 12 ore, rezistând cu injecţii de cofeină. În continuare, din lipsă de personal a fost trimisă la spitalul de la Coţofeneşti, unde *„era de făcut o muncă infernală"*, spitalul fiind imens, compus din barăci, cu echipe de chirurgi români şi francezi şi unde adesea, venea şi regina.

De aici, în septembrie 1917 a cerut să fie trimisă în linia întâi şi a primit aprobarea de la regina Maria şi de la regele Ferdinand să meargă la spitalul de la Târgu-Trotuş, la patru km de front. Spitalul era instalat în Şcoala comunală şi era flancat de baraca de operaţii adusă de la Oneşti, cu tot materialul necesar.

Dar ce se descărca din ambulanţe era de domeniul fantasticului. Arabella relatează, profund impresionată, în *Jurnalul* său: *„Ici un trup fără braţe şi picioare, expunând patru discuri de carne vie din care curgea sânge, colo un piept sfâşiat prin care se vedeau plămânii şi inima încă pulsând. Ochi plesniţi, fălci smulse, o gaură în loc de nas.(...)Trupuri, membre şi chipuri ce nu mai existau. Enorm de mult sânge şi vaiete mai deloc, numai urlete, urlete din acelea pe care nu mai suporţi să le auzi".*

Când s-a terminat războiul, ea şi soţul ei Carol au cumpărat un teren în Moldova. Dar, căsnicia s-a destrămat şi în 1926 a revenit în Bucureşti, cu averea diminuată mult de soţul ei, care avea patima jocurilor de noroc. Ulterior s-a recăsătorit şi *„a cochetat cu lumea cinematografiei, finanţând un film mut, regizat de Jean Mihail. Dar nu se mulţumeşte doar cu calitatea de director de producţie, ci insistă să experimenteze şi postura de actriţă. În noiembrie1928 are loc premiera filmului Povara, în care Arabella joacă rolul Luciei".*

După 1945 a trăit din expediente şi era văzută nu rareori la talcioc, la periferia Bucureştiului vânzând lucruri din casă.

A fost incinerată şi urna îngropată la Cimitirul Bellu din Bucureşti.

Contemporanii au apreciat-o ca o femeie curajoasă, altruistă şi cu dragoste de neam. A fost la înălţimea misiunii pe care şi-a ales-o la momentul de cumpănă al României 1916-1918, aceea de a alina, pe cât posibil, suferinţele ostaşilor care luptau pentru idealul naţional.

Bibliografie: YARKA, Arabella. *De pe o zi pe alta: carnet intim: 1913-1918*. Trad. de Denisa TOMA. Prefaţa Mihai Dimitrie Sturdza. Bucureşti: Compania, 2010.

prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu

MARCELLE EUGENIE LEONTINE DE WERBROUCK DE KNYFF – fiica Alexandrinei Suţu şi a bancherului belgian Edmund Louis, baron de Werbrouck. A lucrat ca infirmieră a Crucii Roşii Române pe front.

DOAMNELE IONESCU MIHĂIEŞTI, PACIUREA, LUCAŞIEVICI – au lucrat ca infirmiere la spitalele din Bucureşti sub coordonarea Martei Trancu-Rainer.

Marcelle Eugenie Leontine de Werbrouck de Knyff

Arhiva Radu Negrescu-Suţu

*Spitalele și personalul Crucii Roșii Române menționate în documente**

BUCUREȘTI

Spitalul nr. 1 instalat la Institutul Surorilor de Caritate – condus de doamna Dobrovici.
Spitalul nr. 108 instalat la Azilul de Bătrâni – condus de Lili Fălcoianu
Spitalul nr. 109 instalat la Leagănul „Sfânta Ecaterina" – condus de Alexandra Catargi.
Spitalul nr. 110 instalt la Seminarul Central-condus de Elena Sturdza.
Spitalul nr. 111 instalat la Școala Centrală de Fete – condus de Lia Brătianu și de Zoe Romniceanu.
Spitalul nr. 112 instalat la Școala Normală-condus de doamna Gârboviceanu și de Maria Sturdza.
Spitalul nr. 113 instalat la Școala Ortodoxă – condus de Alexandrina Cantacuzino.
Spitalul nr. 114 instalat la Azilul „Elena Doamna" – condus de Lili Fălcoianu.
Spitalul nr. 116 instalat la Azilul Otteteleșeanu – condus de dr. Caminsky.
Spitalul nr. 117 instalat în sediul clădirii Asigurarea Generală – condus de Maria Cuțarida-Crătunescu.
Spitalul nr. 118 instalat la Automobil Clubul Român – condus de Ecaterina Ghica și de Martha Bibescu.
Spitalul nr. 141 „Sfântul Vincent de Paul" – condus de Maria Păcleanu și de Elisa Suțu.
Spitalul nr. 143 instalat la Școala de Poduri și Șosele – condus de Maria Balș și Elisabeta Știrbey.
Spitalul nr. 355 instalat la Școala de Comerț – condus de doamna Zane.
Spitalul nr. 349 instalat la Blank Banca – condus de Irina Mavrocordat.
Spitalul nr. 359 instalat la Școala Ungaro – Catolică – condus de Eufrosina Ghica.

▶ MEDICI

VALENTINA CONSTANTINESCU – medic intern; a lucrat la Spitalul „Regina Maria" cu Marta Trancu-Rainer.
ARISTIA DÂMBOVICEANU – a lucrat în spitale cu Marta Trancu-Rainer.
FLORENȚA DIMITRIU – a lucrat în spitale cu Marta Trancu-Rainer.
VIRGINIA DIMITRIU – a lucrat în spitale cu Marta Trancu-Rainer.
EUGENIA (JENI) MATEESCU – a lucrat în spitalele din București sub coordonarea dr. Ion Cantacuzino și apoi l-a însoțit în 1918 în Franța în cadrul Misiunii Crucii Roșii Române care a activat după război în slujba armatei franceze.
EUGENIA MATEESCU – a lucrat în spitalele din București sub coordonarea dr. Ion Cantacuzino și apoi l-a însoțit în 1918 în Franța în cadrul Misiunii Crucii Roșii Române care a activat după război în slujba armatei franceze.
VALERIA POPOVICI – a lucrat în spitalele cu Marta Trancu-Rainer și dr. Ion Cantacuzino.
ANA C. STERE – a lucrat în spitalele cu Marta Trancu-Rainer.
ȘTEFANIA STOIANOFF – a lucrat la Spitalul Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române din București nr. 113 și la Spitalul nr. 143 Poduri și Șosele.
ELISA ȘTEFĂNESCU – tânără absolventă a Facultății de Medicină a lucrat în spitalele din Capitală.
VIRGINIA TEODORESCU – a lucrat în spitale cu Marta Trancu-Rainer.

* Numele persoanelor care au lucrat în spitalele menționate se află numai în Rapoartele medicale din fondurile Arhivelor Naționale, Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale (SANIC) de unde au fost preluate.

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ LIBRARY

▶ Spitalul nr. 110

INFIRMIERE VOLUNTARE

MARIA BAROZZI

LISETTE CORBESCU

ZOE CARIBAL

OLGA MĂLDĂRESCU

ELENA PHEREKYDE

▶ Spitalul nr. 111

ECATERINA BĂBEANU

ECATERINA BOERESCU

DOAMNA BĂICOIANU

▶ Spitalul nr. 113

L. BACALBAŞA – a făcut gărzi de noapte până la 20 septembrie 1917

MARGARETA CRÂNGUREANU – infirmieră; a făcut gărzi de noapte până la 1 mai 1917

ANGELA DELNERO – a lucrat cu mare devotament la pansamente de la 1 noiembrie - 22 februarie 1917 când a trecut la secţia de electroterapie până la 25 iunie 1917.

VIRGINIA DEMETRESCU – infirmieră; a lucrat la secţia de pansamente şi electroterapie.

D-RA DINESCU – cercetaşă. A lucrat cu mare devotament la farmacia spitalului.

LUCREŢIA DROC BARCIAN – infirmieră şi ajutor la sala de operaţii şi la electroterapie. A lucrat până în februarie 1917.

NICOLA FILIDI – infirmieră, „a îngrijit zilnic bolnavii cu cel mai mare devotament".

ELENA HAGI ŞTEFAN – infirmieră „foarte devotată şi pricepută". A lucrat până la 1 martie 1917.

ANA MANOIL – şefă de echipă la saloane. A făcut gărzi de noapte până la 20 septembrie 1917.

ZOE MANU – infirmieră, a lucrat la pansamente şi mecanoterapie până la 20 septembrie 1917.

ELIZA ODOBESCU – infirmieră. A lucrat cu „pricepere şi devotament".

ELENA PANAITESCU – infirmieră. A făcut gărzi de noapte şi a dat ajutor la pansamente până în septembrie 1917.

M. V. PAVELESCU – „a lucrat cu cel mai mare devotament şi fără a lipsi o zi de la confecţionarea pansamentelor şi nici de la mecanoterapie".

ELENA POPOVICI – infirmieră. A făcut gărzi de noapte şi a lucrat la saloane până la 1 mai 1917.

FRANCISCA ROZAN – infirmieră, „foarte devotată şi pricepută. A lucrat până la 1 martie 1917".

ELVIRA SIMON – şefă de echipă la saloane, gărzi de noapte până la 20 septembrie 1917 şi repararea hainelor. A lucrat până la 20 septembrie 1917.

VIRGINIA STAICOVICI – şefă de echipă la saloane. A făcut gărzi de noapte, a lucrat la repararea hainelor. A muncit „cu mare devotament tot timpul cît a fost nevoie de serviciile D-Sale".

▶ Spitalul nr. 115

MARIA COCIU – a lucrat ca infirmieră dar a organizat şi spectacole pentru răniţi.

▶ Alte spitale

STEFANA DERUSSI

ELENA GOLESCU

TUŞCHETA PHERICHIDI

MARIA RAICOVICEANU

MARIA TIMUŞ

NATALIA TRUNCU

D-RA DIMITRIU VLAICU

Bibliografie: ANR, SANIC, fond SONFR., dosar 365, f. 10 v şi 11, 11 v.

JUDEŢUL ARGEŞ

▶ MEDICI

JULIETA FLORESCU CLIMASSE – medic la spitalul din Măzăceni.

ECATERINA VULPESCU – studentă la medicină, lucra la Spitalul civil din Piteşti

▶ SUBCHIRURGI

ELENA BÂRSĂNESCU – subchirurg la spitalul din Piteşti.

STELIANA NICOLAU – subchirurg la Spitalul din Piteşti.

FLORA ODĂGESCU – subchirurg la Spitalul din Şuici.

▶ INFIRMIERE

EUGENIA I. BURCEA – infirmieră la Piteşti.

RADA I. DICĂ – infirmieră la Şcheiu.

DUMITRA DUMITRESCU – infirmieră la Piteşti.

ELENA GEORGESCU – infirmieră la Costeşti.

ELENA LUNGESCU – infirmieră la Costeşti.

ZINCA OPREA TIVIC – infirmieră la Mozăceni.

ELENA PĂTULEANU – infirmieră la Piteşti.

MARIA RADU – infirmieră la Piteşti.

FLORICA TEODORESCU – infirmieră la Piteşti.

ECATERINA VĂCĂRESCU – infirmieră la Măzăceni.

▶ AGENT SANITAR

IOANA PETRE – agent sanitar la Mozăceni.

▶ SORĂ DE CARITATE

STELIANA NICOLAU – soră de caritate, Piteşti.

▶ MOAŞE

ANA CONSTANTINESCU – moaşă la Curtea de Argeş.
ECATERINA CONSTANTINESCU – moaşă la Jiblea.
NATALIA COSTINESCU – moaşă la Pădureţi.
FILOFTEIA COTEANU – moaşă la Valea Mărului.
MARIA DOBRESCU – moaşă la Uda de Jos.
VICTORIA DUŢESCU – moaşă la Mozăceni.
DOMNICA LUNESCU – moaşă la Bălceşti.
VICTORIA MIERLESCU – moaşă la Bradurile.
SMARANDA PARASCHIVA – moaşă la Izvoru de Sus.
MARIA PETROVICI – moaşă la Piteşti.
CHIRIACHIŢA POPESCU – moaşă la Berislăveşti.
ECATERINA POPESCU – moaşă la Şuici.
ANASTASIA RUSESCU – moaşă la Piteşti.
VICTORIA SCORŢEANU – moaşă al Piteşti.
MARIA SCORŢEANU – moaşă la Piteşti.
PAULINA SOLOMON – moaşă la Costeşti.
SANDA M. ZAMFIR – moaşă la Pădureţi.
DOMNICA ZMEESCU – moaşă la Bălceşti.

▶ PERSONAL AUXILIAR

Personalul auxiliar care a funcţionat tot în spitalele din jud. Argeş – bucătărese, spălătorese, ajutoare.
VETA BĂRĂNESCU PĂUN
ILINCA CONSTANTINESCU
PARASCHIVA CONSTANTINESCU
MARIA DRAGOMIR
MARGARETA FLOREA
DINA LIXANDRU ANGHEL – spitalul din Mozăceni.
ECATERINA ODĂGESCU – supraveghetoare spitalul din Piteşti
GHERGHINA I. PASĂRE – spitalul din Mozăceni
MARIA PENCOVICI – supraveghetoare spitalul din Piteşti.
ELENA STĂNESCU – bucătăreasă la spitalul din Piteşti
ELENA TOMESCU

▶ FARMACISTE

ANGELA GURĂU – farmacistă la Piteşti.
ELIZA NICOLAU – lucrătoare în farmacie la Piteşti.
MARIA TEODORESCU – lucrătoare în farmacie la Piteşti.

Bibliografie: ANR, SANIC., fond Ministerul de Interne, Direcţia Generală Sanitară, dosar 14/1918, f. 1-5-10

JUDEŢUL MEHEDINŢI

▶ SUBCHIRURGI

ELENA CERBULESCU – subchirurg la Spitalul Grecesc din Turnu-Severin.
MARIA FIRULESCU – subchirurg la Spitalul Grecesc din Turnu-Severin.

▶ INFIRMIERE

IOANA C. BARDAC – infirmieră la Vânju Mare.
FLOREA BOBOC – infirmieră la Spitalul Militar din Turnu-Severin.
MARGARETA COANDĂ – infirmieră la Spitalul Grecesc din Turnu-Severin.
MARIA COLIBĂŞAN – infirmieră la Turnu-Severin.
PAULA CRUCERU – infirmieră la Slăviteşti.
PAULINA DRAGOTĂ – infirmieră la Spitalul Grecesc din Turnu-Severin.
PARASCHIVA DRĂGHIA – infirmieră la Baia de Aramă.
MARIA I. DRĂGHIA – infirmieră la Vânju Mare.
ALEXANDRA GINGINC – infirmieră la Spitalul Grecesc din Turnu-Severin.
MARIA St. IONESCU – infirmieră la Vânju Mare.
FLOREA POPESCU – infirmieră.
VETA POPESCU – infirmieră la Spitalul Militar din Turnu-Severin.
ELISABETA SPĂTARU – infirmieră la Baia de Aramă.
MIHAELA SPĂTARU – infirmieră la Turnu-Severin.
SOFIA ŢAPELEA – infirmieră la Turnu-Severin.
ELISABETA ZGÂNDAN – infirmieră la Spitalul Grecesc din Turnu-Severin.

▶ MOAŞE

ALEXANDRINA BANCIU – moaşă la Baia de Aramă.
MARIA BĂLU – moaşă la Broşteni.
IRMA BUTOI – moaşă la Bobaiţa.
ALEXANDRA CIOCEA – moaşă la Ruptura.
DOMNICA CORLANŢU – moaşă la Micşuleşti.
ADELA CORNILESCU – moaşă la Slaşana.
MARIA DĂNOICA – moaşă la Şuianu.
GHERGHIŢA DRAGOTARU – moaşă la Burila Mare.
ALEXANDRA GUIGUIC – moaşă la Movileşti.
MARIA C.EVULESCU – moaşă la Strehaia.
MARIA GORULESCU – moaşă la Botoşeşti.
DRAGA IONESCU – moaşă la Vânju Mare.
MARGARETA MARGINE – moaşă la Lumina.

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ

ELVIRA MARINESCU – moaşă la Spitalul din Turnu Severin.
MARIA MELINESCU – moaşă la Spitalul din Turnu-Severin.
MARIA PREDESCU – moaşă la Baia de Aramă.
MARIA RĂDOI – moaşă la Broscari.
STANA ROESCU – moaşă la Oprişor.
MARIA SPIRU GANGU – moaşă la Strehaia.
FILOFTEIA ŞTEFĂNESCU – moaşă la Strehaia.
SEVASTIŢA VIŞAN – moaşă la Colibaşi.

▶ **PERSONAL AUXILIAR:**

ANA FOLEA – bucătăreasă la Turnu-Severin la Spitalul Militar.
ELENA GHEORGHIU – bucătăreasă la Azilul de Infirmiere, Turnu-Severin.
MARIA GEORGESCU – spălătoreasă la Spitalul Grecesc, Turnu-Severin.
LIDIA TRĂISTARU – bucătăreasă la Spitalul Grecesc, Turnu-Severin.

Bibliografie: ANR, SANIC, fond Ministerul de Interne, Direcţia Generală a Serviciului Sanitar, dosar 8/1917, f. 4-6; 8

JUDEŢUL TELEORMAN

▶ **MEDICI**

MARIA MUREŞEANU-IONESCU – medic la Spitalul din Alexandria.

▶ **AGENT SANITAR**

DUMITRA ILIE – agent sanitar la Alexandria.

▶ **MOAŞE**

DUMITRA APOSTOL – moaşă la Piatra.
RADA BĂDESCU – moaşă Direcţia Sanitară Slobozia-Mândra.
ALEXANDRINA BORNAZ – moaşă la Cioceşti-Mândra.
ELENA CHERANA – moaşă la Alexandria.
ALEXANDRINA DUMITRU – moaşă la Merişani.
ELISABETA EFTIMIU – moaşă la Salcia.
GHERGHINA GÂDEA – moaşă la Butculescu.
MARIA GHEORGHIU – moaşă la Ciolăneşti.
CATERINA ILIESCU – moaşă la Brânceni.
MÂNDRA LIŢA – moaşă la Brânceni.
ANA C. MAICANU – moaşă la Spătărei.
PAULINA MONCEA – moaşă la Direcţia Sanitară Liţa.
ZOE NICOLESCU – moaşă la Spitalul din Alexandria.
ANA A. PETRESCU – moaşă la Spitalul din Zimnicea.
ELENA POPA – moaşă la Spitalul din Rosiorii de Vede.
TEODORA POPESCU – moaşă la Călineşti.
ELENA ŞTEFĂNESCU – moaşă la Scrioştea.
EMILIA TEODORESCU – moaşă la Peretu.
ZAMFIRA VASILESCU – moaşă la spitalul din Bragadiru.

▶ **INFIRMIERE**

FROSA DUMBRAVA – infirmieră la Zimnicea.
IRINA FLOREA MIU – infirmieră la Spitalul din Roşiorii de Vede.
IOANA FL. LUŢANU – infirmieră la Spitalul din Roşiorii de Vede.
LINA NENCIULESCU – infirmieră la Spitalul din Roşiorii de Vede.
DINA PREDESCU – infirmieră la Deparaţi.
NUŢA ION RICĂ – infirmieră la Deparaţi.
ZAMFIRA SAVORA – infirmieră la Deparaţi.
MARIA STĂNESCU – infirmieră la Spitalul din Zimnicea.
FLOREA STOENICĂ – infirmieră la Spitalul din Turnu-Măgurele.
NATALIA TEODORESCU – infirmieră la Spitalul din Turnu-Măgurele.
ELENA TUDORAŞ – infirmieră la Deparaţi
ALEXANDRINA VÂNĂTORU – infirmieră brevetată la spitalul din Alexandria.
ELIZA CAROL VINTĂR – infirmieră la Spitalul din Turnu-Măgurele.

▶ **PERSONAL AUXILIAR**

IOANA BECAN – bucătăreasă la Spitalul din Alexandria
LEANA D. CIURARIU – spălătoreasă la Spitalul din Roşiorii de Vede.
ANA DRĂGHICI – spălătoreasă Spitalul din Turnu-Magurele.
ALEXANDRINA MARINESCU – spălătoreasă la Spitalul din Alexandria.
ILEANA POPESCU – infirmieră la Spitalul din Zimnicea
ANA MIHĂILESCU – bucătăreasă la Spitalul din Turnu-Măgurele.
MARIA SIMON – bucătăreasă, spălătoreasă spitalul din Zimnicea.

Bibliografie: ANR, SANIC, fondul Ministerul de Interne, Direcţia Generală a Serviciului Sanitar, dosar 7/1918, f.1-5, f. 47; dosar 9/1918, f. 47

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

TÂRGU-JIU, JUDEȚUL GORJ

Au lucrat în Spitalul Crucii Roșii Române din Palatul Primăriei din Târgu-Jiu, 1916
TOȚA CARIBOL
VIORICA CARIBOL
BIȚA CĂLINESCU
NETTY CULCER
LILICUȚA DIMITRESCU
SURORILE MACICI
MAGDALENA MIHAIL
MĂRIOARA MILICESCU
ZOE MILICESCU
FROSA NEOTU
ECATERINA OTNESCU
MARGARETA POL
CONSTANȚA UDRIȘTE

Bibliografie: ANR, SANIC, fond Ministerul de Interne, Directia Generală a Serviciului Sanitar, dosar 3-1919, f. 3, 30, 30-32, 35, 37, 39

JUDEȚUL VÂLCEA

▶ **MEDICI**

VIRGINIA IONESCU – medic la Spitalul din Brezoiu.
SIMONA THEMA – medic la Spitalul din Drăgășani
PETRIA FILINCIOIU – infirmieră la Spitalul din Bălcești, Râmnicu Vâlcea.

▶ **MOAȘE**

MARIA MAICAN – moașă la Spitalul din Râmnicu-Vâlcea
ECATERINA ONAT – moașă Spitalul din Râmnicu-Vâlcea a plecat la Spitalul din Moldova
ELENA VASILESCU – moașă sub ocupația germană la Drăgășani.

Bibliografie: ANR, SANIC, fond Ministerul de Interne. Direcția Generală a Serviciului Sanitar, dosar 2/ 1918, vol. 1, p. 206. dosar 3/1919, f.3, 30-32, 35, 37, 39

GALAȚI, JUDEȚUL GALAȚI

▶ **MEDICI**

Maria Piassesschy – a lucrat ca la Galați, la secția de chirurgie a spitalului „Vasile Alecsandri".

▶ **INFIRMIERE VOLUNTARE**

CELESTINA ALEXANDRESCU
ELENA DENSUȘEANU
MARIA POENARU
ONORINA RIZU CATARGI
ELISA SEVERIN
MARIA STĂNCULESCU
ELENA DUMITRIU
CECILIA DRĂGĂNESCU
ELPIDA FOTIADE
MARTA FRANCIS REY – franțuzoaică
ELISA GRECEANU
CEREȘICA GRIGORESCU
NATALIA IOAN
ECATERINA IONESCU
PULCHERIA JANGOCI
FLORICA MĂNCIULESCU
OTILIA MILOȘ
ALEXANDRINA METAXA
MARIA OLTEANU
LUISA și ELENA PENSICI
MARIA POENARU
MARIA STĂNCULESCU
EUGENIA STOINOVICI
PAULINA VIORICĂ
ARIANNE TEODORU
CORNELIA TUDORIU
MARIA ANDREESCU
EMILIA BALLY
ROZALIA BARBIERI
ALINA BRĂILA
EGLANTINA R.CATARGI
ANNI C. CODREANU
MARIA CONSTANTINESCU
OLGA A. CONSTANTINIDE
VICTORIA COROZEL
ORTANSA și NICULINA CUCU
JENI DACIAN
OLGA DALL' ORSO

▶ **FARMACISTE**

EUGENIA BETUNI – asistent de farmacie, Galați
ANA FICHMAN – asistent de farmacie, Galați

Bibliografie: ANR, SANIC, fond Ministerul de Interne. Direcția Generală a Serviciului Sanitar, dosar 1/1918, vol.II, f. 92, 144, 149, 151, 238.

UAIC/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

GIURGIU, JUDEŢUL GIURGIU

▶ INFIRMIERE

ECATERINA BENGESCU – infirmieră la Spitalul „Regina Maria"

▶ MOAŞE

BĂLAŞA GEORGESCU – moaşă la Spitalul „Regina Maria".

Bibliografie: ANR, SANIC, fond Ministerul de Interne. Direcţia Generală a Serviciului Sanitar, dosar 2/ 1918, vol. 1, p. 206; dosar 3/1919,f.3,30-32,35,37,39.

CĂLĂRAŞI, JUDEŢUL IALOMIŢA

(în prezent judetul Călăraşi)

Raportul nr. 29 înaintat Direcţiei Sanitare a judeţului Ialomiţa în ziua de 9/22 ianuarie 1919, de către medicul spitalului Călăraşi, Dr. Pompeiu Gh. Samarian.

„Domnule Director General,

În cursul lunii decembrie, au intrat în spital 72 bolnavi exantematici, afară de cei rămaşi din noiembrie.

Trei infirmiere: Frosa Muşetescu, Zamfira Marian şi Ioana Ciobanu s-au contaminat făcându-şi datoria. Primele două sunt în covalescenţă, a treia în plină boală.

Din aprilie, când mi-am reluat serviciu şi până azi, necontenit am avut de îngrijit exantematici şi varioloşi. Tot personalul şi-a făcut cu prisosinţă datoria, plătind greu tribut bolii, [...].

Au căzut de tifos exantematic:

1. Maria Ceuşescu, fostă moaşe în spital.

2. [...]

3. Maria Bănescu, infirmieră, ieşită din serviciu.

4. Lina Turcu, infirmieră, ieşită din serviciu.

5. Frosa Muşetescu, infirmieră, în serviciu şi azi.

6. Zamfira Marian, infirmieră, în serviciu şi azi.

7. Ioana Ciobanu, infirmieră, în serviciu şi azi.

8. Tinca Pavelescu, moartă.

Aceasta din urmă, Tinca Pavelescu, a fost bolnavă de tifos exantematic şi, pe baza recomandării noastre, Direcţia (sanitară, n.n.) cu Nr. 14732, i-a acordat o recompensă de 100 de lei. Stimulată de aceasta, îngrijind şi varioloşi, s-a contaminat de variolă şi a murit.

Totdeauna am anunţat Direcţia sanitară, arătând meritele acestor modeste, dar fidele ajutoare ale noastre, cerând răsplătirea curajului şi devotamentului lor.

Funcţionam sub nemţi, în aşa mizerie, fără local propriu, fără baie, fără rufe, veşnic ameninţaţi când (în)cercam să protestăm, că într-adevăr, a trebuit mult curaj, un devotament şi o răbdare fără seamăn, ca să facem ce s-a făcut. Peste 1200 de bolnavi spitalizaţi şi peste 12 mii de consultaţii, ce s-au dat în interval de 9 luni, sunt mărturia celor de mai sus. [...]

Luni de zile a stat închisă între varioloşi Lina Vasiliu.

La rapoartele noastre Direcţiunea Sanitară ni-a răspuns cu ord. Nr. 14732 şi 26280, cerându-ne să facem propuneri deosebite pentru recompensarea celor merituoşi.

Socot a fi de datoria mea să amintesc de cele mai de sus, şi să-mi permit a vă propune recompensele ce merită cei ce au muncit.

Aprobând propunerea noastră se va şti de toţi că Domnia voastră apreciaţi şi răsplătiţi cum se cuvine, munca şi devotamentul, oricât de mic şi umil ar fi cel ce-şi face datoria.

Propuneri: 1. [...], 2. Meritul Sanitar cl. III şi o recompensă bănească pentru: [...], Frosa Muşetescu, Zamfira Marian, infirmieri în serviciu, 3. Recompensă bănească, pentru: Lina Vasiliu, Ioana Ciobanu, infirmiere în serviciu.

ROMANIAN NATIONAL UNIVERSITY LIBRARY

Vă mai rugăm a aproba suma de 100 lei, să facem o cruce de stejar cu o placă comemorativă pentru infirmiera Tinca Pavelescu, moartă în serviciu, la loc de cinste îngrijind de alţii. [...]."

Dr. Pompeiu Gh. Samarian,

Medic al Spitalului din Călăraşi

Rezoluţia domnului Director General al Serviciului Sanitar, publicat în „Buletinul Direcţiei Sanitare" nr. 3/1919.

„Se va face M.S. Regelui propunerea motivată pentru decorările propuse de d-l dr. Samarian. Se acordă o recompensă de 100 de lei persoanelor propuse şi una sută lei pentru comemorarea infirmierei Tinca Pavelescu. Dr. Sion. [...] „

URZICENI

ELENA CRISTESCU – moaşă la spitalul din Urziceni, 1918.

IAŞI

▶ **FARMACISTE**

EUGENIA M. IOMIDA – asistent de farmacie.
MADELEINE DUMITRIU – asistent de farmacie.

HUŞI

MARIA I. COSTIN – asistent de farmacie, Huşi.

SAMARIAN, Pompei Gh. *Oraşul Călăraşi în timpul ocupaţiunei streine (27 noembrie 1916 – 30 octombrie 1918). Spitalul din Călăraşi şi serviciul sanitar al oraşului Călăraşi şi judeţului Ialomiţa în timpul ocupaţiei, tifosul exantematic şi variola.* Bucureşti: Tipografia „Cultura", 1919, p. 36-38 – Raportul nr. 29 înaintat *Direcţiei Sanitare a judeţului Ialomiţa* în ziua de 9/22 ianuarie 1919).

(prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu)

FEMEI IMPLICATE ÎN ÎNGRIJIREA RĂNIŢILOR DIN SPITALELE MILITARE DIN TRANSILVANIA

După revenirea autorităţilor austro-ungare în oraş (septembrie-octombrie 1916), o mare parte dintre doamnele şi domnişoarele de etnie română din Braşov au fost acuzate de colaborare cu inamicul în perioda ocupaţiei româneşti a zonei şi implicate într-un proces cunoscut în epocă sub numele de „Procesul Crucii Roşii" şi judecate de Tribunalul Marţial din Cluj. Multe dintre acestea au reuşit însă să scape, retrăgându-se cu armatele române, ca de altfel multe alte familii din Braşov şi Ţara Bârsei.

▶ **BRAŞOV**

MARIA ONCIOIU – decorată pentru activitatea desfăşurată în cadrul Crucii Roşii austro-ungare cu „Crucea de argint pentru merite", iar pentru cea desfăşurată pe frontul românesc cu Ordinul Crucea „Regina Maria".

LIA G. DIMA – fiica compozitorului Gheorghe Dima.

MARIA G. DIMA – soţia compozitorului Gheorghe Dima.

MARIA DUŞOIU

MARIA IVASCO

ECATERINA MAXIM

MARIA MAXIMILIAN – condamnată la un nouă luni de închisoare pentru colaborarea cu Crucea Roşie Română.

MARIA MOGA

MARGARITA PIZO

MARIA SUCIU

DOCUMENTARE UNIVERSITY LIBRARY

► SIBIU

MARIA BUCEŞAN – superioara Spitalului Militar de rezervă.
MARIA RADU – soră de caritate.
VETURIA LEPĂDATU – soră de caritate, condamnată şi aceasta pentru „înaltă trădare".
VIRGINIA ITTU – soră de caritate, soţia medicului-şef al spitalului, Nicolae Ittu.
ANA VOILEANU – soră de caritate.
ELENA MUNTEAN – soră de caritate.

► LUGOJ

Au fost decorate pentru meritele câştigate în serviciul Crucii Roşii, următoarele doamne:
LUCREŢIA FRENŢIU
NELLA STEFANI-FLORESCU
LETIŢIA MAIER
Dr. MIRELA POPA-ANDREI.

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

VI. SLUJITOARELE DOMNULUI

„Din viața noastră pașnică, nevoiți am fost să ieșim la război. Nu pentru a nedreptăți pe cineva, ci pentru a ni se recunoaște dreptatea noastră și a ni se împlini dorința noastră de veacuri, adică, dezrobirea pământului strămoșesc și unirea tuturor românilor. Suntem deci într-un război sfânt și trebuie să ne facem datoria până la jertfirea vieții pentru țară și neam."[1]

Pimen, Mitropolitul Moldovei și Sucevei

„Noi călugărițele și călugării ne-am pus în nesiguranța vieții pentru tron și pentru țară și am slujit cu credință și am mers în război cu toată conștiința, în ajutorul răniților pentru care am muncit cu sentiment sfânt, să le ajutăm în suferință. Noi ne-am împlinit datoria nu ca niște oameni, ci ca niște ostași ai Domnului și ai țării noastre, făcând «ascultarea» până la capăt, la terminarea războiului. Așa să ne ajute Dumnezeu, după conștiința cu care am slujit țara cu dragoste de cetățeancă română și de ardeleancă"[2]

Maica Mina Hociotă

Participarea călugărițelor la războiul de reîntregire este o pagină de istorie mai puțin cunoscută publicului larg. Dincolo de smerenia specifică slujirii monahale, se cuvine să le aducem în lumina conștiințelor noastre, cu faptele lor pline de iubire pentru semeni și nobila lor contribuție la împlinirea deziderатului unirii și al libertății naționale, dorit cu ardoare de generații întregi. Reconstituirea celor petrecute va avea întotdeauna un caracter parțial sau insuficient, dar acest lucru nu va diminua prețuirea și recunoștința pe care le-o purtăm și le-o vom purta.

În scrisoarea pastorală din 17/30 ianuarie 1913, Mitropolitul Pimen Georgescu (1909-1934) a adresat cinului monahal din mănăstirile eparhiilor Moldovei un îndemn semnificativ, ce avea să fie împlinit cu credință nezdruncinată și neostenită dragoste până la jertfa supremă: *„Deși călugărismul* (sic!) *... e chemat de a fi în liniște..., adevărata călugărie se desăvârșește nu numai în rugăciuni și îndeletniciri duhovnicești, ci, unite cu acestea, să fie și fapte, care să aducă foloase omenirii la toate cerințele vieții [...] În adevăr, care altă faptă va fi mai bună înaintea lui Dumnezeu, decât aceea de a îngriji de ostașul viteaz rănit și căzut în luptă, din a cărui rană curge sânge pornit dintr-o inimă caldă pentru țară și pentru neamul lui! Și câtă mulțumire unită cu recunoștință, pleacă din sufletul celui*

1. Pimen Georgescu. *Din vremea marelui război*. București: Socec, 1919, p. 25.

2. Grigore N. Popescu. Călugării și călugărițele din Moldova. Activitatea lor în timpul războiului. În: *Preoțimea română și întregirea neamului. Chipuri, fapte, suferinți și pilde pentru viitor*. Vol. 1. București: Tipografia „Vremea", 1940, p. 90.

rănit şi suferind, care, departe de mamă şi familie, întâlneşte o mână bună pentru el, care cu blândeţe spălându-i şi legându-i rana îl scapă de la moarte, şi-i dă nădejde de a se întoarce la ai săi şi a vedea roadele sângelui vărsat pentru ţara lui. Iată idealul călugărismului! [...] E vremea ca toţi fiii ţării, de orice stare şi orice vârstă, să aducă jertfa cuvenită, căci zilele grele sunt. Călugăriţele din mănăstirile noastre să vegheze şi să se pregătească. Cele bătrâne în singurătate să se roage lui Dumnezeu pentru ţară şi oastea noastră; cele tinere în corturi şi spitale să îngrijească de răniţi."[3]

Curând, în vederea instruirii ca infirmiere a monahiilor, Mitropolitul Pimen a solicitat şi a primit din partea mănăstirilor, liste cu numele celor potrivite pentru o asemenea slujire: de la mănăstirea Văratec 62 de maici, 42 de la mănăstirea Agapia, iar de la mănăstirea Agafton, 25.[4] În aceeaşi perioadă, pe baza acestui angajament voluntar al călugăriţelor, Mitropolitul Moldovei a înaintat Ministerului de Război şi preşedintei Societăţii Crucea Roşie Română, principesa Maria Moruzi, cererea de a delega în mijlocul obştilor monahale medici care să le instruiască, aceştia predând ulterior monahiilor cursuri de igienă, anatomie, mică chirurgie, bandaje şi aparate de fracturi.[5] În perioada neutralităţii, o altă etapă esenţială în formarea medicală a corpului de infirmiere călugăriţe, ulterior implicate în serviciul armatei, s-a realizat prin participarea lor la cursurile organizate de Institutul Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti.

În octombrie 1914, comitetul de conducere a comunicat printr-o scrisoare Mitropolitului Pimen intenţia reginei de a instrui monahii *„[...] în Institutul său pentru situaţii de război"*[6].

Doar din mănăstirile Mitropoliei Moldovei au beneficiat de această instruire de specialitate un număr de aproximativ 115 călugăriţe, unele aflate sub coordonarea monahiei Ana Ghenovici – conducătoarea echipei călugăriţelor din Institutul de Caritate şi Serviciul Crucii Roşii, altele îndrumate de monahia Eupraxia Macri la spitalul din Târgu-Neamţ.[7] Invitaţii similare de colaborare din partea Crucii Roşii Române au fost înaintate prin intermediul Mitropoliilor şi altor mănăstiri, acestea răspunzând cu bunăvoinţă apelului.[8] În acelaşi an 1914, la solicitarea de a prezenta o listă cu monahiile disponibile să intre în serviciul sanitar al armatei, adresată de Mitropolitul Primat Konon Arămescu-Donici (1912-1918) mănăstirii Pasărea, maica stareţă Porfiria Dumitrescu a răspuns neîntârziat recomandând un număr de zece monahii.[9] Cu siguranţă, monahiile propuse de maicile stareţe aveau firi energice şi erau înzestrate cu o îndemânare deosebită, unită cu virtuţi sufleteşti care au ajutat nemijlocit la tămăduirea bolnavilor încredinţaţi.

Dacă faza instruirii teoretice se încheia cu recapitularea şi verificarea cunoştinţelor acumulate[10], cursurile se desăvârşeau în practica din spitale şi sanatorii şi erau absolvite printr-un examen final. În acest sens este relevant „Brevetul de Capacitate pentru îngrijirea bolnavilor" nr. 32 al monahiei

---

3. Daniel Isai. Implicarea monahismului din Moldova în alinarea suferinţei din perioada Primului Război Mondial (1916-1918). *Teologie şi Viaţă*. [online], 2012, nr. 1-4, p. 236-237. [Accesat 18 ianuarie 2017]. Disponibil la: http://www.teologiesiviata.ro/sites/default/files/articol/pdf/2012/04/24_implicarea_monahismului_-_d._isai.pdf

4. *Ibidem*, p. 237.

5. *Ibidem*. Petru Pinca. Activitatea călugărilor şi călugăriţelor în primul război. *Astra blăjeană*, 2011, nr. 2, p. 12.

6. Daniel Isai. *Op. cit.*, p. 238. [Accesat la 18 ianuarie 2017]. Disponibil la: http://www.teologiesiviata.ro/sites/default/files/articol/pdf/2012/04/24_implicarea_monahismului_-_d._isai.pdf

7. *Ibidem*, p. 241-242. Iosefina Giosanu. *Duhovnicie – filantropie la mănăstirea Văratec: tradiţie, continuitate şi înnoire*. Bucureşti: Paideia, 2015, p. 131, nota 84.

8. Petru Pinca. *Op. cit.*, p. 13.

9. Mihai-Bogdan Atanasiu; Mihaela Palade. *Mănăstirea Pasărea: credinţă, artă, educaţie*. Bucureşti: Basilica, 2013, p. 48-49, nota 203.

10. Daniel Isai. *Op. cit.*, p. 237, nota 2 [Accesat la 18 ianuarie 2017]. Disponibil la: http://www.teologiesiviata.ro/sites/default/files/articol/pdf/2012/04/24_implicarea_monahismului_-_d._isai.pdf

Galenia Petrăcescu din mănăstirea Agapia, absolventă a Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" la 8/21 mai 1916.

În primăvara anului 1915, entuziasmată de prestaţia monahiilor din mănăstirile moldave, regina Elisabeta scria Mitropolitului Pimen: *„Cu mare bucurie am fost de faţă la examenele maicilor, care au răspuns cu mare inteligenţă şi care au fost foarte lăudate, de toţi cei care le-au văzut la lucru."*[11] De altfel, buna pregătire în formarea lor sanitară şi priceperea excepţională aveau să fie cunoscute cu prisosinţă mai târziu în salvarea, tratarea şi recuperarea miilor de soldaţi răniţi, bolnavi şi invalizi.

În 15/28 august 1916, Mitropolitul Primat al României, Konon adresa un *Apel* către toţi preoţii din Eparhia Ungrovlahiei, înştiinţându-i: *„[...] vă rugăm să binevoiţi a şti că Noi, în conformitate cu dorinţa generală am hotărât să se ia imediat măsuri ca pretutindeni clerul ortodox să binecuvânteze şi să încurajeze pe ostaşii noştri, care cu atâta avânt pleacă să se jertfească pentru mărirea şi gloria neamului nostru. Pentru care am dispus să se facă în toate bisericile din păzita Eparhie pe care o păstorim împreună cu P.P.S.S. Ierarhi Eparhioţi, anume orânduind cuvenitele rugăciuni pentru strălucita izbândă a oştirilor române."* Câteva zile mai târziu, în 20 august/2 septembrie 1916, Mitropolitul Pimen transmitea printr-o *Scrisoare*, bunilor români creştini din cuprinsul Mitropoliei Moldovei şi Sucevei, îndemnuri la muncă şi jertfă. Preoţii erau chemaţi să meargă în fruntea armatei *„[...] cu Crucea în mână, căci oştirea e creştină"*, iar călugării şi călugăriţele de la „Crucea Roşie", să îngrijească soldaţii răniţi şi să-i îmbărbăteze.[12]

Intrarea României în război şi aceste *Apeluri* au determinat convocarea monahiilor pregătite anterior pentru activităţi sanitare.

În calitate de surori de caritate sau infirmiere, îngrijitoare sau supraveghetoare, ele au fost repartizate în spitale militare permanente şi provizorii, în infirmerii improvizate sau direct pe front, acolo unde lupta armata română.[13] De la mănăstirea Văratec, un număr de cel puţin cincisprezece măicuţe infirmiere au activat în afara mănăstirii la Spitalul fix al Crucii Roşii – Filiala Piatra Neamţ, Spitalul Militar nr. 252 din Vaslui, Spitalul „Precista" din Roman, Spitalul Neamţ 33/c – centru de infirmi, Spitalul nr. 267 – Viliana Iaşi.[14] Altele au funcţionat la Spitalul Militar de campanie pentru răniţi şi convalescenţi din Mănăstirea Văratec, denumit „Spitalul Neamţ 32 C"[15]. Acesta a fost înfiinţat prin hotărârea Ministerului de Război, Direcţiunea Generală a Serviciului Sanitar şi cu acceptul şi conlucrarea stăreţiei mănăstirii[16], amenajarea lui necesitând anumite măsuri organizatorice. O parte dintre casele maicilor au fost cedate, funcţionând ulterior ca pavilioane ale spitalului; au fost rechiziţionate diverse obiecte şi s-au realizat dotările necesare demersului medical, s-au instalat băi şi bucătării.[17] În privinţa

11. Maria Giosanu, *Mănăstirea Agapia: memorie în imagini 1860-1960*. Ed. Călin JECKEL, Dragoş DÂSCĂ. Iaşi: Doxologia, [s.a.].

12. Episcopia Catolică de la Iaşi a adresat şi ea la 16/29 august o *Pastorală* preoţilor subalterni, cerându-le să înalţe *„ruga către Atotputernicul spre a apăra ţara de orice rău, să binecuvinteze pe voinicii luptători care pleacă la luptă pentru mărirea Patriei şi să conducă armatele române la victorie."* De asemenea, Marele Rabin, dr. I. Rabinovici a făcut un Apel ca în toate Sinagogile să se înalţe rugi către Atotputernicul pentru gloria neamului românesc, a regelui şi a armatei române (cf. *Evreii din România în războiul de reîntregire a ţării: 1916-1919*. Volum alcătuit de Dumitru Hîncu. Selecţia materialului Lya Benjamin. Prefaţator Constantin Antip. Bucureşti: Hasefer, 1996, p. 34; Ion Agrigoroaiei. *Iaşii în anii 1916-1918*. Vol 1: *Opinie publică şi stare de spirit în timp de război, 1916-1918*. Iaşi: Anteros, 1998, p. 38-39.)

13. Sorin Grumuş. Mănăstirea Văratic, spital militar provizoriu în Războiul pentru Întregirea României. În: *Revista Melidonium, revistă de cultură, artă, tradiţii, credinţă, istorie, educaţie* [online]. 18 mai 2017 [Accesat la 27 mai 2017]. Disponibil la: https://melidonium.ro/2017/05/18/manastirea-varatic-spital-militar-provizoriu-in-razboiul-pentru-intregirea-romaniei/

14. Iosefina Giosanu. *Op. cit.*, p. 130-131, 133, notele 84-86, 88, 89.

15. *Ibidem*, p. 138.

16. *Ibidem*.

17. *Ibidem*, p. 141, nota 99.

personalului, în mănăstire au rămas doar monahiile cu calificare medicală mai în vârstă (de peste 45 de ani), celelalte mergând la mănăstirea Agapia, unde a fost înfiinţat un orfelinat de fete. Spitalul adăpostit de mănăstirea Văratec a devenit funcţional din august 1916, capacitatea maximă fiind de 700 de paturi. Sub atenta supraveghere a maicii stareţe Zenaida Racliş (1909-1926), întreaga comunitate de monahii surori de caritate şi-a îndeplinit cu abnegaţie îndatoririle, de la schimbarea pansamentelor şi a lenjeriilor, la întreţinerea curăţeniei, gătitul sau servirea mesei. Menţinându-l prin muncă asiduă constantă la un nivel de funcţionare benefic pentru cei îngrijiţi, spitalul adăpostea în octombrie 1916, 574 răniţi.[18] A fost desfiinţat la finele anului 1918, odată cu plecarea ultimului lot de internaţi.[19]

Maicile infirmiere din mănăstirea Agapia au fost *„[...] încartiruite aproape la toate spitalele din regiune pentru îngrijirea răniţilor"*[20], asemenea şi cele de la mănăstiriea Adam[21]. Mănăstirea Războieni în frunte cu maica stareţă Evghenia Arhip a contribuit *„[...] material şi moral la ajutorarea ostaşilor răniţi"*[22]. Îndeplinindu-şi cu destoinicie datoria, şaisprezece călugăriţe şi două novice din mănăstirea Agafton au fost repartizate la spitalele de răniţi ce au funcţionat în Botoşani, dar şi în alte zone.[23] Mărturia monahiei Varvara Predescu, stareţa mănăstirii Surpatele din judeţul Vâlcea ne edifică asupra durităţii experienţei de infirmieră, mobilizată în funcţie de evoluţiile liniei frontului. Actualizând în memoria noastră sacrificiile lor excepţionale, maica reface acest drum anevoios şi plin de neajunsuri, creionând în egală măsură un tablou al detaliilor istorice, dar mai ales o confesiune. Având alături pe monahia Neonila Predescu şi pe sora[24] Ecaterina Ionescu, maica stareţă Varvara scria în perioda interbelică: *„În anul 1916, am urmat cursurile pentru Crucea Roşie, la Sfânta Mânăstire Dintr-un Lemn, învăţând teoria mică, predată de două ori pe săptămână. În ziua de 15 august 1916 am fost mobilizate pentru spitalul Râmnicul Vâlcea (sic) nr. 33-34 regimentul 2 Vâlcea, făcând serviciul cu domnul doctor Odobescu. Spitalul s-a format în clădirea Seminarului din Râmnicul Vâlcea, unde am îngrijit de răniţi. În ziua de 8 noiembrie s-a evacuat spitalul la Galaţi, la Teatrul Central. În Galaţi am stat 2 luni, până la 1 ianuarie, de unde am fost nevoiţi să plecăm în direcţia Dorohoiului. În Dorohoi ni s-a pus la dispoziţie localul tribunalului. Tribunalul l-am găsit într-o murdărie nemaipomenită, iar noi am fost muncite ca nişte roabe până l-am scos la lumină, îngrijind şi de bolnavi şi fiind forţate prea mult la munca brută, ne-am îmbolnăvit de plămâni şi neavând mijloace să ne căutăm am suferit până la sfârşit boala de care suferim şi astăzi. Din Dorohoi ne-a evacuat cu spitalul în comuna Folteşti judeţul Covurlui, unde am avut ca doctor pe domnul maior Atanasiu, făcând serviciul în barăci. În Folteşti am stat 5 luni, de unde apoi ne-a evacuat cu spitalul în comuna Bereşti, acelaşi judeţ. În spitalul din Bereşti am îngrijit răniţii de la Mărăşeşti, până la desfiinţarea spitalului în luna august 1918. De la Bereşti ne-am transportat la Galaţi, unde spitalul a fost predat la Crucea Roşie, iar noi am rămas fără nici un serviciu, ajungând muritoare de foame pe străzile din Galaţi."*[25] Un itinerar asemănător au urmat şi monahiile Ecaterina

18. *Ibidem*, p. 143.

19. Claudiu Constantin Cotan. *Biserica Ortodoxă Română în timpul Primului Război Mondial*. Bucureşti: Editura Universitară, 2015, p. 244, nota 658.

20. Eustochia Ciucan. *Mînăstirea Agapia*. Iaşi: Mitropolia Moldovei şi Sucevei, 1989, p. 44.

21. Sorin Geacu. *Mănăstirea Adam: schiţă monografică*. Tipărită cu binecuvântarea Prea Sfinţitului Dr. Casian Crăciun Episcopul Dunării de Jos. Galaţi: Editura Episcopiei Galaţiului şi Dunării de Jos, 1998, p. 24, 32.

22. Maria Burlă. File din istoria vieţii monahale de la Războieni. *Doxologia.ro* [online]. 26 martie 2015 [Accesat 3 aprilie 2017]. Disponibil la: https://doxologia.ro/viata-bisericii/documentar/file-din-istoria-vietii-monahale-de-la-razboieni.

23. Alexandru H. Simionescu. *Mănăstirea Agafton din jud. Botoşani*. Botoşani: Tipografia „Munca", 1929, p. 45.

24. Soră aici cu sensul de novice, etapă premergătoare intrării în monahism.

25. Grigore N. Popescu. Călugării şi călugăriţele din Moldova. Activitatea lor în timpul războiului. În: *Preoţimea română şi întregirea neamului. Chipuri, fapte, suferinţi şi pilde pentru viitor*. Vol. 1. Bucureşti: Tipografia „Vremea", 1940, p. 89.

şi Frevonia Miclăuş de la mănăstirea Horezu (Hurezi). De la începutul războiului până la 12/25 mai 1918, maicile şi-au desfăşurat activitatea la Spitalele de Campanie nr. 63, 38, 291 şi 250 din Vaslui, *„[...] devenind mamele şi surorile răniţilor, veghind la căpătâiul lor şi dându-le îngrijirile necesare, precum şi sfaturi folositoare în suferinţele lor."*[26] Din obştea Mănăstirii Suzana, cu binecuvântarea maicii stareţe Tomaida Perlea, au plecat în 1914 să urmeze cursurile Crucii Roşii, cinci măicuţe. Şi ele au fost angajate în misiunile de ajutorare a răniţilor în perioada războiului.[27] Registrul Matricol al mănăstirii Ţigăneşti păstrează numele a opt monahii care au slujit la Crucea Roşie.[28] De asemenea şi mănăstirea dobrogeană Celic-Dere şi-a adus contribuţia la serviciul sanitar, prin maicile care *„[...] au lucrat ca surori medicale la Spitale militare sau Orfelinate."*[29]

În contextul punerii la dispoziţia Comitetului Sanitar Central de către Mitropolitul Pimen, a tuturor mănăstirilor Moldovei[30], la nivelul comunităţilor monahale s-au desfăşurat activităţi semnificative, a căror amploare şi diversitate au reuşit să întâmpine şi să acopere din nevoile cu care s-a confruntat armata română angajată în luptă, dar şi societatea civilă atât de încercată, în primul rând orfanii de război şi refugiaţii.

Numeroase obşti monahale şi-au asumat în timpul războiului sarcina ocrotirii copiilor rămaşi fără părinţi, familii sau rude, împlinind cuvântul evanghelic: *„Cucernicia curată şi neîntinată înaintea lui Dumnezeu şi Tatăl, aceasta este: să cercetăm pe orfani şi pe văduve în necazurile lor."* (Iacov 1, 27) Maicile au devenit astfel adevărate mame pentru orfane. Fetiţele sau copilele s-au bucurat nu doar de îngrijirea şi protecţia din perioada războiului, ci au rămas să fie crescute şi educate până la vârsta majoratului, unele alegând să devină monahii. În locul unei vieţi de restrişte, expuse dezumanizării, orfanele de război s-au putut dezvolta în ambianţa iubirii maicilor, a familiei obştii monahale. La nivelul mănăstirilor Agapia şi Văratec, în colaborare cu *Societatea Ortodoxă a Femeilor Române* au fost înfiinţate începând din septembrie 1917, două orfelinate, fiecare cu o capacitate de 400 de locuri. De la Iaşi au fost aduse călugăriţe infirmiere pentru a asigura asistenţa medicală, iar două maici învăţătoare au asigurat educaţia copiilor pentru ciclul primar: Eupraxia Macri la Agapia şi Natalia Bolberiţă la Văratec".[31] O formă de şcolarizare practică au reprezentat-o atelierele mănăstirilor, unde fetele mai mari au deprins meşteşugul torsului lânii şi al ţesutului covoarelor.[32] Un alt orfelinat semnificativ pentru evoluţia lui benefică, ale cărui baze au fost puse în această perioadă de către maica stareţă Epiharia Moisescu (1870-1943) din Mănăstirea Horezu, împreună cu nepoatele ei, călugăriţele Olga şi Teodosia Gologan, a fost cel de la Mănăstirea Bistriţa, judeţul Vâlcea.[33]

---

26. Irina Gavrilă. Maicile Arhimandrite Ecaterina şi Frevonia Miclăuş. *Misiunea* [online]. 2014, nr. 1, p. 119 [Accesat la 4 mai 2017]. Disponibil la: http://arhiepiscopiaramnicului.ro/sites/default/files/arhiepiscopiaramnicului/publicatii/atasamente/2016/06/revista-misiunea-nr.1.pdf; Claudiu COTAN. Orthodox Clergy of Oltenia During the First World War. *Research and Science Today* [online]. Decembrie 2016, nr. 2, p. 14 [Accesat 19 martie 2017]. Disponibil la: https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=494896
27. Informaţii din corespondenţa cu *Patriarhia Bisericii Ortodoxe Române*, mai 2017.
28. Timotei Aioanei, Teofil Anastasoaie, Victor Simion, Eufimia Popa. *Mănăstirea Ţigăneşti: candela Codrilor Vlăsiei*. Bucureşti: Editura Basilica, 2010, p. 9. Informaţii din corespondenţa cu *Patriarhia Bisericii Ortodoxe Române*, mai 2017.
29. Iustina Topcean. *O candelă de veghe: Mănăstirea Celic-Dere*. Sibiu: Editura Andreiană, 2013, p. 61, nota 127.
30. Claudiu Constantin Cotan. *Op. cit.*, p. 244.
31. Daniel Isai. *Op. cit.*, p. 243. [Accesat la 20 ianuarie 2017]. Disponibil la: http://www.teologiesiviata.ro/sites/default/files/articol/pdf/2012/04/24_implicarea_monahismului_-_d._isai.pdf
32. *Ibidem*.
33. Claudiu Cotan. *Op. cit.*, p. 14 [Accesat 19 martie 2017]. Disponibil la: https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=494896

La sfârşitul războiului, maicile de la mănăstirea Pasărea aveau în grijă şaptesprezece fetiţe, pentru ca după război, un alt orfelinat să fie întemeiat cu sprijinul reginei Maria la mănăstirea Suzana.[34]

Consemnarea unei impresionante fapte de milostenie împlinită de măicuţele mănăstirii Pasărea, faţă de un grup de soldaţi români luaţi prizonieri, o datorăm Sabinei Cantacuzino: *„Văzând starea lor deplorabilă, curajoase, măicuţele au cerut permisiunea (la etapă) de a-i avea ca oaspeţi la slujba de pomenire organizată sâmbăta, prilej cu care, la încheiere să le poată oferi o agapă. [...] printre maici s-au strâns 95 de lei pentru carne şi vin. Multe au dat păsări de li s-a fiert o ciorbă, au făcut colivă şi varză cu carne. A fost un adevărat banchet pentru ei, cu trei feluri de mâncare din belşug. ...După rugăciunea, la care am asistat şi noi, soldaţii s-au aşezat toţi la masa cea lungă, maicile circulau împrejur, îi serveau şi le vorbeau cu dragoste. Bieţii oameni erau într-o stare de jale, slabi morţi, murdari, desculţi, curgeau zdrenţele de pe ei. S-au găsit pentru cei mai goi câteva cămăşi, ismene, ciorapi, flanele şi chiar pantofi. Fiecare a primit, pe lângă pâinea, pe lângă strachina lui, şi un ştergar. Maicile au promis să le mai facă ciorapi de lână, flanele şi chiar rufe. ... se crease o atmosferă de caldă simpatie care le-a făcut tot atâta bine, cred, ca şi prânzul."*[35]

Din atelierele mănăstirilor Văratec şi Agapia au plecat spre soldaţii răniţi ai armatei române însemnate cantităţi de albituri şi tifon pentru pansamente; s-au lucrat perne, cearceafuri, prosoape, ciorapi, mănuşi şi plăpumi pentru ostaşi[36]. Şi alte obşti mai mici au contribuit la înzestrarea armatei. La schitul Războieni s-au lucrat articole de îmbrăcăminte, iar la mănăstirea Agafton, ciorapi şi lenjerie pentru soldaţi.[37] Această ultimă mănăstire a găzduit 153 de refugiaţi în perioada 25 decembrie/7 ianuarie 1916 – 1/14 iunie 1918.[38] O altă formă de susţinere a armatei a constat în donaţii de animale şi de pământ.[39]

Fără rugăciunea neîncetată şi curajul măicuţelor, toate acestea n-ar fi fost posibile în urgia pe care au avut-o de înfruntat. Rămân un model de dăruire şi sacrificiu exemplar, mai ales că, în urma apariţiei şi extinderii unor boli specifice condiţiilor de război: *„[...] tifosul exantematic, febra tifoidă, holera, scarlatina, gălbinarea, variola, tuberculoza şi dizenteria"*[40], unele dintre maicile infirmiere nu s-au mai întors niciodată la mănăstiri. La Văratec, la sfârşitul războiului, din cele 60 de maici plecate ca surori de caritate, doar treizeci şi opt au revenit acasă, cinci au murit, una era bolnavă, nouă încă activau în diverse spitale, iar şapte erau date dispărute.[41]

Dacă unele dintre ele au primit încă din anii 1917-1918 recunoştinţa patriei, decorate fiind cu Ordinul Crucea „Regina Maria", altele s-au bucurat şi de preţuirea militarilor germani, atunci când, rămase la datorie în spitalele din Bucureştiul ocupat, *„[...] au fost de un real folos în îngrijirea răniţilor* prizonieri. În cele din urmă, apreciindu-le dăruirea, *„[...] le-a făcut posibilă trecerea prin frontul de pe Siret în Modova, gratificându-le cu medalii ale Crucii Roşii germane, pentru activitatea lor."*[42]

---

34. Informaţii din corespondenţa cu *Patriarhia Bisericii Ortodoxe Române*, mai 2017.
35. Sabina Cantacuzino. *Din viaţa familiei Ion C. Brătianu: 1914-1919: cu un adaos de însemnări: 1870-1941*. Ed. a 3-a, rev., note, indice şi ed. îngrijită de Elisabeta Simion. Vol. 2. Bucureşti: Humanitas, 2014, p. 124.
36. Claudiu Constantin Cotan. *Op. cit.*, p. 244.
37. Adrian Ignat. *Aportul bisericii la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*. Bucureşti: Editura Universitară, 2011, p. 209-210.
38. Alexandru H. Simionescu. *Op. cit.*, p. 47-48.
39. Claudiu Constantin Cotan. *Op. cit.*, p. 244.
40. Emilian Lovişteanul. Arhiepiscopia Iaşilor: Aspecte din Primul Război Mondial (1916-1918). *Misiunea* [online]. 2015, nr. 1, p. 46 [Accesat la 4 mai 2017]. Disponibil la: http://www.apops.ro/ciorbea/res/downloads/revista-misiunea-nr.2.pdf
41. Sorin Grumuş. *Op. cit.* [Accesat la 21 martie 2017]. Disponibil la: https://melidonium.ro/2017/05/18/manastirea-varatic-spital-militar-provizoriu-in-razboiul-pentru-intregirea-romaniei/
42. Grigore N. Popescu. *Op. cit.*, p. 88.

Renunţând la retragerea din lume specifică monahismului, maicile şi-au oferit necondiţionat casele celor în nevoie – bolnavi, invalizi, bătrâni, refugiaţi, copii, uneori transformându-le pentru soldaţii răniţi, după mai vechiul chip al bolniţelor. Ieşind dintre zidurile mănăstirii ca să ajute oastea ca infirmiere, maicile au rămas prin faptele lor pe deplin călugăriţe, cei alinaţi în dureri, greutăţi şi lipsuri, negăsindu-şi cuvinte de mulţumire pe măsura preţuirii de care s-au bucurat. Mergând în slujirea lor cu sacrificiul până la capăt, unele dintre ele au murit ca nişte ostaşi la datorie. Numele lor vor sta pururea alături de toţi cei care, într-un fel sau altul, într-un mod mai mult sau mai puţin vizibil, au participat la naşterea României Mari. **Alina Paraschiv**

Apelul I.P.S. Mitropolit Primat

către toţi P.P.S.S. Episcopi Eparhioţi ai Sfintei Mitropolii a Ungrovlahiei.

Prea Sfinţite Părinte,

Acum a sosit vremea care sfinţeşte pe toţi şi ne aşteaptă dreapta realizare a visurilor părinţilor şi străbunilor neamului românesc. După iconomia dumnezeiască vedem cum se petrec lucruri extraordinare împrejurul Ţării noastre. În aceste momente pretutindeni a sunat ora deşteptării cu toate mişcările necesare şi în această clipă în care armata română binecredincioasă porneşte la luptă pentru a înfăptui idealul naţional al neamului nostru, cu toţii trebuie să avem: sus inimile, cu credinţa tare în Cel Atotputernic. Gândul tuturor se îndreaptă cu încredere în bunătatea şi ajutorul dumnezeiesc spre întărirea sufletească în credinţa strămoşească, care a susţinut pe părinţii şi strămoşii noştri în toate grelele şi periculoasele împrejurări, prin care ne-am strecurat şi pe care străbunii noştri au fost siliţi a le înfrunta de-a lungul veacurilor, spre a păstra şi înălţa moştenirea şi Patria străbună.

Să rugăm pe Dumnezeu pentru împuternicirea, bărbăţia, curajul şi completa sănătate a iubitului nostru Rege Ferdinand I, dimpreună cu toată viteaza armată, pe care Providenţa dumnezeiască l-a destinat ca să scoată sabia contra duşmanilor comuni neamului, dăruindu-le tuturor izbândă desăvârşită spre înfăptuirea marelui ideal naţional.

În consecinţă vă rugăm să binevoiţi a şti că Noi, în conformitate cu dorinţa generală am hotărât să se ia imediat măsuri ca pretutindeni clerul ortodox să binecuvânteze şi să încurajeze pe ostaşii noştri, care cu atâta avânt pleacă să se jertfească pentru mărirea şi gloria neamului nostru. Pentru care am dispus să se facă în toate bisericile din, de Dumnezeu păzita Eparhie pe care o păstorim împreună cu P.P.S.S. Ierarhi Eparhioţi, anume orânduind cuvenitele rugăciuni pentru strălucita izbândă a oştirilor române.

Rugăciunile acestea sunt: 1. Pomenirile în Sfântul Altar şi Ecteniile Mari la Sfânta Liturghie; şi 2. Azi imediat după Sfânta Liturghie să se facă Te Deum pentru război, după cum prevede cartea Te Deum a Sfântului Sinod.

† *Konon Arhiepiscop şi Mitropolit al Ungrovlahiei.*
15 /28 august 1916

(*Biserica Ortodoxă Română*, anul XL, nr. 5-6, august-septembrie 1916, p. 359-360.)

Scrisoarea I.P.S. Pimen Mitropolitul Moldovei şi Sucevei către preoţii Moldovei, în vreme de război

Iubite Părinte,

După o aşteptare de veacuri, ceasul a sunat!

Împlinirea dorinţei ce(le)i sfinte, pentru unirea cu fraţii noştrii s-a apropiat.

De câteva zile, pe creştetul şi văile Carpaţilor, oştirea noastră a început a arăta vitejia strămoşească, M.S. Regele Ferdinand I, la un loc cu fruntaşii ţării, după multă gândire şi matură chibzuinţă, a hotărât mobilizarea oştirii şi pornirea la război.

E minunată şi plină de însufleţire proclamaţia către popor; căci M.S. zice: nouă celor de azi, ne e dat să întregim opera înaintaşilor noştri, închegând pentru vecie, ceea ce Mihai Viteazul a înfăptuit numai pentru o clipă «UNIREA ROMÂNILOR» de pe cele două părţi ale Carpaţilor.

De la noi atârnă să scăpăm de sub stăpânirea streină, pe fraţii noştri de peste munţi şi din plaiurile Bucovinei, unde Ştefan cel Mare doarme somnul de veci.

Şi mai departe, în proclamaţia către ostaşi, M.S. grăieşte că i-a chemat, să poarte steagurile româneşti peste hotare, unde fraţii lor îi aşteaptă cu nerăbdare.

În aceste zile mari ale neamului nostru, se cuvine, ca toţi românii, ca unul singur, să avem sus inimile către cel Atotputernic, rugându-L să ne ajute, ca să ne înălţăm la vitejia strămoşească, purtată de bătrânii noştri de-a lungul veacurilor trecute.

Şi acum, onorate şi iubite părinte, în aceste vremuri grele, poporul păstoriei noastre şi noi conducătorii lui sufleteşti, să ne aducem aminte, că sfânta credinţă strămoşească, prin biserica noastră naţională, ne-a unit pe toţi la un loc şi a întărit sufletul cu nădejde şi braţul cu vitejie.

Şi dacă aşa s-a făcut în trecut, aşa se cade să se facă şi acum.

La muncă până la jertfă, fiecare dintre noi: cei tineri îmbrăcaţi cu haina ostăşească şi cu arma în mână, să lupte cu vitejie pentru ţara lor; cei în vârstă, bărbaţi ori femei, să muncească fără preget, dând ţării cele trebuincioase în vreme de război şi îngrijiri cu bună voinţă de cei rămaşi acasă, în urma ostaşilor plecaţi; cei bătrâni şi în neputinţă a munci, adunaţi prin biserici, la oraşe şi sate, să ceară ajutor lui Dumnezeu pentru desăvârşita biruinţă a oştirii noastre asupra vrăjmaşilor.

Până şi copiii să simtă însemnătatea acestor zile mari, de care, să-şi aducă aminte în viitorul vieţii lor.

Să ne dăm seama, că noi trăitorii de azi, avem fericirea dată de Dumnezeu, ca să vedem cu ochii noştri, ceea ce bătrânii doreau să vadă ca printr-un vis dulce, dintr-o noapte adâncă.

Acum, orice român, în toată fiinţa sa, se cuvine să simtă măreţia zilei pentru întregirea neamului şi să fie gata până la jertfa de sine, pentru închegarea ***României Mari****.*

De aici înainte, Carpaţii, să rămână ca o podoabă, făcută de Dumnezeu ţării şi nu ca un hotar, despărţitor de fraţi.

Plaiurile Bucovinei cu bătrâna Suceavă şi mormântul de la Putna, al Marelui Ştefan, să fie ca amintiri de vremuri slăvite, şi nu de străini stăpânite.

Aş dori, ca cuvântul Meu – mai ales în aceste vremuri – să fie ascultat şi bine primit de către toţi bunii români creştini din cuprinsul Mitropoliei Moldovei şi Sucevei; şi nu Mă îndoiesc de aceasta; căci, prin cuvântul Meu, povestesc greutăţile trecutului, istorisesc vitejia străbună şi privesc cu încredere strălucirea viitorului.

Dar, îndeosebi către voi Mă adresez, iubiţii mei preoţi, care moşteniţi un nume câştigat de înaintaşii voştri în istoria războaielor neamului, ca să mergeţi înainte cu Crucea în mână, căci oştirea e creştină. [...]

Biblioteca Centrală Universitară
"Mihai Eminescu" Iaşi
ISTORIE

Cei aleşi şi orânduiţi de a însoţi armatele în război, şă-şi facă datoria până şi în tranşee, îndemnând la luptă pe ostaşi şi de va fi nevoie, să moară împreună cu ei pentru lărgirea hotarelor şi mărirea ţării.

Cei de la spitalele de răniţi şi trenurile de ambulanţă, precum şi călugării şi ***călugăriţele de la «Crucea Roşie», să însoţească pe ostaşii răniţi, mângâindu-i şi explicându-le, că rănile căpătate în război, rămân cele mai frumoase podoabe ale unui ostaş viteaz.***

Preoţii din parohii, vor binecuvânta şi încuraja pe cei ce pleacă în război, arătându-le recunoştinţa şi cinstea, ce se dă acelora ce se jertfesc pentru ţară şi neam. Le va explica, că în această viaţă se impun omului datorii, cu mult mai mari decât acelea ale legăturilor pământeşti, ori cât de sfinte şi scumpe ar fi ele.

Nu mai puţin va purta de grijă pentru mângâierea şi ajutorarea familiilor celor plecaţi în război, asigurând, că ţara le va ajuta în toate nevoile lor.

În sfârşit, voi preoţi de parohii, în aceste vremuri de război, prin sunete de clopote, ziua şi noaptea, veţi chema pe credincioşi la rugăciune, după cum ostaşii în timp de război, prin buciumul ostăşesc, sunt chemaţi la luptă.

[...] veţi pune rugăciuni pentru biruinţa oştirii în acest război, din care cu ajutorul Lui Dumnezeu, să avem o Românie mare cu o biserică slăvită.

Închei această scrisoare către voi, iubiţii mei preoţi, prin cuvintele:

Atotputernicul să întărească cu vitejie şi să apere de primejdie scumpa noastră Armată.

PIMEN,
Mitropolitul Moldovei şi Sucevei

Dată în 20 august/2 septembrie, 1916.

(*Biserica Ortodoxă Română*, anul XL, nr. 5-6, august-septembrie 1916, p. 376-378.)

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Monahii infirmiere din Mănăstirea Agapia (1916-1918).

Foto: Maria Giosanu. *Mănăstirea Agapia: memorie în imagini 1860-1960*. Ed. Călin Jeckel, Dragoș Dâskă. Iași: Doxologia, [s.a.].

Monahii infirmiere din Mănăstirea Agapia
în Primul Război Mondial (1916-1918).

Foto: Maria Giosanu. *Mănăstirea Agapia: memorie în imagini 1860-1960*.
Ed. Călin Jeckel, Dragoș Dâscă. Iași: Doxologia, [s.a.].

Monahie infirmieră în spital
1916-1918. Fotografie din primul
Război Mondial.

Foto: Maria Giosanu, *Mănăstirea Agapia: memorie în imagini 1860-1960*.
Ed. Călin Jeckel, Dragoș Dâscă. Iași:
Doxologia, [s.a.].

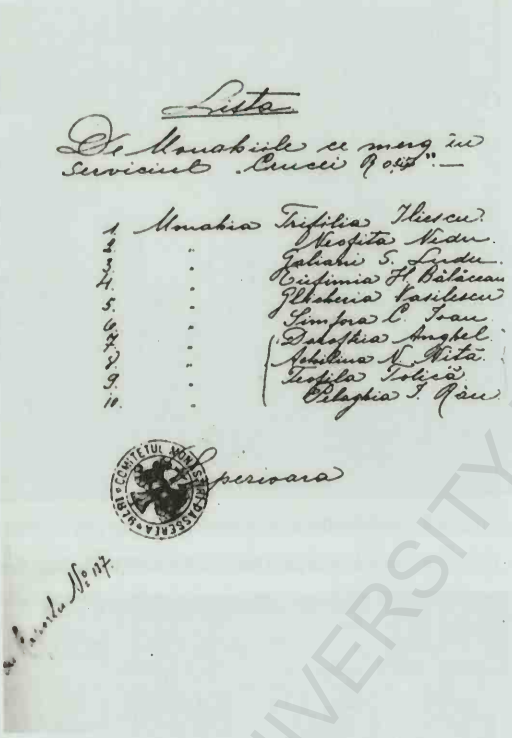

Listă cu numele maicilor chemate în serviciul Crucii Roșii (1914).

Foto: Mihai-Bogdan Atanasiu; Mihaela Palade. *Mănăstirea Pasărea: credință, artă, educație.* București: Editura Basilica, 2013.

No. 32

INSTITUTUL SURORILOR DE CARITATE „REGINA ELISABETA"

BREVET DE CAPACITATE

PENTRU INGRIJIREA BOLNAVILOR

Consiliul epitropilor, văzând raportul comisiunei examinatoare din 8 Mai 1916 prin care se constată că D Monahia Galenia Petrăcescu a urmat cursurile speciale; făcând practică în spitalele și sanatoriile din capitală și a trecut cu succes examenul de finele studiilor, în virtutea art. 9 al statutelor și art. 13 din regulament conferă D Mhia Galenia Petrăcescu titlul de „Sora de Caritate" și dreptul de a exercită profesiunea sub auspiciile Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta".

Consiliul Epitropilor,

Comisiunea examinatoare,

Maica Superioară,

București, 8 Mai 1916

Brevet de capacitate pentru îngrijirea bolnavilor acordat de Institutul Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" monahiei Galenia Petrăcescu din Mănăstirea Agapia, mai 1916.

Foto: Maria Giosanu. *Mănăstirea Agapia: memorie în imagini 1860-1960.* Ed. Călin Jeckel, Dragoș Dâscă. Iași: Doxologia, [s.a.].

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Maica Maria Agapia Garoiu

„Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta şi din tot sufletul tău şi din toată puterea ta şi din tot cugetul tău, iar pe aproapele tău ca pe tine însuți."

(Luca 10, 27)

A făcut parte din obştea mănăstirii Agapia, în perioada de referinţă aflându-se sub ascultarea duhovnicească a maicii stareţe Epraxia Demi (1905-1908 şi 1912-1926).

Începând din octombrie 1914, preocuparea mitropolitului Moldovei Pimen Georgescu (1909-1934) de a forma în rândurile monahiilor infirmiere calificate, s-a conjugat cu iniţiativa reginei Maria de a le aduce pe cele mai destoinice dintre ele să urmeze cursurile organizate de Institutul Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti.

Maica Agapia Garoiu a participat la această instruire de specialitate în anul şcolar 1915-1916, alături de ea absolvind alte două călugăriţe din obştea mănăstirii, Galenia Petrăcescu şi Eufrosina Rusu.

Din *Biletul de autorizare pentru a purta brăţara de „Cruce Roşie"* emis de Comitetul Central Sanitar al Ministerului de Război, aflăm că a fost convocată în calitate de soră de caritate la spitalul nr. 348, la data de 5/18 septembrie 1916, imediat după intrarea României în război.

În perioada sângeroaselor lupte din anii 1916-1917, maica şi-a împlinit vocaţia cu râvnă şi dăruire, urmând ca un pelerin al împărăţiei cerurilor, drumul sinuos prin spitalele regionale sau mănăstireşti în care a fost repartizată: spitalul de răniţi „Regina Maria" organizat în Palatul Regal din Bucureşti, spitalul militar din Piatra Neamţ condus de doamna Lucia Bogdan, spitalele „Liceul Naţional" şi „Regina Elisabeta" din Iaşi.

Din fotografia „legitimaţiei" de soră de caritate, ne întâmpină chipul blajin şi sobru al maicii Maria Agapia Garoiu. Priveşte încrezător, către o zare de lumină născută din neîncetata rugăciune lăuntrică. În gestul mâinilor adunate, întrezărim în solemnitatea reţinută, o frântură din smerenia cu care a întâmpinat provocările stării de război, strădaniile purtate cu răbdare şi dragoste în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor.

Scrisoarea căpitanului Sebastian Aldescu din Regimentul 32 Mircea, adresată mitropolitului Pimen la data de 25 noiembrie/8 decembrie 1916, ne păstrează vie în conştiinţe, prezenţa şi lucrarea binecuvântată a măicuţelor infirmiere în mijlocul răniţilor. Una dintre cele care l-au tratat cu abnegaţie, alinându-i suferinţele a fost şi maica Agapia Garoiu: *„[...] rănit grav în plămânul drept şi uşor în mâna dreaptă în ziua de 9 octombrie a.c. în luptele de la Dragoslava, am fost transportat atunci la spitalul «Regina Maria», unde pe lângă îngrijirile medicale mai presus de orice laudă, am avut şi o îngrijire, mai mult decât părintească din partea cuvioaselor maici, Agapia Garoiu şi Elisabeta Chendia. Starea în care mă aflam era atât de gravă, că am ferma convingere că cu mare greutate mi s-ar fi dat ajutoarele necesare, aşa după cum am fost îngrijit de maicile noastre ...Nu ştiu maicile ce este oboseala şi nesomnul; întotdeauna la căpătâiul bolnavilor, cu acea dragoste şi bună voinţă sinceră, ce te îmbărbătează şi-ţi dă curajul unei grabnice însănătoşiri"*.

Pentru neobosita jertfelnicie cu care s-a aplecat asupra rănilor trupeşti şi a nevoilor sufleteşti ale curajoşilor soldaţi români, măicuţa Agapia Garoiu a fost decorată în anul 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" clasa III-a.

Bibliografie: *Monitorul Oficial al României*, 14/27 noiembrie 1917, nr. 193; POPESCU, Grigore N. Călugării şi călugăriţele din Moldova. Activitatea lor în timpul războiului. În: Grigore N. POPESCU. *Preoţimea română şi întregirea neamului.* Vol. 1: *Chipuri, fapte, suferinţi şi pilde pentru viitor*. Bucureşti: Tip. „Vremea", 1940, p. 71-90. CIUCANU, Eustochia. *Mînăstirea Agapia*. Postfaţă Arhimandrit Bartolomeu Valeriu ANANIA. Tipărită cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST al Bisericii Ortodoxe Române. Iaşi: Mitropolia Moldovei şi Sucevei, 1989; COTAN, Claudiu Constantin. *Biserica Ortodoxă Română în timpul Primului Război Mondial*. Bucureşti: Editura Universitară, 2015, p. 242, nota nr. 650; GIOSANU, Maria. *Mănăstirea Agapia: memorie în imagini 1860-1960*. Ed. Călin JECKEL, Dragoş DÂSCĂ. Iaşi: Doxologia, [s.a.]. **Alina Paraschiv**

Bilet de autorizare pentru a purta brăţara de „Cruce Roşie" acordat Mariei Agapiu Garoiu, septembrie 1916.

Foto: Maria Giosanu. *Mănăstirea Agapia: memorie în imagini 1860-1960*. Ed. Călin Jeckel, Dragoş Dâscă. Iaşi: Doxologia, [s.a.].

Maica Mina (Marina) Hociotă
(1896-1977)

Foto: Antonie Plămădeală. *Marina Hociotă – Maica Mina de la Săliştea Sibiului „O nouă Ecaterina Teodoroiu" în războiul din 1916-1918.* Biserica Ortodoxă Română, 1978, nr. 11-12.

„Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca sufletul lui să şi-l pună pentru prietenii săi."

(Ioan 15, 13)

Marina Hociotă s-a născut în familia unui econom de oi din Săliştea Sibiului la 19/31 august 1896. Tatăl, Nicolae, a părăsit această lume pe când copila nu împlinise 12 ani. Doi ani după terminarea ciclului primar, Marina a primit consimţământul mamei sale Ana de a intra în viaţa monahală. A plecat *„la mănăstire din cauza prigoanei ungurilor,* – după cum mărturisea într-o scrisoare – *care ne-au lipsit de libertatea de a vorbi limba mamei în şcoală, unde numai în limba ungurească învăţam lecţiile".* A ales să meargă la mănăstirea Văratec, unde se afla călugăriţă mătuşa ei Melania Cruţiu, sora mamei. În decembrie 1914, după 4 ani de noviciat în grija acesteia, Marina Hociotă a fost tunsă în monahism cu numele Mina. Ca şi alte monahii din eparhia Moldovei, a participat în perioada 1915-1916 la unul dintre cursurile organizate de Institutul surorilor de caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti, absolvindu-l cu diploma nr. 111.

În mai 1916 a primit de la Comitetul Central Sanitar al Ministerului de Război ordinul de mobilizare nr. 671 şi asemenea celorlalte monahii calificate ca infirmiere sau surori de caritate, „Biletul de autorizare" pentru a purta banderola albă cu Cruce Roşie. În august 1916, odată cu intrarea României în război s-a conformat ordinului, prezentându-se la sediul Comitetului regional de acţiune din Tecuci, unde a fost repartizată la spitalul local, aflat în apropierea frontului.

Punându-şi viaţa în pericol, cu acel curaj izvorât din dragoste neţărmurită de semeni, maica Mina a înfruntat necontenit focul bătăliilor, în primele linii ale frontului sau în tranşee, acolo unde zăceau străpunşi de gloanţe sau schijele obuzelor fraţii săi ostaşi. Căutând să-i salveze, îi ridica şi îi

cără în spate, punându-i la adăpostul spitalelor, unde îi îngrijea cu devotament şi pricepere. *„Vă puteţi închipui ce bucurie am simţit, când am putut să slujim şi să ajutăm pe fraţii noştri, care ne-au eliberat de sub jugul strein unguresc.”*, consemna maica în perioada interbelică.

În cadrul mobilizărilor din anii 1917-1918, prin „Ordinul de serviciu” din aprilie 1917, semnat de dr. I. Cantacuzino, a fost convocată în cadrul Spitalului 271 (instalat în clădirea Seminarului Catolic din Iaşi), condus de dr. Gerota.

În vara anului 1917 a ajuns pe linia frontului Mărăşeşti-Mărăşti-Oituz, însoţind trenurile sanitare şi coordonând transportul răniţilor la spitalele din Vaslui şi Iaşi. Într-una din misiunile de pe câmpul de luptă, a căzut la rândul ei, grav rănită la coapsa stângă. Salvată de la amputarea piciorului, de către medicul căpitan Gheorghiu, la spitalul din Iaşi, după însănătoşire a revenit la datorie cu aceeaşi jertfelnicie.

Această atitudine, dar şi experienţa câştigată până atunci au făcut adevărate minuni pentru ostaşii greu încercaţi. Un episod sugestiv ne-a rămas consemnat în memoriile unei prietene. Când tot personalul medical a renunţat la îngrijirea unui rănit, considerându-l irecuperabil, maica Mina s-a ocupat în taină de el, fără să-şi neglijeze celelalte îndatoriri. Rezultatul dragostei, al rugăciunilor şi al trudei sale răbdătoare a fost însănătoşirea acestuia.

În momentul declanşării epidemiei de tifos exantematic, maica a primit sarcina *„să dezinfecteze tot materialul rulant şi să ţină la zi evidenţa efectelor şi a tuturor registrelor.”* S-a achitat desăvârşit de noua sarcină şi a ieşit cu bine din nou din încleştarea cu moartea.

Într-o fotografie datată 1916-1918, alături de alte monahii surori de caritate îi descoperim seninătatea chipului şi a zâmbetului. Cu siguranţă, aşa au cunoscut-o şi răniţii mângâiaţi în suferinţele lor de bunăvoinţa caldă a maicii, o adevărată slujitoare a lui Hristos.

Având oglinda faptelor ei, anvergura angajamentului din activitatea de pe front sau din spitale, nu ne surprinde să o descoperim îmbrăcată în uniformă militară. Interpretarea documentelor păstrate în arhiva personală şi în relatările apropiaţilor au îndreptăţit ipoteza că monahia Mina Hociotă a deţinut pe parcursul Marelui Război gradul de sublocotenent în armata română. Într-o cerere pentru stabilirea drepturilor de pensie, maica însăşi a indicat o adeverinţă care autoriza purtarea uniformei.

A cunoscut în multe moduri recunoştinţa celor pentru care s-a jertfit şi n-au uitat-o: de la mulţumirile scrise modest pe hârtia fotografiilor, la scrisorile mai ample primite în umila chilie de-a lungul vieţii, şi până la decorarea ei de către autorităţi. Prin înaltele Decrete regale nr. 1744 din 7/20 iulie 1918 şi nr. 4690 din 6/19 noiembrie 1919, i-au fost conferite medaliile „Crucea Comemorativă a Războiului 1916-1918” şi „Crucea Comemorativă a Războiului 1916-1919”, arhiva personală păstrând şi insigna cu însemnarea „Mărăşeşti”. Prin Decretul nr. 1005/1968 i s-a acordat medalia „Virtutea ostăşească”, clasa I, înmânată la festivitatea desfăşurată în faţa Mausoleului de la Mărăşeşti, cu prilejul aniversării a 50 de ani de la încheierea Primului Război Mondial.

În 1923 s-a mutat la mănăstirea Nămăieşti din judeţul Argeş. Preocupată să îşi cultive darurile şi pregătirea în folosul aproapelui, maica Mina a urmat ulterior şi alte cursuri de calificare în munca sanitară. Acestea au fost valorificate în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, când a fost din nou mobilizată, dar şi în activitatea de asistenţă medicală benevolă, acordată cu aceeaşi dăruire sătenilor din comuna Valea Mare, Pravăţ, judeţul Argeş între 1932-1958.

A trecut la cele veşnice la 9 iulie 1977, fiind înmormântată în cimitirul mănăstirii Nămăieşti.

Bibliografie: IVĂNCEANU, Vintilă, Petre IONESCU şi Petre P. STERESCU. *Ordine, cruci şi medalii române: istoric, legi şi regulamente*. Bucureşti: Imprimeria Statului, 1927; POPESCU, Grigore N. Călugării şi călugăriţele din Moldova. Activitatea lor în timpul războiului. În: Grigore N. POPESCU. *Preoţimea română şi întregirea neamului*. Vol. 1: *Chipuri, fapte, suferinţi şi pilde pentru viitor*. Bucureşti: Tip. „Vremea", 1940, p. 71-90; PLĂMĂDEALĂ, Antonie. Marina Hociotă – Maica Mina de la Săliştea Sibiului „O nouă Ecaterina Teodoroiu" în războiul din 1916-1918. *Biserica Ortodoxă Română*, 1978, nr. 11-12, p. 1274-1283; PINCA, Petru. Maica Mina Hociotă (1896-1977) – eroină a monahismului şi neamului românesc. *Astra Blăjeană*. 2012, nr. 2, p. 45-46; COTAN, Claudiu Constantin. *Biserica Ortodoxă Română în timpul Primului Război Mondial*. Bucureşti: Editura Universitară, 2015; Mănăstirea Nămăieşti. *Maica Mina, o eroină necunoscută a Primului Război Mondial*. Europeana 1914-1918 [online]. [Accesat 24.05.2017.] Disponibil la: http://www.europeana.eu/portal/en/record/2020601/contributions_21112.html?q=mina+hociota.
Alina Paraschiv

Marina Hociotă în uniformă militară, în 1916.

„Sora" Marina-Mina Hociotă împreună cu alte două monahii ortodoxe mobilizate în 1916-1918.

Foto: Antonie Plămădeală. *Marina Hociotă – Maica Mina de la Săliştea Sibiului „O nouă Ecaterina Teodoroiu" în războiul din 1916-1918*. Biserica Ortodoxă Română, 1978, nr. 11-12.

Nae Tainã Bica (orb) şi maica Mina Hociotă, veterani ai războiului 1916-1918. Mărăşeşti 1968.

RECHIZIŢIE

ORDIN DE SERVICIU No. 35

Ordinul de rechiziţionare în serviciul spitalelor din Iaşi a Maicii Mina Hociotă, Iaşi, 1917.

Foto: Antonie Plămădeală. Marina Hociotă – Maica Mina de la Săliştea Sibiului „O nouă Ecaterina Teodoroiu" în războiul din 1916-1918. *Biserica Ortodoxă Română*, 1978, nr. 11-12.

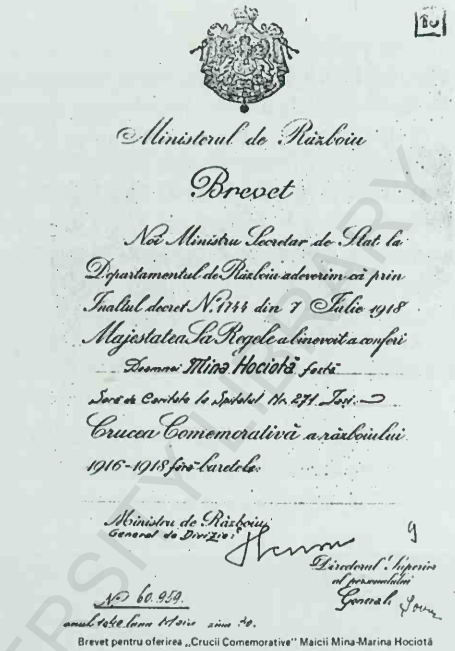

Ministerul de Războiu

Brevet

Brevet pentru oferirea „Crucii Comemorative" Maicii Mina-Marina Hociotă

Brevet pentru conferirea „Crucii Comemorative" Maicii Mina-Marina Hociotă.

Foto: Antonie Plămădeală. Marina Hociotă - Maica Mina de la Săliştea Sibiului „O nouă Ecaterina Teodoroiu" în războiul din 1916-1918. *Biserica Ortodoxă Română*, 1978, nr. 11-12.

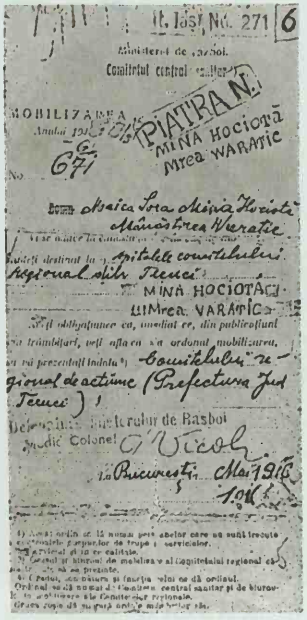

PIATRA N.

MINA HOCIOTĂ

Mrea VARATIC

Ordinul de mobilizare 1916 adresat Maicii Mina Hociotă.

Foto: Antonie Plămădeală. Marina Hociotă – Maica Mina de la Săliştea Sibiului „O nouă Ecaterina Teodoroiu" în războiul din 1916-1918. *Biserica Ortodoxă Română*, 1978, nr. 11-12.

Porfiria Dumitrescu
(1845/1850?-1917)

Foto: Mihai-Bogdan Atanasiu; Mihaela Palade, *Mănăstirea Pasărea: credinţă, artă, educaţie*. Bucureşti: Editura Basilica, 2013.

Viaţa maicii arhimandrite Porfiria Dumitrescu s-a împlinit întocmai după cuvântul biblic: „*După roadele lor îi veţi cunoaşte. Au doară culeg oamenii struguri din spini sau smochine din mărăcini? Aşa că orice pom bun face roade bune.*" (*Matei* 7, 16-17)

Din informaţiile biografice consemnate, nu se cunoaşte cu exactitate data naşterii. Este cert însă faptul că a intrat în mănăstirea Pasărea la vârsta copilăriei (1852). În ianuarie 1873 figura în arhiva mănăstirii ca soră şi cântăreaţă la strană, pentru ca, peste ani, să se numere printre monahiile aşezământului. La 3/15 octombrie 1895, maica Porfiria, ucenică a stareţei Evlampia Trestianu a fost inclusă în Consiliul Spiritual al mănăstirii.

Aleasă stareţă în noiembrie 1913, cu opt luni înaintea izbucnirii marelui război, maica a fost profund marcată de restriştea pe care a adus-o conflagraţia.

În acalmia perioadei de neutralitate a României, bucurându-se de binecuvântarea Mitropolitului Conon Arămescu-Donici (1912-1919), Primat al Bisericii Ortodoxe Române, cu ajutorul măicuţelor şi al unor credincioşi, stareţa Porfiria a dus la bun sfârşit câteva iniţiative înnoitoare şi benefice obştii păstorite: formarea unei şcoli de cântăreţe, mutarea stăreţiei într-un nou local, repararea punţii din lemn de peste lac, restaurarea mobilierului învechit din biserica mare. Toate acestea s-au săvârşit în ambianţa de rugăciune a slujbelor rânduite de calendarul Bisericii şi cu menţinerea strictă a regulilor de ascultare a monahiilor.

După mai bine de o jumătate de an de stăreţie, la 10/23 iunie 1914, maica Porfiria era înştiinţată de către Mitropolit: „*[...] apreciind meritele cuvioşiei voastre ca petrecătoare în acea sfântă mănăstire de peste 40 de ani, şi desfăşurând o activitate lăudabilă acolo, în trecut, în calitate de casieră, membră în Consiliul Spiritual şi acum stareţă – v-am ridicat la rangul de arhimandrită, pentru care, ca distincţiune, veţi putea purta cruce.*" Privind peste timp la apăsătorii ani de încercări şi suferinţe ce aveau să vină peste nevoitoarele mănăstirii Pasărea, putem considera această cinstire oferită maicii stareţe şi o

arvună a recunoştinţei pentru statornica ei credinţă în vreme de mare cumpănă, neprecupeţita jertfă de sine pentru aproapele, înţelepciunea manifestată până în cele mai mărunte acţiuni.

În atmosfera de tensiune şi îngrijorare generată de războiul tocmai declanşat, la nivelul Mitropoliei Ungrovlahiei au fost reluate pregătirile speciale pentru asemenea situaţii. Ca şi în cazul altor cinuri monahale, în august 1914, stareţei Porfiria i-a fost solicitată de către Mitropolitul Primat Konon o listă cu numele monahiilor instruite să răspundă unei posibile chemări în serviciul „Crucii Roşii". Cu doi ani înainte, maicile învăţaseră să îngrijească răniţi de la medicii aduşi în acest scop la mănăstire. Exprimând disponibilitatea călugăriţelor, maica stareţă a recomandat pe zece dintre ele: Trifilia Iliescu, Neofita Nedu, Galiani S. Ludu, Eufimia H. Bălăceanu, Glicheria Vasilescu, Simfora C. Ivan, Dorofteia Anghel, Achilina N. Niţă, Teofila Tolică şi Pelaghia I. Rău.

Odată cu intrarea României în război, de la Mitropolie a venit o nouă cerere. Regina Maria îşi propusese să aducă în cadrul spitalului organizat pentru răniţi la Palatul regal, infirmiere monahii, apte să lucreze sub coordonarea doctorului Romalo. În acest sens a dispus întocmirea unui catalog cu numele şi calificarea măicuţelor şi desemnarea unei superioare a lor. De această dată, Arhimandrita Porfiria a pus la dispoziţia autorităţilor un număr de douăzeci şi patru de călugăriţe şi patru surori, dintre ele fiind alese monahiile: Trifilia Mocanu, Simfora C. Ivan, Glicheria Vasilescu, Galiani S. Ludu, Atanasia Ştefănescu şi Kipriana Zamfir. Celelalte vor rămâne în mănăstire în pofida tuturor vicisitudinilor.

În acelaşi august 1916, maica stareţă nu a pregetat să dea curs unui alt demers. Transformarea Azilului „Regina Elisabeta" din Bucureşti într-un spital de răniţi, a avut drept consecinţă mutarea pensionarilor adăpostiţi acolo spre ocrotire, la mănăstirea Pasărea, astfel că maica stareţă şi-a asumat şi buna îngrijire a celor treizeci de bătrâne.

Ocuparea Bucureştiului de către trupele germane în decembrie 1916 va pune la încercare viaţa de obşte a maicilor. Grozăviile războiului au trecut mai întâi de zidurile mănăstirii sub forma veştilor sumbre ale jafurilor. Cu toate greutăţile abătute asupra lor, maica stareţă a rămas până la sfârşit un model şi un liant pentru comunitate.

În contextul retragerii familiei regale şi a guvernului la Iaşi, Sabina Cantacuzino, sora primului ministru în exerciţiu Ion I. C. Brătianu şi cumnata ei Lia, cu fiul Vintilă în vârstă de 3 ani au primit domiciliu forţat la mănăstirea Pasărea, sub pază militară în martie-aprilie 1917. Experienţa găzduirii, surprinsă în relatări ample în *Jurnalul* Sabinei Cantacuzino, ne oferă amănunte pline de culoare despre străduinţele maicilor de a le aduce un strop de alinare şi bucurie în condiţiile vitrege ale ocupaţiei şi ne fac martorii vieţii de mănăstire. Prin mărturiile lor, însemnările zilnice sunt cu atât mai preţioase cu cât recuperează un portret uman şi duhovnicesc foarte nuanţat al maicii Porfiria, altfel, dificil de reconstituit: *„Stareţa era foarte inteligentă, cu o memorie extraordinară, foarte interesantă; cunoştea toate rubedeniile, pretindea că este rudă cu jumătate din ţara românească: Garbaski, Cialâc, g-ral Robescu, Cămărăşescu, Procopie, Casotti, Pencovici, etc. etc. şi la fiecare îţi povesteşte istoria lui şi a neamului său. A fost crescută de stariţa precedentă, rudă cu Creţenii; de acolo, o demnitate în ţinuta ei şi maniere frumoase care fac un ciudat constrast cu ignoranţa ei totală, în afară de cele bisericeşti. Când povestea era plină de haz şi ştia, cu câteva vorbe, să-ţi zugrăvească pe cineva de-l vedeai cu ochii* [...]. *Îşi menţinea prestigiul în mănăstire cu multă autoritate, fără bunătate, nu permitea [nici] cea mai mică abatere rituală în slujbă şi preotul care n-a încădelniţat frumos primea o aspră observaţie când, după biserică, se urca la stăreţie."* Pentru ca mănăstirea să fie pentru oaspeţii ei un adevărat cămin, maica arhimandrită s-a implicat de la început cu generozitate, punându-le la dispoziţie locuinţa personală. Deplasările stareţei în Bucureşti au făcut posibilă menţinerea unei corespondenţe clandestine între Sabina, soţul Constantin şi mama acesteia, iar primirea unor jurnale şi a altor lucruri de acasă

le-au îndulcit şederea forţată. Agapele, întâlnirile colocviale, lectura comună din cărţile bisericeşti, sărbătorirea zilei de naştere a micuţului Vintilă, lecţiile de limbă franceză predate măicuţei Evlampia de către Sabina Cantacuzino au adus aprecierea acesteia pentru rolul protector al maicii stareţe. Iar toate s-au petrecut sub atenta observaţie a soldaţilor germani încartiruiţi în zonă. Mănăstirea era la fel de cucerită ca şi ţara. Prea puţin putem aprecia cât de tulburat a fost traiul de zi cu zi al maicilor, necazurile purtate cu răbdare şi prudenţă de maica stareţă în misiunea de a păstra continuitatea rugăciunii liturgice şi cucernicia vieţii de mănăstire. Nu odată, bubuitul sacadat al tunurilor a adus zgomotul asurzitor al bătăliilor desfăşurate în vecinătatea mănăstirii, chiar în inima ei.

La 29 aprilie/12 mai 1917, avertizată asupra rechiziţionării de către Komandatura germană a clopotelor şi a icoanelor argintate, maica Porfiria a chemat cu multe lacrimi şi inimă zdrobită ajutorul lui Dumnezeu. Sabina Cantacuzino relata în continuare în Jurnal: „*Plecând la plimbare, am găsit pe maica stariţă plângând pe bancă, sub clopotniţă. Preoţii erau sus, copiau inscripţiile de la clopote, măsurau diametrul şi însemnau notele ce emiteau sunând, după cererea Mitropoliei. M-am suit la ei. Când ne-am coborât, am fost cu toţii în biserică să copiem inscripţiile de pe icoane. Pe cele mici şi candelele mai frumoase le ridicaseră şi le ascunseseră. Biata stariţă plângea, tremura, la fiecare se oprea, o săruta cu foc. Îşi făcea cruce, o mângâia: «Mă cunoşti de când eram copilă, uite aşa de mititică. M-ai văzut crescând. Şi acum vor să te ia! Ce-ar zice biata Maică? Ea te-a îmbrăcat în argint.» Şi plângea şi le săruta din nou, apoi se închina: «Doamne, preaputernice, arată-ţi mila de noi. Arată-ţi puterea. Nu-i lăsa. […] Era foarte atingătoare* (înduioşătoare, n.n.) *şi pentru prima oară mi-a părut impunătoare în naivitatea şi umilinţa ei plină de iubire şi de respect pentru mănăstire. Căutam să o mângâiem, spunându-i că tot germanii îi vor plăti în curând altele noi, dar dânsa, cu mult sentiment şi adevăr: «Noi, maică, noi, dar cele vechi cu care am trăit şi am îmbătrânit, care au tras la moartea maicelor noastre şi părinţilor noştri, care au sunat şi de bine, şi de rău – pe astea le vor face ghiulele ca să tragă într-ai noştri şi în noi.»*"

Cu toată strădania monahiilor de a pune la adăpost tezaurul şi odoarele preţioase ale mănăstirii, valul prădărilor nu le-a ocolit. Le-au fost furate vite, grâne, fân, mobilier, obiecte din aramă, culminând la 16/29 iulie 1917 cu cele două clopote mari, fapt petrecut în lipsa maicii stareţe, plecată după provizii. Pierderea lor a mâhnit-o profund, a fost ca o rană mortală. O lună mai târziu, vârstnica maică stareţă s-a îmbolnăvit grav. Încercând să o convingă să se trateze, Sabina Cantacuzino recunoştea îndatorată jertfa de sine a maicii stareţe: „*Nu puteam destul face pentru dânsa, care de 8 luni de zile îmi dăduse casa ei cu tot ce conţinea fără a voi să primească chirie. Şi numai cine a trecut prin mănăstire poate a preţui sacrificiul unei călugăriţe în asemenea împrejurări.*" Ajunsă la spital, cu toată intervenţia, nu s-a mai putut face nimic. Deşi se rugase îndelung să trăiască reîntoarcerea biruitoare a soldaţilor români, revederea regelui şi a reginei, la 22 noiembrie/5 decembrie 1917 maica stareţă Arhimandrita Porfiria Dumitrescu a trecut la Domnul în pace, fără durere, semn al tainicei pregustări a veşniciei.

Bibliografie: STĂNOIU, Damian. *Mânastirea Pasărea*. Tipărită cu binecuvântarea Î. P. S. S. Patriarhului României Miron Cristea. Bucureşti: Tipografia „Lupta", 1926; ATANASIU, Mihai-Bogdan şi Mihaela PALADE. *Mănăstirea Pasărea: credinţă, artă, educaţie*. Bucureşti: Basilica, 2013, p. 48, nota 202, p. 96-97, nota 105, 106, 110; CANTACUZINO, Sabina. *Din viaţa familiei Ion C. Brătianu: 1914-1919: cu un adaos de însemnări: 1870-1941*. Ed. a 3-a rev. Vol. 2. Note, indice şi ed. îngrijită de Elisabeta SIMON. Bucureşti: Humanitas, 2014, p. 92, 110, 156; ATANASIU, Mihai-Bogdan. Monastic life in the time of the Great War. Case study: Pasărea Monastery. În: Ioan BOLOVAN, Gheorghe COJOCARU şi Oana Mihaela TĂMAŞ. *Primul Război Mondial: perspectivă istorică şi istoriografică*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2015, p. 487-499; *Biserica Ortodoxă Română*, 1916, nr. 5-6, p. 368-372.

Alina Paraschiv

***

► *Mănăstirea Adam (judeţul Galaţi)*

Iustina Filibiliu – maică stareţă (1914-1919). Cu binecuvântarea ei, au plecat din mănăstire monahii ce au activat ca infirmiere în spitalele din Galaţi şi împrejurimi.

Mănăstirea Agapia (judeţul Neamţ)

Agafia Andrei Surdu – monahie infirmieră.

Pulheria Andrieş – monahie soră de caritate. A urmat cursurile Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti, în anul şcolar 1914-1915.

Agripina Apostol – monahie soră de caritate, pregătită în serviciul „Crucii Roşii" şi repartizată la spitalul „Crucea Roşie" din Piatra Neamţ, condus de doamna Lucia Bogdan.

Agripina Bârsan – monahie infirmieră de noapte în spitalul Crucii Roşii, filiala Piatra-Neamţ, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina-Maria" clasa a III-a, pentru zelul şi devotamentul cu care a contribuit la îngrijirea răniţilor şi bolnavilor din spitale în 1916-1917.

Sevastia Bistriceanu – monahie soră de caritate. A fost repartizată la spitalele regionale din Dorohoi.

Agafia Boroianu – monahie infirmieră.

Ana Botez – soră (etapă de noviciat în monahism), infirmieră.

Rahila Boureanu – monahie soră de caritate.

Maria Breja – monahie soră de caritate.

Ileana Chilu – monahie soră de caritate, decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" clasa a III-a, pentru sârguinţa şi devotamentul cu care a îngrijit bolnavii de boli infecţioase de la spitalul nr. 168 din Piatra-Neamţ.

Elena Chilu – soră (etapă de noviciat în monahism), infirmieră.

Elisabeta Chendia (Chindea) – monahie soră de caritate. În 1916 îngrijea cu abnegaţie răniţii şi bolnavii din spitalul „Regina Maria" din Bucureşti. Ulterior a fost repartizată la spitalele regionale din Dorohoi.

Iulia Chirilă – monahie soră de caritate, pregătită în serviciul „Crucii Roşii" şi repartizată la spitalul „Crucea Roşie" din Piatra Neamţ, condus de doamna Lucia Bogdan. A fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" clasa a II-a, pentru zelul şi devotamentul cu care a contribuit la îngrijirea bolnavilor şi răniţilor în anii 1916-1917.

Augusta Crezantu – monahie soră de caritate.

Parascheva Dobrea – soră (etapă de noviciat în monahism), infirmieră.

Veronica Dospinescu – monahie soră de caritate.

Evghenia Dumbravă – monahie soră de caritate. A urmat cursurile Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti, în anul şcolar 1914-1915. Decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" clasa a II-a, pentru devotamentul cu care a contribuit la îngrijirea răniţilor şi bolnavilor în timpul campaniei 1916-1917.

Elena Felin – soră (etapă de noviciat în monahism), infirmieră.

Olimpiada Fluture, monahie. A muncit în orfelinatul mănăstirii, funcţional din august 1916.

Magdalena Galesiu (Galiş, Galeş) – monahie soră de caritate. A urmat cursurile Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti, în anul şcolar 1914-1915. Pentru îngrijirea devotată a răniţilor şi bolnavilor în timpul campaniei 1916-1917, a fost decorată în anul 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" clasa a II-a.

Glicheria Gavrilă – monahie soră de caritate. A fost repartizată la spitalele regionale din Dorohoi.

Ana Ghenovici – monahie soră de caritate, coordonatoarea monahiilor infirmiere din Mitropolia Moldovei în cadrul Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti (1914-1916). În februarie 1918 a predat dispensarul cu farmacie al mănăstirii Agapia, Elenei Perticari.
Elena Gogan – soră (etapă de noviciat în monahism), infirmieră.
Elisaveta Halaşanu – soră (etapă de noviciat în monahism), infirmieră.
Iunia Ianoş – monahie soră de caritate.
Maria Ilie – soră (etapă de noviciat în monahism), infirmieră.
Evghenia Ilincăi – monahie soră de caritate. A fost repartizată la spitalele regionale din Dorohoi.
Aglaia Irinei – soră (etapă de noviciat în monahism), infirmieră.
Maria Luca – monahie infirmieră.
Macrina Luca – monahie soră de caritate. A fost repartizată la spitalele regionale din Dorohoi.
Ecaterina Lupuşor – soră (etapă de noviciat în monahism), infirmieră.
Eupraxia Macri – monahie institutoare pentru adulte, îndrumătoarea monahiilor surori de caritate de la spitalul din Târgu-Neamţ. Detaşată la Spitalul militar de campanie pentru răniţi şi convalescenţi din Mănăstirea Văratic – „Spitalul Neamţ 32 c", funcţional din august 1916. În ianuarie 1918 a fost rechemată la mănăstirea Agapia, unde s-a ocupat de educarea orfanelor de aici.
Ana Mătăsariu (Mătăsaru) – monahie soră de caritate. Decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" clasa a II-a, pentru devotamentul remarcabil cu care a dat îngrijiri răniților și bolnavilor în timpul campaniei 1916-1917.
Tatiana Mătăsariu – monahie soră de caritate. A urmat cursurile Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti, în anul şcolar 1914-1915.
Axinia Negură – soră (etapă de noviciat în monahism), infirmieră.
Marta Nestor – monahie infirmieră.
Epistimia Obreja – monahie infirmieră.
Matrona Onucu – monahie soră de caritate. A fost repartizată la spitalele regionale din Dorohoi.
Ştefanida Ormen – monahie soră de caritate.
Natalia Pavel – soră (etapă de noviciat în monahism), infirmieră.
Galenia Petrăcescu – monahie soră de caritate. A urmat cursurile Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti, în anul şcolar 1915-1916.
Agnia Popovici – monahie soră de caritate.
Evlampia Porcuţanei (Porcuţeanu, Porcuţanu) – monahie soră de caritate. A urmat cursurile Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti, în anul şcolar 1914-1915. Decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" clasa a II-a, pentru devotamentul cu care a contribuit la îngrijirea răniților și bolnavilor în timpul campaniei 1916-1917.
Eufrosina Rusu (Russu) – monahie soră de caritate. A urmat cursurile Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti, în anul şcolar 1915-1916. Decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" clasa a II-a, pentru devotamentul cu care a contribuit la îngrijirea răniților și bolnavilor în timpul campaniei 1916-1917.
Csenia Sasu – monahie soră de caritate.
Elena Scobai – monahie soră de caritate.
Agnia Stamate – monahie soră de caritate. A fost repartizată la spitalele regionale din Dorohoi.
Glicheria Tata – monahie soră de caritate, decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina-Maria" clasa a III-a, pentru sârguinţa şi devotamentul cu care a îngrijit bolnavii de boli infecţioase de la spitalul nr. 168 din Piatra-Neamţ.

Amfilohia Teleanu – monahie soră de caritate.
Ioana Todiruţ – soră (etapă de noviciat în monahism), infirmieră.
Elefteria Ţugui – monahie soră de caritate. A urmat cursurile Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti, în anul şcolar 1914-1915. A muncit în orfelinatul mănăstirii, funcţional din august 1916.
Agafia Ungureanu – monahie infirmieră.
Mariamia Ungureanu – monahie soră de caritate.
Agafia Valase (Velase) – monahie soră de caritate.
Catinca Vătafu – monahie soră de caritate.
Maria Vicoveanu – monahie soră de caritate.
Ecaterina Zaharia – monahie soră de caritate. A fost repartizată la spitalele regionale din Dorohoi.

▶ *Mănăstirea Agafton (judeţul Botoşani)*

Tecla Agafencu (Gafencu) – monahie soră de caritate. A urmat cursurile Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti, în anul şcolar 1914-1915.
Asinefta Benea (Benia) – monahie soră de caritate. A fost repartizată la spitalele regionale din Botoşani.
Olga Corhan – monahie soră de caritate.
Tavefta Corhan – monahie soră de caritate. A fost repartizată la spitalele regionale din Botoşani.
Agripina Fottea – monahie soră de caritate.
Epraxia Herescu – Arhimandrită, maică stareţă (1902-1919).
Varvara Ivanov – monahie soră de caritate. A fost repartizată la spitalele regionale din Botoşani.
Capitolina Neagu – monahie soră de caritate. A fost repartizată la spitalele regionale din Botoşani.
Ermionia Panaitescu – monahie soră de caritate.
Nimfodora Păvăloaie (Paveliu) (Pavliu) – monahie soră de caritate. A fost repartizată la spitalele regionale din Botoşani.
Eufrosina Popovici – monahie soră de caritate.
Antonia Popovici – soră (etapă de noviciat în monahism), infirmieră. A urmat cursurile Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti, în anul şcolar 1914-1915.
Haretina Rachieru – monahie soră de caritate.
Antusa Roman – monahie soră de caritate.
Serafima Roman – monahie soră de caritate.
Zenovia Roman – monahie soră de caritate. A fost repartizată la spitalele regionale din Botoşani.
Elpidia Samson – monahie soră de caritate. A urmat cursurile Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti, în anul şcolar 1914-1915.
A activat în spitalul nr. 113 al Societăţii Ortodoxe a Femeilor Române – amenajat în localul unei şcoli din Bucureşti şi deschis în 1916, îngrijind bolnavii cu mult devotament. A fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" clasa a II-a.
Veronica Talpău (Talpan) – monahie soră de caritate. A fost repartizată la spitalele regionale din Botoşani.
Suzana (Susana) Vieru (Vieni) – monahie soră de caritate. A fost repartizată la spitalele regionale din Botoşani.

BCU "CAROL I" UNIVERSITY LIBRARY

Nazaria Visoschi (Vizoschi) – monahie soră de caritate. A fost repartizată la spitalele regionale din Botoşani.
Calistina Zaharia – soră (etapă de noviciat în monahism), infirmieră. A fost repartizată la spitalele regionale din Botoşani.

▶ ***Mănăstirea Bistriţa (judeţul Vâlcea)***

Epiharia Moisescu (1870-1943) – maica stareţă a mănăstirii Horezu. În perioada Primului Război Mondial a pus bazele orfelinatului de fete de la Mănăstirea Bistriţa.
Olga Gologan – monahie, nepoata Epihariei Moisescu, o sprijină şi îi continuă activitatea.
Teodosia Gologan – monahie, nepoata Epihariei Moisescu, o sprijină şi îi continuă activitatea.
Mânăstirea Dintr-un Lemn (judeţul Vâlcea)
Paisia Vasilescu – maică stareţă, monahie soră de caritate. S-a înrolat în serviciul Crucii Roşii în august 1916. În perioada 1 ianuarie 1917-1 septembrie 1918, a fost soră şefă în mai multe spitale din Moldova, *„[...] neobosită în îndeplinirea cu mult sârg de îngrijire părintească a răniţilor, osteneală care i-a pricinuit o boală gravă, rămânând suferindă pentru tot restul vieţii”.*

▶ ***Mănăstirea Hurezi (Horezu) (judeţul Vâlcea)***

Ecaterina Miclăuş – monahie infirmieră. S-a înrolat în serviciul Crucii Roşii în august 1916, activând exemplar în Spitalele de Campanie nr. 38, 63, 291 şi 250. La Spitalul nr. 250 din Vaslui a fost repartizată în perioada 10 februarie-12 mai 1918 cu Ordinul nr. 7928/1918 al Consiliului de Administraţie al Spitalelor Militarizate din Vaslui. A fost demobilizată cu Ordinul nr. 1960 din 21 iunie 1918 al Direcţiei Sanitare a Ministerului de Război, după care s-a reîntors în mănăstire.
Fevronia Miclăuş – monahie infirmieră. S-a înrolat în serviciul Crucii Roşii în august 1916, activând exemplar în Spitalele de Campanie nr. 38, 63, 291 şi 250. La Spitalul nr. 250 din Vaslui a fost repartizată în perioada 10 februarie-12 mai 1918 cu Ordinul nr. 7928/1918 al Consiliului de Administraţie al Spitalelor Militarizate din Vaslui. A fost demobilizată cu Ordinul nr. 1960 din 21 iunie 1918 al Direcţiei Sanitare a Ministerului de Război, după care s-a reîntors în mănăstire.
Mănăstirea Pasărea (judeţul Ilfov)
Atanasia Ştefănescu – monahie soră de caritate. Repartizată la 21 septembrie 1916 în serviciul „Crucii Roşii” de la Spitalul nr. 111 din Bucureşti.
Glicheria Vasilescu – monahie soră de caritate. Repartizată la 21 în septembrie 1916 în serviciul „Crucii Roşii” de la Spitalul nr. 111 din Bucureşti.
Galiani S. Ludu – monahie soră de caritate. Repartizată la 21 septembrie 1916 în serviciul „Crucii Roşii” de la Spitalul nr. 111 din Bucureşti.
Kipriana Zamfir – monahie soră de caritate. Repartizată la 21 septembrie 1916 în serviciul „Crucii Roşii” de la Spitalul nr. 111 din Bucureşti.
Simfora C. Ivan – monahie soră de caritate. Repartizată la 21 septembrie 1916 în serviciul „Crucii Roşii” de la Spitalul nr. 111 din Bucureşti.
Trifilia Mocanu – monahie soră de caritate. Repartizată la 21 septembrie 1916 în serviciul „Crucii Roşii” de la Spitalul nr. 111 din Bucureşti.

▶ *Mănăstirea Războieni (judeţul Neamţ)*

Evghenia Arhip – maica stareţă. A sprijinit mai multe spitale, atât prin munca fizică depusă şi cât şi prin materialele sanitare dăruite.

▶ *Mănăstirea Surpatele (judeţul Vâlcea)*

Ecaterina Ionescu – monahie soră de caritate. În anul 1916 a urmat cursurile pentru „Crucea Roşie" la Sfânta Mânăstire Dintr-un Lemn, judeţul Vâlcea. A activat în Spitalul nr. 33-34, Regimentul 2 Vâlcea până la desfiinţarea lui în august 1918.
Neonila Predescu (1883-?) – monahie soră de caritate. Intră în monahism din anul 1905. În 1916 a urmat cursurile pentru „Crucea Roşie" la Mânăstirea Dintr-un Lemn, judeţul Vâlcea. A activat în Spitalul nr. 33-34, Regimentul 2 Vâlcea până la desfiinţarea lui în august 1918.
Varvara Predescu (1879-?) – maică stareţă stavroforă, soră de caritate. Intră în monahism din anul 1898. În anul 1916 a urmat cursurile pentru „Crucea Roşie" la Mânăstirea Dintr-un Lemn, judeţul Vâlcea. A fost repartizată la Spitalul nr. 33-34, Regimentul 2 Vâlcea, organizat în clădirea Seminarului din Râmnicul Vâlcea. Spitalul a fost evacuat succesiv în funcţie de evoluţia frontului astfel: la 8 noiembrie 1916 în clădirea Teatrului Central din Galaţi, la 1 ianuarie 1917 în clădirea Tribunalului din Dorohoi, apoi în nişte barăci în comuna Folteşti, iar în final la Bereşti (ambele în judeţul Covurlui), unde a îngrijit răniţii de la Mărăşeşti până la desfiinţarea spitalului în luna august 1918.

▶ *Mănăstirea Suzana (judeţul Prahova)*

Ieroteia Bercea – monahie soră de caritate. A urmat cursurile Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti, în anul şcolar 1914-1915.
Daniela Maria Chivaran – monahie soră de caritate. A urmat cursurile Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti, în anul şcolar 1914-1915.
Teoctista Ionescu – monahie soră de caritate. A urmat cursurile Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti, în anul şcolar 1914-1915.
Tomaida Perlea – maică stareţă, a desemnat în 1914 cinci monahii din obştea mănăstirii să urmeze cursurile Crucii Roşii.
Filonida Simionescu – monahie soră de caritate. A urmat cursurile Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti, în anul şcolar 1914-1915.
Evghenia Tomescu – monahie soră de caritate. A urmat cursurile Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti, în anul şcolar 1914-1915.

▶ *Mănăstirea Ţigăneşti (judeţul Prahova)*

Ştefanida Christescu – monahie soră de caritate.
Pamfilia Diaconiţă – monahie soră de caritate.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Arsenia Gherase – monahie soră de caritate.
Antimia Iliescu – monahie soră de caritate.
Magdalena Moisiu – monahie soră de caritate.
Theoharia Năstăsescu – monahie soră de caritate.
Neonila Pavel – monahie soră de caritate.
Anastasia Răduţ – monahie soră de caritate.

▶ *Mănăstirea Văratec (judeţul Neamţ)*

Pulheria Andrieş – monahie soră de caritate. A urmat cursurile Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti, în anul şcolar 1914-1915.
Olimpiada Andronic – monahie soră de caritate.
Mina Anghelescu (Anghelea, Anghele) – monahie soră de caritate, şefă la sala de pansamente în spitalul Crucei Roşii, filiala Bacău, decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" clasa a III-a, pentru zelul şi devotamentul cu care a contribuit la îngrijirea răniţilor şi bolnavilor din spitale în 1916-1917.
Olimpiada Aramă – monahie soră de caritate.
Polixenia Avram – monahie infirmieră.
Serafima Bădău – monahie soră de caritate. A urmat cursurile Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti, în anul şcolar 1914-1915.
Fevronia Bobulescu – monahie infirmieră.
Macrina Bodescu – monahie soră de caritate.
Natalia Bolberiţă – monahie. Învăţătoare pentru fetiţele orfane ocrotite în orfelinatul mănăstirii Văratec şi administrator ajutător al orfelinatului aceleiaşi mănăstiri (octombrie 1917).
Ahilinia Bordeianu – monahie soră de caritate.
Evlampia Borş – monahie soră de caritate. Decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" clasa a II-a, pentru devotamentul cu care a contribuit la îngrijirea răniţilor şi bolnavilor în timpul campaniei 1916-1917.
Elpida Borş – monahie. În octombrie 1917 a luat în îngrijire două orfane, Maria şi Anca.
Evlampia Borşoae (Borşoaiei) – monahie soră de caritate. A urmat cursurile Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti, în anul şcolar 1915-1916.
Chesaria Bou – monahie soră de caritate.
Sofia Buga – monahie soră de caritate.
Maftidia Cârjă – monahie soră de caritate.
Tomaida Căprioară – monahie soră de caritate. A urmat cursurile Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti, în anul şcolar 1915-1916.
Evghenia Cărăuşu – monahie infirmieră. A fost repartizată la spitalele regionale din Iaşi. Decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina-Maria", clasa a II-a pentru zelul şi devotamentul remarcabil cu care a îngrijit răniţii şi bolnavii de tifos exantematic din spitalul Crucei Roşii „Liceul Naţional" din Iaşi în 1916-1917.
Filofteia Căşariu (Căşăriu) – monahie soră de caritate. A fost repartizată la spitalele regionale din Iaşi.
Zosima Chioariu (Chioahu) – monahie soră de caritate.
Ştefania Chioariu – monahie soră de caritate.
Nicanora Checheriţă – monahie infirmieră.

Eleonora Ciobanu – monahie soră de caritate.
Evghenia Constantinescu – monahie soră de caritate. A fost repartizată la spitalele regionale din Iaşi. Revine în mănăstire dintr-un spital dezafectat în decembrie 1917.
Manasia Cosău – monahie infirmieră.
Ripsimia Costăchescu – monahie infirmieră.
Iulia Cozma – monahie infirmieră.
Evloghia Dascălu – monahie soră de caritate.
Petrina Dascălul Ilie – monahie soră de caritate. Repartizată la începutul anului 1915 la Spitalul fix al „Crucii Roşii", filiala Piatra Neamţ, condus de doamna Lucia Bogdan.
Eufrosina Dimitriu – monahie soră de caritate. A fost repartizată la spitalele regionale din Iaşi.
Calipso Epure – monahie soră de caritate. În decembrie 1917 s-a întors la mănăstire dintr-un spital dezafectat şi a luat în grijă să crească o orfană de război, Zamfira.
Epifania Gâdioi (Gâdei, Gâdeoiu) – monahie soră de caritate la spitalul „Liceul Internat" din Iaşi. Decorată în 1918 cu Crucea „Meritul Sanitar", cu distincţiune de război, clasa a II-a.
Pandora Gavrilescu, soră (etapă de noviciat în monahism), infirmieră.
Antonia Ghenovici – monahie soră de caritate. A fost decorată pentru devotamentul manifestat în îngrijirea răniţilor şi bonavilor.
Miropia Gheorghiu – monahie soră de caritate.
Eupraxia Ghiaţă (Gheaţă) – monahie soră de caritate. Repartizată la începutul anului 1915 la Spitalul fix al „Crucii Roşii", filiala Piatra Neamţ.
Evghenia Giosanu, monahie soră de caritate. A urmat cursurile Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti, în anul şcolar 1914-1915.
Evghenia Grinţescu – monahie infirmieră.
Eleonora Hanganu – monahie soră de caritate.
Platonida Hreţcu – monahie soră de caritate. A urmat cursurile Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti, în anul şcolar 1915-1916. Decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" clasa a II-a, pentru devotamentul remarcabil cu care a dat îngrijiri răniţilor şi bolnavilor în timpul campaniei 1916-1917.
Luchia Hudici (Hudeci) – monahie soră de caritate. Repartizată în august 1917 la spitalul nr. 267 din Iaşi, filiala Viliana. A fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" clasa a III-a pentru zelul şi devotamentul cu care a îngrijit bolnavii contagioşi din acest spital în perioada 1916-1917.
Agafia Huţanu – monahie soră de caritate. A fost repartizată la spitalele regionale din Iaşi.
Antuza Iacob – monahie soră de caritate.
Ermiona Ionescu – monahie soră de caritate. A fost repartizată la spitalele regionale din Iaşi.
Olimpiada Ionescu – monahie soră de caritate. Convocată la începutul anului 1915 la Spitalul fix al „Crucii Roşii", filiala Piatra Neamţ, condus de doamna Lucia Bogdan.
Eupraxia Irimescu – monahie soră de caritate. A fost repartizată la spitalele regionale din Iaşi. Convocată la spitalul „Precista"din Roman în decembrie 1916.
Leontina Joimir – monahie soră de caritate. A urmat cursurile Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din Bucureşti, în anul şcolar 1915-1916. Decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" clasa a II-a, pentru devotamentul cu care a contribuit la îngrijirea răniţilor şi bolnavilor în timpul campaniei 1916-1917.

BUCHAREST CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Olimpiada Lenciuc (Senciuc) – monahie soră de caritate. Decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" clasa a II-a, pentru abnegația cu care a îngrijit răniți și bolnavi în timpul campaniei 1916-1917.
Adriana Lepădatu – monahie soră de caritate. A activat în rândurile personalului medical din Spitalul militar Neamț nr. 32a și 33c pentru răniți și covalescenți organizat în cadrul mănăstirii.
Evsevia Lupu – monahie infirmieră.
Agafia Manoliu – monahie soră de caritate, decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina-Maria" clasa a III-a pentru zelul și devotamentul cu care a îngrijit bolnavii contagioși la Spitalul Crucea Roșie nr. 267 din Iași în 1916-1917.
Amfilohia Marcu – monahie soră de caritate.
Eupraxia Neagu – monahie soră de caritate. A urmat cursurile Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din București, în anul școlar 1914-1915.
Ruxandra Nicolae (Nicolau) – monahie soră de caritate.
Olimpiada Nicolau (Neculau) – monahie soră de caritate.
Elisea Nistor (Nestor) – monahie soră de caritate.
Eupraxia Nuțu – monahie infirmieră.
Eufrosina Pancu – monahie soră de caritate.
Sofia Partene – monahie soră de caritate.
Veronica Petrei – monahie soră de caritate. Repartizată la Spitalul „Crucea Roșie", filiala Piatra Neamț, condus de doamna Lucia Bogdan.
Elpida Petrișor – monahie. A luat sub ocrotirea sa doisprezece copii orfani.
Agafia Petrone (Petroae) – monahie soră de caritate.
Calinica Popa – monahie soră de caritate. În decembrie 1917 revine în mănăstire dintr-un spital dezafectat.
Alexia Popovici – monahie infirmieră.
Zenaida Racliș (1909-1926) – maică stareță.
Emilia Racleș (Racliș) – monahie soră de caritate. Decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina-Maria" clasa a III-a pentru zelul și devotamentul cu care a îngrijit bolnavii contagioși la Spitalul Crucea Roșie nr. 267 din Iași în 1916-1917.
Agafia Roșca – monahie soră de caritate. În perioada 20 august 1916-28 februarie 1917 a activat ca soră de caritate supraveghetoare de noapte la Spitalul Militar nr. 252 din Vaslui.
Serafina Scurtu – monahie infirmieră.
Csantipia Scutaru (Scutariu) – monahie soră de caritate.
Iustina Stanciu – monahie soră de caritate. Se întoarce la mănăstire dintr-un spital dezafectat, în decembrie 1917.
Ecaterina Statachiu (Statachim) – monahie soră de caritate. A fost repartizată la spitalele regionale din Iași.
Paisia Terchene – monahie soră de caritate.
Stratonica Vasiliu – monahie soră de caritate. A fost repartizată la spitalele regionale din Iași.
Olimpiada Vasiliu – monahie soră de caritate. A urmat cursurile Institutului Surorilor de Caritate „Regina Elisabeta" din București, în anul școlar 1914-1915.
Partenia Vasiliu – monahie. A luat în grijă o orfană, Jenica Vasile Ștefan.
Asinefta Vădanei – monahie soră de caritate.
Eupraxia Verdescu – monahie soră de caritate.

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITY LIBRARY

Cleopatra Viţelaru – monahie soră de caritate.
Anatolia Zugrăvescu – monahie soră de caritate.
Meropia Zugrăvescu – monahie soră de caritate. Repartizată la începutul anului 1915 la Spitalul fix al „Crucii Roşii", filiala Piatra Neamţ, condus de doamna Lucia Bogdan.
Evghenia Zugrăvescu – monahie soră de caritate.

► *Alte mănăstiri*

Aurelia Fătu – soră (aici cu sensul de novice, etapă premergătoare intrării în monahism), infirmieră. A activat în spitalul nr. 113 al Societăţii Ortodoxe a Femeilor Române – amenajat în localul unei şcoli din Bucureşti şi deschis în 1916, îngrijind bolnavii cu mare devotament.
Varvara Popescu – soră (aici cu sensul de novice, etapă premergătoare intrării în monahism), infirmieră. A activat în spitalul nr. 113 al Societăţii Ortodoxe a Femeilor Române – amenajat în localul unei şcoli din Bucureşti şi deschis în 1916.
Xenia Dumitriu – monahie soră de caritate, decorată în 1917 cu Ordinul „Crucea Regina-Maria" clasa a III-a, pentru sârguinţa şi devotamentul cu care a îngrijit bolnavii de boli infecţioase de la spitalul nr. 168 din Piatra-Neamţ în 1917.

Bibliografie: *Monitorul Oficial*, 1917, nr. 219; *Monitorul Oficial*, 1918, nr. 23, nr. 85, nr. 102, nr. 240; SIMIONESCU, Alexandru H. *Mănăstirea Agafton din jud. Botoşani*. Botoşani: Tip. „Munca", 1929, p. 45; STUPCANU, Teoctist. Activitatea călugărilor din eparhia Moldovei în timpul Războiului. *Viaţa monahală*. 1935, nr. 11-12, p. 324-327; POPESCU, Grigore N. Călugării şi călugăriţele din Moldova. Activitatea lor în timpul războiului. În: *Preoţimea română şi întregirea neamului*. Vol. 1: *Chipuri, fapte, suferinţi şi pilde pentru viitor*. Bucureşti: Tip. „Vremea", 1940, p. 71-90; GEACU, Sorin. *Mănăstirea Adam: schiţă monografică*. Tipărită cu binecuvântarea Prea Sfinţitului Dr. Casian CRĂCIUN Episcopul Dunării de Jos. Galaţi: Editura Episcopiei Galaţiului şi Dunării de Jos, 1998, p. 32; MORARU, Alexandru. Clerici şi monahi ortodocşi români în Primul Război Mondial. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Theologia Orthodoxa* [online]. 2005, vol. 50, nr. 1, p. 19, nota 23 [Accesat 10 februarie 2017]. Disponibil la: https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=149763; OPREA, Ionuţ Mihai. *Asistenţa socială comunitară. Rolul Bisericii în dezvoltarea serviciilor de asistenţă socială*. Teză de doctorat, Universitatea din Bucureşti, 2007, p. 97 [Accesat 18 iunie 2017]. Disponibil la: https://www.scribd.com/document/123481913/ASISTEN%C5%A2A-SOCIAL%C4%82-COMUNITAR%C4%82-ROLUL-BISERICII-IN-DEZVOLTAREA-SERVICIILOR-DE-ASISTEN%C5%A2%C4%82-SOCIAL%C4%82; IGNAT, Adrian. *Aportul bisericii la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*. Bucureşti: Editura Universitară, 2011, p. 211; ISAI, Daniel. Implicarea monahismului din Moldova în alinarea suferinţei din perioada Primului Război Mondial (1916-1918). *Teologie şi Viaţă: revistă de gândire şi spiritualitate* [online]. 2012, nr. 1-4, p. 240-241 [Accesat 18 ianuarie 2017]. Disponibil la: http://www.teologiesiviata.ro/sites/default/files/articol/pdf/2012/04/24_implicarea_monahismului_-_d._isai.pdf; ATANASIU, Mihai-Bogdan şi Mihaela PALADE. *Mănăstirea Pasărea: credinţă, artă, educaţie*. Bucureşti: Editura Basilica, 2013, p. 49; GAVRILĂ, Irina. Maicile Arhimandrite Ecaterina şi Frevonia Miclăuş. *Misiunea* [online]. 2014, nr. 1, p. 119 [Accesat la 4 mai 2017]. Disponibil la: http://arhiepiscopiaramnicului.ro/sites/default/files/arhiepiscopiaramnicului/publicatii/atasamente/2016/06/revista-misiunea-nr.1.pdf; GHEORGHESCU, Chesarie. Maica Arhimandrită Paisia Vasilescu, stareţă spirituală a Mănăstirii Dintr-un Lemn, Judeţul Vâlcea, la aniversarea a 90 de ani de la naştere (14 Octombrie 1880-14 Octombrie 1970). *Misiunea* [online]. 2014, nr. 1, p. 121 [Accesat la 6 mai 2017]. Disponibil la: http://arhiepiscopiaramnicului.ro/sites/default/files/arhiepiscopiaramnicului/publicatii/atasamente/2016/06/revista-misiunea-nr.1.pdf; BURLĂ, Maria. File din istoria vieţii monahale de la Războieni. *Doxologia.ro* [online]. 26 martie 2015 [Accesat 3 iunie 2017]. Disponibil la: https://doxologia.ro/viata-bisericii/documentar/file-din-istoria-vietii-monahale-de-la-razboieni GIOSANU, Iosefina. *Duhovnicie – filantropie la mănăstirea Văratec: tradiţie, continuitate şi înnoire*. Bucureşti: Paideia, 2015, p. 131, 133, nota 84-86, 87, 89; COTAN, Claudiu Constantin. Caring

for Orphans During The Great War (1916-1918) – Agapia and Varatec Monasteries. În: Iulian BOLDEA, Dumitru-Mircea BUDA, ed. *Convergent Discourses. Exploring the Contexts of Communication*. Tîrgu Mureş: The Alpha Institute for Multicultural Studies, 2016, p. 151, 154, 156, 158; Informaţii din corespondenţa cu *Patriarhia Bisericii Ortodoxe Române*, mai 2017. **Alina Paraschiv**

*

* *

Sora ALINA ALEXANDRESCU – infirmieră, a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.
Sora ANGELIQUE – infirmieră în 1917 la spitalul din Galata (Iași). A murit de tifos exantematic; a primit Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.
Sora ANTOANETTE – a lucrat ca infirmieră în spitalele din Iaşi, unde s-a îmbolnăvit de tifos exantematic și a decedat.
Sora MARIE AVAGRE – infirmieră supraveghetoare la Spitalul militar nr. 423 din Iași în 1916-1917. „Pentru zelul și devotamentul cu care a ajutat la combaterea tifosului exantematic la spitalul militar nr. 423 din Iași în 1916-1917", a primit Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.
JULIE CASTELLANI – soră de caritate. A lucrat la Institutul catolic Saint Vincent de Paul (Institutul Saint Vincent de Paul a fost o filială românească a Societății Saint Vincent de Paul, organizație de caritate înființată la Paris ăn 1833 de Frederic Ozanam) şi infirmieră în perioada 1916-1917 la Spitalul Automobil Clubul Român condus de Martha Bibescu. Ajuta peste tot; *„scotea şi măsele cu o dibăcie de dentist încercat"*. A plecat în primăvara anului 1917 cu Marta Bibescu în Elveţia.
Sora MARIE DANIELA – infirmieră supraveghetoare la Spitalul militar nr. 423 din Iaşi. În 1916-1917 a primit Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.
Sora MARIE EVODIE – „pentru curajul și devotamentul fără seamăn cu care a contribuit la evacuarea tuturor răniților aflați în Spitalul temporar nr. 193 din Galați (Notre Dame de Sion) în timpul bombardării acelui spital la 23 Septemvrie 1917", a primit Medalia „Bărbăție și Credință cu spade" cls. a II-a.
Sora MARIE ELMA – „pentru curajul și devotamentul fără seamăn cu care a contribuit la evacuarea tuturor răniților aflați în Spitalul temporar nr. 193 din Galați (Notre Dame de Sion) în timpul bombardării acelui spital la 23 Septemvrie 1917", a primit Medalia „Bărbăție și Credință cu spade" cls. a II-a.
Sora MARIE ETIENNE – infirmieră supraveghetoare; „pentru zelul și devotamentul cu care a ajutat la combaterea tifosului exantematic la Spitalul militar nr. 423 din Iași în 1916-1917", a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.
Sora MARIE FELIXINA – „pentru curajul și devotamentul fără seamăn cu care a contribuit la evacuarea tuturor răniților aflați în Spitalul temporar nr. 193 din Galați (Notre Dame de Sion), în timpul bombardării acelui spital la 23 Septemvrie 1917", a primit Medalia „Bărbăție și Credință cu spade" cls. a II-a.
Sora ANNA GEORGESCU – infirmieră; a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.
Sora MARIE JOVITE – infirmieră supraveghetoare la Spitalul militar nr. 423 din Iași în 1916-1917.
Sora MARIE – a lucrat cu **sora Julie** la Capela „Sf. Vincent de Paul", dar şi la Automobil Clubul Român. La ora 7 era la spital, unde îndeplinea nenumărate sarcini – pansamente, cârpit lenjerie, împletit ciorapi, ş.a.
Sora MARIE OTILIA – „pentru curajul și devotamentul fără seamăn cu care a contribuit la evacuarea tuturor răniților aflați în Spitalul temporar nr. 193 din Galați (Notre Dame de Sion) în timpul bombardării acelui spital la 23 Septemvrie 1917", a primit Medalia „Bărbăție și Credință cu spade" cls. a II-a.
Sora HERMINE MARIO – infirmieră supraveghetoare; „pentru zelul și devotamentul cu care a ajutat la combaterea tifosului exantematic la Spitalul militar nr. 423 din Iași în 1916-1917", a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Sora NINA MARIO – infirmieră supraveghetoare, „pentru zelul și devotamentul cu care a ajutat la combaterea tifosului exantematic la Spitalul militar nr. 423 din Iași in 1916-1917", a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

Sora ELISABETA PUCCI (1847?-1918) – superioara surorilor din ordinul „Saint Vincent de Paul" la București. A lucrat la Vila „Greierul", la spitalul administrat de doctorul Clunet, de soția lui și de Sora Pucci. A fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" clasa I.

Sora FRANÇOIS REGIS – „pentru curajul și devotamentul fără seamăn cu care a contribuit la evacuarea tuturor răniților aflați în Spitalul temporar nr. 193 din Galați (Notre Dame de Sion) în timpul bombardării acelui spital la 23 Septemvrie 1917", a primit Medalia „Bărbăție și Credință cu spade" cls. a II-a.

Sora SERAFINA – „pentru zelul și devotamentul ce a arătat în serviciul Spitalului nr. 280 (Liceul Laurian, Botoșani) în 1917", a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

Sora MARIE SIRNPLICE – „pentru curajul și devotamentul fără seamăn cu care a contribuit la evacuarea tuturor răniților aflați în spitalul temporar nr. 193 din Galați (Notre Dame de Sion) în timpul bombardării acelui spital la 23 Septemvrie 1917" a primit Medalia „Bărbăție și Credință cu spade" cls. a II-a.

Sora MARIE SYMPHOROSE – infirmieră supraveghetoare; „pentru zelul și devotamentul cu care a ajutat la combaterea tifosului exantematic la Spitalul militar nr. 423 din Iași în 1916-1917", a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

Sora MARIE TEODORETI – infirmieră supraveghetoare; „pentru zelul și devotamentul cu care a ajutat la combaterea tifosului exantematic la Spitalul militar nr. 423 din Iași în 1916-1917", a fost decorată cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a.

Sora MARIE VALBURGER – „pentru curajul și devotamentul fără seamăn cu care a contribuit la evacuarea tuturor răniților aflați în Spitalul temporar nr. 193 din Galați (Notre Dame de Sion), în timpul bombardării acelui spital la 23 Septemvrie 1917", a primit Medalia „Bărbăție și Credință cu spade" cls. a II-a.

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

VII. ARTE. LITERATURĂ. PRESĂ

AGATHA BÂRSESCU (1857-1939) – actriţă. A susţinut în prima parte a anului 1917 o serie de spectacole la Cleveland, Youngstown şi Detroit, iar banii rezultaţi din aceste spectacole i-a donat pentru îngrijirea răniţilor români.
MARIA BULFINSKI- actriţă; a participat la Iaşi la chete publice şi strângeri de fonduri.
MARIOARA CINSKY – artistă; „pentru devotamentul cu care a contribuit la alinarea suferinţelor răniţilor nostri şi pentru lăudabilul concurs dat pentru sporirea fondurilor necesare diferitelor instituțiuni de binefacere în 1917" a fost decorată în 1917, cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. a III-a şi în 1918 cu acelaşi ordin cls. a II-a.

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Ana-Elisabeta Brâncoveanu, contesă de Noailles

(1876-1933)

Muzeul Național de Istorie a României

Fiica lui Grigore Basarab Brâncoveanu (fiul domnitorului Gheorghe Bibescu) şi a Ralucăi (născută Musuruş), fiica lui Musuruş – Pasa, ambasador al Imperiului Otoman la Londra. Născută la Paris a primit o educaţie deosebită luând contact de timpuriu cu civilizaţia şi cultura franceză.

Căsătoria cu Mathieu de Noailles în 1897, pe lângă titlul de prinţesă i-a adus şi contacte cu personalităţi din lumea aristocraţiei şi artelor franceze. A deschis un Salon Literar la Paris, în reşedinţa sa, care a fost frecventat de André Gide, Paul Valéry, Jean Cocteau, Colette, Paul Claudel, Sully Prudhomme.

A legat o caldă prietenie cu scriitorul francez Marcel Proust. S-a implicat în curentul la modă de emancipare a femeilor şi a debutat în spaţiul literar unde va primi consacrarea prin intrarea în Academia Franceză. În 1913 fost considerată cea mai mare poetă pe care secolul al XX-lea a dat-o Franţei şi chiar Europei. A făcuț parte, ca membră de onoare, din Comitetul Român de Ajutoare de la Paris.

În 1921 a devenit membră a Academiei Regale de Limbă şi Literatură a Belgiei. Academia Franceză i-a conferit un premiu pentru întreaga activitate şi în 1925 a fost primită în rândurile Academiei Române. În 1931 a primit Legiunea de Onoare a Franţei în grad de comandor. Poetă, prozatoare, pictoriţă, *„muza grădinilor”.*

Carte poștală, arhiva personală Ion Spătan.

Bibliografie: MARCU, George şi Rodica ILINCA. *Enciclopedia personalităţilor feminine din România*. Prefaţator Marius SALA. Bucureşti: Meronia, 2012, p. 62-68.

prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu

Muzeul Național de Istorie a României

Maria Filotti

(1883-1956)

După o copilărie petrecută în comuna natală, de pe malul Călmăţuiului, Maria Filotti a plecat la Brăila pentru a fi înscrisă la şcoală.

Atunci când viitoarea mare artistă a început şcoala la Brăila, oraşul avea o viaţă teatrală cu o tradiţie de o jumătate de secol. Pe scena Teatrului Rally se perindaseră cele mai reputate trupe de teatru din ţară, şi aici a urmărit Maria Filloti, elevă fiind în clasele elementare, primul spectacol cu piesa *Păunaşul codrilor.*

După încheierea studiilor primare, în 1895, pentru că la Brăila nu exista un liceu de fete a fost înscrisă la o şcoala particulară, şcoala de fete „Penetis şi Zurmali", înfiinţată la dorinţa şi din fondurile donate de Hrisant Penetis Horezeanu, grec din Andros, care prin testamentul său din 1850 lăsase cele necesare înfiinţării unui"Pension de fete în oraşul Brăila" şi stabilise prin *„Aşezământul"* pentru această instituţie şi modul său de organizare. Prevăzător, Hrisant înscrisese în acest *„Aşezământ"* şi posibilitatea apariţiei unui alt donator care va deveni „ctitor mic", un astfel de investitor care va contribui la înfăptuirea proiectului apărând ulterior în persoana lui Hristofor Dzurmali.

În anul 1866 localul pensionului era terminat, o clădire modernă pentru acele timpuri ridicată pe strada Rubinilor, în centrul oraşului, aproape de piaţa Sf.Arhangheli şiTeatrul Rally. Atunci când Maria Filotti a fost înscrisă la această şcoală, „Pensionul Penetis", nume sub care era cunoscută în epocă, era o instituţie de învăţământ cu o bună reputaţie, condusă de o asociaţie de profesori şi urmând programul oficial al Ministerului, la care se adăuga studiul limbilor greacă şi italiană, fiind în măsură să asigure o foarte bună pregătire elevelor. Şcolii, dascălilor, recrutaţi dintre cei mai buni profesori ai liceului de băieţi „I. C. Massim" şi programei de studiu, Maria Filotti le va păstra o frumoasă amintire. Nu numai pregătirea conform programei stătea în atenţia celor care conduceau activitatea acestei şcoli, ci şi crearea de condiţii care să favorizeze cultivarea unor aptitudini sau înclinaţii artistice pe care le-ar fi avut elevele. Astfel, pe lângă lecturile din literatura română sau autorii clasici Molière, Racine, Voltaire şi mergând până la modernii, pentru acei ani, Maupassant şi Flaubert, pe care viitoarea actriţă le făcea în tihna care se instaura în şcoală după plecarea „externelor", la parterul localului existau două săli consacrate activităţilor muzicale dotate cu patru piane. Astfel preocupările pentru arta dramatică

ale elevei Maria Filotti erau bine susținute. În aceste condiții, pe când era elevă în clasa a patra, Maria Filotti a debutat pe scenă, jucând în travesti rolul Fănică Răducanu din piesa lui Haralambie Lecca *Casta Diva.*

Atunci când eleva Maria Filotti își susținea examenul de bacalaureat, în fața secțiunii clasice a comisiei de la liceul „I. C. Massim" din Brăila, buna sa pregătire i-a permis să prezinte o strălucită dizertație cu titlul *Opera politică și literară a lui Dimitrie Cantemir,* prezentare care l-a impresionat pe Ștefan Sihleanu, profesor universitar, director al Teatrului Național din București (1901 – 1905), președintele comisiei de Bacalaureat, acesta sugerându-i candidatei să urmeze studii dramatice.

După promovarea bacalaureatului Maria Filotti s-a înscris la Facultatea de Litere și Filosofie și la Facultatea de Drept a Universității din București apoi, în același an, la recomandarea lui Ștefan Sihleanu, la Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică.

În anul 1904 Aristizza Romanescu, profesoara Mariei Filotti, l-a convins pe tatăl acesteia să îi acorde permisiunea de a continua studiile la Conservator.

Maria Filotti a absolvit Conservatorul în anul 1906 și a obținut un contract pentru un an la Teatrul Național din Iași. În anul următor a fost chemată la Teatrul Național din București, unde susținuse, în fața lui Alexandru Davila, directorul teatrului, un examen încă după absolvire. Dar angajarea fusese amânată datorita faptului că tânăra actriță a trebuit să onoreze până la capăt contractul avut la Iași.

Atunci când, după intrarea României în război, trupele germane se apropiau de București Maria Filotti se hotărăște, așa cum mulți dintre colegii ei de la Teatru Național făcuseră anterior, să se refugieze din calea ocupanților. A șovăit mult înainte să ia drumul refugiului astfel încât, însoțită de fiul său Ioan Cantacuzino, părăsea totuși Bucureștiul, la 21 noiembrie/4 decembrie 1916, cu ultimul tren plecat din Gara de Nord înainte de intrarea trupelor germane în capitală.

După o scurtă ședere în Brăila copilăriei sale actrița a înfruntat dificultățile drumului spre Iașul refugiului, unde a găsit găzduire, împreună cu fiul ei, într-o cabină a Teatrului Național.

În vechea capitală a Moldovei, greu încercată în această epocă când a servit ca loc de refugiu pentru autoritățile române și foarte mulți locuitori din teritoriile ocupate, actrița, convinsă că *„[...] e nevoie ca fiecare să ajute, cu toate puterile lui, la alinarea nenumăratelor suferințe pe care războiul le făcea să apese atât de greu [...]"* s-a angajat cu toate resursele și convingerea în ajutorarea celor afectați de război.

În primul rând Maria Filotti a făcut parte din echipele *„[...] de artiști care mergeau să joace pentru ostași la unitățile militare în refacere până aproape de linia frontului [...]"*, acolo unde actorii încercau să aducă momente de relaxare ea a avut prilejul să îl întâlnească pe George Enescu, marele artist punându-și de asemenea talentul în slujba alinării celor în suferință. Dar nu numai talentul actoricesc l-a pus Maria Filotti în slujba eforturilor de a susține pe cei care luptau cu arma în mână pentru realizarea idealurilor naționale ci, încă din prima zi a sosirii sale la Iași, a început să lucreze în fiecare dimineață ca infirmieră la spitalul aflat în localul Liceului Internat. Munca dură din sala de operație, unde încă de la prima sa prezență a participat la o amputare, o făcea să spună, sub impresia tragediilor la care lua parte, că *„[...] asta nu mai era o dramă fictivă, trăită pe scenă, asta era realitatea aspră, era oroarea războiului în toată sălbăticia ei. Și clipele acelea, în care i-am simit grozăvia cu atâta intensitate, mi-au săpat în suflet, pe vecie, ura împotriva lui. Căci n-am să uit niciodată zgomotul sinistru cu care a căzut, într-o căldare de spital, ceea ce fusese un picior de om."*

După război Maria Filotti a revenit pe scena Teatrului Național din București, iar din toamna anului 1921, ca urmare a invitației lui Ion Nona-Ottescu, s-a angajat să predea la Conservator un curs de „mimică" pe care l-a conceput și l-a susținut, mai întâi ca profesor suplinitor, apoi ca profesor titular provizoriu iar, din 1927, prin concurs ca profesor titular definitiv la Catedra de dramă-comedie-mimică.

Maria Filotti a devenit în anul 1926 „societar de onoare" al Teatrului Naţional, cel mai înalt grad în ierarhia teatrului românesc, până în anul 1937 când a fost pensionată.

După pensionare Maria Filotti a semnat, la propunerea lui Sică Alexandrescu, în anul 1937, un contract cu compania de la Teatru de Comedie, dar pe care l-a reziliat doi ani mai târziu.

Dorind să slujească în continuare teatrul şi să îşi pună marea experienţă în slujba evoluţiei acestuia, Maria Filotti a înfiinţat în anul 1939, împreună cu Tudor Muşatescu, „Teatrul din Sărindar" devenit ulterior Teatrul „Maria Filotti". Teatru care reunind în jurul Mariei Filotti reprezentanţi de seamă ai scenei româneşti, unii foşti studenţi ai săi, va activa până în anul 1949.

Cu aceeaşi dorinţă de a se angaja întru ajutorarea celor din jur, dorinţă care a determinat-o să devină infirmieră în anii primului război mondial, Maria Filotti se va implica activ în reprezentarea şi susţinerea breslei actoriceşti din ţară, devenind, în anul 1930, preşedinte al Sindicatului Artiştilor Dramatici şi Lirici. Din această poziţie ea va reprezenta România în Comitetul Internaţional al Societăţii Universale de Teatru unde a fost foarte activă, fiind prezentă la Congresele de la Hamburg- 1930, Paris, -1931 şi 1933, Roma -1932.

În jumătatea de secol petrecută pe scenă Maria Filotti a dăruit publicului 164 de roluri din dramaturgia românească şi universală, remarcabil realizate, rămânând în istoria teatrului românesc una din figurile emblematice. Maria Filotti a fost decorată în 1918 cu Ordinul Crucea „Regina Maria" cls. I „pentru zelul şi destoinicia remarcabilă ce a arătat în aplicarea pansamentelor la răniţii aflaţi în spitalul temporar nr. 271 (Liceul Naţional Iaşi) în 1917".

Bibliografie: VÎRTOSU, Ion. Hrisant Penetis fondatorul pensionului de fete din Brăila (azi şcoala profesională). În: *Analele Brăilei*, 1940, nr. 1-2, p. 12-18; PERIANU, Radu I. *Istoria şcoalelor din oraşul şi judeţul Brăila 1832 – 1864*, Bucureşt: Editura Casei Şcoalelor, 1941, p. 27, 87; FILOTTI, Maria. *Am ales teatrul*. Text îngrijit şi adnotat de Ion FILOTTI-CANTACUZINO. Prefaţă de Ovid S. CROHMĂLNICEANU. Bucureşti: Editura pentru Literatură, 1961, p. 25-27, 30-34, 42-43, 103-110, 192-194, 252-258, 372-378. STOICA, Maria. *Brăila: memoria oraşului: imaginea unui oraş românesc din secolul al XIX-lea*. Brăila: Istros, 2009, p. 252-253; BUCULEI, Toader. *Brăileni de seamă în spiritualitatea românească*. Brăila: Proilava, 2012, p. 145. STURDZA, Mihai Dim. *Familii boiereşti din Moldova şi Ţara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică şi biografică*. Vol. III: *Familia Cantacuzino*. Bucureşti: Simetria, 2014, p. 30. **dr. Doru Bădără**

LOIE FULLER (1862-1928) – dansatoare americană de dans modern; a obţinut un împrumut important pentru România cu ajutorul prietenilor de la Ambasada americană din Paris.

VIRGINIA ANDREEA HARET (1894-1961) – nepoată a pictorului Ion Andreescu şi căsătorită cu inginerul Radu S.Haret, nepotul matematicianului și astronomului, fost ministru, Spiru Haret. A studiat la Școala Superioară de Arhitectură din București devenind prima femeie arhitect din lume. A funcţionat ca infirmieră în spitalele din Bucureşti şi în refugiu la cele din Iaşi. A reprezentat România la diverse congrese internaţionale de arhitectură de la Roma, Paris, Moscova şi Bruxelles.

BCUM "CAROL I" UNIVERSITY LIBRARY

Lydia von Kotzebue
(1885-1944)

Biblioteca Academiei Române,
Cabinetul de Stampe, Colecția *Petre Oprea*

Dacă pentru Vechiul Regat și provinciile românești aflate sub cârmuiri străine primul război a adus Marea Unire, pentru o artistă a însemnat întâlnirea vieții sale și accederea în înalta societate. Se născuse la 9/21 decembrie 1885 în orașul Saratov de pe malul fluviului Volga, ca fiică a lui Nicolae Suchanov, mic funcționar la primarie. Nu se cunosc date despre anii copilăriei și adolescenței sau despre școlile urmate, fiind omise de fiul ei în scurta biografie pe care i-a dedicat-o. Ne informează doar că în anul 1913 *„a urmat cursurile Academiei de Belle Arte din Moscova, obținând diploma de sculptor. Ea era colegă de promoție cu sculptorul Burgheli, mort în România"*. A absolvit cursurile acestei instituții în 1914, când Rusia țaristă intra în război contra Germaniei. Cu zece ani înainte, *„în preajma războiului ruso-japonez, se căsătorise cu un anume Gladky, care, fiind mobilizat în timpul acestui război, a dispărut pe front"*. Rămasă văduvă, se va confrunta cu o problemă dificil de gestionat în societatea pravoslavnică: în anul 1910 va da naștere singurului ei copil, Rostislav (1910-1993), care, un timp, va purta numele bunicului, Suchanov. Începutul războiului și obiceiul ca femeile ruse să se ducă voluntare pentru îngrijirea răniților, a obligat-o să se angajeze infrmieră într-un spital de campanie *„cu care a colindat jumătate din Rusia"*.

Undeva, l-a cunoscut pe generalul conte Paul von Kotzebue (1865-1947), care *„având osul piciorului rupt de o schijă de obuz, a fost transportat la spitalul unde ea făcea serviciu"*. L-a mai întâlnit de câteva ori, în trei ani, viteazul general fiind mai mereu de găsit printre răniți. Izbucnirea revoluției bolșevice, produsă de germani pentru a scoate Rusia din luptă, a aflat-o la Odesa. În acele momente de haos, egalitarismul propovăduit de Lenin părea atrăgător la prima vedere și, pentru câteva luni, a aderat la noile idei. În calitate de *„artistă a poporului"*, i s-a *„încredințat deschiderea teatrului, care fusese abandonat. Aici a pictat decorurile și s-a ocupat și cu scenografia și coregrafia"*. S-a săturat, însă, repede de revoluție, în 1918 refugiindu-se în Basarabia. Acolo îl va reîntâlni pe general în funcția de Comandant al Armatei a 6-a Ruso-Române și luptând pe frontul Nămoloasa-Galați, *„având sub comanda sa și un grup de aviație"*, un amănunt ce nu trebuie neglijat, deși alianța militară româno-rusă, „repetentă" de la bun început, acum era o amintire: soldații ruși, atinși de bolșevism, refuzau să lupte, să asculte de ofițeri și dezertau cu miile. Curând, războiul terminându-se, viața

normală trebuia să își intre în drepturi. Se cuvine o precizare pentru înțelegerea unui act precum o căsătorie între un vlăstar cu sânge albastru și o sculptoriță cu genealogie modestă. Rănit, generalul Paul von Kotzebue fusese internat în spitalul militar amenajat de Sybille Chrissoveloni la Ghidigeni, în somptuosul său palat. Devenită membră a Crucii Roșii din România, artista Lydia l-a urmat ca infirmieră personală, îngrijindu-l zi și noapte vreme de trei săptămâni. Abnegația ei l-a impresionat adânc pe generalul von Kotzebue, acesta transformând recunoștința în dragoste.

Divorțat imediat după sfârșitul războiului ruso-japonez de prima sa soție, Maria, pe motiv de abandon, a cerut-o în căsătorie, aceasta oficiindu-se în octombrie 1918 la Galați, în Biserica Greacă și bucurându-se de prezența fostului consul rus Kartamâșev.

Generalul, tată a trei fete și a unui băiat (Lucie, Marie, Madeleine și Rurik), l-a recunoscut și pe Rostislav ca fiu cu toate drepturile ce decurgeau din acest act. De întors în Rusia sălbaticilor bolșevici nu putea fi vorba, ar fi fost împușcați imediat, el ca ofițer țarist și exploatator, ea pentru înaltă trădare a revoluției S-au stabilit o vreme la Bolgrad, în sudul Basarabiei, acum ținut readus la sânul Patriei Mume. Ca să trăiască *„ea a deschis un magazin de jucării din lemn, carton și alte materiale. De asemenea sculpta capete de păpuși, pe care, după ce erau coapte, le picta și le făcea corpuri și îmbrăcăminte. Când tatăl meu – își amintea Rostislav – a făcut acolo o fabrică de cărămidă, țigle și olărie, ea făcea din humă pești, păsări și alte animale pe care le lipea de oale înainte de a fi smălțuite și coapte. Aceste basoreliefuri atrăgeau țăranii și olăria se vindea foarte bine"*. Existență onorabilă, dar departe de exigențele unei familii înnobilate în 1365.

Fiu al Paulinei Praskovia Nicolaevna Mavros, căsătorită cu Ernest von Kotzebue, generalul moștenise domeniul Moara Domnească de lângă Mânăstirea Pasărea și vechiul conac ridicat de Șerban Cantacuzino, ambele deținute de familia Mavros până la căsătoria mamei sale. Cum obținerea vreunei ruble de pe moșiile din Lituania nu mai intra în discuție, au decis sursele de venit: Lydia redevenea sculptor cu diplomă, cu operă serioasă și participări la expoziții, în vreme ce soțul ei opta pentru pensie, pe care s-a grăbit să o solicite. I s-a răspuns că nu avea drept ca general de corp de armată, activ până la obștescul sfârșit. Insistând, ca să obțină pensionarea, a fost degradat prin Decret Regal, devenind general de divizie. Ca să-și respecte statutul, contele a cumpărat în Bucuresti o casă pe strada Brutari nr. 1, în care soția si-a amenajat un atelier de sculptură. Consultând colecția Salonului Oficial de la Cabinetul de Stampe al Bibliotecii Academiei, remarcăm următoarele participări ale Lydiei von Kotzebue: în 1924, cu o lucrare „Portretul domnișoarei D» (gips) nr. 219, în 1926 cu „Pieta» (gips) nr. 328, iar ediția din 1930 cu lucrarea „Orfeu» (gips), nr. 270. Între aceste participări de grup, la 1 aprilie 1926 a avut o expozitie personală (împreună cu pictorul Alexandru Pointevin-Skeletti) în Sala Mozart de pe calea Victoriei, cu lucrări de mici dimensiuni, care au fost vândute foarte bine. Cea intitulată „J'y suis, j'y reste», de mărime naturală, a fost cumpărată de Pierre De Boissy; „Sacagiul» (marime circa 50 cm turnata in bronz) a ajuns în posesia lui Constantin Cantacuzino, iar „Femeia cu copilul in furtuna», bronz de 50 cm, a fost cumpărată de regina Maria, care a onorat cu prezența ei expoziția fostei infirmiere voluntare. Din Catalog mai sunt de reținut „Bustul prințesei Alexandra Cantacuzino», neobosita feministă, marmură de mărime naturală și bustul „Mlle Maria Ghica», o tânără și promițătoare feministă. Lucrările au fost remarcate de criticii de artă, care subliniau realismul figurilor și reproduse pe cărți poștale cu numele autoarei.

Două busturi în bronz ale savanților bacteriologi Pasteur și Claude Bernard Saint Julieu, comandate de Institutul Bacteriologic „Dr. I. Cantacuzino", sunt și astăzi prezente în holul acestui institut din București.

Opera sa cea mai importantă a fost însă monumentul „Eroilor Aerului", inaugurată la 21 iulie 1935 în prezența Regelui Carol II, al Marelui Voievod de Alba Iulia, a membrilor guvernului, a

atasatilor straini și a trupelor aerului. Era și un omagiu adus soțului ei, care, cum subliniam mai sus, comandase o escadrilă de aviație în război. Nu este exclus să fi folosit o fotografie a lui din tinerețe pentru a-l simboliza pe superbul Icar cu brațele înaripate spre cer. Asemănător, dar cu o concepție mai subtilă, este bronzul de pe mormântul căpitanului aviator Alexandru Cojan din Cimitirul Bellu, reprezentând un Icar în mărime naturală și în două ipostaze: în atitudine de înălțare și în momentul când se apleacă spre pământ, sugerând căderea. *„După executarea Monumentului, – precizează fiul sau Rostislav – ea s-a retras în satul Moara Domneasca, judetul Ilfov. Acolo, în atelierul ei, erau o mulțime de figurine și statui de femei, peste 2 m înălțime, toate executate în ipsos sau plastilină. Locuitorii le numeau păpuși și Partidul, după moartea ei, luând și golind casa, le-a spart. Poate 2-3 se mai găsesc în pivniță, unde mama le punea neavând loc în atelier"*. Sculptorița fumând mult, cu tot tratamentul aplicat de prof. Nasta, a murit de cancer în ziua de 13 iunie 1944.

A fost înmormântată în biserica de la Moara Domnească, alături de familie.

Bibliografie: BAR, Cabinetul de Stampe-Arhiva Kotzebue, datorată istoricului de artă Petre Oprea; *Monografia Monumentului Eroilor Aerului*. București: [s.n.], 1939; KOTZEBUE, Rostislav von. *History and Genealogy of the Kotzebue Family*. Paris: [s.n.], 1984; Datele folosite aici sunt preluate din acest tom; TEODORESCU, Vergiliu V. Contribuții la cunoașterea autorului Monumentului Eroilor Aerului din București. *Muzeul Național*, 1997, p. 197-211; BĂDESCU, Emanuel. Monumentul Eroilor Aerului (Aviatorilor). *Argesis: studii și comunicări*, 2012, p. 213-223. **Emanuel Bădescu**

Lydia von Kotzebue lucrând la Monumentul Eroilor Aerului
Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Stampe, Colecția *Petre Oprea*

BCUIAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Olga Mavrocordat-Sturdza

(1884-1971)

Arhivele Naţionale ale României, Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice Centrale, fond SONFR

Olga Mavrocordat-Sturdza, principesă, artist plastic. A activat în Moldova ca lideră a mişcării de emancipare a femeilor şi a ocrotirii orfanilor de război.

Olga Mavrocordat s-a născut la 27 septembrie/9 octombrie 1884, la Popeşti, judeţul Iaşi, pe moşia primită ca zestre de mama ei, Lucia Cantacuzino-Paşcanu, unde tatăl său, Alexandru Mavrocordat a construit în locul vechiului conac, un palat în stil italian. A studiat pictura şi sculptura la Berlin, Dresda şi Paris, unde a fost acceptată în atelierul lui Rodin. În anul 1908, s-a căsătorit cu prinţul Mihail Sturdza, nepotul domnului Moldovei, Mihail Sturdza.

Olga Sturdza a rămas pentru contemporani o femeie debordând de energie, mereu în mişcare, cu trusa de scule pentru sculptură şi cărţi în braţe. Constantin Argetoianu a cunoscut-o şi a descris-o în memoriile sale: *„Fată frumoasă, viguroasă şi arătoasă, cu doi ochi negri care sfredeleau, emancipată (călătorea singură, lucru neobişnuit) şi inteligentă. Plină de farmec şi cetită."*

Olga Sturdza şi-a expus lucrări de sculptură la Salonul de la Paris şi la un atelier de pictură din Dieppe. La Iaşi, a deschis un atelier de sculptură la Copou. Dintre sculpturile principesei Olga Sturdza s-a păstrat cenotaful lui Alexandru Mavrocordat, *Sărutul* şi *Sburătorul* de la Vila Sonet. În anul 1927, în prezenţa reginei Maria, a fost inaugurat grupul statuar din marmură albă, *Monumentul Unirii, „un grup alegoric înfăţişând alipirea provinciilor la sânul Patriei-Mamă"*, executat de Olga Sturdza. Monumentul avea o înălţime de cinci metri şi conţinea cinci figuri reprezentând Patria-Mamă, Transilvania, Basarabia, Bucovina şi românii de pretutindeni, care au rămas în afara României. Acest monument a fost dăruit oraşului Iaşi de către principesă şi amplasat în faţa casei marelui logofăt Cantacuzino-Paşcanu, unde fusese găzduită regina Maria, în perioada retragerii armatei în Moldova. În 1947, în contextul comunizării României, monumentul a fost demolat.

Dezvoltarea şcolii şi a tipografiei erau două idealuri ale prinţesei Olga Sturdza. Cu acest scop, ea şi Elisa Mavrocordat au înfiinţat în 1910, la Iaşi, prima filială a *Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române*, reuniunea de întemeiere fiind prezidată de I.P.S. Pimen, Mitropolitul Moldovei. Filiala Iaşi a deschis grădiniţe de copii în cartierele Tătăraşi, Ţicău şi Frumoasa, destinate copiilor proveniţi din familii sărace, care primeau educaţie şi masa de prânz, îmbrăcăminte. Activitatea Olgăi Sturdza nu s-a

limitat la orașul Iași, ea a promovat obiectivele sociale și culturale ale asociației în toată Moldova și în restul țării. Atelierele *Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române* înființate la Iași, Dorohoi, Vaslui, Botoșani lucrau haine pentru copii, care se distribuiau prin biserici, școli și grădinițe.

Totodată, Olga Sturdza a fost apropiată și a susținut misiunea Bisericii Ortodoxe, astfel în 1913, la numai 29 de ani, a primit prin decret regal medalia „Răsplata muncii pentru Biserică", cls. I.

Olga Sturdza a rămas în istorie mai ales prin opera de îngrijire a orfanilor. În Iași, Olga Surdza a fost inițiatoarea primului stabiliment de îngrijire a orfanilor: *Orfelinatul „Regina Maria"*, înființat în 30 octombrie/12 noiembrie 1915. Acest prim orfelinat a adăpostit 40-65 copii, fiind întreținut cu ajutoarele *Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române* și din donații. La mănăstirile: Agapia, Văratec, Neamț, tot prin îngrijirea Societății, sute de copii au fost hrăniți, îmbrăcați și adăpostiți. Pentru a-și încorona opera aceasta, principesa Olga Sturdza a dăruit moșia sa părintească Miroslavele împreună cu castelul, viile, parcul în valoare de 800000 lei, *Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române*, care a înființat acolo prima Colonie agricolă pentru 150 orfani de război băieți, cu școală primară și grădiniță de copii, ateliere.

Societatea pentru Ocrotirea Orfanilor din Război a luat naștere din toamna anului 1916, ca o necesitate a ocrotirii celor mobilizați. Astfel în timp ce Crucea Roșie, condusă de Maria Moruzi instala la Iași spitale, iar doamna doctor Șumuleanu organiza cantine pentru familiile sărace din oraș, Olga Sturdza a solicitat Primăriei și altor instituții autorizația de a se înființa un Comitet pentru asistența orfanilor de război. Acest Comitet s-a format sub patronajul reginei Maria, sub președinția de onoare a Mitropolitului Moldovei Pimen și sub conducerea efectivă a Olgăi Sturdza, președinta executivă a Comitetului. Sediul ales a fost Școala de Menaj „Principesa Maria" din Iași care s-a transformat în Orfelinatul „Regina Maria" și unde din septembrie au fost adăpostiți 102 orfani. Banii pentru amenajare au fost strânși de Comitetul pentru Acțiune. Societatea a constituit o problemă de interes național, a fost o operă națională de asistență socială cu activitate neîntreruptă din toamna anului 1916 și până în martie 1935.

În iarna 1916-1917, Ministrul de Război Vintilă Brătianu a autorizat-o pe Olga Sturdza să extindă asistența orfanilor pe întreg teritoriul Moldovei. În aceste condiții s-a constituit un Comitet de Inițiativă condus de Olga Sturdza și din care au făcut parte și Olga Prezan și Clotilda Averescu.

În mai 1917 s-a constituit *Secțiunea (Societatea) Ocrotirea Orfanilor din Război* – președinte Olga Sturdza, vicepreședinte: Elena Davila-Perticari și Zoe Mârzescu, secretară – Ana Severin, casieră – Cecilia Liciu, președinte de onoare Mitropilitul Moldovei Pimen; membre: Ella Negruzzi, Aristia Dissescu.

Ulterior s-au înființat Comitete județene în fiecare capitală de județ și Comitete Comunale în fiecare comună care trebuiau să adune informații privind numărul orfanilor și nevoile lor. Organizarea și activitatea Societății s-a desfășurat în condiții de război, în condiții de foamete, de lipsuri, cu greutăți extraordinare. Multe persoane particulare totuși și-au pus casa și avutul la dispoziția *Societății pentru Ocrotirea Orfanilor de Război*.

În decembrie 1917 s-au votat *Statutele Societății pentru Ocrotirea Orfanilor din Război* care trebuia să lucreze sub patronajul reginei Maria și a principelui Carol, a principesei Elisabeta, sub președinția de onoare a Mitropolitului Pimen, a episcopului Dunării de Jos Nifon, a episcopului Hușilor Nicodim și a arhiereului Antim Petrescu. Era sub controlul Ministerului de Război și avea sediul central la Iași. Scopul *Societății* era: *„de a se îngriji de adăpostirea și întreținerea și educațiunea fizică și morală a orfanilor de război"*, să le asigure adăpost, întreținere până la majorat, supraveghere sanitară.

După 1918 s-au înființat Comitete filiale și regionale la București și Craiova și dincolo de Prut la Chișinău și în final ocrotirea orfanilor de război extinzându-se în întreaga țară. La Iași s-a aflat până în 1918, Consiliul Central al Societății.

Până în 1918 s-a asigurat asistență la aproape 2000 de copii în orfelinate și la 25.000 la domiciliu. Au fost crescuți și îngrijiți copii de la vârste fragede până la majorat; pregătiți în meserii practice agricultură, comerț, meserii. Le-au acordat ajutoare în natură, în bani, burse, dote, pensii, tutelă. Au primit subvenții de la stat și de la alte instituții.

În anul 1917 a înființat *Societatea pentru Ocrotirea Orfanilor de Război*, care a funcționat până în 1935. În anul 1918, la Miroslava, în palatul familiei sale, a înființat și *Orfelinatul „Olga M. Sturdza"*, cu o școală primară de băieți. Principesa Olga Sturdza era numită *„mama orfanilor de război"*, așa cum reiese din cuvântarea unei orfane ce locuia în căminul de copii înființat la Focșani: *„În numele elevelor orfane de război, din Orfelinatul „Olga M. Sturdza" nume care ne aminteşte pe mama și ocrotitoarea noastră cea bună, am venit să îngenunchem pe tărâmul sfânt de la Mărăşeşti".*

Generozitatea principesei Olga Sturza a fost impresionantă și din punct de vedere financiar. Ea a strâns pentru secțiunea Iași o avere de 250000 lei; a creat o filială la Târgu-Neamț și o alta la Chișinău în Basarabia.

În perioada celui de-al Doilea Război Mondial i-a murit soțul, Mihai Sturdza, iar castelul său a fost distrus de germani. În anul 1953 a fost arestată și, după un an de detenție la penitenciarele Mislea și Jilava, eliberată. În anul 1957 i s-a permis să plece în Franța, iar la 10 iulie 1971, în vârstă de 87 ani, Olga Sturdza a decedat.

Bibliografie: ANR, SANIC, fond SONFR (1910-1948): dosar 17, f. 20, manuscris; dosar 19, f. 29-30, manuscris; dosar 994, f. 11 f-v; SOCIETATEA PENTRU „OCROTIREA ORFANILOR DE RĂZBOI". *Dare de seamă asupra încheierei activității Societății „Ocrotirea Orfanilor din Război": prezentată Majestății Sale Regina Maria de către Principesa Olga M. Sturdza, președinta generală a Soc. O.O.R.* Iași: Lumea, 1935, passim.; IVĂNESCU, Elvira Ecaterina și Mărgărita VLAD. *Societatea Ortodoxă a Femeilor Române*: Iași 1910-2010. Iași: Pim, 2010, p. 39. **Anemari Monica Negru, consilier superior, Arhivele Naționale ale României.**

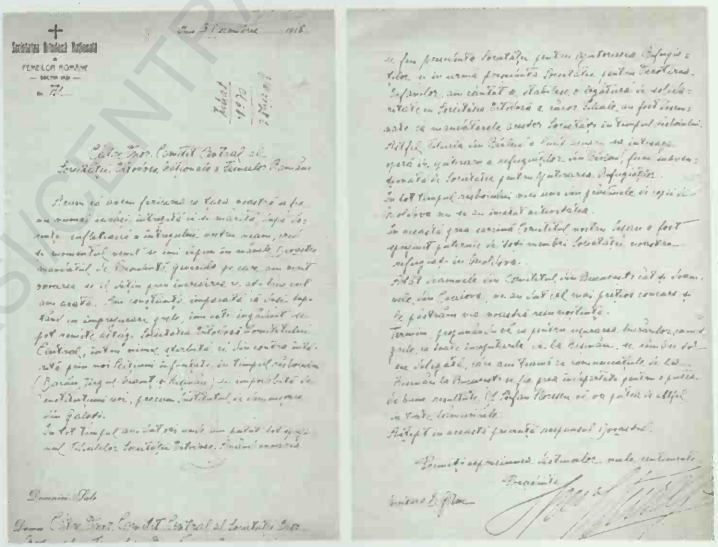

Text olograf al Olgăi Mavrocordat-Sturdza

Arhivele Naționale ale României, Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fond SONFR

Cota 2262, Biblioteca Națională a României, *Colecții Speciale, Cabinetul de Fotografii*

Mărgărita Miller Verghy
(1864-1953)

Profesoară, scriitoare, jurnalistă, traducătoare, militantă pentru emanciparea femeii în România.

Mărgărita s-a născut la Iași, ca fiică a profesorului și politicianului Gheorghe Miller (descendent dintr-o familie nobilă poloneză) și a Elenei (născută Verghy). Tatăl său a murit subit, dar Mărgărita, a fost educată la Geneva și la Paris, devenind cunoscătoare a șase limbi străine (greaca veche, engleză, franceză, germană, spaniolă, rusă). Familia a revenit în țară, iar Mărgărita și-a luat bacalaureatul la București la Azilul de fete „Elena Doamna", apoi și-a continuat studiile la Universitatea din Geneva, unde și-a luat licența în litere și doctoratul în filozofie.

La București, a fost profesoară, apoi directoare la școala „Elena Doamna". Interesată de modernizarea învățământului românesc, Mărgărita Miller Verghy a publicat în anul 1900 un *Manual pentru învățarea limbii franceze* și lucrări pentru elevi, precum *Copiii lui Răzvan* (1912), lucrare premiată de Academia Română. A debutat în presă cu o nuvelă publicată de Barbu Ștefănescu Delavrancea și editorial cu romanul *Theano* (1919), sub pseudonimul Dionis. În anul 1914, a devenit traducătoarea oficială a reginei Maria și i-a tradus opera în limba română. A fost și animatoarea unor cercuri artistice, precum *Maison des Arts*.

În anii 1914-1916, împreună cu pianista Cella Delavrancea, cu poetul Mateiu Caragiale, Mărgărita Miller Verghy a promovat valorile Puterilor Centrale și curentul germanofil. În august 1916, România a intrat însă în război alături de Antantă, iar Puterile Centrale au invadat țara, au ocupat Capitala. Școala „Elena Doamna" a fost transformată în Spital Militar german, iar ea s-a înscris ca asistentă la Crucea Roșie Română. În perioada ocupației militare a Bucureștiului, ea și Maruca Cantacuzino au activat în diferite asociații, militând pentru asigurarea de ajutoare orfanilor de război.

Mărgărita Miller Verghy a susținut și o amplă activitate socială, ea implicându-se în numeroase asociații contemporane. De exemplu, în anul 1915, împreună cu scriitoarele Arethia Pitești teanu, Izabela Sadoveanu, Bucura Dumbravă, a pus bazele *Asociației Româncelor Cercetașe*. În anii interbelici, a activat în mai multe societăți culturale. A fost membră a Secției Literare a *Consiliului Național al Femeilor Române* (1921), colaborând cu Aida Vrioni, Alexandrina Cantacuzino, Cornelia Emilian, Ecaterina Cerchez. În anul 1925, împreună cu Adela Xenopol, a fondat *Societatea Scriitoarelor Române*, ea fiind

BCU CLUJ / UNIVERSITY LIBRARY

vicepreşedintă. De asemenea, a fost membră a *Uniunii Intelectualilor Români*, o asociaţie culturală coordonată de Alexandrina Cantacuzino, care a organizat sesiuni şi conferinţe ştiinţifice anuale, serate literare – uneori cu participarea reginei Elisabeta şi a reginei Maria. Se recitau versuri traduse în limba franceză de Mărgărita Miller Verghi, din poeţii: Goga, Pillat, Alecsandri, Eminescu.

În anul 1924, Mărgărita Miller Verghy a suferit un accident grav de maşină şi şi-a pierdut aproape complet vederea, deşi s-a tratat cinci ani într-un sanatoriu la Nantes. Totuşi, ea a continuat tot restul vieţii să activeze, să scrie, să colaboreze constant la revistele „Sămănătorul", „Timpul", „La Roumanie", „Viaţa românească", „Dreptatea", „Flacăra", „Rampa", „Revista scriitoarelor şi scriitorilor români", „Teatrul Naţional" ş.a. A fost una din primele scriitoare moderne din România, abordând o paletă literară diversificată: romane (*Cealaltă lumină* – premiul Academiei Române), romane poliţiste (*Prinţesa în crinolină*), nuvele (*Umbra pe ecran*), piese de teatru (*Prinţul cu două chipuri, Garden-Party, Gura Lumii*), albume de artă populară (*Izvoade strămoşeşti* – premiul Academiei Române), antologii (*Evoluţia scrisului feminin în România*, împreună cu Ecaterina Săndulescu), traduceri (în limba franceză din operele lui Alexandru Vlahuţă, Mihai Eminescu, în limba română – W. Shakespeare, Somerset Maugham).

Bibliografie: ANR, SANIC, *fond familial Cantacuzino*, dosar 209, f. 128, manuscris, dosar 187, f. 1-19, ms.; MARCU, George. *Femeile de seamă din România. De ieri şi de azi.* Bucureşti: Meronia, 2017, p. 299-300; ANON. Mărgărita Miller-Verghy. *Kinpedia.net* [online]. Vacilando.org, 2005 [Accesat 30 mai 2017]. Disponibil la:http://www.kinpedia.net/leaf/q12736339 **Anemari Monica Negru, consilier superior, Arhivele Naţionale ale României.**

Mărgărita Miller Verghy şi Maria Orghidan

Cota 61325, Biblioteca Naţională a României, *Colecţii Speciale, Cabinetul de Fotografii*

Hortensia Papadat-Bengescu
(1876-1955)

Arhivele Naţionale ale României, Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice Centrale, Colecţia Documente Fotografice

„Eu, când vreau să înţeleg bine un lucru, îl îmbrac în simbol şi mă luminez."
„Nu sunt decât un artizan, unul al sufletului prin cuvânt".

Fiica generalului Bengescu şi a profesoarei Zoe Ştefănescu, s-a născut pe 8/20 decembrie 1876 în comuna Iveşti, judeţul Galaţi. În perioada 1887-1894 a studiat la Pensionul de Fete „Dimitrie Bolintineanu" din Bucureşti. În 1896 s-a căsătorit cu magistratul Nicolae Papadat având împreună 4 copii. A debutat târziu, la 46 de ani, în 1912 scriind în presa culturală articole şi poezii în limba franceză.

În 1919 şi-a editat primul roman „Ape adânci", Eugen Lovinescu apreciind-o şi devenindu-i mentor. Scrierile sale din perioada 1925-1938 o înscriu pe Hortensia-Papadat Bengescu în categoria romanului psihologic modern, în 1946 conferindu-i-se *Premiul Naţional pentru Proză.*

În 1916 când s-a declanşat războiul Hortensia afirma cu mândrie: *„Război! Fiecare acum era soldat şi orice loc era o tabără."*

În timpul Primului Război Mondial, s-a înrolat soră de caritate voluntară la Crucea Roşie Română lucrând în spitalul din Focşani şi în Gara din Focşani. Experienţa trăită în această perioadă a impresionat-o mult şi a imortalizat-o în romanul *Balaurul* şi în *Jurnalul* său.

A observat războiul atât în sălile spitalului, cât şi pe peroanele Gării din Focşani unde veneau şi plecau trenurile sanitare. Hortensia Papadat Bengescu a însoţit uneori furgonul cu militari răniţi preluaţi din Gara Focşani, iar trenul care venea dinspre Mărăşeşti i-a inspirat titlul unui roman, „Balaurul". A fost impresionată şi a avut o milă profundă pentru *„creatura umană sfârtecată în lupte"*, pentru *„omul căruia i se vedea inima"*, pentru *„micul om de pământel galben"*, relatări pe care le-a imortalizat în romanul de război *Balaurul*, balaurul fiind numele dat trenului care aducea miile de răniţi de pe front. Balaurul, titlul romanului său, era întruchiparea răului şi a cruzimii omeneşti, balaurul era trenul sanitar *„cu ochii de foc, (...) negru şi lung, cu geamurile întunecate, ca o reptilă sumbră"*. Şi răniţii care se *„grămădeau în durere unii peste alţii, se târau de la unii la alţii, se dezlegau de pansamente unii pe alţii, se legau iară"* i-au trezit o compasiune greu de descris în cuvinte.

În roman, Hortensia Papadat-Bengescu mărturisea că dacă îi scapă numele unui rănit, *„nu mai pot scrie până când nu-l aflu. Dacă nu-mi amintesc sala anume din spital a vreunui episod, aştept până îmi aduc aminte că era cea de la etaj la stânga (...)"*

A fost impresionată de sufletul omului dar mai ales a impresionat-o sufletul femeii care este, după propria afirmaţie: *„...o ciudată vietate; are foame şi sete nestinsă. În războiul ăsta care abia începuse el fusese de la început supus la grele lupte. Târât departe pe drumurile necunoscute ale celor dragi şi plecaţi, încremenit de grije, abătut de dorinţe, adesea rupt şi sfârşit ca să se poată împărţi; stors şi pustiu el tot cerea aliment, vroia încă în dorul iubirilor lui împrăştiate să aibă acolo aproape de el, casa care să-l umple provizoriu, să-l înşele trecător; lipsit de interes şi bucurie el tot cerea un interes, o bucurie cât de mică."*

Contemporanii au descris-o ca fiind *„o persoană distinsă, de remarcabilă distincţie, de statură înaltă, părul bălai care-i împodobea chipul de femeie, puţin obişnuită (...) Vorbea puţin afectat fără să o facă intenţionat"*. (I. M. Dimitrescu, publicist focşănean care a cunoscut-o).

Bibliografie: *Adevărul literar şi artistic*, 11-18 iulie 1937, nr. 366-367, p. 5-6; RĂDULESCU, Carmen Ligia. *Hortensia Papadat-Bengescu: marea europeană a anilor '30*. Bucureşti: Recif, 1996; SAVIN, Nastasia. *Dimensiuni ale spaţiului şi Marele Război în romanul românesc interbelic: „Pădurea Spânzuraţilor" de Liviu Rebreanu, „Balaurul" de Hortensia Papadat-Bengescu, „Întunecare" de Cezar Petrescu şi „Ultima noapte de dragoste, prima noapte de război" de Camil Petrescu*. Brăila: Editura Sfântul Nicolae, 2010. DÂRDALĂ, Florin. Povestea neştiută a şederii Hortensiei-Papadat Bengescu la Focşani. *Ziarul de Vrancea* [online]. 11 mai 2015 [Accesat 14 iulie 2017]. Disponibil la: https://www.ziaruldevrancea.ro/special/educatie/1588816973-povesteanestiuta-a-sederii-hortensiei-papadat-bengescu-la-focsani.html; PÂRVULESCU, Ioana. Je est un autre: În lumea bărbaţilor – Jurnalul Hortensiei Papadat-Bnegescu. *România Literară*, 2002, nr. 7 [Accesat la 14 iulie 2017]. Disponibil la: http://www.romlit.ro/n_lumea_brbailor_-_jurnalul_hortensiei_papadat-bengescu_-. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu**

romfilatelia
o lume într-un timbru

Colecţia
S.C. Romfilatelia S.A.

Hortensia Papadat-Bengescu în faţa casei sale din Buzău, alături de fiul cel mare, Nicolae Papadat, august 1908.

Cota 32650, Muzeul de Istorie „Paul Păltânea", Galaţi

Livia Rebreanu-Hulea
(1889-1972)

Numeroase studii scrise în ultimii anii surprind diversele roluri pe care femeile și le-au asumat în timpul Primului Război Mondial. De la gestionarea gospodăriei văduvită de prezența bărbatului, în calitatea sa de cap de familie, la munca fizică grea în agricultură sau în fabrici, la colecte și donații pentru front, până la îngrijirea răniților în spitale sau a orfanilor de război etc. Fiecare femeie s-a implicat în funcție de locul în care s-a aflat, în funcție de nivelul social pe care s-a situat și de chemarea pe care a simțit-o, în sprijinirea frontului propriu-zis. Livia Rebreanu și-a adus partea ei de contribuție într-un mod particular: prin poezie. A scris poezie pentru soldați, versuri care să-i încurajeze, care să-i mângâie, să le dea puterea de a continua lupta și de a nu-și pierde speranța.

Livia Rebreanu a fost al patrulea copil dintre cei 14 ai familiei Vasile și Ludovica (n. Diugaru) Rebreanu, din care au trăit opt. S-a născut la data de 12/24 octombrie 1889 în Maieru (jud. Bistrița-Năsăud), unde se mutase de puțin timp familia sa. În familie a primit o educație severă, dar solidă. Școala primară a făcut-o în Maieru, apoi a urmat pentru scurtă vreme Școala civilă din Beclean și, după mortea tatălui ei, alte două clase la o școala civilă din Dej, pe care le-a absolvit ca șefă de promoție. Tatăl său, dascălul Vasile Rebreanu, nu a fost de acord ca fetele să părăsească căminul părintesc pentru a face școală și carieră. Astfel, Livia și-a făcut educația socială și literară în parte singură, în parte sub controlul fratelui mai mare, Liviu, viitorul mare romancier și prozator, cel care i-a descoperit talentul literar și a încurajat-o să-l cultive.

De mică a fost impresionată de cântecele cu caracter istoric și de melodiile populare cu care mama i-a legănat copilăria. A citit foarte multă literatură, de la Coșbuc, Eminescu și Creangă la mari nume din literaratura universală. Debutul ei poetic s-a produs în anul 1910 în revista „Falanga", publicație literară și artistică apărută la București sub influența lui Mihail Dragomirescu, cu o existență efemeră de doar câteva luni. Primele poezii, „două cântece" au fost publicate de fratele ei, Liviu, în menționata revistă fără știrea autoarei, sub pseudonimul Livia Liveanu, fiind bine receptate de către public.

În anul 1911 a publicat în *„Luceafărul"*, nr. 7, revistă editată de Octavian C. Tăslăuanu, la sugestia căruia a început să se semneze cu numele de Livia Rebreanu. Până în anul 1914 această revistă i-a găzduit în total șase poezii. Din anul 1912 a început colaborarea și cu revista „Cosânzeana" din Orăștie, editată atunci de Sebastian Bornemisa, unde publica și fratele ei, Liviu. În perioada războiului, cele mai multe poezii i-au fost publicate în jurnalul *„Românul"* din Arad.

Dacă la început a publicat poezie de dragoste, izbucnirea Primului Război Mondial și toată situația creată în jurul acestui eveniment militar, precum și suferințele propriei familii au determinat-o să se reorienteze înspre o poezie inspirată din dramatismul războiului. Era și o vreme extrem de dificilă

BCU CLUJ CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

pentru familia sa. Tatăl, Vasile Rebreanu, murise cu două luni înainte de începutul conflagrației. Trei dintre frații ei erau pe front (Iulius, Emil și Virgil), alți doi frați (Liviu și Rița) fugiseră în România. Livia se afla împreună cu mama sa la Năsăud, încercând să se descurce din pensia mică a mamei, ajutându-o la creșterea celor doi frați mai mici. În memoriile sale, Livia mărturisea, referitor la starea ei sufletească, că nu-și găsea consolarea decât în rugăciune și posturi „*Trei zile din săptămână le ajunam pentru cei trei frați [...] Adevărat că slăbisem, dar în ignoranța mea nu găseam nicio altă mângâiere, decât în credință, iar rugăciunea îmi părea prea puțin.*"

În decembrie 1915, fratele ei Iulius, întors de pe frontul sârbesc, rănit și bolnav, a fost repartizat la adminsitrația militară tocmai în Budapesta. Acesta a insistat ca soția și fiica lui să se mute cu el în capitală. Livia le-a însoțit. Însă curând avea să înțeleagă că vizita ei la Budapesta avea alte semnificații. La puțină vreme după sosirea ei în capitală, fratele mai mic, Virgil, a fost internat în Spitalul Militar „Sfântul Ștefan" din Budapesta. Virgil se înrolase voluntar în toamna anului 1915, conștient fiind că oricum urma a fi recrutat în scurtă vreme. Sperase că, astfel, și-ar fi putut alege arma care i-ar fi convenit. Dar nu a fost așa. El, la fel ca mulți alți tineri, mai ales români, a fost repartizat la infanterie, arma la care era cea mai mare nevoie de oameni. A fost trimis pe frontul răsăritean, „*imensul front care a înghițit atâtea vieți omenești și care nu se mai sătura să înghită mereu altele*", spune în Memoriile sale Livia. Paralizat pe partea dreaptă în urma unui accident pe front, Virgil se afla într-o gravă stare de depresie, dat fiind faptul că era în pericol de a renunța la pasiunea vieții sale, pictura. Din dorința de a-l ajuta să depășească criza în care se afla, Livia a rămas în Budapesta o jumătate de an. În acest interval de timp, Livia Rebreanu, a avut ocazia să participe la ședințele literare ale *Societății studenților români „Petru Maior"*, cunoscându-i pe mulți dintre tinerii români aflați la studii în capitală, inclusiv pe viitorul ei soț, Ovidiu Hulea, în acea vreme președintele Societății.

Cu toate că anul 1915 a fost unul dificil, a fost anul în care Livia Rebreanu a reușit să scrie și să publice cele mai multe poezii. Izvorâte din suferința țăranilor români, în mijlocul cărora frații Rebreanu au copilărit și de care Livia s-a simțit mereu foarte atașată, dar și din propriu-i zbucium sufletesc, versurile sale exprimă durerea şi jalea celor rămaşi acasă, fără sprijinul părinților, al fiilor sau al soților plecați în război. În poeziile Liviei Rebreanu plânge dorul românesc „*ce se călătorește de la front în Ardeal și de-aici în Galiția și pe alte depărtate câmpuri de bătaie*", este comprimată suferința discretă, fatalistă, în fața „*marelui prăpăd*" ce s-a abătut asupra lumii. „*Versuri cari întrec cu mult valoarea celor ocazionale, remarcând un talent poetic real*", cum afirma Ion Agârbiceanu într-o recenzie făcută poeziilor Liviei în „Gazeta Transilvaniei", în anul 1929. Încă de la prima apariție, poeziile Liviei Rebreanu au fost bine primite, atât de către publicul cult, cât și de omul simplu, soldat pe un front îndepărtat, rupt de viața cotidiană și de tot ce avea drag și sfânt pe lume.

Poeziile Liviei aveau darul de a-i ține pe soldați în contact – în mod simbolic – cu satul din care au plecat, cu cei rămași acasă, reîmprospătându-le sentimentele de afecțiune, sensibilitatea, dorul de casă. Sufletul abrutizat de atâta violență, durere și moarte își găsea puterea de a vibra din nou. Feedback-ul nu s-a lăsat mult așteptat. Mulți soldați i s-au adresat prin intermediul scrisorilor, rugându-o continuu să creeze și să publice deoarece, acolo unde se găseau, pe front sau în spitale, versurile ei aduceau alinare. Poeziile Liviei deveniseră un suport spiritual în durerile sufletești și fizice pe care soldații români din armata austro-ungară le îndurau. Livia mărturisea în caietele ei de amintiri, că nu a scris pentru a câștiga admirație pentru că nu și-a dorit niciodată să devină vreo „mică celebritate" și că, dacă ar fi fost după dorința ei, nu ar fi dat niciodată publicității versurile pe care le scria, întrucât „*fiecare strofă odată publicată nu-mi mai era dragă [...] și acest sentiment de mamă vitregă îmi displăcea cumplit. Totuși sacrificam cu plăcere gustul meu, oricât de bine întemeiat, pentru*

o prilejui o mulțumire altora". Modestă și foarte realistă, pe deplin conștientă de limitele ei intelectuale în comparație cu pleiada de scriitorii și poeți ai generației sale, a înțeles că – în fond – aceasta era ofranda ei pe altarul cumplitelor vremuri pe care lumea le traversa. Atâta timp cât poezia sa era văzută și simțită drept balsam și mângâiere de către sufletele dezrădăcinate ale soldaților români, care împânzeau fronturile Europei, Livia Rebreanu a decis să publice în continuare.

Ion Agârbiceanu afirma în recenzia mai sus menționată că Liviei Rebreanu i se datorează unele dintre cele mai bune versuri care s-au scris în Ardeal în vremea Primului Război Mondial. Născute din acele împrejurări tragice, ele au concentrat discret și delicat, simțirea românească și umană. Poeziile Liviei Rebreanu și-au păstrat prospețimea și în perioada interbelică, chiar dacă după război nu au mai avut același ecou. De altfel, autoarea a intuit că era posibil ca versurile sale să nu fie la fel de gustate după încheierea evenimentelor, atunci când îi mărturisea fratelui mai mare, Liviu, aflat la București, intenția de a aduna într-un volum poeziile împrăștiate prin diverse jurnale. „*... aș face-o – spunea Livia – deoarece cred și m-am convins și de aceea că tot ce-i actual, proză sau poezii, o să fie mai bine primit acuma decât mai târzior, în vreme liniștită.*"

Ideea publicării unui volum i-a fost sugerată pentru prima dată de către redactorul jurnalului „Românul" din Arad, Vasile Goldiș, un mare admirator al poeziei tinerei năsăudence. Astfel, în toamna anului 1915, ea se afla în corespondență pe această temă cu tipografia Concordia din Arad. Informația a apărut și în *Gazeta Transilvaniei*: „Pe acei ce se interesează de talentul suav, modest și fin" al Liviei Rebreanu îi poate bucura știrea că institutul Concordia pregătește spre publicare cel dintâi volum de versuri „al acestui talent feminin de poet. Tânăra poetă promite un adevărat eveniment literar." Ulterior au mai apărut alte două oferte, însă din cauza războiului, proiectul a fost amânat. Volumul visat a apărut abia în anul 1920, la Editura Librăriei Diecezane din Arad, însă poeziile Liviei Rebreanu nu au mai avut succesul pe care îl cunoscuseră în anii războiului. Intitulat *Răvașe 'n tabără*, cuprindea 39 de poezii în 80 de pagini. O a doua ediție a volumului a văzut lumina tiparului în anul 1929. Apoi volumul nu a mai fost reeditat până în anul 1999, când la inițiativa lui Mircea Cenușă și a Mariei Gligor (fiica Liviei) la Aiud, unde Livia a locuit după ce s-a căsătorit, au fost republicate poeziile Liviei Rebreanu Hulea. O altă reeditare a avut loc în anul 2014, într-un volum îngrijit și prefațat de criticul literar blăjean, Ion Buzași, apărut la Editura Ecou Transilvan din Cluj-Napoca.

Răvașele publicate de Livia Rebreanu în anii războiului sunt unul al copilului, altul al bunicului, altul al miresei etc. De pildă, poezia *Mireasa* e răvașul fetei de la sat către iubitul de pe front: „*Și... ce să-ți spun? /Că satul și casele-s pustii? /Chiar vântul par-că spune /De-a lumii vijelii... Că hora, șezătoarea /De mult au încetat, /Că toată veselia / Din vremuri, – s-a curmat?*" În rugăciunea *Lângă altar* poeta cere, în strofa finală: „*Și-n clipa sfântă, când păcatul negru își domolește groaznica furtună, înalță, Doamne, peste lumi și neamuri /Biruitoare, flamura străbună*". Pe lângă sentimentele general-umane pe care le exprimă, poeziile Liviei Rebreanu mărturisesc limpede atașamentul la valorile naționale românești, credința în victoria românismului. Răvașul bunicului se încheie cu următorul mesaj „*Și toți cu-nfiorare vorbesc de-un mare praznic /Când s-o sfârși deodată tot vuietul năpraznic /Și s-o zidi, nepoate, o mare-mpărăție / Și slobod pe vecie românul o să fie*". În *Așteptare*, nădejdea românească strigă tare: „*Trecură luni, ba ani de așteptare,/ Dorind și Ei și Noi s-apar' o stea/ Dar steaua Noastră încă nu răsare./ [...] Din umbra nopții, care-i tot mai grea/ V-a răsări în loc de stea, un soare / Și mii de ochi ce-azi plâng va-nsenina*".

Născută în ținutul grăniceresc năsăudean, Livia, la fel ca frații ei, a fost crescută în iubirea și respectul pentru valorile neamului românesc. Sentimentul apartenenței la etnia și cultura românească a fost puternic înrădăcinat în sufletele și conștiințele copiilor din familia Rebreanu. Atât

de puternic încât cel mai drag frate, Emil, sufletul geamăn al Liviei, *„visătorul visătorilor"*, cum îl alinta, a ales riscul dezertării în locul confruntării militare cu frații săi români, acolo pe culmile Carpaților, pe frontul moldovean. A fost prins încercând să dezerteze din armata austro-ungară și să treacă în România iar această faptă i-a adus umilitoarea moarte prin ștreang, fiind spânzurat în noaptea de 13 spre 14 mai 1917 undeva între Ghimeș și Palanca. Adevărata dimensiune a dramei care a lovit profund familia Rebreanu a fost surprinsă cu mult talent și veridicitate de Liviu Rebreanu, în romanul *Pădurea spânzuraților*, publicat în anul 1922. Familia Liviei a plătit un preț foarte mare în acest război: două vieți, două perechi de aripi frânte pe când deprindeau zborul: Emil, care tocmai își luase cu brio toate examenele la Facultatea de Drept de la Universitatea din Cluj și talentatul Virgil, care a murit în spitalul din Budapesta pe 16/29 mai 1917. Drama familiei Rebreanu este doar una dintre multe altele pe care românii din Ardeal le-au suferit în anii Marelui Război, luptând pentru o cauză care nu era a lor și pentru un stat care nu le recunoștea drepturile.

În anul 1915, la Budapesta, Livia Rebreanu l-a cunoscut pe Ovidiu Hulea (n. 1892, la Galda de Jos, jud. Alba), student pe atunci la Facultatea de Litere și absolvent de Teologie, la rândul lui, poet și scriitor. Ovidiu Hulea i-a fost alături, susținându-o moral și sufletește în grelele încercări prin care a trebuit să treacă. S-au căsătorit în tumultuosul an 1918, iar apoi s-au mutat în Mica Romă (Blaj), unde Ovidiu a fost profesor de limba română și latină la Liceul de băieți din Blaj.

Tânara familie Hulea, s-a numărat printre participanții la istorica Adunare de la Alba Iulia din 1 Decembrie.

În anul 1922 s-au mutat la Aiud, unde Ovidiu Hulea a înființat primul liceu românesc, „Titu Maiorescu". La Aiud, soțul Liviei a desfășurat numeroase activități culturale. A editat revista „Cosânzeana", a fost președinte al Despărțământului Aiud al Astrei, a înființat *Zorile* (1923-1924), prima publicație românească din oraș, cu o apariție săptămânală, a fost prim-redactor al revistei „România literară" (care a apărut un interval scurt de timp martie-iunie 1930) etc. Printre redactori o întâlnim și pe soția sa, Livia. Ea și-a continuat activitatea publicistică și în perioada interbelică însă într-un mod mult mai discret. De pildă, o găsim colaborând la „Inima lui Isus", revistă religioasă pentru popor, editată de Ovidiu Hulea la Aiud începând cu 1 februarie 1936, unde susținea o rubrică adresată femeilor *„Scrisori către prietene"*. Nu putem, totuși, să nu exprimăm, odată cu Ion Agârbiceanu, regretul că autoarea, care începuse atât de promițător, nu a continuat să scrie. O posibilă explicație ar putea fi găsită în îndatoririle cele multe ale poetei devenită mamă, exprimată destul de limpede în poezia *Pace „Atâta vrajă, pace,... soare /În sufletu-mi s-a revărsat, /Întregul șir de ani de sbucium /Ca-n vis urât s-a distrămat. /Întinerită, cu ochi limpezi, /Ascult al firii vecinic cânt... /Dar dorul vostru, puii mamei/ Îmi trage-aripa spre pământ"*.

Bibliografie: REBREANU-HULEA, Livia. *Familia Herdelea: amintiri.* Stabilirea textului, note și prefață de Mircea CENUȘĂ. Postfață de Maria, GLIGOR. Alba Iulia: Școala Albei, 1995; REBREANU-HULEA, Livia. *Cântecele mele: memorii și versuri.* Ed. îngrijită de Ioan HÂDÂRIG. Alba Iulia: Școala Albei, 1995.; AGÂRBICEANU, Ion. Corespondență. *Transilvania*, nr. 1929, vol. 60, nr. 6, p. 482-483; *Gazeta Transilvaniei*, 1916, nr. 148; REBREANU-HULEA, Livia. *Răvașe în tabără.* Vol. ed. și prefațat de Ion BUZAȘI. Cluj-Napoca: Ecou Transilvan, 2014. REBREANU, Liviu. *Jurnal.* București: Minerva, 1984; REBREANU, Liviu. *Neamul Rebrenilor către Liviu: (corespondență).* București: Editura Academiei Române, 2008; *Istoria jurnalismului din România în date: enciclopedie cronologică.* Vol. coordonat de Marian PETCU. Iași: Polirom, 2012. **dr. Mirela Popa-Andrei**

Biblioteca Academiei Române,
Cabinetul de Stampe

Elena Stănescu (Zamora)

(1897-1974)

Pe numele real Elena Stănescu. Anii debutului au stat sub semnul Primului Război Mondial. A făcut parte din echipa lui George Enescu și a mers cu el și a cântat răniților în București, pe linia frontului și în Moldova.

„Când a venit pe front, la noi, la Ireşti, cântăreaţa Elena Zamora, (...) era aproape un copil. Cu verva şi umorul care o caracterizau, ea aducea între noi veselia şi energia tinereţii ei. Ea ne-a încântat pe toţi cu cântecele populare şi cu versuri mişcătoare. Reţin câteva crâmpeie din nişte versuri cântate de ea atunci (...) cu un succes extraodinar:

Iubitul meu nu este prinţ
El n-are pofte nici dorinţi
Să stea-n palate
El stă în vale la Oituz
Şi crunt se bate".

Bibliografie: DUMITRESCU, Polihron. *Ascultînd chemarea: amintiri din primul război mondial.* Bucureşti: Editura Militară, 1968. ANON. Elena Zamora: o viaţă în slujba cântecului. *De ieri şi de azi. Istoria altfel: oameni, locuri şi întâmplări din România de ieri* [online]. [Accesat la 28 iunie 2017]. Disponibil la: https://deieri-deazi.blogspot.ro/2016/02/elena-zamora-o-viata-in-slujba.html. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu**

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Lucia Sturdza-Bulandra

(1873-1961)

Biblioteca Academiei Române,
Cabinetul de Stampe

Lucia Sturdza s-a născut la Iaşi, la 25 august/6 septembrie 1873, într-o familie ilustră aceea a Strudzeştilor. A urmat cursurile Facultăţii de Litere şi Filozofie din Bucureşti, timp în care a funcţionat şi ca profesoară suplinitoare, la o şcoală primară de băieţi, de pe Şoseau Ştefan cel Mare pentru că: *„Aveam neapărată nevoie de un salariu pentru a-mi plăti taxele universitare şi cărţile studenteşti"*. A mai predat apoi istorie la un liceu din Bârlad. Dar chemarea ei era în altă parte, chiar dacă la începutul *Amintiri*lor marea artistă declara: *„N-am fost atrasă în teatru de focul sacru, de care aproape toţi actorii spun că sunt stăpâniţi, de altfel, nu mai eram la primii mei paşi în lupta pentru viaţă, pentru asigurarea existenţei şi independenţei mele sociale şi nici nu aveam vârsta când entuziasmele tinereţii explica avântarea în necunoscut, în mrejele îmbătătoare ale unei fantezii plină de făgăduinţi. Nu: aveam douăzeci şi cinci de ani în 1898"*.

În 1898 s-a prezentat directorului Teatrului National, Petre Grădişteanu, care o angajează, în ciuda faptului că nu avea pregătirea profesională necesară şi nici experienţă. A debutat la 1/13 octombrie 1898, în piesa *Primul Bal*, a dramaturgului francez, Edouard Pailleron. Ulterior, s-a înscris la Conservator, unde a avut-o ca profesoară pe Aristizza Romanescu, căreia îi creionează în *Amintiri* un frumos şi cald portret .

În 1912 Lucia Sturdza s-a căsătorit cu Tony Bulandra, alături de care a trăit cea mai frumoasă perioadă din viaţa ei, după propriile mărturisiri, *„Caracterele noastre opuse se completau minunat, şovăielile sale fiind învinse de spiritul meu de iniţiativă, pe când impulsivitatea şi dârzenia mea erau temperate de calmul şi îngăduinţa lui Tony"*.

La 30 august/12 septembrie 1914, împreună cu Mărioara Voiculescu, soţii Bulandra inaugurau, la Bucureşti, în sala Modern o nouă Companie particulară de teatru. Peste doi ani, după intrarea României în război, Tony Bulandra a plecat voluntar ca ofiţer la „secţia de automobile". În toamna anului 1916 împreună cu unitatea s-au retras la Iaşi. Aici Lucia Sturdza-Bulandra a lucrat ca soră de caritate la un spital improvizat în localul şcolii „Notre Dame de Sion", dar nu pentru multă vreme, fiindcă a suferit o fractură a piciorului stâng, care a imobilizat-o o perioadă.

Apoi, împreună cu Tony, Ion Manolescu, Maria Ventura și ceilalți componenți ai trupei aflați la Iași au dat o serie de reprezentații în clădirea Teatrului Național, pentru strângerea de fonduri și ajutorarea răniților.

În a doua parte a vieții a fost și profesoară la Conservatorul de Artă Dramatică din București, unde timp de 30 de ani a pregătit generații întregi de actori, printre care Nicolae Băltăţeanu, George Calboreanu, Dina Cocea, Radu Beligan, Victor Rebenciuc, Aura Buzescu, Mihai Popescu, Niki Atanasiu, Al. Giugaru, Nineta Gusti ş.a.

De-a lungul vieții a primit mai multe distincții, între care menționam: „Bene Merenti", clasa I, Meritul Cultural, clasa I și clasa II, „Vulturul Alb", „Ordinul Muncii" cls. I, Steaua Republicii, titlul de Artist al Poporului.

Bibliografie: STURZA-BULANDRA, Lucia. *Amintiri... Amintiri*. București: Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1960, p. 11, 20, 40 și 60-61. **dr. Filica Drăghici**

Biblioteca Academiei Române, Cabinetul de Stampe

BCUIAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Elena Văcărescu

(1864-1947)

Arhivele Naţionale ale României, Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice Centrale, Colecţia Documente Fotografice

Poetă, prozatoare, autoare de piese de teatru, traducătoare.

A fost fiica diplomatului Ioan Văcărescu, fiul poetului Iancu Văcărescu, şi a Eufrosinei Fălcoianu. Copilăria şi-a petrecut-o pe moşia familiei din Văcăreşti, lângă Târgovişte, unde a cunoscut lumea satului, folclorul care i-a inspirat culegerea de cântece populare româneşti: *La Rapsode de la Dâmboviţa*.

A plecat la Paris, împreună cu mama sa, unde a primit o educaţie aleasă în filozofie şi poezie la Sorbona. A debutat în anul 1886, publicând volumul *Chants d'Aurore* (*Cântecele zorilor*), premiat de Academia Franceză.

Elena Văcărescu a făcut parte din suita reginei Elisabeta din 1888. În anul 1891, a fost exilată de regele Carol I şi a rămas în exil toată viaţa, în urma ruperii logodnei dintre ea şi prinţul Ferdinand. La Paris, a deschis un Salon Literar, vizitat de Marcel Proust, Jean Cocteau, Paul Valery, Anna Brâncoveanu de Noiilles. A scris poezii (*Aprilie, De-ai ştii acele zile..., Dragoste etenă, Mâna ta, Patriei mele, Sunet*), romane (*Amor vincit, Vraja*), teatru (*Cobzarul*), memorii (*Regi şi regine pe care i-am cunoscut, Le Roman de ma vie)*. Scrierile ei au fost primite favorabil de critică şi public. A tradus în limba franceză şi a popularizat astfel poezii ale lui Eminescu, Blaga, Goga, Topârceanu, Minulescu, Vinea.

A participat şi a fondat numeroase societăţi culturale şi ştiinţifice. În 1912 a fondat la Bucureşti, alături de Nicolae Iorga, *Cercul Analelor* şi, trei ani mai târziu a luat parte la întemeierea *Ligii Culturale*. Între 1914-1916, a desfăşurat o intensă activitate în folosul României şi pentru intrarea României în război alături de Antantă. A iniţiat constituirea unui Comitet de strângere de fonduri pentru organizarea unui spital românesc la Paris pentru răniţi. A făcut parte şi din Comitetul Român de Ajutoare de la Paris.

Din 1917 statul român a trimis misiuni politice, universitare, patriotice în Occident pentru a face cunoscute revendicările românilor, în contextul în care apăruseră semnale tot mai agresive contra noastră. În acest context, diaspora română de la Paris a avut un rol deosebit de important. Elena Văcărescu a activat din septembrie 1917 în cadrul Coloniei Române de la Paris şi a publicat numeroase articole în ziarele de la Bucureşti (*Adevărul, Dimineaţa*, etc.). După intrarea României în război, a organizat la Paris şi în alte câteva oraşe, cu sprijinul prietenilor ei francezi, numeroase conferinţe şi adunări publice, unde prezenta situaţia României.

Elena Văcărescu a înființat și organizația *Ajutoare pentru ambulanțele României*, care a fuzionat cu Comitetul automobilelor sanitare „Regina Maria" organizat de Elena Suțu și cu *Asociația pentru spitalele militare românești* condusă de Zoe Vlahuță-Slătineanu. Aceste trei organizații au fuzionat apoi sub egida Comitetului de asistență al Crucii Roșii Române de la Paris și au oferit ajutoare României în anii 1917-1918.

Ulterior, în anul 1918, Elena Văcărescu a militat pentru realizarea Marii Uniri, în contextul unei activități propagandistice românești deosebit de intense. În 17/30 ianuarie 1918, la Paris a apărut primul număr al ziarului *La Roumanie*, din inițiativa senatorului Paul Brătășanu și a domnilor C. Banu, C. Mille, Emil D. Fagure, având drept *„câmp de activitate (...) marea luptă în care România a intrat pentru țară și pentru neam, și pentru ca glasul românilor să se facă auzit."* Ulterior, în 15/28 mai 1918 a apărut ziarul *„La Transilvanie"* și s-a constituit Comitetul național al Românilor din Transilvania și Bucovina sub președinția lui Traian Vuia, iar în septembrie același an s-a înființat Consiliul Național al Unității Române de la Paris.

În 1919 a făcut parte din delegația României la Conferința de Pace de la Paris unde, timp de un an a avut o misiune oficială. Tot din acest an, regele Ferdinand a numit-o secretar general al Asociației Române pe lângă Societatea Națiunilor, pentru o perioadă de douăzeci de ani.

Elena Văcărescu a fost o oratoare remarcabilă, alături de Nicolae Titulescu, participând la numeroase conferințe internaționale. Pentru meritele sale, guvernul francez i-a decernat Ordinul „Cavaler al Legiunii de Onoare". În martie 1919 a participat la Cardiff la un meeting feminist vorbind în fața a 4000 de participanți.

În 1925 Elena Văcărescu a devenit membru de onoare al Academiei Române, fiind prima femeie din România care a beneficiat de acest titlu.

A desfășurat o activitate rodnică, nu întotdeauna oficială, dar totdeauna în folosul României, mai ales în perioada 1916-1920. În ochii contemporanilor Elena Văcărescu era percepută ca: *„O doamnă maiestuoasă, îmbrăcată cu mătase neagră, cu pălărie neagră, care păşea sigură de sine, împrăştiind surâsuri suverane şi adresând unuia şi altuia câte un compliment, câte o întrebare grăbită (...) cu un glas de argint, cu timbru plăcut şi clar"*.

Bibliografie: ANR, SANIC, Colecţia Scriitori Români şi Străini, Elena Văcărescu, dosar 1; *Ilustraţiunea Română*, nr. 1, 1916; VĂCĂRESCU, Elena. *Din amintirile Elencuţei Văcărescu*. Trad. de Măriuca Vulcănescu şi Ioana Fălcoianu. Bucureşti: Paideia, 2000; *Enciclopedia marilor personalităţi din istoria, ştiinţa şi cultura românească de-a lungul timpului*. Volumul 3: *P – Z*. Coordonator Ion VĂDUVA-POENARU. Bucureşti: Geneze, 2001; DEACONU, Luchian C. *Franţa şi România unite în Comunitatea de Sacrificiu în anii 1916-1918: documente externe din arhivele Consiliului Naţional al Unităţii Române de la Paris, Redacţiei Ziarului „La Roumanie", Coloniei Române din Paris*. Vol. 1: *Doc. 1-235, 5 decembrie 1919-22 noiembrie 1918*. Craiova: Sitech, 2009, p. 40, 235; CIUPALĂ, Alin. *Bătălia lor: femeile din România în Primul Război Mondial*. Iaşi: Polirom, 2017, p. 145. **prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu, Anemari Monica Negru, consilier superior, Arhivele Naționale ale României**

BCUIA - CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

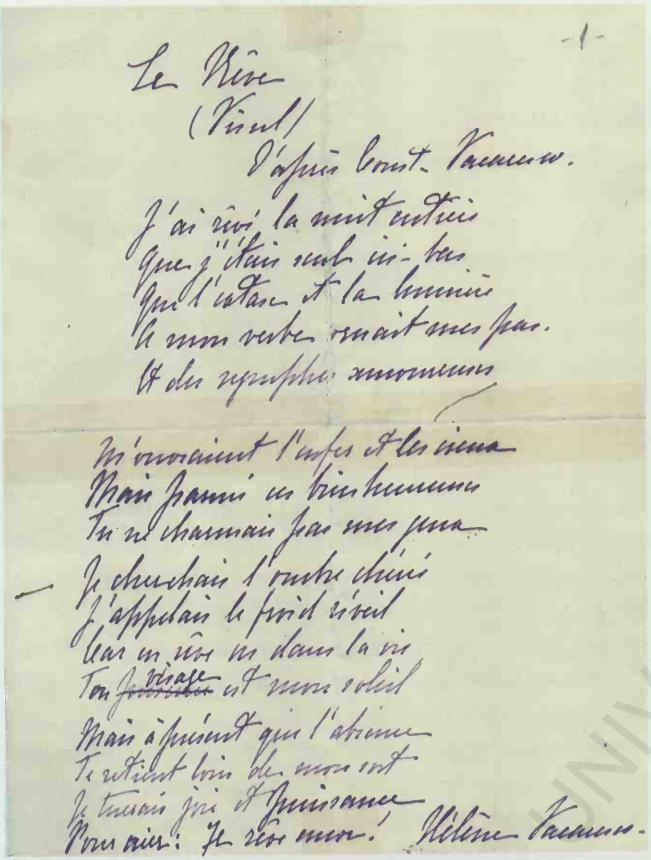

Text olograf.

Arhivele Naţionale ale României, Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice Centrale, Colecţia Scriitori Români şi Străini

Colecţia S.C. Romfilatelia S.A.

Maria (Marioara) Ventura

(1886-1954)

Arhivele Naţionale ale României, Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice Centrale, Colecţia Documente Fotografice

Urmărind-o pe Maria Ventura în cadrul unui festival organizat înainte de război de Asociaţia generală a presei, scriitorul Liviu Rebreanu, îşi consemna impresiile trăite: *„...atracţia, farmecul, succesul extraordinar a fost apariţia celebrei noastre artiste. Ascultând-o subjugaţi, fascinaţi de arta desăvârşită, ne-am gândit, fără să vrem, ce glorie a scenei româneşti ar putea fi această artistă minunată. Celebritatea ei este, negreşit, mai mare fiind o stea a Parisului, dar dragostea mare cu care am înconjurat-o şi o înconjurăm, n-o poate găsi decât aici la noi"*.

Fiică a actriţei Teatrului Naţional Fanşeta Lea Vermont, moartă la numai 31 de ani (unul din fraţii acesteia era pictorul Nicolae Vermont) şi a renumitului jurnalist şi scriitor Grigore Ventura, Aristida Maria Ventura a plecat de timpuriu în capitala Franţei, pentru a-şi desăvârşi studiile urmând cursurile Conservatorului din Paris. A fost ajutată de tatăl său care s-a adresat în acest sens Ministerului Instrucţiunii Publice, obţinându-i necesara dispensă de vârstă şi o bursă. Ea absolvise deja doi ani la Conservatorul de Artă Dramatică din Bucureşti, unde i-a avut drept colegi pe Velimir Maximilian, Zaharia Bârsan, Lucia Costescu (ce va deveni Lucia Sturdza-Bulandra), Aurel Petrescu, dar şi pe Anton (Tony) Bulandra, viitoare glorii ale teatrului românesc, alături de care va juca în timpul numeroaselor turnee pe care le-a întreprins în România ca actriţă a teatrului „Odeon" din Paris, condus de André Antoine şi apoi, ca societară a Comediei Franceze din 1 ianuarie 1922.

De unul dintre aceştia, au legat-o însă sentimente mai puternice decât cele colegiale şi profesionale. Căci între Maria Ventura şi Tony Bulandra s-a înfiripat o prietenie strânsă bazată pe simpatie, pasiunea comună pentru teatru şi harul pentru profesiunea aleasă, încă din perioada când făceau parte din clasa lui Constantin Nottara, cel care i-a învăţat meserie, încercând să mai domolească „temperamentul clocotitor al Venturei" şi reuşind să corecteze *„uşoara tendinţă a lui Tony Bulandra de a vorbi, în cele mai dramatice momente, puţin peltic"*. Treptat prietenia aceasta *„s-a transformat într-o idilă plină de romantism"*, cei doi tineri jurându-şi, în primăvara lui 1900, pe o bancă din Cişmigiul înflorit, plin de miresme îmbătătoare, dragoste eternă şi unirea destinelor printr-o viitoare căsătorie. N-a fost să fie aşa!

Rămasă la Paris după luarea cu brio a concursului de admitere la Conservatorul din capitala Franţei, Maria Ventura a fost eleva *„monstrului sacru"* Sarah Bernhardt care a angajat-o la teatrul său, încă înainte de absolvirea conservatorului ce s-a produs la 27 iulie/10 august 1905, încredinţându-i, între altele, rolul consacrat ei, acela al Marguerittei Gauthier din „Dama cu camelii" de Alexandre Dumas-fiul, Ventura fiind al doilea artist, cetăţean român, care lua premiul I de tragedie la Conservatorul din Paris.

La izbucnirea Primului Război Mondial, teatrele pariziene, inclusiv Teatrul Odeon pe scena căruia evolua, sistându-şi, dintr-o minimă decenţă, spectacolele, Maria Ventura se întoarce în România unde va rămâne până la sfârşitul războiului. Joacă pe scena Teatrului Comedia, „Teatrul din pasaj"(astăzi sediul Teatrului Odeon), în cadrul unei serii de reprezentaţii ale „Companiei Bulandra" cu care încheie chiar un contract de colaborare în 1915, continuat şi după război şi în care era stipulată participarea sa la realizarea a nu mai puţin de 150 de spectacole ale acestei companii.

Nu degeaba Maria Ventura fusese eleva lui Constantin Nottara socotit „marele maestru" al şcolii româneşti de teatru, care considera dicţiunea impecabilă ca fiind principala calitate pe care trebuia să o aibă un actor! În plus, aşa cum avea să-şi amintească Ion Manolescu, unul dintre partenerii de scenă stabili ai Mariei Ventura, *„deşi plecase foarte tânără din ţară şi în tot timpul acesta vorbise şi jucase în limba franceză, vorbea o limbă românească desăvârşită, până la cele mai mici intonaţii şi fără urmă de accent străin"*. Răspunzând celor care-şi exprimau uimirea în legătură cu acest fapt, artista mărturisea că el se datorează pasiunii pe care o avea de a citi mereu cărţi româneşti, păstrării permanente a legăturilor cu cercurile româneşti din Franţa şi mai ales ţăranilor-soldaţi răniţi, pe care îi îngrijise în spitalul condus de ea în Iaşii refugiului: *„... stând de vorbă cu ţăranii ... m-am dezbărat de un supărător accent în privinţa pronunţării limbii române. Dacă astăzi vorbesc româneşte fără accent, lor trebuie să le mulţumesc. Şi astfel, recunoştinţa pentru îngrijirea pe care le-am dat-o, nu putea fi mai mare"*.

Într-adevăr, după ocuparea Bucureştilor de către trupele germane şi cele ale aliaţilor lor bulgari, Maria Ventura s-a alăturat grupului de actori care au ales calea refugiului pentru a lucra spre binele ţării în capitala liberă a României, Iaşi. Pe parcursul întregii perioade a refugiului impus lor de ocupaţia germană, actorii proveniţi din cele trei trupe ale teatrelor naţionale de la Bucureşti, Iaşi şi Craiova au ţinut vie flacăra artei teatrale româneşti. Din cauza împuţinării numărului de actori, la Iaşi s-a hotărât iniţial *„a nu se deschide stagiunea teatrală, atât din cauza imposibilităţii morale, dată fiind situaţia excepţională prin care trece ţara, cât şi din cauza imposibilităţii materiale, o bună parte dintre actori fiind mobilizaţi, ceea ce face cu neputinţă înjghebarea unui repertoriu de piese care să poată fi jucate"*. La propunerea Directorului în refugiu al Teatrului Naţional din Bucureşti, Alexandru Mavrodi, s-a încercat organizarea unor festivaluri în onoarea armatelor aliate care-şi trmiseseră la Iaşi misiuni militare cu scopul de a acorda sprijin şi consultanţă tehnică la reorganizarea armatei române în vederea luptelor ce vor urma. Primul dintre aceste festivaluri, organizat în onoarea aviatorilor francezi, ruşi şi englezi şi *„în folosul familiilor subofiţerilor aliaţi şi români căzuţi pe pământul patriei"* şi care s-a bucurat de succes, frumoasa sală a Teatrului Naţional din Iaşi fiind ocupată până la refuz, a avut loc la 3/16 ianuarie 1917. Dintre actorii bucureşteni care s-au produs în acest spectacol recitând versuri, nu lipseau Maria Filotti, Constantin Nottara, Tina Barbu, Romald Bulfinsky, Aurel Atanasescu, Maria Ventura.

Trebuie spus că, aceasta din urmă, imediat după sosirea la Iaşi, şi-a consacrat aproape întreaga forţă fizică şi putere de muncă, îngrijirii răniţilor şi militarilor români căzuţi pradă epidemiei de tifos exantematic, în Spitalul de exantematici, secţia română, pe care l-a condus cu pricepere şi dăruire, spital amenajat în localul Pensionului Nôtre-Dame de Sion, situat vis-à-vis de clădirea Teatrului Naţional din Iaşi. Amintindu-şi de un spectacol ce avusese loc la 18/31 mai 1917 în curtea Spitalului

de exantematici, sala teatrului fiind ocupată de Corpurile legiuitoare aflate în sesiune parlamentară, autorul „Gaiţelor", scriitorul Alexandru Kiriţescu, evoca momentul emoţionant în care „... *Pe o scenă făcută din trei scânduri aşezate pe două butoaie, care tremură sub paşii ei, se înalţă Ventura, febrilă ... rotind pe deasupra tuturor ochii aceia lungi, bizari, privirile acelea viperine, cu licăriri de oţel; subţire, cu chipul supt, înfăşurată în şalul ei de infirmieră, ca într-un drapel imaculat. Din buzunarele largi, ies la iveală termometre şi un stilograf. Începe să declame ceva versuri, la întâmplare, care rostite de buzele ei par definitive*". Deşi extrem de ocupată cu spitalul pe care-l conducea, Maria Ventura a participat, din octombrie 1917, la spectacolele ieşene „Dama cu camelii", „Îndrăgostita" şi „Marşul nupţial" prezentate de reîntregita „Companie Ventura-Bulandra" odată cu revenirea în cadrul ei, deşi încă nedemobilizaţi, a lui Ion Manolescu şi Tony Bulandra. Cele mai multe spectacole ale acestei companii vor fi date „*în folosul ambulanţelor sanitare*".

Perspectiva sumbră a Păcii separate semnată la Bucureşti-Buftea la 24 aprilie/7 mai 1918, o pace tragică, pe care Constantin Kiriţescu o numea „pace criminală", a trezit o vie mişcare de protest mai ales la Iaşi, la care au participat şi răniţii din luptele crâncene din vara lui 1917, aflaţi în spitalele din capitala Moldovei, având ca scop determinarea regelui Ferdinand de a nu o accepta şi aproba. Protagonista unei atari mişcări de protest pe străzile Iaşului a fost chiar actriţa Maria Ventura. Ne-o spune, în memoriile sale, cu sentimente amestecate de admiraţie şi invidie, una din reprezentantele aristocraţiei bucureştene aflată în refugiu la Iaşi, Arabella Yarca, soţia celui mai mare dintre fiii dramaturgului Alexandru Davila, Carol: „*E aşteptată cu nerăbdare Marioara Ventura, «una dintre cele mai energice» figuri ale mişcării ... Marion mă trimite la spitalul condus de tragediană, sfătuindu-mă să merg pe mâna ei în privinţa programului, dar s-o rog să nu întârzie cu batalionul ei de răniţi. Doamna Ventura îmi pare însă că şovăie, intimidată, nervoasă ... Mi-e destul de greu să-i trezesc curajul, s-o «antrenez». Se hotărăşte în cele din urmă – «cu inima cât un purice», din câte îmi dau seama, cu toate că a reuşit să adune un număr mare de răniţi, unii care se ţin pe propriile picioare, alţii în cârje sau sprijiniţi de infirmiere, vreo doi purtaţi pe brancarde*".

În memoriile sale, însă, marele istoric Nicolae Iorga, neamintind-o deloc pe Arabella Yarca, probabil din cauza rolului secundar pe care l-a avut în acel moment, surprinde sec, dar clar, evenimentul: „*Într-o dimineaţă calmă de primăvară, Maria Ventura în fruntea unui cortegiu de invalizi şi mutilaţi de război, ţinând de mână un copilaş orfan, s-a îndreptat spre Piaţa Unirii pentru a protesta împotriva clauzelor aşa-zisei păci separate*".

Despre prezenţa activă a Mariei Ventura din perioada refugiului în capitala Moldovei, îşi amintea deosebit de plastic, dar, în acelaşi timp realist, acelaşi Alexandru Kiriţescu: „*În Iaşul nostru, al tuturor deznădejdilor şi speranţelor, Maria Ventura a fost purtătoarea verbului românesc. Când a apărut întâia oară pe scena Teatrului Naţional [din Iaşi] era de nerecunoscut: slabă ca o umbră, glasul ei de argint avea inflexiuni de o muzicalitate unică şi n-o să uit niciodată agonia Marguerittei Gauthier, care părea agonia însăşi a organismului preţios şi minunat al artistei istovite de veghi şi muncă. Fiindcă nimeni nu ştie cât a muncit Marioara Ventura la spitalul acela care era al ei; luni întregi nu s-a odihnit nici câteva ceasuri, nu s-a dat înapoi de la îndeletnicirile cele mai umile şi mai respingătoare, pansând răniţii, spălând rănile cu mâinile ei de Giocondă, păstrând în colţul gurii zâmbetul acela chinuit, trist şi sfâşietor de dulce, care licărea în nopţile lungi de iarnă, străjuite de un opaiţ, în sălile străbătute de sughiţuri de agonie, ca un crin miraculos*".

Marioara Ventura, „*pentru devotamentul excepţional cu care a dat îngrijiri răniţilor aflaţi în spitalul francez (Iaşi) precum şi pentru frumoasa parte ce a luat la realizarea diferitelor opere de binefacere în 1917*" a fost decorată în 1917 cu Ordinul Crucea „Regina-Maria" cls I.

Maria Ventura a plecat dintre cei vii la 3 decembrie 1954, bolnavă şi uitată de cea mai mare parte dintre compatrioţi, România fiind pornită pe drumul creării omului nou, asemănător „fratelui" sovietic. Îşi doarme somnul de veci, departe de ţara pe care a iubit-o atât de mult, în Cimitirul Passy din Paris.

Bibliografie: SANIC, Fond Teatrul Naţional (1911-1950); Fond Departamentul Artelor (1928-1950); *Rampa nouă ilustrată*, 1919, 1915; NOTTARA, Constantin I. *Amintiri*, Bucureşti, 1960; MASSOF, Ioan şi Gh. NENIŞOR. *Maria Ventura*. Bucureşti: [s.n.], 1966; MASSOF, Ioan. *Teatrul românesc: privire istorică*. Vol. 4-8. Bucureşti: [s.n.], 1972-1981; *Istoria războiului pentru întregirea României: 1916-1919*. Vol. 2. Ed. a 3-a. Text ales şi stabilit de Costin KIRIŢESCU, Mircea N. POPA şi Lucia POPA. Prefaţator şi adnotator Mircea N. POPA. Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1989; YARKA, Arabella. *De pe o zi pe alta. Carnet intim 1913-1918*. Trad. de Denisa TOMA. Prefaţa Mihai DIMITRIE STURDZA. Bucureşti: Campania, 2010; IONIŢĂ, Maria-Magdalena. *Teatrul Comedia-Odeon: un secol de istorie*. Bucureşti: [s.n.], 2011. **dr. Mioara Ioniţă**

Biblioteca Academiei Române,
Cabinetul de Stampe

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Adela Xenopol
(1861-1939)

Cota 13798, Biblioteca Națională a României,
Colecții Speciale, Cabinetul de Fotografii

Adela Xenopol a fost o consecventă promotoare a ideilor feminismului liberal românesc, o militantă pentru acordarea drepturilor economice, legislative și politice ale femeilor. Adela a fost fiica lui Dimitrie Xenopol și a Mariei Vasiliu și sora istoricului Alexandru D. Xenopol.

A studiat la Sorbona și la Collège de France din Paris, dobândind o aleasă educație dar devenind independentă și cu un marcat spirit elitist. A călătorit mult și a cunoscut lumea, având astfel ocazia de a percepe problemele feminismului universal și a celui românesc, în special.

A debutat publicistic cu versuri la publicația suceveană „Revista Politică" (1886) şi editorial cu *Versuri şi istorisiri* (1888). A publicat articole semnate cu pseudonimul Dochia în revista „Femeia Română", iar din 1896 a fondat revista lunară „Dochia" (1896–1898), „Revista Femeilor Române" pentru răspândirea ideologiei și a literaturii feministe. Aceasta a avut ca prim scop lupta pentru emanciparea intelectuală, politică şi juridică a femeilor şi pentru promovarea scrisului feminin: *„menită să apere, să susțină şi să cerceteze drepturile femeii [...] pentru a dovedi că ea a fost vrednică în toate timpurile şi în toate treptele sociale de la Doamnă la opincă"*. În această revistă au publicat numeroase personalități ale vremii, promotoare a emancipării femeilor, precum V. A. Urechia, Maria Cunțan, Smara (Smaranda) Gheorghiu ș.a.

Adela Xenopol a publicat și proză, impresii de călătorie sau teatru, în mai multe reviste, dar şi două romane istorice: *Pe urma războiului* (1913) și *Uragan* (1922). Alte romane publicate au fost *Adâncuri sufletești, Dorin Molna*. Tot Adelei Xenopol îi aparțin și lucrările: *Între sfinți*, prefață de Leon Claretie, Iași, 1902, *Spre lumină*, București, 1903, *Comedies. Tableaux de la vie roumaine*, Paris, 1910, *Education et religion*, Geneva, 1910, *Prin Cetatea Carpaților*, București, 1928. A tradus în limba franceză comedii românești.

Adela Xenopol a criticat obiceiurile sociale care promovau diferențele dintre bărbat și femeie: *„Fie un bărbat destul de mărginit, el în virtutea sexului cu niţică protecţie sau situaţie politică, va ajunge departe, pe când o femeie, fie ea un geniu nu va dobândi decât profesoratul, şi acela până la şcoli secundare"*. Conştientă că această situaţie nu mai poate continua, în 1914, a adresat Parlamentului o petiţie, în numele femeilor din Iaşi, în care se cerea revizuirea Constituţiei în vederea acordării dreptului de vot pentru intelectuale, chiar și limitat la consiliile comunale.

Adela Xenopol și-a susținut convingerile activând consecvent în cadrul *Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române*, fiind o lideră a filialei de la Iași. Această filială a fost întemeiată în toamna anului 1910, de ea și de un grup de doamne, principesa Olga Sturdza, Elena Meissner, Ella Negruzzi, susținute și de mitropolitul Pimen Georgescu. Fratele Adelei Xenopol, istoricul Alexandru D. Xenopol a participat la ședința de înființare a *Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române*, filiala Iași și a susținut permanent asociația.

În 1914 a înaintat Parlamentului o Petiție, în numele femeilor din Iași, în care cerea revizuirea Constituției în vederea acordării dreptului de vot pentru femeile intelectuale. A participat la toate acțiunile de binefacere destinate Războiului și in paginile revistelor sale a promovat politica unionistă și personalitățile feminine din lumea politică, artistică, culturală românească, dar luptătoare pentru Unire și pentru drepturile femeilor.

După Primul Război Mondial, Adela Xenopol a grupat în jurul ei aproape toate scriitoarele din țară, iar în anul 1925, împreună cu Margareta Miller-Verghy și Izabela Sadoveanu, a întemeiat *Societatea Scriitoarelor*. La un an după constituire, această societate și-a inaugurat revista proprie, *Revista Scriitoarei*, în care au scris membrele societății, dar și alte scriitoare consacrate: Hortensia Papadat-Bengescu, Claudia Millian, Ticu Arhip, Agatha Grigorescu, Alice Gabrielescu, Sanda Movilă, Maria Cunțan.

Adela Xenopol a condus şi revistele „Românca" (Iași, 1905 – 1906), „Viitorul românce lor" (București, 1912–1916). Revista „Viitorul românce lor" cerea din primul ei număr *„să se acorde dreptul de a vota deocamdată tuturor femeilor care se bucură de aceleași funcții și deci drepturi ca și bărbații"*. Prin revistele „Românca" şi „Viitorul Românce lor" Adela Xenopol a promovat ideile feminismului liberal românesc, îndemnând organizațiile de femei să susțină politică de reforme inițiată de către Ion. C. Brătianu. Revista scriitoarei a fost dedicată *„manifestărilor cultural-artistice care au ca scop sau efect geniul şi talentul feminin"*.

În paginile revistei „Viitorul Românce lor", ea a susținut participarea României la Primul Război Mondial alături de Antantă, în vederea unirii tuturor provinciilor românești într-un stat unitar modern. În anii 1916-1918, Adela Xenopol a participat ca membră a *S.O.N.F.R.*, filiala Iași, la diverse inițiative ale asociației: îngrijirea soldaților răniți în spitalele din Iași, ocrotirea orfanilor de război, sprijinirea femeilor și bolnavilor.

Adela Xenopol a fost una dintre femeile marcante ale României, care prin întreaga sa activitate a marcat mișcarea și progresul cultural al femeii române.

Bibliografie: *Dochia*, 1896, nr. 3; *Viitorul românce lor*, 1912, nr. 1; BOGDAN, Elena. *Feminismul: studii sociale*. Timişoara: Tip. Huniadi, 1926, p. 83; NICOLAESCU, Mădălina. *Cine suntem noi?: despre identitatea femeilor din România modernă*. Bucureşti: Anima, 1996, p. 23; IVĂNESCU, Elvira Ecaterina şi Mărgărita VLAD. *Societatea Ortodoxă a Femeilor Române: Iaşi 1910-2010*. Iaşi: Pim, 2010, p. 9; MARCU, George şi Rodica ILINCA. *Enciclopedia personalităţilor feminine din România*. Prefaţator Marius SALA. Bucureşti: Meronia, 2017, p. 462; ANON. Adela Xenopol: biografie. *Enciclopedia României: prima enciclopedie online a României*. 17 februarie 2012 [Accesat 9 martie 2017]. Disponibil la: http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Adela_Xenopol. **Anemari Monica Negru, consilier superior, Arhivele Naţionale ale României.**

BCU "LUCIAN BLAGA" CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Crucea Eroilor Neamului de pe muntele Caraiman ridicată între 1926-1928 la 2291 m înălțime. Legenda spune că s-a realizat în urma unui vis pe care l-ar fi avut regina Maria după ce Munții Bucegi reprezentați în vis de vârful Caraiman fuseseră stropiți de sânge. Un generator electric punea în functiune 120 de becuri distribuite pe corpul central și pe brațe. Crucea era luminata în noaptea de Sfânta Marie Mare (15 august) și noaptea de Înălțarea Domnului, dată la care se serba și Ziua Eroilor. A fost comparată, ca realizare inginerească și simbolistică, cu turnul Eiffel din Paris, cu Statuia Libertăţii din New York sau cu Hristos Mântuitorul din Rio de Janeiro.

Carte poștală

CUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

POSTFAȚĂ

CARTE-EVENIMENT OMAGIU FEMEILOR ROMÂNE ÎN RĂZBOIUL DE ÎNTREGIRE

Centenarul Războiului de Întregire (1916-1919) şi al Unirii Românilor din 1918, evenimente hotărâtoare în evoluţia Statului român modern, independent şi suveran, au impulsionat extinderea şi aprofundarea studiilor asupra societăţii româneşti, în perioda respectivă, cercetări recente abordând cu curaj, acribie ştiinţifică şi talent narativ teme şi aspecte neglijate sau considerate mult timp fără un interes deosebit în ansamblul marilor confruntări militare, al demersurilor diplomatice şi fenomenelor sociale care au produs, la capătul dramaticei conflagraţii mondiale, cu milioane de victime umane şi distrugeri material imense, transformarea nu numai a hărţii geo-politice internaţionale, dar însăşi a vieţii şi mentalităţii oamenilor de pe aproape întreg mapamondul.

Printre acestea, remarcăm cu mult interes problematica privind rolul şi contribuţia femeilor în timpul Marelui Război, faptele şi sacrificiile lor, solidaritatea cu soţii, fraţii sau copiii lor aflaţi pe front sau în spatele frontului, crâmpeie de trăiri sub impactul pribegiei sau sub cizma ocupanţilor străini, drame individuale sau colective, cu scânteieri de iubiri neterminate sub focul obuzelor, femei din înalta societate în faţă datoriei sau a atitudinilor laşe, ţărănci rămase să ducă greutatea gospodăriilor răvăşite şi grija copiilor lor, tinere din mica burghezie şi simple orăşence încercând să-şi găsească un rost în vâltoarea evenimentelor ce le tulburaseră traiul şi speranţele. De altfel, marea bătălie pentru o Românie nouă şi liberă se întretaie organic cu poveştile de viaţă ale milioanelor de români şi românce, din ţara cea mică, din provinciile încă subjugate de imperiile vremii, dar şi de pretutindeni, pe care destinul îi mânaseră spre orizonturi depărtate.

În urma acelor ani de frământări, grele încercări şi suferinţe fără număr, marcaţi de sângele a peste un milion de fii şi fiice ale neamului românesc pe fronturile de luptă şi pe cele interioare, au rămas documente, însemnări şi pagini memorialistice, o literatură impresionantă prin forţa evocatoare şi mai ales a sentimentelor exprimate, imagini, forografii, ilustraţii sau lucrări de artă şi simple schiţe în goana timpului, reflectând chipuri brăzdate de momentele respective, clipe de viaţă, rareori tihnită, ceremonii simple şi sobre de petrecere a semenilor pe ultimul drum, ca şi prezenţa artiştilor alături de trupe, de medici şi infirmiere la căpătâiul răniţilor aducându-le o rază de lumină şi de mângâiere. Destine umane, unele ale unor persoane cunoscute deja, altele – majoritatea anonime – care se cer a fi readuse în memorie şi păstrate în sipetul sufletului nostru şi al conştiinţei naţionale.

Albumul de faţă, rod al unei ample investigaţii în arhive şi biblioteci centrale şi locale – toate tezaure unice ale trecutului generaţiilor care ne-au precedat –, ca şi în unele colecţii particulare păstrate prin grija familiilor care merită întreaga noastră cinstire, constituie o reconstituire deopotrivă temeinică şi sensibilă a unei epoci unice şi de neuitat.

BCU CLUJ / UNIVERSITY LIBRARY

O epocă în care Femeia românca a reuşit să-şi depăşească propria sa condiţie socială şi slăbiciunile firești, de tot felul, venind alături, adesea cu o forţă de dăruire şi de credinţă neaşteptate pentru unii, de bărbatul ei, omul politic, militarul, muncitorul din fabrici şi de plugar. Virtuţile şi puterea lor de rezistenţă în faţa încercărilor, tăria lor sufletească şi lacrimile lor au pavat însă drumul spre Marea Împlinire.

În *Însemnările* sale, Maica Mina Hociotă, fiică de cioban din Săliştea Sibiului, care trecuse munţii şi participase ca voluntară în război, în formaţiunile Crucii Roşii, ulterior obţinând pentru meritele sale, la fel ca Ecaterina Teodoroiu, gradul de sublocotenent, avea să mărturisească cu mândrie: *„Vă puteţi închipui ce bucurie am simţit când am putut să slujim şi să ajutăm pe fraţii noştri, care ne-au eliberat de sub jugul străin [...] Ne-am împlinit datoria nu ca nişte oameni, ci ca nişte ostaşi ai Domnului şi ai Ţării noastre, făcând ascultarea până la capăt, la terminarea războiului. Aşa să ne ajute Dumnezeu, după conştiinţa cu care am slujit Ţara, cu dragoste de cetăţeancă românca şi de ardeleancă".*

Restituirea figurilor de femei-eroine şi a faptelor lor este realizată de autorii volumului şi printr-o bogată şi variată iconografie – parţial inedită sau foarte puţin cunoscută, utilizată sugestiv şi cu rigurozitate, prin indicarea surselor acestora.

Atunci când vom închide filele acestei cărţi vom putea afirma cu îndreptăţire, ca o concluzie: **DA, femeile noastre au jucat un rol major în Războiul pentru Unitatea Naţională.**

Ca istoric care m-am aplecat cu stăruinţă, de peste patru decenii, asupra anilor care au premers şi apoi au consemnat uriaşul şi pilduitorul efort al naţiunii noastre pentru UNIREA sa într-o Românie modernă, stat iubitor şi pavăză pentru toţi fiii săi, demn şi respectat în arena internaţională, am găsit de datoria mea să salut cu căldură strădania deosebită a colectivului de autori din câteva instituţii de prestigiu din ţară.

Tuturor şi fiecăruia în parte le adresez sincere felicitări, coordonatorului ştiinţific de proiect şi directorului de proiect, Muzeului Naţional al Literaturii Române, Fundaţiei Universitare „Carol I" şi celor care au sprijinit financiar finalizarea acestei valoroase lucrări. Pe toţi îi îndemn a continua munca tenace şi iscoditoare în colbul istoriei pentru că numai astfel, prin cunoaşterea adevărată a trecutului, a oamenilor pământului românesc, vom putea contribui la educaţia generaţiilor de azi şi viitoare, la întărirea sentimentului că aparţinem acestui neam căruia îi suntem datori prin gând, inimă şi fapte.

Dumitru PREDA
17 decembrie 2017

BCUIAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BIBLIOGRAFIE

I. SURSE

A. INEDITE

Arhivele Naţionale ale României. Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice Centrale:

Colecţia Documente Fotografice, I 10073, IV 365-1, IV 365-2, Album 37;
Colecţia Scriitori şi Artişti Români şi Străini, Elena Văcărescu, dosar 1;
Fond Societatea Ortodoxă Naţională a Femeilor Române (1910-1948), A. Comitetul Central, dosarele: dosar 14, dosar 16; dosar 17; dosar 19; dosar 20; dosar 27; dosar 38; dosar 94; dosar 125; dosar 176; dosar 222; dosar 365; dosar 395; dosar 494; dosar 499; dosar 556; dosar 994; dosar 1173; dosar 1174; dosar 1239;
Fond Ministerul de Interne, Direcţia Generală Sanitară (1830-1954): dosar 8/1917; dosar 1/1918, vol. 2; dosar 2/1918, vol. 1; dosar 3/1918; dosar 7/1918; dosar 9/1918; dosar 14/1918; dosar 3/1919;
Fond Teatrul Naţional (1911-1950);
Fond Departamentul Artelor (1928-1950);
Fond familial Cantacuzino (1853-1965): dosar 44; dosar 60; dosar 85; dosar 157; dosar 176; dosar 187; dosar 209;
Fond familial Fălcoianu (1836-1944): dosar 7; dosar 37;
Fond familial Meissner (1837, 1840-1943): dosarele: X-15; XI-27; XI-28;
Fond familial Cuţarida (1911-1942): dosar 1;
Fond personal Arthur Văitoianu (1878-1948): dosar 11.

Arhivele Naţionale ale României. Serviciul Judeţean Braşov:
Fond Colecţia de documente a Bibliotecii Astra - Braşov, seria I, 27. ms. 2857, f. 2v., 22; ms. 2858/1917, f.25.v. şi 23. ms. 2859/1917/7 august.

Arhiva Marelui Stat Major. Ministerul de Război, Serviciul Istoric, dosar 250/1928, f. 68-72.

Biblioteca Naţională a României, Colecţii speciale, Arhiva Istorică:
Fond Saint Georges.

Biblioteca Academiei Române:
Cabinetul de Manuscrise:
A 1226, S1(254)/CCCLXXII; S2 (130)/CCCXCI (Sabina Cantacuzino către Vintilă Brătianu, 18 noiembrie/1 decembrie 1928); 1 (254)/CCCLXXII (Sabina Cantacuzino către Ion I. C. Brătianu, 8/21 noiembrie 1918).

BCUAS/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Cabinetul de Stampe:
Arhiva Kotzebue (donată de istoricul de artă Petre Oprea).

Biblioteca Județeană „George Barițiu", Brașov, Colecții speciale:
Fond Virgilia Braniște;
Fond Maria Popescu Bogdan, ms. nr. 1363, f. 1-3.

Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga", Cluj-Napoca:
Manuscrise de sertar, nr. 277/2.

B. EDITE

CANTACUZINO, Alexandrina Gr. *Cincisprezece ani de muncă socială şi culturală: discursuri, conferinţe, articole, scrisori.* Bucureşti: Tip. Românească, 1928.

Martha Bibescu şi vocile Europei: corespondenţă şi dosar CNSAS: 1941-1945. Editor şi trad. Alina PAVELESCU, trad. Corina PETRESCU. Bucureşti: Corint, 2017.

Alexandrina Cantacuzino şi mişcarea feministă din anii interbelici. Ed. de documente elaborată de Anemari Monica NEGRU. Vol. 1. Târgovişte: Cetatea de Scaun, 2014.

Cartea de aur a ofiţerilor jertfiţi pentru întregirea neamului. Sibiu: Tip. Şcoalei Militare Infanterie nr. 2, 1926.

CIOBANU, Ştefan. *Unirea Basarabiei: studiu şi documente cu privire la mişcarea naţională din Basarabia în anii 1917-1918.* Bucureşti: „Cartea Românească", 1929.

CONSTANTIN, Ion şi Ion NEGREI. *Pantelimon Halippa: apostol al Basarabiei: studii, documente, materiale.* Chişinău: Notograf Prim, 2013.

Constituţia din 1923 în dezbaterea contemporanilor. Bucureşti: Humanitas, 1990.

DEACONU, Luchian C. *Franţa şi România unite în Comunitatea de Sacrificiu în anii 1916-1918: documente externe din arhivele Consiliului Naţional al Unităţii Române de la Paris, Redacţiei Ziarului „La Roumanie", Coloniei Române din Paris.* Vol. 1: *Doc. 1-235, 5 decembrie 1919-22 noiembrie 1918;* vol. 2: *Doc. 236-550, 24 noiembrie 1918-22 iunie 1922.* Craiova: Sitech, 2009.

DELAVRANCEA, Cella. *Scrisori către Filip Lahovary.* Ed. îngrijită şi cuvânt înainte de Constantin MATEESCU. Ed. bilingvă. Trad. de Dan MATEESCU. Bucureşti: Jurnalul Literar, 1998.

Din istoria Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române. Ed. de documente elaborată de Anemari Monica NEGRU. Târgovişte: Cetatea de Scaun, 2016.

Documente belgiene privind oraşul Iaşi în perioada primului război mondial. *Cercetări Istorice.* 1971, vol. 2, p. 389-393.

FOTESCU, Diana. *Americans and Queen Marie of Romania: a selection of documents.* Iaşi: The Center for Romanian Studies, 1998.

GÎJU, Dan. *Istoria presei militare: de la Cezar la Ceauşescu.* Vol. 1: *Armata, presa scrisă.* Târgovişte: Bibliotheca, 2012.

GHEORGHIU-ZĂULEANU, Diana şi Ion ZĂULEANU. *Judeţul Romanaţi în anii primului război mondial (1914-1918).* Slatina: Editura Fundaţiei „Universitatea pentru Toţi", 2002.

IOSIFESCU, Mădălina Maria I. *Judeţul Muscel în anii primului război mondial.* Câmpulung Muscel: Larisa, 2013.

BCU CLUJ CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

IVAŞCU, Ion. *90 de ani de la Marea Unire: Oltul, în vâltoarea anilor 1916-1918*. Slatina: Didactic Pres, 2008.

Marele război în memoria bănăţeană: (1914-1919). Vol. 1-3. Vol. 1. Antologie, ed., studii şi note de Valeriu LEU şi Nicolae BOCŞAN; vol. 2: *Memoriile lui Pavel Jumanca: (1914-1919)*. Antologie, ed., studii şi note de Valeriu LEU, Nicolae BOCŞAN şi Mihaela BEDECEAN; vol. 3. Antologie, ed., studii şi note de Valeriu LEU, Nicolae BOCŞAN şi Mihaela BEDECEAN. A colaborat Ionela MOSCOVICI. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2012-2015.

MÎRZA, Emanuil. [*Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia. 1 Decembrie 1918*]. *Album*. [s. l.]: Editura „Astra", [s. a.]. Exemplar dedicat istoricului Nicolae Iorga.

MIHĂILESCU, Ştefania. *Din istoria feminismului românesc: antologie de texte (1838-1929)*. Iaşi: Polirom, 2002.

MIREA, Dumitru Tudor. *700 de zile de ocupaţie germană în documente: Dolj 1916-1918*. Craiova: Aius, 2010.

MUNTEANU, George. *Galaţii în timpul marelui război: 1916-1918*. Cuvânt înainte de prof. Zanfir ILIE. Galaţi: Axis Libri, 2014.

PĂUN, Ştefan. *Documente privind mişcarea feministă din România în perioada interbelică: Liga Drepturilor şi Datoriilor femeii*. Vol. 1. Bucureşti: Cartea Universitară, 2007.

PETCU, Gheorghe. *Adina Paula Moscu: documente şi mărturii*. Buzău: Alpha MDN, 2000.

RAICOVICEANU-FULMEN, Ecaterina. *Scrisori de femei*. Bucureşti: Editura Librăriei Leon Alcalay, 1920.

Reuniunea Femeilor Române din Comitatul Hunedoarei 1886-1911, Orăştie, 1912.

Reuniunea Femeilor Române din Braşov. Raportul general al comitetului Reuniunii Femeilor Române din Braşov pe anul administrativ 1913-1914, Braşov, 1914.

Reuniunea Femeilor Române din Braşov. Raportul general al comitetului Reuniunii Femeilor Române din Braşov pe anul administrativ 1914-1915, Braşov, 1915.

Reuniunea Femeilor Române din Braşov. Raport general despre activitatea comitetului în anul administrativ 1916-1919. Al 67-lea an de la întemeiere, Braşov, 1919.

Reuniunea Femeilor Române din Braşov. Dare de seamă. Jubileul de 50 de ani al şcoalei 1886-1936, Braşov, 1937.

România: Istorie în documente: Album. Bucureşti: Direcţia Generală a Arhivelor Statului, 1992.

SAMARIAN, Pompei Gh. *Oraşul Călăraşi în timpul ocupaţiunei streine (27 noembrie 1916-30 octombrie 1918): spitalul din Călăraşi şi serviciul sanitar al oraşului Călăraşi şi judeţului Ialomiţa în timpul ocupaţiei, tifosul exantematic şi variola*. Bucureşti: Tip. „Cultura", 1919. [*Raportul nr. 29 înaintat Direcţiei Sanitare a judeţului Ialomiţa în ziua de 9/22 ianuarie 1919*].

Societatea Naţională de „Cruce Roşie" a României. Regulamentul Filialelor. Bucureşti: [s.n.], 1916.

SOCIETATEA ORTODOXĂ NAŢIONALĂ A FEMEILOR ROMÂNE. *Darea de seamă a Cornitetului Central pe anii 1916-1919*. Bucureşti: Minerva, 1919.

SOCIETATEA PENTRU „OCROTIREA ORFANILOR DE RĂZBOI". *Dare de seamă asupra încheierei activităţii Societăţii „Ocrotirea Orfanilor din Război": prezentată Majestăţii Sale Regina Maria de către Principesa Olga M. Sturdza, preşedinta generală a Soc. O.O.R.* Iaşi: Lumea, 1936.

Statutele Reuniunii Femeilor Române din Comitatul Hunedoarei, votate în adunarea generală extraordinară a reuniunii, ţinută în Deva la 2/14 Maiu 1887, Sibiu, 1887.

C. PRESĂ

Acţiunea Română, 1917.
Acţiunea feministă, 1919, nr. 9-10.
Alarma Mehedinţiului, 1918.
Albina Revistă Enciclopedică Populară, 1916-1919.
Anuarul Uniunii Femeilor Române din România Mare, 1913-1933.
Biserica Ortodoxă Română, 1916-1919.
Buletinul Societăţii Naţionale de Cruce Roşie a României, 1917; *Număr jubiliar: 50 de ani de la înfiinţarea Crucei Roşie: 1876-1926*, 1926.
Bulletin du Conseil National des Femmes Roumaines, 1921-1938.
Dochia, 1896, nr. 3.
Gazeta Ilustrată, 1915-1916.
Gazeta Transilvaniei, 1914, nr. 129, nr. 130, nr. 139, nr. 266; 1915-1916.
Generaţia Unirii: revista politică şi socială, 1930.
Ilustraţiunea Română, 1916.
Lectura pentru toţi: magazin ilustrat lunar, 1919.
Mişcarea, 1918.
Monitorul Oficial, 1916.
Monitorul Oficial, 1917, nr. 182, nr. 188, nr. 193, nr. 202, nr. 205, nr. 215, nr. 218, nr. 219.
Monitorul Oficial, 1918, nr. 22, nr. 23, nr. 25, nr. 36, nr. 54, nr. 57, nr. 85, nr. 88, nr. 94, nr. 102, nr. 238, nr. 240, nr. 242, nr. 269, nr. 277, nr. 278, nr. 280.
Neamul Românesc, 1918.
Revista Cultul Eroilor, 1920-1921.
Revista Femeia, 1968.
România Mare, 1919.
România, 1917-1918.
Societatea Crucea Roşie a Doamnelor din România, Filiala T. Severin, 1913.
Telegraful Român, 1914, nr. 79, nr. 92; 1915, nr. 45; 1916, nr. 46, nr. 82; 1918, nr. 19, nr. 20.
Transilvania, 1923, nr. 10-12; 1940, nr. 5-6; 1944, nr. 10-12.
Unirea femeilor române, 1915-1916.
Unirea. Foaie bisericească-politică, 1940, nr. 21.
Universul, 1916-1919.
Vatra Ostaşului, 1934.
Viitorul Românceior, 1912-1913.
Viitorul, 1916.

II. GENERALITĂŢI. DICŢIONARE. ENCICLOPEDII. LEXICOANE. GHIDURI. BIBLIOGRAFII. ALBUME

BĂDESCU, Emanuel. *1 Decembrie 1918 în imagini*. Bucureşti: Fundaţia Pro, 2001.
BUCULEI, Toader. *Brăileni de seamă în spiritualitatea românească: dicţionar enciclopedic esenţial*. Brăila: Proilavia, 2012.
DRAGOMIR, Otilia şi Mihaela MIROIU. *Lexicon feminist*. Iaşi: Polirom, 2002.

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Familiile boiereşti din Moldova şi Ţara Românească: enciclopedie istorică, genealogică şi biografică. Coordonator şi co-autor Mihai Dim. STURDZA. Vol. 1: *Abaza-Bogdan*; vol. 2: *Boian-Buzescu*; vol. 3: *Familia Cantacuzino*. Bucureşti: Simetria, 2004-2014.

Enciclopedia marilor personalităţi din istoria, ştiinţa şi cultura românească de-a lungul timpului. Ed. Ion VĂDUVA-POENARU. Vol. 3: *P-Z*. Bucureşti: Geneze, 2001.

La Roumanie en images. 2e édition. Préface par Nicolae IORGA. Paris: [s.n.], 1922.

MARCU, George şi Rodica ILINCA. *Enciclopedia personalităţilor feminine din România*. Prefaţator Marius SALA. Bucureşti: Meronia, 2012.

MARCU, George. *Femeile de seamă din România. De ieri şi de azi*. Cuvânt înainte de Alex ŞTEFĂNESCU. Bucureşti: Meronia, 2017.

MARINACHE, Oana. *Ştirbey: reşedinţe, moşii, ctitorii.* Bucureşti: ACS, 2014.

NICOLESCU, Nicolae C., Valeriu ŞUTEU şi Mircea MĂCIU. *Mic dicţionar enciclopedic*. Ed. a 3-a, rev. şi adăug. Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986.

PETCU, Marcu-Marian, Adrian PINTILIE, Nicolae LIHĂNCEANU şi Ramona-Anca CREŢU. *Pagini din istoria monahismului ortodox în revistele teologice din România*. Vol. 1: *Personalităţi*; vol. 2: *Aşezăminte monahale*; vol. 3: *Cultură, artă, documente*. Bucureşti: Editura Bibliotecii Naţionale a României, 2011.

POPA, Gabriela, Rodica ROTĂRESCU, Ruxandra BELDIMAN şi Mircea HORTOPAN. *Castelul Peleş: 125 de ani de la punerea pietrei de temelie*. Grafica Adrian MARINEL, fotografii: Constantin DINA. Bucureşti: Tipo dec'95, 2001.

POPA, Marcel D., Alexandru STĂNCIULESCU-BÂRDA şi Anicuţa TUDOR. *Dicţionar enciclopedic*. Ed. a 3-a. Vol. 1: *A-C*. Bucureşti: Editura Enciclopedică, 1993.

PREDESCU, Lucian. *Enciclopedia României Cugetarea: material românesc: oameni şi înfăptuiri*. Ed. anastatică. Bucureşti: Saeculum I.O., 1999.

PTEANCU, Alexandru, Augustin MAIOR şi Ştefan METEŞ. *Minerva: enciclopedie română*. Cluj: Editura Comitetului de Redacţie al Enciclopediei Române Minerva, 1930.

RĂDULESCU-ZONER, Şerban şi Beatrice MARINESCU. *Bucureştii în anii Primului Război Mondial: 1914-1918*. Bucureşti: Albatros, 1993.

STOEAN, Gheorghe. *România în primul război mondial: contribuţii bibliografice*. Bucureşti: Editura Militară, 1975.

III. LITERATURĂ MEMORIALISTICĂ

ALDICĂ, Mariana. *In memoriam: Elena Văcărescu*. Târgovişte: Macarie, 2005.

ALIMĂNEŞTIANU, Pia. *Însemnări din timpul ocupaţiei germane: 1916-1919*. Bucureşti: Imprimeria Independenţa, 1929.

ARGETOIANU, Constantin. *Pentru cei de mâine: amintiri din vremea celor de ieri: 1888-1898, 1913-1916*. Îngrijitor de ed., introducere şi note de Ion ARDELEANU. Vol. 1. Bucureşti: Albatros, 1991.

BACALBAŞA, Constantin C. *Capitala sub ocupaţia duşmanului: 1916-1918*. Brăila: Editura Alcalay & Calafateanu, 1921.

BĂLĂCEANU-STOLNICI, Constantin. *Amintiri...: o viaţă de poveste în Bucureştiul interbelic*. Bucureşti: Oscar Print, 2013.

BENDERLI, Maria Margareta. *Podoabe sufleteşti: schiţe*. Bucureşti: Editura Librăriei Leon Alcalay, 1920.

BIBESCU, Martha. *Jurnal 1915*. Stabilirea textului, trad., note şi index de Vasile ZINCENCO. Cuvânt înainte de Ion BULEI. Bucureşti: Compania, 2001.

ROMANIAN WEB LIBRARY

BLONDEL, Yvonne. *Jurnal de război 1916-1917: frontul de sud al României*. Versiune românească de Rodica ZAGĂR. Bucureşti: Institutul Cultural Român, 2005.
BRANIŞTE, Valeriu. *Amintiri din închisoare: (însemnări contimporane şi autobiografice)*. Ed. îngrijită şi note de Al. PORŢEANU. Bucureşti: Minerva, 1972.
BRĂTIANU, Elisa şi Ion I. C. BRĂTIANU. *Memorii involuntare*. Texte stabilite, note şi prezentare de Marian ŞTEFAN. Bucureşti: Oscar Print, 1999.
BRĂTIANU, Elisa. *Memorii*. Trad. Elisaveta VARLAM. Prefaţă Oana MARINACHE. Bucureşti: Istoria Artei, 2015.
BRĂTIANU, Gheorghe I. *File rupte din cartea războiului*. Postfaţă Şeban PAPACOSTEA. Bucureşti: Scripta, 2006.
BUHMAN, Eugeniu Arthur. *Patru decenii în serviciul Casei Regale a României: memorii, 1898-1940*. Ed. îngrijită de Cristian SCARLAT. Cuvânt înainte de Florin CONSTANTINIU. Bucureşti: Sigma, 2006.
CALIANI, Augustin. *Crâmpeie din suferinţele Blajului în răsboiul mondial*. Bucureşti: Curentul, 1937.
CALLIMACHI, Ana-Maria. *Lumea era toată a mea*. Bucureşti: Corint, 2015.
CANCICOV, Vasile Th. *Jurnal din vremea ocupaţiei*. Vol. 1: *Impresiuni şi păreri personale din timpul războiului României. Jurnal zilnic: 13 august 1916 - 13 august 1917*. Selecţie, ed. îngrijită şi introducere de Daniel CAIN. Bucureşti: Humanitas, 2015.
CANTACUZINO, Sabina. *Din viaţa familiei I. C. Brătianu*. Vol. 2: *Războiul: 1914-1919*. Bucureşti: Universul, 1937.
CANTACUZINO, Sabina. *Din viaţa familiei Ion C. Brătianu*. Ed. a 3-a, rev. Introducere, note, indice şi ed. îngrijită de Elisabeta SIMION. Vol. 1: *1821-1891*; vol. 2: *1914-1919: cu un adaos de însemnări 1870-1941*. Bucureşti: Humanitas, 2013-2014.
CAROL al II-lea. *Între datorie şi pasiune: însemnări zilnice*. Ed. a 2-a, rev. şi completată de Marcel-Dumitru CIUCĂ şi Narcis Dorin ION. Vol. 1; *1904-1939*. Bucureşti: Curtea Veche, 2003.
CĂDERE, V.G. *Istoria războiului românesc: pagini de popularizare*. Vladivostok: [s.n.], 1920.
CĂMĂRĂŞESCU, Zoe. *Amintiri*. Ed. a 2-a. Bucureşti: Ponte, 2012.
CONSTANTINESCU, Ecaterina. *Activitatea din timpul războiului 1916-1919: memoriul*. Bucureşti: Tip. Convorbiri Literare, 1919.
CORNEA, Neli. *Însemnări din vremea razboiului: (jurnal)*. Bucureşti: Editura Librăriei H. Steinberg, 1921.
COSMA, Viorel. *Jurnal de război (1916-1919): Cpt. Dr. Constantin Cosma*. Oneşti: Magic Print, 2013.
COSMA, Lucia. *Parteniu Cosma: amintiri cetite la Beiuş, cu ocazia serbărilor pentru centenarul naşterii lui: (1837-1923)*. Timişoara: Tip. Românească, [s.a.].
CUŢESCU-STORCK, Cecilia. *Fresca unei vieţi*. Bucureşti: Vremea, 2006.
DAIA, Alexandru. *Eroi la 16 ani: însemnările unui fost cercetaş. Jurnal de război: 1916-1918*. Ed. a 2-a, Bucureşti: Editura Ion Creangă, 1988.
DUBARLE, Robert. *Ţării mele*. Ed. a 2-a. Trad. de d-na general PERTICARI-DAVILA. Bucureşti: Editura Casei Şcoalelor, 1935.
DUCA, I. G. *Amintiri politice*. Vol. 1: *Neutralitatea*; vol. 2-3: *Războiul*. München: Jon Dumitru-Verlag, 1981-1982.
DUCA, I. G. *Portrete şi amintiri*. Ed. a 4-a. Bucureşti: Cartea Românească, 1934.
DUCA, I.G. *Memorii*. Ed. de Stelian Neagoe. Vol. 1: *Neutralitatea: 1914-1915*; vol. 2: *Neutralitatea: 1915-1916*. Timişoara: Helicon, 1992-1993.
DUMITRESCU, Polihron. *Ascultînd chemarea: amintiri din primul război mondial*. Bucureşti: Editura Militară, 1968.
EMANDI, Elena. *Din anii de durere: pagini trăite de Elena Th. Emandi, născută N. Gane*. Bârlad: Tip. C. D. Lupaşcu, 1919.

FILOTTI, Maria. *Am ales teatrul*. Text îngrijit şi adnotat de Ion FILOTTI-CANTACUZINO. Prefaţă de Ovid S. CROHMĂLNICEANU. Bucureşti: Editura pentru Literatură, 1961.
FODOREANU, Jeana. *Femee-soldat*. Oradea: Tip. Adolf Sonnenfeld, 1928.
FONTAINE, Marcel. *Journal de guerre: mission en Roumanie: novembre 1916 – avril 1918*. Bucureşti: Editura Academiei Române, 2009.
GHIULAMILA, I. D. *Observaţii şi reflexii din campania anului 1913 asupra organizării şi funcţionării „Crucei Roşii Române"*. Bucureşti: „Universala" Institut de Arte Grafice, [1914].
GHIULAMILA, Ion D. *Amintiri, fapte, îndrumări: o carieră medicală: 30 de ani de activitate ortopedică şi medico-socială: 1905-1935*. Bucureşti: [s. n.], 1936.
GOMBOŞIU, Liana Maria. *Valeria Dr. Pintea: un roman familial*. Timişoara: Editura Marineasa, 2013.
GREENING PANTAZZI, Ethel. *România în lumini şi umbre: (1909-1919)*. Trad. din engleză de Constantin ARDELEANU şi Gabriela DEBITA. Cuvânt înainte, note şi comentarii de Constantin ARDELEANU. Bucureşti: Humanitas, 2015.
HALIPPA, Pantelimon şi Anatolie MORARU. *Testament pentru urmaşi*. Chişinău: Hyperion, 1991.
HOSSU-LONGIN, Francisc şi Georgeta ANTONESCU. *Amintiri din viaţa mea*. Cluj-Napoca: Dacia, 1975.
ITU, Ion. *Destinul unei artiste: Lucia Cosma*. Bucureşti: Editura Muzicală, 1976.
MANDACHE, Diana. *Regina Maria a României: capitole târzii din viaţa mea: memorii redescoperite*. Ed. a 3-a. Cuvânt înainte de Dominic LIEVEN. Trad. din limba engleză de Valentin MANDACHE. Bucureşti: Alfa, 2011.
MARGHILOMAN, Alexandru. *Note politice*. Vol. 2: *România şi primul război mondial (1914-1919): războiul (1916-1917)*. Bucureşti: Machiavelli, 1994.
MARGHILOMAN, Alexandru. *Note politice: 1897-1924*. Vol. 1: *1897-1915*. Bucureşti: Institutul de Arte Grafice „Eminescu" S.A., 1927.
MARIA, Regina României. *Jurnal de război*. Ed. îngrijită şi prefaţă de Lucian BOIA. Trad. din engleză de Anca BĂRBULESCU. Vol. 1: *1916-1917: precedat de însemnări din 1910-1916*; vol. 2: *1917-1918*. Bucureşti: Humanitas, 2014-2015.
MARIA, Regina României. *Povestea vieţii mele*. Ed. îngrijită, prefaţă şi note de Ioana CRACĂ. Trad. din limba engleză de Mărgărita MILLER-VERGHI. Vol. 3. Bucureşti: Editura Eminescu, 1991.
MARIA, Regina României. *Povestea vieţii mele*. Trad. Mărgărita MILLER-VERGHY. Vol. 2. Iaşi: Moldova, 1999.
MARIA, Regina României. *Însemnări zilnice: (decembrie 1918 - decembrie 1919)*. Îngrjire de ed., introducere şi note de Vasile ARIMIA. Vol. 1. Trad. de Valentina COSTACHE şi Sanda RACOVICEANU. Bucureşti: Albatros, 2005.
Martha Bibescu în timpul ocupaţiei germane la Bucureşti. Studiu de Constantin IORDAN, urmat de un fragment din jurnalul prinţesei (15 noiembrie 1916-17 martie 1917) în trad. Lidiei SIMION şi alte documente. Bucureşti: Anima, 2005.
MÂRZESCU, Gheorghe Gh. *Fapte şi impresii zilnice (1917-1918)*. Ed. îngrijită şi note de Ioan LĂCUSTĂ. Bucureşti: Curtea Veche, 2004.
MUNTEANU, Paul. *Ceasornicul cu ochi de păianjen: jurnal de război '918*. Iaşi: Timpul, 2013.
NEGRESCU, Elena. *Descrierea războiului de o refugiată: notele unei romance care a suferit pentru ţara ei: jurnal Elena Negrescu, 1916-1918*. Ed. îngrijită şi note redactate de Neculai MOGHIOR şi Ion DĂNILĂ. Bucureşti: Detectiv, 2006.
OPROIU, Mihai C. şi Alexandru V. ŞTEFĂNESCU. *Târgovişteа sub ocupaţia germană (1916-1918): mărturii*. Târgovişte: Transversal, 2006.

PERTICARI DAVILA, Elena. *Din viaţa şi corespondenţa lui Carol Davila.* Bucureşti: Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II", 1935.
PILLAT, Pia. *Sufletul nu cunoaşte distanţele: pagini de corespondenţă cu familia Pillat.* Ed. de Monica PILLAT. Bucureşti: Humanitas, 2009.
POP HOSSU-LONGIN, Elena. *Amintiri: 1880-1930.* Cluj: Tip. Bariţiu, 1932.
PORUMBESCU, Ciprian. *Puneţi un pahar cu vin şi pentru mine.* Vol. îngrijit de Nina CIONCA şi Ion DRĂGUŞANUL. Suceava: Grupul editorial „Ion Grămadă", 2003.
PROCOPIU, Irina. *Pagini de jurnal (1891-1950).* Iaşi: Polirom, 2016.
PUŞCARIU, Sextil. *Memorii.* Ed. de Magdalena VULPE. Prefaţă de Ion BULEI. Bucureşti: Minerva, 1978.
RADAN, Marin. *Frânturi din războiul de întregire a neamului: (1916-1918).* Postfaţator Titus POPESCU. Bucureşti: Editura „Vasile Cârlova", 1996.
RADU, Teodor. *De pe pragul morţii la Spitalul din Coţofeneşti.* Bucureşti: Cartea Românească, 1933.
RAICOVICEANU-FULMEN, Ecaterina. *Jurnalul unei surori de caritate: 1916-1918.* Bucureşti: Alcalay, 1920.
ROSETTI, Radu R. *Mărturisiri: (1914-1919).* Ed. îngrijită, studiu introductiv şi note de Maria GEORGESCU. Bucureşti: Modelism, 1997.
ROSTÁS, Zoltán. *Secolul coanei Lizica: convorbiri din anii 1985-1986 cu Elisabeta Odobescu-Goga. Jurnalul din perioada 1916-1918.* Trad. jurnalului şi transcrierea convorbirilor Irina MARMOR-ROSTÁS. Prefaţă Georgeta FILITTI. Bucureşti: Paideia, 2004.
RUDEANU, Vasile. *Memorii din timpuri de pace şi de război: 1884-1929.* Ed. îngrijită, studiu introductiv şi note de Dumitru PREDA şi Vasile ALEXANDRESCU. Bucureşti: Cavallioti, 2004.
SAINT-AULAIRE, Auguste-Félix-Charles de Beaupoil. *Confession d'un vieux diplomate.* Paris: Flammarion, 1953.
SAINT-AULAIRE, Charles de Beaupoil. *Confesiunile unui bătrân diplomat.* Introducere şi note de Mihai Dim. STURDZA. Trad. de Ioana STURDZA. Bucureşti: Humanitas, 2003.
STURZA-BULANDRA, Lucia. *Amintiri...amintiri.* Ed. a 2-a rev. şi adăugită. Bucureşti: Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1960.
ŞTIRBEY, Nadeja. *Jurnal de prinţesă: (1916-1919).* Editor şi trad. Oana MARINACHE, fotogr. Oana MARINACHE, Cristian GACHE. Bucureşti: Istoria Artei, 2014.
TĂSLĂUANU, Octavian C. *Hora obuzelor: scene şi icoane din răsboi.* Bucureşti: Editura Librăriei C. Sfetea, 1916.
TRANCU-RAINER, Marta. *File de jurnal.* Cuvânt introductiv, selecţie de texte şi note de Mihai NEAGU BASARAB. Bucureşti: Editura Eminescu, 1982.
ŢENOVICI, Lucia. *Jurnal de dragoste şi de război: scrisorile soţiei căpitanului Ţenovici.* Bucureşti: Lucman, 2010.
VĂCĂRESCU, Elena. *Din amintirile Elencuţei Văcărescu.* Trad. de Măriuca VULCĂNESCU şi Ioana FĂLCOIANU. Bucureşti: Paideia, 2000.
VĂCĂRESCU, Elena. *Regi şi regine pe care i-am cunoscut.* Ed. a 2-a. Trad. Ileana Carmen MOLDOVAN. Bucureşti: Compania, 2007.
YARKA, Arabella. *De pe o zi pe alta: carnet intim: 1913-1918.* Trad. de Denisa TOMA. Prefaţa Mihai Dimitrie STURDZA. Bucureşti: Compania, 2010.
ZAMORA, Elena. *Am slujit cîntecul: amintiri... după 50 de ani de teatru.* Bucureşti: Editura Muzicală, 1964.

"OVIDIUS" UNIVERSITY LIBRARY

IV. MONOGRAFII

AGRIGOROAIEI, Ion, Dumitru IVĂNESCU, Sorin D. IVĂNESCU şi Silviu VĂCARU. *Stări de spirit şi mentalităţi în timpul marelui război: corpurile de voluntari români din Rusia*. Iaşi: Junimea, 2005.

AGRIGOROAIEI, Ion. *Iaşii în anii 1916-1918*. Vol. 1: *Opinie publică şi stare de spirit în timp de război, 1916-1918*. Iaşi: Anteros, 1998.

AIOANEI, Timotei, Teofil ANASTASOAIE şi Victor SIMION. *Mănăstirea Ţigăneşti: candela Codrilor Vlăsiei*. Bucureşti: Basilica, 2010.

ANCA, Elena Claudia. *Incursiuni în femininul interbelic*. Cluj-Napoca: Ecou Transilvan, 2013.

ATANASIU, Mihai-Bogdan şi Mihaela PALADE. *Mănăstirea Pasărea: credinţă, artă, educaţie*. Bucureşti: Basilica, 2013.

BATIN, Laurenţiu. *Maramureşul şi maramureşenii în timpul Primului Război Mondial*. Prefaţă Alexandru SURDU. Cluj-Napoca: Grinta, 2014.

BĂRĂGAN, Lucia. *Regina Maria a României. Un model pentru tineri: studiu monografic*. Craiova: Sim Art, 2009.

BULEI, Ion. *Arcul aşteptării: 1914, 1915, 1916*. Bucureşti: Editura Eminescu, 1981.

CATONE Ştefan, Neculae ŞERBĂNESCU şi Bedivan DUMITRAŞCU. *România: decoraţii, 1859-1991*. Bucureşti: Cover, 1992.

CÂNCEA, Paraschiva. *Mişcarea pentru emanciparea femeii în România: 1848-1948*. Bucureşti: Editura Politică, 1976.

CÂRLUGEA, Zenovie şi Elena Zoia DEJU. *Arethia Tătărescu-marea doamnă a Gorjului interbelic*. Târgu-Jiu: Măiastra, 2007.

CIOAREC, Ileana. *Boierii Glogoveni*. Craiova: Alma, 2009.

CIUCANU, Eustochia. *Mînăstirea Agapia*. Iaşi: Editat de Mitropolia Moldovei şi Sucevei, 1989.

CIUPALĂ, Alin. *Bătălia lor: femeile din România în Primul Război Mondial*. Iaşi: Polirom, 2017.

Condiţia femeii în România în secolul XX: studii de caz. Coordonatori COSMA, Ghizela şi Virgiliu ŢÂRĂU. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2002.

CONSTANTIN, Ion, Ion NEGREI, Gheorghe NEGRU. *Ioan Pelivan: părinte al mişcării naţionale din Basarabia*. Cuvânt înainte de Corneliu-Mihail LUNGU. Bucureşti: Biblioteca Bucureştilor, 2011.

CONSTANTIN, Ion. *Gherman Pântea: între mit şi realitate*. Cuvânt înainte de Mircea DRUC. Bucureşti: Biblioteca Bucureştilor, 2010.

COSMA, Ghizela. *Femeile şi politica în România: evoluţia dreptului de vot în perioada interbelică*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2002.

COTAN, Claudiu Constantin. *Biserica Ortodoxă Română în timpul Primului Război Mondial*. Bucureşti: Editura Universitară, 2015.

CULCER, Gabriel. *Chipuri din bătrâni*. Ed. a 3-a, îngrijită de Petre CULCER şi Rodica CULCER. Cluj-Napoca: [s.n.], 2013.

DEAC, Augustin şi Ion TOACĂ. *Lupta poporului român împotriva cotropitorilor: 1916-1918*. Bucureşti: Editura Militară, 1978.

DECA, Roxana. *Femeie, feminism, feminitate: criterii pentru o etnologie a echilibrului în societatea tradiţională românească*. Craiova: Sitech, 2009.

DIESBACH, Ghislain de. *Prinţesa Bibescu, 1886-1973: ultima orhidee*. Trad. şi note de Constantin POPESCU. Bucureşti: Vivaldi, 2013.

DIMA, Romus. *Gheorghe Tătărescu: lumini şi umbre*. Bucureşti: Editura Fundaţiei Culturale Gheorghe Marin Speteanu, 2010.
Evreii din România în războiul de reîntregire a ţării: 1916-1919. Vol. alcătuit de Dumitru HÎNCU. Selecţia materialului Lya BENJAMIN. Prefaţator Constantin ANTIP. Bucureşti: Hasefer, 1996.
GEACU, Sorin. *Mănăstirea Adam: schiţă monografică*. Tipărită cu binecuvântarea Prea Sfinţitului Dr. Casian CRĂCIUN Episcopul Dunării de Jos. Galaţi: Editura Episcopiei Galaţiului şi Dunării de Jos, 1998.
GEORGESCU, Ioan. *George Pop de Băseşti: 60 de ani din luptele naţionale ale românilor transilvăneni*, Oradea: Editura Asociaţiei Culturale „Astra", 1935.
GEORGESCU, Pimen. *Din vremea marelui război*. Bucureşti: Socec, 1919.
GIOSANU, Iosefina. *Duhovnicie – filantropie la mănăstirea Văratec: tradiţie, continuitate şi înnoire*. Bucureşti: Paideia, 2015.
GOMBOŞIU, Liana Maria. *Valeria Dr. Pintea: un roman familial*. Timişoara: Editura Marineasa, 2013.
GOMOIU, Victor. *Istoria presei medicale în România*. Bucureşti: Tip. Furnica, 1936.
Hélène Vacaresco: une grande européenne. Édition soignée et avant-propos par Constantin I. TURCU. Bucarest: Éditions de la Fondation Culturelle Roumaine, 1996.
HOSSU-LONGIN, Francisc şi Georgeta ANTONESCU. *Amintiri din viaţa mea*. Cluj-Napoca: Dacia, 1975;
IANCU, Gheorghe. *Omul politic şi de cultură Valeriu Braniște: 1869-1896*. Vol. 1; partea 1. Timişoara: Editura de Vest, 2012.
IGNAT, Adrian. *Aportul Bisericii la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*. Cuvânt înainte Ion CALAFETEANU. Bucureşti: Editura Universitară, 2011.
ION, Narcis Dorin. *Castele, palate şi conace din România*. Vol. 1. Bucureşti: Editura Fundaţiei Culturale Române, 2001.
ION, Narcis Dorin. *Mogoşoaia: trei secole de istorie: 1702-2002*. Cuvânt înainte de Dan Ion NASTA. Bucureşti: Tritonic, 2002.
ION, Narcis Dorin. *Reşedinţe şi familii aristocrate din România*. Trad. textelor Mihnea GAFIŢA. Cuvânt înainte Constantin BĂLĂCEANU-STOLNICI. Bucureşti: Institutul Cultural Român, 2007.
IONESCU-TOMŞANI, Lucian. *Eroina de la Olt: Maria Manciulea*. Bucureşti: Editura Militară, 1979.
IONIŢĂ, Maria Magdalena. *Teatrul Comoedia-Odeon: un secol de istorie*. Bucureşti: Oscar Print, 2011.
IONIŢĂ, Monica Maria. *Bucovina în Primul Război Mondial: 1914-1918*. Bacău: Docucenter, 2014.
IORGA, Filip-Lucian. *Strămoşi pe alese: călătorie în imaginarul genealogic al boierimii române*. Cuvânt înainte de Neagu DJUVARA. Bucureşti: Humanitas, 2013.
IORGA, N. *O viaţă de om aşa cum a fost*. Vol. 2. Chişinău: Universitas, 1991.
IORGA, Nicolae. *Regina Maria*. Bucureşti: Cartea Românească, 1923.
Istoria războiului pentru întregirea României: 1916-1919. Ed. a 3-a. Text ales şi stabilit de Costin KIRIŢESCU, Mircea N. POPA şi Lucia POPA. Prefaţator şi adnotator Mircea N. POPA. Vol. 2. Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1989.
IVĂNCEANU, Vintilă, Petre IONESCU şi Petre P. STERESCU. *Ordine, cruci şi medalii române: istoric, legi şi regulamente*. Bucureşti: Imprimeria Statului, 1927.
IVĂNESCU, Elvira Ecaterina şi Mărgărita VLAD. *Societatea Ortodoxă a Femeilor Române: Iaşi 1910-2010*. Iaşi: Pim, 2010.
IVĂNESCU, Elvira-Ecaterina. *Societatea Ortodoxă Naţională a Femeilor din România: (1910-1948)*. Craiova: Universitaria, 2001.

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

JOMPAN, Aurelia şi Dumitru JOMPAN. *Societăţi ale femeilor române din Caransebeş (1884-2004)*. Reşiţa: Intergraf, 2004.

KIRIŢESCU, Constantin. *Istoria războiului pentru întregirea României: 1916-1919*. Text ales şi stabilit de Costin KIRIŢESCU, Mircea N. POPA şi Lucia POPA. Vol. 2. Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1989.

La Croix-Rouge de Roumanie: 1876-1976. Coordonatori Mihai BURCĂ, Ion ŞERB şi Gabriel BARBU. Bucarest: [s. n.], 1976.

MAGOPEŢ, Romică. *Cartea de Aur cu eroii căzuţi la datorie în Războiul de Independenţă (1877-1878) şi în cele două războaie mondiale (1916-1918 şi 1941-1945)*. Botoşani: Quadrat, 2011.

MARINACHE, Oana. *Patrimoniul imobiliar al familiei Chrissoveloni de-a lungul veacurilor*. Bucureşti: Istoria Artei, 2016.

MASSOFF, Ioan şi Gheorghe NENIŞOR. *Maria Ventura*. Cuvânt înainte: Joseph PAUL-BONCOUR. Bucureşti: Tineretului, 1966.

MILEA, Vasile, Ştefan PASCU şi Ilie CEAUŞESCU. *România în anii primului război mondial: caracterul drept, eliberator al participării României la război*. Vol. 1. Bucureşti: Editura Militară, 1987.

MUNTEAN, Ovidiu şi Melinda MITU. *Rememorând Marele Război 1914-2014*. Cluj-Napoca: Mega, 2014.

NICOLESCU, Gheorghe, Gheorghe DOBRESCU şi Andrei NICOLESCU. *Preoţi în lupta pentru făurirea României Mari: 1916-1919*. Bucureşti: Europa Nova, 2000.

NISTOR, Ion. *Istoria Basarabiei*. Bucureşti: Humanitas, 1991.

PAKULA, Hannah. *Ultima romantică: viaţa Reginei Maria a României*. Trad. Sanda-Ileana RACOVICEANU. Bucureşti: Lider, 2004.

PĂCURARIU, Mircea. *Politica statului ungar faţă de biserica românească din Transilvania în perioada dualismului: (1867-1918)*. Sibiu: Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1986.

„Pădurea spânzuraţilor", oglindă a Marelui Război: 50 de ani de la premieră, 100 de ani de la subiect. Coordonatori Adrian-Silvan IONESCU şi Marian ŢUŢUI. Bucureşti: Oscar Print, 2017.

Personalităţi ale ştiinţei şi culturii româneşti: familia Leonida. Coordonatori Gabriel I. NĂSTASE, Mihai OLTENEANU şi Paul DUDEA. Bucureşti: AGIR, 2008.

PETRESCU, Nicolae. *Regina Maria şi vânătorii de munte în războiul întregirii neamului*. Bucureşti: Oscar Print, 2008.

PILLAT, Nicolae I. *Siluete din familia Brătianu*. Ed. îngrijită şi note de Silvia COLFESCU. Bucureşti: Vremea, 2008.

PIMEN, Georgescu. *Din vremea marelui război*. Bucureşti: Atelierele grafice SOCEC & Co., Societate anonimă, 1919.

PINTILIE, Florin, Ştefan MARIŢIU, Nevian TUNĂREANU şi Corneliu BELDIMAN. *Istoria Serviciului Secret de Informaţii: (1917-1940)*. Vol. 1. Bucureşti: I.N.I., 2000.

POP, Marin. *Elena Pop Hossu-Longin: (1862-1940): personalitate marcantă a Ţării Silvaniei: viaţa şi opera*. Zalău: Caiete Silvane, 2012.

POPA, Anghel. *Între fronturi: bucovineni în România Primului Război Mondial*. Câmpulung Moldovenesc: Fundaţia Culturală „Alexandru Bogza", 1998.

POPA, Mircea N. *Primul război mondial: 1914-1918*. Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1979.

POPESCU, Alexandru. *Viena secretă: o capitală a spionajului mondial: românii la „Asediul Vienei"*. Cuvânt înainte de Florin CONSTANTINIU. Bucureşti: Meronia, 2003.

POPESCU, Cornel. *Viaţa cotidiană bucureşteană în perioada ocupaţiei germane din Primul Război Mondial (1916-1918)*. Bucureşti: Ars Docendi, 2015.
POPIŞTEANU, Cristian şi Dorin MATEI. *Sturdzeştii: din cronica unei familii istorice*. Cuvânt înainte de Dan BERINDEI. Bucureşti: Fundaţia Culturală „Magazin Istoric", 1995.
PRAVILĂ, Nicolae G. *Majestatea sa regina Maria a României: însemnări biografice*. Bucureşti: [s.n.], 1916.
RAICOVICEANU-FULMEN, Ecaterina. *Suprema mângâere: nuvele, legende, schiţe*. Bucureşti: Adevărul, 1916.
RĂDULESCU, Carmen Ligia. *Hortensia Papadat Bengescu: marea europeană a anilor '30*. Bucureşti: Recif, 1996.
ROIBAN, Gheorghe. *Stropi de sânge: icoane din timpul răsboiului întregirei*. Turnu-Severin: Tip. Luiza I. Niculescu şi Ioan N. Bojneagu, 1933.
SAFTA, Ion, Jipa ROTARU, Tiberiu VELTER şi Floricel MARINESCU. *Decoraţii româneşti de război: 1860-1947*. Bucureşti: Universitaria, 1993.
SCURTU, Ioan. *Alba Iulia. 1 Decembrie 1918*. Bucureşti: Sport Turism, 1988.
SESERMAN, Dumitru. *Dezvoltări politice şi acţiuni militare în spaţiul dintre Carpaţii Orientali şi Nistru la sfârşitul anului 1917 şi începutul anului 1918*. Bucureşti: Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2012.
SIMIONESCU, Alexandru H. *Mănăstirea Agafton din jud. Botoşani*. Botoşani: Tip. „Munca", 1929.
STAN, Constantin I. *Luptători sub steagul Marii Uniri: (activitatea românilor aflaţi în străinătate, 1916-1920)*. Bucureşti: Paideia, 2010.
STĂNOIU, Damian. *Mânăstirea Pasărea*. Tipărită cu binecuvântarea Î. P. S. S. Patriarhului României Miron Cristea. Bucureşti: Tip. „Lupta", 1926.
SUCIU, Dumitru. *Monarhia şi făurirea României Mari: 1866-1918*. Bucureşti: Albatros, 1997.
TĂTĂRESCU, Gheorghe. *Mărturii pentru istorie*. Ed. îngrijită de Sanda TĂTĂRESCU-NEGROPONTES. Cuvânt înainte de Nicolae-Şerban TANAŞOCA. Bucureşti: Editura Enciclopedică, 1996.
TOPCEAN, Iustina. *O candelă de veghe: Mănăstirea Celic-Dere*. Sibiu: Editura Andreiană, 2013.
Tricolorul României: simbol al unităţii, integrităţii şi suveranităţii naţionale. Coordonator BERCIU-DRĂGHICESCU, Adina, Tiberiu VELTER, Aurel DAVID şi Gheorghe D. ISCRU. Bucureşti: Sigma, 1995.
TUCĂ, Florian şi Gheorghe CRISTACHE. *Altarele eroilor neamului*. Bucureşti: Europa Nova, 1994.
ŢURLEA, Petre. *Români şi evrei în secolul XX: 1900-1938*. Vol. 1. Bucureşti: Semne, 2014.
VELCU, Anton D. *Memoriei distinsei profesoare Elena Cancicov (soră de caritate în timpul războiului)*. Bucureşti: Tip. Dimitrie Cantemir, 1936.
VIŞINESCU, Victor. *Sofia Nădejde*. Bucureşti: Editura Politică, 1972.
VLAD, Ioan. *Braşovul şi Marea Unire*. Lugoj: Dacia Europa Nova, 1996.
VOLBURĂ, Poiană [pseud. lui Constantin I. NĂSTURAŞ]. *Regina României*. [s.l.]: [s.n], 1919.
WERNER, D. *Istoricul Crucii Roşii: lectură pentru tineret*. Prefaţator Nicolae C. ISTRATI. Bucureşti: Societatea Naţională de „Cruce Roşie a României", 1939.
ZAHARIA, Carmen. *Hortensia Papadat-Bengescu: introspecţia sufletului feminin*. Câmpulung Muscel: Larisa, 2013.
ZAMFIRESCU, Carmen. *Regina Maria „soacra Balcanilor": aspecte privind soarta unui proiect diplomatico-matrimonial*. Drobeta Turnu-Severin: Dandeş Press, 2014.

BCU CLUJ UNIVERSITY LIBRARY

V. STUDII. ARTICOLE. CONFERINŢE. BROŞURI

ARDELEAN, Klementina. Contribuţii la cunoaşterea activităţii reuniunii femeilor române din Lugoj (1863-1918). *Crisia*, 2014, nr. 44, p. 75-80.

ARDEŢ, Adrian şi Bogdana BRANCA. Filaret Musta, Elena Biju: făuritori de destine româneşti. *Simpozionul „Taină şi Mărturisire"*, ediţia a IV, Caransebeş, 24 aprilie 2012.

ATANASIU, Mihai-Bogdan. Monastic life in the time of the Great War. Case study: Pasărea Monastery. În: Ioan BOLOVAN, Gheorghe COJOCARU şi Oana Mihaela TĂMAŞ. *Primul Război Mondial: perspectivă istorică şi istoriografică*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2015, p. 487-499.

BARNA, Marinela Loredana. Aportul femeilor române transilvane în timpul Marelui Război, reflectat în paginile Gazetei Transilvaniei. *Acta Terrae Fogarasiensis*, 2017, vol. 6 (sub tipar).

BÂRZOTESCU, Laurenţiu. Automobile blindate şi întrebuinţarea lor în războiul modern 1916-1918: contribuţiuni la istoria răsboiului nostru. *România militară*, 1922, nr. 5-6, p. 341-354.

BELDIMAN, Radu şi Mihai Sorin RĂDULESCU. Familia Beldiman, schiţă genealogică şi istorică. *Arhiva Genealogică*, 1994, nr. 1-2, p. 197-203.

BOGDAN, Elena. *Feminismul: studii sociale*. Timişoara: Tip. Huniadi, 1926.

Bogdanii, o familie de cărturari: lucrările Simpozionului din 17-18 februarie 1994. Coordonatori PESTREA-SUCIU Steluța și Monica TATUȘESCU. Brașov: Biblioteca Judeţeană „George Barițiu", 1995.

BUCUR, Maria. Între „mama răniţilor" şi „fecioara de la Jiu": femeile române şi eroismul în Primul Război Mondial. *Historia*, 2013, nr. 136, p. 38-43.

BUCUR, Maria. Între mituri, icoane şi tăceri: femeile române în primul război mondial. În: Mădălina NICOLAESCU. *Cine suntem noi?: despre identitatea femeilor din România modernă*. Bucureşti: Anima, 1996, p. 40-50.

COSMA, Ghizela. Coordonate ale discursului reprezentantelor mişcării feministe din Transilvania în perioada interbelică. *Acta Musei Porolisensis*, 1995, p. 315-323.

DANEŞ, Mariana. Consideraţiuni cu privire la activitatea femeilor române din Sibiu. *Cumidava*, 2002, nr. 25, p. 164-175.

DJUVARA, Mircea M. *Les Sacrifices Roumains: conférence faite par M. Mircea Djuvara le 30 Avril 1919 dans le Grand Amphithéâtre du Conservatoire des Arts et Métiers*. Paris: [Imprimérie des Arts et des Sports], 1919.

Eroismul Mariei Zamfir din satul Ionăşeşti: o copilă vitează. *Buletinul pregătirii premilitare şi extraşcolare*, 1942, nr. 1-2.

GHIULAMILA, I. D. *Îngrijirea răniţilor şi asistenţa invalizilor din resbel, din punct de vedere militar, social şi economic: conferinţă cu proecţiuni, ţinută în ziua de 11 mai ora 9 seara*. Bucureşti: [s.n], 1916. [Asociaţia Generală a Medicilor din Ţară].

IONIŢĂ, Maria. Mărturii documentare privind activitatea Colettei Lahovary-Plagino, infirmieră voluntară în timpul Primului Război Mondial. În: Eleodor POPESCU, Nicolae CHIPURICI, Constantin POGANU. *Mehedinţi: istorie şi cultură*. Drobeta Turnu-Severin: Comitetul Judeţean de Cultură şi Educaţie Socialistă, Filiala Judeţeană a Arhivelor Statului, 1978, p. 145-150.

IONIŢĂ, Maria. Portrete paralele din vreme de război: Regina Maria şi Colette Lahovary-Plagino, 1916-1919. *Muzeul Naţional*, 2000, nr. 12, p. 225-231.

IONIŢĂ, Mioara. Un nume pe nedrept uitat: Colette Lahovary-Plagino. *Magazin Istoric*, 2017, nr. 2, p. 20-24.

IORGA, Nicolae. Două poete de sânge românesc în Franţa: Elena Văcărescu şi Ana de Noailles. *Universul Literar*, 1925, nr. 26, p. 2-3.

OPRIŞAN, Gr. I. *Rolul reginei Maria în viaţa românească: conferinţă ţinută la Aşezământul Cultural „Ing. Ionel C. Băicoianu" din Tâncăbeşti, în ziua de 6 noiembrie 1938.*

PÂRVAN, Katiuşa şi Mariana NEGUŢU. Aspecte ale colaborării româno-franceze în Primul Război Mondial reflectate în medalii şi plachete. *Muzeul Naţional*, Bucureşti, XVI, 2004, 15, p.309-335.

PETEU, Nataşa. Elena Alistar, o conştiinţă politică şi naţională românească. *Revista Cugetul*, 2007, nr. 4, p. 46-48.

PINCA, Petru. Activitatea călugărilor şi călugăriţelor în primul război. *Astra blăjeană*, 2011, nr. 2, p. 12-13.

PINCA, Petru. Maica Mina Hociotă (1896-1977) - eroină a monahismului şi neamului românesc. *Astra Blăjeană*, 2012, nr. 2, p. 45-46.

PLĂMĂDEALĂ, Antonie. Marina Hociotă - Maica Mina de la Sălişte a Sibiului „O nouă Ecaterina Teodoroiu" în războiul din 1916-1918. *Biserica Ortodoxă Română*, 1978, nr. 11-12, p. 1274-1283.

POMPEIU, Aristia D. Activitatea Crucei Roşii. *Calendarul de răsboiu al ostaşilor români*, 1919-1920, p. 86-105.

POPESCU, Daniela. Mişcarea feministă în anii primului război mondial. În: Horia DUMITRESCU. *Omagiu istoricului Dan Berindei: cu prilejul acordării titlului de doctor honoris causa*. Focşani: D. M. Press, 2001, p. 214-223.

POPESCU, Grigore N. Călugării şi călugăriţele din Moldova. Activitatea lor în timpul războiului. În: Grigore N. POPESCU. *Preoţimea română şi întregirea neamului.* Vol. 1: *Chipuri, fapte, suferinţi şi pilde pentru viitor*. Bucureşti: Tip. „Vremea", 1940, p. 71-90.

RĂILEANU C. şi V. DUDAŞ. Martorii vii ai unirii: Valeria Pintea. *Orizont*, 1983, nr. 47, p. 2.

SIHLEANU, Severa. *Note şi desminţiri asupra amintirilor d-nei Sabina Cantacuzino*. Bucureşti: Cartea Românească, 1938.

SOROŞTINEANU, Valeria. Reuniunea femeilor române din Sibiu în anii Primului război mondial. *Astra Sabesiensis*, 2016, nr. 1, p. 55-74;

SPĂNU, Margareta Susana şi Ioan VLAD. Virgilia Branişte: „Simbol de bine al neamului nostru". *Cumidava*, 1998, nr. 22, p. 185-198.

STAN, Constantin I. Activitatea lui Pompiliu Nistor pentru desăvârşirea unităţii naţionale româneşti. *Angvstia.* 1999, nr. 4, p. 315-320.

STEVENSON, David. Land Armaments în Europe, 1866-1914. În: Thomas MAHNKEN, Joseph MAIOLO şi David STEVENSON. *Arms Races in International Politics: From the Nineteenth to Twenty-First Century*. Oxford: Oxford University Press, 2016, p. 41-60.

STUPCANU, Teoctist. Activitatea călugărilor din eparhia Moldovei în timpul Războiului. *Viaţa monahală*, 1935, nr. 11-12, p. 324-327.

The Housewives Circles Association of Roumania: legal and moral body. Bucharest: Göbl, 1938.

VIDRAŞCU, Ruxandra, Alexandru MADGEARU şi Cerasela MOLDOVEANU. 90 de ani de la intrarea României în Primul Razboi Mondial. *OCCASIONAL Papers*, 2007, nr. 9, p. 1-120.

VI. BIBLIOGRAFIE WEB

ANON. Adela Xenopol: biografie. *Enciclopedia României: prima enciclopedie online a României*. 17 februarie 2012 [Accesat 9 martie 2017]. Disponibil la: http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Adela_Xenopol

ANON. Arethia Tătărescu. *Wikipedia: Enciclopedia Liberă* [online]. 15 decembrie 2015 [Accesat 5 mai 2017]. Disponibil la: https://ro.wikipedia.org/wiki/Arethia_T%C4%83t%C4%83rescu

ANON. Elena Cesianu. *MyHeritage* [online]. [Accesat 21 mai 2017]. Disponibil la: https://www.myheritage.ro/research?action=query&formId=master&formMode=1&qname=Name+fn.Elena+fnmo.2+fnmsvos.1+fnmsmi.1+ln.Cesianu%2F+lnmo.4+lnmsdm.1+lnmsmf3.1+lnmsrs.1&rlmode=1

ANON. Elisa Ştirbei. *Wikipedia: Enciclopedia Liberă* [online]. 13 noiembrie 2015 [Accesat 12 mai 2017]. Disponibil la: https://ro.wikipedia.org/wiki/Elisa_%C8%98tirbei

ANON. Familia Manu. *Genealogia lui Lovendal: mari familii boiereşti şi domnitoare române* [online]. 15 aprilie 2012 [Accesat 7 iulie 2017]. Disponibil la: http://www.genealogie.lovendal.ro/familia-manu/

ANON. Maria Zaharia. *Wikipedia: Enciclopedia Liberă* [online]. 22 aprilie 2017 [Accesat la 14 mai 2017]. Disponibil la: https://ro.wikipedia.org/wiki/Maria_Zaharia

ANON. Mărgărita Miller-Verghy. *Kinpedia.net* [online]. Vacilando.org, 2005 [Accesat 30 mai 2017]. Disponibil la: http://www.kinpedia.net/leaf/q12736339

ANON. Monumentul Elena Pherekyde. *Wikipedia: Enciclopedia Liberă* [online]. 25 noiembrie 2014 [Accesat la 17 mai 2017]. Disponibil la: https://ro.wikipedia.org/wiki/Monumentul_Elena_Pherekyde

ANON. Pia Brătianu. *Wikipedia: Enciclopedia Liberă* [online]. 13 mai 2016 [Accesat la 11 aprilie 2017]. Disponibil la: https://ro.wikipedia.org/wiki/Pia_Br%C4%83tianu

BASARABĂ, George. Un steag care nu îi reprezintă pe români. *MaghiaRomânia* [online]. 1 aprilie 2016 [Accesat la 28 octombrie 2017]. Disponibil la: https://maghiaromania.wordpress.com/2016/04/01/un-steag-care-nu-ii-reprezinta-pe-romani/

BĂLAN, Emanuel. Spitalele militare din zona Tîrgu Neamţ în Primul Război Mondial (1916-1918). *ZiarNeamt.RO* [online]. 11 iunie 2017 [Accesat 19 iulie 2017]. Disponibil la: http://ziarneamt.ro/spitalele-militare-din-zona-tirgu-neamt-in-primul-razboi-mondial-1916-1918/

BORCEA, Ştefan. Cea mai tânără eroină din istoria României: povestea tulburătoare a Măriucăi, „ofiţerul de informaţii" al armatei în Primul Război Mondial. *Adevarul.ro* [online]. 3 octombrie 2015 [Accesat 14 mai 2017]. Disponibil la: http://adevarul.ro/locale/focsani/cea-mai-tanara-eroina-istoria-romaniei-povestea-tulburatoare-mariucai-ofiterul-informatii-armatei-razboi-mondial-1_560e1e56f5eaafab2c3a7d39/index.html

BURLĂ, Maria. File din istoria vieţii monahale de la Războieni. *Doxologia.ro* [online]. 26 martie 2015 [Accesat 3 iunie 2017]. Disponibil la: https://doxologia.ro/viata-bisericii/documentar/file-din-istoria-vietii-monahale-de-la-razboieni

COLESNIC, Iurie. Familia Cerchez. *Chişinău, oraşul meu: blog cu informaţii despre Chişinău şi chişinăuieni* [online]. 1 aprilie 2011 [Accesat 18 mai 2017]. Disponibil la: https://orasulmeuchisinau.wordpress.com/2011/04/01/familia-cerchez/

CONSTANTINESCU, Grigore. Elena Perticari Davila: (1865-1951). *Calaméo: publishing platform for documents and magazines* [online]. [Accesat 4 mai 2017]. Disponibil la: http://en.calameo.com/read/00121817138d54e283eca

COTAN, Claudiu. Orthodox Clergy of Oltenia During the First World War. *Research and Science Today* [online]. Decembrie 2016, vol. 12, nr. 2, p. 6-16 [Accesat 19 martie 2017]. Disponibil la: https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=494896

BUCHAREST UNIVERSITY LIBRARY

CULCER, Dan. Gabriel Culcer. Monografie. Familia Culcer din Dobriţa. *Genealogie-Culcer-Arhivă*. 25 decembrie 2011 [Accesat 1 mai 2017]. Disponibil la: http://culcer-genealogie.blogspot.ro/2011/12/gabriel-culcer-monografie-familia.html

DRĂGOI, Eugen. Monahismul în Dobrogea din secolul al XIX-lea până în anul 1918. *Analele Universităţii Dunărea de Jos din Galaţi. Seria Istorie* [online]. 2009, nr. 8, p. 61-87 [Accesat 21 ianuarie 2017]. Disponibil la: https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=444621

DUMITRIU, Mircea. Fascinanta lume a Brătienilor. *România Liberă* [online]. 10 iulie 2009 [Accesat 22 mai 2017]. Disponibil la: http://romanialibera.ro/aldine/history/fascinanta-lume-a-bratienilor-159475

Europeana Collections: 1914-1918. Europeana Foundation, 2017 [Accesat 12 iulie 2017]. Disponibil la: http://www.europeana.eu/portal/ro/collections/world-war-I

GAVRILĂ, Irina. Maicile Arhimandrite Ecaterina şi Frevonia Miclăuş. *Misiunea* [online]. 2014, nr. 1, p. 119-120 [Accesat 4 mai 2017]. Disponibil la: http://arhiepiscopiaramnicului.ro/sites/default/files/arhiepiscopiaramnicului/publicatii/atasamente/2016/06/revista-misiunea-nr.1.pdf

GHEORGHESCU, Chesarie. Maica Arhimandrită Paisia Vasilescu, stareţă spirituală a Mănăstirii Dintr-un Lemn, Judeţul Vâlcea, la aniversarea a 90 de ani de la naştere (14 Octombrie 1880-14 Octombrie 1970). *Misiunea* [online]. 2014, nr. 1, p. 121-122 [Accesat 6 mai 2017]. Disponibil la: http://arhiepiscopiaramnicului.ro/sites/default/files/arhiepiscopiaramnicului/publicatii/atasamente/2016/06/revista-misiunea-nr.1.pdf

GRIGORESCU, Denis. Fascinanta poveste a Elenei Perticari Davila, educatoarea lui Carol al II-lea şi doamna de onoare a Reginei Maria. *Adevarul.ro* [online]. 18 iulie 2016 [Accesat 27 aprilie 2017]. Disponibil la: http://adevarul.ro/locale/pitesti/fascinantapoveste-elenei-perticari-davila-educatoarea-carol-ii-lea-doamnade-onoare-reginei-maria-1_578b8af45ab6550cb8f0d250/index.html

GRUMUŞ, Sorin. Mănăstirea Văratic, spital militar provizoriu în Războiul pentru Întregirea României. *Revista Melidonium, revistă de cultură, artă, tradiţii, credinţă, istorie, educaţie* [online]. 18 mai 2017 [Accesat 21 iulie 2017]. Disponibil la: https://melidonium.ro/2017/05/18/manastirea-varatic-spital-militar-provizoriu-in-razboiul-pentru-intregirea-romaniei/

IORGA, Filip-Lucian. Impactul Primului Război Mondial asupra descendenţilor boierimii române [online]. *Cultura română şi modele culturale europene: cercetare, sincronizare, durabilitate*. Academia Română, 2007-2013. [Accesat 18 februarie 2017]. Disponibil la: http://www.cesindcultura.acad.ro/images/fisiere/rezultate/postdoc/rapoarte%20finale%20de%20cercetare%20stiintifica%20ale%20cercetatorilor%20postdoctorat/lucrari/Iorga_Filip.pdf

ISAI, Daniel. Implicarea monahismului din Moldova în alinarea suferinţei din perioada Primului Război Mondial (1916-1918). *Teologie şi Viaţă: revistă de gândire şi spiritualitate* [online]. 2012, nr. 1-4, p. 236-250 [Accesat 18 ianuarie 2017]. Disponibil la: http://www.teologiesiviata.ro/sites/default/files/articol/pdf/2012/04/24_implicarea_monahismului_-_d._isai.pdf

LOVIŞTEANUL, Emilian. Arhiepiscopia Iaşilor: aspecte din Primul Război Mondial (1916-1918). *Misiunea* [online]. 2015, nr. 1, p. 44-47 [Accesat 4 mai 2017]. Disponibil la: http://www.apops.ro/ciorbea/res/downloads/revista-misiunea-nr.2.pdf

MĂNĂSTIREA NĂMĂIEŞTI. Maica Mina, o eroină necunoscută a Primului Război Mondial. *Europeana 1914-1918* [online]. [Accesat 24 mai 2017]. Disponibil la: http://www.europeana.eu/portal/en/record/2020601/contributions_21112.html?q=mina+hociota

MORARU, Alexandru. Clerici şi monahi ortodocşi români în Primul Război Mondial. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Theologia Orthodoxa* [online]. 2005, vol. 50, nr. 1, p. 17-20 [Accesat 10 februarie 2017]. Disponibil la:
https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=149763
MUZEUL NAȚIONAL DE ISTORIE A ROMÂNIEI. Ella Negruzzi. *Galeria portretelor: personalităţi feminine*. Muzeul Național de Istorie a României, 2016 [Accesat 8 aprilie 2017]. Disponibil la: http://galeriaportretelor.ro/item/ella-negruzzi/
NEGRU, Gheorghe. Intelectuali români din Basarabia represaţi în timpul primului război mondial. Cazul Elena Alistar. *Revista de Istorie a Moldovei* [online]. 2015, nr. 1, p. 101-105 [Accesat la 12 aprilie 2017]. Disponibil la:
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Intelectuali%20romani%20din%20Basarabia%20represati%20in%20timpul%20primului%20razboi%20mondial.%20Studiu%20de%20caz%20Elena%20Alistar.pdf
OPREA, Ionuţ Mihai. *Asistenţa socială comunitară. Rolul Bisericii în dezvoltarea serviciilor de asistenţă socială*. Teză de doctorat, Universitatea din Bucureşti, 2007 [Accesat 18 iunie 2017]. Disponibil la:
https://www.scribd.com/document/123481913/ASISTEN%C5%A2A-SOCIAL%C4%82-COMUNITAR%C4%82-ROLUL-BISERICII-IN-DEZVOLTAREA-SERVICIILOR-DE-ASISTEN%C5%A2%C4%82-SOCIAL%C4%82
PĂCURARIU, Mircea. 100 de ani de la intrarea României în Primul Război Mondial. Jertfele preoţimii. *Telegraful Român* [online]. 1, 15 octombrie 2016, nr. 37-40, p. 1, 7 [Accesat 22 mai 2017]. Disponibil la: http://telegrafulroman.blogspot.ro/2016/11/100-de-ani-de-la-intrarea-romaniei-in.html
PILLAT, Monica. Primul Război Mondial văzut de Pia Alimănişteanu. *LaPunkt.ro: despre lumea în care trăim* [online]. 10 noiembrie 2014 [Accesat 22 martie 2017]. Disponibil la:
http://www.lapunkt.ro/2014/11/10/primul-razboi-mondial-vazut-de-pia-alimanisteanu/
POP, Marin. Clara Maniu (1842-1929): reprezentantă de seamă a mişcării feministe sălăjene. *Caiete Silvane* [online]. 2018 [Accesat 11 octombrie 2017]. Disponibil la:
http://www.caietesilvane.ro/articole/287/Clara-Maniu-1842.html
POPESCU, Paul D. Lelia Candiano (I). *Prahova: cotidian de opinie şi informaţie* [online].
16 decembrie 2008 [Accesat 12 martie 2017]. Disponibil la:
https://ziarulprahova.ro/2008/12/lelia-candiano-i/
POPESCU, Paul D. Lelia Candiano (II). *Prahova: cotidian de opinie şi informaţie* [online].
23 decembrie 2008 [Accesat 12 martie 2017]. Disponibil la:
http://ziarulprahova.ro/2008/12/femeile-prahovene-de-azi-de-ieri-si-mai-de-demult-22/.
POPOVICI, Iulia. Faţa şi reversul memoriei. *România Literară* [online]. 2004, nr. 49 [Accesat 26 mai 2017]. Disponibil la:
http://www.romlit.ro/faa_i_reversul_memoriei?caut=elisabeta%20odobescu
RONKOV, Lucian. Într-un top 60 al femeilor care au schimbat lumea, 6 sunt românce. *BanatulAzi.ro* [online]. 12 martie 2016 [Accesat 14 mai 2017]. Disponibil la:
https://www.banatulazi.ro/intr-un-top-60-al-femeilor-care-au-schimbat-lumea-6-sunt-romance
RUSNAC, Mircea. Încercări repetate de rusificare în Basarabia Ţaristă (1828–1916). *ISTORIA.MD* [online]. [Accesat 24 mai 2017]. Disponibil la:
http://istoria.md/articol/463/%C3%8Encerc%C4%83ri_repetate_de_rusificare_%C3%AEn_Basarabia_%C5%A2arist%C4%83,p.2-5

INDICE DE NUME

A

Agarici Viorica-Maria 261
Alcaz Eugenia 262
Alexandrescu Alexandrina 262
Alexandrescu Celestina 388
Alimăneştianu Pia 22, 23, 199
Alistar-Romanescu Elena 201
Alleyrat Jeanne 262
Almăjan-Buzescu Aurora 191
Alteța S. R. Principesa Elisabeta a României 326
Alteța S. R. Principesa Ileana a României 345
Alteța S. R. Principesa Mărioara a României 349
Anastasescu Lenuţa 262
Anastasiu-Alexandru Caterina 262
Andreescu Maria 388
Angelique (Soră) 421
Anghelescu Maria 262
Antoanette (Soră) 421
Antonescu Julieta 249, 263
Antonescu Lisonetta 263
Antoni Olimpia 263
Apostol-Drăguşin Maria 263
Apostol Dumitra 387
Arapu Margareta 264
Ardelean Emilia 76
Argetoianu Constanţa 264
Argetoianu Valentina 264
Arghirescu Veturia 76
Arion Maria 76
Arion Viorica 264
Arjocean Cireșica V. 176
Aronovici Maria 264
Aslan Ana 264
Aslan Georgeta 264
Atanasiu Augustina 264
Atanasiu Maria 264
Averescu Clotilda 22, 118, 199, 265, 282, 302, 303, 432

B

Bacalbașa L. 385
Baiulescu Maria 21, 83, 84, 85, 86, 87, 89, 94, 134, 135, 156, 157, 232, 277
Balaiş Ruxandra 266
Bally Emilia 388
Balotă-Constantinescu Elsa 266
Balș Maria (Marietta) 75, 384
Bancheriu Lucia 268
Banciu Alexandrina 386
Barbieri Rozalia 388
Barclay Lady 268
Bardac C. Ioana 386
Baroncea Aida 268
Barozzi Maria 385
Bastachi Margareta 268
Bastachi Marie-Amelie 268
Bastachi Natalia 268
Băbeanu Ecaterina 268, 385
Bădescu Rada 387
Băicoianu 385
Bălan Maria 23, 206, 207, 208
Bălăceanu Maria 268
Bălu Maria 386
Bănescu Maria 389
Bărănescu Păun Veta 386
Bărbulescu Elena 268
Bărsescu Doamna 268
Bârsănescu Elena 385
Bârseanu Catinca 21, 89
Bârsescu Agatha 423
Becan Ioana 387
Beldiman Ema 89
Beleș Sofia 89
Belin Miss 268
Beneduce Maria 268
Bengescu-Băicoanu Ella 268
Bengescu-Cămărăşescu Zoe 269

IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Bengescu Ecaterina 389
Bengescu Elisabeta 269
Bengescu-Racottă Maria 268
Berindei Georgeta (Gic) 89
Berindei Maria 23, 190, 208
Berindei Mărioara 208
Berlinschi Alexandrina 269
Beşliu Ana 188
Betuni Eugenia 388
Bibescu Martha 22, 25, 245, 269, 270, 271, 272, 274, 319, 327, 328, 373, 384, 421, 458, 463
Biju Elena 90, 91, 469
Bilcescu-Alimănişteanu Sarmiza 92
Blondel Yvonne 248, 249, 273, 274
Boboc Floarea 386
Bocu Marilina 274
Bodeanu Domnica 274
Bodescu Marilena 191
Boerescu Ecaterina 385
Boerescu Elisa 274
Bogdan Lucia L. 274
Bolintineanu Zoe 72, 246
Bornaz Alexandrina 387
Botez Calypso 94, 95, 96, 115, 134, 135, 140, 160
Botez Elena 274
Botez Veturia 274
Bozianu Zozo 274
Bragadiru Aurelia 115
Branişte Virgilia 275, 280, 470
Braşoveanu Ersilia 280
Braşoveanu Maria 280
Brăila Alina 388
Brătăşanu Maria 70, 74
Brătescu 280
Brătianu Elisa 25, 97, 125
Brătianu Pia 208, 211, 224, 471
Brătianu Tatiana 208
Brâncoveanu Ana-Elisabeta, contesă de Noailles 424
Broşteanu Ana 209, 210
Bucesan Maria 391
Budin Elisabeta 280
Buicinescu Olga 280
Bujeniţă Elena 280
Bujoriţa Maria 281
Bulfinski Maria 423
Bungeţeanu Ana 71
Burbea Eugenia Em. 281
Burcea I. Eugenia 385
Burileanu-Cerchez Yvonne 281
Busoianu Hortansia 281
Butoianu Sofia 281
Butoi Irma 386
Buţureanu Agripina 281

C

Callimachi Ana-Maria 281
Calniesen Alexandrine 281
Caminsky 281
Canano Valentina 281
Cancicov Elena 265, 282, 468
Candiani Elena Gr. 282
Candiano Lelia 70, 99, 100, 473
Cantacuzino Alexandrina 68, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 95, 96, 99, 102, 103, 104, 105, 106, 119, 135, 140, 160, 161, 190, 191, 221, 224, 245, 248, 249, 271, 333, 371, 384, 434, 435, 458
Cantacuzino Ana 124
Cantacuzino Anna 282
Cantacuzino Caterina 22
Cantacuzino Ecaterina 110, 128, 241, 246, 249, 293
Cantacuzino-Enescu Maria 283
Cantacuzino Lucia M. 287
Cantacuzino Sabina 22, 23, 25, 93, 105, 116, 190, 191, 199, 208, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 224, 246, 249, 332, 367, 368, 369, 397, 410, 411, 457, 470
Capri 287
Caragiani-Chiriţoiu Suzana 290
Caragiani-Stoenescu Elena 288
Caramatescu Elena 293
Caribal Zoe 385
Caribol Toţa 388
Caribol Viorica 388
Carol Vintăr Eliza 387
Carpan Eugenia 293
Carp Maria 293

BCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Cartazzi Irina 110
Castellani Julie (Soră) 421
Catargi Alexandra 293
Catargi Ecaterina 245, 293
Catargi Elena 294, 335
Catargi Maria 295
Catargi Mihaela 110, 293
Catargi Olga 293
Catargi R. Eglantina 388
Călinescu Bița 388
Cămărășescu Zoe 191, 269
Câmpineanu Irina 115, 240, 241, 249, 296, 366
Celleman Elena 296
Cerbulescu Elena 386
Cerchez Ecaterina 110
Cerchez Letiția 296
Cerchez Maria Cristina 297
Cerchez Maria Nicola 297
Cerchez Maria Simona 297
Cerkez Ecaterina 71
Cernea Maria 110
Ceuşescu Maria 389
Chabanas Marguerite Alphousine 298
Cherana Elena 387
Chilian Clemansa 188
Chiriac Sofia 297
Chrissoveloni-Suțu Elena 300
Chrissoveloni Sybille 249, 304, 306, 429
Cica Zoe 297
Cinsky Marioara 423
Cioacă Cecilia 297
Ciobanu Ioana 389
Ciocan Maria I. 297
Ciocea Alexandra 386
Ciolac Eleonora 297
Ciolac Maria 297
Ciurdariu D. Leana 387
Clani Sylvia 297
Clark (Miss Clark) 217
Coandă Aida 110
Coandă Margareta 386
Cociorva Dumitra 308
Cociorva Eise 308
Cociu Maria 385
Codreanu C. Anni 388
Codrescu Ana 306
Codru Elena 306
Cogălniceanu-Waiseberg 306
Cojocaru Florica 306
Colette Lahovary-Plagino 249, 337, 341
Colette Lahovary-Plagino 249, 337, 341
Colibășan Maria 386
Coloni Elena 69
Colori Sylvia 297
Conduratu Eugenia 249
Constantinescu Ana 297, 386
Constantinescu Casuca 298
Constantinescu Ecaterina 118, 307, 386
Constantinescu Elena 298
Constantinescu Ilinca 386
Constantinescu Maria 388
Constantinescu Natalia 308
Constantinescu Paraschiva 386
Constantinescu Ștefania 308
Constantinescu Valentina 249, 384
Constantinide A. Olga 388
Corbescu Lisette 385
Corlanțu 386
Corlățescu Smaralda 308
Cornea Neli 89, 194, 195, 218, 325
Cornilescu Adela 386
Corozel Victoria 388
Cosma Maria 111, 112, 113, 114, 130, 131
Costinescu Eugenia 308
Costinescu Natalia 386
Costinescu Nica 114
Costin I. Maria 390
Coteanu Filofteia 386
Crăsnaru Eugenia 308
Crângureanu Margareta 385
Cristescu Elena 390
Cristovici Aneta 308
Croitoru Elena 308
Cruceanu Paulina 308
Cruceru Paula 386
Crudu Margherila 308
Crudu Victoria 308
Crupenschi Elena 308

IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Cucu Ortansa și Niculina 388
Culcer Netty 128, 249, 309, 315, 330
Culcer-Petrescu Ana 314
Culcer-Poenaru Ella 311
Culcer-Schileru Vera 315
Culcer-Voiculescu Marioara 313
Cunțan Maria 218
Cuțarida-Crătunescu Maria 316, 317, 318
Cuza Adela 318

D

Dabija Maria 318
Dacian Jeni 388
Dall'Orso Olga 388
Davila-Perticari Elena 74, 104, 267, 319, 320
Dâmboviceanu Aristia 384
Dâmboviceanu Aristița 321
de Belloy Claire-Helene 268
Decher Elena 321
Degeratu Alexandrina 321
de Gouttele Génévième 331
Delavrancea Cella 322, 323, 363, 434
Delavrancea-Gibory Henrieta 324
Delavrancea Margareta 321
Delavrancea Maria 321
Delnero Angela 385
del Novo Adela 351
Demetrescu Ecaterina 71
Demetrescu Virginia 385
Demetriad Ecaterina 325
Demetriade Olga 325
Demetriadi Maria 325
Densușeanu Elena 388
Derussi Stefana 385
De Werbrouk de Knyff Marcelle Eugenie Leontine 383
Diaconescu Victoria 325
Diaconu Ileana 325
Dică I. Rada 385
Dima Alexandrina 325
Dima G. Lia 390
Dima G. Maria 390
Dima Lia 232, 278
Dima Marinescu Tănăsica 325
Dimitrescu Lilicuța 388
Dimitriu Alexandrina 325
Dimitriu Elena 325
Dimitriu Florența 384
Dimitriu Virginia 384
Dimitriu Vlaicu 385
Dimoftache Maria 325
Dinescu 385
Dinescu Didona 71
Dissescu Aristia 114, 432
Dănoica Maria 386
Dobrescu maria 386
Dobrescu Vasilica 191
Dobrotă Elena 325
Docan Sidonia 360
Douglas Căpităneanu Elisabeta 325
Dragomir Laura 114
Dragomir Maria 386
Dragotaru Gherghița 386
Dragotă Paulina 386
Drăgănescu Cecilia 388
Drăghia I. Maria 386
Drăghia Paraschiva 386
Drăghici Ana 387
Droc Barcian Lucreția 385
Duca Gabriela 325
Duca Minetta 325
Dumbrava Frosa 387
Dumitrescu Anica 325
Dumitrescu Dumitra 385
Dumitrescu Zamfira 20
Dumitriu Elena 388
Dumitriu Madeleine 390
Dumitru Alexandrina 387
Dușoiu Maria 390
Dutescu Victoria 386
Duzescu Eufrosina 326

E

Ecaterina Catargi 245
Eckstein Lucia 114
Economos Catina 22, 326
Edgar-Mavrocordat Irina 326
Eftimiu Elisabeta 387

BUCHAREST CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Emandi Th. Elena 326
Emilian Cornelia 114
Enăchescu Teodora 188
Ene Maria 326
Etienne Marie 326, 421
Evulescu C. Maria 386
Exarhu-Hasselman Iza 326

F

Fasciotti Sophie 326
Fălcoianu Alexandrina 115, 116, 117, 118, 249, 367
Fălcoianu Lili 246, 384
Fălcoianu Maria 117, 249
Fătu Aurelia 71, 420
Fichman Ana 388
Fifield Nini 326
Filidi Nicola 385
Filincioiu Petria 388
Filip Ana 21, 117
Filipescu Anastasia 68, 69, 74, 75, 119, 160, 163
Filipescu Eliza 326
Filitis Maria 326
Filitti Alexandrina 75
Filitti Marioara 326
Filotti Maria 425, 426, 427, 449
Fingerhut Augusta 326
Firulescu Maria 386
Flora Miu irina 387
Flor Aulina 326
Florea Margareta 386
Florescu Ana 69, 74, 118, 161
Florescu Climasse Julieta 385
Florescu Ecaterina 327
Florescu marie 327
Flor Poly 327
Focșa Valentina 22, 326, 327
Focșăneanu Otilia 327
Folea Ana 387
Fotiade Elpida 388
Francis Rey Marta 388
Frențiu Lucreția 391
From Hermina 327
Fuller Loie 427

G

Gagarin (Prințesa) 327
Galerci Adele 327
Gangal-Dumitrescu Natalia 327
Garoiu Maria Agapia MAICA 403
Gautier Marie 327
Gavrilescu Elena 327
Gâde Gherghina 387
Gâdei Elena 327
Gârboviceanu 327
Gealip Maria 327
Genezzini Felicia 327
Georgescu Bălașa 389
Georgescu Elena 71, 118, 385
Georgescu Eliza 328
Georgescu Eugenia 328
Georgescu maria 387
Georgescu Maria 4, 71, 200, 215, 464
Georgescu Mihaela 327
Germain Marguerite 328
Gheorghe Dobrovici Zoe 328
Gheorghiu Elena 328, 387
Gheorghiu Madelena 328
Gheorghiu Paraschiva 328
Gheorghiu Smaranda 115
Gheorgiu Maria 387
Gherescu Maria 328
Gherescu Zoe 328
Gheţoiu Matilda 20
Ghica-Comănești Yvonne 329
Ghica Ecaterina 221, 241, 248, 384
Ghica Ecaterina (Catherine) 328
Ghica Eufrosina 22, 384
Ghica Maria 328, 329
Ghica Maria (Mia) 328
Ghica Zoe 329
Ghika Aglae 328
Ghițescu Mariana 329
Ghyka Eufrosina 329
Gigurtu Alina 331
Gigurtu Haretina 331
Gigurtu Maria 20
Gigurtu Olga 309, 310, 330, 331
Ginginc Alexandra 386

QUASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Giurgea Maria 191
Glogoveanu Maria 69, 76, 119, 120, 142, 160
Gociu P. 331
Goga Aurelia 195
Golescu Eliza 385
Gondenkran Roza 331
Gorge Elena 332
Gorulescu Maria 386
Grand Ana 191
Greceanu-Băicoianu Lucia 332
Greceanu Catherina 120, 332
Greceanu Elisa 388
Greceanu Eliza 70, 104, 105, 161
Greceanu Eliza (Lizette) 332
Greceanu Liseta 22
Greceanu-Severin Catherina 332
Greening-Pantazzi Ethel 218
Grigorescu Cereșica 388
Grigoriu Liza 332
Gross Alice 332
Grossu-Katz Alice 332
Guiguic Alexandra 386
Guison 332
Gurău Angela 249, 386
Gussi Maria 195, 248, 332
Gutter Sofia 332

H

Hagi Ștefan Elena 385
Haimovici Flora 333
Haret Virginia Andreea 427
Hasnaș Sabina 176
Hociotă Marina (Maica) 405, 407, 408, 470

I

Iacobescu Anita 333
Iakovaki-Cerchez Maria 297
Ilanutz Aurelia 333
Ilie Dumitra 387
Iliescu Caterina 387
Imbroane Sofia 333
Inie Lelia 333
Ioan Natalia 388
Ioanovici Elena 333
Iomida M. Eugenia 390
Ionașcu Maria 194
Ionescu Adina 333
Ionescu Ana 333
Ionescu Constanța 333
Ionescu-Darbun Angerica 333
Ionescu Draga 386
Ionescu Ecaterina 388
Ionescu Mihăiești 383
Ionescu St. Maria 386
Ionescu Virginia 388
Ion Rică Nuța 387
Iordăchescu Adela 333
Iordăchescu Tereza 334
Iorga Elisabeta 334
Iorga P. Zoe 334
Irimescu Eufronia 334
Israelovici Esra 334
Istrati Natalie 334
Ittu Virginia 391
Ivanoff Varvara 334
Ivanof Maria 334
Ivasco Maria 390

J

Jacobson Orita 334
Jangoci Pulcheria 388
Jovite Marie (Sora) 421

K

Kalinderu Ana 249
Kamenskaia Zinaida 334
Khan Nevrouz 334
Kilimoglu Lucia 334
Kobzareva Akilina 334
Kretzulescu-Caragea Ecaterina Olimpia 120
Krupenschi Elena 334
Krupenski Cleo 120
Krupenski Lucia 334
Krupenski Maria 120

L

Lack Roza 334
Lahovary Ana 121, 122, 123, 124, 125

BUCUREȘTI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Lahovary-Plagino Colette 249, 337, 341, 469
Lahovary Simona 124, 190, 249, 335
Lambrino Ioana Maria Valentina (Zizi) 341
Lapedatu Maria-Amalia 219
Lapedatu Veturia 120
Lazarovici Aneta 341
Lazu Maria 341
Leca Nathalie 341
Lecca Elvira 341
Lemeny Eleonora (Nora) 127
Leonida Adela 249, 344, 347, 348
Leonida Eliza 11, 249
Leonida Natalia 343, 344
Leonida-Paul Adela 347
Leonida-Zamfirescu Elisa 344
Lepădatu Veturia 391
Liteanu Lucia 249
Liță Mândra 387
Livadidi Eliza 348
Lixandru Anghel Dina 386
Logothides Sculy 348
Lovinescu Antoaneta 348
Lucașievici 383
Lucreția Bengescu 269
Lunescu Domnica 386
Lungescu Elena 385
Lupașcu A. 348
Luțanu Fl. Ioana 387

M

Mac Gregor Sheriff 332
Macici (surori) 388
Macovei Tinca 348
Magheru Alice 348
Maican Maria 388
Maicanu C. Ana 387
Maier Letiția 391
Manciulea Maria 183, 184, 185, 186, 187, 466
Mandrea Zoe 68, 128, 309
Manea C. Teodora 348
Manea Lucia 348
Maniu Clara 129, 130, 131, 132, 473
Manoil Ana 71, 74, 161, 385
Manolache Ana 348
Manu Ancuța 348
Manu Elisabeta (Zeta) 68
Manu Esmeralda 68, 70, 71, 73, 74, 104, 161, 163, 348
Manu Zinca 348
Manu Zoe 385
Marcusohn Rica 349
Margine Margareta 386
Marian Zamfira 389
Marie Otilia (sora) 421
Marie (sora) 56, 268, 326, 327, 375, 421, 422
Marinescu Alexandrina 387
Marinescu Elvira 387
Mario Hermine (sora) 349, 421
Mario Nina (sora) 422
Marosin Maria 349
Mateescu Eliza 70
Mateescu Eugenia 249, 384
Matheiu Alexandrina 133
Mavrocordat-Sturdza Olga 431
Mavrodi Magda 349
Maxim Ecaterina 390
Maximilian Maria 133, 390
Mazgre Margot 349
Mazuchi Ecatetina 194
Măldărescu Olga 385
Mănciulescu Florica 388
Mănescu Corina 349
Mănescu Victoria 349
Mărgărit Ioana I. 220
Mătăsaru Ecaterina 349
Mârzescu Aneta 349
Meissner Elena 134, 135, 136, 140, 453
Melinescu Maria 387
Meltz Adela 349
Mera Amalia 136
Metaxa Alexandrina 388
Meținu Elena 136
Miciora Virginia 191
Miclenuță Ilenuța 349
Miclescu Alina 349
Miclescu Olga 349
Miclescu Sultana 69, 163
Micu Lucreția 136

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Mierlescu Victoria 386
Mihail Magdalena 388
Mihai Radu Maria 349
Mihali Elefteria 136
Mihăescu Clara 350
Mihăilescu Ana 387
Mihăilescu Aneta 350
Milano Limpia 350
Milicescu Mărioara 388
Milicescu Zoe 388
Miller Verghy Mărgărita 434, 435
Millo A. Elisa 350
Milne 350
Miloscu Ecaterina 350
Miloș Otilia 388
Mincan Mariela 350
Missir Ecaterina 350
Mitilineu Milla 136
Mitronim Natalia 350
Moga Agripina 350
Moga Maria 390
Moga Marioara 136
Mogoș Eufrosina 350
Moldovan Alexandrina 136
Moldovan Maria 21, 136
M. Olga 348
Moncea Paulina 387
Moore Miss Any 350
Morțun Cornelia 350
Moruzi lena 350
Moruzi Maria 22, 350, 393, 432
Moșoiu Maria 136
Munrea Elena 391
Munteanu Susana 351
Murășanu Lucreția 21, 138
Mureșeanu-Ionescu Maria 387
Musta Iossefina 351
Muşetescu Frosa 389

N

Năsturel Florica 351
Negri Elena 351
Negri Luiza 351
Negruzzi Ella 94, 95, 134, 135, 139, 140, 432, 453, 473
Nenciulescu Lina 387
Neotu Frosa 388
Nicolaide Eliza 71
Nicolaidi Ecaterina 351
Nicolau Eliza 386
Nicolau Pulcheria 351
Nicolau S. Ecaterina 351
Nicolau Steliana 385, 386
Nicolescu 351
Nicolescu Zoe 387
Niculescu Dacu Eugenia 351
Niculescu Dorobanțu Tatiana 69
Nistor Cornelia 140
Niţescu Elena 195
Noel Iosefina 351

O

Oană Victoria 187
Obedenaru Maria 351
Obreja Elisa 351
Odăgescu Ecaterina 386
Odăgescu Flora 385
Odobescu Elena 68, 69, 71, 76, 104, 163
Odobescu Eliza 385
Odobescu-Goga Elisabeta 221, 223, 464
Odobescu Hélène 351
Okolicssanyi Miți 351
Olteanu Maria 388
Onat Ecaterina 388
Oncioiu Maria 390
Onofrei Natalia 352
Oprea Tivic Zinca 385
Ordiscal 352
Oromolu Margot 70, 142
Otnescu Ecaterina 388

P

Paciurea 383
Paget Lady Muriel 352
Panaitescu Elena 385
Pandrea Veturia 143
Panțîru Natalia 352
Papadat-Bengescu Hortensia 436, 468

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Papadopol Edith 352
Papandi Elena 194
Papp Florica 191
Papp Maria E. 143
Paraschiva Smaranda 386
Pasăre I. Gherghina 386
Paslia M. 352
Pașa Ecaterina 352
Pața Eugenia 352
Paulian Lucreția 352
Pavelescu Alice 352
Pavelescu M. V. 385
Pavelescu Tinca 389, 390
Pavlova Ksenia 353
Păcleanu Maria 353
Pădurean Maria 143
Pătuleanu Elena 385
Pânzaru Maria 353
Pârăianu Afina 353
Pârăianu Athena 353
Pencovici Maria 386
Pensici Luisa și Elena 388
Percea Ana 143
Perticari Elena 190, 319, 320, 321, 471
Perusici Elena 353
Perusici Luise 353
Petcu Paraschiva 353
Petre Ioana 385
Petrescu A. Ana 387
Petrescu Maria 354
Petrovici Anicuța 353
Petrovici Maria 354, 386
Pherekyde Elena 144, 385, 471
Philippe 354
Piassesschy Maria 388
Pilat Virginia 354
Pillat Maria 224
Pintea Valeria 152, 153, 154, 470
Pizo Margarita 390
Pizone Elena 353
Pleniceanu Sabina 176
Poenaru-Căplescu Elena 354
Poenaru Maria 388
Pohl M. 354
Polizu-Micșunești Adina Alexandrina 355
Polizu-Micșunești Zoe 358
Pol Margareta 388
Pomârleanu Lina 353
Pompei Aristia 10, 35, 74, 104, 161, 190, 224, 249, 332, 353
Popa Aneta 358
Popa Elena 358, 387
Popa Mina 353
Popa Tiți 150
Pop Elena 21, 130, 131, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 467
Popescu-Azuga Cornelia 354
Popescu Bogdan Maria 155, 157, 158, 159, 458
Popescu Chiriachița 386
Popescu Ecaterina 386
Popescu Ecaterina (Eugenia) 187
Popescu Elefterie 353
Popescu Elena 353
Popescu Eliza 150
Popescu Florea 386
Popescu Ileana 387
Popescu Leontina 154
Popescu Lucreția 150
Popescu Maria 353
Popescu Teodora 387
Popescu Varvara 71, 420
Popescu Veta 386
Pop Hossu-Longin Elena 145, 467
Pop Lemeny Ana 21
Pop Mărcuș Emilia 154
Popovici Constanța C. 159
Popovici Elena 385
Popovici Emilia 354
Popovici Paraschiva 194
Popovici Sidonia 159
Popovici Sofia 361
Popovici Stela 194
Popovici Valeria 354, 361, 384
Popovici Victoria 354
Popp Ana 150
Popp Elena 361
Popp Lemeny Ana 359, 360
Popp Maria 361

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Poșoiu Mihail 354
Praporgescu Pulcheria 354
Prassa Adine 354
Prassa Maria 354
Predescu Dina 387
Predescu Maria 387
Prezan Olga Elena 361
Pricu Elena 159
Primide Alexandra 361
Proca Adela 361
Procopiu Irina 362, 363
Pucci Elisabeta (sora) 422
Puia Maria 225, 226, 227, 228
Purțuc Paraschiva 363
Pușcariu Catinca 86, 278
Pușcariu Dora 195, 232, 278
Putineanu Ecaterina 363

R

Racoviță Marion 363
Radu Maria 385, 391
Raicoviceanu (Fulmen) Ecaterina 364
Raicoviceanu Maria 385
Ralea Ioana 69
Rallet Maria 365
Rally Maria 365
Rădoi Maria 387
Rădulescu Elena 115, 224
Rădulescu Paulina 21
Rădulescu Sofia 365
Răngii Maria 365
Rebreanu-Hulea Livia 438
Regina Maria 9, 10, 16, 19, 20, 21, 26, 32, 35, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 60, 61, 69, 72, 74, 75, 87, 93, 100, 104, 124, 138, 180, 186, 241, 242, 243, 248, 249, 263, 265, 267, 271, 285, 286, 287, 294, 295, 299, 300, 302, 303, 304, 305, 318, 319, 320, 329, 335, 338, 339, 345, 347, 352, 356, 362, 363, 373, 383, 410, 429, 431
Reverchon 365
Rizu Catargi Onoria 388
Roescu Stana 387
Roman Maria 365
Romniceanu Zoe 22, 68, 69, 72, 74, 94, 104, 105, 115, 118, 119, 160, 161, 163, 190, 213, 224, 243, 249, 321, 333, 351, 384
Rosetti Aglaița 115
Rosetti-Bălănescu Zoe 69, 163, 365
Rozan Francisca 385
Rusenescu Angela 365
Rusescu Anastasia 386
Rusu Mărioara 365

S

Samson Elena 365
Sava Victoria 365
Savinescu Virginia 365
Savora Zamfira 387
Săbădeanu Elena 21, 86, 131, 157, 232, 233, 234, 278
Săbăreanu Maria 365
Săvescu Ana 116
Schivander Marthe 71
Schuller Aron 370
Schuller Mina 370
Schuster Viorica 170
Scorțeanu Maria 386
Scorțeanu Victoria 386
Seulescu Elena 68, 69, 142, 163
Severin Elisa 388
Sevescu Ana 366
Sevescu Anna 240, 249
Sfetescu Maria 194
Sihleanu Severa 367, 368
Simon Elvira 385
Simon Maria 387
Slătineanu Marcela 366
Soare Maria 69
Solomon Paulina 386
Solomon Violeta 366
Soripcă Mariana 366
Soukhomlinowa 370
Spătaru Elisabeta 386
Spătaru Mihaela 386
Spiru Gangu Maria 387
Staicovici Virginia 385
Stamatin Melania 369
Stanca Minerva 9, 42

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Stănculescu Maria 388
Stănescu Elena 386
Stănescu Maria 387
Stănescu (Zamora) Elena 442
Stefani-Florescu Nela 391
Stere C. Ana 384
Stihi Maria 369
Stoenică Florea 387
Stoianoff Ştefania 384
Stoianof Ştefania 70
Stoilov Olga 369
Stoinovici Eugenia 388
Stratilescu Eleonora 68, 94, 167, 168, 169, 284
Stratilescu Tereza 165, 166, 167, 168
Sturdza-Bulandra Lucia 443
Sturdza Elena 22, 115, 116, 249, 349, 369, 384
Sturdza Magda 369
Sturdza Maria 22, 87, 369, 370, 384
Sturdza Olga 20, 53, 69, 74, 75, 119, 244, 265, 431, 432, 433, 453
Sturdza Viorica 369
Suciu Maria 390
Suneianu Penelope 370
Suru Maria 170
Suţu Elena 249, 299, 300, 370
Suţu Eliza 22, 302, 303
Suţu Natalia 249

Ş

Şerban Maria 170
Şerban Olga 370
Şerbănescu Aneta 370
Şerbescu Maria 188
Şinca Terezia 170
Ştefaniu Ana 370
Ştefanopol Elena 71
Ştefanovici Lucreţia 370
Ştefănescu Ebraxia 370
Ştefănescu Elena 387
Ştefănescu Elisa 384
Ştefănescu Filofteia 387
Ştefănescu-Fodoreanu Jeana 371
Ştefănescu Lucia 371
Ştirbey Nadejda 25, 373, 374, 375
Ştirbey Nadejda (Nadeja) 373
Şumuleanu 375

T

Tabourin Marie Angelo 375
Tarapanovici-Gheorghiu Maria 375
Tatos Aurelia 375
Tălăngescu Paulina 25, 236, 237
Tănase Dumitra 375
Tănase Sultana 375
Tătărescu Arethia 171, 173, 465, 471
Teclu Irina 375
Telleman Adela A. 375
Tenenbaum Cella 375
Teodorescu Emilia 387
Teodorescu Florica 249, 385
Teodorescu Maria 386
Teodorescu Natalia 387
Teodorescu Virginia 384
Teodorescu V. Margareta 375
Teodoroiu Ecaterina 25, 171, 173, 178, 180, 181, 182, 183, 186, 405, 407, 408, 456, 470
Teodoru Arianne 388
Teodoru Maria 375
Thema Simona 388
Timuş Maria 385
Tomescu Elena 386
Tomuţă Cornelia 375
Tordăşianu Eugenia 173
Trancu-Rainer Marta 249, 361, 376
Trausch Teofilia 378
Trăistaru Lidia 387
Truncu Natalia 385
Tudoraş Elena 387
Tudoriu Cornelia 388
Tudor Nadejda 174
Turcu Lina 389

Ţ

Ţapelea Sofia 386
Ţenovici Lucia 239
Ţurcanovici M. 378

BUCUREŞTI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

U

Udrişte Constanţa 388

V

Vasilescu Doamna General 378
Vasilescu Elena 378, 388
Vasilescu Zamfira 387
Vasiliu D. E. Francine 378
Vasiliu Elena 378
Vasiliu Sofia 378
Văcărescu Ecaterina 385
Văcărescu Elena 115, 122, 123, 124, 300, 445, 446, 457, 461, 470
Vădescu Maria 71, 104
Văitoianu Maria 381
Văitoianu Olga 54, 249, 379, 380, 381
Văitoianu Silvia 381
Vătăşan Hersilia 174
Vâlceanu Cozenia 381
Vânătoru Alexandrina 387
Vârtolaş Ecaterina 381
Vecerdea Eugenia 174
Ventura Maria (Marioara) 448
Vidraşcu Elena 381
Vintilă Brătianu 53
Viorică Paulina 388
Vişan Sevastiţa 387
Vlaicu Virginia 21, 156, 157, 159, 176
Vlădoianu Natalia 22
Voiculescu Marioara 191
Voiculescu Zefira 76, 96
Voileanu Ana 391
von Kotzebue Lydia 428, 430
Vulpescu Ecaterina 385

X

Xenopol Adela 144, 434, 452, 453, 470

Y

Yarka Arabella 110, 240, 248, 249, 263, 382

Z

Zaharia Maria 188, 471
Zamfir M. Sanda 386
Zane Doamna 384
Zănescu Any 271
Zehan Aneta 176
Zgândan Elisabeta 386
Zimniceanu Marioara 191
Zissu Emilia 224
Zmeescu Domnica 386

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Biblioteca Centrală Univers
"Mihai Eminescu" Iaşi
TORIE

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ERATĂ

Pagina [8], rândul 19, în loc de *responsabila* se va citi *responsabilă.*
Pagina [9], rândul 14, în loc de *112* se va citi *110.*
Pagina [8], rândul 21, *conțiința* se va citi *conștiința.*
Pagina 47, rândul 5, *femilor* se va citi *femeilor*
Pagina 104, rândul 11, în loc de *funționarea* se va citi *funcționarea.*
Pagina 104, rândul 20, în loc de *stablimente* se va citi *stabilimente.*
Pagina 104, rândul 27, în loc de *cu* se va citi *au.*
Pagina 110, rândul 15, se va citi *au lucrat.*
Pagina 132, rândul 28, în loc de *Sălăgene* se va citi *Sălăjene.*
Pagina 141, rândul 3, în loc de *111* se va citi *118.*
Pagina 159, rândul 15, în loc de *au* se va citi *a.*
Pagina 168 rândul 4, în loc de *al* se va citi *a.*
Pagina 170, rândul 15, în loc de *au făcut* se va citi *a făcut.*
Pagina 173 rândul 27, în loc de *Școla* se va citi *Școala.*
Pagina 187, rândul 32, în loc de *împreuna* se va citi *împreună.*
Pagina 188, rândul 16, în loc de *cand* se va citi *când.*
Pagina 189, rândul 11, în loc de *beti* se va citi *beți.*
Pagina 190, rândul 13, în loc de *zepelinurilor* se va citi *zepelinelor.*
Pagina 190, rândul 39, în loc de *să continuie* se va citi *să continue.*
Pagina 221, rândul 6, în loc de *colonelului* se va citi *scriitorului.*
Pagina 281, rândul 11, în loc de *Botoșanii* se va citi *Botoșani.*
Pagina 289, rândul 1, în loc de *al* se va citi *ale.*
Pagina 289, rândul 22, în loc de *orgnizarea* se va citi *organizarea.*
Pagina 312, rândul 21, în loc de *dint-o* se va citi *dintr-o.*
Pagina 377, rândul 6, în loc de *zepelinurilor* se va citi *zepelinelor.*
Pagina 391, coloana 2, rândul 8, Dr. MIRELA POPA-ANDREI - autor, **Dr. Mirela Popa-Andrei.**
Pagina 404, rândul 23, în loc de *Agapiu* se va citi *Agapia.*

BCUJ - CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCUIASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

FUNDAȚIA UNIVERSITARĂ CAROL I

MUZEUL NAȚIONAL AL LITERATURII ROMÂNE

Editura Muzeul Literaturii Române

9 789731 674506